

Els Catalans i el Rugby
Una història social i cultural del rugby a
Catalunya
(1911-1936)

Programa de Doctorat en Traducció, Gènere i Estudis Culturals
Facultat d'Educació, Traducció, Esports i Psicologia
Universitat de Vic – Universitat Central de Catalunya

Mariano Pasarello Clerice

Desembre 2022

Director: Xavier Pujadas Martí

Directora: Montserrat Martin Horcajo

Doctorat

Traducció, Gènere i Estudis Culturals

ESCOLA DE DOCTORAT

UVIC-UCC

Índex

Agraïments	9
Abstract	11
Llista d'acrònims	12
Llista de taules	15
PART INICIAL	17
Introducció	19
Justificació de la tesi	19
Justificació personal	19
Justificació teòrica	20
Justificació cronològica	24
Concreció temàtica i objectius	24
Concreció temàtica	24
Objectius	25
General	25
Específics	25
Metodologia	26
Fonts	28
Fonts escrites	28
Fonts visuals	30
Fonts orals	31
Fonts materials	31
Arxius	31
Arxius públics	32
Arxius privats	33
Estructura de la tesi	34
PRIMERA PART. ELS ORÍGENS DEL RUGBY I L'ESPORTIVITZACIÓ A CATALUNYA (1823-1924)	40
1. Les arrels del rugby a Anglaterra: el naixement i la difusió d'un esport	42
1.1 Els orígens i l'evolució dels footballs moderns	43
1.2 El football a la Rugby School i la fabricació del mite fundacional	46
1.3 La codificació dels footballs	48
1.4 La difusió del Football jugat a la Rugby School	50
1.5 Masculinitat i amateurisme	55
1.6 La gran escissió del rugby	56
1.7 Conclusions	59
2. L'esportivització a Catalunya (1850-1923)	61
2.1 L'Exposició Universal de Barcelona de 1888, porta d'entrada de l'esport a Catalunya	62
2.2 Les primeres pràctiques esportives modernes i el seu procés d'implantació	65
2.3 Propagació i difusió de l'esport.	67
2.3.1 Aspectes sociopolítics de l'associacionisme	67

2.3.2	De les antigues pràctiques físiques a la creació i afiliació als clubs	69
2.4	Agents i factors d'implantació de l'esport al Principat. _____	74
2.4.1	Llibertat d'associació i de premsa	74
2.4.2	La pedagogia i l'educació física	76
2.4.3	Canvi cultural, noves pràctiques i mercantilització del temps de lleure	78
2.5	La Mancomunitat de Catalunya i la seva política esportiva _____	79
2.6	Conclusions _____	83
SEGONA PART. EL PROCÉS DE PENETRACIÓ, D'ARRELAMENT I D'INSTITUCIONALITZACIÓ DEL RUGBY A CATALUNYA (1911-1924) _____		86
3.	El procés de penetració i implantació del rugby a Catalunya (1902-1922) _____	88
3.1	L'esportivització del rugby al sud-oest d'Europa _____	89
3.1.1	El rugby a Portugal: la influència britànica i francesa	89
3.1.2	El cas italià i la influència francesa	92
3.2	L'esportivització del rugby a Catalunya i les vies de penetració _____	97
3.2.1	La importància dels col·lectius estrangers i autòctons en la penetració del rugby a Catalunya	98
3.2.1.1	La presència francesa	98
3.2.1.2	El rol dels col·lectius autòctons	101
3.2.2	Esports de procedència dels primers practicants de rugby	104
3.2.2.1	La importància del futbol	104
3.2.2.2	L'atletisme com a disciplina de base.....	109
3.2.2.3	La boxa i rugby, dos esports de combat.....	112
3.2.2.4	La vinculació amb el rem	113
3.2.2.5	La natació i el waterpolo com a impulsors	114
3.3	Conclusions _____	117
4.	La primera expansió (1921-1924) _____	119
4.1	L'expansió interior del rugby francès i la influència a Catalunya ____	119
4.1.1	El Catalanisme com a factor de difusió del rugby	123
4.2	Baldiri Aleu i David Cuyás, els pioners del rugby català _____	125
4.3	Els nexes pre-federatius _____	128
4.3.1	Els primers clubs	128
4.3.2	Els primers partits i l'impacte a la premsa	132
4.3.3	La Copa Real Sociedad de Carreras de Caballos: la primera competició ..	137
4.4	Conclusions _____	139
5.	La institucionalització federativa del rugby a Catalunya (1922-1924) _____	141
5.1	El procés de constitució de la Federació Espanyola de Rugby a Catalunya _____	141
5.2	El procés de constitució de la Federació Catalana de Futbol Rugby __	151
5.3	Foment i promoció _____	160
5.3.1	Expansió pel territori.....	161
5.3.2	Creació de tornejos per incrementar el nombre de partits disputats	162
5.3.3	Accés gratuït, conferències de divulgació i presència pública en la premsa	163
5.4	Conclusions _____	165
6.	La sociabilitat del rugby català en els anys inicials _____	166

6.1	Tipologies de societats esportives que practicaven rugby des d'una perspectiva de la sociabilitat	167
6.1.1	Les estructures formals de les societats esportives	171
6.2	La composició social dels clubs i l'accés a les societats esportives	175
6.2.1	Infraestructures a disposició dels associats i la comunicació de les societats esportives.....	178
6.3	Formes i sentits de la pràctica d'activitat física i del rugby en les societats esportives	182
6.4	L'ethos amateur en els inicis del rugby català	187
6.5	Conclusions	194
TERCERA PART. LA CRISI, LA RECUPERACIÓ I LA INTERNACIONALITZACIÓ DEL RUGBY A CATALUNYA (1924-1934)		196
7.	Creixement, estancament i declivi: Els factors de la crisi del rugby a Catalunya (1923-1928)	198
7.1	El lleuger creixement inicial del rugby a Catalunya fins al 1926	198
7.1.1	El moment del rugby català	199
7.1.2	La incorporació del rugby com a disciplina esportiva en els equips de futbol	205
7.2	Barreres pel desenvolupament i la popularització	207
7.2.1	L'impacte del cop d'estat de Primo de Rivera.....	209
7.2.2	La centralitat de la capital i la incapacitat de creixement pel territori	212
7.2.3	Dèficit d'infraestructures i absentisme dels poders públics	214
7.2.4	La construcció d'un imaginari sobre la violència en el rugby a través dels rotatius	221
7.2.5	Dificultat per entendre la lògica interna del joc i els aspectes reglamentaris	226
7.2.6	El gran nombre de jugadors necessaris per a un equip, combinat amb la competició per l'espai esportiu	234
7.2.7	La difícil acceptació social d'un joc rural d'enfrontament	235
7.3	Conclusions	237
8.	El descens de clubs i l'inici del conflicte territorial: els efectes de la crisi del rugby a Catalunya (1924-1928)	240
8.1	El descens de clubs i la pèrdua de practicants	240
8.1.1	Abandonament progressiu de clubs i de practicants.....	241
8.1.2	Dificultats i reptes per sobreviure	245
8.1.3	La crisi interna de les federacions i la seva difícil articulació	249
8.2	El control en la gestió del rugby estatal	251
8.2.1	De les primeres exhibicions a l'organització del rugby a Madrid	251
8.2.2	De la institucionalització a l'organització de les primeres competicions federatives	253
8.2.3	Les fonts del conflicte territorial entre la Federación Centro de Rugby i les federacions espanyola i catalana amb seu a Barcelona	257
8.3	L'esclat del conflicte territorial en la lluita de poders entre el centre i la perifèria	258
8.3.1	L'escissió de la FER i la creació de la Rugby Unión Española	259
8.3.2	La reunificació dels díscols. La victòria del centralisme i el trasllat de la Federación Española de Rugby a Madrid.....	265
8.3.3	L'escenificació de la reunificació i la Copa Lord Dewar	266
8.4	La supervivència i l'inici del final de la profunda crisi del rugby català	269
8.4.1	El final de temporada i la difícil supervivència del rugby a Catalunya	269

8.4.2	Un nou despertar amb la Copa Barcelona i la Copa Encoratjament.....	270
8.5	Conclusions _____	271
9.	El revifar del rugby a Catalunya. De la debilitat a la prosperitat (1928-1932) _____	274
9.1	L'Estadi de Montjuïc en el marc de l'Exposició Internacional de Barcelona _____	275
9.1.1	L'esport a l'Exposició Internacional de Barcelona	275
9.1.2	El rugby en la inauguració de l'estadi de Montjuïc i el fort impacte a l'opinió pública	277
9.2	La revifada del rugby a Catalunya _____	281
9.2.1	Nova creació de clubs i la bonança de l'esport oval	281
9.2.2	Presència pública del rugby a la premsa.....	284
9.2.3	L'evolució associativa del rugby a Catalunya i l'Estat.....	286
9.3	La internacionalització exterior _____	289
9.3.1	La primera gran <i>tournee</i> internacional d'un XV català	290
9.4	El rugby a la Universitat _____	294
9.5	El final de la dictadura i l'arribada de la Segona República _____	300
9.5.1	La modificació d'hàbits i de discurs de lleure a Catalunya i l'impacte de les noves corrents esportives en el rugby	300
9.5.2	L'impacte de la Segona República en el rugby català.....	302
9.5.2.1	Festival esportiu a Montjuïc.....	303
9.5.2.2	La Federació Catalana de Futbol Rugby i els vincles polítics amb la Generalitat	305
9.5.2.3	Remodelació de les antigues infraestructures i la creació de noves ...	307
9.5.2.4	El procés de creixement de clubs i la sortida del rugby de Barcelona	308
9.6	Conclusions _____	310
10.	Període de maduració del moviment esportiu del rugby. De l'Eclosió a l'autonomia esportiva internacional (1932-1936) _____	312
10.1	El rugby a Catalunya i a la resta de l'Estat el 1932 _____	313
10.2	El difícil encaix de relacions entre la Federació Espanyola de Rugby i la Federación Centro de Rugby. El reinici del conflicte territorial _____	316
10.3	Catalunya i la creació de la Federació Internacional de Rugby Amateur (1929-1934) _____	323
10.1.1	El camí que va conduir a la creació de la FIRA	323
10.3.1	El Context que va conduir a la creació de la FIRA	325
10.3.2	La constitució de la Federació Internacional de Rugby Amateur.....	326
10.3.3	Esclat del conflicte territorial i confrontació oberta entre la Catalana, la FER i la Castellana	331
10.4	El camí de l'autonomia esportiva del rugby català _____	335
10.4.1	Un nou futur.....	335
10.4.2	Els Fets d'Octubre i l'impacte en el rugby català	337
10.4.3	Impacte de l'autonomia del rugby en altres federacions esportives	339
10.4.4	La persistència de la conflictivitat	340
10.4.5	El desenllaç final i la continuació de Catalunya dins la FIRA.....	343
10.4.6	El darrer any de competició i l'escapçada del rugby a Catalunya	345
10.5	Conclusions _____	347
PART FINAL	_____	350
Conclusions	_____	352
Limitacions	_____	361

Línies futures d'investigació _____	362
Bibliografia i Fonts Consultades _____	364
A) Bibliografia _____	364
B) Fonts Hemerogràfiques _____	379
C) Fonts Orals _____	383
Arxius _____	383
Arxius físics	383
Arxius digitals, hemeroteques i biblioteques virtuals.....	384

Agraïments

Abans de començar, m'agradaria dedicar un petit espai per a recordar aquella gent amb qui he compartit entrenaments, partits i tercers temps i que ja no hi és. Shaggy, Satan, Tinson, Cabeza, JC i Xino, és difícil no recordar-vos cada cop que trepitjo un camp. També va per vosaltres.

Ara ja sí. En primer, lloc voldria donar les gràcies als meus pares i al meu germà, Pepa, Enrique i Marco, per sempre estar al meu costat de manera incondicional, rient i patint a parts iguals en aquest llarg procés.

També a l'Olga, la meva parella, qui no només ha "estirat del carro", l'ha empès des de darrere, des del costat, i des d'on ha fet falta quan ha estat necessari, sinó que també m'ha donat tot el suport, els consells, l'empenta i la comprensió tan fonamentals per acabar aquest treball.

A la Cheryl, l'Allan, en Marcus i en Ryan. Sense saber-ho, a l'acollir-me a casa vostra ara tot just fa 30 anys, va obrir la porta al futur que avui gaudeixo. Privat de vosaltres i dels anys que vam passar plegats, no seria la persona que soc ara.

A continuació m'agradaria agrair a en Jordi Solà, a la senyoreta Gou i al senyor Àngel, pel seu impacte i la seva rellevància en cadascuna de les meves etapes formatives. Sense oblidar en Sancha, gràcies per tenir sempre la porta oberta del teu despatx.

Una menció especial a tota la gent del món oval, als clubs, jugadors i jugadores, que m'han acollit i aguantat aquests anys. I a la Federació Catalana de Rugby, molt agraït pel vostre encoratjament i suport, que ha estat molt important per poder enllestir aquest treball.

També als equips que porto al cor. Ossos i Osses, gràcies per fer-me descobrir aquest esport i fer-me entendre que el rugby és una manera de fer amics i amigues. Correcaminos i Correcaminas, gràcies per ensenyar-me que un rival no és res més que un amic amb samarreta d'un altre color. Garrins i Garrines per continuar veient la vida tenyida de blanc-i-vermell al vostre costat.

Vull també agrair als companys i companyes de departament, de Facultat i d'Universitat, amb els quals he compartit temps i espai durant darrers vint anys. En especial a en Gil Pla, que em va donar la possibilitat d'accedir al grau de CAFE a la UVic, i a en Pere Pujolàs, que va suggerir-me fer l'encàrrec que canviaria la meva trajectòria professional dins la Facultat.

Per acabar, m'agradaria donar les gràcies als meus directors, Montse Martin i Xavier Pujadas per oferir-me una mescla d'inestimable direcció intel·lectual i de suport

personal sempre essent accessibles i disposats a donar un cop de mà, des de l'inici fins al patiment final. No els podria demanar més del que han donat i aquest treball és un reflex del seu guiatge i de les seves aportacions.

Abstract

Aquesta tesi és la primera en història social i cultural del rugby català. A través de la recerca en arxius i hemeroteques, se centra en el procés d'incorporació del rugby a la vida quotidiana dels catalans, en el paper que va desenvolupar a Catalunya entre el 1921 i el 1936 i en considerar el que ens pot explicar tant sobre l'esport català com sobre la societat de la qual formava part.

El període que cobreix l'estudi comença amb el procés d'arrelament del rugby al Principat i finalitza de manera abrupta amb el cop d'estat militar i la posterior Guerra Civil a la que es veu abocada el país. Aquests quinze anys van ser temps de canvis i evolucions socials i esportives, de les quals el rugby en va formar part. El principal interès és veure com aquests van afectar l'esport i al rugby concretament, així com la reconstrucció històrica de l'esport oval. Més enllà de la descripció factual sobre els elements analitzats, la recerca posa en relació la societat catalana i el rugby. Tot analitzant la seva vinculació amb elements com el catalanisme, la sociabilitat, la politització de l'esport oval, la pressió urbanística, la mancança de recursos econòmics i les dificultats de supervivència d'un esport minoritzat, ens ajudarà a entendre millor la Catalunya i als catalans en aquella etapa d'efervescència esportiva i de rellevants esdeveniments polítics.

En desenvolupar aquesta recerca, s'intenta fer una modesta aportació a la historiografia de l'esport català, en el primer terç del segle XX, mostrant els canvis i les continuïtats amb els fets esportius i socials que estaven succeint.

Llista d'acrònims

AAU: Agrupació Atlètica Universitària

AAV: Agrupació Atlètica Vida

ACEC: Associació Catalanista d'Excursions Científiques

AEC: Associació Excursionista de Catalunya

AEP: Ateneu Enciclopèdic Popular

ASJ: Associació Esportiva Joventut i Agrupació Esportiva Joventut

BUC: Barcelona Universitari Club

CADCI: Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria

CDE: Club Deportivo Europa

CDE: Club Deportivo Español

CDH: Cultural Deportiva Horizonte

CDJ: CD Júpiter

CEA: Confederación Española de Atletismo

CEC: Centre Excursionista de Catalunya

CEC: ¹Confederació Esportiva de Catalunya

CIE: Confédération Internationale des Étudiants

CNA: Club Natació Atlètic

CNB: Club Natació Barcelona

COI: Comitè Olímpic Internacional

CONI: Comitato Olimpico Nazionale Italiano

DEA: Diploma d'Estudis Avançats

EC: Estadi Català

EIB: Exposició Internacional de Barcelona de 1929

EUB: Exposició Universal de Barcelona de 1888

FA: Football Association

FAC: Federació Atlètica Catalana

FAEET: Federació d'Alumnes i Ex-alumnes de l'Escola de Treball

FCA: Federación Castellana de Atletismo

FCB: Futbol Club Barcelona

FCFR: Federació Catalana de Futbol-Rugby

FCR: Federación Centro de Rugby, Federación Centro de Futbol Rugby i Federación Castellana de Rugby*

¹ Hi ha dos parelles d'acrònims –CDE i CEC– que són iguals, però es distingeixen perfectament pel context

FER: Federació Espanyola de Rugby, Federación Nacional Espanyola de Fútbol Rugby
i Federación Nacional Española de Football Rugby*²

FFR: Federació Francesa de Rugby

FIAT: Fabbrica Italiana Automobili Torino

FIR: Federazione Italiana Rugby

FIRA: Federació Internacional de Rugby Amateur

FUE: Federación Universitaria Española

GUF: Gruppi Universitari Fascisti

HRC: Hel·lènic Rugby Club

INEFC: Institut Nacional d'Educació Física de Catalunya

JONS: Juntas de Ofensiva Nacional-Juntas

MT: La Mola de Terrassa

NRF: Northern Rugby Football

OA: Olímpic Amateur

ORC: Olímpic Rugby Club

RCC: Rugby Club Cornellà

RCDE: Real Club Deportivo Español

RCH: Rugby Club l'Hospitalet

RCN: Racing Club de Narbonne

RCSA: Rugby Club Sant Andreu

RCU: Rugby Club Universitari

RFU: Rugby Football Union

RSCC: Reial Societat de Curses de Cavalls

RUE: Rugby Unión Española

SAR: Societat Amateur de Rugby

SLB: Sport Lisboa e Benfica

SPC: Sporting Club de Portugal

UAU: Agrupació Atlètica Universitària

UB: Universitat de Barcelona

UES: Unió Esportiva Santboiana

UEU: Unió Esportiva Universitària

UFEH: Unión Federal de Estudiantes Hispanos

UFRA: Union Française de Rugby Amateur

USAP: Union Sportive Arlequins Perpignanais

² Ambdós organismes —FER i FCR— apareixen a les fonts de diverses maneres en diversos moments del període estudiant. S'ha prioritzat aquests acrònims, tot i que de vegades, per ser fidel a les fonts s'ha escrit d'aquestes tres maneres .

USFSA: Union des Sociétés Françaises de Sports Athlétiques

USP: Union Sportive Perpignanaise

USS: Unió Esportiva Sants

YMCA: Young Men's Christian Association

Llista de taules

Taula 1. Impulsors locals i impulsors francesos que col·laboraren en el desenvolupament del rugby. Catalunya, Portugal i França_____	100
Taula 2. Quadre resum de partits, equips, anys i institucionalització, de Catalunya, Itàlia i Portugal_____	103
Taula 3. Societats esportives i entitats que incorporen la pràctica del rugby entre 1921-1922_____	130
Taula 4. Primera Junta Directiva de la Federació Espanyola de Rugby_____	145
Taula 5. Primera Junta Directiva de la Federació Catalana de Futbol Rugby_____	153
Taula 6. Primers cinc partits disputats per la selecció catalana_____	154
Taula 7. Primers cinc partits disputats per la selecció espanyola_____	155
Taula 8. Adscripció social del rugby català en els anys inicials amb activitats esportives_____	170
Taula 9. Estructures formals de les societats esportives_____	173
Taula 10. Exemples de quotes a abonar pels membres dels clubs i serveis que ofereix_____	176
Taula 11. Dimensió de l'entitat, amb les infraestructures i la comunicació amb associats 1924-1925_____	181
Taula 12. Clubs que participen en competicions oficials a Catalunya en el període 1923-1925_____	204
Taula 13. Camps utilitzats habitualment a Barcelona i la seva àrea limítrofa, clubs que en feien usufructua i període temporal en ús (1911-1938)_____	221
Taula 14. Camps usats habitualment fora de Barcelona, clubs que en feien usufructua i període temporal en ús (1921-1936)_____	221
Taula 15. Clubs que disputaren competicions oficials de la Federació Catalana de Futbol Rugby (1925-1928)_____	245
Taula 16. Partits amistosos i oficials disputats en el període 1924-1928_____	246
Taula 17. Relació entre el nombre de vegades que s'esmenta el rugby en un diari generalista i en un d'esportiu en el període 1927-1930_____	285
Taula 18. Nombre de llicències federatives a Catalunya en el 1928 i el 1929_____	286
Taula 19. Equips federats que van participar en alguna competició oficial de la FCFR en el període 1928-1932_____	310
Taula 20. Partits amistosos i oficials disputats per equips federats en el període 1930-1933_____	316
Taula 21. Primer Consell Directiu de la Federació Internacional de Rugby Amateur_____	334

PART INICIAL

EL BOIG I EL «RUGBY»

—Y a aquests no els tanquen?

Introducció

Justificació de la tesi

Justificació personal

El tema central de la present recerca és el rugby³ i els seus orígens a Catalunya. L'elecció d'aquesta temàtica com a base del meu treball, neix del meu gran afecte personal cap a aquest esport i de la curiositat sobre la història, i en concret sobre la història de l'esport.

L'esport, el vaig descobrir a l'INEFC de Barcelona fa quasi tres dècades, quan un matí entrant al bar vaig trobar un cartell promocionant l'equip de la Facultat. Amb el fons verd i lletres que ressaltaven, vaig poder llegir una cosa similar que si t'agradava l'activitat física, les relacions humanes i la festa, el rugby era el teu esport. Em vaig sentir interpel·lat per aquell pòster casolà i, abans d'acabar el meu primer entrenament amb els Ossos i Osses, el rugby ja m'havia atrapat. Els primers partits, els famosos tercers temps, els tornejos, les gires i tots aquells nous elements van començar a configurar el meu dia a dia. Em van fer descobrir que tenia una manera molt específica d'entendre la vida i, en concret, els cinc anys d'estudis que em quedaven per endavant. Va ser durant aquesta etapa de formació terciària que vaig entrar a formar part de l'equip de l'INEF, del de la Universitat de Barcelona i del BUC.

Uns anys després, acabada la llicenciatura, accedia a una nova feina de professor a la Universitat de Vic per entomar l'assignatura de Rugby, matèria que continuo impartint. Va ser llavors quan, amb dos amics —el Negre i el Berni— i el suport de molta gent, vam crear, els Garrins i les Garrines, el primer equip de rugby universitari de la UVic.

El meu interès en les ciències socials, es va despertar cursant l'assignatura Sociologia de l'Esport que impartia la Dra. Puig a l'INEFC. Tot i suspendre-la una

³ Com podreu anar llegint al llarg del treball, en comptes d'utilitzar el terme normatiu en català de **rugbi**, he decidit emprar el de **rugby**. El motiu és que no volia deixar passar l'ocasió de continuar amb la lluita reivindicativa que el món oval català porta exercint des de la dècada del 1990. Les raons són diverses, però la principal és que el que es coneix com a rugby és un dels molts codis normatius que existeixen dels futbols moderns. La característica principal d'aquesta tipologia és que fou codificat per primera vegada a la ciutat de Rugby, a Anglaterra, i d'aquí n'adoptà el seu nom. La lletra *i grega* existeix en el nostre alfabet i en paraules acceptades pel DIEC com *playback* i *whisky* i en topònims com *Nova York*. Essent Rugby un topònim, no caldria canviar la grafia. El mateix Termcat, al diccionari del rugbi, anota que “entre les institucions i els practicants d'aquest esport hi ha la tradició de mantenir la grafia *rugby*, corresponent al topònim de la localitat d'on és originari” (Catalunya. Departament de Cultura. TERMCAT, Centre de terminologia, *Diccionari de rugbi* (Barcelona: Proa, 1995), 46). Val a dir, finalment, que aquest estudi aborda el període de 1911-1936, moment en el qual el vocable emprat era el de *rugby*, tal com es pot veure en totes les fonts utilitzades. La mateixa Federació Catalana de Futbol-Rugby es va institucionalitzar el nom. A més, la llegenda de la creació del rugby prové d'una transgressió de la normativa oral establerta en aquella època. Crec que en un treball de recerca com aquest, que vol assentar les bases sobre els orígens del rugby a Catalunya de forma rigorosa, no es pot deixar passar l'ocasió de ser agosarats, transgredir les normes i continuar lluitant perquè el terme *rugby* sigui acceptat.

primera vegada no em vaig desanimar i vaig tornar-la a agafar durant el meu darrer any de facultat. De tots els temes que vam tractar, amb una amiga —l'Aina—, ens va interessar molt com Christian Pociello havia traslladat al camp esportiu les teories del sociòleg francès Pierre Bourdieu, creant un sistema en el qual va posicionar, sobre un eix cartesià, les diverses pràctiques esportives en referència al volum de capital i a l'estructura d'aquest, relacionant-les amb els recursos econòmics i culturals dels practicants⁴. De manera molt modesta, i basant-nos en Pociello, vam intentar aplicar els seus estudis enfocant-los en el rugby femení a Catalunya.

Amb l'assignatura aprovada i la carrera finalitzada, em vaig inscriure al DEA (2003-2005) i una de les assignatures que vaig escollir, dels cursos de doctorat, fou d'història de l'esport, que va continuar alimentant un gran interès per la matèria. Durant el segon any, i a través de les indicacions del Dr. Olivera, vaig conduir un estudi sobre la història del rugby a la Universitat de Barcelona.

El present treball es va iniciar després d'abordar diversos temes vinculats amb l'activitat física i l'esport amb la Dra. Martin, companya de departament a la Universitat de Vic, a més d'amiga del món del rugby. Subsegüentment, a un temps perllongat de reflexió i d'exploració sobre diverses temàtiques, en general vinculades a l'esport oval, vam arribar a la conclusió que, amb l'aproximació del centenari de l'arribada de l'esport a Catalunya, podia ser interessant aportar al rugby català una mirada històrica envers els seus orígens. Li vam plantejar aquesta possibilitat al Dr. Pujadas, que de seguida s'hi va avenir.

Així doncs, el document que esteu a punt de llegir neix de l'encreuament entre la curiositat intel·lectual sobre elements històrics i la passió que em desperta aquest esport. Espero que el pugueu gaudir tant com jo ho he fet en escriure'l.

Justificació teòrica

El rugby és un esport de combat, un joc de guerra codificat, col·lectiu i amb pilota, en què l'objectiu principal és l'ocupació del terreny de l'adversari⁵. S'ha de tenir en compte que a Catalunya no és un esport de tradició jove, perquè fa més de cent anys que es practica. Pel que fa a la seva esportivització, el seu mite fundacional a Catalunya diu que en el 1921, un estudiant català de retorn de França per estudis, a través de molts esforços,

⁴ Christian Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles* (París: Éditions A.M. Métailié, 1983), 330.

⁵ Pociello, 29; Francisco Usero, *Rugby. Entrenamiento y juego*, (Madrid: Campomantes Libros, S.L., 1993), 22.

va lluitar perquè es jugués a rugby a Catalunya i, perquè així fos, va crear un primer equip. L'estudiant es deia Baldiri Aleu i l'equip fou la Unió Esportiva Santboiana⁶.

L'esport oval, al Principat, és un esport minoritzat i situat en una posició de feblesa, que intenta resistir al fet que altres esports dominants ocupin el seu espai⁷. Fa justament un any, se celebrava el centenari de la fundació la Unió Esportiva Santboiana, el club degà a Catalunya i, d'aquí a uns mesos, la Federació Catalana de Rugby celebrarà el seu primer segle d'història. L'efemèride de la Catalana significa que aviat farà cent anys des que un grup de persones i d'entitats va creure necessari organitzar l'esport oval a Catalunya. Aquesta institucionalització va marcar l'inici de l'organització formal de les competicions. El 8 de gener de 2022, va fer cent anys que es disputava el primer partit de la primera competició organitzada a Catalunya, la Copa de la Reial Societat de Curses de Cavalls⁸. I d'aquí tot just unes setmanes, farà un segle que es disputava el primer partit del primer Campionat d'Espanya de futbol rugby, el 7 de gener de 1923, només amb la participació de clubs catalans⁹. En un any, hi haurà la tercera efemèride destacable, farà cent anys del primer Campionat de Catalunya, el 2 de desembre de 1923¹⁰. El món oval català està de celebracions i no és per menys. Cent anys són difícils d'aconseguir. D'aquells clubs pioners, encara en resisteixen quatre, la Santboiana, el Barça, el BUC i el Cornellà, que lentament aniran celebrant els seus aniversaris.

La incursió del rugby en el ventall d'activitats esportives practicades a Catalunya a l'inici de la dècada dels anys vint no va provocar gaire agitació. L'esport va passar certament desapercebut pel gran públic. El nombre de practicants i d'espectadors era molt reduït¹¹, i més si es compara amb el seu germà, el futbol associació. Si bé la premsa esportiva i la generalista publicava cròniques i fotografies de manera regular, pel que s'ha pogut estudiar, excepte en esdeveniments on hi havia activitats vinculades al futbol, mai va tenir un nombre massiu d'espectadors¹².

⁶ Fundació Unió Esportiva Santboiana, *La Unió Esportiva Santboiana. Una història gràfica. 100 anys de rugby* (El Papiol: Editorial Enfadós, 2022), 16.

⁷ S'ha escollit aquest terme de la sociolingüística, ja que es considera que és aplicable als esports i, en aquest cas, al rugby. Plataforma per la llengua, «És el català una llengua minoritària? I minoritzada?», 11 novembre 2022, <https://www.plataforma-llengua.cat/campanyes/llengua-minoritaria-o-minoritzada/>.

⁸ Sánchez de Acuña, «Rugby. Los partidos de ayer», *La Jornada Deportiva*, 2 gener 1922.

⁹ «Rugby. Los primeros partidos del primer Campeonato Nacional de Rugby», *La Jornada Deportiva*, 8 gener 1923, 11.

¹⁰ «Rugby. Campionat de Catalunya», *La Veu de Catalunya* (Ed. Vespre), 3 desembre 1923, 4.

¹¹ En cap dels articles de diari revisats de l'etapa estudiada s'ha trobat cap xifra dels espectadors presents en un partit. La premsa es referia a públic nombrós o poc nombrós.

¹² A tall d'exemple, en la inauguració de l'Estadi de Montjuïc de 1929, assistiren més de 60000 espectadors. «La inauguración del monumental Estadio, ofreció un espectáculo imponente y se resolvió en una noble y resonante victoria para nuestros colores», *El Mundo Deportivo*, 21 maig 1929, 1. Per les jornades esportives en honor als membres del COI el 1931 assistiren prop de 50000 espectadors. «Una jornada memorable a

Tot i que hi ha un creixent interès dels historiadors per la temàtica esportiva¹³, no són encara avui en dia un gran centre d'interès els esports minoritzats a Catalunya. En aquest sentit, considerem que és important aportar estudis sobre elements històrics d'esports que tenen poca presència en la historiografia catalana. Dins la tesi que teniu davant, trobareu esport, rugby i part dels fets que van donar forma a la Catalunya en què som avui en dia. Aquestes pàgines que llegireu intenten aportar coneixement a la historiografia catalana i oferir una interpretació fefaent sobre els orígens de l'esport oval i sobre el seu desenvolupament, des de les primeres publicacions a la premsa, fins a l'escomesa de la Guerra civil. Intenten explicar una petita part de la nostra història esportiva, amb l'esperit d'ajudar a entendre una mica millor com s'ha arribat a ser el que som.

Tot i que existeixen nombroses investigacions socioculturals sobre els orígens de l'esport oval al Regne Unit¹⁴ o França¹⁵ i, en grau més baix, a Romania¹⁶, Portugal¹⁷ i Itàlia¹⁸, en el context català no es disposa d'estudis en profunditat que examinin els processos sociohistòrics a Catalunya, i encara queda molt de camí per recórrer en les recerques sobre aquesta temàtica. S'ha trobat tres investigacions sobre els orígens del rugby que tenen una vinculació estreta amb la nostra recerca. El primer, que està directament relacionat, és un article acadèmic que tracta sobre els començaments del rugby a l'Estat espanyol. El Dr. Torredadella inicia una indagació al voltant dels orígens i desenvolupament del rugby a Espanya en el transcurs del primer terç del segle XX. En l'article, tracta les primeres manifestacions, alguns dels promotors i els clubs pioners, així com els primers campionats disputats¹⁹. Per altra banda, la Dra. Toran ha publicat una extensa biografia sobre uns dels pioners de l'esport oval a la Santboiana, Michel Reynard. En el llibre, es repassa la vida esportiva i política del *rugger* francès, de costat al naixement

l'Estadi de Montjuïc - El triomf ciutadà dels esportius - Unes 50.000 persones aclamaren entusiàsticament a Macià i Alcalà Zamora», *La Rambla*, 27 abril 1931.

¹³ Rafael Fortes, «Sports History in Brazil: An Overview and Perspectives», *Sport History Review*, núm. 42 (2011): 104; Alun Munslow, *Authoring the Past. Writing and Rethinking History* (Abingdon: Routledge, 2013), 54.

¹⁴ Joe Hall, «An Oral History of England International Rugby Union Players, 1945-1995» (Leicester, De Montfort University, 2017).

¹⁵ Vincent Joris i Thierry Terret, «Le rugby et la France pendant la Première Guerre mondiale», *Stadion, International journal of the History of Sport* 32, núm. 1 (2006): 103-17.

¹⁶ Marius Rotar, «Developing rugby in interwar Romania: the case of provincial cities and towns», *Sports in History* 40, núm. 207-234 (2019).

¹⁷ Nuno José Gramaxo, «O Rugby em Portugal. Sua história e desenvolvimento» (Vigo, Universidade de Vigo, 2011).

¹⁸ Luciano Ravagnani i Pierluigi Fadda, *Rugby. Storia del rugby dalle origini ad oggi* (Itàlia: Vallardi and Associati, 1992).

¹⁹ Xavier Torredadella, «La historia del rugby en España. 1ª Parte. De los inicios del juego hasta 1923», *e-balonmano.com: Revista de Ciencias del Deporte* 16, núm. 3 (2020): 179-202.

i evolució a la Unió Esportiva Santboiana²⁰. Una tercera recerca és un estudi no publicat —tesi de final de grau— de l'Olga Ruibal, que a través de les infraestructures, els clubs, els jugadors, els presidents, els entrenadors i les escoles de rugby, va teixint la història de l'esport oval català des de 1922 fins a 1977²¹. També, tot i que no directament vinculat a la nostra recerca, s'ha trobat un article acadèmic del professor Jordi Solà sobre els orígens del rugby²², en el que tracta des de la prehistòria de l'esport oval fins a arribar a la Rugby School, i les posteriors creacions de la Football Association i la Rugby Football Union, en què a la part final aborda alguns elements de la història del rugby català. Llevat d'aquests casos, no s'ha trobat investigacions que enfoquin els aspectes socioculturals de la història de l'esport oval a Catalunya.

Tampoc existeix una gran bibliografia que ens aporti llum al fenomen del rugby abans de la Guerra Civil al Principat. Es va publicar un llibre de les bodes d'or de la Unió Esportiva Santboiana que parlava de la història del club i dels seus orígens, que ha resultat molt útil per entendre el procés de creació de l'entitat²³. També, el mateix club ha publicat una història gràfica del seu segle d'existència que, en part, ens ha proporcionat algunes imatges del marc temporal que investiguem²⁴. Sumat a això, s'han escrit històries factuais de clubs, com la del Rugby Club Cornellà i la del Rugby Club Badalona, que tracten en algunes pàgines històries d'abans del 1936²⁵. A més d'aquests tres llibres, s'han publicat obres divulgatives i articles sobre gestes, memòries i fets històrics, que de manera molt tangencial, poc precisa i sense referències, parlen del temps històric que estudiem²⁶. Cal dir que, darrerament, s'ha publicat un llibre sobre els orígens de l'esport oval valencià que aborda alguns aspectes de la nostra recerca i parla de l'esport oval a València en els anys trenta²⁷. S'acabarà esmentant un llibre interessant que, a través de la història oral, ens explica experiències de jugadors i d'una jugadora de rugby sobre la seva etapa esportiva,

²⁰ Rosa Toran, *Michel Reynard. Una vida de compromís. Del rugbi a la deportació* (Sant Boi de Llobregat: Ajuntament de Sant Boi de Llobregat Memòria Històrica, 2020).

²¹ Olga Ruibal, «Historia del Rugby Catalán (1922-1977): primeras aproximaciones al tema» (Barcelona, Institut Nacional d'Educació Física de Barcelona. Universitat de Barcelona, 1980).

²² Jordi Solà, «Història del rugbi», *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 29 (1992): 6-11.

²³ Unió Esportiva Santboiana, *50 anys de rugby: 1921-1971* (Sant Boi de Llobregat: Unió Esportiva Santboiana, 1971).

²⁴ Fundació Unió Esportiva Santboiana, *La Unió Esportiva Santboiana. Una història gràfica. 100 anys de rugby*.

²⁵ Morell, Josep, Muñoz, David, i Vallbona, Rafael, *Amb tu en serem quinze. Seixanta anys de rugby a Badalona* (Barcelona: Davinci Editorial, 2022); Jesús Sanz, *Mes de 10.000 assajos i algun cop de càstig... Des de 1931, Història del Rugby Club Cornellà* (Cornellà: Ediciones Gráficas Rey, 2008).

²⁶ André Gounot i María Teresa Laorden, «El rugby español de ayer y de hoy. Una entrevista con Carlos Bernardos Vallejo», *Apropos [Perspektiven Auf Die Romania]*, núm. 2 (2019): 133-42; Alberto Luque, *Melé en las gradas. Reflexiones para la recuperación del deporte obrero* (Piedra Papel Libros, 2022).

²⁷ Recadero Agulló i Víctor Agulló, *Los Orígenes del Rugby en Valencia* (Espanya: Consell Valencià de Cultura, 2022).

però fora de la franja temporal que abordem²⁸. En resum, no es disposa de molts estudis pel que fa als orígens i als primers anys de pràctica del rugby a Catalunya.

Justificació cronològica

El marc temporal que s'ha escollit va des de 1911 fins a 1936. L'inici de la tesi ens el proporciona el primer esdeveniment fundacional del rugby a Catalunya. El 1911, es va disputar el primer partit formal a Barcelona, amb dos equips diferenciats, amb un àrbitre, públic i un camp adequat per la seva pràctica. Pocs dies després, se'n jugaren dos més, amb el que es pensava que la Ciutat Comtal havia aconseguit incorporar un esport més al ventall de pràctiques esportives. Com veurem, no va ser així. El segon esdeveniment fundacional es va produir, al mateix estadi, deu anys més endavant. El 1921, es va tornar a jugar a rugby de manera formal a Barcelona. Per una causa benèfica, van desplaçar-se a la Ciutat Comtal la Union Sportive Perpignanaise i el Racing Club de Narbonne, que jugaren dos partits. Aquesta fou l'empenta definitiva que necessitava per iniciar el procés d'arrelament i de difusió.

S'ha triat el 1936 com a data de finalització de la recerca a causa de l'inici de la Guerra Civil Espanyola. Tot i que es va continuar jugant a rugby²⁹, l'inici del conflicte bèl·lic va marcar un fort trencament. La Guerra Civil suposà una ruptura amb la normalitat social, política, econòmica i cultural i, en conseqüència, significà un canvi d'escenari que no ha estat objecte d'aquesta tesi per raons òbvies.

Concreció temàtica i objectius

Concreció temàtica

La tesi gira al voltant dels orígens del rugby a Catalunya, és a dir, del seu procés d'incorporació i arrelament, del seu creixement i difusió —bàsicament per la ciutat de Barcelona i la seva àrea d'influència—, i de com en el seu moment més àlgid —competint internacionalment amb personalitat pròpia—, fou escapat per la Guerra Civil Espanyola.

²⁸ Laureano Clavero i Aitor Compañón, *Històries del rugbi català* (Dstoria Edicions, 2020).

²⁹ Frederic Corderas, «"Als esportius de tot el món!" El fenomen esportiu i la causa republicana a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola» (Barcelona, Universitat Ramon Llull, 2019), 93.

Objectius

General

L'objectiu general d'aquesta recerca és conèixer els factors explicatius, causals i factuais que van fer possible l'arrelament del rugby a Catalunya en el primer terç del segle XX, així com el seu desenvolupament i difusió. És a dir, analitzar i interpretar el procés de penetració, creixement i expansió de l'esport oval a Catalunya, vinculant aquests fets als processos polítics, econòmics i socioculturals de l'època, des del primer partit disputat el 1911, fins a l'arribada de la Guerra Civil Espanyola el 1936.

Específics

1. Identificar els agents i els factors socioculturals que van fer possible la penetració i l'arrelament del rugby al territori català, a més dels esports que van servir de font de captació d'esportistes pel rugby.
2. Examinar la influència que van tenir els ciutadans francesos residents a Barcelona, en combinació amb els pioners autòctons que havien residit a França, en el procés d'arrelament del rugby a Catalunya. Així com analitzar les principals característiques del procés d'esportivització indirecta.
3. Interpretar la vinculació entre el moviment catalanista i el desenvolupament del rugby a Catalunya.
4. Examinar l'impacte que té en els àmbits associatius i esportius, i concretament en el rugby, els esdeveniments polítics, com la dictadura primorriverista (1923-1930), l'adveniment de la II República (1931), els Fets d'Octubre de 1934 i l'esclat del conflicte bèl·lic (1936).
5. Analitzar la influència d'elements com la urbanització, la industrialització, la crisi econòmica, el temps lliure i l'evolució de la sociabilitat esportiva en els clubs on es practicava el rugby. Així com abordar els processos d'institucionalització de l'esport oval a Catalunya.
6. Relacionar i interpretar la pràctica del rugby amb actituds cap a la violència i la masculinitat, examinant el discurs de la premsa i la interpretació que aquesta fa del que succeeix en els terrenys de joc. Així com examinar les implicacions que té el concepte de l'amateurisme en el rugby català.
7. Explorar i analitzar l'impacte que produeix en el rugby català la participació en esdeveniments esportius d'alt impacte mediàtic, com la Inauguració de l'Estadi Olímpic de Barcelona (1929), la primera *tournée* internacional formada per jugadors

catalans (1930), les primeres festes de la primavera de 1931 o els Jocs Universitaris internacionals (1931).

8. Identificar i abordar les repercussions polítiques i esportives de la participació en la fundació de la Federació Internacional de Rugby Amateur per part de la Federació Catalana de Futbol Rugby.

Metodologia

La present recerca és un estudi fonamentat en la perspectiva moderna de la història social i cultural de l'esport, apareguda com a proposta historiogràfica, bàsicament, en el darrer terç del segle XX de la mà d'autors anglosaxons com Allen Guttmann³⁰. El nostre objecte d'estudi, en aquest cas, és l'aparició, l'arrelament i el desenvolupament d'una disciplina concreta —el rugby— en el sistema esportiu català, en un context d'expansió i popularització de l'esport.

La metodologia utilitzada en la present investigació és de tipus hermenèutic interpretatiu, propi dels estudis de ciències humanes i socials³¹, emmarcada en el paradigma qualitatiu, que ens donarà les eines per estudiar el fenomen social dels orígens del rugby a Catalunya. Pel que fa al paradigma qualitatiu, amb una creixent aplicació a les ciències socials, ens ajudarà a posar èmfasi a l'estudi de processos subjectius del nostre objecte de recerca³². Dins d'aquesta estratègia qualitativa, les dades s'han extret fonamentalment de fonts documentals i bibliogràfiques primàries, i de fonts visuals. L'afirmació que s'ha usat una metodologia de tipus hermenèutic interpretatiu es basa en el fet que el coneixement adquirit per la construcció d'aquesta tesi emergeix de la descripció, la comprensió i la interpretació subjectiva dels fets narrats³³. A través d'aquesta metodologia, consolidada en les ciències socials, de manera sistemàtica i objectiva, s'ha intentat comprendre i interpretar el discurs com ens els han exposat els diversos autors en les diverses fonts documentals estudiades i, després d'interpretar les dades³⁴, s'ha construït un discurs subjectiu al voltant de la informació obtinguda.

El procediment d'anàlisi i resseguiment de la història a partir de les dades recollides es realitzarà, seguint a Aróstegui (1995), mitjançant el mètode historiogràfic.

³⁰ S.W. Pope, ed., *The New American Sport History: Recent Approaches and Perspectives* (Chicago: University of Illinois Press, 1997).

³¹ Josep Solà, «Els paradigmes científics en la investigació educativa i el model de camp psicològic», *Temps d'Educació*, núm. 37 (2009): 238-39.

³² Mariane Krause, «La investigación cualitativa: Un campo de posibilidades y desafíos», *Revista Temas de Educación*, núm. 7 (1995): 2.

³³ Richard Tuck, «History of political thought», en *New Perspectives on Historical Writing*, ed. Peter Burke, 1991, 202.

³⁴ Uwe Flick, *Introducción a la investigación cualitativa*, 2ª (Madrid: Ediciones morata, SL, 2007), 46.

Aquest pot entendre's des d'una doble perspectiva. D'una banda, investigar la història suposa indagar en una dimensió de la societat; d'altra banda, reconstruir la història, és a dir, reconstruir certes històries particulars³⁵. Per tant, l'estratègia de recerca que s'utilitzarà s'emmarca dins la historiografia social. Aquesta ha consistit a recopilar informació de diferents fonts d'arxiu —hemeroteques, arxius documentals, fotografies, diaris personals, història oral, etc.— amb la finalitat de poder construir una línia històrica sobre l'arribada i l'expansió de l'esport oval a Catalunya, a més de poder analitzar i interpretar com van impactar en el rugby els esdeveniments polítics, els factors econòmics i la visió cultural de l'esport.

La tesi intenta aportar nou coneixement en diversos àmbits. En l'àmbit historiogràfic, contribueix a la reconstrucció històrica d'una part de l'esport que es practicava a Catalunya entre el 1911 i 1936. L'estudi també conté un interès científic, ja que eixampla el coneixement del fenomen esportiu previ a la Guerra Civil, aportant noves evidències que puguin explicar i reconstruir la realitat esportiva del món oval des d'una perspectiva sociocultural. També, vol posar les bases per poder obrir noves línies de recerca i aprofundir en el coneixement del rugby en el futur. En l'àmbit social, contribueix a entendre una mica millor els objectius, els anhels, les decepcions, les lluites, les fites, les contrarietats que van viure la comunitat oval del moment, i ens ajuda a comprendre el seu comportament en aquells anys. A més, l'estudi aporta nova informació que afavorirà la millora del coneixement sobre l'esport, i concretament sobre l'esport oval, que ens ajudarà a poder interpretar de manera més àmplia la nostra cultura esportiva.

El procediment per dur a terme aquesta recerca pivotarà al voltant de fites que, tradicionalment, s'han entès com a escenaris decisius en la història del rugby a Catalunya durant el període comprès entre 1911 i 1936:

- El primer partit formal de rugby al territori català, que es va disputar el 1911 entre la Société Patrie i el CD Español.
- La fundació de la Unió Esportiva Santboiana (1921) i la posterior creació de clubs que va desembocar en la creació de federacions i en l'organització de campionats.
- La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) i la crisi territorial que s'obria entre Catalunya i Madrid, amb la profunda afectació que va causar en el rugby català.
- La inauguració de l'Estadi Olímpic de Montjuïc (1929) amb un partit de rugby i com va influenciar-lo positivament a Catalunya.

³⁵ Julio Aróstegui, *La investigación histórica: teoría y método* (Barcelona: Crítica, 1995), 337.

- L'arribada de la Segona República (1931) i l'impacte que té en el teixit associatiu esportiu.
- La participació de la Federació Catalana de Rugby, com a membre fundador, en la creació de la Federació Internacional de Rugby Amateur (1934).

Fonts

A causa de l'escassetat d'estudis al respecte, en la nostra recerca ha sigut clau l'anàlisi de les fonts documentals primàries per aprofundir en el coneixement del nostre objecte d'estudi. Polley ens diu que aquestes fonts primàries són la base de tota recerca històrica i que una de les principals tasques que ens pertoca és localitzar-les, contextualitzar-les i analitzar-les, i així poder construir un relat fidedigne sobre què es vol explicar³⁶. Ell ens proposa quatre fonts, que són les que s'han utilitzat per poder construir el relat sobre els inicis del rugby català: les escrites, les visuals, les orals i les de cultura material³⁷.

Pel que fa a les fonts escrites que han suportat el gran pes de la nostra investigació, s'ha emprat: premsa escrita; documents oficials de clubs, de federacions i governamentals; cartes; factures i llibres de comptabilitat; fulletons i butlletins d'equips; llibres i llistats d'associats, entre d'altres. Tot i que en un grau més baix, també s'ha usat fonts visuals: cartells, pòsters, il·lustracions i fotografies. Igualment, s'ha fet servir dues fonts orals i dues fonts de cultura material.

Fonts escrites

S'especificarà, breument, les diverses fonts escrites que s'han emprat per poder donar una visió general i una dimensió de l'ús que se n'ha fet. La major part de la documentació examinada han estat revistes i premsa escrita de l'època, que ha representat la base per construir el nostre relat i sobre la qual s'ha anat contrastant la resta de la informació compilada. S'ha analitzat més d'un centenar de rotatius entre els catalans, els espanyols i els francesos, i menys de portuguesos i britànics, a més d'algun romanès i alemany, creant un fons d'arxiu de més de 16.000 documents³⁸. Algunes de les capçaleres catalanes més consultades han estat *Mundo Deportivo*, *El Diluvio*, *La Veu de Catalunya* i *La Vanguardia*, totes transversals al període estudiat. Pel que fa als francesos, els principals diaris que ens han servit de font d'informació han estat *L'Auto*, *La Dépêche* i *L'Intransigeant*. I, finalment, en relació amb els italians, han estat *La Stampa* i *Il Litorale*.

³⁶ Martin Polley, *Sports history: a practical guide* (Houndmills: Palgrave Macmillan, 2007), 76-77.

³⁷ Polley, 78.

³⁸ Podeu trobar el llistat consultat de revistes i de premsa escrita al final d'aquest treball, a *Bibliografia i fonts consultades*.

Un percentatge molt alt d'aquestes consultes s'ha realitzat a través d'hemeroteques digitals, de les quals se n'ha consultat gairebé una quarantena³⁹. Es pot destacar l'Arxiu de Revistes Catalanes Antiques, la Hemeroteca Digital de la Biblioteca Nacional de España, la Hemeroteca Municipal de Lisboa, la Biblioteca dello Sport, The British Newspaper Archive i la Gallica-Bibliothèque nationale de France. Mentre que, de les hemeroteques específicament de diaris, dues de les més utilitzades corresponen a *La Vanguardia* i *El Mundo Deportivo*. La informació trobada en totes aquestes capçaleres, i contrastada amb les altres fonts, ens ha servit per anar teixint un discurs explicatiu i interpretatiu, i per construir el relat en què es presenten els fets ocorreguts en el transcurs del marc temporal estudiat.

També, s'ha fet servir diferents documentacions oficials que es poden resumir, principalment, a dos àmbits: de clubs i de federacions. En relació amb els clubs, s'ha trobat molta documentació de notificacions i comunicacions de i amb les federacions — Catalana i Espanyola—; cartes entre els clubs, bàsicament per concretar partits; missives entre els cercles i les autoritats locals; i actes fundacionals. En referència a les federacions, a més de la comunicació amb els clubs, s'ha localitzat notificacions amb el Govern Civil del moment; actes d'assemblees ordinàries i extraordinàries; demandes i consultes al Govern de la Generalitat; a més de reglaments i d'estatuts. Tota aquesta documentació ens ha ajudat a entendre la manera en què es comunicaven i es relacionaven els clubs entre ells i amb les federacions, com també ens ha aportat informació molt rica sobre els debats interns que es donaven, posicionaments polítics, com s'organitzaven internament, i com funcionava la presa de decisions d'aquests organismes. També, ens ha donat l'oportunitat de contrastar la informació que apareixia a la premsa i entendre millor l'enfocament particular que tenien els diversos rotatius.

De la mateixa manera, en els diferents arxius, s'ha localitzat factures i llibres de comptabilitat, on es detallaven els costos de construcció i manteniment d'infraestructures, de quotes —de socis, de lloguer d'instal·lacions, de mutualitats, de llicències de jugadors, dels desplaçaments, etc.—, d'arbitratge i dels costos del material esportiu. Tota aquesta documentació ens ha aportat context sobre la història econòmica dels clubs. S'ha pogut comprovar el nivell de despesa que tenien i la dificultat que representava fer front a totes les que es generaven, a més del flux de socis que es donava. També, ens ha servit per veure les barreres d'ingrés que marcaven alguns clubs per mantenir una tipologia

³⁹ Podeu trobar un llistat complet de les hemeroteques digitals consultades al final d'aquest treball, a *Arxius digitals, hemeroteques i biblioteques virtuals*.

d'associat desitjada. Igualment, ens ha ajudat a veure com funcionava l'esponsorització i el mecenatge, i algunes de les fonts de finançament que utilitzaven les entitats.

Respecte als fulletons i als butlletins dels clubs als quals s'ha tingut accés, ens ha proporcionat una interessant mirada interna de les institucions i de com aquestes projectaven la seva imatge cap als seus associats i cap al públic en general; a més d'entendre el que podia resultar interessant als seus lectors.

Amb els llibres i els llistats de socis, concretament a la Unió Esportiva Santboiana, s'ha pogut determinar l'origen social d'una part important de les persones que configuraven el seu club. També, en general, ens ha aportat una dimensió de les entitats.

Finalitzant el resum de la documentació escrita que s'ha pogut consultar, s'ha aconseguit una troballa excepcional i de gran valor, el diari personal d'un jugador que relata la primera gran gira d'un grup de jugadors catalans per Alemanya i Itàlia. Aquest document ens ha aportat una visió molt personal i costumista del viatge.

Fonts visuals

Les fonts visuals que s'han utilitzat han estat, principalment, fotografies, cartells, pòsters i il·lustracions. Aquestes ens han ajudat a donar suport al discurs que s'ha anat construint. Com es veurà posteriorment, s'han trobat fonts visuals a l'Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana i del Rugby Club Cornellà, a l'Arxiu Guillem Sardà, a l'Arxiu Fotogràfic Salvador Comas, a més dels arxius digitals Arxiu Nacional de Catalunya i Arxiu Municipal de Barcelona. El pes més gran de les fonts visuals que s'ha pogut examinar han estat fotografies, que ens han aportat una mira diferent sobre el rugby. Aquestes han proporcionat informació sobre els espectadors, sobre les infraestructures, sobre els jugadors i el joc, sobre l'aparença que podia tenir l'esdeveniment en què van ser fetes i sobre quins partits i esdeveniments la premsa va considerar prou rellevants per fotografiar. També, ens ha ajudat a entendre com es desenvolupaven les diverses fases del joc, quines eren les fases que més interessaven els fotògrafs i que trobaven més atractives els lectors. Igualment, tot i que en grau més baix, s'ha utilitzat il·lustracions de revistes i diaris, sobretot les humorístiques, que mitjançant la sàtira, ens ha ajudat a entendre la imatge que projectava el rugby a la societat en general i com era percebuda. De manera residual, s'ha fet servir pòsters i cartells, per entendre la importància que podia tenir el rugby en grans esdeveniments i com el representaven.

Fonts orals

Per obtenir informació referent a les fonts orals, s'ha realitzat dues entrevistes semiestructurades amb final obert⁴⁰. Una de les entrevistes es va gravar amb càmera de vídeo, mentre que l'altre, per demanda de l'entrevistat, es va fer només amb gravadora. En la primera entrevista, vam tenir accés a una persona que va viure en el període que estudiem, concretament la filla de Baldiri Aleu. Ella ens ha pogut donar una visió diferent de la imatge pública del personatge, a més d'ajudar-nos a reconstruir algunes parts de les quals no es tenia informació biogràfica. També, s'ha pogut entrevistar al net d'Antoni Ricart, que va participar en els Jocs Universitaris de la Joventut de Darmstadt. Gràcies a ell, s'ha pogut corroborar com van fer-se els preparatius del viatge, la interrelació que tenien els esportistes amb la premsa, a més de com es va desenvolupar l'esdeveniment.

Fonts materials

Respecte a les fonts d'artefactes, en la recerca s'ha pogut analitzar la primera copa que va lliurar el Baró de Güell a la Unió Esportiva Santboiana, de la primera competició formal a Catalunya, la Copa de la Reial Societat de Curses de Cavalls de 1922. Gràcies a aquesta copa, s'ha pogut corroborar el XV titular d'aquell partit final, a més d'establir les primeres connexions entre Joan Boix, que, posteriorment, va esdevenir president de la Federació Catalana de Futbol-Rugby, i l'esport oval. Igualment, s'ha pogut estudiar la Copa Ràfols, el trofeu del primer Campionat d'Espanya. Ambdues copes estan conservades a les vitrines de la Unió Esportiva Santboiana.

Arxius

Els arxius i els documents que aquests contenen estan en el centre de la pràctica històrica i són una de les principals fonts a les quals els historiadors han anat acudint per poder fer investigació històrica⁴¹. Aquests han estat la font principal que s'ha utilitzat per portar a terme la nostra investigació. S'ha visitat arxius públics i arxius privats, igual que s'ha consultat alguns arxius digitals.

⁴⁰ Dean Hammer i Aaron Wildavsky, «La entrevista semi-estructurada de final abierto. Aproximación a una guía operativa», *Historia, antropología y fuentes orales*, núm. 4 (1990): 23-61.

⁴¹ Martin Johnes, «Archives and Historians of Sport», *The International Journal of the History of Sport* 32, núm. 15 (2015): 1784.

Arxius públics

La majoria d'arxius públics visitats han estat a Barcelona, tot i que se n'ha visitat algun a altres poblacions com Sant Boi de Llobregat, Esplugues de Llobregat i Sant Cugat. Els arxius visitats han estat els següents:

L'Arxiu de la Delegació del Govern de Catalunya. Subdelegació del Govern de Barcelona

En aquest arxiu, s'ha trobat documentació oficial, bàsicament, sobre actes constitucionals, assemblees de clubs, assemblees de la Federació Espanyola i de la Federació Catalana de Futbol-Rugby, a més d'estatuts i reglaments.

Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès)

Tot i que una part molt important de l'arxiu està disponible de manera digital, moltes fotografies de l'època no estan digitalitzades. Gràcies a la revisió d'aquestes fotografies, s'ha aconseguit identificar dates, personatges i infraestructures. Cal dir que aquest arxiu té un gran fons documental digitalitzat que es pot consultar en línia. Gràcies a la visita presencial, s'ha acabat de perfilar dates, partits, personatges i instal·lacions.

Arxiu de la Biblioteca Catalana de l'Esport (Esplugues de Llobregat)

Dins l'arxiu de la Biblioteca especialitzada en temàtica esportiva, vam poder consultar bàsicament premsa històrica que no es troba digitalitzada, però també butlletins i bibliografia històrica de clubs.

Arxiu Municipal del Districte de Sant Andreu (Barcelona)

En aquest arxiu de districte, vam poder consultar molta premsa pròpia de Sant Andreu que no es troba digitalitzada, bàsicament vinculada a un dels clubs pioners del rugby català, el Rugby Club Sant Andreu.

Arxiu General de la Diputació Provincial de Barcelona

Dins aquest arxiu, vam localitzar sobretot documentació vinculada a la Generalitat de Catalunya republicana, amb demandes de subvencions i d'assistència dels representants polítics a actes esportius de la Federació Catalana de Futbol-Rugby.

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona

Pel que fa a aquest arxiu, vam visitar dos dels centres on tenien documentació de la nostra recerca. La Casa Ardiaca, en la que vam consultar premsa escrita, a més de revistes d'entitats. També es va visitar l'Arxiu Contemporani, en què es va trobar documentació vinculada a l'Ajuntament de Barcelona i al Rugby Club Universitari, en la que es feien invitacions a actes esportius, demandes de subvencions i documentació de visites d'equips al mateix Ajuntament. Com l'Arxiu Nacional, té molta documentació, la qual es pot accedir en línia, amb un fons visual de rugby important.

Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona

Gràcies a aquest arxiu, vam poder trobar documents vinculats a la Universitat i als seus clubs esportius. Ens ha ajudat a entendre com s'organitzaven els grups esportius i com es relacionaven amb la institució.

Arxiu Municipal de Sant Boi de Llobregat

En aquest arxiu, a més de bibliografia històrica del poble, vam poder consultar el seu padró, que ens va aportar molta informació sobre els socis i jugadors de la Unió Esportiva Santboiana: professions, salaris, dates de naixement, entre altres coses.

Arxius privats

Pel que fa als arxius privats que s'ha pogut consultar, bàsicament, eren de clubs esportius, tot i que s'ha pogut visitar-ne dos d'institucions i un de personal. Així, s'ha trobat documentació a Barcelona, Cornellà, Sant Boi de Llobregat i Madrid. Aquests han estat els següents:

Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana (Sant Boi de Llobregat)

A l'arxiu del club degà de Catalunya, vam trobar molta informació de fonts textuais, visuals i materials. El club conserva molta documentació dels seus anys fundacionals, en què hi ha cartes entre clubs, institucions, diaris i de persones rellevants de l'època. També, ha conservat part de la seva documentació econòmica, llibre d'actes, reglaments propis i de les Federacions Catalana i Espanyola, estatuts, llibre d'associats i telefònic. De la mateixa manera, conté molts artefactes materials de l'època estudiada, com copes, samarretes, pantalons i d'altres elements de vestimenta. A més, ha preservat fonts visuals com cartells de partits, fotografies i il·lustracions.

Arxiu del Rugby Club Cornellà

Com l'arxiu de la Santboiana, aquest conserva molta documentació sobre els seus anys fundacionals, amb molts documents rics i valuosos per poder interpretar. De fonts textuals, conserva llistats d'associats, comunicació amb les federacions i clubs, documentació econòmica, llibre d'actes i retalls de premsa del club. També, ha conservat algunes fonts visuals com cartells i fotografies.

Arxiu del Club Natació Barcelona

A l'arxiu de *Nata*, es conserven principalment fonts textuals. S'ha pogut consultar les actes, des de la fundació de la secció del club fins a la seva desaparició, així com el seu butlletí, a més dels seus estatuts.

Arxiu del Futbol Club Barcelona

Dins aquest arxiu, bàsicament, s'ha pogut consultar les actes del club, que s'han pogut utilitzar per corroborar i contrastar informació d'altres fonts.

Arxiu de la Federació Espanyola de Rugby

En aquest arxiu, tot i que s'ha trobat molt poca documentació, s'ha consultat retalls de diaris, reglaments de joc i anuaris. També s'ha trobat alguna font visual, com fotografies.

Arxiu de l'Association de la Bienfaisance de Barcelone

Dins d'aquest arxiu, s'ha aconseguit documentació sobre la Société Patrie, que va formar part del primer esdeveniment fundacional del rugby a Catalunya. S'ha pogut consultar comunicacions amb institucions i clubs catalans, documentació econòmica, actes de la societat, a més de memòries i actes d'assemblees.

Arxiu Guillem Sardà

Aquest és un arxiu personal, en què s'ha trobat molta documentació visual. Un gran ventall de fotografies des de l'any 1925 fins a més enllà dels anys seixanta, a més de cartells. També, s'ha trobat fonts textuals de correspondència personal i amb les federacions, butlletins i una gran varietat de retalls de diaris. A més, es conserven algunes fonts materials com botes i samarretes.

Estructura de la tesi

L'enquadrament històric del nostre estudi està format per tres grans blocs, que ocupen arcs temporals molt diferents. Aquesta aproximació cronològica, que tot seguit es

presenta, ens ha sigut útil per poder explicar els orígens del rugby a Catalunya. La primera part abraça des dels inicis del segle XIX fins a 1924; la segona compren des de 1911 fins a 1924; i la darrera etapa cobreix des de 1924 a 1936.

La primera part de la tesi, principalment, ens serveix per situar la temàtica de la recerca i està formada per dos capítols. En aquests, s'examinen els orígens del rugby i la seva esportivització a Catalunya. En el primer, es veurà com la industrialització i l'evolució del temps lliure van afectar les pràctiques físiques, concretament als *footballs*, i com aquests elements es van manifestar a l'hora de la institucionalització de l'esport. A banda d'això, es veurà com es va fabricar la ideologia de l'amateurisme i com es va instrumentalitzar com a vehicle ideològic d'exclusió. Tot i que d'una manera molt diferent, veurem com l'amateurisme, per influència francesa, es va manifestar en el món oval català de la dècada de 1920 i part de la de 1930. Així, el capítol abraça des dels inicis dels *folk footballs* fins a 1895. A través de fonts bibliogràfiques, però també de premsa escrita i de revistes, es fa una mirada dels orígens històrics del naixement de l'esport oval. Es mirarà el procés de l'abandonament obligat dels *footballs* popular fins a la incorporació d'aquesta activitat esportiva a les *public schools* angleses. Com aquestes el van codificar cadascuna a la manera que s'adequava més a la seva escola, fet que no va ajudar a poder disputar partits interescolars. En la cerca d'una normativa comuna, van néixer la Football Association i, posteriorment, la Rugby Football Union. Ambdós organismes crearien una reglamentació que els permetria superar els obstacles i, així, competir entre diferents escoles i clubs. S'acabarà el capítol explicant les raons que van generar un trencament dins del rugby, amb la posterior creació de la Rugby League.

Pel que fa al segon capítol, s'examinarà l'afectació que va provocar en els àmbits associatius els esdeveniments sociopolítics que es van produir a finals del segle XIX i les primeres dècades del segle XX, i com, posteriorment, aquests van afectar la pràctica del rugby. De la mateixa manera, s'identificarà els factors socioculturals que van ajudar a l'arribada de les activitats esportives a Catalunya i com la urbanització de la Ciutat Comtal va afavorir el procés. El període que examinarem, principalment, va de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1888 fins a la clausura de la Mancomunitat de Catalunya, el 1925. S'explica com el certamen va servir de porta d'entrada dels esports a Catalunya i com els practicants d'activitats esportives, aglutinant interessos comuns, van començar a crear clubs i, en part gràcies a la incipient premsa esportiva, aquests van créixer i van popularitzar les seves activitats. També, s'analitza els primers intents de polítiques esportives que va desenvolupar la Mancomunitat, que es va veure tallada en sec per la dictadura primorriverista.

La segona part està composta per quatre capítols que tracten el procés de penetració i arrelament del rugby a Catalunya fins a arribar a la seva institucionalització, principalment des de 1911 fins a 1924. En el tercer, s'identificaran els agents facilitadors de la penetració de l'esport oval en el territori català i com aquests van afavorir el seu procés d'arrelament, a banda d'identificar els esports de captació d'esportistes per l'inici de la pràctica de l'esport oval a Catalunya. Després d'una ràpida mirada als processos d'implantació a Itàlia i Portugal, s'examinarà les vies de penetració del rugby a Catalunya i com la influència francesa fou clau en tot el procés. A banda d'això, es mostraran els diferents esports de procedència dels seus primers practicants a Catalunya i el pes que aquests van tenir. Pel que fa al quart capítol s'analitzaran els factors socioculturals de l'inici de la radicació del rugby a Barcelona i a la seva àrea d'influència i l'impacte que va tenir la disputa d'un nou partit a la Ciutat Comtal. Així, s'examinarà com l'expansió del de l'esport oval al sud de França va acabar provocant, amb el segon esdeveniment fundacional, l'empenta definitiva per l'inici de l'arrelament de l'esport oval al Principat. També, s'aprofundirà en les biografies de dos dels pioners del rugby al territori, Baldiri Aleu i David Cuyás. Igualment, es veurà com es van produir el naixement dels primers clubs, com es van desenvolupar els primers partits i, gràcies a l'afany competitiu d'aquella època, com es van crear les primeres competicions. En el cinquè capítol, s'estudiarà la institucionalització federativa a Catalunya i s'analitzarà la confluència d'elements que la van facilitar. Així, s'abordarà la creació de la Federació Espanyola de Rugby (FER) i de la Federació Catalana de Futbol-Rugby (FCFR), i les raons de la seva fundació. Igualment, s'analitzaran els factors que van conduir a la seva estructuració i als primers intents de difusió de l'esport oval pel territori. En el sisè, s'estudiarà la sociabilitat dels clubs dels anys inicials en què es practicava l'esport oval, analitzant les diferents tipologies d'associacions, la seva composició social, a més del sentit que li conferien a la competició esportiva. S'acabarà el capítol observant la imposició de la configuració moral als *ruggers* de l'amateurisme, totalment innecessària en el context català.

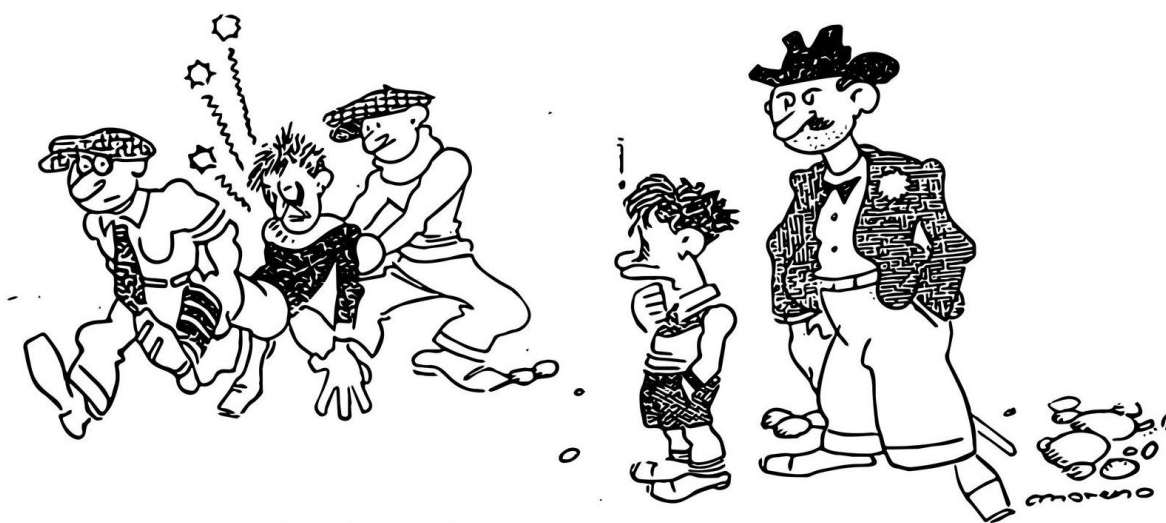
La tercera part d'aquesta recerca tracta la crisi, la recuperació i la internacionalització del rugby a Catalunya i abraça des de 1924 fins a 1936. En aquest bloc, s'explorarà sobretot l'impacte que van produir esdeveniments polítics i esportius en l'esport oval català. En el setè i vuitè capítol de l'estudi, s'analitzaran els factors i els efectes de la crisi que va patir el rugby català. En el setè capítol es considerarà com la pressió urbanística que havia comportat una manca d'infraestructures disminueix amb la urbanització de l'Eixample. Aquest fet va afavorir la nova creació d'instal·lacions d'entitats de caire més popular i va comportar una expansió per la ciutat de Barcelona.

També, s'examinarà el fort impacte que va tenir el cop d'estat de 1923. Així i després d'una petita etapa de creixement ràpid, veurem els factors que desencadenen una forta crisi en el rugby català, que gairebé el porta a la seva desaparició, a més de les barreres que no van permetre la popularització de l'esport oval. Es veurà com la premsa interpretava els comportaments i l'actitud dels *ruggers* vers la violència, i com aquest contacte extrem el distancià d'una gran part dels esportistes. Respecte al vuitè capítol, s'abordaran els efectes que va comportar el pronunciament militar i com, en un context desfavorable políticament per Catalunya, es produeix l'inici d'un conflicte territorial que durarà fins a la Guerra Civil. El descens de clubs i l'abandonament progressiu de practicants seran un fil conductor d'aquesta etapa, que es va veure agreujada per l'ingrés a la FER de la Federación Centro de Rugby (FCR). En el període d'arrelament a la capital espanyola, la FCR va pressionar per traslladar a Madrid la FER, fins al punt d'abandonar l'òrgan rector estatal i de crear el seu propi. Amb el posterior trasllat a la capital espanyola de la seu de la FER, es va donar el conflicte per tancat. Per escenificar la nova etapa i triar un XV per competir contra França, es va jugar la Copa Lord Dewar, que es repetiria en anys posteriors. A finals de 1928, s'iniciava una nova etapa de creixement, gràcies a una nova estructuració del campionat. En el novè capítol, s'identificarà el començament de la recuperació de l'esport oval a Catalunya, gràcies a la participació en esdeveniments esportius d'alt impacte —la inauguració de l'Exposició Internacional de Barcelona amb un partit de rugby i la primera gran gira d'un combinat de *ruggers* catalans— que va representar una presència mediàtica destacada en la premsa escrita catalana. Aquest fet, sumat a l'arribada de la República, va marcar un punt d'inflexió en l'esport oval, que començava el camí de la revifada. En poc temps, es van crear un bon nombre de clubs i es van engegar dos campionats diferents per primers equips, fet que va comportar un gran augment en el nombre de partits disputats. Amb tot, per primera vegada començava la seva difusió fora de la Ciutat Comtal. Per tancar la tesi, s'identificarà i s'analitzarà les repercussions esportives i polítiques de la participació de la Federació Catalana de Futbol-Rugby en la creació de la Federació Internacional de Rugby Amateur (FIRA). Així, en el darrer capítol, s'examinarà el recorregut que va portar al trencament de relacions entre la Federación Centro i la Federació Catalana. El 1934, i amb una Federació Espanyola en completa crisi i sense òrgans directius, sumats a les pèssimes relacions amb Madrid, va afavorir que la Catalana formés part del grup de nacions que va crear la FIRA. Aquest fet va permetre que Catalunya competís en l'àmbit internacional amb personalitat pròpia. Tot i els esforços de l'Espanyola per intentar que expulsessin la Catalana de l'organisme internacional, amb un litigi que va durar més d'un any, Catalunya va continuar competint

internacionalment. Tenia la vista posada a un campionat europeu que s'havia de disputar el 1937. L'arribada de la Guerra Civil Espanyola va significar, pràcticament, l'aturada del rugby a Catalunya.

PRIMERA PART

ELS ORÍGENS DEL RUGBY I L'ESPORTIVITZACIÓ A CATALUNYA (1823-1924)

DURANT UN PARTIT DE RUGBY

- Què li han fet a aquest home, papà?
- Res. Ha estat un «assaig».
- Bufa! Un «assaig»? Si arriba a anar de debò...

1. Les arrels del rugby a Anglaterra: el naixement i la difusió d'un esport

En aquest capítol introductori, s'examinaran els orígens dels *footballs* preindustrials precursors dels futbols moderns, des de les seves arrels rurals, tot resseguint les maneres i les circumstàncies de la seva codificació, fins a arribar a la seva institucionalització contemporània. Es distingiran diverses etapes en aquest desenvolupament: la preindustrial com a passatemps popular; la codificació dels *folks footballs* amb el primer reglament escrit dels futbols moderns al poble de Rugby; el creixement de l'esport i la seva popularització; i per acabar, la institucionalització dels seus òrgans rectors.

Està organitzat en cinc apartats que construeixen un relat sobre les diferents fases que van viure els *footballs* per difondre's com a activitat esportiva arreu del territori britànic. En el primer apartat, es veuran les característiques que tenien els jocs populars amb pilota a l'edat mitjana, els factors moderns que desencadenaren el seu declivi i com aquest va coincidir amb la penetració d'aquesta activitat a les *public schools* angleses⁴², que l'abraçaren i li donaren forma. En el segon apartat, es comprovarà com des de la Rugby School⁴³, i amb el suport de la Rugby Football Union, es va construir, deliberadament en un moment de debilitat, un relat fictici sobre els orígens de l'esport oval, que ha arribat fins als nostres dies⁴⁴. En el tercer apartat s'explicarà la codificació del *football* jugat a la Rugby School i s'analitzaran els factors que portaren a la creació de dos codis diferenciats del mateix esport, amb la constitució de la Football Association (1863) i de l'esmentada Rugby Football Union (1871)⁴⁵. En el quart apartat, s'examinarà com es va produir el procés de difusió de la variant del futbol jugat a Rugby a través d'una obra fonamental en l'Anglaterra victoriana com fou *Tom Brown's Schooldays* (1857), i com va influir en el

⁴² Les *public schools* eren centres educatius per famílies adinerades, amb un alt cost econòmic, principalment interns, independents de l'estat. S'ha de tenir en compte que no tenien ni propietari ni ànim de lucre. Cal dir que aquesta és una visió general d'aquestes escoles, en les que hi havia institucions que no complien algun aspecte de la descripció, del que constituïa la norma general. James Anthony Mangan, *Athleticism in the Victorian and Edwardian Public School. The Emergence and Consolidation of an Educational Ideology* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981), 2.

⁴³ La Rugby School —conjuntament amb Eton College, Winchester College, Westminster School, the Charterhouse School, St. Paul's School, Merchant Taylors' School, Harrow School, i Shrewsbury School— va ser considerada una de les nou *Great Public Schools* angleses per la Clarendon Commission —comissió que es va crear per investigar l'estat d'aquestes escoles líders angleses— el 1861. Petter Sandgren, «Globalising Eton. A Transnational History of Elite Boarding Schools since 1799» (Fiesole, European University Institute, 2017), 10-11.

⁴⁴ Lincoln Allison i Rusty MacLean, «There's a Deathless Myth on the Close Tonight: Re-assessing Rugby's Place in the History of Sport», *The International Journal of the History of Sport* 29, núm. 13 (2012): 1866; Eric Dunning i Kenneth Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players*, 2^a (Routledge, 2005), 45-46; Javier Gálvez i Stasinós Stavrianeas, «El rugby amateur en la Inglaterra del S XIX: ¿Filosofía o manipulación social?», *Materiales para la Historia del Deporte*, núm. 11 (2013): 80.

⁴⁵ Shearman Montague, *Athletics and Football*, The Badminton Library of sports and pastimes (Londres: Longmans, Green, and Co., 1887), 277-78.

panorama educatiu del moment, a través del mestratge de Thomas Arnold⁴⁶. Finalment, es veurà com es va produir una escissió en el món oval a finals de segle XIX, a causa de la imposició de l'imperatiu moral d'ideologia burgesa de l'amateurisme com a element d'exclusió social. A través d'aquest amateurisme, es va voler segregar tota una classe social treballadora que practicava el rugby, que finalment es va revoltar i va crear el seu propi esport, el Rugby League⁴⁷.

Tots aquests elements sobre l'origen de l'esport oval, sobre les seves diferents escissions i sobre el procés d'institucionalització aportaran uns antecedents que ajudaran a entendre el tema central de la tesi.

1.1 Els orígens i l'evolució dels *footballs* moderns

Els primers antecedents dels jocs practicats a Europa que podrien considerar-se predecessors premoderns del rugby i, així com d'altres esports de pilota, remetent als *folk footballs* o futbols populars, practicats l'edat mitjana. La primera referència escrita que es troba d'aquestes tipologies de jocs a la Gran Bretanya daten de 1174, en què es descriu un partit jugat a Londres. No es pot pensar en aquests futbols populars com un esport, sinó com una sèrie de jocs amb pilota, amb característiques pròpies i amb diverses variants locals. Alguns consistien a passar-se la pilota; en d'altres, l'aspecte principal era el regat; i de vegades el component més destacat era el xut⁴⁸.

A finals de l'època victoriana aquests passatemps populars, que van abandonar els carrers i van endinsar-se en les escoles, van anar evolucionant en un procés gradual cap a la seva normalització⁴⁹. Ja dins de les escoles, es va fer necessària una codificació escrita, atès que, amb l'evolució del joc, començaven a plantejar-se certes disputes per no estar del tot definides, o enteses de la mateixa manera, les normatives orals existents. Després de la primera codificació del *football* a la Rugby School, en van emergir d'altres en diverses escoles —Eton, Harrow, Charterhouse, Winchester, Westminster i St Paul—, cadascuna amb una normativa pròpia adaptada a les seves necessitats⁵⁰. En aquest període de modernització del joc, es van crear de manera formal els primers clubs i els primers organismes reguladors —Football Association (FA) i la Rugby Football Union (RFU) —

⁴⁶ Tony Collins, *A Social History of English Rugby Union* (Abingdon: Routledge, 2009), 2.

⁴⁷ Murray G. Philips, «Remembering Sport History: Narrative, Social Memory and the Origins of the Rugby League in Australia», *The International Journal of the History of Sport* 1, núm. 20 (2004): 52.

⁴⁸ Tony Collins, *How football began. A global history of how the world's football codes were born* (Londres: Routledge, 2019), 10.

⁴⁹ Liam O'Callaghan, «A social and cultural history of rugby football in Munster» (Leeds, Leeds Metropolitan University, 2010), 19.

⁵⁰ Collins, *How football began. A global history of how the world's football codes were born*, 5.

per la necessitat d'establir una normativa comuna i, d'aquesta manera, poder disputar partits entre clubs o escoles. Gràcies a aquestes noves reglamentacions, finalment, es van organitzar les primeres competicions.

Les versions modernes dels *footballs* comparteixen origen amb les diverses variants preindustrials dels jocs populars. Tot i que les normatives variaven molt d'una zona a una altra a causa de l'absència d'una normativa escrita i la manca d'una entitat unificadora, compartien alguns elements comuns, com la disputa del partit entre dos equips o l'impuls d'una pilota cap a una espècie de porteria. En aquestes aglomeracions, participaven un gran nombre de persones en una zona de joc molt àmplia. Exigien un nivell organitzatiu elevat, que tot sovint comportava el tancament de carrers, l'assignació de premis, la preparació de terrenys de joc, el tancament de negocis i, fins i tot, anuncis en els diaris. En alguns casos, la pilota era conduïda bàsicament amb el peu; en d'altres, la pilota era transportada o llançada; tot i que la major part de vegades era una combinació de les dues tècniques. Indistintament de les normatives amb les quals es regien els jocs, eren en general violents⁵¹. S'organitzaven principalment d'acord amb les tradicions locals i el *partit* es desenvolupava en dates assenyalades com festivitats religioses o rurals, atès que, en involucrar un bon nombre de persones de la població, calia que tinguessin temps lliure⁵². El *Shrove Tuesday*⁵³, amb cert caire religiós, era el dia preferit dels britànics per la disputa dels partits de *football*. Altres dates assenyalades eren el Nadal, l'any nou i les festes de Setmana Santa⁵⁴. En el treball d'Hornby, es poden constatar evidències concretes de l'existència d'aquestes tipologies de jocs amb pilota a més de 80 ciutats britàniques, mostrant el considerable abast del fenomen⁵⁵.

Els futbols populars van desaparèixer dels carrers de les ciutats i de les àrees rurals a mitjans del segle XIX⁵⁶. Està acceptat que el seu declivi fou causat pels canvis econòmics i socials, provocats per la revolució industrial⁵⁷. Arran de la millora en les comunicacions, la importància de les fires i festivals rurals va començar a difuminar-se. Els mercats locals es podien abastir de manera regular i l'oportunitat de celebrar grans trobades, ja no era necessària. A causa de la racionalització capitalista, es va produir una intensificació de

⁵¹ Tony Collins, *Rugby's great split: class, culture and the origins of Rugby League football*, 2ª (Abingdon: Routledge, 2006), 1.

⁵² Collins, *How football began. A global history of how the world's football codes were born*, 10.

⁵³ El dimarts de Carnestoltes.

⁵⁴ Collins, *Rugby's great split: class, culture and the origins of Rugby League football*, 1.

⁵⁵ Hugh Hornby, *Uppies and Downies. The extraordinary football games of Britain* (Croàcia: English Heritage, 2008), 9.

⁵⁶ John Goulstone, «Football's Secret History - Chapters 2 and 3», *Soccer & Society* 19, núm. 1 (2018): 6.

⁵⁷ Allison i MacLean, «There's a Deathless Myth on the Close Tonight: Re-assessing Rugby's Place in the History of Sport»: 1873.

l'agricultura i els dies de temps lliure per menjar, beure, ballar i jugar van començar a decaure. El Regne Unit estava en procés de convertir-se en una nació industrial, en què la fàbrica passaria a ser el centre de la ciutat capitalista. Per abastir-les, es necessitava mà d'obra procedent de les zones rurals. Dins de la lògica capitalista, aquests treballadors havien de ser disciplinats i ordenats, la qual cosa comportava una modificació del comportament amb relació a la feina. La força de treball havia de sotmetre's a la sobrietat, l'ordre, l'estalvi i el treball eficaç. El pas d'una economia rural, que permetia llargs períodes de descans i d'oci, a una economia capitalista, en què el treball a la fàbrica havia de ser continu, intens i gairebé constant, va comportar l'escassetat de temps lliure. D'aquesta manera, i per tal d'imposar una nova escala de valors, amb disciplina dins i fora de la feina, es van prohibir les activitats esportives, que es veien com immorals i ineficients. En aquest sentit, es va començar a no tolerar que un gran nombre de persones juguessin i miressin partits, ocupant places i espais grans, durant moltes hores. D'aquí les prohibicions en molts llocs d'aquestes activitats⁵⁸.

A més d'aquesta transformació provocada per la industrialització, també s'ha interpretat que la legislació del segle XIX, com la *Highway Act* (1835) —que prohibia el joc del *football* als carrers⁵⁹— i altres lleis del parlament britànic van provocar un procés de substitució dels jocs premoderns pels jocs moderns codificats i amb menys càrrega de violència o desordre públic. Els desordres públics, en una societat que s'industrialitzava, eren poc convenients a ulls de la burgesia liberal industrial. La societat industrial requeria, com s'ha esmentat anteriorment, un proletariat ordenat i controlat, capaç de seguir uns horaris i un rendiment laboral. També cal esmentar la tendència burgesa a prohibir el maltractament d'animals, freqüent en les festivitats preindustrials. La *Cruelty to animals Act* (1835) fou una de les primeres lleis protectores d'animals a Europa i coincideix amb aquest context regulador que imposava una racionalitat contrària als jocs públics amb desordre i sang⁶⁰. Al capdavall, el descens gradual dels jocs populars no va ser provocat per les qualitats intrínseques dels jocs, sinó pels canvis en el context que els envoltaven.

Paral·lelament a aquests processos, els *footballs* van ser adoptats i adaptats per certes *public schools*, que van transformar-los en jocs més organitzats i estructurats, amb una reglamentació específica⁶¹. Aquestes tipologies de *footballs* jugats per l'alumnat de les

⁵⁸ Tony Collins, *Sport in a Capitalist Society. A Short History* (Oxon: Routledge, 2013), 15-17.

⁵⁹ Collins, *How football began. A global history of how the world's football codes were born*, 13.

⁶⁰ Collins, *Sport in a Capitalist Society. A Short History*, 19.

⁶¹ John Goulstone, «Football's Secret History - Chapters 2 and 3», *Soccer & Society* 19, núm. 1 (2018): 6.

escoles van ser adaptacions locals de les tradicions populars⁶². Igual que els *folk footballs*, en aquesta etapa, la normativa era oral i molt diversa d'una escola a una altra.

1.2 El football a la Rugby School i la fabricació del mite fundacional

D'entre els esports moderns, el *football* jugat a la Rugby School —el rugby— posseeix un tret molt singular, una detallada ficció sobre la seva creació. En part, caldria atribuir-ho a una visió romàntica de la historiografia europea i anglesa al segle XIX, que tendia a incorporar la gesta individual i l'èpica per sobre dels processos socials, econòmics i polítics que la història social al segle XX va estudiar per entendre millor la història. Aquí, el fet singular és que aquesta visió s'ha mantingut durant molt de temps a causa de la poca força de la historiografia acadèmica de l'esport fins a la segona meitat del segle.

Mentre que altres disciplines esportives miren amb orgull els pioners de l'esport i els primers clubs, tan sols el rugby afirma que pot rastrejar el seu origen a una única gesta heroica individual⁶³. Una placa col·locada a la Rugby School, sobre la *Doctor's Wall*, l'any 1900 així ho commemora. Suposadament, en un dia d'hivern de 1823, un alumne de nom William Webb Ellis “*with a fine disregard for the rules of football as played in his time, first took the ball in his arms and ran with it, thus originating the distinctive character of the Rugby game*”⁶⁴.

Aquesta llegenda va néixer d'una curiositat innocent i es remunta a dues publicacions escrites per Mathew Bloxam a la revista de l'escola *The Meteor* (1876 i 1880). Bloxam va intentar donar resposta a diverses cartes escrites per antics alumnes de la Rugby School al diari *Standard*, en les quals es preguntaven sobre els orígens de l'esport oval i, en particular, pel fet d'avançar amb la pilota a les mans. Inicialment, Bloxam va manifestar que havia pogut constatar que la modificació de la normativa oral que permetia aquesta acció l'havia provocat “*a Town boy or Founder of the name of Ellis, William Webb Ellis*”⁶⁵. Ell mateix, uns anys més tard, va explicar com en els darrers mesos de 1823 es va produir aquest canvi de normativa, “*Ellis, for the first time, disregarded this rule, and on catching the ball instead of retiring backwards, rushed forwards with the ball in his hands towards the opposite goal*”, creant d'aquesta manera el fet distintiu del futbol jugat a l'escola de Rugby⁶⁶.

⁶² Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 35.

⁶³ Philip Dine, *French rugby football. A cultural history* (Oxford: Berg, 2001), 20.

⁶⁴ «Meteorological observations», *The Meteor*, 22 febrer 1900, 2.

⁶⁵ Mathew Bloxam, «Correspondence. To the Editor of the Meteor», *The Meteor*, 10 octubre 1876, 16.

⁶⁶ Mathew Bloxam, «Rugby School football play», 22 desembre 1880, 156.

Tot podria haver quedat en les dues columnes escrites per Bloxam, però la publicació de Montague Sherman del volum *Athletics and Football* (1887), va desencadenar una investigació sobre l'origen del futbol jugat a l'Escola⁶⁷. Davant d'una informació que van trobar desencertada, la Old Rugbeian Society va acordar crear un comitè, amb plens poders, que investigués l'afirmació feta per Bloxam, en què es referia al creador del rugby⁶⁸ i, així, oferir la *versió oficial* sobre els orígens del joc⁶⁹. Després d'uns anys d'investigació, el 1897 van presentar les conclusions, en què exposaven: que el futbol practicat a la Rugby School en la dècada de 1820 era més semblant a la variant d'associació que no pas a la de rugby; que en algun moment, entre 1820 i 1830 es va introduir la innovació de córrer endavant amb la pilota a les mans; tot i no trobar cap testimoni que ho corroborés, que amb tota probabilitat aquesta innovació la va provocar W. Webb Ellis; finalment, que el canvi de normativa fou formalment legalitzat en el 1841-1842⁷⁰.

Tal com afirma Collins, pel poc que es coneix sobre Ellis, d'una cosa es pot estar segur: ell no va inventar el joc del rugby⁷¹. Cal tenir clar que el *football* es va anar desenvolupant com un procés d'evolució durant un període llarg de temps i és poc convincent que un esport hagi pogut ser inventat en un sol moment d'inspiració. Pensar que una acció individual hagués canviat un joc fortament arrelat a la Rugby School és sociològicament poc plausible⁷². Tot i que durant anys no es va qüestionar la llegenda, des del darrer terç del segle passat, va quedar clar que aquesta era simplement una història inventada. Com es veurà més endavant, no va ser casualitat que s'iniciés la investigació sobre els orígens el 1895. En el marc d'un fort conflicte social a Anglaterra, es va produir una batalla ideològica i de legitimitat en el món oval, que es va tancar amb la fabricació del mite fundacional.

⁶⁷ El volum que Sherman va publicar el 1887 estava dins la col·lecció *Badminton Library of Sports and Pastimes*. El que va empènyer a la *Old Rugbeian Society* a fer la recerca va ser que l'autor afirmava que els patis de les escoles va condicionar l'evolució del *football* que es practicava, a més d'afirmar que el futbol de l'Escola de Rugby es jugava d'aquesta manera des de temps immemorials, cosa que no era veritat. Jennifer Macrory, *Running with the ball* (Londres: Collins Willow, 1991), 25-26.

⁶⁸ Old Rugbeian Society, «Old Rugbeian Society», *The Meteor*, 13 octubre 1894, 110.

⁶⁹ William J. Baker, «William Webb Ellis and the Origins of Rugby Football: The Life and Death of a Victorian Myth», *Albion* 13, núm. 2 (1981): 120.

⁷⁰ Per tal d'arribar a aquestes conclusions, el comitè, designat al 1895, va estar cartejant-se amb l'antic alumnat que havia assistit a la Rugby School des de 1819 fins al 1843. La normativa, de manera oral, es va acceptar definitivament l'any que Thomas Hughes era capita de l'Escola. Old Rugbeian Society, *The Origin Of Rugby Football (1897)* (Rugby: A.J. Lawrence, 1897), 22-23.

⁷¹ Collins, *A Social History of English Rugby Union*, vii.

⁷² Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 45.

Per continuar reforçant la idea de manera simbòlica i perpetuant la llegenda, com s'ha dit anteriorment, el 1900 es va col·locar una placa en la qual es va gravar en pedra la proesa del jove *Rugbeian*. Amb la mateixa idea, al camp on presumptament Ellis va agafar la pilota amb les mans i va avançar, el 1923, suposat centenari del naixement de l'esport, un equip de jugadors de les seleccions angleses i gal·leses van disputar un partit contra un equip format per jugadors de les seleccions d'Escòcia i Irlanda⁷³.

1.3 La codificació dels footballs

La normativització dels *footballs* es va produir a mitjans del segle XIX en el marc del sistema de les *public schools* angleses, en les quals s'havien desenvolupat de manera autònoma les diverses variants del joc⁷⁴. Gradualment, les escoles els van donar una reglamentació, és a dir, una limitació de temps, una ètica de comportament, un nombre de jugadors i un espai delimitat. En poques paraules, van transformar el joc en un esport organitzat⁷⁵. Va ser dins d'aquest marc que l'alumnat de la Rugby School va decidir escriure les principals normes del futbol que es jugava a l'escola l'any 1845, creant d'aquesta manera la primera normativa escrita dels futbols moderns⁷⁶. Posteriorment a la seva publicació, diferents escoles van anar redactant individualment un gran ventall de reglamentacions, sempre dins d'un àmbit local. No s'han pogut trobar evidències que aquestes normatives anteriors al final de la dècada de 1850 tingueren influència en el joc, més enllà de l'aplicació en els seus centres⁷⁷.

Les reglamentacions orals, tot i que cobrien alguns aspectes bàsics com el camp, la pilota i la quantitat de jugadors de cada equip, ja no aconseguien regular tota la realitat del joc. A més, un cop superat un cert nivell de complexitat, la normativa oral podia ser disfuncional i podia portar a confusió i tensió⁷⁸. Per resoldre les necessitats sorgides en la gestió dels partits, l'alumnat va decidir redactar *The Laws of Football Played at Rugby School*⁷⁹. Amb aquesta normativa escrita, els capitans tenien una guia pràctica per prendre decisions en les jugades controvertides del partit.

⁷³ John Harris, *Rugby Union and Globalization. An Odd-Shaped World* (Regne Unit: Plagrave Mackmillan, 2010), 12; Ron Palenski, *Rugby: a New Zealand history* (Auckland University Press, 2015), 73, ebook.

⁷⁴ Paul Greenhalgh, «The history of the Northern Rugby Football Union, 1895-1915» (University of Lncaster, 1992), 29.

⁷⁵ Greenhalgh, 6.

⁷⁶ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 67.

⁷⁷ Adrian Harvey, «The myth of the public schools as the inventors of modern soccer: the ultimate revisionism», *Soccer & Society* 19, núm. 1 (2017): 3.

⁷⁸ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 68.

⁷⁹ En el llibre, apareix una còpia de les trenta set regles originals que van redactar William Delafield Arnold, W.W. Shirley i Frederick Hutchins el 1845. Macrory, *Running with the ball*, 86.

Sembla raonable pensar que la publicació d'aquestes lleis del joc van marcar un punt d'inflexió en el que posteriorment seria un procés gradual de separació entre la variant *association* i la *rugby*. Tanmateix, la codificació del joc per part dels *Rugbeians* no es va fer amb la intenció de fer-ne difusió o d'exportar-la a altres escoles, sinó per cobrir les necessitats d'ús intern. De fet, la modificació de la normativa de l'any següent (1846) dona a entendre que no es consideraven com els legisladors del joc del *football*, sinó que havien construït “*a set of Decisions on certain disputed points in Football, than of containing all the Laws of the Game, which are too well known to render any explanation necessary to Rugbeians*”⁸⁰.

Prèviament, en la dècada de 1840, els *footballs* entraren a les universitats, entre altres raons, perquè els nois passaren de les escoles als centres universitaris. Els joves tenien la intenció de continuar practicant el joc, que tantes bones experiències els havia aportat en les seves anteriors institucions educatives⁸¹. Atès que l'origen dels escolars era molt divers, cadascú interpretava el *football* de manera diferent i es feia difícil jugar. S'havia de buscar una reglamentació comuna. Així, una de les raons que expliquen l'intent d'unificació de les normatives dels *footballs* fou la voluntat de disputar partits dins d'un mateix centre educatiu. La necessitat d'aquesta reglamentació comuna es va fer més evident per la intenció de disputar partits interescolars i entre els nous clubs que s'estaven formant⁸².

Com a resposta a aquestes exigències, i amb la finalitat de desenvolupar una normativa comuna als *footballs* a escala nacional anglesa, es va convocar una primera reunió a la Freemanson's Tavern de Londres, amb delegats de clubs i escoles que practicaven el joc. En aquesta primera reunió, es va fundar la FA, el 26 d'octubre de 1863, amb onze representants. L'objectiu de la reunió era trobar la manera de donar forma a les diverses reglamentacions existents, per tal d'establir una codificació universal de les regles del *football*. En total, es van dur a terme sis reunions, de les quals les tres primeres es van desenvolupar de manera fluida, però en la quarta el conflicte latent sobre l'aprovació del *running in*⁸³ i el *hacking*⁸⁴ va esclatar.

Els partidaris de la versió del futbol jugat a Rugby consideraven el *hacking* una part essencial del joc i de la formació del caràcter del jove anglès. Mentre l'altre grup advertia

⁸⁰ Graham Curry, «Football: a study in diffusion» (Leicester, University of Leicester, 2001), 31.

⁸¹ Curry, 37.

⁸² Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 79.

⁸³ *Running in* feia referència a l'acció d'avançar cap a la línia de marca contrària amb la pilota a les mans. Montague, *Athletics and Football*, 389.

⁸⁴ El *hacking* era un element del joc que consistia a fer la traveta o abatre l'adversari portador de la pilota donant puntades de peu per sota el genoll, generalment a la part anterior de la cama. Rev. F. Marshall, *Football. The Rugby Union Game* (Londres: Cassell & Company, Limited, 1892), 392.

que mantenir-los dificultaria la progressió del joc i l'adscripció d'homes adults a la seva pràctica. Sense arribar a un acord, el grup partidari de mantenir els dos elements dins la normativa van abandonar la reunió i la FA⁸⁵.

Cal dir que aquests desacords eren anteriors a la formació de la FA. Ja que s'estava produint clarament una divisió entre dues formes dels *footballs*, els *kickers* i els *dribblers*, per una banda, i els *handlers* i els *carriers*, per l'altra. Gradualment, es van anar separant, i no només pel *hacking* —que havia provocat discussions problemàtiques en les reunions per establir un codi comú—, sinó pel fet que un dels grups posava més èmfasi en el fet de xutar, mentre que l'altre en portar la pilota amb les mans.

Després de la creació de la FA, els jugadors favorables al *hacking*, al *handling* i al *running in* continuaven sense una institució central amb autoritat per crear una normativa comuna de joc. La seva codificació sota el paraigua d'un organisme rector encara trigaria vuit anys més. Dunning i Sheard argumenten que, finalment, aquesta institucionalització es va produir a conseqüència de la creixent popularitat de la FA, la manca d'un reglament uniforme i el creixent descontentament per la violència que hi havia dins l'esport oval. La necessitat de donar resposta a aquests tres factors, sobretot al *hacking*, va provocar la creació de la RFU⁸⁶. En contraposició a les diverses trobades que es van dur a terme per la creació de la FA, la reunió fundacional de la RFU va durar tot just dues hores, en un ambient molt cordial. El principal objectiu era crear un codi basat en el sistema de joc de la Rugby School. Els delegats, ràpidament, es van posar d'acord i varen crear un comitè format per tres exmembres de l'escola que, en sis mesos, van redactar les *Laws of the Game* (1871).

1.4 La difusió del Football jugat a la Rugby School

Un dels punts inicials de la popularització de la versió del *football* jugat a l'Escola de Rugby parteix de la publicació de la novel·la de Thomas Hughes, *Tom Brown's Schooldays* el 1857. Aquest fou un best-seller, amb setanta edicions en vida de Hughes⁸⁷. El llibre relata de manera autobiogràfica la vida d'un jove estudiant a l'internat d'una *public school*, en què el *football* va ajudar a modelar el seu caràcter. Hughes, que va passar la seva etapa

⁸⁵ Collins, *How football began. A global history of how the world's football codes were born*, 4-6.

⁸⁶ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 82.

⁸⁷ MacAloon, «Introduction: Muscular Christianity after 150 years», *The International Journal of the History of Sport* 23, núm. 5 (2006): 687.

formativa a la Rugby School, entre 1834-1842, va ser molt influenciat per les idees i per la filosofia educativa del director de l'escola⁸⁸, Thomas Arnold⁸⁹.

Tom Brown's Schooldays va ser escrita inicialment per explicar al seu fill Maurice Hughes com ell havia crescut i madurat, fins a convertir-se en un *gentlemen* victorià, tot gràcies a l'educació que havia rebut a l'escola⁹⁰. Arnold plantejava la formació com un procés religiós i moral, bàsic per a una conducta cavallerosa, a més del desenvolupament de les capacitats intel·lectuals. En poques paraules, es buscava fomentar la rectitud, l'honestedat i la virtut⁹¹.

S'ha de tenir en compte que, en aquella època, la gran majoria de les *public schools* havien perdut el seu prestigi com a institucions educatives, en gran part per la crueltat dels càstigs físics que exercien els alumnes més antics sobre els més novells⁹². La novel·la de Hughes va permetre conèixer el fenomen del maltractament extrem als alumnes novells per part dels capitosts a les escoles elitistes britàniques, el *fagging* o *prefect-fagging system*. Aquest mètode de control és fonamental per entendre el funcionament de les *public schools* britàniques. Es basava en l'autoritat del professorat dintre les escoles, però com a moneda de canvi, aquest reconeixia el dret dels *prefects* —l'alumnat de més edat— a exercir una dominància sobre els més joves, un sistema d'autogovern tirànic per part dels nois⁹³. Aquest sistema de control dual va ser central en el primitiu desenvolupament dels *footballs* a les escoles. Cada partit significava l'oportunitat pels nois més grans d'exercir un domini cap als més joves.

Dins del *football*, una de les obligacions habituals pels *fags* era el *faggin-out*, que significava l'obligació de jugar els partits. En gran part, el seu rol era evitar que l'equip contrari anotés, col·locant-los sobre l'àrea de puntuació, la zona posterior del camp, tot i que de vegades els feien servir com a delimitadors d'espai i feien de línia del camp⁹⁴.

⁸⁸ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 64.

⁸⁹ Thomas Arnold va ser fill d'una família de classe mitjana que va cursar estudis de filologia clàssica, història i geografia. El 1818, va ser ordenat clergue. El 1828, va ser escollit com a *Headmaster* de la Rugby School, lloc que va ocupar fins a la seva mort, el 1842. Javier Arranz, «La reforma pedagògica de Thomas Arnold y el papel de la iglesia anglicana en la creación de los primeros clubs de fútbol en Inglaterra (1863-1890)», *Materiales para la Historia del Deporte*, núm. 13 (2015): 6.

⁹⁰ Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 3.

⁹¹ O'Callaghan, «A social and cultural history of rugby football in Munster», 5.

⁹² Arranz, «La reforma pedagògica de Thomas Arnold y el papel de la iglesia anglicana en la creación de los primeros clubs de fútbol en Inglaterra (1863-1890)»: 4.

⁹³ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 35.

⁹⁴ Eric Dunning i Graham Curry, «Public schools, status rivalry and the development of football», en *Sport Histories. Figurational studies of the development of modern sports*, ed. Eric Dunning, Dominic Malcom, i Ivan Waddington (Londres: Routledge, 2004), 41-42.

Arnold va ser un dels principals exponents del moviment reformista que va aconseguir modificar el *fagging* a les escoles. Va impulsar una reforma basada en l'ensenyament de principis religiosos, morals i intel·lectuals⁹⁵. Quan el pedagog anglès va arribar a la direcció de Rugby School, el 1828, aquesta estava en declivi, amb uns estàndards morals baixos, una disciplina excessivament severa i una metodologia d'ensenyament molt antiquada. Arnold va adequar la disciplina i es va assegurar que el professorat recuperés l'autoritat i el control a l'escola. Va canviar el *prefect-system*, en aspectes com que la responsabilitat social i moral de l'alumnat havia de recaure sobre les espatlles de *prefects*⁹⁶. Part de la transformació del sistema es va basar en una nova organització disciplinària, en què l'alumnat va conservar una autonomia considerable, però els drets i les obligacions dels *prefects* i dels *fags* van definir-se de manera més clara, més formal, però, per sobre de tot, sota el control del *headmaster*⁹⁷. Sumat a això, va impulsar una reforma del currículum basat en l'ensenyament de la cultura clàssica, amb la implantació d'assignatures com el grec i el llatí⁹⁸, a més d'inculcar el concepte d'una ment sana en un cos sa⁹⁹. Extreta dels clàssics romans, l'adopció del principi *mens sana in corpore sano*¹⁰⁰ fou el que millor va copsar la seva filosofia, que no feia tanta referència al treball intel·lectual de la ment o del físic en cossos sans, sinó que, el què es buscava era formar ments pures que comportarien cossos sans¹⁰¹. Per ell, sa equivalia a una ment lliure de corrupcions sexuals, que pels escolars significava allunyar-se de la masturbació i de l'homosexualitat¹⁰².

Home de gran sentit moral, les seves idees es van resumir en *Godliness and Goodlearning* —santedat i bon aprenentatge—, és a dir, una formació moral i una apropiada formació intel·lectual. Les decisions educatives, en ser clergue, acostumaven a tenir motivacions d'ordre moral i religiós, ja que el seu objectiu principal era la formació d'actius lluitadors cristians¹⁰³.

⁹⁵ Arranz, «La reforma pedagògica de Thomas Arnold y el papel de la iglesia anglicana en la creación de los primeros clubs de fútbol en Inglaterra (1863-1890)»: 6.

⁹⁶ Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 5.

⁹⁷ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 54.

⁹⁸ Arranz, «La reforma pedagògica de Thomas Arnold y el papel de la iglesia anglicana en la creación de los primeros clubs de fútbol en Inglaterra (1863-1890)»: 6.

⁹⁹ Palenski, *Rugby: a New Zealand history*, 61-62.

¹⁰⁰ L'expressió fa referència al poeta Juvenal del segle I, que és el primer que la va formular. Alfonso López, «El envejecimiento activo en la antigua Roma: ¿mens sana in corpore sano?», *Cultura de los Cuidados (Edición digital)* 25, núm. 59 (2021): 72, <http://dx.doi.org/10.14198/cuid.2021.59.09>.

¹⁰¹ Collins, *Sport in a Capitalist Society. A Short History*, 41.

¹⁰² Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 10.

¹⁰³ Antonio S. Almeida, «Les Public Schools i la reforma educativa de Thomas Arnold (1828-1842)», *Temps d'Educació*, núm. 27 (2003): 310.

El pedagog anglès va aconseguir restaurar la desprestigiada reputació de les escoles públiques gràcies a una bona direcció de l'escola. Va poder transmetre tranquil·litat a la classe mitjana anglesa, en el sentit que els seus fills estarien bé a l'escola. Convicció, idealisme i retorn de la tranquil·litat van ser les contribucions principals a la revitalització del sistema públic anglès¹⁰⁴.

Cal dir que Arnold no va tenir un excessiu interès en les activitats esportives. Amb totes les obsessions que tenia respecte del pecat, Arnold no va explorar les possibilitats morals del *cricket* i del *football*, ja que no trobava massa valors educatius en el joc¹⁰⁵. El *football* i els altres esports van ser activitats independents de les quals l'alumnat en tenien el control¹⁰⁶. Tan sols es va interessar per la pràctica esportiva perquè l'ajudava en el procés de conversió de l'alumnat en *Christian gentlemen*¹⁰⁷.

La realitat de les ensenyances d'Arnold, en gran part, es va perdre a causa de la mitificació i la romantització de la imatge produïda per Hughes, i a causa de la gran influència que va tenir la novel·la. Cal dir que amb la publicació del llibre, Hughes va esdevenir un dels principals valedors del corrent educatiu que es va anomenar la *Muscular Christianity*¹⁰⁸. Tot i no ser l'inventor del terme, a través de la novel·la descrivia les actituds, els comportaments, els valors i el caràcter que havia de tenir el protagonista per esdevenir un jove cavaller anglès. La premissa bàsica de la "*Victorian Muscular Christianity was that participation in sport could contribute to the development of Christian morality, physical fitness, and 'manly' character*"¹⁰⁹. Aquesta *Muscular Christianity* va tenir una relació molt estreta amb la creació de la Young Men's Christian Association (YMCA) a Londres el 1844, força abans de la novel·la de Hughes, en què els *muscular protestants* advocaven per una evangelització a través de l'esport¹¹⁰. La YMCA, entre altres coses, volia evangelitzar la classe treballadora i va utilitzar l'esport per fer-ho. D'aquesta manera, va intentar apartar els obrers de l'alcohol i la prostitució, volent ser l'antídot pel vici urbà. L'organització, entre

¹⁰⁴ Mangan, *Athleticism in the Victorian and Edwardian Public School. The Emergence and Consolidation of an Educational Ideology*, 15.

¹⁰⁵ Mangan, 37.

¹⁰⁶ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 57.

¹⁰⁷ Derek Birley, *Sport and the making of Britain* (Manchester: Manchester University Press, 1993), 209.

¹⁰⁸ El terme "*Muscular Christianity*" apareix per primera vegada en una ressenya escrita per T.C. Sandars sobre la novel·la *Two Years Ago* (1857), de Charles Kingsley. Nick Watson, Stuart Weir, i Stephen Friend, «The Development of Muscular Christianity in Victorian Britain and Beyond», *Journal of Religion & Society*, núm. 7 (2005): 10.

¹⁰⁹ Watson, Weir, i Friend: 1.

¹¹⁰ Collins, *Sport in a Capitalist Society. A Short History*, 61.

altres coses, va proporcionar allotjament i va promocionar la lectura de la Bíblia en grups. Ben aviat, es van implementar programes enfocats a la salut i a l'exercici físic¹¹¹.

Emmarcat en aquesta filosofia que va difondre *Tom Brown's Schooldays*, el rugby va ser la plataforma ideal per desenvolupar els valors morals, físics, intel·lectuals i de masculinitat clàssics de l'home de classe mitjana¹¹². El futbol jugat a la ciutat de Rugby era l'esport perfecte que s'ajustava als interessos de la *Muscular Christianity*. Podia difondre els valors que el cristianisme protestant de l'època volia promoure, en els quals s'emfatitzava el coratge temperat per la puresa, la consideració i la preocupació pels altres, tot recolzat en un ideal heroic de la masculinitat¹¹³. L'esport facilitava la penetració en l'ànim i en l'esperit d'aquestes virtuts masculines d'entomar i infligir dolor a parts iguals, a més de tenir una visió d'equip per sobre de la de l'individu, que engendrava coratge, lleialtat i disciplina¹¹⁴. El rugby fomentava les virtuts cardinals adequades per l'imperialista ideal: generositat, valentia i autocontrol¹¹⁵.

El gran èxit de la novel·la no només va propagar la filosofia educativa d'Arnold, sinó que va popularitzar la tipologia de futbol jugat a Rugby. En un dels capítols de la novel·la, es descriu amb gran detall un partit disputat entre la *School* i la *School House*¹¹⁶. La descripció del joc de Hughes va fer que a ulls del lector l'esport practicat fos molt emocionant i atractiu¹¹⁷. Les grans vendes del llibre, van fer arribar el joc a un públic més ampli i van aconseguir que l'esport adquirís un renom i una reputació, que va sobrepassar l'estrat social de les classes mitjanes. El públic va identificar el futbol jugat a Rugby amb un ideal moral i educatiu¹¹⁸. Cal destacar que el fet que el *football* jugat a l'escola tingués una codificació escrita va ajudar considerablement a la seva difusió, ja que, ben aviat, les escoles i clubs que imitaven el joc van poder disposar d'una còpia impresa del reglament. Així, i des de finals de la dècada de 1850, es va començar a jugar amb la mateixa normativa de l'escola més enllà de la ciutat de Rugby¹¹⁹.

La difusió del rugby, com els altres esports creats en les escoles, no va ser fruit tan sols d'aquesta novel·la. Hughes va contribuir a fer-lo popular, però la difusió s'esdevé

¹¹¹ William J. Baker, «Religion», en *Routledge companion to sports history*, ed. S.W. Pope i John Nauright (Abingdon: Routledge, 2009), 217.

¹¹² Liam O'Callaghan, *Rugby in Munster A Social and Cultural History* (Cork: Cork University Press, 2011), 113.

¹¹³ Critina Pividori, «The Death and Birth of a Hero: The Search for Heroism in British World War One Literature» (Universitat Autònoma de Barcelona, 2012), 37-38.

¹¹⁴ Watson, Weir, i Friend, «The Development of Muscular Christianity in Victorian Britain and Beyond»: 7.

¹¹⁵ James Anthony Mangan, *The Games Ethic and Imperialism: Aspects of the Diffusion of an Ideal* (New York: Viking Penguin, Inc., 1986), 23.

¹¹⁶ Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 3.

¹¹⁷ Collins, 11.

¹¹⁸ Collins, *How football began. A global history of how the world's football codes were born*, 19.

¹¹⁹ Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 134.

d'un procés social i polític, també cultural, vinculat a la institucionalització del sistema educatiu, la necessitat de l'Imperi de crear una classe dirigent formada, universitària, que a mesura que va a la universitat, i després al món laboral, crearà clubs universitaris, clubs a les ciutats, etc. La novel·la va ser una de les grans impulsores de la difusió, però sense un context favorable que ho fes possible, no s'hagués donat.

1.5 Masculinitat i amateurisme

L'atribució de valors morals al fet esportiu a la Gran Bretanya té els seus orígens en el culte als esports escolars del segle XIX on, a causa d'una gran quantitat de raons pràctiques i ideològiques, es buscava una harmonia entre l'esforç físic i el mental¹²⁰. Aquest culte es va instrumentalitzar de diverses maneres: va alimentar la preocupació creixent sobre la salut i l'aptitud física del país per la defensa nacional, va confluïr amb la creixent demanda dels grups dominants per trobar una forma d'ocupació del temps lliure que fos complementària amb la feina, i, per sobre de tot, va ser una manera de disciplinar i donar forma a l'home jove de les classes dominants, que més endavant tindria la possibilitat d'ocupar llocs de responsabilitat. En aquell període, la doctrina *arnoldiana* d'honestedat va traduir-se, d'una banda, amb el lema de *mens sana in corpore sano*; i, d'altra banda, amb les concepcions de masculinitat associades a la *Muscular Christianity*¹²¹. La masculinitat va venir a significar el compromís a l'autoritat i a la pràctica d'activitat física intensa. En aquest sentit, el rugby va esdevenir la base ideal per aquestes responsabilitats. Com a joc, se centrava en els valors de generositat, valentia i autocontrol. Oferia oportunitats de lluita, l'esforç i el sacrifici, demandava força i enteresa física, i en el procés, es deia que generava protagonistes i nois sans. Per tant, a través de la seva pràctica, s'aconseguia generar un codi de comportament, de conducta i d'honor, que es va associar a la masculinitat¹²². A partir de la segona meitat del segle XIX, les *public schools* es van adaptar i van proporcionar una educació que buscava aquest tipus de masculinitat, altrament considerada necessària per a la societat victoriana¹²³.

Aquesta doctrina va quedar incrustada a la cultura popular a través d'escriptors com Charles Kingsley i Thomas Hughes, amb la seva influent novel·la. Arran de la publicació i la gran difusió, el rugby es va veure com a plataforma ideal per expressar la

¹²⁰ O'Callaghan, *Rugby in Munster A Social and Cultural History*, 112.

¹²¹ John Hargreaves, *Sport, power and culture*, 2^a (Cambridge: Pility Press, 1991), 41.

¹²² Chandler, Timothy J.L. i John Nauright, «Introduction: Rugby, Manhood and Identity», en *Making Men. Rugby and Masculine Identity*, ed. Chandler, Timothy J.L. i John Nauright (Gran Bretanya: Frank Cass, 1996), 6.

¹²³ Pividori, «The Death and Birth of a Hero: The Search for Heroism in British World War One Literature»: 286.

masculinitat del *sportsman* de la *middle-class*. En aquesta recerca per la rectitud, l'esportista havia de resistir les passions i havia de gaudir del joc per sobre del resultat. Aquesta va ser la base del concepte victorià de l'amateurisme, que, en un principi, va anar més enllà de la relació econòmica entre un esport i el seu practicant. Així, aquesta perspectiva victoriana de l'amateurisme va estar molt vinculada amb els orígens de la *Muscular Christianity*, en què la participació es prioritzava per sobre de la victòria, esdevenint un ideal sota el qual el *gentleman* havia de prendre part en les activitats esportives. S'esperava d'aquests *gentlemen* amateurs que participessin en favor de l'equip, amb un joc net, i que en cap moment comprometessin la puresa del joc, esforçant-se al màxim per la victòria o entrenat de cara als partits¹²⁴.

1.6 La gran escissió del rugby

Com s'ha apuntat anteriorment, la recerca sobre els orígens del futbol jugat a la Rugby School es va produir en el context d'un conflicte social en el marc del procés d'industrialització a Anglaterra, que es va veure reflectit en la democratització d'alguns esports i, en particular, de l'esport oval. Des de la *Ten Hours Act* del 1847¹²⁵, la classe treballadora va anar conquerint espais de temps lliure en detriment de les seves obligacions laborals¹²⁶. Lentament, també van anar millorant les seves condicions econòmiques, proporcionant no només el temps lliure, sinó també els recursos necessaris per gaudir-ne, creant les bases per les noves formes d'oci de la classe treballadora¹²⁷.

Segons demostra Collins, des de la dècada de 1870, progressivament les classes menys afavorides van anar incorporant-se al rugby. Aquesta difusió del joc cap aquestes classes treballadores va ser possible gràcies a la reducció dels horaris laborals industrials en alguns sectors i del creixement de la consciència higienista que hi havia a l'Anglaterra de finals de segle. Amb aquests canvis, sorgia la possibilitat que membres de diferents classes poguessin practicar esports de manera conjunta. En l'esport oval, això es manifestava en el fet que treballadors i patrons de les fàbriques jugaven plegats, fins i tot, en el mateix equip¹²⁸.

¹²⁴ O'Callaghan, *Rugby in Munster A Social and Cultural History*, 113-14.

¹²⁵ La *Ten Hours Act* fou la promulgació d'una legislació que limitava la jornada laboral a dones i joves de fàbriques tèxtils a 10 hores els dies de setmana i 8 hores el dissabte. En el 1850 es va aconseguir que tothom que treballava a les fàbriques tèttils acabés la jornada laboral del dissabte a les 14h, que es va reduir a les 13h pel 1874. Tony Collins, «Class, Commercialism and Community in the Origins and Development of the Northern Rugby Football Union, 1857-1910» (Sheffield, Sheffield Hallam University, 1996), 49.

¹²⁶ Collins, *Sport in a Capitalist Society. A Short History*, 16.

¹²⁷ Collins, *Rugby's great split: class, culture and the origins of Rugby League football*, 23.

¹²⁸ Collins, 24.

Tanmateix, cal dir que els membres de les escoles elitistes de finals del segle XIX diferenciaven clarament feina i oci. Entrenar per jugar i prendre's el partit massa seriosament era l'equivalent a transformar el joc en feina i, en conseqüència, volia dir perdre'n l'essència. Mentre que el nord d'Anglaterra, amb una configuració social diferent, tenia una altra perspectiva. Els jugadors es trobaven molt identificats amb la seva comunitat i viceversa. L'entrenament i el fet de jugar seriosament era un aspecte essencial per aconseguir la victòria¹²⁹. Amb la introducció de competicions, sobretot al nord industrial d'Anglaterra, l'esport va créixer en popularitat, però també en competitivitat. Lentament, en aquelles àrees del comtat de Yorkshire en les quals el rugby havia adquirit fama entre les classes treballadores, el fet de pagar els jugadors va començar a ser habitual¹³⁰. Els clubs contractaven entrenadors, utilitzaven tàctiques i entrenaven regularment. Les societats s'asseguraven de tenir ben preparats els jugadors per a la batalla de vuitanta minuts¹³¹. El domini que van tenir els clubs del nord en els campionats va ser abassegador i, fins i tot, va arribar a ser molt destacat en l'àmbit internacional¹³². En poc temps, l'augment significatiu de treballadors en els equips, vist al principi amb bons ulls, va anar derivant en tensions i hostilitats sobre l'orientació que estava prenent joc.

L'esport oval es començava a democratitzar, de manera que atreia molts espectadors i generava xifres considerables de recaptació gràcies a les entrades. Amb un bon flux de diners, els clubs volien mantenir els seus jugadors i, per això, els pagaments estaven a l'ordre del dia¹³³. Les retribucions econòmiques es duien a terme bàsicament de dues maneres: el *broken-time payment* —que corresponia a la retribució pel temps perdut de les obligacions laborals per entrenar o jugar— i el fet de cobrar per jugar —professionalisme *per se*. Amb la remuneració econòmica s'asseguraven la fidelitat dels seus jugadors i el seu màxim rendiment esportiu¹³⁴.

¹²⁹ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 108.

¹³⁰ Tony Collins, *Rugby League in Twentieth Century Britain. A social and cultural history*, 2^a (Abingdon: Routledge, 2006), 2.

¹³¹ Gálvez i Stavrianeas, «El rugby amateur en la Inglaterra del S XIX: ¿Filosofía o manipulación social?»: 81.

¹³² Els clubs del Nord, a partir de la temporada 1888-89, van conquerir tots els campionats. No va ser fins al 1897, quan es van escindir els clubs del nord, que novament un club del sud va guanyar el campionat. En l'àmbit internacional, en la Gira Maori de 1888-89, dos terços de l'equip nacional d'Anglaterra estava format per jugadors del nord. Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 107.

¹³³ Collins, *Rugby League in Twentieth Century Britain. A social and cultural history*, 3.

¹³⁴ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football* 109.

Aquest procés de comercialització i proletarització del rugby va entrar en conflicte amb l'antic model esportiu, de jugar pel simple plaer de jugar. Alhora, amb el professionalisme, el domini del joc començava a passar a la classe treballadora. No podia ser que els *gentlemen* no poguessin portar el timó del joc com ho havien fet fins aleshores¹³⁵. Així, i amb la por de perdre el control de l'esport oval i després de veure com es donava el procés de professionalització en el futbol, les classes burgeses van adoptar l'amateurisme com a vehicle ideològic d'exclusió social, però emmascarat com a imperatiu moral esportiu¹³⁶.

El desenvolupament de la ideologia amateur que volia imposar la RFU es basava, en el fet que l'activitat esportiva era un fi en ella mateixa, és a dir, en el simple plaer de jugar per jugar —sense necessitat ni d'entrenar ni d'especialitzar-se—; en l'autocontrol —no es podia mostrar emocions per la victòria o per la derrota—; i en el *fair play* —una oposició cavallerosa i amistosa cap als oponents. L'objectiu principal del joc estava enfocat al gaudi de l'esport. La victòria no havia de ser l'element central, sinó subordinada al plaer¹³⁷.

El professionalisme era el gran enemic de tota aquesta ideologia i, per això, el 1886, la Rugby Football Union va designar un comitè que redactés una normativa per excloure totes les formes de retribució econòmica en l'esport oval¹³⁸. Amb la nova normativa, va començar la lluita entre el rugby del nord industrial i del sud legislador. El del nord, amb una participació important de les classes treballadores; el del sud, amb un pes rellevant de persones educades en escoles elitistes. El 1893, es va obrir un debat sobre la qüestió de la remuneració econòmica en la RFU, arran d'una moció proposada per membres del nord. Es va plantejar “*that the players be allowed compensation for bona fide loss of time*”¹³⁹. L'establishment anglès, que havia tingut constància de la presentació de la moció amb anterioritat a la reunió, va emprendre una forta campanya en els clubs formats per exalumnes de les escoles elitistes del país, a més de captar i assegurar-se els vots delegats, dels que no poguessin assistir a la reunió. La moció no es va aprovar, esgrimint que aquest principi de compensació econòmica era contrari a l'interès del joc i al seu esperit amateur¹⁴⁰.

¹³⁵ Collins, *Rugby's great split: class, culture and the origins of Rugby League football*, 50-51.

¹³⁶ Collins, *Sport in a Capitalist Society. A Short History*, 31-32.

¹³⁷ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 111-12.

¹³⁸ Collins, *Rugby's great split: class, culture and the origins of Rugby League football*, 48.

¹³⁹ Geoffrey Moorhouse, *At the George and other essays on Rugby League* (Gran Bretanya: Hodder and Stoughton, 1989), 5.

¹⁴⁰ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 122-23.

La batalla es jugava en el pla econòmic, social i geogràfic. Després de moltes lluites internes, amb desqualificacions de clubs i jugadors per professionalisme, el 29 d'agost de 1895, al George Hotel, un gran nombre de clubs del cinturó industrial del nord d'Anglaterra van decidir escindir-se de la RFU i crear la Northern Rugby Football Union, en què es permetria el *broken-time payment*, la retribució pel temps perdut de les obligacions laborals. La federació, poc temps després, adoptaria el nom Rugby Football League (1922)¹⁴¹. El nou rugby va quedar íntimament lligat a un grup social determinat i va passar a ser conegut com el joc de la classe treballadora¹⁴².

Cal recordar que el debat del mite fundacional es va iniciar poc temps després de la gran escissió entre el *Rugby Union* i el *Rugby League*,¹⁴³ el 1895. Amb l'afirmació que el rugby es va crear a la Rugby School, es fabricava una narrativa en què el *Rugby Union* derivava l'esport exclusivament de les *public schools* i, d'aquesta manera, deliberadament ignorava dels orígens rurals i obrers de l'esport oval.

1.7 Conclusions

En aquest capítol, s'ha tractat el rerefons i les circumstàncies en què va néixer el rugby i el seu desenvolupament en l'Anglaterra victoriana de finals del segle XIX. La revisió de les arrels dels *footballs* moderns ens han mostrat l'origen comú de les diferents variants que van existir en l'Anglaterra victoriana, els *folks footballs*. També ens ha fet veure com el seu ocàs es va produir per factors externs al joc, bàsicament per la transformació de la Gran Bretanya en una societat capitalista i la promulgació les lleis necessàries per afavorir aquesta transformació. En part, les necessitats d'abastir de mà d'obra a les fàbriques de les ciutats, la racionalització del treball, les noves perspectives higienistes i el sotmetiment dels treballadors a uns comportaments determinats van provocar aquesta desaparició dels futbols populars de les zones rurals i de les ciutats. Les necessitats imposades per la producció mercantilitzada d'ordre, disciplina i ritme constant de treball com a valors fonamentals de l'Anglaterra industrial, va afavorir la pèrdua dels futbols tradicionals. Igualment, les prohibicions de la pràctica del *football* als carrers i la promulgació de diverses lleis d'ordenació i regulació de l'espai públic també van tenir una forta incidència en aquesta pèrdua. Tanmateix, van sobreviure a les escoles elitistes, que els van adoptar i van passar a ser un element central de l'activitat dels centres escolars i universitaris.

¹⁴¹ Moorhouse, *At the George and other essays on Rugby League*, 2.

¹⁴² Baker, «Religion», 445.

¹⁴³ El Rugby Union és una forma de rugby jugada amb quinze jugadors. El Rugby League, el nou esport escindit de la Rugby Football Union, va triar reduir els jugadors a tretze per equip, per tal de simplificar el joc i fer-lo més espectacular. Daniel Bouthier, *Le Rugby* (París: Presses universitaires de France, 2007), 21.

En l'etapa de conflictes socials i ideològics de finals del segle XIX, la *Rugby School* va formar un comitè amb plens poders per *descobrir* els orígens del futbol jugat a la seva escola. Després de dos anys de recerca, la comissió va corroborar, sense cap mena de fonament, la història explicada per Mathew Bloxam, basada en un relat de més de setanta anys d'antiguitat en què un jove havia agafat la pilota amb les mans i havia avançat cap a la línia de marca contrària. La història de William Webb Ellis va servir a l'escola per apropiarse de l'origen de l'esport i a la RFU per dotar-la de legitimitat, atesa la direcció que estava prenent el rugby a finals de segle. Tot i això, s'ha pogut veure com la *Rugby School* certament no va inventar l'esport, però sí que va donar-li el nom. Aquesta popularització es va produir a causa del gran impacte que va tenir un alumne fictici de l'internat, dins d'un context sociohistòric molt propici. En la novel·la escrita per Thomas Hughes, *Tom Brown's Schooldays*, es narra un partit jugat entre dos equips de l'Escola i les proeses d'en Tom al camp de joc. Un cop la resta d'escoles britàniques van voler imitar el joc, van poder recórrer a còpies escrites del seu reglament, el primer escrit dels futbols moderns. El partit descrit a la novel·la de Hughes no només exportaria el joc arreu del territori britànic, sinó que també traslladaria una nova metodologia d'ensenyament, impulsada per Thomas Arnold, en què les activitats esportives tenien un pes específic en la formació del caràcter del nou jove anglès.

A través del llibre, es va produir una àmplia difusió dels principis *arnoldians* de la *Muscular Christianity*, en les quals es cercava l'harmonia entre l'esforç mental i físic. Arnold va emfatitzar els valors espirituals, morals i intel·lectuals dels alumnes modelats a través de l'esport, i va liderar les propostes educatives de la segona meitat del segle XIX. La filosofia desenvolupada a l'escola i mediatitzada per Hughes va esdevenir un element clau en el procés d'implementació de l'esport, concretament el *football*, en el si de les *public schools* com a element pedagògic de gran importància¹⁴⁴.

Finalment, també s'ha pogut veure la reacció del cinturó industrial del nord d'Anglaterra, que amb una forta adscripció al joc per part de les classes treballadores, es va rebel·lar contra les directives favorables a l'amateurisme imposades pel sud benestant. Va trencar amb la Rugby Football Union, va crear la seva pròpia federació i va organitzar el seu propi joc, el Rugby League. De fet, la RFU havia dissenyat un amateurisme a mida com a vehicle d'exclusió social, atès que no podien competir contra uns jugadors més atlètics i més forts físicament, que tenien una perspectiva molt diferent sobre la competició i la victòria.

¹⁴⁴ Arranz, «La reforma pedagògica de Thomas Arnold y el papel de la iglesia anglicana en la creación de los primeros clubs de fútbol en Inglaterra (1863-1890)»: 2.

2. L'esportivització a Catalunya (1850-1923)

Esports vinculats amb la navegació, el muntanyisme o bé d'origen militar ja es practicaven a Catalunya abans que, en el darrer terç del segle XIX, s'iniciés el procés de penetració dels esports d'origen britànic. Va ser amb l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 que es va donar “el simbòlic tret de sortida de l'esport modern a Catalunya”¹⁴⁵. Les pràctiques esportives es van anar estenent i creixent pel territori, i, gràcies als sectors més benestants de la burgesia catalana al voltant del fenomen esportiu, van començar a crear-se les primeres associacions.

En aquest capítol, que s'ha estructurat en quatre parts, s'exposarà què és el que va possibilitar i com es va donar de l'arribada, adopció i difusió de l'esport a Catalunya. Es revisarà des de la formació dels primers clubs, passant pels canvis estructurals que van possibilitar l'acolliment de l'esport britànic, fins a l'intent de les primeres polítiques públiques esportives. En primer lloc, s'analitzarà la influència que va tenir l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 en l'obertura de nous camps per a l'esport a Catalunya. S'observarà com, en el marc del certamen, es van exhibir *noves* pràctiques esportives, que lentament van anar adoptant l'aristocràcia i l'alta burgesia com a nova forma d'oci. En el segon apartat, s'aprofundirà en el procés d'implantació de l'esport al territori, on es revisaran els aspectes jurídics que delimitaren el procés d'institucionalització esportiva, així com s'analitzarà el procés de transformació de les pràctiques físiques preexistents en activitats reglades, fins a arribar a la creació de clubs i a la seva institucionalització. En tercer lloc, i amb l'increment de la pràctica esportiva, s'identificaran els factors que van facilitar la implantació, l'estructuració i el creixement del moviment esportiu. També, s'explorarà el pes que va tenir la premsa esportiva en la difusió del fenomen i en la seva espectacularització. Igualment, s'analitzarà l'impacte que va tenir en aquest arrelament l'educació física i com els diversos corrents europeus van influir en l'adopció d'un model regeneracionista i higienista de la pràctica esportiva. Es resseguirà com es va produir el canvi cultural que va subsistir de les antigues pràctiques tradicionals, a favor de les formes anglosaxones i dels esports britànics. Finalment, s'avaluarà l'impacte que van tenir els incipients inicis de polítiques públiques esportives que va desenvolupar la Mancomunitat de Catalunya, a través de la Ponència d'Educació física, sota el paraigua del Consell de Pedagogia.

¹⁴⁵ Carles Gallén, *UFEC 1933-2008 75 anys d'esport a Catalunya* (Barcelona: Unió de Federacions Esportives de Catalunya, 2008), 3.

2.1 L'Exposició Universal de Barcelona de 1888, porta d'entrada de l'esport a Catalunya

La segona meitat del segle XIX va destacar pel progrés en la ciència i en la tecnologia, a més d'una millora de la qualitat de vida de les grans urbs¹⁴⁶. Barcelona es volia mostrar a la resta de nacions europees desenvolupades de finals del segle XIX, i la manera triada va ser l'organització de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 (EUB). L'inici del projecte va ser fruit de la iniciativa particular de l'exmilitar carlista Eugenio Serrano de Casanova, que va dissenyar el certamen com a negoci privat, per al qual va obtenir la concessió per organitzar-la als terrenys municipals de la Ciutadella¹⁴⁷. Després de diverses incidències, l'ajuntament va decidir fer-se càrrec del projecte substituint l'empresa de Serrano de Casanova, bàsicament per qüestions econòmiques¹⁴⁸. Amb ajut estatal¹⁴⁹, Rius i Taulet, batlle de Barcelona, en una decisió unipersonal i en contra d'alguns sectors polítics, però amb el suport d'empresaris industrials i comerciants, va decidir continuar amb l'Exposició. Considerava que Barcelona tenia unes condicions excepcionals per realitzar-la, amb una mentalitat oberta, un caràcter cosmopolita i els recursos econòmics necessaris¹⁵⁰.

L'Exposició va suposar una remodelació urbanística de la ciutat i va dotar Barcelona d'avingudes i places al mateix nivell que les capitals europees¹⁵¹. Gràcies a l'EUB es va produir una millora significativa de “les infraestructures urbanes, els equipaments i l'ornamentació de la ciutat. Es remodelà la plaça de Catalunya, s'acabaren diversos carrers de l'Eixample, el passeig de Sant Joan i la Rambla de Catalunya”¹⁵².

Els avenços socials i tecnològics van generar unes expectatives de progrés i desenvolupament econòmic que van legitimar ideològicament el sistema liberal capitalista¹⁵³. Tanmateix, no s'ha d'oblidar que la major part de les classes treballadores

¹⁴⁶ Soledad Bengoechea i Ricardo Desola, *Barcelona menestral: 1854-1936* (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2011), 191.

¹⁴⁷ Josep Oliveras, «La consolidació d'una ciutat industrial. Barcelona, 1881-1935», *Barcelona quaderns d'història*, núm. 19 (2013): 242.

¹⁴⁸ Manuel Girona, «Inauguración. Discurso del Excmo. Sr. D. Manuel Girona», *La Exposición*, 27 maig 1888, 2.

¹⁴⁹ Despachos Telegráficos, «Despachos Telegráficos», *La Dinastía*, 14 febrer 1887, Noche edició, 7.

¹⁵⁰ Manuel Viera de Miguel, «Estereotipos nacionales e imágenes de poder en la Exposición Universal de Barcelona de 1888: “honra y orgullo de la patria española”», *Anales de Historia del Arte*, núm. 23 (2013): 20.

¹⁵¹ Viera de Miguel: 21.

¹⁵² Oliveras, «La consolidació d'una ciutat industrial. Barcelona, 1881-1935»: 242.

¹⁵³ Viera de Miguel, «Estereotipos nacionales e imágenes de poder en la Exposición Universal de Barcelona de 1888: “honra y orgullo de la patria española”»: 19.

i menestrals estaven en una situació precària, i en molt poc o gens les va afavorir l'Exposició¹⁵⁴.

En l'àmbit polític, l'EUB va tenir un doble vessant. D'una banda, es va posar a l'aparador i es va fer servir d'exemple a Catalunya dins l'Estat com a model de desenvolupament econòmic i industrial. D'altra banda, es va utilitzar com a eina per afermar el sentiment d'unitat espanyola, afavorint el sistema monàrquic i enfortint la vinculació entre Catalunya i Espanya per mitjà de la continuada presència de la Reina Regent i del seu fill, Alfons XIII¹⁵⁵. Aquest missatge va ser reforçat de manera constant i reiterada pels rotatius de l'època. Des de la mateixa inauguració, la premsa va fer visible la presència de la família reial a Barcelona, destacant que “*nuestra amada Reina Regente Dª María Cristina, en nombre de su augusto hijo S. M. Del Rey Alonso XIII (q. D. G.), se había dignado aceptar la invitación del Ayuntamiento y del Consejo de la Exposición para que honrase con su presencia la apertura del Certamen*”¹⁵⁶. Una mostra de l'estret lligam existent entre la classe econòmica i política barcelonina amb els Borbons va ser el discurs d'inauguració que va fer Rius i Taulet, en què afirmava que Barcelona oferia a la corona la “*más sincera, firme é [sic] inquebrantable adhesión*”¹⁵⁷. Una altra estratègia molt evident que es va dur a terme per reforçar el lligam entre Catalunya i Espanya va ser vincular ambdues nacions en tots els aspectes rellevants del discurs i la narrativa del certamen. *La Dinastía*, diari de marcat tarannà conservador, catòlic i monàrquic, al·ludia que l'Exposició Universal havia de ser un esdeveniment transcendent i molt important pel futur d'Espanya, i com no, per Catalunya. En les seves columnes, es podia llegir que “*esta gloria no es exclusiva de Barcelona; es una gloria nacional. No celebramos, pues, la fiesta de la Ciudad, celebramos la espléndida fiesta de la patria*”¹⁵⁸.

Pel que fa a l'aspecte esportiu, l'EUB va donar cabuda a exhibicions i demostracions de pràctiques esportives, establint lligams entre la nova manera de gaudir del temps lliure, l'oci esportiu i la Barcelona en progrés, modernista i en creixement industrial. El certamen va ser una presentació de les possibilitats que oferien les activitats esportives en l'ocupació del temps de lleure, que els grups benestants havien començat a considerar, en el seu afany d'imitar les modes anglosaxones i franceses. L'esdeveniment va mostrar com generar nous espais de gaudi i de socialització, en els quals el culte al cos

¹⁵⁴ Bengoechea i Desola, *Barcelona menestral: 1854-1936*, 192.

¹⁵⁵ Viera de Miguel, «Esterotipos nacionales e imágenes de poder en la Exposición Universal de Barcelona de 1888: “honra y orgullo de la patria española”»: 22.

¹⁵⁶ Inauguración, «Inauguración», *La Exposición*, 27 maig 1888, 2.

¹⁵⁷ Francisco Rius i Taulet, «Inauguración. Discurso del Excmo. Sr. D. Francisco de Paula Rius i Taulet», *La Exposición*, 27 maig 1888, 2.

¹⁵⁸ R., «Gloria a España», *La Dinastía [Ed. Noche]*, 20 maig 1888, 1.

i els valors higiènics serien l'eix fonamental, a més de ser utilitzats per les elits burgeses com un fet diferencial, classista i de regeneració modernista¹⁵⁹. Cal remarcar que la difusió de les pràctiques esportives en el marc de la celebració de l'EUB fou molt important en els estrats socials alts, atès que era el col·lectiu que tenien coneixement de l'existència d'aquest tipus d'activitats, i disposava del temps i dels recursos per practicar-les.

Les activitats esportives van estar integrades i presents el temps que va durar el certamen, fent-se demostracions i espectacles. Es va voler donar visibilitat a activitats que des de feia un temps s'anaven desenvolupant tímidament a Catalunya, com “*bolos, pelota, luchas y carreras de todos géneros, escuelas de natación y equitación, ejercicios de regatas, gimnasios públicos, circos ecuestres, salas de armas, escuelas de patinación [sic], ejercicios con velocípedos, etc.*”¹⁶⁰. Altres esports com el tennis també van ser introduïts a la capital catalana durant l'Exposició, en aquest cas de la mà de la colònia anglesa resident a Barcelona, amb la creació el primer club a la Ciutat Comtal tot just l'any següent (1899)¹⁶¹. La gimnàstica, en les seves versions més higienistes, també va tenir una presència destacada en l'esdeveniment, en què es van exhibir “*aparatos para la gimnasia medicinal é [sic] higiénica*”¹⁶², a banda de debatre els seus aspectes pedagògics. El món de l'excursionisme —amb l'AEC i ACEC— també va formar part de la mostra, apareixent tot sovint en *La Exposición*¹⁶³. Es va fer difusió de l' “Associació Catalanista de Excursions Científicas [sic]”, a banda de divulgar els objectius de l'entitat¹⁶⁴. Ambdues associacions excursionistes van ressaltar aquesta participació en els textos dels seus respectius butlletins¹⁶⁵. Cal fer especial referència a les *Regatas de Primavera, Carreras de Caballos, Torneo en la plaza de toros, Carreras de velocípedos, Certamen de buques de recreo*, que foren les activitats programades amb més presència dins l'esdeveniment i de les que la premsa se'n va fer més ressò¹⁶⁶.

El rugby no va tenir espai a l'EUB, principalment per dues raons. La primera és que no va haver-hi exhibicions de jocs col·lectius a l'Exposició. Es van fer moltes demostracions d'esports individuals, però no pas d'equip, excepte algunes activitats de

¹⁵⁹ Maria Teresa Muntañola, «Evolució de l'esport del tennis», *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 44-45 (1996): 16.

¹⁶⁰ Órgano oficial, «Clasificación de productos. Clase 100. Diversiones, juegos y ejercicios populares.», *La Exposición*, 31 gener 1888, 5-6.

¹⁶¹ Muntañola, «Evolució de l'esport del tennis», 16.

¹⁶² Órgano Oficial, «Clasificación general. Primera sección. Enseñanza-Estética-Medicina. Clase 13. Medicina, Ortopedia é Higiene», *La Exposición*, 28 abril 1887, 4.

¹⁶³ *La Exposición: órgano oficial de la Exposición universal de Barcelona en 1888*, va ser una publicació en castellà que va aparèixer des de 1886 fins al 1889, en motiu de l'esmentada exposició.

¹⁶⁴ Manuel Escudé, «Barcelona XIX. Sociedades Científicas, Literarias y Artísticas», *La Exposición*, 31 gener 1889, 2.

¹⁶⁵ Elisabet Andreu, Francisco Lagardera, i Glòria Rovira, «L'excursionisme català i els esports de muntanya», *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 41 (1995): 82.

¹⁶⁶ Lázaro, «La vida barcelonesa», *La Vanguardia*, 3 març 1888, Mañana edició, 1.

mar. La segona, i com es veurà més endavant, en el moment de l'EUB, el rugby estava en el procés de difusió a l'hexàgon i era poc practicat al territori. S'havien fundat alguns clubs com Le Havre-Athletic-Club (1872) i, entre els 1870 i 1880, es van anar creant clubs a París —alguns amb curta vida i d'altres que encara existeixen— com els English Taylors (1877) i el Paris Football Club (1879), el Racing Club de France (1882) o el Stade Français (1883). El rugby no era un esport àmpliament practicat i no tenia una plena cobertura territorial¹⁶⁷. Va ser entre 1882 i 1892 que es descobriria com a pràctica esportiva i començaria la seva difusió pel territori francès¹⁶⁸.

Finalment, un altre esdeveniment destacat en el marc de l'EUB, celebrat al Paranimf de la Universitat de Barcelona, va ser el Primer Congrés Pedagògic d'abast estatal l'agost de 1888. Després de diversos dies de debat, en la clausura s'exposaren les principals conclusions extretes de les sessions celebrades entre el 6 i el 12 d'octubre, entre les quals estava la recomanació de “*agregar la enseñanza de la gimnasia*” en el currículum de l'ensenyament infantil entre els sis i els dotze anys¹⁶⁹.

Després de vuit mesos de celebració, l'Exposició es va clausurar. El certamen es va considerar un gran èxit perquè va estimular la construcció i la urbanització d'una part important de la ciutat, a més de repercutir de manera positiva en diversos sectors econòmics gràcies al gran nombre de visitants. De la mateixa manera, va ser la porta d'entrada a les noves activitats de lleure, oferint a les classes benestants noves formes d'oci i socialització.

2.2 Les primeres pràctiques esportives modernes i el seu procés d'implantació

La capital catalana, eix del moviment esportiu, s'estava convertint en una ciutat dinàmica, amb l'enderrocament de les muralles, la construcció de l'eixample, i a poc a poc amb l'annexió de les poblacions més properes a la ciutat. En aquest marc, a les darreres dècades del segle XIX, i malgrat la considerable conflictivitat social, l'esport modern va entrar a Catalunya de la mà de la classe burgesa, que disposava dels temps i les ganes d'emular les modes, els hàbits i l'estil de vida dels aristòcrates anglesos i francesos¹⁷⁰.

¹⁶⁷ Christian Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles* (Paris: Éditions A.M. Métailié, 1983), 37-50; Dine, *French rugby football. A cultural history*, 25.

¹⁶⁸ Thierry Terret, «Learning to be a man: French rugby and masculinity», en *Making the rugby world. Race, gender, commerce*, ed. Timothy Chandler i John Nauright (Gran Bretanya: Frank Cass, 1999), 67.

¹⁶⁹ Janer, «Sesiones del primer congreso pedagógico celebrado en Barcelona», *La Exposición*, 22 agost 1888, 10.

¹⁷⁰ Xavier Torredella, Javier Olivera, i Mireia Bou, «Origen i institucionalització de l'associacionisme gimnasticoesportiu a Espanya al segle XIX (1822-1900)», *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 119 (2015): 14.

Fonamentalment, les vies de penetració van provenir de les antigues formes de lleure, així com de la importació d'esports anglesos. En aquests inicis, i durant molt de temps, els estrats socials més desfavorits quedaren exclosos de les d'activitats esportives, en part per la seva mentalitat — pel seu rerefons rural— però sobretot per qüestions econòmiques. En canvi, els sectors socials benestants, van ser els que van iniciar l'adopció i propagació de les *noves* pràctiques esportives dins del territori català¹⁷¹.

La incorporació de les activitats esportives a Catalunya es va donar en un doble procés. D'una banda, per l'evolució cap a formes esportives reglamentades de pràctiques d'activitat física antigues, siguin d'origen militar i properes al lleure aristocràtic, o arrelades en forma de jocs tradicionals. D'altra banda, per l'adopció dels esports anglesos, sia a través del contacte amb estrangers o de catalans que havien estat viatjant o vivint per Europa¹⁷². Tots aquests elements es van donar en una Barcelona que es trobava immersa en un seguit de canvis i transformacions, que portaven el país cap a la modernitat¹⁷³. En un context de vitalitat industrial, els sectors socials benestants s'interessaven en la transformació de les formes de lleure i en la seva modernització, que culminaren amb la incorporació de l'activitat física i de l'esport com un costum social modern.

L'àmplia literatura sobre l'inici de l'esportivització a Catalunya mostra que les primeres referències vinculades amb la pràctica de l'esport provenen d'activitats amb un rerefons militar, com van ser la vela, el rem, l'esgrima, el tir i l'equitació; o de caràcter higienista, com la gimnàstica i la natació; o relacionat amb la natura, com el muntanyisme i el pedestrisme. Aquestes activitats, principalment, tenien una intenció lúdica i es produïen en l'esfera social privada i, en la major part, dutes a terme per les classes benestants del país¹⁷⁴.

¹⁷¹ Xavier Pujadas i Carles Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1931)*, vol. 1 (Barcelona: Columna-Diputació de Barcelona, 1994), 33-34.

¹⁷² Xavier Pujadas, «Els orígens de l'esport a la Catalunya contemporània: entre la modernització del lleure i la massificació (1870-1936)», en *L'Esport a Catalunya. Nadala 2008* (Barcelona: Fundació Lluís Carulla, 2008), 15.

¹⁷³ Andreu, Lagardera, i Rovira, «L'excursionisme català i els esports de muntanya»: 85.

¹⁷⁴ Javier Olivera i Jordi Ticó, «Gènesi i etapes evolutives del bàsquet com a esport contemporani. Taules cronològiques (1891-1992)», *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 34 (1993): 6-42; Pujadas i Santacana, *Història il·lustrada de l'esport català 1870-1931*; Andreu, Lagardera, i Rovira, «L'excursionisme català i els esports de muntanya»; Gallén, *UFEC 1933-2008 75 anys d'esport a Catalunya*; Pujadas, «Els orígens de l'esport a la Catalunya contemporània: entre la modernització del lleure i la massificació (1870-1936)»; Xavier Torrebada i Àlex Planas, «Del deport a l'esport i de l'esport al deport. Molt més que una discussió terminològica», *Revista de l'Associació Catalana de Terminologia*, núm. 3 (2011): 22-30; Torrebada, Olivera, i Bou, «Origen i institucionalització de l'associacionisme gimnasticoesportiu a Espanya al segle XIX (1822-1900)».

2.3 Propagació i difusió de l'esport.

L'esport anglosaxó, fonamentalment, té tres trets específics i característics molt definits: una reglamentació acordada i d'obligat compliment, un tarannà competitiu i una estructuració institucional a través d'associacions organitzades, els clubs¹⁷⁵. L'aparició dels primers nuclis de practicants a diverses ciutats i territoris de Catalunya comportà la institucionalització de l'esport en clubs, competicions i, finalment, federacions, seguint el model britànic.

Com s'ha dit, els esports que es practicaven a Catalunya a finals del segle XIX — l'esgrima, el tir, l'equitació, la navegació, les curses a peu, alguns tipus de lluita, la gimnàstica, la pilota basca, el ciclisme, l'excursionisme, entre d'altres— i principis del segle XX —el futbol associació, la natació, l'automobilisme, el motociclisme, el tennis, l'hoquei, l'atletisme, etc.— lentament es van anar organitzant i estructurant al voltant d'aquesta idea anglosaxona del club, que serà d'organització autònoma i de caràcter privat.

2.3.1 Aspectes sociopolítics de l'associacionisme

Pel que fa als aspectes jurídics, la primera llei espanyola que feia referència al dret d'associació es va promulgar el 30 de juny de 1887 —*Ley general sobre asociaciones*—, que provenia d'un Projecte de Llei del 1886, sota l'aixopluc del govern lliberal de Sagasta¹⁷⁶. La llei volia desenvolupar l'article 13 de la Constitució de 1876, que en el seu primer article anunciava que el “*derecho de asociación que reconoce el art. 13 de la Constitución podrá ejercitarse libremente, conforme á [sic] lo que preceptúa esta ley*”¹⁷⁷. L'article en qüestió esmentava que tot espanyol tenia dret a “*asociarse para los fines de la vida humana*”¹⁷⁸.

S'ha de tenir en compte que, durant la primera meitat de segle XIX, no existia una legislació específica sobre l'associacionisme, i no va ser fins al 1869 que es va donar cobertura constitucional al dret d'associació als ciutadans de l'Estat. Les instàncies governamentals donaven total llibertat per associar-se, protegint-se aquest dret en l'article 17 de la segona Constitució espanyola de caràcter democràtic¹⁷⁹, la Constitució de 1869.

¹⁷⁵ Pujadas, «Els orígens de l'esport a la Catalunya contemporània: entre la modernització del lleure i la massificació (1870-1936)»: 14.

¹⁷⁶ José Daniel Pelayo, «El derecho de asociación en la historia constitucional española, con particular referencia a las leyes de 1887 y 1964», *Historia constitucional: Revista Electrónica de Historia Constitucional*, núm. 8 (2007): 107.

¹⁷⁷ Gaceta de Madrid, número 183, «Ley de Asociaciones, de 30 de Julio de 1887» (1887), 1.

¹⁷⁸ Gaceta de Madrid, número 184, «Constitución Española, 1876 juny 30» (1876), 6.

¹⁷⁹ La primera constitució espanyola de caràcter democràtic fou la de 1812, tot i durar tan sols dos anys i no estar vigent a tot l'estat per causa de l'ocupació francesa. Raúl Canosa, «Derechos y libertades en la constitución de 1812», *Revista De Derecho Político* 82 (2011): 160.

Es configurava un “*régimen jurídico para el derecho de asociación con un claro espectro liberal, donde el asociacionismo se concibe como un derecho natural, que nace de la autonomía de la voluntad del individuo, y que, en todo caso, debe quedar fuera del control Estatal*”¹⁸⁰.

Tot i aquest inici liberal i democràtic, el 1869 es va promulgar una Ordre de caràcter restrictiu que deixava a l'arbitrarietat de l'Estat aquest dret. Malgrat els avenços de l'etapa republicana (1873), el dret d'associació es va suspendre amb el cop d'estat del Capità General Pavía (1874), i es recuperà amb la Constitució de 1876, tot i que amb un caràcter més restrictiu. No hi ha un marc jurídic clar per al dret associatiu, fins a la promulgació de la Llei general sobre associacions del 30 de juny de 1887¹⁸¹. Així, i mentre que l'article 13 de la Constitució de 1876 plasmava el dret que tot espanyol tenia per associar-se, es veu com el 14 atorgava al govern un gran marge d'actuació en la supervisió d'aquests drets fonamentals, afirmant que aquest havia de ser recíproc i “*sin menoscabo de los derechos de la Nación, ni los atributos esenciales del Poder público*”¹⁸². Amb aquesta nova proposta de caràcter més intervencionista, les autoritats es reservaven moltes competències i, a diferència de la de 1869, els drets humans ja no es contemplaven com a naturals sinó que eren drets atorgats per l'Estat. La llei deixava l'individu sotmès al criteri del poder polític. La idea principal de la llei era regular tota mena d'associacions, ja foren religioses, polítiques, científiques, artístiques, benèfiques, sense ànim de lucre o de recreació, i reservar-se mecanismes administratius de control, com per exemple saber l'objecte de l'associació abans d'autoritzar la seva creació. Així, i per tal de constituir i registrar una associació s'havien de presentar els estatuts i els reglaments d'aquesta, a més de comunicar per escrit amb un mínim de 24 hores d'antelació quan es produïa una reunió¹⁸³. En els estatuts, hi havia de figurar: domicili i denominació de l'associació, i, com s'ha mencionat, l'objecte d'aquesta; la forma d'administració o de govern; els seus recursos i el destí dels recursos en cas de dissolució. Un cop transcorreguts vuit dies de la presentació de la documentació, i si no es notificava el contrari l'associació, es podia constituir¹⁸⁴. Aquesta havia de tenir un cens dels associats, amb els noms i els domicilis, indicant els que tinguessin algun càrrec administratiu, de representació o de govern. De

¹⁸⁰ Pelayo, «El derecho de asociación en la historia constitucional española, con particular referencia a las leyes de 1887 y 1964»: 99.

¹⁸¹ María Luisa Velloso, «Los orígenes constitucionales del derecho de asociación en España (1868-1923)», *Revista de Derecho Público*, núm. 88-89 (1982): 327-29. Com veurem posteriorment, aquesta va ser la legislació que va aixopugar la creació dels primers clubs i la institucionalització del rugby català, fins el cop d'estat de Primo de Rivera.

¹⁸² Gaceta de Madrid, número 184, Constitución Española, 1876 juny 30, 7.

¹⁸³ Velloso, «Los orígenes constitucionales del derecho de asociación en España (1868-1923)»: 333-34.

¹⁸⁴ Pelayo, «El derecho de asociación en la historia constitucional española, con particular referencia a las leyes de 1887 y 1964»: 109.

la mateixa manera, s'havia de tenir un llibre de comptabilitat, els responsables del qual havien de ser els càrrecs administratius i directius, tenint en compte que cada any s'havia d'enviar al registre provincial¹⁸⁵.

Aquesta llei va suposar una certa obertura i una major possibilitat de constitució d'associacions a finals del segle XIX. Tanmateix, el govern va continuar tenint el control sobre les associacions, amb vigilància administrativa i una gran supervisió, la qual cosa li donava un ampli coneixement de l'associació abans que aquesta es constituís i la possibilitat de dissoldre-la quan consideressin oportú, sempre subjecte al principi de legalitat, en què només l'autoritat judicial podia decretar aquesta suspensió. Aquesta llei va donar un marc legal i administratiu formal per a la constitució d'associacions arreu del país, entre elles, les esportives.

El cop d'estat del Capità General de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, el setembre del 1923, va suposar deixar en suspens la Constitució de 1876, amb el perjudici que va comportar en els drets de creació d'associacions. A partir del cop d'estat, la vida de les associacions depenia de la “*benevolencia del dictador*”¹⁸⁶.

2.3.2 De les antigues pràctiques físiques a la creació i afiliació als clubs

La propagació i difusió de l'esport no es va donar en un terreny erm. Com s'ha esmentat, en el territori ja existien algunes pràctiques físiques autòctones, com disputes de “luitadors, reptes de caminadors, jocs de pilota, duels públics d'esgrima, curses de cavalls, partides de marro o regates de rem entre embarcacions marineres als ports de Barcelona”, practicades des de generacions anteriors com expressió d'una “cultura corporal i recreativa”¹⁸⁷, que lentament va anar adaptant-se al nou model d'esport anglosaxó. Convé mencionar que, tot i que molt poc esteses, existien algunes competicions en el territori, com les regates organitzades el 1821 per l'Ajuntament de Barcelona, amb el nom de *Jocs Marítims*, que probablement van ser una de les primeres competicions esportives de rem, entre mariners i pescadors¹⁸⁸.

A mitjans del segle XIX, no existia cap club ni associació pròpiament esportiva que servís de paraigües per aixoplugar els participants dels nous esports, tot i que la pràctica de disciplines de tradició militar com l'esgrima, l'hípica, la gimnàstica i el rem anaven creixent. Algunes escoles elitistes van començar a introduir aquestes pràctiques en

¹⁸⁵ Pelayo: 109.

¹⁸⁶ Velloso, «Los orígenes constitucionales del derecho de asociación en España (1868-1923)»: 39.

¹⁸⁷ Torrebadella, Olivera, i Bou, «Origen i institucionalització de l'associacionisme gimnasticoesportiu a Espanya al segle XIX (1822-1900)»: 15.

¹⁸⁸ Gallén, *UFEC 1933-2008 75 anys d'esport a Catalunya*, 4.

la seva docència, com fou el cas del Instituto Barcelonés (1837); de la mateixa manera, algunes entitats culturals van començar a desenvolupar activitats esportives com l'esgrima —Liceo Filarmónico (1840)—, l'equitació —Casino Militar (1850)— i la gimnàstica —Sociedad Gimnástica-tauromáquica (1852)¹⁸⁹. En la segona meitat del segle XIX van començar a establir-se gimnasos, que tindrien una importància cabdal en el desenvolupament de moltes iniciatives esportives. El jovent benestant barceloní començava a interessar-se per aquestes pràctiques. A mitjans de segle, i en un context militar d'exhibició d'unes proves gimnàstiques a Barcelona, parlant dels assistents es destacava “*el gran número de jóvenes que diariamente asisten á [sic] los gimnasios de esta capital*”¹⁹⁰. En aquest context, el Círculo Ecuestre (1856) fou el primer club esportiu creat a la Ciutat Comtal —fruit de la pràctica habitual de l'hípica. Progressivament, es van anar constituint associacions com el Círculo Gimnástico Barcelonés (1860), en què es practicava la gimnàstica; el Círculo de Cazadores (1866), dedicat la caça; i la Sociedad de Regatas de Barcelona (1873), en què es cultivaven diverses disciplines d'esports nàutics¹⁹¹.

Un dels elements essencials en la constitució de clubs i plataformes esportives foren els gimnasos¹⁹². En aquests, es feien exercicis militars per tal d'enfortir físicament i moralment els seus assistents, seguint les tendències europees que parlaven dels beneficis que tenien les pràctiques físiques per la salut del cos. Cal tenir present que els gimnasos es convertiren en un element catalitzador i aglutinador d'idees, persones, activitats i sociabilitat, a la segona meitat de segle XIX. Van tenir un paper molt destacat en la propagació de les pràctiques corporals, però també a l'hora d'establir espais d'interacció per als amants dels esports; convertint-se en l'epicentre de la creació de moltes entitats esportives. Destacaren el Gimnàs Solé, que va ser la seu on van néixer cercles com el Club Natació Barcelona (1907), l'Hispania (1900) i el Futbol Club Barcelona (1899); i el Tolosa, on va fundar-se el FC Català (1899). El primer gimnàs higiènic recreatiu que es va inaugurar a Barcelona fou el Gimnasio Español (1860), de la mà de Joaquim Ramis. Però en qüestió de poc temps se'n crearen molts d'altres com el Gibert, el Bricall, i els esmentats Español, Tolosa i Solé¹⁹³. En aquests espais d'agitació i inquietud esportiva, no només es formaren clubs, sinó que també es crearen plataformes esportives que farien d'altaveus

¹⁸⁹ Torrebadella, Xavier, «Los orígenes de una ciudad olímpica: barcelona y el asociacionismo deportivo decimonónico ante la gestación de los primeros juegos olímpicos», *Citius, Altius, Fortius* 2, núm. 5 (2012): 93.

¹⁹⁰ *El Ancora*, 18 març 1851, 77.

¹⁹¹ Torrebadella, Xavier, «Los orígenes de una ciudad olímpica: Barcelona y el asociacionismo deportivo decimonónico ante la gestación de los primeros juegos olímpicos», 126-27.

¹⁹² Pujadas i Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1931)*, 1:40.

¹⁹³ Gallén, *UFEC 1933-2008 75 anys d'esport a Catalunya*, 5.

de les noves inquietuds; una mostra d'aquestes fou el setmanari *Los Deportes*¹⁹⁴, també nascut al Gimnàs Solé.

Aquestes associacions, institucions i plataformes també van exercir la seva influència en la pedagogia catalana. Un bon exemple fou el gimnàs Vila, que va freqüentar l'alumnat de l'Escola de Mestres, i on ja entrat el segle XX, es recomanava “la gimnàstica i l'excursionisme, combinat amb els jocs, per part de pedagogs innovadors catalans”¹⁹⁵.

A banda dels gimnasos, de manera paral·lela es desenvoluparen activitats pròpiament esportives. Una d'aquestes fou l'excursionisme que va emergir a les darreres dècades del segle XIX, tenint com a primera societat excursionista l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (1876). Amb un clar rerefons catalanista —amb l'objectiu principal de “construir un exèrcit d'estudiosos i coneixedors de la seva pàtria”¹⁹⁶— la institució tenia un doble propòsit: l'estimació i afecte per la terra, i l'estimació i afecte per la ciència. Aquesta associació va arribar a tenir cert pes dins el panorama cultural de l'època i en van formar part molts intel·lectuals del moment. Després d'alguns problemes interns amb escissions i reunificacions, a principis de la dècada de 1890, es creà el Centre Excursionista de Catalunya (CEC)¹⁹⁷. Durant la primera dècada del segle XX, el CEC crearia una Secció d'Esports de Muntanya, la qual va promoure la pràctica de l'esquí. Aquesta secció va representar l'obertura definitiva cap als esports de neu i l'alpinisme¹⁹⁸.

Una altra activitat destacada i popular de mitjans del segle XIX foren les competicions d'embarcacions, sigui a vela o a rem. A principis de la dècada dels 70, es començaren a establir clubs nàutics, com el Club de Regatas (1874), la Sociedad de Regatas (1879), i el Club Catalán de Regatas (1879). Amb tot aquest creixement de clubs, practicants i afiliacions, a la dècada següent es van començar a organitzar de manera habitual regates de vela, com la de les festes de la Mercè el 1883¹⁹⁹.

De la mateixa manera, el ciclisme va anant creixent i arrelant a partir dels anys 80 del segle XIX. Va tenir, en els seus orígens, un marcat caràcter elitista, atès que comportava disposar d'una bicicleta, la qual tenia un preu altament prohibitiu per la

¹⁹⁴ Pujadas i Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1931)*, 1:40.

¹⁹⁵ Conrad Vilanou, «L'esport en la pedagogia catalana», en *L'esport a Catalunya. Nadala 2008* (Barcelona: Fundació Lluís Carulla, 2008), 62.

¹⁹⁶ Andreu, Lagardera, i Rovira, «L'excursionisme català i els esports de muntanya»: 81. El CEC va néixer de la fusió de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i de l'Associació d'Excursions Catalana.

¹⁹⁷ Andreu, Lagardera, i Rovira, «L'excursionisme català i els esports de muntanya»: 81.

¹⁹⁸ Josep Casanovas, *La introducció de l'esquí a Catalunya. L'esport al món rural* (Esplugues de Llobregat: Consell Català de l'Esport. Generalitat de Catalunya, 2009), 12-13.

¹⁹⁹ Gallén, *UFEC 1933-2008 75 anys d'esport a Catalunya*, 7.

població en general. El club ciclista degà a Catalunya va ser el Velocipèdic de Barcelona (1884), tot i que, durant aquell període se n'establiren d'altres a força indrets del territori català. La primera infraestructura per a la pràctica ciclista es va construir a Figueres el 1893. Es podria afirmar que “el ciclisme fou el paradigma de la novetat que representaven els esports a la fi del segle XIX”²⁰⁰. El velocípede va ser la imatge lúdica de la modernitat i del progrés industrial, que s'associava a “la noció de tècnica, de mecànica i de velocitat, clars reflexos del fet que la societat capitalista de finals de segle demanava”²⁰¹. L'esport es va anar popularitzant i, fruit d'això, van començar a aparèixer butlletins i revistes que a la vegada en feren més difusió, retroalimentant-se mútuament.

Arran de la creació del Frontón Barcelonés (1893), la pilota basca va guanyar presència en el panorama esportiu de la Ciutat Comtal, en què l'activitat comercial i les apostes van ser un gran catalitzador per l'espectacle de pilota i per l'emergència de diverses publicacions al voltant d'aquest esport: *El Frontón* (1893), *La Cancha* (1895), *La Cesta* (1896) i *El Pelotari Cómico* (1896). En elles, el públic fidel, buscava informació sobre els jugadors, els resultats i les apostes²⁰².

A les darreries de segle també es van crear clubs de tennis. Com s'ha mencionat anteriorment, l'any posterior a l'Exposició Universal es va formar el primer club al Principat, el Reial Club de Tennis Barcelona i, el 1903, l'Associació Lawn-Tennis de Catalunya, que fou una de les primeres associacions d'entitats creades a Catalunya²⁰³. Es va jugar a tennis a les pistes del Cercle Equestre, així com al velòdrom de la Bonanova i a pistes privades²⁰⁴.

Per tal que aquestes activitats esportives poguessin créixer, s'havia de disposar d'espais on poder desenvolupar la seva pràctica. A les darreres dècades de segle, van proliferar instal·lacions i infraestructures a Barcelona i al territori. El frontó, conjuntament amb el ciclisme i l'hípica, van ser els primers esports que van construir instal·lacions per cultivar el seu esport. La difusió i la proliferació dels jocs de pilota als frontons va anar molt lligada al professionalisme i, com s'ha dit, a les apostes. Els joqueis i els ciclistes van els primers esportistes professionals, que van donar la possibilitat de gaudir de nous espectacles recreatius amb l'al·licient de les apostes. Tanmateix, aquest

²⁰⁰ Pujadas i Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1931)*, 1:42.

²⁰¹ Pujadas i Santacana, 1:43.

²⁰² Xavier Pujadas i Carles Santacana, «Prensa, deporte y cultura de masas. El papel del periodismo especializado en la expansión social del deporte en Cataluña hasta la guerra civil (1890-1936)», *Historia y Comunicación Social* 17 (2012): 145.

²⁰³ Muntañola, «Evolució de l'esport del tennis»: 16-17.

²⁰⁴ Torrebadella, Olivera, i Bou, «Origen i institucionalització de l'associacionisme gimnasticoesportiu a Espanya al segle XIX (1822-1900)»: 29.

model esportiu molt lligat a l'espectacle va tenir una baixa incidència dins de la població, ja que era vist més com una exhibició²⁰⁵.

Malgrat tot, va ser el futbol l'esport que més es va popularitzar. Arribat a Catalunya de la mà dels contactes amb britànics i dels autòctons que havien anat a estudiar a l'exterior, el seu creixement i expansió va ser molt ràpid i, en poc temps, va passar de ser un esport gairebé desconegut a ser un dels més practicats al territori català. Es conserva documentació escrita que demostra que es practicava ja el 1875 a Catalunya i que es jugava de manera habitual a Barcelona i a Reus a la dècada del 1890. Aquesta nova pràctica esportiva va tenir dos epicentres dins del Principat. Un a l'Empordà — Figueres, Palafrugell i Palamós —, on es va fundar el primer club del territori català, el Palamós Foot-ball Club (1898), fruit de la vinculació de la indústria del suro amb els anglesos. L'altre, la ciutat de Barcelona, on entre finals del XIX i inicis del XX, es fundaren diversos clubs de *foot-ball* com l'Hispania, l' Athletic Club i el Català Foot-ball Club. En aquest moment, també es van fundar dos dels clubs més importants i que encara perduren, el Futbol Club Barcelona i la Sociedad Española de Foot-ball —actual Reial Club Deportivo Espanyol de Barcelona. El futbol, l'any 1914, representava fins a un 20% dels clubs esportius a la capital catalana, i amb prou empenta per començar a organitzar campionats, com la copa Macaya²⁰⁶.

Va ser a Barcelona i la seva àrea d'influència, on aquest associacionisme va tenir un impacte més destacat i on la creació de clubs va tenir una rellevància especial. La localització esportiva a Catalunya va seguir l'esquema urbà industrial, costaner i comercial²⁰⁷.

Convé remarcar que els esports abans del 1920 van tenir uns límits socials apreciables, tot i que començava a anticipar-se “una progressiva obertura en els models de sociabilitat dels clubs cap a formes més permeables a partir de la segona dècada del segle”²⁰⁸. Així doncs, en el període d'entreguerres va iniciar-se un creixement de la pràctica esportiva i una extensió social d'aquest, tot i que la veritable democratització de les activitats esportives va començar a fer-se durant la dècada de 1930²⁰⁹.

²⁰⁵ Torrebadella, Olivera, i Bou: 27.

²⁰⁶ Pujadas i Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1931)*, 1:45.

²⁰⁷ Xavier Pujadas, «De las élites de masas: Deporte y transformación de las formas de ocio moderno en Cataluña (1890-1936)», en *La metamorfosis del deporte. Investigaciones sociales y culturales del fenómeno deportivo contemporáneo*, ed. Xavier Pujadas (Barcelona: UOC, 2010), 21.

²⁰⁸ Pujadas, «Els orígens de l'esport a la Catalunya contemporània: entre la modernització del lleure i la massificació (1870-1936)»: 19-20.

²⁰⁹ Pujadas: 23-25.

Encara que algun dels esports col·lectius, com l'hoquei i el beisbol, van arribar a Catalunya en la primera dècada del segle XX²¹⁰, altres com el bàsquet i el rugby van ser d'incorporació més tardana i no van iniciar la seva esportivització fins a l'inici de la dècada de 1920. L'esport oval n'és un exemple paradigmàtic. Havia començat la seva difusió a mitjans del segle XIX a través dels intercanvis comercials amb els britànics i havia arrelat a França finals del XIX, però no es va incorporar a Catalunya fins un força més tard (1921).

2.4 Agents i factors d'implantació de l'esport al Principat.

Després de l'arribada i la difusió de l'esport modern al Principat, començà la consolidació i l'enfortiment del fet esportiu. Aquesta transició es va donar per la confluència de dues dinàmiques, una seria “el propi creixement de l'activitat esportiva, canalitzada pels clubs, abocava necessàriament a l'organització cada cop més regular de competicions reglades” i, l'altra, “el valor competitiu implícit en l'esport modern faria augmentar automàticament el nombre dels espectadors, amb la qual cosa l'esport seria ja un fet social remarcable”²¹¹.

Tot i que l'esport a final de segle XIX i l'inici del XX estava a les beceroles i l'impacte que tenia a escala social era molt limitat, va anar penetrant lentament i es va capil·laritzar dins de les classes socials més benestants. Les peces més rellevants que van facilitar la penetració, l'arrelament i la difusió de l'esport a Catalunya van ser els següents: una major llibertat per crear associacions, l'obertura de la llibertat de premsa, la inclusió de la noció d'educació física en els corrents pedagògics del moment, la transformació de les pràctiques físiques autòctones al model anglès, la creació d'una indústria de comercialització del temps de lleure dins de l'esport, i la formació de les primeres associacions i, posteriorment, d'entitats que agrupaven aquestes associacions.

2.4.1 Llibertat d'associació i de premsa

El regnat d'Isabel II (1833-1868) va significar la consolidació del liberalisme moderat. Tant la Constitució progressista de 1837 com les moderades de 1845 reconeixien —amb limitacions— llibertats fonamentals com les d'associació i de premsa²¹². En aquest context començaven a desenvolupar-se associacions culturals i recreatives que incorporaren, en molts casos, les pràctiques físiques.

²¹⁰ «Base ball», *Los Deportes*, 3 febrer 1901, 71-72; «El juego del “Hockey”», *Los Deportes*, 18 març 1905, 166.

²¹¹ Pujadas i Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1931)*, 1:59.

²¹² Daniel Aquillué, «La Constitución de 1837: ¿una Constitución transaccional?», *Revista Historia Autónoma*, núm. 6 (2015): 46, 57.

La llibertat de premsa, amb la proliferació de les empreses periodístiques, va ser un dels factors que va facilitar la difusió de l'esport a Catalunya. Aquesta va ser un agent propagandístic, de promoció i de foment, a més de divulgació i d'educació sobre el nou fenomen esportiu. En aquesta primera etapa, l'anàlisi de les publicacions que van aparèixer des de mitjans del XIX permeten veure com després de l'arribada de l'activitat esportiva i, un cop hi havia una massa crítica que l'exercia, apareixien les publicacions específiques²¹³. El 1856 amb la publicació de *El Cazador*—editada de manera privada per als clients d'una armeria—, es va donar el tret de sortida a la premsa esportiva a Catalunya²¹⁴. Aquests butlletins sorgien per informar els socis i per fer proselitisme. Subsistien gràcies a les aportacions que feien els associats a les entitats. Un dels motius clau per comprendre la gran quantitat d'edicions especialitzades és el ric teixit associatiu existent²¹⁵. Malgrat això, moltes d'aquestes publicacions tindrien una vida curta²¹⁶.

Pel que fa a la promoció i foment de la pràctica de les activitats físiques, des d'aquesta premsa, es publicaven les bondats dels esports en referència a la salut i al benestar. Els diaris esportius van fer d'advocats dels grans beneficis de l'exercici, tant en l'àmbit físic com l'intel·lectual. També, advertien de perills que podien pervertir l'esport, com el professionalisme amb les apostes, la teatralització i la brutalitat. En conjunt, publicaven que es considerava que l'impacte que l'esport tenia sobre la persona era beneficiós, atès que “*tiende á [sic] crear un estado momentáneo de humanidad superior, tanto en lo físico como en lo intelectual, con vistas á [sic] una futura general mejora de la raza*”. Així doncs, si es practicava de forma adequada aquest havia “*de contribuir eficazmente á [sic] la salud corporal del individuo que lo practica, despertando á [sic] la par en él cualidades de observación, ingenio y cálculo, respecto á [sic] sus semejantes y amor al aire libre, á [sic] las bellezas naturales*”²¹⁷. Amb aquest afany

²¹³ Josep M. Figueres, «Notes sobre un segle de revistes i diaris esportius», *Annals del Periodisme Català*, núm. 20 (1992): 23.

²¹⁴ Calra Sainz de Baranda, «Orígenes de la premsa diària deportiva: El Mundo Deportivo», *Materiales para la Historia del Deporte*, núm. 11 (2013): 10.

²¹⁵ Figueres, «Notes sobre un segle de revistes i diaris esportius»: 29.

²¹⁶ Un recull de part d'aquestes publicacions aparegudes des de mitjans del XIX fins al 1914 són les següents: *El Cazador* (1856), *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana* (1878), *L'Excursionista* (1878), *Almanaque Perpetuo del Pescador* (1880), *Anuari de l'Associació d'Excursions Catalana* (1881), *Hipódromo Cómico* (1882), *El Sport Español* (1885), *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (1891), *El Ciclista* (1891), *La Velocipedia* (1892), *El Frontón* (1893), *Vela y Remo* (1893), *Unión Velocipedista española* (1894), *La Cancha* (1895), *La Bicicleta* (1896), *La Cesta* (1896), *El Pelotari Cómico* (1896), *Barcelona Sport*, (1897), *El Campeón* (1897), *Los Deportes* (1897), *Sport Guía* (1897), *El Automovilismo Ilustrado* (1899), *Barcelona Sport* (1901), *Vida Deportiva* (1903), *Col y Flor* (1904), *Nuevas Artes* (1904), *Olympia* (1905), *Revista Deportiva* (1905), *El Mundo Deportivo* (1906), *Skating Ring* (1907), *La Pelota* (1908), *Sports* (1908), *El Automovilista Español* (1909), *Eco de Sports* (1909), *Locomoción Aérea* (1909), *Revista de Locomoción Aérea* (1909), *La Vida Sportiva* (1909), *Aviación* (1910), *El Sport* (1910), *Stadium* (1911), *El Billar* (1912), *Ciclisme* (1912), *En el campo* (1912), *Sport Ciclista Català* (1912), *Boxeo y Sports Atléticos* (1913), *Diario de Sports* (1913), *Eco de Sports y Espectáculos* (1913), *Aviación* (1914), *Cosmos Sports* (1914), *Foot-Ball* (1914), *La Pelota Chica* (1914). Figueres: 24-25.

²¹⁷ Víctor Oliva, «Boxeo y psicología del deporte», *El Mundo Deportivo*, 21 gener 1909, 2.

de guanyar persones per la causa, s'interpel·lava directament als joves a subscriure's a la pràctica esportiva, que d'aquesta, manera aconseguirien sortir de la inactivitat física de la rutina quotidiana i treballarien qualitats indispensables pel seu futur, com la sang freda, el vigor, la resistència, la decisió i la intel·ligència²¹⁸.

La premsa també va desenvolupar funcions reivindicatives, com la reclamació de més espais per fer pràctica esportiva, la promoció en la creació de clubs i el foment de nous esports. També, va fer difusió d'iniciatives on informaven de novetats esportives, com per exemple la de “la formació d'un Club de futbol *rugby* (altre divisió d'aquest jòch, bastant diferent de la que ja coneixem aquí), en el que sembla qu'hi formaran bon número d'extrangers y alguns compatricis conexedors del jòch per haverlo practicat en diferents païssos” [*sic*]²¹⁹.

Respecte a la divulgació, les capçaleres van contribuir a la comprensió de la lògica interna dels esports i dels seus d'elements tècnics, explicant els diferents engranatges que el conformaven. Acompanyaven les columnes amb il·lustracions, per tal de fer més fàcil la comprensió. Un clar exemple es troba en un article que va publicar *La Actualidad*, que va guarnir l'explicació de dues de les variants dels *foot-balls* —el futbol *rugby* i el futbol associació— amb unes il·lustracions d'un casc i de botes. A més, demostrava gràficament com es feia un placatge i com havia d'anar a terra el portador de la pilota i el placador, per tal que caiguessin “*unidos sin hacerse daño*”. D'altra banda, detallava, de manera resumida, el reglament i l'objectiu del joc. L'article anava acompanyat de dues fotografies, d'una melé i d'un servei de toc²²⁰.

Tot i el gran nombre de publicacions, aquestes quedaven circumscrites a unes esferes molt determinades, a causa del baix nivell d'alfabetització esportiva de gran part de la població. Fins que el futbol no va esdevenir un esport espectacle i va començar a democratitzar-se l'assistència als partits, aquesta premsa va quedar limitada a un sector molt reduït de la població.

2.4.2 La pedagogia i l'educació física

Un altre element important per a la implantació de les activitats físicoesportives a Catalunya fou l'aparició dels corrents educatius europeus de l'època, amb pressupòsits pedagògics, regeneracionistes i higienistes en el domini físic i ètic.

²¹⁸ A.S., «Notas de sport. El juego del “foot-ball”», *La Vanguardia*, 24 octubre 1900, 3.

²¹⁹ E., «Sport», *La Ilustración Catalana*, 31 juliol 1904, 511.

²²⁰ «Juegos y Sports. El Foot-Ball», *La Actualidad*, 27 desembre 1907, 511-12.

Europa girava la mirada a Anglaterra i al seu model educatiu, que incloïa la pràctica esportiva integrada dins de les activitats dels centres escolars. Es van començar a crear institucions que volien treballar per la implantació de l'educació física amb objectius clars i definits: impulsar el regeneracionisme físic, propagar entre la població els avantatges d'aquesta l'educació física, incentivar la incorporació a la dona en les pràctiques gimnàstiques i a l'esport, apropar l'educació física a la ciutadania i incorporar l'oficialitat d'aquesta al sistema educatiu, garantir la disponibilitat de recursos en l'educació física escolar, assegurar la formació oficial d'un professorat específic d'educació física; millorar les condicions laborals del professorat de gimnàstica, incorporar-la a l'exèrcit, i reclamar l'acció decidida del Govern en l'organització i ajuda a l'educació física i l'esport nacional²²¹.

Com es va fer palès a la premsa i les revistes del Principat per les seves reiterades mencions, va destacar una figura rellevant durant la primera meitat del XIX que va revolucionar el panorama del sistema educatiu anglès, Thomas Arnold. El seu sistema pedagògic, conegut com a *Muscular Christianity*, en el qual s'advocava per desenvolupar intel·lectualment, moralment i físicament l'alumnat a través de la pràctica d'esports a l'aire lliure, esdevingué un model a seguir²²². La Rugby School estava sota la mirada de la pedagogia anglesa i, a la vegada, europea. Així, van anar sortint propostes higiènic-pedagògiques per crear un model educatiu centrat en valors morals i saludables treballats a través de l'esport²²³. A Catalunya, es va buscar la manera de reflexionar al voltant de l'educació física. Aquestes reflexions varen prendre cos amb el Congreso de Primera Enseñanza de Barcelona (1909/1910), així com amb el primer Congreso de Higiene Escolar de Barcelona (1912)²²⁴.

La premsa no va quedar-ne al marge i va participar activament en el debat públic. Hi va haver setmanaris esportius com *Los Deportes*, *Sports* i *El Mundo Deportivo* que reivindicaven i advocaven per un regeneracionisme físic-educatiu enfocat als joves, que portaria a un regeneracionisme social. Dins d'aquest debat públic —no només a Catalunya, sinó també en l'àmbit europeu— es dibuixaren dos models: el model francès, que advocava per una educació física d'estil militarista amb base d'exercicis gimnàstics,

²²¹ Torredadella, Olivera, i Bou, «Origen i institucionalització de l'associacionisme gimnasticoesportiu a Espanya al segle XIX (1822-1900)»: 33.

²²² Nick Watson, Stuart Weir, i Stephen Friend, «The development of muscular Christianity in Victorian Britain and beyond», *Journal of Religion & Society* 7 (2005): 1.

²²³ Torredadella, Olivera, i Bou, «Origen i institucionalització de l'associacionisme gimnasticoesportiu a Espanya al segle XIX (1822-1900)»: 20.

²²⁴ Xavier Torredadella-Flix i Jordi Brasó, «Barcelona y el problema de la educación física en la primera enseñanza a principios del Siglo XX. Las escuelas Catalanas del Distrito VI», *Sociedade Brasileira de História da Educação* 17, núm. 2 (2017): 149-151.

deixant de banda els jocs i els esports; i el model britànic, la base del qual eren aquests jocs i esports practicats a l'aire lliure.

Així, gran part de les consideracions que van sorgir sobre l'esport anaven vinculades al vessant educatiu de les activitats esportives, “de manera que el debat sobre la conveniència de l'esport, o sobre les distincions entre esport i cultura física, entre esports anglesos i gimnàstica, es va vehicular sobretot en relació amb l'aspecte pedagògic”. En un moment en què es volia divulgar els beneficis que comportava i la pràctica esportiva, la tasca principal va recaure sobre els *sporstmén*²²⁵, que van organitzar clubs, crear competicions, fundar revistes i fer-ne difusió escrita²²⁶.

2.4.3 Canvi cultural, noves pràctiques i mercantilització del temps de lleure

Les notícies internacionals i les revistes de societat, que descrivien i explicaven les pràctiques esportives, van tenir el seu paper en la distinció social de la classe burgesa. De manera progressiva, la burgesia va anar adaptant i adoptant les noves activitats físiques. Així doncs, “l'elit burgesa, amb ànim de diferenciació social, va deixar de costat la tradició i els jocs de les classes populars i es va posar del costat de la moda, de l'esnobisme i del *sport* anglosaxó”²²⁷. Les activitats esportives van ser una de les maneres de manifestar l'estil de vida benestant i de fer visibles aquesta distinció social. Els trets principals de les persones que formen part de l'associacionisme esportiu de finals del segle XIX foren, principalment, els d'un home jove de classe benestant, amb temps i recursos per incorporar-se a aquest tipus de pràctiques esportives com a relacions lúdiques dins d'un cercle reduït de trobades socials.

Amb aquesta nova manera d'ocupar el temps de lleure, neix una important indústria de consum d'oci, que crea infraestructures com frontons, sales d'armes, sales de ball, hipòdroms, gimnasos, piscines i velòdroms, entre d'altres. Amb les noves instal·lacions, es va donar sortida a les necessitats d'aquests practicants de classe benestant, que imitaven el que llegien a les revistes i els diaris anglòfils i francòfils. D'aquesta manera, podien reproduir les activitats que estaven en voga, que també desenvolupaven els estrangers residents a les urbs industrials catalanes. Aquesta etapa ve marcada “per l'emergent indústria i mercantilització de l'oci i de l'esport, per l'estímul de

²²⁵ L'anglicisme *sporstman* o *sporstmén* va ser àmpliament utilitzat en les primeres dècades del segle XX per referir-se als esportistes que practicaven diverses disciplines esportives.

²²⁶ Carles Santacana, «Pensant l'esport: els intel·lectuals i l'esport a Catalunya», en *L'esport a Catalunya. Nadala 2008* (Barcelona: Fundació Lluís Carulla, 2008), 30.

²²⁷ Torrebadella, Olivera, i Bou, «Origen i institucionalització de l'associacionisme gimnasticoesportiu a Espanya al segle XIX (1822-1900)»: 15.

la premsa esportiva”, així com per la creació d’associacions amb un discurs regeneracionista, que tenien per objecte promoure la cultura física i l’esport²²⁸.

Cal tenir en compte que la consolidació de les pràctiques esportives va anar refermant el creixement d’entitats i clubs, amb l’organització dels seus respectius campionats. “La propagació dels esports i l’associacionisme va anar també acompanyada de la popularització i de la propaganda d’una premsa esportiva, cada cop més especialitzada”²²⁹. Aquesta va donar cabuda a una major quantitat d’activitats i, així, va complir les funcions de foment i difusió de les pràctiques esportives en el camp del lleure. Es crearen capçaleres com *Los Deportes* (1897), *Barcelona Sports* (1897), *El Mundo Deportivo* (1906) i *Sports* (1908). Tot i això, no es pot parlar pas que aquesta premsa especialitzada tingués una mirada empresarial clàssica fins a mitjans dels anys 1910. A tall d’exemple, *Los Deportes* va ser una revista il·lustrada enfocada a un discurs regeneracionista per a la classe alta²³⁰. Incorporava un ampli ventall d’esports com el ciclisme, el rem, l’esgrima, l’hípica, el futbol, la lluita, la vela, l’automobilisme, la gimnàstica, el frontó, la boxa, el motociclisme, l’excursionisme, entre d’altres, a més d’una secció de miscel·lània que donava cabuda a altres tipus d’activitats²³¹. La publicació va servir de plataforma de llançament a diverses entitats esportives i es va caracteritzar pel rigor en els seus continguts, a més de la defensa dels valors esportius²³².

A mesura que va anar avançant el nou segle, l’increment de l’interès social per l’esport va ser el punt de partida per l’inici d’una democratització de l’activitat física, amb l’aparició d’entitats obreres interessades en el seu foment. Aquestes, amb vocació interclassista, lentament van ajudar a eixamplar la pràctica que abraçava a sectors de la població cada cop més nombrosos²³³.

2.5 La Mancomunitat de Catalunya i la seva política esportiva

La Mancomunitat de Catalunya (1914) va inaugurar un període de modernització a Catalunya en molts àmbits, entre els quals l’educatiu i l’esportiu. La Mancomunitat va fer les primeres passes en direcció a l’establiment de polítiques esportives en la segona dècada del segle XX. Tanmateix, i amb el cop d’estat de Primo de Rivera el 1923, va ser suspesa

²²⁸ Torrebadella, Olivera, i Bou, 10.

²²⁹ Torrebadella i Planas, «Del deport a l’esport i de l’esport al deport. Molt més que una discussió terminològica», 427.

²³⁰ Sainz de Baranda, «Orígenes de la premsa diària deportiva: El Mundo Deportivo», 10-11.

²³¹ Xavier Torrebadella, «Les primeres revistes professionals i científiques de l’educació física espanyola (1882-1936)», *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 109 (2012), 16.

²³² Sainz de Baranda, «Orígenes de la premsa diària deportiva: El Mundo Deportivo», 11.

²³³ Pujadas, «Els orígens de l’esport a la Catalunya contemporània: entre la modernització del lleure i la massificació (1870-1936)», 19-20.

i, finalment, suprimida el 1925. Així, tots els progressos que aquest organisme havia intentat assolir en el camp de l'autonomisme, i en l'organització de l'esport i l'educació física a Catalunya van desaparèixer.

L'origen de la Mancomunitat es troba en la campanya de la Diputació de Barcelona a favor de la creació d'un ens d'autogovern pel Principat el 1911²³⁴. La Diputació va prendre la iniciativa i va presentar la idea de conformar una estructura administrativa per a tota de Catalunya a les altres tres províncies catalanes, que acceptaren ràpidament. El 8 de desembre d'aquell any, Prat de la Riba —conjuntament amb els altres tres presidents de les diputacions catalanes— va presentar l'avantprojecte a Canalejas, cap del govern estatal, que els va confirmar que no hi hauria oposició per part del govern i va quedar en mans del Parlament estatal²³⁵. Amb l'assassinat de Canalejas, Dato va pujar al poder i va formar un govern conservador. Després de negociacions i debats parlamentaris, a través d'un reial decret²³⁶, es va permetre la constitució d'un organisme administratiu conformat per les quatre províncies catalanes, naixent així la Mancomunitat de Catalunya. Aquesta es constituí l'abril de 1914, i Enric Prat de la Riba en seria el seu primer president²³⁷. L'ens seria un “organisme derivat de la legislació espanyola que permetia reunir els territoris de les quatre províncies catalanes en una sola administració. Encara que les competències i el pressupost d'aquest organisme eren molt limitats, va saber canalitzar les energies del catalanisme”²³⁸. La Mancomunitat va gaudir, a ulls de l'opinió pública, de legitimitat democràtica atorgada gràcies a la seva estructura, formada a partir de les diputacions, on tenien representació els municipis, els membres dels quals eren elegits per sufragi universal masculí. La Diputació de Barcelona, nodrida dels recursos de la capital catalana, va ser-ne el principal impulsor, en la majoria d'àmbits²³⁹.

Els principals objectius que es va posar la Mancomunitat en ordre d'actuació foren els següents: “l'expansió social del català; la difusió internacional de la producció científica catalana; la creació d'un sistema econòmic català autònom, no subordinat a forces

²³⁴ Josep Grau, «La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1923)» (Barcelona, Universitat Pompeu Fabra, 2004), 200.

²³⁵ Josep Termes, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1839)*, vol. VI (Barcelona: Edicions 62, 1999), 252-53.

²³⁶ Reial decret del 18 de desembre de 1913. Josep Grau, «La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1923)», 203.

²³⁷ Albert Balcells, *El projecte d'autonomia de la Mancomunitat de Catalunya del 1919 i el seu context històric*, Parlament de Catalunya (Barcelona, 2010), 20.

²³⁸ Carles Santacana, «Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània», *Catalan Historic Review [en línia]*, núm. 7 (2014): 162.

²³⁹ Fèlix Vilagrasa, *Una ciència al món* (Secretaria d'Universitats i Recerca. Generalitat de Catalunya, 2015), 2.

econòmiques estrangeres; el foment de l'educació i la instrucció, i el desenvolupament de les obres públiques”²⁴⁰. Els regionalistes de la lliga van treballar en tot moment per modernitzar l'activitat econòmica i, especialment, aconseguir una hisenda pròpia de la Mancomunitat, cosa que l'Estat no va permetre. L'impuls d'activitats com la difusió de la xarxa telefònica arreu del territori, la millora de les infraestructures viàries, i les millores educatives, formaren part d'aquesta voluntat d'equipar Catalunya amb els territoris més avançats d'Europa. Tanmateix, la voluntat negativa de l'Estat de permetre qualsevol activitat que pogués qüestionar la seva hegemonia va deixar la Mancomunitat privada dels recursos necessaris per fer realitat les ambicions de la modernització la societat catalana.

La Mancomunitat de Catalunya, tot i que de manera incipient, va ser el primer organisme dins l'Estat a intentar generar polítiques públiques dirigides al desenvolupament de l'esport i de l'educació física. El desplegament, la difusió i l'impuls del fet esportiu que va experimentar Catalunya —Barcelona principalment— no es pot explicar sense el grup d'intel·lectuals i professionals entusiastes, apassionats de la cultura física i esportiva, que van participar, directament o indirectament, en els diferents entramats dels organismes de la Mancomunitat que van incidir en el foment de la pràctica esportiva²⁴¹. Aquest interès per part de les instàncies polítiques per l'educació física i l'esport es va veure reflectit en dues propostes: la formació d'un moviment olímpic i la creació de la Ponència d'Educació Física i Esports, sota l'abric del Consell de Pedagogia²⁴², heretat de l'antic Consell d'Investigació Pedagògica²⁴³.

La Ponència, constituïda el març de 1921, fou presidida primerament per Romà Sol. L'ens va tenir la capacitat de formular objectius i prioritats, a més de dibuixar uns primers intents de gestió de l'activitat física i de l'esport. La seva creació va suposar un intent de “sistematització de la política d'ajuts i l'establiment d'uns criteris per a la concessió de subvencions”²⁴⁴, establint així unes preferències d'actuació. S'ha de tenir en compte que, en el context europeu, les activitats fisicoesportives estaven vistes com a projectes que concernien l'àmbit privat i no existien polítiques esportives públiques. Els

²⁴⁰ Grau, «La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1923)», 264.

²⁴¹ Pujadas i Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1931)*, 1:149.

²⁴² Pujadas, «Els orígens de l'esport a la Catalunya contemporània: entre la modernització del lleure i la massificació (1870-1936)», 22.

²⁴³ Vilagrasa, *Una ciència al món*, 21.

²⁴⁴ Carles Santacana (ed.), *La Mancomunitat de Catalunya i la política esportiva* (Barcelona: Generalitat de Catalunya, Consell Català de l'Esport, 2004), 13.

diferents governs tan sols intervenien en la dimensió de l'educació física en l'àmbit escolar²⁴⁵.

Dins l'entramat de la Mancomunitat, van estar implicats pioners i difusors de l'esport com Josep Elías i Juncosa, que va participar en moltes de les iniciatives esportives del país, sigui com a periodista, gestor o director esportiu, a més d'aferrissat esportista. Igualment, va participar dins l'entitat Josep Trabal, destacat periodista i defensor de la democratització de l'esport, que intentava des de la Ponència que el professorat tingués en compte el treball d'educació física dins de l'àmbit escolar. També, es van involucrar en la Ponència personatges rellevants de la política, com Pere Mias, que a més de realçar les qüestions organitzatives, va dibuixar les línies mestres del camí i l'ordre a seguir de la política esportiva al Principat²⁴⁶. Així mateix, van tenir un paper destacat figures com Josep M. Co de Triola i Jaume Mestres, que van participar en la gestió de l'organisme supra-provincial, i foren els motors del desenvolupament de l'esport i l'educació física a Catalunya a tots els nivells. L'organisme, molt transversal i eclèctic, es va alimentar també de “publicistes destacats, metges, arquitectes, pedagogs, periodistes” per poder, així, aconseguir que de l'educació física i l'esport anés progressant²⁴⁷, ajudant a crear clubs, federacions i campionats. Prèviament, la Mancomunitat —encara sense haver creat la Ponència d'Educació Física— havia apostat pel suport econòmic a diverses iniciatives en pro d'assolir uns Jocs Olímpics per a la ciutat de Barcelona²⁴⁸. L'organisme va participar en aquesta postulació de la capital catalana com a candidata als Jocs de l'any 1924, tenint present que ja s'havia fet un modest intent d'hostatjar els de l'any 1920. Aquest impuls per la demanda d'una Barcelona olímpica va arribar quan es va donar el seu suport polític i econòmic al projecte, gràcies a la mediació d'Elías i Juncosa²⁴⁹.

El 13 de setembre de 1923, des de la regió de Catalunya, es va dur a terme el *pronunciamiento* de Miguel Primo de Rivera. Aquest fou acollit amb simpatia per les classes conservadores catalanes, amb apatia i indiferència per la gran majoria de la població i amb oposició d'uns quants sectors polítics i culturals. Poc després del cop militar, es va desencadenar una persecució cap a la llengua i els símbols catalans, a més d'una gran hostilitat cap al regionalisme i l'autonomisme²⁵⁰. La Mancomunitat va quedar

²⁴⁵ Casanovas, *La introducció de l'esquí a Catalunya. L'esport al món rural*, 41; Santacana, «Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània», 162.

²⁴⁶ Santacana (ed.), *La Mancomunitat de Catalunya i la política esportiva*, 14-15.

²⁴⁷ Pujadas i Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1931)*, 1:142.

²⁴⁸ Josep Casanovas, «Catalunya i els jocs olímpics», en *L'esport a Catalunya. Nadala 2008* (Barcelona: Fundació Carulla, 2008), 51.

²⁴⁹ Gallén, *UFEC 1933-2008 75 anys d'esport a Catalunya*, 28-29.

²⁵⁰ Termes, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1839)*, VI:310-11.

definitivament dissolta el 1925 i es va tornar al sistema provincial²⁵¹. El cop d'estat, que algunes forces polítiques van veure amb bons ulls en un primer moment —ja quer pensaven que poc després es retornaria el poder a la societat civil— va suposar una llarga etapa d'anticatalanisme ferotge, una suspensió dels drets civils i de la Constitució de 1876 durant sis anys, fins a la destitució del dictador l'any 1930²⁵².

Primo de Rivera posava fi al primer intent d'organització i estructuració institucional de polítiques públiques esportives, amb la dissolució de la Mancomunitat i la Ponència d'Educació Física. No obstant això, la Ponència fou un element que va deixar palesa la importància que tenia l'esport pel catalanisme polític. Tot i tenir en compte que el desenvolupament esportiu en els seus àmbits no es pot atribuir a polítiques públiques reals de la Mancomunitat de Catalunya, va ser el primer intent per part d'un organisme oficial d'institucionalització i estímul a l'activitat física al Principat, a més de treballar en el disseny de projectes de conscienciació i foment de l'esport i l'educació física entre la ciutadania²⁵³. Cal dir que aquesta va deixar un testimoniatge important en el qual la futura Generalitat va poder emmirallar-se²⁵⁴.

Va ser durant tot aquest procés de formació i constitució de la Mancomunitat de Catalunya i de la seva supressió (1911-1925) que el rugby va començar a arribar i a establir-se al territori. En aquest marc temporal es van jugar els primers partits a Barcelona, es van formar equips, crear competicions, a més de finalitzar el procés d'institucionalització.

2.6 Conclusions

Tot i que van existir pràctiques físiques autòctones prèvies, l'Exposició Universal de Barcelona de 1888 fou una de les principals portes d'entrada de les activitats esportives a Catalunya. En una ciutat en plena efervescència urbanística, econòmica i cultural, Barcelona es va posar a l'alçada de les principals ciutats europees i el certamen internacional va servir d'aparador per escenificar-ho. En l'àmbit econòmic, va ser un moment d'expansió del capitalisme, mentre que a escala política, el certamen va instrumentalitzar-se per enfortir la unió Estat-Catalunya, amb l'omnipresència de la monarquia. En l'àmbit esportiu, va contribuir a exposar les noves formes d'oci de les classes benestants britàniques i franceses, modes i costums que la burgesia catalana estava

²⁵¹ Xavier Forcadell i Esteller, «La Mancomunitat de Catalunya i el municipalisme», *Revista de Dret Històric Català*, núm. 17 (2018): 205, <https://doi.org/10.2436/20.3004.01.117>.

²⁵² Termes, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1839)*, VI:311.

²⁵³ Santacana (ed.), *La Mancomunitat de Catalunya i la política esportiva*, 15.

²⁵⁴ Santacana, «Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània», 162.

ansiosa per imitar. Es van fer demostracions de curses de cavalls i ciclistes, es van dur a terme balls de saló, a més d'activitats aquàtiques de rem i de vela; es va donar visibilitat a sales d'armes, escoles de patinatge i natació, clubs nàutics, a més de desenvolupar el Primer Congrés Pedagògic, en què l'activitat física i l'esport van tenir la seva presència. L'EUB va ser el descobriment d'un nou espai d'oci on les activitats esportives van convertir-se en signe de distinció i de diferenciació social. Poc temps després es van començar a organitzar festivals esportius, exhibicions i campionats de tota mena.

El darrer quart de segle es va iniciar amb un cert aperturisme ideològic i polític, promulgant-se una legislació favorable a la constitució d'entitats esportives gràcies a la nova llei d'associacions del 1887. Malgrat que l'administració mantenia un control rígid sobre aquestes, la llei va representar un marc adient per a la constitució d'entitats, i d'entre elles, les esportives. El *pronunciamento* de Primo de Rivera va comportar una limitació i un control molt més estricte d'aquestes associacions, que, malgrat tot, van seguir en constant augment.

L'adaptació al model anglosaxó de les pràctiques tradicionals autòctones al darrer terç del segle XIX va significar una fase de formació d'associacions culturals i de recreació, amb l'aparició a la capital catalana de les primeres societats que incorporaven activitats físiques com la seva raó de ser. També, va iniciar-se un incipient creixement amb finalitats econòmiques de les activitats fisicoesportives centrades en l'exercici corporal, com foren els gimnasos higiènics, les sales d'esgrima i els salons de ball. L'aparició i progressiu assentament dels gimnasos va ajudar a l'articulació de les antigues pràctiques autòctones corporals amb les noves gimnàstiques, alhora que es començaven a introduir els primers esports col·lectius.

Si es dibuixa un mapa de l'expansió i propagació de les pràctiques esportives modernes, es pot observar la concordança amb zones urbanes industrialitzades i amb llocs on hi ha una activitat econòmica rellevant, a més d'un flux de persones important. En aquestes poblacions, es trobaven colònies de treballadors i professionals forans que van fer partícips de les seves pràctiques i costums a la població del territori. En aquestes zones, que estaven immerses en el procés d'industrialització, hi havia una classe burgesa amb ganes d'imitar i reproduir l'estil de vida aristocràtic i els costums europeus, que van seguir les noves pràctiques esportives.

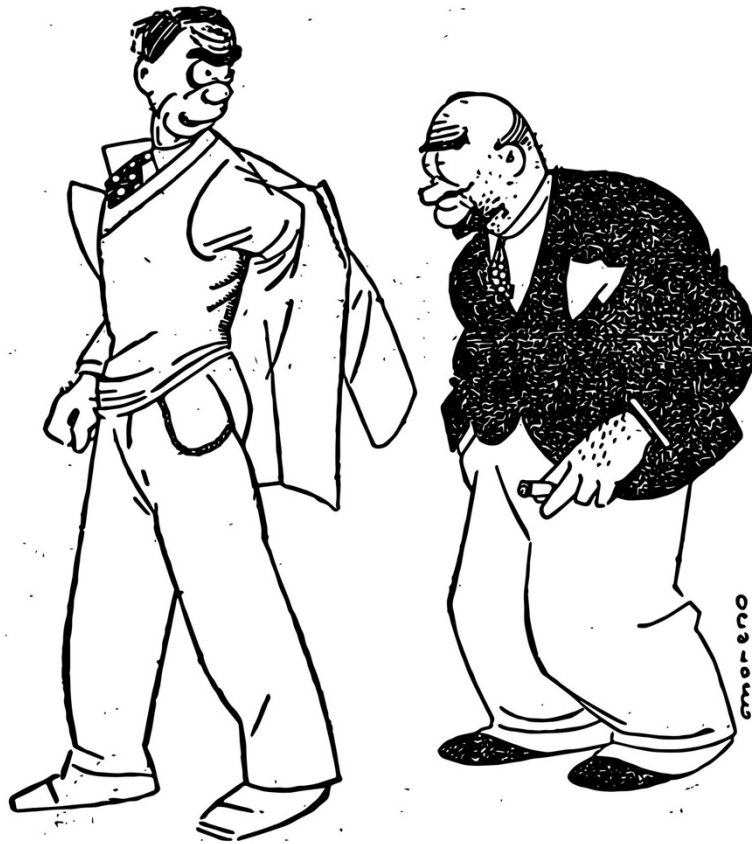
La divulgació i la difusió que es van anar donant de l'esport a Catalunya, a la vegada que el proselitisme que feien les classes socials més benestants, van conduir els esportistes catalans cap al model associatiu anglès. Hi va haver diversos factors que van afavorir el procés d'arrelament i institucionalització de l'esport a Catalunya. El primer és

el ràpid assentament de les activitats esportives entre les classes benestants; d'altra banda, aquestes noves pràctiques van trobar el medi adequat dins una societat urbana, industrial, i progressista, oberta políticament per arrelar i créixer; també la premsa, tant la generalista com l'esportiva, va fer d'amplificador de les pràctiques esportives i de les associacions. Aquesta va servir per fer difusió dels nous esports, però també fou un mitjà de propaganda per captar nous adeptes per clubs i associacions.

Amb la creació de la Ponència d'Educació Física (1921), dins del marc de la Mancomunitat, s'engegava un incipient intent d'organització, estructuració i finançament des de l'entorn sociopolític de les pràctiques esportives. Des de la Mancomunitat, amb una participació àmplia i plural d'una gran part dels cercles polítics, s'endegava la primera temptativa de polítiques públiques esportives, que van quedar completament desballestades amb el cop d'estat de 1923 i amb la dissolució de l'organisme el 1925.

SEGONA PART

EL PROCÉS DE PENETRACIÓ, D'ARRELAMENT I D'INSTITUCIONALITZACIÓ DEL RUGBY A CATALUNYA (1911-1924)

El metge. — Si no m'han fallat els càlculs, vostè té una costella esquerdada.

Jugador de rugby (molt estranyat). — Només una?

3. El procés de penetració i implantació del rugby a Catalunya (1902-1922)

Després de les primeres experiències esportives i l'inici de l'associacionisme a Catalunya en la segona meitat del segle XIX, l'esport va començar a obrir-se pas amb més facilitat arran de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888. D'aquesta manera, a la dècada del 1890 es crearien els primer clubs de futbol a Barcelona²⁵⁵ i es jugarien els primers partits²⁵⁶.

En el primer apartat d'aquest tercer capítol, que està estructurat en dues parts. En elles es mostrarà com la difusió del rugby que va arribar Illes Britàniques cap al continent no va ser ni ràpida ni homogènia, sinó que es va caracteritzar per ser un procés lent i a diverses velocitats que va dependre del nivell de modernització social i econòmica del país, així com de la proximitat geogràfica que la comunitat que acollia el rugby respecte d'Anglaterra²⁵⁷. D'aquesta manera, s'observarà com es va donar aquest procés en països pròxims com Itàlia i Portugal.

En el segon apartat d'aquest capítol està estructurat en dos grans blocs. El primer d'ells analitzarà la importància que van tenir els col·lectius estrangers, principalment expatriats francesos i ciutadans autòctons, en el procés l'arribada, penetració i arrelament de l'esport oval a Catalunya. També, s'estudiarà com la vinculació i sinergies que van establir entre ambdues comunitats francòfona i catalana va afavorir el desenvolupament de la pràctica a Catalunya. El segon bloc examinarà els esports que van afavorir l'entrada del rugby al Principat. Es veurà com en un principi, el futbol va tenir un pes important en les primeres experiències informals de l'esport oval al començament del segle XX i, posteriorment, s'abordarà l'abast que van tenir altres esports com a font de captació d'esportistes que es convertirien en els primers XV dels clubs pioners del rugby català. Al marge de descobrir que les principals disciplines d'on es captaren jugadors foren la natació-waterpolo i l'atletisme, s'observarà com el rem i la boxa van ser també dues fonts destacades de captació de jugadors.

²⁵⁵ Ángel Iturriaga, «El poder político y social en la historia del Fútbol Club Barcelona (1899-2015)» (Universidad de la Rioja, 2015), 81.

²⁵⁶ «Crónica de Sport», *La Vanguardia*, 13 desembre 1894, 3; «Notas Locales», *La Vanguardia*, 13 desembre 1894, 2.

²⁵⁷ Carles Santacana i Xavier Pujadas, *Història de l'atletisme a Catalunya* (Barcelona: Federació Catalana d'Atletisme, 2012), 21.

3.1 L'esportivització del rugby al sud-oest d'Europa

Per explicar la propagació del rugby cap al sud-oest europeu, ens serà útil i interessant, analitzar els casos de Portugal i Itàlia, ja que ambdós estats van seguir un procés similar en l'arribada, la penetració i la implementació del rugby a Catalunya. D'aquesta manera, els temps i les formes en què el rugby va penetra a Portugal i Itàlia, ens ajudarà a contextualitzar i comprendre el cas català.

Les primeres manifestacions *rugbístiques* que es van produir a Portugal, daten de finals del segle XIX i principis del XX. D'igual manera que a França, Portugal mantenia nombrosos lligams econòmics amb el Regne Unit que facilitarien aquesta importació d'aquest esport. Així, el primer partit de rugby que es disputà en sòl lusità fou entre oficials britànics del Lisbon Football Club (1903), a Lisboa. Per la seva banda, la primera manifestació del rugby a Itàlia es va produir en el marc de les activitats comercials que el port de Gènova tenia amb l'imperi britànic. Va ser a la capital de la Ligúria on es va disputar el primer partit de rugby de la península Itàlica (1893), entre ciutadans britànics residents a la mateixa ciutat de Gènova²⁵⁸. Com s'observarà posteriorment, aquesta esportivització del rugby a Portugal i Itàlia advertirà molts paral·lelismes amb la de Catalunya.

3.1.1 El rugby a Portugal: la influència britànica i francesa

A principis del segle XX, el Regne Unit mantenia relacions comercials molt estretes amb Portugal. Entre altres activitats econòmiques, les companyies britàniques controlaven el comerç del vi de Porto, la construcció de ferrocarrils i la instal·lació de cables submarins²⁵⁹. Tot això va propiciar l'establiment de colònies de ciutadans britànics en territori portuguès, com la de Carcavelos —municipi mariner al costat de Lisboa— i la de Porto²⁶⁰. Va ser gràcies a la presència d'aquests residents britànics que es va disputar el primer partit formal de rugby a Portugal, l'11 de desembre de 1903, en el marc de la visita al país del rei espanyol Alfons XIII. Els equips participants foren el Lisbon Football Club i un grup d'oficials de l'esquadra anglesa, ambdós equips formats per jugadors britànics²⁶¹. Posteriorment, se'n van jugar d'altres —entre el Carcavelos Club i el Lisbon Cricket Club²⁶² (1907) i els dos que es jugaren als terrenys del Oporto Cricket and Lawn-

²⁵⁸ Gramaxo, «O Rugby em Portugal. Sua história e desenvolvimento», 54.

²⁵⁹ António Lopes, «A política da especulação - uma introdução aos investimentos britânicos e franceses nos caminhos-de-ferro portugueses», *Análise social*, núm. 101-102 (1988): 724-27.

²⁶⁰ Gramaxo, «O Rugby em Portugal. Sua história e desenvolvimento», 49.

²⁶¹ «Football», *O Tiro Civil*, 15 desembre 1903, 9.

²⁶² «Rugby. Resumo historico da implantação d'este jogo em Inglaterra. Um desafio na Cruz Quebrada», *Tiro e Sport*, 10 gener 1908, 6-7.

tenis Club (1908)— amb equips formats per jugadors de fora de les fronteres de Portugal, contra mariners britànics²⁶³. Aquests partits podien semblar indicar que hi havia un cert interès pel rugby, ara bé, segons dels comentaris de la premsa pel que fa un esport que no desitjaven “*a sua implantação nos clubs portuguesas [sic]*”²⁶⁴, semblava difícil que l’esport oval arrelés a Portugal²⁶⁵. Tot i algunes manifestacions informals —entre el Lisbon Cricket Club, el Carcavelos Sports Club i el Club Internacional de Foot-ball (1914)—, des d’aquells primers partits i fins a 1922, no hi va haver activitat significativa, i tampoc es van tenir notícies de la disputa de partits formals de rugby al territori portuguès²⁶⁶. En certa manera, aquestes dificultats que la mateixa premsa mostrava, es van veure accentuades per l’impacte polític i econòmic de l’assassinat del rei portuguès (1908), la posterior revolució republicana (1910)²⁶⁷ i l’arribada de la Gran Guerra (1914). En aquest escenari la difusió del rugby a Portugal.

Des dels primers partits jugats a principis del segle XX fins a l’arrelament del rugby als anys següents, i d’acord amb la documentació presentada per Gramaxo, l’esport oval va tenir poca presència pública a la premsa, no es disputaren partits en territori portuguès i no es considerava una activitat esportiva rellevant per la població lusitana. De fet, de les poques notícies que s’imprimien als rotatius portuguesos, la majoria parlaven de partits jugats en territori francès o del torneig de les *Home Unions* —V nacions amb la incorporació de França (1910). Es feien petites cròniques dels encontres o simplement es mencionaven els resultats. Els Jocs Olímpics d’Anvers (1920), com a gran esdeveniment esportiu, va tenir el seu impacte en les capçaleres periodístiques i, el fet que el rugby hi fos present, va generar que guanyés certa presència als rotatius durant la VII Olimpíada.

Segons Gramaxo, no va ser fins l’any 1922 “*que podemos afirmar como sendo o ano do nascimento do Rugby em Portugal, pelas mãos de uma coletividade o ‘Royal Foot-Ball Club’ (RFC)*”²⁶⁸. Uns quants joves que sovintejaven el *Café Royal* van proposar a Maurice Bailleache — antic jugador i capità de l’equip francès del Le Havre Athletic Club— que els ajudés a preparar-se per poder disputar un partit de rugby, de cara a la celebració de l’aniversari del Royal Foot-Ball Club. Aquests joves esportistes aspiraven al fet que aquesta primera demostració pública del *nou esport*, amb jugadors locals, s’inclogués en el programa de

²⁶³ «O “Tiro e Sport” no Porto», *Tiro e Sport*, desembre 1908, 11; «Mozaico. Foot-Ball no Porto», *Tiro e Sport*, 31 desembre 1908, 9.

²⁶⁴ «O “Tiro e Sport” no Porto», 7.

²⁶⁵ J. Costa, «Os exercicios physicos em Portugal em 1908», *Tiro e Sport*, 31 gener 1909, 6-7.

²⁶⁶ Gramaxo, «O Rugby em Portugal. Sua história e desenvolvimento», 65-67.

²⁶⁷ Eugénia Mata i Nuno Valério, *História Económica de Portugal. Uma perspectiva global* (Lisboa: Editorial Presença, 1994), 175-76.

²⁶⁸ Gramaxo, «O Rugby em Portugal. Sua história e desenvolvimento», 80.

celebracions del club. Així, el 12 de març de 1922 es disputà el primer partit de rugby a territori portuguès, amb una presència significativa de jugadors portuguesos i alguns jugadors francesos experimentats. El matx va ser jugat entre l'esmentat club i el Carcavelos Sport Club al Stadium de Lisboa²⁶⁹. Gràcies a l'entusiasme generat, es van programar altres partits entre ambdues entitats. Aquell mateix any, aquesta embranzida produïda pel partit, va promoure la fundació de dos clubs més: el Club Portuguès de Rugby —capitanejat per Xavier de Araújo— i la secció de rugby del Sporting Club de Portugal —impulsada per Salazar Carreira²⁷⁰. Aquests tres pioners del rugby lusità —Bailleache, Araújo i Carreira— participaren habitualment en els encontres disputats a l'època, on foren els grans promotors i impulsors²⁷¹.

Com és tradicional en el procés de difusió i presuació de persones per una nova pràctica corporal, calia difondre el missatge de l'esport i ocupar l'interès de les persones que no el coneixien. Així, es va aprofitar la premsa com a altaveu per fer crides per captació esportistes, per convocatòria de partits i per donar informació sobre horaris d'entrenaments. Els diaris foren un important espai de promoció, de difusió i de foment del *nou esport*. Els tres principals pioners van escriure habitualment articles i escrits a la premsa en pro del rugby, comentant la seva reglamentació o el joc, fent cròniques de partits o destacant com n'era de complet atlèticament l'esport oval.

I així fou, com en poc temps, la presència del rugby a Portugal es va anar fent més palesa. Ja a inicis de l'any 1923, els partits eren un fet habitual²⁷². Per a l'opinió pública, el rugby estava començant a arrelar a la comunitat i això ho demostra el fet que en aquells moments, la principal preocupació que tenien els promotors del rugby era la falta d'instal·lacions esportives i camps adequats pels entrenaments i la disputa de partits. Això no obstant, un altre element d'inquietud que dificultava l'expansió del rugby era “*a excessiva atenção que se dá ao futebol*”²⁷³, cosa que obstaculitzava la seva irradiació arreu del territori.

A la Lisboa de la dècada del 1920, es disputaven partits de rugby de manera regular. Per exemple, el 4 de gener de 1925 es va jugar el primer partit entre dos equips *portuguesos* formats majoritàriament per jugadors autòctons: el Sporting Club de Portugal (SCP) i el Sport Lisboa e Benfica (SLB). A principis d'abril de 1925, es va lluitar per

²⁶⁹ «Royal Foot-Ball Club», *A Capital*, 9 març 1922, 3; «A festa de ontem no Stadium», *A Capital*, 13 març 1922, 3.

²⁷⁰ Gramaxo, «O Rugby em Portugal. Sua história e desenvolvimento», 91.

²⁷¹ Es pot anar llegint a Gramaxo a través del text. A tall d'exemple, es troba en les pàgines 87, 91 o 95, les alineacions d'aquests jugadors.

²⁷² J. Salazar, «El movimiento deportivo en Portugal», *Heraldo Deportivo*, 5 juliol 1923, 5-7.

²⁷³ Gramaxo, «O Rugby em Portugal. Sua história e desenvolvimento», 116.

aconseguir la victòria en la primera competició entre el SCP i el SLB, la Taça Bailleache, en homenatge al pioner francès que havia ajudat a la introducció del rugby²⁷⁴. El desembre del 1926, es van jugar dos partits de manera simultània per primera vegada. Amb això es donava a entendre que l'esport oval estava agafant i es començaven a formular possibilitats reals de popularització. Aquest podia ser vist com un gran espectacle i es desitjava que fos el nou futbol del futur²⁷⁵. De fet, fou significatiu que el novembre d'aquell mateix any, Salazar Carreira havia fet una crida a través de la premsa per manifestar la necessitat, per part dels clubs de Lisboa, d'organitzar-se col·lectivament. Creia que era necessària una associació de rugby que aplegués als diversos cercles i arran d'aquesta carta es dinamitzaren els esforços durant aquell final d'any, tal com ho explica Gramaxo, “*em prol desta associação e que já foram efetuadas varias reuniões com vista à aprovação dos estatutos entre os delegados do Sporting, Benfica, Carcavelinhos e Ginásio*”²⁷⁶. Tots aquests esforços van desembocar en la creació de la Associação de Foot-Ball Rugby de Lisboa (1927), que va estar encaminada “*a regular a boa marcha desta modalidade desportiva*” a la capital portuguesa. Aquell mateix març endegaria la primera competició federativa²⁷⁷. Aquesta aliança de clubs lisboeta fou el germen i embrió de la futura Federação Portuguesa de Rugby, que es constituí molt tardanament el 23 de setembre de 1957²⁷⁸.

3.1.2 El cas italià i la influència francesa

Seguint un camí similar al portuguès, el rugby Itàlia es va originar a partir dels tenir estrets lligams del comerç amb els britànics a través del port de Gènova. Així, les primeres referències que es troben de l'esport oval corresponen a un partit jugat a la capital de la Ligúria per expatriats anglesos (1893)²⁷⁹.

Però com es veurà, no van ser els britànics qui van empènyer l'arrelament del rugby a Itàlia, sinó que va ser la presència d'una comunitat francesa qui ho va promoure principalment. A l'inici de la dècada dels anys 1910, varen haver-hi primeres experiències formals en aquell país. Gràcies a la iniciativa de Piero Mariani —un dels pioners del rugby italià— que, al tornar al seu país d'origen per culpa del servei militar obligatori, que el va fer emigrar a França a fer fortuna, va començar a fer proselitisme i a promoure el rugby²⁸⁰.

²⁷⁴ «No Stadium o VI aniversário de “Os Sports”. Rugby-Cross Country-Association», *O Domingo Ilustrado*, 5 abril 1925, 4.

²⁷⁵ «O Rugby, foot-ball do futuro», *Eco dos Sports*, 14 novembre 1926, 1.

²⁷⁶ Gramaxo, «O Rugby em Portugal. Sua história e desenvolvimento», 153.

²⁷⁷ Léo, «Rugby», *Sport Lisboa e Benfica*, març 1927, 17.

²⁷⁸ Federação Portuguesa de Rugby, *Anuário. FPR. 2003/2004* (Portugal: Federação Portuguesa de Rugby, 2004), 15.

²⁷⁹ Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 2016, 231.

²⁸⁰ Ravagnani i Fadda, *Rugby. Storia del rugby dalle origini ad oggi*, 1992, 207.

Mariani va entendre que, si volia continuar practicant el seu esport predilecte, havia de prendre la iniciativa i ser ell mateix qui ajudés a explicar-lo, promoure'l i difondre'l.

Així fou com el 1909, a Milano, va endegar el projecte de foment del rugby per la ciutat conjuntament amb en Gilbert —un ciutadà gal²⁸¹. Gràcies a un grup de nois i al seu amic francès, aconseguiren trobar un primer espai on poder entrenar. La Unione Sportiva Milanese va acollir els entusiastes practicants del *nou esport* a les seves instal·lacions esportives²⁸². El conjunt format Mariani van competir contra un equip francès i el “2 aprile 1911 venne giocato il primo match di una squadra italiana: l’U.S. Milanese sfidò, perdendo 15-0, i francesi dell’U.A. Voironnaise”²⁸³. Davant de poc, però animós públic, però animós segons les cròniques periodístiques, el XV italià va combatre amb coratge davant dels gals, només cedint per l’esgotament físic a la segona part²⁸⁴.

Paral·lelament a l’impuls de Mariani, a la ciutat de Torí, *La Stampa Sportiva* va prendre la iniciativa d’organitzar un partit de rugby entre el Racing Club de París i el Servette de Ginebra²⁸⁵. Fruit d’aquest esdeveniment, es creà el primer equip italià de rugby (1910)²⁸⁶: el Rugby Club Torino. Malauradament, l’experiència va ser molt efímera i, poc després, l’equip es va dissoldre (1911), no sense abans haver jugat un darrer partit contra l’equip de futbol del Pro Vicelli²⁸⁷. De la mateixa manera que l’equip torinès, els milanesos, malgrat la determinació dels organitzadors, es van desfer en poc temps, havent disputat un altre partit (1912)²⁸⁸ contra el Lycée de Chambéry a la ciutat piemontesa de Vercelli²⁸⁹, on demostraren una important millora en el seu joc²⁹⁰.

Així com havia succeït a Portugal, va haver-hi una dècada d’inactivitat formal de l’esport oval, en què la Primera Guerra Mundial va tenir un efecte considerable, amb la migració de molts ciutadans francesos cap al seu territori per involucrar-se en conflicte bèl·lic²⁹¹. La Gran Guerra va deixar una marca significativa en el rugby francès i en els seus deixebles —Itàlia, Portugal, Romania i Catalunya— i es va trigar cert temps a

²⁸¹ Ravagnani i Fadda, 207.

²⁸² Marco Tilesi, *Elogio del rugby. Sport degli ultimi guerrieri* (Roma: Castelvecchi, 2009), 122.

²⁸³ Danilo Catalani, «Lo sbarco in Italia», en *Il rugby è un'altra cosa* (Danilo Catalani, 2014), 12.

²⁸⁴ «Il “match” italo-francese di rugby», *La Stampa*, 3 abril 1911, 5.

²⁸⁵ Reporter, «Il successo delle due partite di “rugby”», *La Stampa Sportiva*, 14 abril 1910, 10-13.

²⁸⁶ La data oficial de constitució del Rugby Club Torino és el 18 de juny de 1910, «Foot-Ball. La costituzione del Rugby-Club Torino», *La Stampa*, 19 juny 1910, 4.

²⁸⁷ Gherardo Bonini, «Rugby: the game for “Real Italian Men”», en *Making the rugby world. Race, gender, commerce*, ed. Timothy Chandler i John Nauright (Gran Bretanya: Frank Cass, 1999), 89.

²⁸⁸ Ravagnani i Fadda, *Rugby. Storia del rugby dalle origini ad oggi*, 1992, 207.

²⁸⁹ «Football Rugby. Cambéry voyage», *Le Matin*, 15 abril 1912, 3.

²⁹⁰ «Liceum di Chambéry vince U.S.M.», *La Stampa*, 15 abril 1912, 4.

²⁹¹ Guillaume Horn, missatge de text a l’autor, 18 de maig de 2022. Investigació en curs sobre el retorn de la colònia francesa de Barcelona a França per lluitar a la Gran Guerra. La documentació amb la que s’està desenvolupant la recerca prové dels Archives de la Société française de Bienfaisance de Barcelone, Allocations aux familles de soldats mobilisés (1914-1920).

reprendre la vida oval a l'hexàgon i els llaços amb els països veïns. No va ser fins a finals dels anys vint que es va tornar a recuperar l'activitat *rugbística*, gràcies a un altre pioner del rugby italià: Stefano Bellandi²⁹². Bellandi va convèncer el president del Sport Club Italia perquè se li cedís un camp d'entrenament i, així, tornar a gaudir amb la resta de companys d'esport de la pilota ovalada. Bellandi va començar a fer-ne difusió a través de la premsa esportiva de l'època, i va aconseguir captar l'interès de l'opinió pública²⁹³. El 1927, va es va dedicar “*a diffondere il rugby, inventandosi partite che non erano mai state disputate, fornendo quasi giornalmente materiale alla stampa, tanto che i giornali cominciarono a interessarsi e a credere che ci fosse davvero un movimento rugbistico italiano*”²⁹⁴. Amb aquesta presència mediàtica, el juliol del 1927, des de Milano, es va promoure per part de les autoritats estatals italianes la creació del Comitato Nazionale di Propaganda del Giuoco della Palla Ovale, que dependria del Comitato Olimpico Nazionale Italiano (CONI).

El règim feixista de Mussolini, que havia ocupat el poder amb la marxa sobre Roma uns anys abans²⁹⁵, veia en l'esport un instrument de difusió ideològica tant en l'àmbit domèstic com en l'internacional²⁹⁶. Per tal de mantenir aquesta atenció dels mitjans de comunicació i del públic en general, es van organitzar dos partits internacionals entre l'equip milanès del SC Italia i un combinat francès del *Littoral* —primer a Bologna²⁹⁷ i, després, a Milano²⁹⁸. Durant aquest període, es van formar clubs vinculats a empreses industrials i a l'organització universitària de l'estat feixista al nord del país, amb l'afany de jugar a rugby: el SC Michelin, el Gruppi Universitari Fascisti (GUF), el Piemonte Sabauda i l'equip de la FIAT²⁹⁹.

A poc a poc, l'esport va anar creixent en practicants. La Federazione Italiana Rugby (FIR) va néixer amb l'aprovació del Partito Nazionale Fascista (1928) —amb Vaccaro al capdavant de la mateixa³⁰⁰—, a la que s'havien afiliat dotze equips³⁰¹. En el

²⁹² Tilesi, *Elogio del rugby. Sport degli ultimi guerrieri*, 123.

²⁹³ Ravagnani i Fadda, 208-9.

²⁹⁴ Tilesi, 123-24.

²⁹⁵ Patricia Kreibohm, «A 100 años de la Marcha sobre Roma», *Relaciones Internacionales* 31, núm. 63 (2022): 235.

²⁹⁶ Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 2016, 232-34.

²⁹⁷ Amb 6.000 espectadors al Velòdrom de Bologna, l'equip del Littoral va batre a l'equip italià per 27 punts a 18. Gaston Bénac, «Rugby. Littoral bat Equipe Italienne par 27 points a 18», *L'Auto*, 2 novembre 1927, 4.

²⁹⁸ Al partit disputat al *Velodromo Sempione di Milano*, van assistir un bon nombre de personalitats, com el diputat Lando Ferretti, —president del CONI—, el Sr. Colombo de la *Gazzetta dello Sport*, el diputat Rampoldi, el cònsol de França a Milano, entre d'altres. Amb una nombrosa assistència de públic encuriós, després de 80 minuts el resultat va afavorir l'equip francès per 46 a 37 punts. G.B., «Rugby. Le match de demonstration en Italie», *L'Auto*, 3 novembre 1927, 7.

²⁹⁹ Ravagnani i Fadda, *Rugby. Storia del rugby dalle origini ad oggi*, 1992, 210.

³⁰⁰ «S'è costituita la Federazione Italiana», *La Stampa*, 30 setembre 1928, 4.

³⁰¹ Ravagnani i Fadda, *Rugby. Storia del rugby dalle origini ad oggi*, 1992, 211.

primer campionat italià van competir sis clubs³⁰², en què l'equip l'Ambrosiana va derrotar al de la S.S. Lazio, a Bologna, en la final organitzada per la FIR (1929)³⁰³. Aquell mateix any, i gràcies a l'incassable Bellandi, a “*Barcellona l'Italia scende in campo per la prima volta contro una selezione di giocatori catalani*”³⁰⁴, en la inauguració de l'Estadi Olímpic de Montjuïc, la qual fou presidida pel rei Alfons XIII. Era el primer partit a escala internacional jugat pels italians fora de les seves terres³⁰⁵. L'esdeveniment va ser correspost amb un desplaçament a Itàlia (1930), per una selecció espanyola, únicament amb jugadors catalans. Aquest partit va formar part d'una gira que va fer la selecció per Alemanya i Itàlia³⁰⁶.

Ara bé, malgrat aquesta puixança del rugby que s'havia donat a la dècada del 1920 a Itàlia, semblava que el context polític no afavoria la presència d'aquest esport. La raó era simple, part dels dirigents feixistes italians no veien amb bons ulls la presència de fenòmens culturals anglosaxons dels quals l'esport oval n'era una expressió evident. Així, la FIR va ser dissolta l'octubre del 1929³⁰⁷, tot i que oficialment va ser atribuïda a la indisciplina dels jugadors i a l'escàs interès que demostraven els clubs esportius³⁰⁸. De tota manera, la pràctica va continuar sota el patronatge del CONI i, posteriorment, sota la direcció de la Federació Italiana de Futbol, que va organitzar el campionat de 1930. En conseqüència, el règim no va participar activament del seu creixement i aquest va veure aturada la seva capacitat d'expansió circumstancialment.

Aquestes reticències polítiques es varen transformar quan Achille Starace va substituir en el Càrrec a Augusto Turati (president del CONI sota el qual es va dissoldre la FIR) i esdevingué secretari del Partit Nacional Feixista (1931-1939)³⁰⁹. En la seva posició del càrrec, Starace va fer una defensa eloqüent de l'esport manifestant que “*il giuoco del Rugby, sport da combattimento, deve essere praticato e largamente diffuso tra la gioventù fascista*”³¹⁰. El règim assumí, així, que el rugby podia convertir-se en una eina propagandística que promovia la formació física i moral dels joves. Així,

³⁰² El equip es dividiren en dos grups. El primer va estar format pels equips següents: Bologna, Lazio i Padova. Mentre que el segon grup va estar format pels equips següents: Ambrosiana, Leonesa i Michelin SC. «Il rugby. Il primo campionato italiano», *La Stampa*, 17 gener 1929, 4.

³⁰³ «Rugby. L'Ambrosiana vince il campionato battendo la Lazio per 3 a 0», *La Stampa*, 17 juny 1929, 2.

³⁰⁴ Tilesi, *Elogio del rugby. Sport degli ultimi guerrieri*, 125.

³⁰⁵ Piero Paselli, «Un anno di rugby», *Lo Sport Fascista*, juliol 1929, 19-21.

³⁰⁶ Mariano Vives, «Ante los próximos partidos internacionales de la Exposición: La labor de los seleccionadores hasta la fecha : ¿Cómo formaría usted el equipo nacional?», *Gaceta deportiva*, 18 abril 1929, 4.

³⁰⁷ Giannino Scuderi i Aldo Invernici, *Sport e Personalità. Valore educativo dello sport. Il gioco di rugby*. (Brescia: CONI, 1983), 237-39.

³⁰⁸ «La soppressione della Federazione di rugby», *La Stampa*, 20 octubre 1920, 5.

³⁰⁹ Ravagnani i Fadda, *Rugby. Storia del rugby dalle origini ad oggi*, 1992, 216.

³¹⁰ Federazione Italiana di Rugby, «Rugby. Bollettino dalla Federazione Italiana Rugby», 11 novembre, any XIII (1934), 1.

s'instrumentalitzà l'esport i se'l promocionà fins al punt d'integrar-lo a l'escola militar i a les organitzacions paramilitars del partit feixista³¹¹. Ara bé, encara era un esport britànic en essència, i és així que per maquillar el seu origen britànic, de la mateixa manera que havia passat amb el futbol, el poder polític *va descobrir* que el rugby tenia els seus orígens a l'antiga Grècia i que els romans el van difondre per tot l'Imperi fins a arribar a la Gran Bretanya. Aquesta forma de maquillar la seva història es va convertir en el seu discurs. Al llarg dels anys trenta, el règim feixista va interpretar que el joc podia ser un potent mitjà adoctrinador. El rugby va experimentar un ràpid creixement i una forta expansió arreu d'Itàlia gràcies, en part, a l'impuls i la propaganda de l'estat feixista³¹².

Com no hi havia una federació oval pel conjunt del continent europeu, i amb França expulsada de les V nacions, Itàlia va prendre la iniciativa esportiva i, el 1933, va convocar una reunió entre algunes de les federacions que disputaven en un torneig de rugby —França, Txecoslovàquia, Itàlia i Espanya³¹³—, en el marc dels Jocs Internacionals Universitaris a Torí. L'objectiu de la trobada fou el de crear una associació que servís com a òrgan rector del rugby en l'àmbit internacional. Tot i no acabar de fructificar la iniciativa aquell setembre de 1933³¹⁴, la Federació Internacional de Rugby Amateur va quedar constituïda el 24 de març de 1934³¹⁵, amb Catalunya com una de les nacions fundadores³¹⁶. Com es veurà més endavant, aquesta proposta havia estat adreçada en diverses ocasions per Joan Boix —president de la Federació Catalana de Futbol Rugby—, en trobades internacionals amb Itàlia i Alemanya, des de l'any 1929³¹⁷.

Com no podia ser d'altra manera, l'entrada d'Itàlia a la Segona Guerra Mundial va frenar en sec el creixement i desenvolupament al seu territori. I no solament això, sinó que amb la caiguda del *Duce*, qui a través de Vaccaro i Rossi al capdavant de la FIR —

³¹¹ Bonini, «Rugby: the game for “Real Italian Men”», 93.

³¹² Ravagnani i Fadda, *Rugby. Storia del rugby dalle origini ad oggi*, 1992, 216.

³¹³ Fernand Lomazzi, «La Fédération Internationale de Rugby sera-t-elle créé aujourd'hui?», *L'Auto*, 4 setembre 1933, 1.

³¹⁴ Marius Vives, «Rugby Internacional. La Federació Internacional de Rugby Amateur és un fet... diu el senyor Joan Boix, delegat de la Federació Espanyola a l'Assemblea de Constitució», *La Humanitat*, setembre 1933, 4. Es parlarà àmpliament sobre la constitució de la Federació Internacional Amateur de Rugby en el capítol 10, des de les primeres reivindicacions franceses a mitjans dels anys vint, fins a la seva creació el 1934. En un principi, el 1933 es va crear l'organisme internacional amb seu a Roma. Tot i això, uns dies més tard la Federació Francesa de Rugby es va fer enrere, al legant malentesos amb els seus delegats. R.M. Rolland, «Rugby. Un Congrès qui fut calme...», *Paris-soir*, setembre 1933, 7.

³¹⁵ Fédération Internationale de Rugby Amateur, «Acta de Constitució de la Federació Internacional de Rugby Amateur», 24 març 1934.

³¹⁶ «En “Juanito” Boix, defensor de les llibertats de Catalunya», *Xut!*, 9 gener 1934, 3.

³¹⁷ Aquestes tres nacions són les principals impulsores del que serà la Federació Internacional de Rugby Amateur, ja que veien necessari que un organisme regulés internacionalment l'esport oval. Hi ha diverses referències des de l'any 1929 fins a la seva constitució “oficial” el 1934. *Gaceta Deportiva* del 5 de maig i 2 de juny de 1929, el *Mundo Deportivo* del 7 de desembre de 1930, *La Vanguardia* del 13 de desembre de 1930, el *Mundo Deportivo* del 19 de juny i 12 de juliol de 1931, *La Rambla* del 23 de maig de 1932 i *La Rambla* del 12 de maig de 1933.

dos destacats dirigents esportius de la confiança de Mussolini—, van vincular fortament el rugby amb el règim feixista; l'esport oval va quedar marcat com una activitat feixista³¹⁸.

3.2 L'esportivització del rugby a Catalunya i les vies de penetració

En l'escenari d'instabilitat social i política de la primera dècada del segle XX, a Catalunya³¹⁹, es produïren les primeres experiències de l'esport oval que, com a altres indrets del sud d'Europa, naixeren gràcies a ciutadans britànics. Així havia passat a Portugal i a Itàlia. Tanmateix, i a semblança d'Itàlia i Portugal, l'arrelament, la divulgació i la posterior expansió d'aquest esport s'explica gràcies a la influència que van exercir els expatriats francesos en comunió amb aquells ciutadans locals que havien residit en territori gal. Amb molt d'esforç, aconseguiren animar el jovent de Barcelona i de la seva àrea d'influència per conformar un cos de jugadors disposats a passar estones practicant el *nou esport*.

En un primer moment, l'expansió del rugby a Catalunya es mantingué clarament vinculada a les altres activitats esportives del moment. A principis del segle XX, els primers esportistes que practicaven rugby a Catalunya eren majoritàriament també jugadors de futbol. És així com, ja entrada la segona dècada del segle XX, la pràctica a Catalunya va estar estretament lligada a les entitats de futbol, amb la formació de seccions d'aquest esport dins els seus clubs.

En un segon moment, al voltant dels anys vint, la colònia francesa resident a Barcelona fou un factor clau en la creació d'equips i en la seva preparació esportiva. Aquesta va estar present en les alineacions de la majoria de clubs, ajudaren a estructurar i organitzar el joc, i, com no podia ser d'altra manera, per la seva experiència, també s'implicaren en la formació tècnica, tàctica i estratègica dels jugadors.

Ara bé, curiosament, els primers esportistes locals de la segona onada practicaren la boxa i el rem, però especialment la natació-waterpolo i l'atletisme. Diem curiosament perquè aquests clubs estaven fonamentalment fundats per esports de caràcter individual o sense pilota. Els clubs de natació, amb les seves seccions d'atletisme, van tenir un paper molt destacat en la implementació de l'esport oval en el teixit associatiu català. També, la boxa va tenir el seu pes en aquest arrelament del rugby, pel fet que diversos practicants

³¹⁸ Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 231.

³¹⁹ Termes, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1839)*, VI:185-186.

simultaniejaven ambdós esports³²⁰. De la mateixa manera, el rem va tenir la seva quota d'importància, ja que va ser un altre espai de captació dels nous ruggers.

3.2.1 La importància dels col·lectius estrangers i autòctons en la penetració del rugby a Catalunya

Com mostren les pàgines anteriors, la penetració del rugby al territori català fou protagonitzada per dos col·lectius diferents: els estrangers residents al Principat que n'havien jugat al seu país d'origen i els autòctons que havien viscut a l'estranger, on el descobriren i l'aprengueren. Ara és el moment per posar èmfasi en quins col·lectius han estat més rellevants en la seva penetració a Catalunya

3.2.1.1 *La presència francesa*

Com havia succeït una trentena d'anys abans a França, on els expatriats britànics van tenir un rol fonamental en les primeres etapes de la implantació i difusió del nou joc pel territori gal³²¹, els ciutadans d'origen estranger, que coneixien i havien practicat el rugby, van jugar un paper cabdal en la penetració de l'esport oval al territori català. Justament, un exemple paradigmàtic fou l'esportista suís i fundador de diversos clubs —com el Futbol Club Barcelona (FCB)—, Hans Gamper. Ciclista de formació i atleta a la seva Suïssa natal, on també va practicar el futbol, quan es va traslladar a França (1897) va jugar a rugby a Lyon³²². En terres catalanes, va practicar tota mena d'esports, entre ells el futbol, les curses pedestres a més de la boxa al Gimnàs Solé³²³.

En una primera etapa, a principis del segle XX, la major part de practicants circumstancials de rugby van ser joves esportistes que l'havien après i jugat al Regne Unit³²⁴, com James Albert Eckes o Cyril Alexander, —futbolistes destacats que no els era estrany l'esport oval, que l'havien jugat a Anglaterra i Escòcia respectivament³²⁵—; o René Fenouilliére —que tot i que francès de naixement, va practicar-lo a Anglaterra i, posteriorment, va practicar el futbol a Catalunya³²⁶. Aquests no foren els únics esportistes

³²⁰ Alguns exemples foren Jordà Vallmajor “Rossini”, boxador de l'Ateneu Enciclopèdic Popular (AEP) que va jugar amb el FCB; Fran Hoche del FCB i Zaldívar, que jugaren amb el CNA; i els germans Ubach de l'AEP que jugaren amb el RCDE.

³²¹ Philip Dine, «The Expansion into the Provinces», a *French Rugby Football. A cultural history* (Oxford: Berg, 2001), 41-58.

³²² Jean Gervais, «Athlétisme-Football. Notre Galerie», *Lyon sport*, 26 març 1898, 9.

³²³ José Elias y Juncosa, «Los apóstoles del sport. Juan Gamper», *Stadium. Revista Ilustrada*, 1 maig 1911, 3-4.

³²⁴ Amb *practicants informals* de rugby, es fa referència a esportistes que es trobaven per practicar futbol, en general, i de manera espontània decidien jugar a rugby, amb la seva pròpia normativa i de forma no organitzada.

³²⁵ J. Ma. L., «Siluetas», *Los Deportes*, 1 juny 1902, 327.

³²⁶ Calomarle, «Silueta», *Los Deportes*, 8 març 1903, 148.

que practicaren el rugby, n'hi va haver molts d'altres i entre aquests hi havia Gustav Green o Arthur Witty —qui a part de rugger, fou capità de l'equip de futbol del FCB³²⁷.

Tot i que els primers de practicants provenien de les Illes Britàniques, la implantació del rugby a Catalunya va ser possible gràcies al col·lectiu de ciutadans francesos residents al Principat que van decidir practicar-lo, ja fos per l'enyorança del seu país natal, per fer activitats esportives que ja coneixien, per gaudir del seu esport predilecte o per trobar un espai més de sociabilitat. El primer partit formal documentat que es va jugar al Principat (1911)³²⁸, del qual es parlarà àmpliament més endavant, fou un matx disputat entre un equip format per residents francesos a Barcelona —el Patrie³²⁹— i el Club Deportivo Español. D'entre els quinze del Patrie, hi trobem Michel Reynard³³⁰, personatge fonamental per l'arrelament i l'expansió del rugby a Catalunya.

A l'inici de la dècada de 1920, a semblança dels territoris del sud-oest europeu, el paper que van exercir els tècnics i jugadors gals en el desenvolupament de l'esport oval al Principat va ser molt rellevant³³¹. En els primers partits, els esportistes francesos van ser molt presents en les alineacions dels equips³³². El seu nivell respecte al dels jugadors locals era molt destacat i la seva presència marcava la diferència en els encontres. Aquest pes important en la participació dels matxs va generar cert pesar i crítica per part d'alguns sectors minoritaris del col·lectiu *rugbístic* català i es va arribar a generar un agre debat als rotatius entre diversos clubs. Hi havia columnes escrites als diaris que qualificaven de deslleial aquesta ajuda i de poc “*patriótico y menos deportivo*” tenir aquests atletes forans en els equips. Els principals arguments que hi havia per anar en contra de la participació del col·lectiu francès era que aquests tenien un coneixement més profund de l'esport, que portaven més temps practicant-lo i que el seu nivell era molt superior als autòctons. Fins i tot, es va demanar que es prohibís la seva participació en els Campionats de Catalunya, com anteriorment s'havia fet en el futbol³³³. Aquestes opinions —que principalment procedien de l'entorn del Club Natació Atlètic³³⁴— no eren un corrent majoritari dins

³²⁷ F.C.B., «Siluetas», *Los Deportes*, 12 gener 1902, 21.

³²⁸ «Foot-Ball “Rugby”», *La Publicidad (Edición Noche)*, 20 maig 1911, 2.

³²⁹ Posteriorment, s'analitzarà i parlarà àmpliament de la sèrie de partits disputats entre el Patrie i el Español al maig-juny de 1911.

³³⁰ «Foot-Ball “Rugby”», 20 maig 1911, 2.

³³¹ Xavier Pujadas i Carles Santacana, «La sociabilidad deportiva en España (1850-1975)», en *Cultura, ocio, identidades. Espacios y formas de la sociabilidad en la España de los siglos XIX y XX* (Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, S.L., 2018), 247.

³³² Per mencionar alguns d'aquests jugadors francesos que es troben a les alineacions del primer torneig oficial el 1922: Reynard, Vinçon o Dubois (Unió Esportiva Santboiana), Renaud i Hoche (Club Natació Atlètic), Lafitte (Club Natació Barcelona) o Ducrós i Reynaud (Cataluña Sporting Club).

³³³ Enrique Gil Martínez Espinosa, «Rugby. Algunas impresiones», *La Jornada Deportiva*, 3 abril 1922, 6.

³³⁴ Aquests comentaris foren publicats per jugadors com Massegú a *La Vida Deportiva*, Camino a *La Vanguardia* i *el Día Gráfico* i Gil a la Jornada Deportiva, tots jugadors del Club Natació Atlètic.

l'esport oval. La gran part dels clubs consideraven inadmissible l'exclusió d'aquest col·lectiu; se'ls considerava *veritables amateurs* i amants del rugby, i s'advocava per “*agradecer la actuación abnegada de los jugadores socios de nuestros Clubs que nos enseñan desinteresadamente tan varonil sport, ayudándonos en grande manera a su propagación y siendo ellos los que más se interesan para llegar a un buen fin*”³³⁵. La seva presència —imprescindible pel desenvolupament, millora i progrés— responia, doncs, als seus sabers i a la manera de posar-los en pràctica. Els efectes de la seva presència no es comptabilitzava només en els resultats dels partits, sinó que també en la formació dels futurs jugadors de rugby. D'aquesta manera, la seva expertesa també es traslladava al procés d'ensenyament-aprenentatge de l'esport i potenciaren, desenvolupant tasques d'entrenadors i ajudant a dirigir el joc dels novells equips dins del camp. A tal d'exemple, la secció de rugby acabada de crear dins l'Agrupació Atlètica Vida (AAV) —més tard Rugby Club Sant Andreu—, es van endegar els entrenaments “*asesorados por tres ex jugadores franceses*”³³⁶.

Dins del ventall de simpatitzants i jugadors d'origen gal que van col·laborar en aquesta etapa, va sobresortir de manera destacada en Michel Reynard. Aquest va ser una figura fonamental per entendre l'evolució de l'esport oval a Catalunya, des del 1911, i fins al final de la Guerra civil (1939). Reynard, a més d'un gran promotor del rugby català, va ser company i col·laborador de Baldiri Aleu. Ells dos van col·laborar estretament a la Unió Esportiva Santboiana (UES) —el primer club de rugby creat a Catalunya. En va ser jugador i capità, a més d'entrenador i de l'equip blau cel, durant més de quinze anys —exceptuant una curta etapa de jugador i entrenador a la Unió Esportiva Sants (1930)³³⁷. Va promoure i difondre l'esport oval a través de la premsa, on escrivia de manera regular en diverses publicacions³³⁸. Reynard també va ser directiu de la UES³³⁹, va exercir el càrrec de secretari de la Federació Espanyola de Rugby (FER)³⁴⁰ i també va exercir diversos càrrecs dins la Federació Catalana de Futbol Rugby (FCFR), entre ells el de seleccionador, el de vocal comptador i el director de propaganda. Per tal de mostrar la implicació de Reynard en el territori, podem fer esment que fins i tot, va ser interventor de la Generalitat de Catalunya en la FCFR durant la Guerra Civil³⁴¹. Acabat el conflicte bèl·lic, va fugir al seu país per unir-se a la resistència francesa (1940); posteriorment, fou

³³⁵ A. Tusell, «En unas 25 líneas», *La Jornada Deportiva*, 10 abril 1922, 6.

³³⁶ Sancho de Acuña, «La Copa S.C.C.», *La Jornada Deportiva*, 18 abril 1922, 4.

³³⁷ M. Cugueró, «Rugby. El Campionat de Catalunya», *La Publicitat*, 25 març 1930, 13.

³³⁸ Va publicar en capçaleres com *La Publicitat*, *La Veu de Catalunya* i *Mundo Deportivo*.

³³⁹ Michel Reynard, «Carta a Miguel Elías de Michel Reynard», 7 novembre 1926, Sant Boi de Llobregat, Unió Esportiva Santboiana.

³⁴⁰ Michel Reynard, «Carta de Reynard Michel al president de la Unió Esportiva Santboiana», 15 març 1923, Sant Boi de Llobregat, Unió Esportiva Santboiana.

³⁴¹ «Rugby. Reynard, “incautador” oficial de la Catalana.», *El Mundo Deportivo*, 11 febrer 1937, 3.

capturat i internat en diversos camps de concentració nazi i, finalment, morí al de Buchenwald (1944)³⁴².

	Catalunya		Portugal		Itàlia	
Primeres manifestacions formals i informals	1901	Football Club Barcelona – Català Football Club	1903	Lisbon Football Club – Esquadra Anglesa	1897	No hi ha registre dels noms dels equips
Primer conjunt local que disputa partits	1911	Club Deportivo Español	1922	Sporting Club de Portugal	1911	Unione Sportiva Milanese
Primers partits formals	1911	Club Deportivo Español – Société ‘Patrie’	1903	Lisbon Football Club – Esquadra Anglesa	1911	Unione Sportiva Milanese – Union Athletique Voironnaise
Darrer partit abans dels anys buits	1911	Club Deportivo Español – Société ‘Patrie’	1908	Oporto Cricket and Lawn-Tennis Club – Esquadra Anglesa	1912	Unione Sportiva Milanese – Lycée de Chamberi

Taula 1. Quadre resum de penetració del rugby, amb partits, equips anys, de Catalunya, Itàlia i Portugal. Elaboració pròpia.

3.2.1.2 El rol dels col·lectius autòctons

Un altre col·lectiu rellevant en la implantació del rugby a Barcelona i la seva àrea d'influència foren els ciutadans autòctons que havien residit a l'estranger, a França principalment. Un fenomen que ja hem pogut observar també a Portugal i Itàlia. Com a altres països europeus, molts joves catalans es van traslladar a la república veïna per poder desenvolupar els seus estudis i aprendre una llengua que per aquella època era més rellevant que actualment. En la major part dels casos, aquests esportistes eren joves de família benestant que havien passat un temps perllongat per estudis a França i practicaven diversos esports.

És en aquest context que els impulsors de l'esport oval a Catalunya van ser també persones que, com tants d'altres, van tenir el seu primer contacte i aprenentatge de l'esport en migracions al país principalment veí. Aquests emigrants catalans que viatjaren a territori francès, en retornar a terres catalanes, portaven el rugby i les vivències d'aquest esport a l'equipatge de tornada. Més enllà de l'interès, de l'expertesa en el joc, com de la nostàlgia dels anys d'estudi passats a la república veïna, els primers pioners van intentar transmetre la seva passió per aquesta variant del futbol³⁴³. En la major part dels casos,

³⁴² Unió Esportiva Santboiana, en *50 anys de rugby:1921-1971*, (Sant Boi de Llobregat, 21).

³⁴³ Bogdan Popa, «Un sport anglais importé de France. Le rugby comme objet de recherche sur l'élite en Roumanie (1913-1940)», *Apropos [Perspektiven Auf Die Romania]*, 2019.

aquests esportistes eren joves de família benestant que havien passat un temps perllongat per estudis a França i practicaven diversos esports.

La primera referència documentada que hi ha d'un català que retorna de França amb el bagatge del rugby a la seva esquena, respecte és la de l'Alfonso Albéniz, jove jugador del FCB que l'havia practicat al Racing Club de París. Quan ingressà al club blaugrana, es va trobar amb altres elements de l'equip d'origen forà que també l'havien practicat, cosa que no era estranya en aquella època, perquè molts esportistes simultaniejaven les dues disciplines: el futbol associació i el futbol rugby³⁴⁴. Un altre exemple fou el futbolista Franco, citat en la crònica d'un partit entre el FCB i l'Internacional, qui tenia força experiència en ambdues modalitats del futbol³⁴⁵. Durant la Gran Guerra, algunes d'aquestes persones emigrades van decidir tornar a la seva terra natal, com Manolo Conesa—waterpolista, futbolista i rugger³⁴⁶—, que en la dècada de 1920 formaria part de manera habitual dels XV del RCD Español³⁴⁷. També hi ha casos d'esportistes que formaven part dels consells directius de clubs, com en Gerardo Collardín, president del Club Natació Atlètic (1918). Entre les seves moltes aficions esportives es trobava el rugby, esport que havia après i jugat fora de Catalunya³⁴⁸. El fet de tenir-ne entusiastes en els consells directius d'entitats multiesportives fou un factor molt rellevant de cara a impulsar l'esport oval, com es veurà més endavant.

En aquest col·lectiu de persones que havien viscut a França i que van participar en la introducció del rugby al Principat, destacaren David Cuyás i Baldiri Aleu, dos dels principals pioners. L'objectiu principal que es varen plantejar va ser difondre aquest nou esport, amb la intenció que arribés al conjunt de la societat³⁴⁹. David Cuyás Pujol va descobrir-lo mentre estudiava enginyeria a França, on va viure gairebé una quinzena d'anys³⁵⁰. Allà es va fer àrbitre del col·legi francès³⁵¹, i va dirigir, fins i tot, partits a escala internacional. Cuyás va ser un dels principals artífexs de la creació de la secció de rugby

³⁴⁴ J. M^a. L., «Siluetas», 325-327.

³⁴⁵ J. Escardó, «Foot-ball», *Los Deportes*, 20 gener 1906, 39.

³⁴⁶ Franz, «Nuestros deportistas. Manolo Conesa», *Stadium. Revista Ilustrada*, 30 gener 1915, 72.

³⁴⁷ «Toulouse Lallande Olympique Real Club Deportivo Español», *La Vanguardia*, 19 abril 1924, 10.

³⁴⁸ N.M., «Retratos a pluma», *Stadium. Revista Ilustrada*, 24 agost 1918, 537. També surt publicada aquesta informació a l'*Heraldo Deportivo*, 15 agost de 1920, 10.

³⁴⁹ Santacana, «Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània», 161.

³⁵⁰ Xavier Cuyás, missatge de text a l'autor, 26 d'agost de 2021.

³⁵¹ Sancho de Acuña, «Rugby», *La Jornada Deportiva*, 5 desembre 1921, 13.

dins el Natació Barcelona i un dels impulsors de les Federacions Catalana³⁵² i Espanyola de rugby³⁵³, en les que va exercir diversos càrrecs i va col·laborar en nombrosos comitès.

No obstant això, el personatge més influent dins d'aquest col·lectiu va ser Baldiri Aleu i Torras. Fill, com no podia ser d'altra manera, de família benestant, a l'edat de setze anys va emigrar al sud de França per estudis. Ho va fer en un indret on el rugby era un element important de la vida social i esportiva, la capital d'Occitània. El segon semestre de 1910³⁵⁴, va partir cap a Toulouse per aprendre francès, per poc temps després ingressar a l'École Nationale de Vétérinaire de la població³⁵⁵. És aquí on va conèixer l'esport oval, una verdadera passió al sud de França i a la ciutat. Aleu s'encomanà del virus del rugby i, en tornar a la seva vila natal el va difondre entre el seu cercle social³⁵⁶. Va esdevenir un dels principals promotors a Sant Boi i a tot Catalunya, ajudant a la creació de clubs i institucions, exercint de dirigent, participant en partits com a jugador, arbitrant o, fins i tot, fent difusió de l'esport a la premsa. Baldiri Aleu va estar vinculat a la UES tant des del vessant esportiu —fou jugador del club durant més d'una dècada— com des del vessant administratiu —fou el president des de la creació del club fins a l'esclat de la Guerra Civil. Igual que Cuyás, va participar en la seva institucionalització rugby a Catalunya, exercint diversos càrrecs tant a la FCFR com a la FER³⁵⁷.

A la Taula 2 es pot observar com el procés de col·laboració entre el binomi impulsor local més expatriat resident es va produir de manera similar als països del sud-oest d'Europa.

Catalunya		Portugal		Itàlia	
Local	Francès	Local	Francès	Local	Francès
Baldiri Aleu	Michel Reynard	Xavier de Araújo	Maurice Balliache	Piero Mariani	Gilbert

³⁵² Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta al governador civil de Barcelona de la Federació Catalana de Futbol Rugby», 17 maig 1923, Caixa 430; Expedient 11609, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico de Barcelona. Dins la Catalana va exercir de president i també va formar part de la comissió d'arbitratge i de selecció.

³⁵³ Lluís Gibert, «Carta al delegat del govern a Barcelona de la Federación Española de Futbol Rugby», 15 juny 1922, Caixa 420; Expedient 11213, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico de Barcelona. Dins l'Espanyola, entre d'altres càrrecs, va exercir de president i de secretari; també va formar part de les comissions de redacció d'estatuts i de reglaments.

³⁵⁴ Aleu estava ja instal·lat a França el setembre de 1910, com es pot comprovar en una fotografia que conserva la família, feta a Toulouse a l'estudi de Hargous Frères Directeurs

³⁵⁵ École Nationale Vétérinaire de Toulouse, «Feuille Matricule. Aleu, Baudilio», 16 octubre 1911, École Nationale Vétérinaire de Toulouse.

³⁵⁶ Va retornar a Sant Boi de Llobregat aproximadament el 1915. Rosa Aleu, entrevistada per Xavier Pujades, Vídeo, 30 de maig de 2019, Barcelona, Arxiu de la Universitat Ramon Llull.

³⁵⁷ Dins la Catalana va exercir de tresorer en diverses etapes i també va formar part dels comitès d'arbitratge i selecció. Pel que fa a l'Espanyola, va exercir de president, de delegat i vocal de la FCFR, de tresorer i de comptador. També va formar part de la comissió d'arbitratge.

David Cuyás		Salazar Carreira		Stefano Bellandi	
-------------	--	------------------	--	------------------	--

Taula 2. Impulsors locals i impulsors francesos que col·laboraren en el desenvolupament del rugby Catalunya, Portugal i França. Elaboració pròpia. Elaboració pròpia

3.2.2 Esports de procedència dels primers practicants de rugby

Com s'ha anat argumentant al llarg d'aquest capítol, va succeir en altres esports que ja tenien una major presència local a principis de la dècada de 1910, el rugby penetrà a través de practicants de disciplines prèviament desenvolupades al nostre país que ja estaven organitzades en entitats, cosa que els donava major consistència en la promoció i foment de les seves activitats esportives³⁵⁸. Aquestes disciplines, que aportaren jugadors per configurar els XV dels primers equips a Catalunya, ja tenien una llarga tradició associativa, organitzativa i competitiva, que facilitava la seva pràctica. Igualment, aquestes entitats esportives també tenien estructures d'organització i associació entre clubs que facilitaria el seu desenvolupament, a més de tenir algun tipus d'organització representativa dels diversos clubs.

3.2.2.1 La importància del futbol

La relació existent entre el rugby i el futbol prové del fet que, des dels seus orígens, foren pràctiques esportives d'àmbit popular a les Illes Britàniques. Fins ben entrada la segona meitat del segle XIX, ambdós eren considerats el mateix esport, amb variants en les seves reglamentacions basades en tradicions orals. Encara avui en dia, per als britànics l'*associació* i el *rugby* són dos codis diferents del mateix esport: el *football*. Ara bé, en les primeres manifestacions de l'esport oval a Catalunya va ser vist i entès com una variant del futbol. Això es deu al fet que per mimetisme amb les cròniques que provenien de la Gran Bretanya, era vist com una variant del futbol. Fins a la dècada de 1920, la informació publicada estava sota l'epígraf de *Futbol* i parlaven de *football rugby* en les seves seccions esportives per referir-se a l'esport que posteriorment es coneixeria a Catalunya com a *rugby*.

A falta d'experiències i referents directes de la pràctica esportiva en el gran públic, la premsa catalana adquirí un rol cabdal en la formació de la societat al voltant de la pràctica esportiva. I és així com, depenent de les fonts, els inicis dels futbols moderns podien estar situats a Itàlia, a la França medieval o, més comunament, a l'Anglaterra Victoriana³⁵⁹. No va ser fins a finals del segon terç del segle XIX que van considerar que

³⁵⁸ Santacana i Pujadas, *Història de l'atletisme a Catalunya*, 23.

³⁵⁹ Sancho de Acuña, «Rugby», *La Jornada Deportiva*, 5 desembre 1921, 13. «El origen del football», *La Vanguardia*, 30 juny 1920, 6; Winter, «El foot-ball. Su historia», *El Restaurador*, 13 març 1914, 1.

va néixer la separació entre el futbol i el rugby. En les seves columnes, els rotatius explicaven com s'havia redactat la primera reglamentació dels *footballs* moderns (1845), com es van separar el futbol rugby del futbol *associació* (1863) i com es crearen la Football Association i la Rugby Football Union. Així mateix, es detallava com, posteriorment, aquestes modalitats esportives van migrar a França —on es crearen diversos clubs d'ambdós codis— i, posteriorment, arreu del continent europeu³⁶⁰. No era estrany, doncs, que als diaris apareguessin associats els tres tipus de *footballs* més populars de l'època: l'americà, l'associació i el rugby, en un mateix paquet. En les seves columnes, les capçaleres periodístiques parlaven de les diferents reglamentacions, d'elements pràctics de l'esport i s'acostumava a il·lustrar amb imatges d'alguns dels components tècnics³⁶¹.

Les primeres referències periodístiques de l'arribada del rugby a Barcelona daten de 1897³⁶², però les primeres manifestacions pràctiques que s'ha pogut documentar al nostre país provenen d'un partit de futbol disputat a l'antic Velòdrom de la Bonanova, entre el FCB i el Català Foot-ball Club (1901). Un cop acabat el partit de futbol, els jugadors van decidir provar el rugby amb un *partidet* informal allà mateix³⁶³. Com s'ha dit anteriorment, en aquella època no era gens estrany que els futbolistes haguessin jugat i fossin coneixedors d'ambdues variants de l'esport. El FCB tenia en les seves files destacats futbolistes anglesos —com per exemple, el seu capità, Artur Witty— que havien jugat a rugby³⁶⁴ i, com s'ha dit, l'interès de Hans Gamper per l'esport oval que havia practicat quan havia residit a França³⁶⁵. El FCB no era l'única entitat amb jugadors que havien practicat ambdues disciplines del futbol, sinó que també es mencionen altres clubs com el Club Deportivo Español³⁶⁶ o el Futbol Club España, on va jugar Michel Reynard com a davanter³⁶⁷.

³⁶⁰ «Página dedicada al foot-ball. Noticia historica», *La Publicidad (Edición Mañana)*, 7 juny 1910, 2.

³⁶¹ «Foot-Ball. Acerca del origen del “foot-ball” y su introducción en Francia y España», *Diario de Barcelona*, 18 novembre 1919, 2; Felino, «Football Rugby», *Baix Empordà*, 28 març 1920, 1-2; «El origen del football», *La Vanguardia*, 30 juny 1920, 6.

³⁶² X, «El juego del “Football”», *La Ilustración Artística*, 7 juny 1897, 382.

³⁶³ Un Delantero, «Foot-Ball», *Los Deportes*, 10 gener 1901, 86.

³⁶⁴ A l'article, parla de 3 jugadors que havien practicat rugby anteriorment. Aquests són (amb noms castellanitzats) Arturo Witty (capità del Barça aquell any), que havia jugat “Merchant Sailors School”; Gustavo Green, que havia jugat al “Streatham School”; i Joan Gamper, que havia jugat a l' “Union Athletique de Lion”. F.C.B., «Siluetas», *Los Deportes*, 12 gener 1902, 21-22. També es troben jugadors com Alfonso Albéniz, Cyril Alexander, Jaime Alberto Eckes, entre molts d'altres. J. M^a. L., «Siluetas», *Los Deportes*, 1 juny 1902, 325-27.

³⁶⁵ Va jugar tota aquesta temporada, en general, com a davanter amb el Football Club de Lyon, essent l'encarregat de xutar a pals. Delatouche, «Grand Match de Football, Paris contre Lyon», *Lyon - Sport*, 8 gener 1898, 12-13.

³⁶⁶ La columna està dedicada a parlar del jugador René Fenouillère, en què s'esmenta que havia jugat a rugby en un club londinenc durant una estada a Anglaterra. Calomarle, «Silueta», 148.

³⁶⁷ Discóbolo, «El campeonato de España. Las eliminatorias de Barcelona. El català eliminado por el España.», *La Publicidad (Edición Mañana)*, 4 abril 1911, 3.

Immersion en aquest esperit esportiu efervescent de principis de segle, les societats de futbol—amb gran volum de practicants, penetració dins la societat i espais disponibles— intentaren crear seccions de rugby per tal que els seus socis poguessin practicar aquesta *nova variant del futbol* que a través de la premsa també anaven coneixent.. Alguns d'aquests clubs de la ciutat Comtal, com el Barcelona, el Español i el Hispania van expressar la seva voluntat de crear equips “*para contender á [sic] Rugby*” (1903)³⁶⁸.

Els cercles futbolístics i atlètics d'aquest inici de segle apostaven per donar cabuda dins del panorama esportiu català a la variant del rugby, mirant de convidar equips amb la intenció de descobrir i fomentar la seva pràctica³⁶⁹. En el marc del qual havia de ser una visita del Toulouse a Barcelona (1903), va sorgir la idea d'organitzar dos partits diferents: un de futbol i un de rugby, i així tenir l'oportunitat de veure bons partits de les dues modalitats³⁷⁰. La contesa entre jugadors que militaven en equips catalans i francesos seria de futbol, mentre que el partit de rugby l'havien de jugar dos bàndols del mateix equip francès³⁷¹. El camp proposat per la disputa d'aquest partit fou l'Hipòdrom de Can Tunis, on posteriorment es jugaria el primer partit documentat de l'esport oval entre equips catalans a la ciutat de Barcelona (1922)³⁷². Malgrat tot, no s'ha trobat cap referència que la proposta finalment es fes realitat.

Tot i la gran popularitat que havia assolit el futbol a principis de segle³⁷³, part de la premsa afirmava que, un cop passada l'època daurada, l'entusiasme cap al futbol havia començat a decaure i s'havia detectat que alguns futbolistes decidien abandonar l'esport. Per tractar de superar aquest desànim i que continués havent-hi pràctica esportiva a Barcelona, se suggeria “la formació d'un Club de futbol rugby, (una altra divisió d'aquest joc, bastant diferent de la que ja es coneix aquí)”³⁷⁴. Havien de formar aquest nou equip

³⁶⁸ «Miscelánea», *Los Deportes*, 15 març 1903, 172.

³⁶⁹ «Extranjero. Rugby», *Los Deportes*, 4 març 1905, 138.

³⁷⁰ «Miscelánea», 172.

³⁷¹ Sembla que el projecte s'abandona, tot i que es torna a parlar del mateix a mitjans d'abril del mateix any. S'ha fet una extensa recerca de la notícia en diversos diaris i no s'ha trobat cap crònica de la disputa dels partits, ni de la variant d'*associació* ni de la de rugby. Corredissas, «Gazeta de Sport. Futbol», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 11 març 1903, 4; Corredissas, «Gazeta de Sport. Noticias», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 21 abril 1903, 4.

³⁷² El primer partit documentat formal que es jugà a Barcelona entre equips catalans fou el disputat entre els XV de la Unió Esportiva Santboiana i el Club Natació Barcelona, el 26 de febrer de 1922. *La Vanguardia* del mateix dia ens exposava que es celebrava “*hoy domingo en el campo del C. N. Barcelona el primer encuentro en nuestra ciudad de fútbol rugby, entre equipos nacionales*». «Futbol Rugby», *La Vanguardia*, 26 febrer 1922, 10. Tot i això, anteriorment ja s'havia jugat un partit en motiu de la inauguració de l'Hipòdrom (com a camp de rugby), entre els socis del Club Natació Barcelona, el 19 de febrer de 1922. Sancho de Acuña, «Rugby. Impresiones», *La Jornada Deportiva*, 9 gener 1922, 21.

³⁷³ Xavier Torredadella i Antoni Nomdedeu, «La popularización del fútbol en España. Análisis del fenómeno a través de la literatura especializada del fútbol», *Revista General de Información y Documentación*, núm. 26 (2016): 121.

³⁷⁴ E, «Sport», 511.

un bon nombre d'estrangers i alguns esportistes locals, que coneixien el joc per haver-lo practicat en diferents països. La proposta havia de ser un al·licient per la seva novetat i per atorgar la possibilitat als *sportsmen* d'alternar modalitats del futbol i, així, no perdre l'afany de continuar entrenant i fent pràctica esportiva. D'aquesta manera, també es podrien disputar partits contra els equips del sud de França, portant a terme grans festes de futbol a la Ciutat Comtal³⁷⁵. Tot i les iniciatives, no hi ha cap notícia que doni a entendre que s'emprenguessin aquestes propostes.

Dins d'aquesta relació entre ambdós esports, les primeres experiències formals de rugby a Catalunya fou una sèrie de tres partits que es van disputar entre el Club Deportivo Español (CDE) i la Societat Patrie, al maig-juny de 1911³⁷⁶. Cal dir que, en aquell inici de dècada, havien començat a aparèixer notícies a la premsa sobre la voluntat de crear clubs que practiquessin la *nova* modalitat de futbol a Barcelona³⁷⁷. En aquest context, el CDE va decidir crear una secció de rugby, que “*a juzgar por la lista de inscripción de jugadores promete ser muy importante*”³⁷⁸. Es van organitzar i preparar els primers entrenaments “*en el campo del C.D. Español*”, amb “*varios de sus socios, con un balón de Foot-ball Rugby*”. Es volia “*organizar dos equipos para que puedan disputarse en breve partidos*”³⁷⁹. La intenció era veure finalment un partit del *nou futbol* jugat a França i poder comprovar si resultava també interessant³⁸⁰. Els rotatius es van fer ressò de la programació del partit de rugby a Barcelona. Sumat a això, es va fer una crida als “*amantes del Foot-ball Association*” per tal que assistissin al gran esdeveniment³⁸¹.

Gràcies a la premsa, es va generar una gran expectació per veure l'esport³⁸² i, la tarda del 21 de maig de 1911, es va disputar el matx al camp de l'Español³⁸³. Amb una concorreguda assistència per part de la colònia francesa i nombrós públic local, es jugava

³⁷⁵ E, 511.

³⁷⁶ La *Société “Patrie” de préparation et de perfectionnement militaire*, va ser fundada el 8 de gener de 1910 al consultat francès de Barcelona, per la colònia francesa resident a la capital catalana. Als seus estatuts, que es van aprovar pel Governador Civil de l'època, el 29 de gener de 1910, consta que la societat formada “*tiene por objeto la educación física, la preparación y el perfeccionamiento militares*”; el seu domicili social va quedar fixat “*en el Consulado General de Francia*”. *Société «Patrie», «Actas. Sociedad Francesa de Preparación y Perfeccionamiento Militares “Patrie”*», gener 1910, Barcelona, Archivo de La Société Générale Française de Bienfaisance de Barcelone; *Société «Patrie», «Estatutos. Sociedad Francesa de Preparación y Perfeccionamiento Militares “Patrie”*», 29 gener 1910, Estatuts. Caixa 248, Expedient 6074, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico Barcelona.

³⁷⁷ Federico Bonet, «La actualidad deportiva. Comentarios semanales», *La Actualidad*, 21 març 1911, 8.

³⁷⁸ «Ecos», *Eco de Sports*, 27 març 1911, 3.

³⁷⁹ Esopo també se'n fa ressò de la creació d'equips a la ciutat de Barcelona i dels entrenaments del *Club Deportivo Español*, “*Son varios los teams que de Foot-ball-Rugby se han constituido en Barcelona con el fin de darlo á conocer. El ‘Deportivo Español’ comenzó el domingo por la tarde sus entrenamientos*”. «Block-Notas», *La Publicidad*, 25 abril 1911, 3; Esopo, «Crónica de Sports. Foot-ball», *La Comarca del Vallés*, 29 abril 1911, 2.

³⁸⁰ «Foot-Ball “Rugby”», 20 maig 1911, 2.

³⁸¹ «Foot-Ball “Rugby”», 2.

³⁸² Winter, «Rugby. El primer partido jugado en Barcelona», *Eco de Sports*, 22 maig 1911, 1.

³⁸³ Winter, 1; «Foot-Ball “Rugby”», 20 maig 1911, 2.

el primer partit formal de rugby a la capital catalana³⁸⁴. L'equip blanc-i-blau va configurar el seu XV amb força jugadors del seu primer equip de futbol³⁸⁵, mentre que, els francesos, versats en l'esport, van jugar amb el XV que havia estat entrenant per al partit³⁸⁶. L'encontre va tenir repercussió a les capçaleres catalanes i es van publicar àmplies cròniques del matx. Tot i que alguns cronistes profans van fer créixer la idea entre la població que aquest era un esport violent i agressiu —imatge que el va acompanyar fins a l'arribada de la Guerra Civil—, el fet que aquestes mirades fossin pròpies del desconeixement d'aquest nouvingut *football*, s'augurava un futur esperançador per l'esport oval³⁸⁷. El segon partit de la sèrie es va disputar abans d'un de futbol, entre el CDE i el Plumstead FC. El matx es va programar per poder endarrerir la disputa del partit de futbol entre els blancs-i-blaus i els londinencs, que havien patit la calor de la ciutat en el partit anterior i havia perjudicat el seu joc i, sobretot, l'espectacle del públic. Després d'aquest segon matx entre l'Español i el Patrie, semblava que el rugby començava a interessar al públic barceloní³⁸⁸. S'esperava un tercer partit, que es va jugar el 5 de juny d'aquell mateix any³⁸⁹. L'equip blanc-i-blau va saltar al camp amb cinc neòfits. Amb un empat com a resultat final, el partit va ser molt igualat en el joc³⁹⁰. El CDE va continuar l'aposta per l'esport oval, tot i tenir present que el futbol era l'esport principal. El club —

³⁸⁴ «Rugby», *El Mundo Deportivo*, 25 maig 1911, 4.

³⁸⁵ Aquests sis jugadors són els següents: Sanpere (Sampere), Massana A. i Massana S., Larrañaga, Castillo i Gibert. Informació extreta de «Foot-Ball. 'Plumstead F. C.' de Londres contra 'C. D. Español'», *El Mundo Deportivo*, 1 juny 1911, 4.

³⁸⁶ Winter, «Rugby. El primer partido jugado en Barcelona», 1. El XV que va presentar el *Patrie* va ser el següent: “*Vaillés, zaguero; Langlois, Lattes, Guiraud i Boix, tres cuartos; Conredor y Mizraki, medios; Charlot, Villeneau, Charlot, Rehinard, Clement, Artigas (A), Foilleux y Bonneau, delanteros*” I per part del Español, l'equip va ser el següent: “*Castillo, zaguero; Sampere, Larrañaga, Dutiscouet y Fidalgo (ainé), tres cuartos; Rubio (ainé) y Fidalgo (cadet), medios; Rubio (cadet), Casas, Massana (S.), de Guibert, Barraquer, Artigas, Gibert y Nogareda*”. Hi ha ball de noms entre la premsa esportiva, però tant el *Mundo Deportivo* (25 maig 1911, p4) com *l'Eco de Sports* (22 maig 1911, 1) i *La Mañana* (26 de maig de 1911, 4) coincideixen amb els XV titulars i són cròniques de dies posteriors als partits. Difereixen en l'escriptura dels noms, però es veu que són les mateixes persones. Un altre diari que ofereix les alineacions, dies previs al partit, és *La Publicidad* (del 20 maig edició nit, 2 i del 21 maig edició matí, 8), en què hi ha ball de lletres en els cognoms dels jugadors i algun ball de nom respecte als altres dos diaris. Totes les informacions coincideixen que el partit va ser arbitrat per l'exjugador del Stade Bordelais, Liaras.

³⁸⁷ Winter, 1; Look, «Crónicas al Aire Libre. Foot-ball», *El Diluvio*, 23 maig 191, 4-5; «Foot-Ball “Rugby”. El primer encuentro», *La Publicidad (Edición Mañana)*, 23 maig 191, 3; «Rugby», 25 maig 1911, 4.

³⁸⁸ Winter, «Rugby», *Eco de Sports*, 29 maig 1911, 1.

³⁸⁹ L'alineació per part del Patrie, que va vestir amb samarreta negra, va ser la següent: Artigas, Langlois, Lattes, Guiraud, Boix, Navarro, Cansedon (se suposa que és el Camredon, ja que durant la crònica parla d'ell), Charlot (R.), Villeneau, Valiés, Clément, Bonneau, Bourgeois, Charlot (A.). Com es pot veure, l'equip francès només tenia 14 jugadors per jugar el matx. Pel que fa al bàndol espanyolista, van sortir al camp: Castillo, Sampere, Massana (S.), Gibert, Duliscouet, Rubio, Fidalgo, Mulí, Buxó, Massana (A.), Marcos, Torrens, Nogareda, Ponz, Font. Un cop més, amb l'arbitratge del Sr. Liaras. Winter, «Rugby. Encuentro entre el “Patrie” y el “Español”», *Eco de Sports*, 12 juny 1911, 1.

³⁹⁰ El resultat final va ser un empat a 11 punts. Winter, 1.

que va tenir una secció fins al 1912³⁹¹— volia ser una entitat poliesportiva i va donar facilitats per tal que els seus socis “*puedan dedicarse a la práctica del Rugby*”³⁹².

Un cop passat aquests encontres i entusiasme inicials, l'opinió pública es preguntava si “*contaremos con un deporte más?*” dins del panorama esportiu català³⁹³. Amb el rebombori i visibilitat que havien generat els partits, i amb les notícies aparegudes a les capçaleres catalanes sobre la formació d'altres equips, es va pensar que ja era un fet la introducció del rugby a la Ciutat Comtal³⁹⁴. El futbol i la premsa havien fet molta feina en aquest sentit. Però tot i aquesta embranzida inicial que representà l'esperançadora primavera de 1911, l'esport oval no va aconseguir consolidar la seva pràctica a Catalunya. El fet que no es creessin més equips, afegit a l'arribada de l'estiu i a la no continuïtat de l'equip gal, van aturar la continuïtat del desenvolupament del rugby. En definitiva, no es va generar un moviment que fos capaç d'estimular la creació i formació d'altres equips i van fracassar aquells primers intents d'assentament a Catalunya i es va haver d'esperar fins a l'any 1921 per tornar a veure *ruggers* córrer darrere una pilota ovalada en un camp de gespa. Un matx entre la UES i el Club Natació Atlètic (CNA) inauguraria el seu arrelament a territori català³⁹⁵.

3.2.2.2 *L'atletisme com a disciplina de base*

L'esport que va tenir un estret contacte amb moltes disciplines de l'època fou l'atletisme, gràcies a la seva naturalesa de disciplina base. Al començament de la dècada dels anys vint, l'atletisme ja era una activitat consolidada i estructurada, amb una federació (1915) que aglutinava i vetllava pels clubs i seccions existents³⁹⁶.

En aquests incipients inicis, la relació entre la disciplina atlètica i el rugby va ser molt propera i va tenir un impacte directe en la seva penetració, ja que va ser una de les principals pedreres des de la qual es van captar jugadors pels primers clubs catalans. Paral·lelament a la connexió amb el futbol, s'observa que una part important dels equips van ser formats amb atletes, que també continuarien practicant de manera paral·lela

³⁹¹ Hi ha constància de l'existència d'una secció de rugby dins l'entitat blanc i blava des del març de 1911, fins al maig de 1912. «Football (Sociedades de). Sports Varios (Sociedades de). Club Deportivo Español», *Stadium. Revista Ilustrada*, 15 maig 1912, 7; «Ecos», 6.

³⁹² No hi ha cap document, més enllà d'aquestes poques línies sortides a la premsa, que corrobori aquest fet, però el Club Deportivo Español va tenir l'honor de ser el primer equip català que va disputar el primer partit de rugby jugat a Catalunya amb jugadors catalans. «La nueva Junta Directiva del C. Deportivo Español», *Stadium. Revista Ilustrada*, 15 octubre 1911, 11.

³⁹³ «Rugby», 25 maig 1911, 4.

³⁹⁴ «Foot-ball», *La Publicidad (Edición Mañana)*, 28 maig 1911, 2.

³⁹⁵ Com es veurà més endavant, el primer parti *formal* entre el Natació Atlètic i la Santboiana es disputaria el 9 d'octubre de 1921. «Football», *El Diluvio*, 11 octubre 1921, 14.

³⁹⁶ Santacana i Pujadas, *Història de l'atletisme a Catalunya*, 59-60.

l'atletisme. Ho van fer combinant els dos esports sense problemes, pel fet que l'esport oval era considerat més aviat un esport d'hivern³⁹⁷ i, l'atletisme, d'estiu, com marcava la tradició esportiva britànica. La naturalesa del joc feia que fos molt viu, les seves fases dinàmiques duraven molt poc temps i eren molt desendregades³⁹⁸. La preparació i la bona forma física que tenien els atletes els donava l'oportunitat de poder jugar i aguantar físicament bé els vuitanta minuts del partit. Un clar exemple d'aquesta associació entre els dos esports es troba en el si del Club Natació Barcelona (CNB). El rugby estava ubicat pròpiament dins de la secció d'atletisme i es considerava part d'aquesta, en la que l'Antoni Vilamala n'era el representant dels dos esports dins de la Junta Directiva cenebista³⁹⁹. La secció, periòdicament, convidava els seus socis a involucrar-se en l'equip, recomanant participar en els entrenaments o en la disputa de partits⁴⁰⁰. Així, es podia llegir a *La Vanguardia* la convocatòria per disputar seu el primer partit, en que la “*sección de atletismo del C.N.B. recomienda a los socios que forman el equipo de rugby y sus suplentes que hoy, Domingo, acudan a la estación de Riera de Magoria*”⁴⁰¹. Uns anys després, la mateixa premsa esportiva, recordant un grup d'atletes que havien cultivat el rugby dins del CNB, va destacar la relació profitosa que va existir entre ambdós esports i remarcava “*lo bien trabados y unidos que van ambos deportes y la influencia reciproca que benéficamente se producen*”⁴⁰².

Un altre exemple es pot trobar dins la UES, tot i que aquesta relació es va donar a la inversa. La societat, fundada per la pràctica de l'esport oval, però amb una marcada vocació poliesportiva i reconeixent el valor que l'atletisme tenia pel rugby, la junta del club va proposar la creació d'una secció d'aquesta disciplina dins de la seva entitat. De fet, en la seva primera Junta Directiva del club ja havia un delegat d'atletisme, amb dret a veu i a vot⁴⁰³. L'article 4 del reglament apuntava que la “*Junta directiva se constituirá de un Presidente, un Secretario-Contador, un Tesorero, i dos Delegados, uno para el Foot-ball Rugby y otro para*

³⁹⁷ «Camp d'esports», *Natació. Butlletí mensual del Club de Natació "Barcelona"*, novembre 1922, 80.

³⁹⁸ Les fases dinàmiques del rugby són la melé oberta i el mol. Quan ens referim a fases dinàmiques, principalment, es parla de melés obertes.

³⁹⁹ El Sr. Vilamala va ser el delegat dins la Junta Directiva del Club Natació Barcelona, representant la comissió d'Atletisme. Aquesta comissió, des de l'inici de la competició de l'equip de Rugby el 1922, estarà integrada pels atletes Lluís Gibert, Juan Trigo, Antoni Vilamala i José Luis Lasplatas; tots ells jugadors de l'equip de rugby. Així mateix, en les actes de les reunions de la junta del club, el rugby es tractarà sempre sota el paraigua de l'atletisme, com es pot comprovar a diverses actes de les reunions (a tall d'exemple, Actes 85, 86, 87, 95, 97, 98, entre d'altres). . E., «Natación. La nueva junta del C.N.B.», *Mundo Deportivo*, 12 gener 1922, 3.

⁴⁰⁰ «Deportes», *Diario de Barcelona*, 1 desembre 1921, 8924.

⁴⁰¹ «Rugby», *El Diluvio*, 1 gener 1922, 15.

⁴⁰² «Natación. La labor invernal...», *El Mundo Deportivo*, 10 novembre 1926, 2.

⁴⁰³ Aquesta primera junta, a més de l'Agustí Peroña, la van configurar: “presidente, Baldiri Aleu; secretario-contador, Antonio Garrigosa; tesorero, Gustavo Rión; delegado de foot-ball Rugby, Miquel Petit”. Unió Esportiva Santboiana, «Actas. 4 de Juliol 1921 - al 1 de Juliol de 1924», 1921-1924, 2, Sant Boi de Llobregat, Unió Esportiva Santboiana.

*el Atletismo*⁴⁰⁴. Aquesta relació entre atletisme i rugby, també en la UES, s'evidencia clarament amb les nombroses fotografies des jugadors de l'equip de la UES fent salt d'alçada, llançament de pes, salt de longitud o perxa⁴⁰⁵.

De la mateixa manera, l'Agrupació Atlètica Vida (AAV), una de les primeres associacions que va cultivar l'esport oval entre els esportistes de Sant Andreu del Palomar, estava dedicada “a l'esport en general, però centrada en la pràctica de l'atletisme”⁴⁰⁶. A finals de 1921, van formar l'equip amb atletes de l'entitat⁴⁰⁷. També es troben força esportistes del CADCI —Vinyals, Ferrer, Julio Bonet i Antonio Sarsanedas, entre d'altres— que feren curses a peu mentre les combinaven amb el rugby⁴⁰⁸.

Dins d'aquest àmbit, cal fer una especial referència a la Federació Atlètica Catalana (FAC) que, assabentant-se per la premsa de la formació de l'entitat santboiana i dins de l'esperit de l'època, els va escriure per felicitar-los “per l'explèndida iniciativa qu'han concebut i qu'els desitgui un gros i complert exit en la seva gestió” [*sic*], i per prestar-se a col·laborar en “tot quant pugui serli útil [*sic*] en el foment d'aquest deport, tal volta, el mes atletic [*sic*] de tots”. Josep Trabal —que posteriorment fou president de la FAC, periodista a diferents publicacions esportives de l'època i fervent amant de l'esport— els va demanar detalls del projecte del nou club i es va oferir a fer difusió de la nova entitat a la premsa, a més de voler fer-se soci⁴⁰⁹. En una missiva escrita amb entusiasme, va organitzar una trobada amb membres de la Unió per tal de parlar de l'esport oval i es va oferir per “ajudar en la implantació d'aquest bell esport del Rugby”⁴¹⁰.

Una altra mostra d'un dirigent vinculat a ambdós esports fou Pere Cussell—directiu i membre del FCB—, que va presidir i coordinar les seccions d'atletisme i de

⁴⁰⁴ Unió Esportiva Santboiana, «Reglamento para la Unión Esportiva Samboyana», 12 juny 1921, 1, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁴⁰⁵ Hi ha moltes fotografies de l'època en arxius privats —com la *Col·lecció de fotografies de l'arxiu de Salvador Comas*— de jugadors de l'equip de la Unió Esportiva Santboiana en el transcurs de diverses pràctiques atlètiques. També hi ha fotografies dins de “Reculls de Premsa 1923-1924” (Arxiu privat de la Unió Esportiva Santboiana) de jugadors fent atletisme, com en Michel Reynard, mentre executava un salt de perxa el 1923.

⁴⁰⁶ Jordi Petit i Pau Vinyes, «Agrupació Atlètica Vida», en *El món associatiu a Sant Andreu del Palomar. Les entitats andreuques (1852-1939)* (Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, 2020), 190.

⁴⁰⁷ «Futbol-Rugby», 26 novembre 1921, 7.

⁴⁰⁸ «Secció Permanent de Sports i Excursions. Atletisme», *Acció*, agost 1921, 12; Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, «Secció Permanent de Sports i Excursions.», *Acció*, gener 1922, 16.

⁴⁰⁹ La carta enviada per Trabal és del dia posterior a la publicació d'un article que parla de la formació de la Unió Esportiva Santboiana. «De Fora. El Futbol Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 18 abril 1921; Josep Trabal, «Carta de Josep Trabal a Baldiri Aleu», 19 abril 1921, 1-2, Sant Boi de Llobregat, Unió Esportiva Santboiana. Trabal, apareix en la sisena posició com soci d'honor del club blaucel.⁴⁰⁹ Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Socios.», juliol 1921, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁴¹⁰ Josep Trabal, «Carta de Josep Trabal a Baldiri Aleu», 22 abril 1921, 1, Sant Boi de Llobregat, Unió Esportiva Santboiana.

rugby durant un temps perllongat⁴¹¹. Fou delegat del club blaugrana a la FER⁴¹², a més de president de la FAC⁴¹³. O altres exemples de persones doblement vinculades als dos esports, trobem a Mariano Cugueró, per exemple, que era un jugador constant a les alineacions del Rugby Club University (RCU), també era un àvid llançador de martell, disc i pes⁴¹⁴ i, quan calia, participava en algun campionat de boxa, pel mateix club⁴¹⁵. Evidentment, molts altres esportistes van combinar i compaginar la pràctica d'ambdós esports, com Carlos Luque, Fernando Sabràs o Aparicio, que van ser jugadors i atletes des de 1923 fins als anys trenta⁴¹⁶.

En definitiva, les relacions entre ambdós esports no va ser només durant el període d'arribada i arrelament, sinó que esdevingué perllongada en temps, amb cròniques d'atletes que jugaven a rugby i de *ruggers* que practicaven l'atletisme fins a l'arribada de la Guerra Civil.

3.2.2.3 *La boxa i el rugby, dos esports de combat*

La relació entre el rugby i les pràctiques pugilístiques també va tenir una participació destacada en el procés d'arrelament de l'esport oval a Catalunya. Precisament, alguns dels *ruggers* dels XV titulars feien boxa o activitats de lluita. De fet, l'entorn de la boxa considerava el rugby “*por sus especiales condiciones, un juego complementario cual ningún otro para el entrenamiento*”⁴¹⁷. En aquestes primeres etapes, hi ha diversos cercles on es desenvolupaven activitats pugilístiques i que van crear secció de rugby o van tenir jugadors en altres clubs. Un d'aquests exemples fou l'AAV —l'entitat poliesportiva de Sant Andreu— que comptava amb una secció de boxa. Aquest club va conformar el seu primer equip —a finals de 1921— amb boxejadors, a més dels esmentats atletes⁴¹⁸. També, el Club Natació Atlètic aglomerava un bon nombre de boxejadors en el seu equip, com en Josep Ubach, n'Enrique Urtasun o en Federico Zaldívar⁴¹⁹, a més del

⁴¹¹ Va estar vinculat a la secció de rugby des dels seus inicis, 1923, fins al 1926. «Rugby. La secció del F.C. Barcelona», *Mundo Deportivo*, 30 octubre 1924, 14; Corredisses, «Atlètiques. Homenatge a Pere Cusell», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 25 març 1926, 7.

⁴¹² Federación Nacional Española de Fútbol Rugby, «Còpia de l'Acta de la Federación Nacional Española de Fútbol Rugby», 15 març 1925, Caixa 420; Expedient 11213. ES. 8019. ASDG. Arxiu de la delegació del Govern de Catalunya. Subdelegació del Govern de Barcelona.

⁴¹³ «Demanant l'hora d'estiu», *La Publicitat*, 7 abril 1925, 2.

⁴¹⁴ Murphy, «Atletisme. La primera jornada dels campionats peninsulars», *La Rambla de Catalunya*, 22 setembre 1930, 10; Bernardez, «Manifestación atlética ayer en el estadio», *El Mundo Deportivo*, 18 juliol 1932, 2.

⁴¹⁵ «Notas del block», *El Mundo Deportivo*, 22 febrer 1931, 3. Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, «Secció Permanent de Sports i Excursions.», gener 1922, 16.

⁴¹⁶ «Noticias Varias. El match Badalona-Rugby Club Universitari», *El Mundo Deportivo*, 31 octubre 1930, 3.

⁴¹⁷ Sancho de Acuña, «Rugby. Impresiones», 21.

⁴¹⁸ «Fútbol-Rugby», *La Vanguardia*, 26 novembre 1921, 7.

⁴¹⁹ «Fútbol Rugby», *Papitu*, 23 novembre 1921; Sancho de Acuña, «Rugby. Impresiones», 21.

destacat Frank Hoche⁴²⁰ i Jordà Vallmajó, que competia en lluita grecoromana. De la mateixa manera, el Catalunya Sporting Club —que va participar en la primera competició de rugby organitzada a Catalunya— tenia secció de boxa dins del seu ventall d'activitats esportives. I el 1922, quan es va crear la Federació Espanyola de Boxa, aquest club va ser un dels membres fundadors de l'associació, on aportaren un vicepresident⁴²¹. Un altre club vinculat a la boxa fou L'Ateneu Enciclopèdic Popular, que anys més tard va crear una secció d'esport oval per als seus afiliats (1928). L'Ateneu disposava de secció de boxa, a més de la de natació i la de proves atlètiques, entre d'altres⁴²². Cal recordar també que el CNA va néixer en el Gimnàs Solé, conegut per les seves activitats pugilístiques. Com una anècdota, convé ressaltar que era el gimnàs on Hans Gamper feia boxa⁴²³.

Cal fer esment que, en els anys vint, la boxa era un dels pocs esports que podia competir en popularitat amb el futbol i la seva presència a les capçaleres periodístiques catalanes era molt abundant. A tall d'exemple, el 3 de febrer de 1924 es va aplegar 20.000 persones a l'estadi de Les Corts per gaudir d'un combat organitzat entre els púgils Ricard Alís i Piet Hobin⁴²⁴. L'esport de la boxa va donar suport als nous clubs de rugby, a més d'aportar jugadors, amb algunes ajudes econòmiques. Coneguts púgils de l'època es van oferir “*espontánea y desinteresadamente a organizar una sesión de boxeo a beneficio a las dos entidades que con mayores arrestos han acometido la implantación del rugby en España*”⁴²⁵, sense especificar les entitats a les quals estarien destinades els beneficis.

3.2.2.4 *La vinculació amb el rem*

De la mateixa manera, el rem va tenir el seu espai en aquests esports facilitadors de la pràctica del rugby. El club on més rellevància va tenir la relació rem-rugby va ser al CADCI, que reunia les seves activitats esportives a la Secció Permanent d'Esports i

⁴²⁰ Time-Keeper, «Boxeo. En el Doré», *El Mundo Deportivo*, 3 novembre 1921, 4.

⁴²¹ R. Larruy, «Boxeo. La Federación Española de Boxeo», *Mundo Deportivo*, 2 setembre 1922, 6.

⁴²² Núria Martínez, «El silenci de la boxa. De document sociològic a obra d'art.» (Barcelona, Universitat de Barcelona, 2015), 82.

⁴²³ Elias y Juncosa, «Los apóstoles del sport. Juan Gamper», 3-4.

⁴²⁴ «El campeonato de Europa del peso Welter», *La Jornada Deportiva*, 5 febrer 1924, 7.

⁴²⁵ Sancho de Acuña, «Rugby. Impresiones», 21.

Excursions⁴²⁶. La persona que era sòcia de l'entitat comptava amb diverses opcions esportives, d'entre les quals la natació, l'atletisme⁴²⁷ i la boxa⁴²⁸.

El sindicat obrer tenia el rem centralitzat a El Club de Mar amb totes les activitats aquàtiques. Molts dels membres que participaven en l'equip de rugby del Centre eren practicants d'aquesta disciplina esportiva, com n'Arís, n'Enriquez, en Farré, en Larrosa, en Queralts, n'Enrique Losantos i en Francesc Canela, entre d'altres⁴²⁹. S'ha de tenir en compte que, pràcticament, tot el Comitè de Rugby del Centre estava format per remers⁴³⁰, que combinaven ambdós esports. Cal fer esment que, uns dies després d'organitzar els Campionats de Catalunya de rem⁴³¹, el CADCI es va implicar en la fundació de la Federació Catalana de Rem (1922) i es va vincular en la seva gestió, portant la secretaria i la tresoreria⁴³². Posteriorment, el club també va estar implicat en la creació i la gestió de la Federació Catalana de Futbol Rugby, dins de la qual ocuparen la secretaria uns quants anys⁴³³. Fins i tot, Losantos arribaria a presidir la Federació⁴³⁴.

Tot i que els altres clubs vinculats a l'assentament de l'esport oval no disposaven de secció de rem, alguns dels seus membres participaven en proves d'aquesta disciplina a tall individual o representant altres clubs, com José Lasplazas del Club Natació Barcelona, que va ser olímpic en aquesta disciplina, Verdera del Cataluña Sporting Club o Omedes⁴³⁵ de l'Olímpic Rugby Club⁴³⁶.

3.2.2.5 *La natació i el waterpolo com a impulsors*

Com queda alès al llarg de tot aquest capítol, els *sportsmen* de l'època eren persones que practicaven diversos esports, i donada la importància de les pràctiques aquàtiques de

⁴²⁶ El CADCI es va crear el 1903. L'estructuració de Centre es va fer entre març del 1904 i setembre de 1904, en que la Secció Especial d'Esports —es va convertir en Permanent el 1910— apareix en els seus estatuts (1904). Consell Directiu CADCI, «Els dependents autonomistas», *La Veu de Catalunya (Ed. Matt)*, 14 maig 1903, 4; Manuel Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923» (Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, 1979), 30-31.

⁴²⁷ Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923», 296, 1126.

⁴²⁸ Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, «Secció Permanent de Sports i Excursions. Comitè de Gimnàs», *Acció*, gener 1923, 21.

⁴²⁹ «Secció Permanent de Sports i Excursions. Comitè de Rem», *Acció*, maig 1921, 15.

⁴³⁰ Del Comitè de rugby, tots els membres —excepte Gaspar Bosch— havien participat en proves de rem amb el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, «Rugby. Un nuevo equipo de Rugby», *La Jornada Deportiva*, diciembre 1922, 3.

⁴³¹ «Campionat de Catalunya de Rem», *La Jornada Deportiva*, 12 maig 1922, 16.

⁴³² «Nova Federació», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 22 maig 1922, 4.

⁴³³ En Francesc Canela apareix com a secretari des del 1923. Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta al Governador Civil de Barcelona de David Cuyás», 13 juny 1923. Es troba en el càrrec fins el 1924. Federació Espanyola de Rugby, «Federación Española de Rugby Barcelona. Llicència Federació Catalana de Futbol Rugby», 1924.

⁴³⁴ «Rugby. Asamblea de la Federación Catalana de Futbol Rugby», *Diario de Barcelona*, 5 febrer 1925, 6.

⁴³⁵ A les fonts consultades, el cognom es troba escrit de dues maneres, Omedes i Humedes.

⁴³⁶ R.H.M., «Nautica. Las regatas sociales del Marítimo», *El Mundo Deportivo*, 29 octubre 1924, 9.

l'època, els esportistes també transitarien de la natació al rugby amb facilitat. Així que la natació i el waterpolo també van tenir un paper molt destacat en l'etapa d'arrelament del rugby. Molts jugadors dels equips eren waterpolistes i nedadors, i cal dir que el dos dels primers equips de rugby a Barcelona, com s'ha anat veient, van crear-se en el sí dels dos principals clubs de natació de l'època.

Prèviament a la incorporació del rugby com a pràctica esportiva a Catalunya, van existir algunes manifestacions informals de l'esport oval incloses dins de jornades festives de clubs de natació del Principat. Concretament, a finals de 1915 i en una diada del CNA als Banys Orientals i després d'unes proves de natació i de “*ejercicios de lucha a la cuerda*”, es va tancar la trobada disputant “*un partido de Rugby entre los equipos capitaneados por E. Candell y Grañó*”. La lluita entre els dos conjunts va ser molt aferrissada i igualada, amb “*cargas y buenas jugadas, resultando tan equilibrado que quedaron en empate a 8 goals*”⁴³⁷. Aquest encontre informal de rugby és el primer partit documentat de l'esport disputat entre equips formats per jugadors catalans. Ambdós capitans eren nedadors i waterpolistes⁴³⁸. Esteve Candell no era estrany a la pràctica de les curses a peu⁴³⁹ i Roc Grañó també es va exercitar de manera habitual en l'atletisme i la boxa⁴⁴⁰. Ambdós esportistes participaren en la creació del CNA, conjuntament amb l'Enric Masses, que més endavant fou un dels impulsors del rugby al club⁴⁴¹. Aquesta no fou l'única manifestació dels *ruggers* dins del CNA abans de crear la secció (1921). A finals de gener del 1916, apareixen dues fotografies publicades a la *Il·lustració Catalana* que donaven testimoniatge d'un partit de rugby. Al peu de la fotografia es podia llegir que “grupus de socis dels clubs de natació ‘Barcelona’ y ‘Athlètic’ que’s disputaren un interessant partit de rubby, lo diumenge passat, en la platja” [*sic*]⁴⁴². Aquest fou el primer partit informal de rugby documentat que es disputà entre dos clubs catalans. Pel que fa als jugadors de la secció del Natació Atlètic, cal dir que, en part, provenien de la natació, com en Casimiro Baidés, els germans Camino o en Josep Fernández, però una de les fonts principals de captació per l'equip negre-i-or fou el grup de waterpolo de l'entitat. Van simultaniejar la natació, el waterpolo i el rugby jugadors

⁴³⁷ ESB, «Natación. En el “Athletic”», 8.

⁴³⁸ «Natación», *La Vanguardia*, 12 maig 1915, 4-5.

⁴³⁹ ESB, «Natación», *El Mundo Deportivo*, 8 febrer 1915, 4.

⁴⁴⁰ «Pedestrismo», *Stadium. Revista Il·lustrada*, 25 març 1916, 1; R. Laury, «Pugilato. Veladas pujilísticas», *El Mundo Deportivo*, 29 maig 1916, 4.

⁴⁴¹ Juan Antonio Sierra, *90 anys d'història del Club Natació Atlètic-Barceloneta (1913-2003)*, Club Natació Atlètic-Barceloneta, 2003, 11.

⁴⁴² Fabregat, «Grups de socis dels clubs de natació ‘Barcelona’ y ‘Athlètic’ que’s disputaren un interessant partit de rugby, lo diumenge passat, en la platja», 55.

com en Josep Barrios, en Joan Ubach, l'esmentat Josep Fernández, n'Enric Gil o els germans Poch —Joaquim i Fèlix⁴⁴³.

D'altra banda, la relació del Club Natació Barcelona (CNB) amb el rugby fou també constant i intensa. Aquest nou club fou una alenada d'aire fresc i un nou equip contra el qual competir. Esportistes del club endegaren els entrenaments de la nova secció del CNB al camp d'esports de l'Argos⁴⁴⁴ i, el primer dia de l'any 1922, van disputar el seu primer partit al camp de la Santboiana, havent fet la crida des de la secció d'atletisme⁴⁴⁵. El primer XV del CNB que va competir de manera formal estava conformat per alguns atletes com els germans Trigo —Joan i Marià—, en Marcel Lafitte o n'Antonio Vilamala⁴⁴⁶, però en gran part per nadadors i waterpolistes, de gran nivell, com n'Alfons Tussell, en Joaquim Rosich, els germans Gibert —Fances de Sale i Lluís—, en Manel Basté i en Joan Puig⁴⁴⁷; alguns dels quals van ser Olímpics en diversos Jocs. També es pot veure que una part dels directius del club participaren en els XV cenebistes. Així, els germans Gibert, en Rosich i en Basté eren part de la Junta del CNB (1922) i del comitè tècnic de natació, juntament amb Mariano Amigó⁴⁴⁸. Alguns dels seus membres arribarien a ocupar llocs significatius a la junta dels cenebistes, com per exemple en Joaquim Rosich, que arribaria a la vicepresidència (1924), o n'Antoni Vilamala, que en seria el seu comptador. Convé ressaltar que Rosich també va tenir càrrecs de certa rellevància dins de la Confederació Esportiva de Catalunya, de la mateixa manera que David Cuyás, un altre destacat dirigent del club blanc.

Com queda palès amb aquesta forta relació entre natació/waterpolo i rugby, ambdós cercles —CNA i CNB— van tenir un paper fonamental en la penetració i en el seu arrelament a Catalunya. Aquests dos clubs van esdevenir el segon i el tercer club de rugby creats, i van disputar el primer partit entre dos equips barcelonins (1922)⁴⁴⁹. Serveixi per expressar aquesta importància i no simplement d'anècdota, que arran del partit, aquella setmana els dos clubs de natació van compartir portada per igual amb el futbol a *La Jornada Deportiva*⁴⁵⁰.

Ja finalment, una altra entitat que tingué secció de natació i de waterpolo, les quals completaven la seva varietat de manifestacions esportives, fou el CADCI, que la va

⁴⁴³ Juan Antonio Sierra, *90 anys d'història del Club Natació Atlètic-Barceloneta (1913-2003)*, Club Natació Atlètic-Barceloneta, 2003, 17.

⁴⁴⁴ «Rugby», *El Diluvio*, 1 desembre 1921, 21.

⁴⁴⁵ «Rugby», 1 gener 1922, 15.

⁴⁴⁶ «Comitè tècnic d'atletisme», *Natació. Butlletí mensual del Club de Natació «Barcelona»*, maig 1922, 27.

⁴⁴⁷ «Polo acuatico», *La Vanguardia*, 20 agost 1921, 4.

⁴⁴⁸ E., «Natación. La nueva junta del C.N.B.», 3.

⁴⁴⁹ «Futbol Rugby», *La Vanguardia*, 7 febrer 1922, 21.

⁴⁵⁰ «Los dos fútbol», *La Jornada Deportiva*, 6 febrer 1922, 1.

començar a organitzar a inicis dels anys 1920. Aquesta secció, amb vinculacions a la Federació Catalana de Natació Amateur, va tenir algun membre associat al rugby, com Francesc Canela. Tot i tenir natació, waterpolo, salts, etc., la secció no estava enfocada a la competició, sinó més aviat a l'ensenyament pràctic de la disciplina i a l'educació física⁴⁵¹.

3.3 Conclusions

Com hem explicat a l'inici del capítol i hem pogut anar constatant al llarg de les evidències documentals, la difusió del rugby cap a Europa no va ser uniforme i es va donar a diverses velocitats. Tot i això, pel que fa al sud-oest del continent, aquesta difusió va seguir un patró semblant, tant en aspectes de marc temporal —primeres experiències informals, primeres manifestacions formals, fins a la incorporació de la pràctica— com en la relació de persones amb el binomi local format a França i expatriat resident a Catalunya.

Concretament, s'ha pogut evidenciar que, l'esport oval, a Catalunya i al sud-oest d'Europa, es va començar a practicar de manera informal a principis del segle XX per esportistes estrangers residents a Barcelona que l'havien jugat al seu país d'origen i per *sportsmen* autòctons que ja l'havien practicat quan havien viscut a l'estranger. Va ser una etapa, principalment, d'influència britànica.

Això ara bé, la influència cabdal, tant directa com indirecta, en molts aspectes de la societat catalana de finals del segle XIX i inici del XX, per la penetració del rugby a aquests territoris, va ser la presència d'una comunitat francesa al territori. Elements com la llengua, la literatura i les idees polítiques i socials que arribaven de l'hexàgon eren palpables en la vida política i intel·lectual del Principat, especialment en les zones més desenvolupades econòmicament⁴⁵². D'aquesta manera, les primeres experiències formals a Catalunya es van donar de la mà d'aquesta colònia resident a Barcelona, que va organitzar un equip, el Patrie, amb el que el CD Español va disputar una sèrie de tres partits (1911). La manca d'altres equips contra els que competir, el fet que l'equip blanc-i-blau estava format en part per jugadors de futbol del primer equip, certament especialitzats a l'època, i la no continuïtat de l'equip francès, va comportar que l'esport no trobés una bona base sobre la que recolzar-se per seguir el seu creixement.

Tot i que van haver-hi esportistes locals que van jugar a rugby anteriorment, havent-te'l après a l'estranger, els dos principals artífexs de l'arrelament de l'esport oval a

⁴⁵¹ Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923», 1124.

⁴⁵² Bogdan Popa, «Un sport anglais importé de France. Le rugby comme objet de recherche sur l'élite en Roumanie (1913-1940)», *Apropos [Perspektiven Auf Die Romania]*, 2019, 269.

Catalunya van ser Baldiri Aleu i David Cuyás. Ambdós, que l'havien practicat en el seu període d'estudis i residència a França, en foren destacats promotors al Principat fomentant la seva difusió entre els *sportsmen* catalans. Igualment, també hem pogut constatar que la premsa va tenir un paper rellevant en aquesta penetració i, sobretot, aquest procés d'implantació es va propiciar majoritàriament a través dels clubs i esportistes del futbol, de la boxa i del rem, però també de l'atletisme, la natació i el waterpolo. Aquests tres darrers, van ser la font d'on van provenir la majoria de jugadors dels equips d'aquesta primera etapa de radicació de l'esport oval a Catalunya. En definitiva, el rugby va anar de bracet de la pràctica d'altres esports en els primers anys i sense ells, sembla difícil que aquest hagués pogut penetrar a la societat catalana.

4. La primera expansió (1921-1924)

Com s'ha vist, la influència francesa va ser clau en el procés d'incorporació de l'esport oval en el sud-est europeu. El binomi expatriat francès i local que havia residit a França va ser comú en països com Itàlia, Portugal i Catalunya. Aquest tàndem va impulsar la formació d'equips i de clubs de rugby. Així, els primers cercles van captar esportistes de disciplines tan variades com el rem i la boxa, tot i que els esports que van aportar més jugadors foren la natació-waterpolo i l'atletisme.

En aquest capítol s'examinarà l'esportivització del rugby francès a partir del contacte amb ciutadans anglesos, des de l'arribada a través del Pas de Calais (1872) fins al seu arrelament al sud del país. També s'explorarà com es van establir les primeres vinculacions entre el rugby i el catalanisme, que es van mantenir fins a l'adveniment de la Guerra Civil, a través de l'adopció de la Union Sportive Perpignanaise com a equip català amb les quatre barres al pit.

Es tornarà a revisar les dues persones cabdals en tot el procés d'arrelament i institucionalització del rugby a Catalunya, que formaren part de la majoria de les iniciatives vinculades a l'esport oval: Baldiri Aleu i David Cuyás.

També, s'estudiarà la ràpida creació dels primers clubs de rugby a Barcelona i a la seva àrea d'influència i com, a través de l'afany competitiu de l'època es van començar a organitzar els primers partits. Aquest incipient inici va provocar un fort impacte a la premsa, que va començar a publicar les seves cròniques amb regularitat. Després d'aquests primers encontres, ràpidament es va organitzar la primera competició a Catalunya, la Copa Real Sociedad de Carreras de Caballos. Per primera vegada, tots els cercles catalans jugarien entre ells en un torneig.

4.1 L'expansió interior del rugby francès i la influència a Catalunya

El trajecte de l'esport oval des del nord de França i passant per un arrelament inequívoc al sud, fins a la seva arribada a Catalunya, fou un procés lent, però progressiu, que es va endegar durant l'etapa de la Tercera República francesa. El 1870, el rugby era un fenomen pràcticament desconegut per la major part de la població gal·la. La seva adopció i creixement va anar lligat als contactes amb la comunitat anglesa, que en general es desplaçava a França per qüestions comercials. Així, el primer club d'aquest esport fou fundat al port comercial de Le Havre (1872) —format per jugadors britànics. En arribar a la capital francesa, el *foot-ball* es va convertir en poc temps en un dels entreteniments

dels joves *gentlemen* parisencs⁴⁵³. Progressivament, l'esport oval es va anar escapant dels seus impulsors i de les accentuades característiques estudiantils i burgeses dels seus practicants, per disseminar-se a ciutats mitjanes i, més lentament, a zones rurals, començant alhora la migració cap al sud de l'hexàgon. D'aquesta manera, el rugby va emprendre el seu camí cap a La Rochelle i Bordeaux —destacats ports comercials—, abans d'abraçar Perpinyà —a través de Toulouse—, on arrelà amb força al sud-oest rural francès⁴⁵⁴.

En poc més de trenta anys, s'havia establert entre la Vallé du Rhône i la Vallé de la Garonne, on precisament s'havien instal·lat ciutadans britànics dedicats al comerç del vi. Posteriorment, la creació de clubs en aquesta àrea geogràfica va ser molt notable. Durant el final de segle i l'inici del següent, va establir-se el domini dins del rugby francès dels equips de la zona del sud de la República. A tall d'exemple, el Stade Bordelais va disputar durant nou anys consecutius la final del campionat francès de primers equips entre 1904 i 1911 i en va guanyar set entre 1899 i 1911⁴⁵⁵. Amb aquesta clara hegemonia meridional, va continuar la seva irradiació i el seu assentament en aquesta àrea geogràfica. Així, i tres dècades després de l'arribada del rugby a territori francès, es pot parlar d'una superioritat hegemònica dels clubs del sud rural. Aquests guanyaren pràcticament tots els campionats francesos de primers equips des de 1899 a 1914 —onze dels quinze. Fins i tot, la final del campionat de 1909 va enfrontar per primera vegada dos equips del sud-oest: el Bordeaux i Toulouse. Aquest fet és significatiu del decantament de les forces *rugbístiques* cap al migdia de l'hexàgon. El canvi d'equilibris va esdevenir irreversible a partir de 1921, amb l'hegemonia total del rugby gal del sud del país⁴⁵⁶.

Paral·lelament, el 1910 es va convidar França a formar part del grup anglosaxó i celta del rugby internacional. *Les Bleus* van ser acollits en el restringit torneig de les *Home Nations* britàniques del que, a partir del seu ingrés, es va conèixer com el V Nacions. Gràcies a aquesta internacionalització estable i prestigiosa, el rugby va rebre una empenta i la seva popularitat va augmentar⁴⁵⁷.

Els campions de França van estendre's lentament cap al sud-est, passant per Toulouse (1912), moment en què Baldiri Aleu estava estudiant a l'*École Nationale Vétérinaire*

⁴⁵³ Joris i Terret, «Le rugby et la France pendant la Première Guerre mondiale»: 105.

⁴⁵⁴ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 53.

⁴⁵⁵ Jean-Paul Callède, *Du Stade Bordelais au SBUC (1889-1939)*, Histoire du Sport en France (Pessac: Editions de la Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine, 1993), 94-95.

⁴⁵⁶ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 43-46.

⁴⁵⁷ Es pot veure reflectit en el nombre d'espectadors que assistiren als partits internacionals: 5.000 contra Anglaterra (1908), 8.000 contra Gal·les (1909) i contra Escòcia (1910), 10.000 contra Irlanda (1910), 20.000 contra Gal·les (1911), fins als 25.000 contra Escòcia (1913) i contra Gal·les (1914). Dine, *French rugby football. A cultural history*, 46.

*de Toulouse*⁴⁵⁸—fins a arribar a Perpignan (1914), on la Association Sportive Perpignanaise (posteriorment Union Sportive Perpignanaise) va guanyar el campionat en derrotar al Stadoceste Tarbais⁴⁵⁹. L'èxit d'aquests equips va ser la clau per a la ràpida emergència de clubs en aquest territori⁴⁶⁰, capil laritzant-se a moltes poblacions de petites o mitjanes dimensions, on va esdevenir un tret cultural i identitari important⁴⁶¹. Durant aquest arrelament del rugby al migdia francès, i el seu esclat de popularitat amb l'entrada a les V Nacions, es van donar les primeres experiències formals de l'esport oval al sud-oest occidental d'Europa —Portugal (1908), Itàlia (1910-1911) i Catalunya (1911)— vinculades a la comunitat francesa resident en aquests països.

L'esclat de la Gran Guerra va posar fi a la *belle époque* i va suposar un fre considerable al desenvolupament del rugby francès, però no va impedir la seva evolució. La guerra va comportar una gran mobilització dels joves francesos al camp de batalla⁴⁶², deixant els terrenys de joc deserts —tant de jugadors com d'espectadors—. Tres mesos després de la victòria contra el Stadoceste Tarbais en el torneig francès de primers equips (1914), els jugadors de l'equip perpinyanès es dispersaven i anaven a la guerra⁴⁶³. D'aquella final, no menys de quinze jugadors que van disputar el partit moriren en el conflicte armat⁴⁶⁴.

És rellevant recordar que, el 1914, França tenia molta dificultat per destacar esportivament a escala internacional. La Gran Guerra, tradicionalment, es va considerar com una gran aturada esportiva. S'ha de tenir en compte, però, que durant aquest període de desmobilització esportiva va haver-hi un gran nombre d'esportistes internacionals en sòl francès, especialment britànics. Així, i durant un lapse de cinc anys, els jugadors francesos van poder competir internacionalment amb les millors nacions de l'esport oval. D'aquesta manera, tant espectadors com esportistes van tenir contacte directe amb equips de molta qualitat, reduint la bretxa de joc que els separava dels millors⁴⁶⁵.

⁴⁵⁸ École Nationale Vétérinaire de Toulouse, «Feuille Matricule. Aleu, Baudilio».

⁴⁵⁹ «Foot-Ball Rugby», *El Diluvio*, 6 maig 1914, 29.

⁴⁶⁰ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 6.

⁴⁶¹ El 1911, es va produir una eclosió d'espectadors, acostant-se a les 30.000 persones, en la final que jugà al Stade Bordelais, cosa que va comportar una popularització i democratització de l'esport a tota la regió del sud-oest francès. Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*; Dine, *French rugby football. A cultural history*, 42.

⁴⁶² 3.600.000 homes van ser cridats al front l'agost de 1914. Joris i Terret, «Le rugby et la France pendant la Première Guerre mondiale»: 4.

⁴⁶³ Albert Bausil i Jean Vidal, *Le Rugby Catalan. Vingt-cinq années de Sport au Pays du Soleil* (Perpinyà: Imprimerie de l'Indépendant, 1924), 63.

⁴⁶⁴ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 53.

⁴⁶⁵ Arnaud Waquet i Joris Vincent, «Wartime Rugby and Football: Sports Elites, French Military Teams and International Meets During the First World War», *The International Journal of the History of Sport* 28, núm. 3-4 (març 2011): 383-84.

En aquest sentit, tot i l'evident efecte perjudicial que va tenir en la població i en l'esport, la Gran Guerra va comportar una sèrie d'aspectes positius pel rugby francès. Amb el flux de població provocat pel context bèl·lic, es va donar una barreja social i regional, a més d'intergeneracional; va contribuir en un enriquiment del joc gràcies a l'aprenentatge que es va dur a terme en la millora tècnica i de l'entrenament; i va haver-hi una mutació institucional en el món esportiu en general, creant-se la Federació Francesa de Rugby poc després de l'armistici. D'aquesta manera, l'esport oval francès es va renovar i es va transformar, sortint-ne reforçat del conflicte bèl·lic i donant pas a una edat d'or en els anys 1920⁴⁶⁶.

Prèviament, les notícies sobre el rugby francès a Catalunya foren molt anteriors a l'arribada d'aquest a Barcelona i iniciava la seva tímida incursió al territori a través dels corresponsals o de les agències de premsa internacionals dels rotatius catalans, que informaven dels esdeveniments a l'exterior. La penetració en l'imaginari esportiu català es va posar en marxa a finals del segle XIX a través de la premsa generalista. En una etapa en què les capçaleres tenien una funció utilitària, bàsicament informativa i divulgativa⁴⁶⁷, van començar a aparèixer incipients testimonis sobre l'esport oval. Així, el 1894 es publicava la primera notícia que es va poder llegir en una capçalera catalana de la disputa d'un partit de rugby entre el Stade de France i el Manningham Football Club, en una visita de l'equip de Bradford a la capital francesa⁴⁶⁸. Els rotatius, amb la intenció de familiaritzar els seus lectors amb les diverses noves disciplines esportives i els seus codis normatius, i amb una evident vocació didàctica⁴⁶⁹, explicaven la història dels *footballs* i de les seves diverses variants⁴⁷⁰, així com les reglamentacions i el joc⁴⁷¹. En general, el que es podia trobar a la premsa eren cròniques de partits internacionals, principalment entre clubs francesos.

Cal esmentar que les classes socials benestants catalanes s'interessaven per tot allò que venia d'Europa i, especialment, de la República veïna. Així, el joc del futbol amb pilota ovalada, que era àmpliament practicat, no va passar desapercbut. Amb el desig i les ganes d'aprendre noves pràctiques esportives, alguns sectors de l'esport català tenien interès a veure la variant del futbol que era tan popular a França i al Regne Unit. El

⁴⁶⁶ Joris i Terret, «Le rugby et la France pendant la Première Guerre mondiale»: 115.

⁴⁶⁷ Xavier Pujadas i Carles Santacana, «Prensa, deporte y cultura de masas. El papel del periodismo especializado en la expansión social del deporte en Cataluña hasta la guerra civil (1890-1936)», *Historia y Comunicación Social* 17 (2012): 151.

⁴⁶⁸ Franco, *La Vanguardia*, 1 desembre 1894, 1-2.

⁴⁶⁹ Pujadas i Santacana, «Prensa, deporte y cultura de masas. El papel del periodismo especializado en la expansión social del deporte en Cataluña hasta la guerra civil (1890-1936)», 2012, 151.

⁴⁷⁰ Marqués de Santa Susana, «Football», *Crónica del Sport*, gener 1896, 7.

⁴⁷¹ X, «El juego del "Football"», 382.

primer intent documentat de donar a conèixer l'esport oval al públic català es va produir a inicis del segle XX. Com s'ha mencionat anteriorment, ja el 1903 es va tenir la intenció de portar a dos equips gals, per tal de fer una exhibició de rugby a l'Hipòdrom. El projecte consistia en el fet que vinguessin “varis jugadors de Clubs de Tolosa per a celebrar partits de futbol-rugby entre ells”⁴⁷², un esport “casi desconegut entre els aficionats d'aquí” i, així, poder “donar-lo a conèixer al nostre públic”⁴⁷³. No hi ha cap notícia que la idea quallés i es portés a terme. Tot i això, es reprengué la iniciativa d'organitzar un partit de rugby, dins del gran esdeveniment esportiu que organitzava la ciutat de Barcelona per les festes de la primavera de 1910, en el marc de la *Quinzena Deportiva*. Es volia disputar un encontre “entre los dos mejores bandos del mediodía de Francia, Tolouse y Budeaux [sic]”⁴⁷⁴ i, d'aquesta manera, poder presenciar en viu una bona exhibició. Tampoc s'ha trobat documentació que confirmi la disputa del partit.

Com veurem, després de primeres experiències formals de l'esport oval a Barcelona (1911), una desena d'anys més tard es va tornar a jugar de manera oficial a la Ciutat Comtal. Un partit entre dos equips francesos a Barcelona va ser l'inici de l'arrelament i consolidació del rugby a Catalunya (1921).

4.1.1 El Catalanisme com a factor de difusió del rugby

Dins del context patriòtic i nacionalista dominant en l'àmbit europeu⁴⁷⁵, la Mancomunitat de Catalunya (1914-1923) va intentar conjuminar les voluntats autonomistes catalanistes polítiques i populars⁴⁷⁶. En aquest sentit, des de diversos sectors nacionalistes s'abraçava la idea d'una pancatanalitat, que es va plasmar en el terreny esportiu de l'esport oval a través de la Union Sportive Perpignanaise (USP), amb l'escut quadribarrat al pit. Després de la nova victòria al campionat de França de l'USP⁴⁷⁷, el 17 d'abril de 1921 a Besiers, i davant el Stade Toulousain⁴⁷⁸, la presència a la premsa de l'equip nord-català va ser remarcable i va anar creixent de forma progressiva, especialment a *La Veu de Catalunya*. Aquest diari, vinculat a la Lliga Regionalista, feia cròniques dels partits de l'equip sang-i-or, sobretot des d'una òptica catalanista. A partir

⁴⁷² Corredissas, «Gazeta de Sport. Noticias», 4.

⁴⁷³ Corredissas, «Gazeta de Sport. Futbol», 4.

⁴⁷⁴ A. Serra, «La quincena deportiva. Nuestro programa», *La Vanguardia*, 4 abril 1910, 6.

⁴⁷⁵ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 57.

⁴⁷⁶ Xavier Pujadas i Carles Santacana, «Esport, catalanisme i modernitat. La Mancomunitat de Catalunya i la incorporació», *Acàcia*, núm. 4 (1995): 1907-11.

⁴⁷⁷ Aquesta victòria de la Union Sportive Perpignanaise és esmentada a diversos diaris del Principat, *Pla de Bages, l'Empordà Federal, El Dia, D'ací i d'allà*, entre altres publicacions.

⁴⁷⁸ Albert Bausil i Jean Vidal, *Le Rugby Catalan. Vingt-cinq années de Sport au Pays du Soleil* (Perpinyà: Imprimerie de l'Indépendant, 1924), 71.

de la conquesta del segon Bouclier de Brennus⁴⁷⁹, la premsa del Principat amb vocació patriòtica començava a fer un seguiment dels partits que es disputaven a Perpinyà. Es va adoptar la formació perpinyanesa com el *nostre equip*, per lloar el rugby i la seva catalanitat. L'USP va ser l'estendard en l'àmbit esportiu *rugbístic* d'aquest moviment polític. Mentre es presumia de la catalanitat del Futbol Club Barcelona a aquesta banda dels Pirineus, a l'altra banda de la serralada “uns germans nostres, ostentadors de la gloriosa ensenya barrada” triomfaven en el món de l'esport oval⁴⁸⁰. Carles Grandó escrivia, sobre la victòria al campionat francès, que la població de la capital rossellonenca era un deliri, com “els rostres s'il·luminen: corre de boca en boca la notícia de la victòria de l'equip català i a tot arreu ja oneja la bandera de les quatre barres”. El poeta i dramaturg va exposar com bategava “l'ànima entera d'un poble, d'una raça o la veu d'una terra, que fou nació, a recordar-li que porta al pit un escut que és una senyera, que és símbol de valentia i de sacrifici. El triomf dels nostres fills, com l'enlairament de la nostra parla, tot es palpitació del cor del nostre poble, és igualment vida catalana”⁴⁸¹.

Es destaca l'èxit de l'equip perpinyanès, ja que marcà un gran punt d'inflexió en la presència del rugby als rotatius catalans, que es va disparar respecte a l'any anterior, a més d'una nova irrupció espontània dins l'imaginari esportiu barceloní. La notícia va tenir ressò entre els sectors catalanistes i, pocs dies després, la Union Sportive Perpignanaise es va desplaçar a Barcelona per jugar contra el Racing Club de Narbonne, novament, al camp del Real Club Deportivo Español⁴⁸². Van disputar dos partits que van tenir un impacte important als ambients esportius, i una nombrosa presència d'espectadors i difusió a la premsa esportiva i generalista⁴⁸³. Aquests partits van servir de catalitzador per a la creació de diferents clubs i la consolidació de la Unió Esportiva Santboiana, gràcies a l'entusiasme generat en els amics de Baldiri Aleu que van assistir amb ell al partit. El club blau cel ja entrenava des de l'inici de 1921, però aquests partits foren l'empenta definitiva. Cal esmentar que, en el marc d'aquests matxs, Baldiri Aleu va conèixer Michel Reynard —jugador experimentat i coneixedor profund de l'esport—, que fou la seva mà

⁴⁷⁹ El *Bouclier de Brennus* —Escut de Brennus en català— és el trofeu que es lliura al guanyador del Campionat de França de rugby. Henri Garcia, *La fabuleuse histoire du rugby* (França: Éditions de la Martinière, 2013), 250-52.

⁴⁸⁰ Misserot, *Empordà Federal*, 23 abril 1921, 3.

⁴⁸¹ Carles Grandó, «Un equip català campió francès. Fut-bol rugby.», *El Pla de Bages*, 21 abril 1921, 3.

⁴⁸² Els dos primers grans esdeveniments de rugby, el primer partit de rugby jugat a Catalunya i els partits entre l'USP i RCN, es van fer al camp del *Real Club Deportivo Español* “Velódromo Parque de Deportes”. Els blanc-i-blaus, finalment, van formar equip (1923), per començar a competir oficialment (1924).

⁴⁸³ Algunes d'aquestes publicacions seran *La Publicitat*, *El Mundo Deportivo*, *La Vanguardia*, *L'Intransigent*, *El Diluvio*, *El Pla de Bages*, *El Día*, *La Acción*, entre d'altres. Les primeres manifestacions es donen a finals d'abril a *La Vanguardia*, però la majoria seran durant la segona i tercera setmana de maig.

dreta molts anys i un personatge certament destacable en el món oval català⁴⁸⁴. Vinculat a aquests partits de rugby, el sindicat obrer catalanista del CADCI va enviar una delegació per felicitar l'entitat nord-catalana i portar-li una ofrena⁴⁸⁵.

El diumenge i el dilluns de la Pasqua Granada —15 i 16 de maig de 1921— fou la primera vegada que es jugava a rugby amb majúscules a Barcelona. L'arribada de dos clubs d'alt nivell, amb un bon coneixement d'aquesta modalitat de futbol i reconeguts internacionalment, va suscitar un gran interès entre els *sportsmen* de la ciutat. Els matxs es van jugar sota el paraigua institucional de l'Ajuntament i de la Diputació de Barcelona, a més de la Mancomunitat. Van assistir a l'esdeveniment esportiu personalitats rellevants de la vida i de la política barcelonina, com el Josep Puig i Cadafalch, president de la Mancomunitat. El partit va tenir el patronatge del cònsol general de França a la capital catalana, que va fer el servei inicial. La comitiva francesa va venir presidida per alguns regidors de l'Ajuntament de Perpinyà, el president de l'Institut d'Educació Física de la ciutat i el president de la Federació Francesa de Rugby, a més d'altres personalitats polítiques i civils⁴⁸⁶.

El joc era conegut tan sols per una minoria a Catalunya i, en aquells moments, l'opinió pública el va veure com un esport dur —generalment violent i viril— però atractiu, jugat per atletes amb coratge i ètica. Pels neòfits, els partits van ser percebuts com una mena de “batalla campal, reglamentada entre dos bàndols [...] amb arrencades emocionants, atacs ardents, barreges indescriptibles. La veritable tàctica del joc és la rapidesa, la fortalesa i braó continuats: ni una defallença”⁴⁸⁷. Els jugadors havien de ser veritables atletes i tenir qualitats físiques i qualitats morals apropiades. Aquest joc temperamental i rude, que necessitava cert entrenament perquè el públic pogués seguir-lo i entendre'l, va despertar molta curiositat i cert entusiasme. El rugby començava la conquesta del territori català.

4.2 Baldiri Aleu i David Cuyás, els pioners del rugby català

Per tal que l'esport oval es consolidés a Catalunya, moltes persones van treballar de manera desinteressada. Com s'ha comentat anteriorment, entre les persones retornades

⁴⁸⁴ Carta que va enviar Michel Reynard adreçant-se a Baldiri Aleu uns dies abans del partit per trobar-se i parlar sobre el recentment creat club de rugby, la Unió Esportiva Santboiana. És el primer contacte que s'estableix entre ambdós apòstols del rugby català. Michel Reynard, «Carta de Michel Reynard a Baldiri Aleu», 12 maig 1921, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁴⁸⁵ «Deportes. Futbol Rugby», *Diluvio*, el, 15 maig 1921, 21.

⁴⁸⁶ «Els futbolistes rossellonesos a Barcelona», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 10 maig 1921, 6, 11; «De rugby», *El Dia*, 11 maig 1921, 4-5.

⁴⁸⁷ «De rugby», *El Dia*, 11 maig 1921, 5.

a Catalunya després d'una estança a l'estranger i interessades en el rugby, hi havia personatges com Alfonso Albéniz i Manolo Conesa. Albéniz, en la seva etapa estudiantil, va jugar a rugby al Racing Club de Paris⁴⁸⁸, mentre que Conesa va jugar al Sporting Club Universitaire de France⁴⁸⁹. Tanmateix, i com hem esmentat prèviament, les dues persones que van tenir un paper fonamental en la incorporació, arrelament i desenvolupament d'aquest esport a Catalunya van ser David Cuyás Pujol i Baldiri Aleu i Torras. Aquests dos personatges eren homes de família acomodada, que havien residit en territori francès per estudis, amants de l'esport i que practicaven diverses disciplines esportives en l'àmbit amateur.

Pel que fa a David Cuyás, fou una de les persones destacades en els inicis del rugby a Catalunya, esport que va descobrir en estudiar a França, primer a Montpeller i, posteriorment, a París. En tornar a Catalunya (1919), va ser un dels principals impulsors de la secció de rugby dins del Club Natació Barcelona (CNB) a mitjan de 1921⁴⁹⁰, tot i que no va jugar partits oficials amb el seu club. El CNB va ser el tercer club de rugby creat a Catalunya. Cuyás va ser un promotor molt actiu de l'esport oval, participant directament en la creació de la Federació Espanyola de Rugby (1922)⁴⁹¹, de la qual va ser secretari en els seus inicis i president (1933)⁴⁹². També va participar en la creació de la Federació Catalana de Futbol Rugby (1923)⁴⁹³, essent el primer president⁴⁹⁴, a més del primer seleccionador⁴⁹⁵. Cal mencionar que va ser un dels primers i més destacats àrbitres en aquest període, amb nombrosos elogis per part de l'opinió pública⁴⁹⁶. Havia après

⁴⁸⁸ J. M^a. L., «Siluetas», 325-327.

⁴⁸⁹ Posteriorment, quan es va tornar a crear la secció de rugby dins del *R.C.D.Español*, va formar part de la primera junta i va participar en les alineacions del XV titular de l'equip blanc-i-blau. Franz, «Nuestros deportistas. Manolo Conesa», *Stadium. Revista Ilustrada*, 30 gener 1915, 72; «Rugby en el R.C.D. Español», *La Vanguardia*, 11 abril 1923, 8.

⁴⁹⁰ El setembre de 1921, Baldiri Aleu proposa al president del Club Natació Barcelona la disputa del que hagués estat el primer partit de rugby a Catalunya. Tot i la demanda, aquest partit mai es va celebrar. El fet que el president de la Unió Esportiva Santboiana escrigués als cenebistes, mostra que l'equip ja existia i estava entrenant regularment, Baldiri Aleu, «Carta de Baldiri Aleu al presidente del Barcelona Club Natación», 22 setembre 1921, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁴⁹¹ Federación Española de Rugby, «Notificació de la constitució de la Federació Espanyola de Futbol Rugby», 15 juny 1922, Caixa 420; Expedient 11213, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico de Barcelona.

⁴⁹² Federació Espanyola de Rugby, «Carta al delegat del govern a Barcelona de la Federación Nacional Española de Futbol Rugby», 19 juny 1933, Caixa 420; Expedient 11213, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico de Barcelona.

⁴⁹³ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta al governador civil de Barcelona de la Federació Catalana de Futbol Rugby», 17 maig 1923.

⁴⁹⁴ Federación Española de Rugby, «Carta al governador civil de Barcelona», 17 maig 1923, Caja 420; Expediente 11213, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico de Barcelona.

⁴⁹⁵ L.G., «Rugby. El primer match internacional», *La Jornada Deportiva*, 28 abril 1923, 3.

⁴⁹⁶ A tall d'exemple, s'esmentaran alguns dels elogis que li dediquen les capçaleres d'aquest primer període, però cal saber que, pràcticament, cada partit que xiula destaca la seva labor; parlant de l'arbitratge, es mencionen elogis com “muy notable y acertado”; “arbitró con pericia y buen tacto”; “excelente en todo”;

l'exercici de l'arbitratge a França, on havia arribat a ser àrbitre internacional⁴⁹⁷. Dins d'aquest àmbit, va ser president del Col·legi d'Àrbitres de la Federació Catalana (1935)⁴⁹⁸. Com a membre del comitè d'atletisme de l'equip blanc, on estava encabida la secció de rugby, va participar en el comitè superior del consell de la Confederació Esportiva de Catalunya⁴⁹⁹.

Una altra figura nuclear en la implantació de l'esport oval a Catalunya fou Baldiri Aleu. *Sporstman* i ferm defensor de l'amateurisme, a l'inici del 1921 va posar en marxa el projecte d'introducció de la pràctica del *nou esport* en terres catalanes. Després de finalitzar els seus estudis universitaris a França⁵⁰⁰ i, amb el convenciment de poder contribuir a l'esport català, va decidir crear una associació enfocada a la difusió del rugby, esport que estimava i al qual estaria vinculat tota la seva vida. La seva campanya de captació va anar desenvolupant-se durant les tertúlies que compartia amb els usuaris de Cal Ninyu⁵⁰¹, centre de la vida sociocultural de Sant Boi de Llobregat⁵⁰², on explicava apassionadament el que era aquest esport. Amb Aleu al capdavant d'un grup de joves de la població naixia el primer equip català de rugby: la Unió Esportiva Santboiana de Futbol Rugby (UES)⁵⁰³; que esdevindria un dels principals nuclis promotors a Catalunya. L'abril de 1921 els entrenaments, ben d'hora al matí, ja eren la tònica habitual⁵⁰⁴. El fet que un equip a Sant Boi de Llobregat practiqués la variant de futbol amb pilota ovalada va causar impacte en els cercles esportius de l'època i la notícia es va escampar amb rapidesa. Fruit d'aquesta ressenya, van contactar amb la institució nombrosos clubs esportius amb l'objectiu d'interessar-se per la iniciativa, així com personatges rellevants de l'escena esportiva d'inicis del segle XX⁵⁰⁵.

Durant aquest període anterior a la Guerra Civil, Aleu va ser molt proactiu en el món oval català i va col·laborar en la creació de la Federació Espanyola de Rugby (1922),

o "con acierto y satisfacción". Sancho de Acuña, «Rugby. C.N. Barcelona, vence a la Unió Sportiva por 5 a 3.», *La Jornada Deportiva*, 27 febrer 1922, 5; «Rugby», *El Diluvio*, 2 febrer 1922, 18;

⁴⁹⁷ Sancho de Acuña, «Rugby. Los clubes de natación Atlético y Barcelona empatan a 3 puntos», *La Jornada Deportiva*, 6 febrer 1922, 13.

⁴⁹⁸ «Rugby. El gremio del "pito" se reune», *El Mundo Deportivo*, 8 novembre 1935, 2.

⁴⁹⁹ Confederació Esportiva de Catalunya, *Confederació Esportiva de Catalunya* (Barcelona: M. Bonet, 1922), 5-6.

⁵⁰⁰ École Nationale Vétérinaire de Toulouse, «Feuille Matricule. Aleu, Baudilio».

⁵⁰¹ Unió Esportiva Santboiana, *50 anys de rugby: 1921-1971*, 34.

⁵⁰² Mireia Pedro, *L'Abans. Sant Boi de Llobregat. Recull gràfic 1892-1965* (El Papiol: Efadós Editorial, 1999), 313.

⁵⁰³ Aquesta era la denominació de l'entitat en el seu primer reglament. Unió Esportiva Santboiana, «Reglamento para la Unión Esportiva Samboyana».

⁵⁰⁴ «De Fora. El Futbol Rugby», 3.

⁵⁰⁵ Persones molt rellevants en el món del rugby van contactar amb Baldiri Aleu i amb la Unió Esportiva Santboiana, com Jaime Camino o Enrique Masses, a més d'algun club esportiu, com el F.C. Martinenc o el futur president de la Federació Catalana d'Atletisme, Josep Trabal. Aquesta documentació es conserva a l'Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

del qual en va ser el primer tresorer⁵⁰⁶, esdevenint posteriorment president de la institució (1925)⁵⁰⁷. També fou un dels fundadors de la Federació Catalana de Futbol Rugby el primer semestre del 1923, on va ser el primer tresorer⁵⁰⁸ i on va exercir diversos càrrecs durant la seva vida associativa. Va contribuir en la creació de clubs, en l'ensenyament, promoció i difusió de l'esport oval fins a l'esclat de la Guerra Civil.

El gran mèrit de Baldiri Aleu —a més del gran esforç i dedicació— va ser el d'aconseguir fer convergir joves de diferents estrats socials en un mateix equip. Així, al voltant de la UES van néixer clubs i federacions, a més de ser una base sòlida a partir de la qual va anar creixent el rugby a Catalunya.

4.3 Els nexes pre-federatius

D'una manera àmplia, l'associacionisme esportiu ajuntava grups de persones que creaven una xarxa de relacions socials i organitzativa fora de la família, per tal de reunir-se i gaudir conjuntament del temps lliure⁵⁰⁹, de jugar plegats a l'esport oval. Des dels inicis de la dècada de 1920, la pràctica del rugby es va desenvolupar dins l'àmbit associatiu. Fins al cop d'estat i la posterior dictadura de Primo de Rivera, les associacions i clubs —pel que fa als aspectes jurídics— estaven regits per la *Ley general sobre asociaciones*, llei estatal que regulava el dret d'associació, que fou promulgada el 30 de juny de 1887⁵¹⁰.

El rugby català, dins d'aquest marc normatiu, va començar a organitzar-se i va engegar la creació d'estructures formals, on es poden identificar dues etapes: d'una banda, la creació de clubs i seccions dedicades a l'esport oval; i d'altra banda, la vertebració d'una competició per poder competir i posar a prova tot el que s'entrenava durant la temporada.

4.3.1 Els primers clubs

La instauració del rugby no va diferir molt d'altres esports i es produí per mitjà de la seva institucionalització associativa, circumstància que va ser fonamental, ja que “va permetre l'expansió del sistema de reglamentació, competició i institucionalització propi [...] que posteriorment la concreció federativa s'encarregaria d'unificar i garantir”⁵¹¹. Gràcies a la

⁵⁰⁶ Unió Esportiva Santboiana, «Reglamento para la Unión Esportiva Samboyana», 12 juny 1921, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁵⁰⁷ Federació Espanyola de Rugby, «Carta al Governador Civil de Barcelona comunicació de nova junta», 15 desembre 1925, Caixa 420; Expedient 11213, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico de Barcelona.

⁵⁰⁸ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta al Governador Civil de Barcelona de la Federació Catalana de Futbol Rugby», 13 juny 1923.

⁵⁰⁹ Stefan Szymanski, «A Theory of the Evolution of Modern Sport», *Working Papers Series, International Association of Sports Economists* 06, núm. 30 (2006), 1.

⁵¹⁰ *Gaceta de Madrid*, número 183, Ley de Asociaciones, de 30 de Julio de 1887.

⁵¹¹ Santacana i Pujadas, *Història de l'atletisme a Catalunya*, 31.

creació de les primeres societats, es va poder organitzar un campionat propi, cosa que va comportar la necessitat d'una regulació interna i externa dels clubs. Aquest procés va servir tant per a les societats de nova creació com per les que ja estaven constituïdes i que creaven seccions dins dels clubs.

En l'etapa primerenca de divulgació, de difusió i de captació de nous practicants, es va utilitzar la infraestructura comunicativa de la capital catalana a través dels principals rotatius, igual que es va fer a altres països de l'entorn —com Itàlia o Portugal—, on es va fer una crida “als amants d'aquest esport a engrossir les files” dels clubs, a més d'interpel·lar-los a què formessin altres equips contra els quals poder competir⁵¹². No era una novetat, ni cap fet aïllat, que la premsa catalana estigués oberta i en disposició de potenciar iniciatives d'aquesta mena. La profunda transformació de l'esport (1920 - 1930), en què l'activitat esportiva va deixar de ser un passatemps d'unes minories per a esdevenir un eix central en la cultura de masses, va comportar que la premsa esportiva passés de ser utilitària a professionalitzada, malgrat conservar el seu caràcter propagador i divulgador de l'esport⁵¹³. En Corredisses —pseudònim amb el qual escrivia Elias i Juncosa— afirmava que era una tradició posar-se al servei i “ajudar a tot avançament esportiu”; en aquest cas, al desenvolupament del rugby⁵¹⁴. La primera gasetilla publicada amb aquest objectiu anunciava la constitució de la societat “Unió Esportiva Santboiana de Futbol Rugby”, en la que els seus membres proposaven la introducció de l'esport oval. En ella s'apel·lava als aficionats de l'esport a sumar-se al projecte o bé a formar equips contra els quals mesurar les forces⁵¹⁵. Pocs dies després d'aquesta publicació, el president del Club Natació Atlètic (CNA), Enrique Masses, es va posar en contacte amb Baldiri Aleu amb la clara intenció de crear una secció de rugby dins del seu cercle “*ensanchando los límites de nuestra sección de atletismo y, con el fin que, en beneficio de tan hermoso y viril juego podamos colaborar en los preliminares de su fundación en España*”⁵¹⁶.

Arran d'aquesta publicació, Michel Reynard s'assabentà de l'existència de l'equip. En una missiva, va suggerir a Aleu una reunió per tal de poder col·laborar en la seva implantació a Catalunya. Així, ells dos foren els majors promotors durant gairebé dues dècades, fent proselitisme de manera incondicional. Michel Reynard, després de la

⁵¹² «De Fora. El Futbol Rugby», 3.

⁵¹³ Pujadas i Santacana, «Prensa, deporte y cultura de masas. El papel del periodismo especializado en la expansión social del deporte en Cataluña hasta la guerra civil (1890-1936)», 2012, 151-52.

⁵¹⁴ Corredisses, *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 29 novembre 1921, 11.

⁵¹⁵ «De Fora. El Futbol Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 18 abril 1921, 3. Uns dies després sortirà exactament la mateixa informació, en castellà, a *El Diluvio*. «Remo», *El Diluvio*, 23 abril 1921, 15.

⁵¹⁶ Enrique Masses, «Carta d'Enric Masses a Baldiri Aleu», 21 abril 1921, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

trobada amb Aleu a Barcelona⁵¹⁷, s'endinsà a la recerca de practicants o amants de l'esport “*deseosos de jugar*”, llençant proclames per adherir-se a la pràctica de l'esport oval i fent una crida a contactar amb ell al camp del FC España per provar el rugby⁵¹⁸.

Com s'ha dit prèviament, el primer club que es va crear a Catalunya específicament per la pràctica del rugby i inscrit al registre del Govern Civil de Barcelona va ser la UES. El projecte del cercle tenia com a objectiu “fomentar y propagar el Football Rugby”, fer-lo arribar a la població i promoure'n la pràctica⁵¹⁹. La creació de l'equip blau cel no divergeix molt de la pauta que van seguir els primers clubs de rugby que es crearen fora del Regne Unit. Els individus involucrats en la formació d'aquestes associacions eren homes joves, fills de famílies benestants, que havien emigrat per estudis. En retornar a casa i, amb el desig de continuar practicant el seu esport hivernal predilecte i establir un espai de sociabilitat dins el seu estrat social, van formar clubs⁵²⁰. En el cas de la UES, les cròniques diuen que en Baldiri Aleu i Torres, nascut el 1893⁵²¹, va tornar de la república veïna amb una pilota ovalada sota el braç, enamorat i entusiasmat amb el rugby, així com amb l'ideal amateur integrat en el seu concepte de *sporstman*⁵²². A principis de 1921, començava l'obra de divulgació, de foment i de promoció de l'esport oval al seu poble natal, per tal de trobar nous esportistes amb els quals compartir-lo i gaudir-lo, a més de buscar clubs contra els quals poder competir. Acabava de *néixer* el rugby a terres catalanes. Els començaments van ser complicats, però aquest grup de joves, amb empena i energia, van lluitar fins a poder competir de manera habitual i organitzada contra equips de nivell, tant catalans com forans.

Aquell mateix any, es van crear les seccions de rugby, primer dins del CNA i, posteriorment, en el CNB. Com que aquests dos clubs ja havien disputat un partit de informal a la platja de la Barceloneta (1916), es pot veure que tenien certa inquietud per provar aquesta nova disciplina esportiva⁵²³. D'altra banda, hi ha referències de la creació d'una secció de rugby dins l'Agrupació Atlètica Vida⁵²⁴, embrió del Rugby Club Sant Andreu (RCSA), que a finals del 1922 començaria a competir. També, i si bé no hi ha

⁵¹⁷ Reynard, «Carta de Michel Reynard a Baldiri Aleu», 12 maig 1921.

⁵¹⁸ Reynard havia disputat alguns partits de futbol amb aquest equip. «Rugby», *El Diluvio*, 21 maig 1921, 15.

⁵¹⁹ Unió Esportiva Santboiana, «Reglamento para la Unión Esportiva Samboyana».

⁵²⁰ David Smith i Gareth William, *Fields of Praise: Official History of the Welsh Rugby Union, 1881-1981* (Wales: Cardiff: University of Wales Press, 1980), 22-25.

⁵²¹ Carles Serret i Maria Ledó, *Vides Santboianes* (Sant Boi de Llobregat: Ajuntament de Sant Boi de Llobregat, 1998), 16-17.

⁵²² Unió Esportiva Santboiana, *50 anys de rugby: 1921-1971*, 4.

⁵²³ Fabregat, «Grups de socis dels clubs de natació 'Barcelona' y 'Athletic' que's disputaren un interessant partit de rubby, lo diumenge passat, en la platja», *Il·lustració Catalana*, 23 gener 1916, 55.

⁵²⁴ «Futbol-Rugby», *La Vanguardia*, 26 novembre 1921, 7.

notícies d'entrenaments ni de partits previs, el gener de 1922, va començar a jugar el Catalunya Sporting Club. La darrera secció creada a les acaballes de 1922 fou la del CADCI, que va jugar el seu primer partit el dia de Nadal de 1922 i que va participar en el primer Campionat d'Espanya i Copa de la Reial Societat de Curses de Cavalls del 1923.

En poques paraules, entre el 1921 i 1922 es crearen un total de set equips: la Unió Esportiva Santboiana, el Club Natació Atlètic, el Club Natació Barcelona, el Cataluña Sporting Club (posteriorment Cataluña Atlètic Club), l'University Rugby Club (més endavant Olympic Rugby Club), l'Agrupació Atlètica Vida (posteriorment Rugby Club Sant Andreu) i el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria.

	Entitat esportiva	Data	Font	Desaparició
1.	Unió Esportiva Santboiana	1921, 18 d'abril	<i>La Veu de Catalunya</i> , Ed. Vespre	Encara existent
2.	Club Natació Atlètic	1921, 25 de juny	<i>Stadium</i>	Segon semestre 1924
3.	Agrupació Atlètica Vida	1921, 26 de novembre	<i>La Vanguardia</i>	Primer semestre 1922
4.	Club Natació Barcelona	1921, 28 de novembre	<i>La veu de Catalunya</i> , Ed. Vespre	Segon semestre 1924
5.	Catalunya Sporting Club ⁵²⁵	1922, 2 de gener	<i>La Jornada Deportiva</i>	Primer semestre 1922
6.	University Rugby Club	1922, 26 de febrer	<i>La Vanguardia</i>	Primer semestre 1922
7.	Olympic Rugby Club ⁵²⁶	1922, 25 de maig	<i>La Jornada Deportiva</i>	Primer semestre 1923
8.	Rugby Club Sant Andreu ⁵²⁷	1922, 3 d'octubre	<i>La Vanguardia</i>	Primer semestre 1928
9.	Catalunya Atlètic Club ⁵²⁸	1922, 30 d'octubre	<i>La Veu de Catalunya</i> , Ed. Vespre	Segon semestre 1923
10.	CADCI	1922, 15 de desembre	<i>La Jornada Deportiva</i>	Segon semestre 1925

Taula 3. Societats esportives i entitats que incorporen la pràctica del rugby entre 1921-1922 (per ordre d'aparició a la premsa)⁵²⁹. Elaboració pròpia.

De la desena d'associacions que es van dedicar a l'esport oval en aquest període, cinc d'elles el tenien com a esport preferent. Tanmateix, només els santboians i els

⁵²⁵ També apareix amb la denominació de Club Sporting Catalunya o Cataluña Sporting Club.

⁵²⁶ Club format amb el desmembrament de l'Universitari Rugby Club.

⁵²⁷ El Rugby Club Sant Andreu neix, amb un transvasament de molts membres, de l'antiga secció de l'Agrupació Atlètica Vida.

⁵²⁸ El club va ser format per antics membres del Cataluña Sporting Club. El febrer de 1923, va passar a denominar-se Català Rugby Club. Català Rugby Club, «Comunicació de canvi de nom del cercle Catalunya Athlètic Club», 27 febrer 1923, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁵²⁹ Tot i que no van ser clubs federats, també es van crear equips a la Facultat de Medicina i a la Facultat de Farmàcia el 1922. «Rugby», *La Vanguardia*, 21 desembre 1922, 13.

andreuencs van sobreviure més de cinc anys. L'altra meitat s'aixoplugava sota el paraigua d'alguna societat *multiesportiva* preexistent a l'arribada del rugby; en ser societats ja constituïdes, era molt més fàcil crear una secció, ja que tenien més estabilitat econòmica i institucional per subsistir un període de temps molt més llarg.

Malgrat les diferències entre les entitats, aquestes compartien una sèrie de característiques comunes: tenien una franca vocació cap a la pràctica, l'estímul i el foment de l'esport oval; no disposaven d'una infraestructura estable per a la pràctica del rugby — a excepció de la UES—, no eren clubs altament elitistes, i tenien diferents seccions esportives. Evidentment, i amb alguns trets singulars en cada cas, aquests elements s'anaven repetint en la majoria dels clubs que es crearen aquesta primera etapa d'implantació. També van ser compartits per les seccions formades fins a l'esclat de la Guerra Civil Espanyola.

A pesar que un gran nombre dels cercles van sobreviure pocs anys —sigui per qüestions econòmiques o per massa crítica de jugadors—, i només dos es van consolidar, foren l'embrió per al *naixement* de l'esport oval a Catalunya i proporcionarien la base per al coneixement social de la nova variant del futbol. Pocs d'aquests cercles es van preocupar de trobar la manera d'eixamplar l'esport geogràficament i la base social de practicants. Tot i això, aquestes societats donaren consistència, organització i estructura a l'esport, vertebrant una xarxa de relacions que permetria desenvolupar i fer créixer el rugby al Principat. Poc després de la creació dels clubs, començava la disputa dels primers partits i les primeres competicions organitzades.

4.3.2 Els primers partits i l'impacte a la premsa

Aquesta fase inicial d'implantació venia caracteritzada, com també en altres esports, pels obstacles que plantejava el ser una pràctica incipient i socialment desconeguda: tenia un nucli reduït de persones que intentaven construir una xarxa de practicants⁵³⁰. I és que la majoria de les persones desconeixia completament l'esport, la reglamentació i la seva lògica interna. Encara que molt curtes, es poden diferenciar dues etapes abans de la creació dels estaments federatius: un primer període de difusió de l'esport i captació de practicants, i un segon de creixement competitiu i de conquesta de certa presència pública.

Aleu, en la seva croada d'irradiació i foment de l'esport, enviava cartes als diaris per tal que se'n fessin ressò de l'existència Unió Esportiva Santboiana i del rugby a Sant

⁵³⁰ Santacana i Pujadas, *Història de l'atletisme a Catalunya*.

Boi de Llobregat, tot fent “*un llamamiento para que uniendo todos nuestros esfuerzos podamos seguir adelante y pueda ser un hecho la implantación del Foot-Ball Rugby en España*”⁵³¹. Novament, Elias i Juncosa, dins *La Veu de Catalunya*, va donar espai al famós i cèlebre article “En torn del Futbol Rugby”, en què es fa una crida a practicar i difondre l’esport:

Practicat aquest joc, des de temps immemorial, pels grans nuclis esportius a Anglaterra, Àfrica del Sud, Austràlia i Nova Zelanda, i més recentment a França, i per últim a Holanda, Alemanya, Suècia, Estats Units i Romania, hem de convenir en què són molts els seus avantatges com a joc esportiu, sens dubte el més atlètic de tots els jocs, i que són els dos jocs, per equips, més practicats i més admirats per les multituds.

Havent estat declarat, per l’últim congrés de Lausanne, inclòs en el programa dels jocs olímpics, davant la seva extensió i importància, la majoria de les nacions trametran llurs quinze representatius en les propers Olimpíades, menys una minoria, en la qual hi estarà compresa Espanya, si els veritables sportsmen no fan un esforç, que encara hi serien a temps.

Evident és que, tractant-se d’un esport desconegut pel nostre país, sembla natural que sigui difícil son arrelament, i més encara essent titllat de perillós (generalment a base de fotografies vistes en periòdics estrangers i incompressibles per la majoria), perills que, pels coneixedors del joc, són més aparents que reals.

No obstant, avui comença d’haver-hi molts entusiastes partidaris d’aquest esport, i a aquests és als qui especialment, ens anem a referir.

Per diferents gasetilles i articles publicats a la premsa d’aqueixa ciutat, s’ha donat ja a conèixer la Unió Esportiva Samboiana [sic], estatjada en aquesta vila, expressament creada per a practicar i desenrotllar el Futbol Rugby, i d’un equip regularment entrenat i equipat.

Aquí són, però, les dificultats i aquí és on sol licitem l’ajuda de tots els aficionats en general, i en particular dels qui han practicat, per tal d’unir llurs esforços i formar un equip que pugui lluitar amb el nostre, ja que després de tot el que portem fet, per muntar-lo i sostenir-lo, seria molt sensible que en resultessin negatius els nostres esforços. Fem, doncs, la present crida als amants de tots els esports, perquè, unint totes les forces, puguem seguir endavant i pugui ser un fet la implantació del Futbol Rugby, no sols a casa nostra, sinó també a Espanya.

Baldiri Aleu

President de la Unió Esportiva Samboiana [sic]⁵³²

De manera paral·lela, es convidava periodistes rellevants a assistir a matxs per tal que veiessin el vigorós joc i, així, en fessin difusió a través de les seves capçaleres i entre col·legues de professió. Un d’aquests destacats periodistes que va anar a presenciar partits fou Josep M^a Co de Triola, president del Sindicat de Periodistes Esportius⁵³³.

Les primeres manifestacions públiques dels *ruggers* catalans foren partits d’entrenament organitzats entre la UES i el CNA —únics dos equips en aquesta etapa. Aquests encontres van tenir un caràcter familiar i informal, però amb arbitratge i públic que pogués contemplar l’evolució del *nou esport*. El primer registre que s’ha documentat

⁵³¹ Baldiri Aleu, «Carta de Baldiri Aleu al redactor d'El Universal», 1921, Sant Boi de Llobregat, Unió Esportiva Santboiana.

⁵³² S’ha transcrit íntegrament l’article per la rellevància del mateix i pel seu fort impacte en els cercles esportius de l’època. Baldiri Aleu, «En torn del Futbol Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 28 novembre 1921, 3.

⁵³³ «Rugby», 2 febrer 1922, 18.

d'un partit d'entrenament, entre els dos equips catalans, data del 9 d'octubre de 1921⁵³⁴. Tal com les cròniques diuen, se sap que aquest fou el segon partit que jugaren, de la sèrie de set encontres entre ambdues associacions. El primer partit, tot i que els relats oficials el col·loquen el 6 d'octubre⁵³⁵, el més probable és que es disputés el 2 d'octubre de 1921⁵³⁶.

Al novembre d'aquell any ja feia més de sis mesos que els jugadors de la UES s'entrenaven i tan sols havien jugat dos partits. Per a una institució com aquesta, el fet de no poder competir de manera regular comportava una problemàtica notable, a més d'afectar l'esperit i ànims dels esportistes. Els partits eren un aspecte important pels jugadors, ja que si no s'enfrontaven contra altres equips podien tenir una pèrdua d'interès i abandonar el rugby i l'esport, amb el consegüent perjudici esportiu —es donaven de baixa jugadors en què s'havia invertit molt de temps i esforços en formar-los— i econòmic per les entitats —ja no aportaven la quota de socis. A més, els socis no jugadors volien treure profit de les seves quotes, de manera que expectaven veure partits i competicions, per gaudir de l'espectacle del rugby en una tarda de diumenge⁵³⁷.

A l'inici de novembre, i a través d'una missiva adreçada a Camino, la UES expressava la necessitat que tenia el club de jugar, encomanant-li trobar una data pròxima per desplaçar-se a la veïna població del Baix Llobregat per la disputa d'un matx⁵³⁸. Un cop expressada aquesta preocupació al CNA, després de dos partits d'entrenament, la premsa informava que el diumenge 13 de novembre de 1921 s'havia de jugar el primer partit oficial de la incipient història del rugby català. Jugadors, socis i aficionats de l'Atlètic es van trobar a l'estació de tren de Riera Magoria i sortiren cap a Sant Boi de Llobregat⁵³⁹ amb "el Carrilet", inaugurat feia una desena d'anys⁵⁴⁰. El tren havia representat una connexió directa amb la ciutat de Barcelona, afectant de manera intensa la vida social i econòmica de la vila del Baix Llobregat. Així doncs, i un cop pujats al tren, el conjunt barceloní va sortir de la barriada d'Hostafrancs i de la Bordeta, deixant enrere extensos conreus de fruiterars i fàbriques, van passar per Hospitalet de Llobregat i Cornellà de

⁵³⁴ «Football», *El Diluvio*, 11 octubre 1921, 14.

⁵³⁵ Unió Esportiva Santboiana, *50 anys de rugby: 1921-1971*, 40.

⁵³⁶ En la petita gasetilla del diari s'esmenta que aquest fou el segon partit entre els dos clubs. Si es té en compte que tots els partits documentats aquell 1921 es van jugar en diumenge, sembla poc plausible que el primer partit es disputés en dijous —6 d'octubre de 1921. Essent el 9 d'octubre el segon encontre i per proximitat de dates, ens porta a pensar que el primer partit d'entrenament que es va jugar entre la UES i el CNA va ser el 2 d'octubre del 1921. «Rugby en San Baudilio de Llobregat», *La Publicidad (Edición Mañana)*, 12 octubre 1921.

⁵³⁷ Unió Esportiva Santboiana, «Carta a Jaime Camino», 2 novembre 1921, Sant Boi de Llobregat, Unió Esportiva Santboiana.

⁵³⁸ Sant Joan Despí, el camp de la Unió Esportiva Santboiana.

⁵³⁹ «Futbol Rugby», *La Vanguardia*, 13 novembre 1921, 6.

⁵⁴⁰ Pedro, *L'Abans. Sant Boi de Llobregat. Recull gràfic 1892-1965*, 210.

Llobregat, fins a arribar a Sant Boi. A les tres de la tarda, i a les ordres de Cuyás, sortiren al Camp del Riu els jugadors del Natació Atlètic i de l'equip local. El resultat final fou de nou punts a tres a favor de l'equip barceloní⁵⁴¹. Després d'aquests partits, els dos clubs en van disputar quatre més, entre novembre i desembre d'aquell any⁵⁴².

La segona etapa s'iniciava amb l'entrada en competició del CNB i del Catalunya Sporting Club (CSC)⁵⁴³. Amb aquests dos nous cercles s'ampliava el ventall d'equips i de partits a jugar amb diferents rivals. El primer diumenge de 1922, es van disputar dos partits de rugby a Catalunya per primer cop i en un mateix dia. En una matinal al camp de la Santboiana, l'Atlètic derrotava àmpliament al Catalunya i la Unió aconseguia guanyar als cenebistes amb un resultat ajustat⁵⁴⁴. El CSC, que debutava aquests inicis de 1922, tenia un equip novell i poc experimentat, la qual cosa va provocar que patís derrotes considerables. Un altre club que començava a competir també en aquells inicis d'any va ser l'Universitari Rugby Club —el club de creació més tardana d'aquest primer trimestre del 1922⁵⁴⁵. L'esport oval començava a prendre forma i cinc equips anaven disputant partits de manera regular⁵⁴⁶. Quan no es podia arranjar un partit per falta de contrincants, els conjunts acostumaven a jugar entre els seus equips A i B, mantenint així la tensió i emoció competitiva dels seus jugadors. Des de gener fins a l'abril de 1922, els equips van jugar matxs setmanalment, entre els camps de l'Hipòdrom de Can Tunis —a Barcelona— i el Camp del Riu —a Sant Joan Despí. L'esport oval començava a arrelar i

⁵⁴¹ Els equips d'aquest primer partit oficial que van sortir al camp foren, per la Unió Esportiva Santboiana: Costa, Lewis, Garrigosa, Pereña, Dails, Aleu, Petit, Lleó, Paloma (P), Roig, Puigdemolós, Gascón, Daniel, Puig i Paloma (A). I pel Club Natació Atlètic: Poch, Gil, Badía, Baidés, Pros, Ferrer, Camino (R), Ubach, Zaldívar, Barrios, Lamarca, Montserrat, Félix, Cuscó i Durán. Pel que fa a l'arbitratge, de la primera part se'n va encarregar l'àrbitre internacional David Cuyás i, de la segona, l'entrenador de l'Atlètic Jaime Camino. «Futbol Rugby», *La Vanguardia*, 12 novembre 1921, 6; «Futbol Rugby», *La Jornada Deportiva*, 14 novembre 1921, 11; «Futbol Rugby», *La Vanguardia*, 15 novembre 1921, 12.

⁵⁴² Apareixen referències d'aquests partits a Sancho de Acuña, «Rugby», *La Jornada Deportiva*, 5 desembre 1921, 13; Corremon, «De fora. Sant Boi», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 19 desembre 1921, 3; «Futbol Rugby», *Papitu*, 23 novembre 1921, 740; «Futbol-Rugby», *La Vanguardia*, 26 novembre 1921, 7.

⁵⁴³ Sancho de Acuña, «Rugby. Los partidos de ayer», *La Jornada Deportiva*, 2 gener 1922, 14.

⁵⁴⁴ El Club Natació Atlètic va vencer al Catalunya Sporting Club per 20 a 0, mentre que la Unió Esportiva Santboiana va fer el mateix contra el Natació Barcelona per 9 a 3. «Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 4 gener 1922, 11.

⁵⁴⁵ La documentació existent apunta que van disputar pocs partits al començament d'any. «Futbol Rugby», *La Vanguardia*, 26 febrer 1922, 10. Van desaparèixer poc després del començament de la primera competició formal, en la que no participarien perquè es van inscriure tard. Tot i deixar d'existir el club, la formació va subsistir i va reprendre la seva activitat competitiva, participant en el primer campionat d'Espanya el 1923, sota el nom d'Olympic Rugby Club. «Rugby. El próximo campeonato», *La Jornada Deportiva*, 29 desembre 1922, 14.

⁵⁴⁶ Els equips que jugaren partits des de gener de 1922 fins a maig de 1922 van ser la Unió Esportiva Santboiana, el Club Natació Atlètic, el Club Natació Barcelona, l'Universitari Rugby Club i el Catalunya Sporting Club.

a incorporar-se en el ventall d'activitats esportives a Catalunya i, més concretament, a la ciutat de Barcelona⁵⁴⁷.

Va ser gràcies a aquests encontres que el públic, gran desconegut del rugby i que n'havia sentit a parlar a través d'equips forans, va començar a endinsar-se en el *nou esport*, assistint als partits i llegint les cròniques dels matxs. Conscients de la importància que tenia a Anglaterra i França, la premsa va engegar una sèrie d'articles per fer arribar les seves particularitats al gran públic⁵⁴⁸. Un factor clau en aquest procés d'aparició pública de l'esport oval fou la implicació dels propis ruggers en les tasques de redacció de notícies per a les diferents publicacions⁵⁴⁹. Eren testimonis directes i amb coneixements de l'esport els que informaven els nous aficionats. La premsa, en aquesta primera etapa, va fer d'altaveu públic per mostrar l'existència de l'esport oval a Catalunya. Amb llargues i extenses cròniques on destaquen les virtuts positives del rugby i explicant els elements més controvertits, acostaren els aficionats al nou esport en arrelament al territori català.

En aquesta fase, els principals rotatius generalistes que van servir d'amplificador del *nou esport* van ser *La Veu de Catalunya*, *El Diluvio* i *La Vanguardia*. Entre aquestes tres capçaleres, van recollir la informació sobre la majoria dels partits que es disputaren en aquest període d'assentament. *La Veu de Catalunya* destacava pel nombre d'articles que publicava de manera regular, en què feia la crònica dels matxs que es jugaven setmanalment, a més de presentar notícies vinculades a l'esport oval. D'altra banda, el diari esportiu que va ajudar més en aquests inicis a la propagació del rugby va ser *La Jornada Deportiva*. A les seves columnes es narraven i s'exposaven els partits, però també s'explicaven i es discutien aspectes de joc i de la cultura. Eren els *experts* que redactaven les cròniques i fotografiaven les accions més plàstiques. A mesura que l'esport creixia, més rotatius es feien ressò dels partits i de l'esport. I no només es publicaven cròniques dels matxs i notícies sobre l'esport oval —història, reglamentació, federacions, creació de clubs, etc.—, sinó que també es feien crides on s'informava d'equips on es podia provar l'esport, de llocs i horaris dels entrenaments, de seus socials on inscriure's,

⁵⁴⁷ El primer partit amistós de rugby entre jugadors catalans que es jugà a Barcelona fou entre dos conjunts del Club Natació Atlètic el 29 de gener de 1922, a l'Hipòdrom de Can Tunis. «Futbol Rugby», *La Vanguardia*, 29 gener 1922, 13. Pel que fa al primer partit formal de rugby entre dos clubs catalans, es jugà el 12 de febrer de 1922, entre el Club Natació Atlètic i el Club Natació Barcelona. «Rugby. El gran match ayer en el terreno del Hipòdromo.», *La Jornada Deportiva*, 13 febrer 1922, 17.

⁵⁴⁸ Entre aquests articles, parlaven de la història del rugby a Catalunya, de les particularitats del joc i del seu reglament. A tall d'exemple, hi ha referències a «Rugby», *La Jornada Deportiva*, 21 novembre 1921, 5; «Rugby», *La Jornada Deportiva*, 28 novembre 1921, 3; Sancho de Acuña, «El Rugby Clásico y el Rugby Brutal», *La Jornada Deportiva*, 12 desembre 1921, 24; «Rugby», *El Diluvio*, 26 febrer 1922, 3; «Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 26 març 1922, 3.

⁵⁴⁹ Alguns d'aquests jugadors foren José Luis Lasplazas, Francesc de Sales Gibert, Enrique Gil Martínez, Alfons Tussell o Jaime Camino.

d'emplaçaments de trobada per als desplaçaments, etc. La premsa va col·laborar i va jugar un paper destacat en la difusió i la consolidació d'un esport minoritzat com el rugby.

4.3.3 La Copa Real Sociedad de Carreras de Caballos: la primera competició

Tot i que tenien caràcter formal, els partits que s'havien anat disputant a principis de 1922 no tenien cap format de competició. L'organització dels encontres i tornejos, fins a la constitució de la Federació Espanyola de Rugby, va córrer a compte dels promotors de les societats. Fins aleshores, s'organitzaven trobades entre els equips, tenint en compte la disponibilitat de camp —bàsicament el de la Unió Esportiva Santboiana— i sempre dependent de les possibilitats de desplaçament dels membres de les formacions. Faltava algun element que li acabés de donar “*el espaldarazo definitivo para que se rodeara a este deporte del aspecto de seriedad inherente a todo deporte cuyo valor cualitativo es apreciado conscientemente*”⁵⁵⁰.

Amb més d'una vintena de partits durant el primer trimestre de 1922 —entre amistosos i partits formals—, es palpava la necessitat de reunir tots els equips en un torneig. L'esport oval anava progressant, desenvolupant-se i creixent. Això comportava un avenç en el procés competitiu entre els clubs, amb ganes de lluitar i comparar-se entre ells. Els cercles existents es van adonar que havien de dirigir els seus esforços en organitzar un “*entramado competitivo mínimo que garantizase la continuidad de sus actividades*” i la supervivència dels seus clubs, mantenint així l'interès dels seus afiliats⁵⁵¹. Feia falta “*sencillamente que se organizara un torneo, un campeonato*”. Les forces vives del rugby, a iniciativa del Club Natació Atlètic, es van reunir i decidiren crear una competició “*para que los clubes existentes combatieran unos contra otros*”, amb una normativa específica⁵⁵². L'objectiu era recollir el primer trofeu com a millor equip de Catalunya i, així, obtenir un títol que mostrés la vàlua d'aquests i l'esforç del seu treball col·lectiu. Cal tenir en compte que el CNA no era aliè a l'organització d'esdeveniments esportius a nivell prefederatiu, abans que es constituís la Federació Catalana de Natació (1921), el club dels Banys Orientals ja havia organitzat tres campionats de Catalunya de natació⁵⁵³.

Es va dissenyar un torneig reglat que havia de servir per esperonar a tots els cercles, a més d'encoratjar l'esperit i alimentar l'ànim dels jugadors. Aquest certamen fou la Copa Reial Societat de Curses de Cavalls, embrió i llavor del futur campionat de

⁵⁵⁰ «Rugby. El primer torneo se jugará en el terreno del Hipódromo», *La Jornada Deportiva*, 20 març 1922, 3.

⁵⁵¹ Xavier Pujadas i Carles Santacana, «El club deportivo como marco de sociabilidad en España. Una visión histórica (1830-1975)», *Hispania* LXIII, núm. 214 (2003): 514.

⁵⁵² «Rugby. El primer torneo se jugará en el terreno del Hipódromo», 3.

⁵⁵³ Sierra, *90 anys d'història del Club Natació Atlètic-Barceloneta (1913-2003)*, 18-23.

Catalunya. La competició va tenir el patronatge de la Reial Societat de Curses de Cavalls —entitat de caràcter netament aristocràtic— i del Baró de Güell. D'aquesta manera, el primer torneig es disputaria a Barcelona, amb la intenció d'exhibir l'esport oval davant la societat benestant de l'època.

El torneig, que va arrencar el 2 d'abril de 1922, tingué un format de lligueta amb quatre equips. A causa de les dimensions necessàries del camp de joc i la necessitat de gespa, el certamen es va disputar a l'Hipòdrom de Can Tunis⁵⁵⁴, el flamant camp que utilitzaven els atlètics. Aquesta instal·lació va ser àmpliament usada, tot i que de manera intermitent, per diversos equips de rugby fins a l'any 1933. L'anunci del torneig fou molt ben rebut pels cercles afins, creant una "*atmosfera de franca simpatía y entusiasmo*"⁵⁵⁵, a més d'una gran expectació en els ambients del *nou esport*. El sorteig va voler que el partit amb els dos millors equips —el més atractiu i el més rellevant del torneig— fos l'inaugural, repetint així el primer partit de la seva curta història, entre la Santboiana i el Natació Atlètic. A la competició s'inscrivieren també els primers equips del Natació Barcelona i del Sporting Catalunya, deixant fora de la competició a l'University Rugby Club per inscriure's fora de termini. El fet d'excloure els universitaris del torneig va tenir un impacte molt considerable per a l'equip, molts dels seus jugadors van desplaçar-se a altres clubs, desapareixent l'equip poc temps després⁵⁵⁶.

L'equip de la UES va resultar campió, adjudicant-se la primera Copa que fou lliurada pel Baró de Güell —delegat olímpic i president de l'entitat— al capità de l'equip blau cel, Baldiri Aleu⁵⁵⁷. La copa llegada a l'entitat del Baix Llobregat fou gravada a l'inici de 1923 pel joier i rellotger Joan Boix⁵⁵⁸. Aquest senyor, posteriorment, presidiria la Federació Catalana de Futbol-Rugby de 1928 a 1936. Cal destacar que Aleu i Cuyás van coincidir amb Boix dins la Confederació Esportiva de Catalunya, abans que l'últim es vinculés a l'esport oval.

La competició va tenir molta repercussió mediàtica i van aparèixer cròniques a capçaleres importants de tirada nacional. Arran del torneig, el rugby va obtenir les seves

⁵⁵⁴ Sancho de Acuña, «Rugby. Torneo en el Hipódromo - Copa Real Sociedad de Carreras», *La Jornada Deportiva*, 27 març 1922, 5.

⁵⁵⁵ «Torneo de Fútbol Rugby Copa "Real Sociedad de Carreras"», *La Vanguardia*, 31 març 1922, 7.

⁵⁵⁶ Per exemple, els germans Sanromà van anar al Club Natació Barcelona i a la Unió Esportiva Santboiana, per separat

⁵⁵⁷ L'equip que va rebre la copa fou el següent: Valls, Puig, Aleu, Vinçon, Dubois, Petit, Reynard, Roig, Paloma, Lleó, Artigas, Sanromà, Costa, Ferrés i Garrigosa. Sancho de Acuña, «Rugby. La Unión Sportiva Samboyana se adjudica brillantemente el trofeo Copa Real Sociedad de Carreras, venciendo al C. N. Barcelona por 3 a 0», *La Jornada Deportiva*, 2 maig 1922, 4. Aquesta copa encara es conserva a les vitrines de la Unió Esportiva Santboiana.

⁵⁵⁸ «Carta a Joan Boix de la UES», 25 febrer 1923, Sant Boi de Llobregat, Unió Esportiva Santboiana.

primeres cròniques rellevants acompanyades de fotografies dels partits, aconseguint arribar al gran públic⁵⁵⁹.

Gràcies a aquesta primera competició, l'esport oval va deixar el seu caràcter de passatemps amb partits amistosos i d'exhibició i va passar a ser, com la resta d'esports, una activitat normalitzada, amb una estructura competitiva, reglamentada i formal. Aquesta vertebració de l'esport va desembocar en la creació de la primera entitat que va aglutinar les diferents associacions que el practicaven: la Federació Espanyola de Rugby. Aquesta institució fou l'organisme encarregat d'assentar les bases de la competició ja oficial.

4.4 Conclusions

L'esport oval va arribar al Principat de la mà dels francesos, amb la seva forta càrrega cultural en l'àmbit esportiu: primer a través de la premsa, amb la seva penetració dins de l'imaginari esportiu col·lectiu; i, més tard, físicament, amb la disputa de dos partits entre la Union Sportive Perpignanaise i el Racing Club de Narbonne. Tot i que el fenomen del rugby va tenir un fort to aristocràtic en els inicis de l'esport a la república veïna, aquest va anar migrant cap al sud del país, arrelant en les zones rurals, canviant la seva idiosincràsia. Malgrat això, al territori català va arribar de la mà de professionals de coll blanc com Michel Reynard, Baldiri Aleu i David Cuyás.

Els emigrants catalans que havien estat en territori francès, conjuntament amb els gals residents a Barcelona, van ajudar en el lent assentament del rugby principalment a la capital catalana. L'esport oval va aconseguir aclimatar-se i arrelar gràcies a la implicació dels pioners, que amb esperit pedagògic van transmetre el seu valor esportiu, a més d'ajudar a donar estabilitat als incipients projectes.

Des d'un inici, amb la USP com a referent català esportiu de la Catalunya Nord, el rugby va adquirir presència en espais d'opinió del catalanisme polític i va tenir una presència destacada en els ambients esportius d'aquestes tendències polítiques, adoptant-lo com a forma d'expressió esportiva catalana i com a moviment associatiu amb una personalitat pancatalanista.

Els primers equips, en general, es formaren en espais associatius amb llarga tradició esportiva lligats a institucions més grans. Per bé que el primer club al voltant del qual es va anar aglutinant la pràctica del rugby no va ser un club multiesportiu, sinó que

⁵⁵⁹ Les cròniques van aparèixer a diaris com *La Vanguardia*, *El Diluvio*, *La Veu de Catalunya* o *La Jornada Deportiva*, entre d'altres.

va ser una societat dedicada exclusivament a l'esport oval. La darrera passa per un arrelament definitiu va ser la creació d'una competició formal: la Copa de la Reial Societat de Curses de Cavalls.

El rugby a Catalunya va seguir la tendència expansiva del fenomen esportiu del primer terç del segle XX, amb el creixement institucional i de la pràctica, i amb la intensificació dels debats socioesportius. Tot i que la introducció i el seu desenvolupament era una realitat, no va ser una incorporació fàcil a la capital catalana. I és que van necessitar la implicació i suport de tots els actors de la comunitat *rugbística*, equips directius, entrenadors, jugadors i persones afins. En aquest sentit, havia arribat a Catalunya per quedar-se dins del moviment esportiu català.

5. La institucionalització federativa del rugby a Catalunya (1922-1924)

La conquesta del Bouclier de Brennus per part de la Union Sportive Perpignanaise (1921) va comportar una presència destacada del rugby a les publicacions catalanes, especialment les catalanistes, que adoptaren l'equip sang-i-or com a propi. La seva posterior visita a la capital catalana fou el punt d'inflexió necessari perquè l'esport oval comencés el seu procés d'arrelament definitiu⁵⁶⁰.

En aquesta primera part del capítol, estructurat en tres apartats, s'estudiarà com es va produir el procés d'institucionalització federativa del rugby a Catalunya. L'abril de 1922, amb la primera competició en ple desenvolupament, els clubs i seccions van considerar la necessitat d'organitzar-se. Els principals detonants van ser el ràpid creixement de clubs i de practicants, les necessitats econòmiques, uns Jocs Olímpics que s'albiraven a la cantonada i el context d'institucionalització en aquells moments de diverses disciplines esportives. La creació de la Federació Espanyola de Rugby i, posteriorment, de la Federació Catalana de Futbol-Rugby, seguint el model britànic d'institucionalització associativa⁵⁶¹, va servir per aixopugar tots els clubs que practicaven l'esport oval, amb la clara intenció de dotar-lo d'un marc normatiu i organitzatiu. Assolida aquesta estructuració interna, es van dur a terme les primeres competicions oficials d'ambdues federacions.

Finalment, en el darrer apartat, s'examinaran els intents que van fer les federacions per fomentar l'expansió del rugby, principalment a Barcelona, però també per la resta de Catalunya. Amb una base reduïda, però sòlida, es va iniciar un intent d'expansió pel territori català, amb campanyes de captació de nous practicants, a través de conferències, partits d'exhibició i procurant augmentar la presència pública a les principals capçaleres catalanes.

5.1 El procés de constitució de la Federació Espanyola de Rugby a Catalunya

El 21 de gener de 1922, va tenir lloc una reunió de representants de clubs i associacions de diverses especialitats esportives, convocada per la Federació de Societats Esportives i pel

⁵⁶⁰ El 15 i 16 de maig de 1921, la Union Sportive Perpignanaise i el Racing Club de Narbonne, van disputar dos partits benèfics de rugby a Barcelona, al camp del Real Club Deportivo Español, cosa que va causar un impacte important en els ambients esportius de l'època. «Football-Rugby. Vasco, «Foot-Ball-Rugby», *El Diluvio*, 17 maig 1921, 14 Perpignan et Narbonne à Baelone», *Figaro: Journal non politique*, 18 maig 1921, 5.

⁵⁶¹ Pujadas i Santacana, «La sociabilidad deportiva en España (1850-1975)», 243.

Consell de les Olimpíades⁵⁶², de la qual va néixer la Confederació Esportiva de Catalunya (CEC), amb l'objecte d' "aplegar totes les entitats esportives de Catalunya i vetllar per la més bona harmonia entre les mateixes", a més de "fomentar, segons un criteri higiènic i cultural, la pràctica i desenrotllament dels Esports, ajudant a les entitats afillades a l'organització dels campionats catalans i dels Concursos Interregionals i Internacionals"⁵⁶³. La CEC va ser l'entitat que va vehicular la representació de les diferents societats i associacions esportives amb les administracions —Mancomunitat de Catalunya i Ajuntaments—, i actuà com a òrgan rector de l'esport català. Va fer d'institució coordinadora dels esportistes catalans seleccionats per les seves federacions, a més de relacionar-se amb institucions similars, estatals i foranes⁵⁶⁴. En resum, la CEC, tot respectant l'autonomia de les federacions i dels clubs, va ser creada per tal de representar, recolzar i governar l'esport català en el seu conjunt⁵⁶⁵. Una vegada instituïda, l'assemblea constituent de la nova entitat va emprendre la tasca de crear els estatuts i anomenar representants pels diferents òrgans gestors.

Amb la constitució del Consell Superior d'aquesta societat —convé ressaltar que, des dels seus inicis, alguns membres dels equips dirigits del rugby català participaren en les trobades per la creació de l'organització⁵⁶⁶—, es va fer una crida pública a totes les entitats esportives que no tenien "constituïda Federació a Catalunya" a més de "les Federacions ja establertes" per buscar una articulació conjunta⁵⁶⁷. Pel que fa a l'esport oval, la secretaria de la Confederació va convocar a la sessió constitutiva els quatre clubs que estaven disputant el primer torneig oficial de la Copa de la Reial Societat de Curses de Cavalls (RSCC): la Unió Esportiva Santboiana, el Club Natació Barcelona, el Club Natació Atlètic i el Catalunya Sporting Club⁵⁶⁸.

Aquest fou un dels primers moments en què es va prendre consciència de la necessitat de crear un òrgan representatiu, que pogués agrupar els clubs i els fes d'interlocutor amb i dins la CEC, i així tenir unitat d'acció i més pes negociador. Ràpidament, el Natació Barcelona va prendre la iniciativa i, a través de la premsa, es va dirigir a les entitats existents que jugaven a rugby, convocant els delegats a una reunió al

⁵⁶² José A. Trabal, «La Confederació Sportiva de Catalunya», *La Jornada Deportiva*, 16 gener 1922, 2.

⁵⁶³ Confederació Esportiva de Catalunya, *Confederació Esportiva de Catalunya*, 5-6.

⁵⁶⁴ Confederació Esportiva de Catalunya, 5-6.

⁵⁶⁵ José A. Trabal, «La "Confederació Sportiva de Catalunya" es un hecho», *La Jornada Deportiva*, 23 gener 1922, 3.

⁵⁶⁶ La junta de la Unió Esportiva Santboiana va delegar a Baldiri Aleu l'assistència a la reunió de la Confederació Esportiva de Catalunya, per tal que representi al rugby. Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Actas Nº1. 4 Juliol 1921 al 1 Juliol 1924», 31 gener 1922, 4, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁵⁶⁷ «Confederació Esportiva de Catalunya», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 10 abril 1922, 3.

⁵⁶⁸ «Confederació Esportiva de Catalunya», 3.

seu local social. Un dels objectius era triar i anomenar els representants dels clubs catalans dins de la CEC⁵⁶⁹, ja que els estatuts de la nova entitat contemplaven la possibilitat que clubs i associacions que no tinguessin Federació poguessin participar en l'òrgan rector⁵⁷⁰. Les persones escollides per integrar-se a la CEC van ser Baldiri Aleu —de la Santboiana—, que va incorporar-se com a vocal per rugby al Consell Superior i dins la Comissió de Propaganda; i David Cuyás —del Natació Barcelona—, que s'incorporà a la comissió tècnica.

Arribats a aquest punt, i veient la necessitat d'un representant comú, calia plantejar-se una organització supra-clubs. Es requeria un interlocutor vàlid i directe —un ens federatiu—, que tingués coneixement de les gestions que s'anaven fent en l'àmbit públic i examinés el repartiment de les subvencions.

Igual que va succeir amb altres esports, la institucionalització del rugby català —lligada als processos d'avenç, maduració i transformació de l'activitat esportiva del país— va ser el resultat d'una convergència de diversos factors: un augment significatiu de clubs, un corrent favorable a la internacionalització amb la possible participació de representants catalans als Jocs Olímpics de París, i la necessitat d'un organisme supra-clubs que estructurés les competicions i recollís les energies disperses que estaven abocant els cercles.

En aquest primer semestre de 1922, amb cinc clubs, es van jugar gairebé una quarantena de partits. Els clubs competien setmanalment i de manera ininterrompuda —ja fos entre equips de diferents clubs, equips A i B del mateix club o combinats d'equips—, on mostraven l'empenta i la vitalitat existents.

La irrupció de la campanya olímpica per participar en els futurs Jocs Olímpics de 1924 va esdevenir un factor determinant per veure la necessitat d'organitzar-se federativament. S'ha de tenir en compte que el Comitè Olímpic Internacional (COI) només permetia participar els esports amb una federació estatal. Per això, en el període de 1915 a 1923, i amb l'objectiu de participar a Anvers (1920) o París (1924), es van crear la Federació Catalana i Espanyola d'Atletisme, de Bàsquet, de Natació, de Rem i de Boxa, a més de la Catalana d'Esgrima i d'Hoquei, entre d'altres. Convé subratllar que, en la crònica publicada per *La Vanguardia* del primer partit oficial jugat a Catalunya (1921), les esperances estaven dirigides a la participació en els següents Jocs, “*la semilla está echada. Que cada cual ponga ahora la parte que les corresponda para que fructifique con lozanía, a que en el año 1924*

⁵⁶⁹ «Rugby», *Diario de Barcelona*, 13 abril 1922, 21.

⁵⁷⁰ Confederació Esportiva de Catalunya, *Confederació Esportiva de Catalunya* (Barcelona: M. Bonet, 1922), 7-8.

*podamos aspirar en la Olimpiada mundial a un nuevo título de honor*⁵⁷¹. Pocs dies després, una columna periodística, en la qual es feia una crida als aficionats que practicaven el rugby a què formessin equips, destacava que aquest esport es jugava arreu d'Europa i que *“la mayoría de las naciones enviaran sus quince representativos a la las próximas olimpiadas”* de 1924⁵⁷². Així doncs, l'objectiu principal era formar un equip en tres anys per anar a competir als Jocs de la VIII Olimpíada.

El tercer dels factors que va empènyer a iniciar el procés constituent de la FER responia a la necessitat de crear una entitat que organitzés el rugby, és a dir, que dugués a terme una normalització i registre dels jugadors, que establís unes normatives comunes per totes les societats i que vetllés per una estructuració i un adequat desenvolupament d'un campionat.

El primer esment que s'ha pogut documentar d'intent d'una Federació en la qual estigués representat l'esport oval fou en el marc de creació de la Federación Española de Clubs de Foot-ball (1909). La premsa va intentar que aquesta entitat adoptés un nom que donés cabuda a més esports sota el seu paraigua. La proposta era la de crear una Federación Atlética Española en la que, *“además del foot-ball association y rugby”*, tinguessin espai diversos esports com la natació, l'esgrima, les curses atlètiques i el tenis, entre d'altres⁵⁷³. L'any 1912, es va tornar a reclamar una organització esportiva a imatge de la USFSA francesa⁵⁷⁴, en la que es trobarien adherides la majoria de les disciplines esportives atlètiques *“incluyendo el Foot-ball Rugby y el Association”*. La principal intenció per crear aquesta *gran* Federació era la d'estar preparats i ben organitzats de cara als Jocs Olímpics de Berlín de 1916⁵⁷⁵. Pel que fa pròpiament a un estament autònom de rugby, la primera referència documentada és una petita columna publicada a *La Jornada Deportiva*, en la qual es feia referència a una conversa mantinguda després d'un partit entre Baldiri Aleu i Lluís Gibert (1922). Aquí es revelava la intenció que es tenia de la creació d'una Federació Catalana de Futbol-Rugby⁵⁷⁶. Certament, les forces vives de l'esport oval català començaven a entreveure la necessitat de la seva institucionalització, seguint les dinàmiques que portaven els clubs d'altres disciplines encaminades a la creació de federacions respectives.

⁵⁷¹ «Futbol-Rugby», *La Vanguardia*, 15 novembre 1921, 12.

⁵⁷² «Futbol-Rugby», *La Vanguardia*, 23 novembre 1921, 8.

⁵⁷³ Joaquín H. de la Gándara, «Federación en proyecto? Pido la palabra», *El Mundo Deportivo*, 12 agost 1909, 1.

⁵⁷⁴ La USFSA era la *Union des Sociétés Françaises de Sports Athlétiques*, creada el 1889 com a òrgan rector de l'esport francès, que aglutinava la totalitat d'esports practicats al territori francès. Thierry Terret, *Histoire du sport*, 2ª (França: Presses universitaires de France - PUF, 2010), 28.

⁵⁷⁵ «Deportes y Turismo. Atletismo», *El Mundo Deportivo*, 7 novembre 1912, 5.

⁵⁷⁶ Sancho de Acuña, «¿Federación Catalana de Fútbol Rugby?», *La Jornada Deportiva*, 2 gener 1922, 14.

El procés de fundació va ser el resultat de la bona entesa entre els diferents clubs. El procediment de convocatòria va ser molt semblant al que mig segle abans s'havia fet a través d'una columna al diari *The Times*, on es convocava una reunió per tal d'establir una normativa comuna de *football*, de la que en va resultar la creació de la Rugby Football Union⁵⁷⁷. Així doncs, el divendres 14 d'abril i mitjançant la premsa, el Club Natació Barcelona va convocar al seu local social els delegats de “*los Clubs que en Barcelona se dedican a la práctica del rugby*”⁵⁷⁸. D'aquesta trobada, que hem comentat abans i que era per concretar la representació a la CEC, va néixer el primer organisme representatiu de l'esport oval: la Federació Espanyola de Rugby⁵⁷⁹. Ja feia temps que els diversos clubs havien començat a abordar la creació d'aquesta institució, com queda reflectit en el fet que la trobada va durar poc més d'hora i mitja⁵⁸⁰ i que, dos dies després, van ser dipositats els primers estatuts al Govern Civil de la Província de Barcelona per tal que el governador hi donés el vistiplau, d'acord amb la llei d'associacions vigent del 30 de juny de 1887⁵⁸¹. La FER s'erigia en el màxim òrgan rector del rugby a Catalunya i al conjunt l'Estat, en el qual s'integrarien els clubs que el practicaven. La llei vigent que assegurava el dret d'associació —amb els seus mecanismes administratius de control per part de l'Estat— comportava que, per constituir i registrar el nou organisme, s'havien de presentar els estatuts i reglaments al Govern Civil, a més de requerir que es tingués un cens dels associats i un llibre de comptabilitat, els quals es presentarien anualment⁵⁸². Per una banda, aquest pas va suposar que els diversos cercles comencessin a funcionar de manera menys informal i s'anés cap a la legalització de les associacions per poder formar part de la Federació. I per l'altra, implicava que els clubs havien de desenvolupar una activitat esportiva regular i establir un sistema de relacions que compregués, entre altres coses, l'aportació de quotes, l'adhesió als seus estatuts i l'elaboració d'un cens de les persones

⁵⁷⁷ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 100-129.

⁵⁷⁸ «Federación Española de Futbol Rugby», *Natació. Butlletí mensual del Club de Natació «Barcelona»*, abril 1922, 16.

⁵⁷⁹ Exceptuant la carta per l'aprovació dels estatuts que havia de regir la Federació, l'associació apareix com a *Federación Española de Rugby* (FER) en tota la documentació. A través dels anys, la seva denominació va anar canviant. Tot i això, es farà servir sempre la mateixa abreviatura per mantenir la constància i facilitar la comprensió del document.

⁵⁸⁰ Sancho de Acuña, «Ha quedado constituida la Federación Española de Rugby», *La Jornada Deportiva*, 18 abril 1922, 4.

⁵⁸¹ Camino, Jaime, «Aprobación de los estatutos de la Federación Española de Futbol-Rugby», 15 abril 1922, Caixa 420; Expedient 11213, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico de Barcelona.

⁵⁸² Velloso, «Los orígenes constitucionales del derecho de asociación en España (1868-1923)»: 333-34.

afiliades. A canvi, rebrien una legitimització de caràcter institucional i la seva inclusió en una xarxa organitzativa⁵⁸³.

En la reunió del procés constituent, es va confeccionar la primera junta directiva, en la que els clubs es van repartir per pes i per trajectòria els diferents càrrecs. Es va establir, primer, que els òrgans de govern més rellevants recaurien sobre els tres equips que portaven més temps implicats en pro de la consolidació de l'esport al territori. Amb els noms dels representants encara no definits, la presidència va ser atorgada a Club Natació Atlètic, la secretaria al Club Natació Barcelona i la tresoreria a la Unió Esportiva Santboiana, mentre que les vocalies es van assignar al Catalunya Sporting Club i a l'University Rugby Club —els dos darrers clubs en incorporar-se a la pràctica d'aquest esport. Aquesta constitució de la FER va ser el pas inequívoc de l'arrelament definitiu del rugby a Barcelona i a la seva àrea d'influència. L'objecte de la nova agrupació de clubs havia de ser el d'annexionar “*las Sociedades que practican el Rugby en España, y de fomentar, dirigir y reglamentar el Rugby en nuestro país*”⁵⁸⁴.

Junta directiva	Nom i cognom	Clubs fundacionals	Càrrec al club	Adreça personal
President	Jaime Camino	CNA	Tresorer	Plaça Moncada 11, Barcelona
Secretari	David Cuyás	CNB	Delegat del club a la FER	Carrer indústria, 201 Barcelona
Tresorer	Baldiri Aleu	UES	President	Carrer Major, Sant Boi de Llobregat
Vicepresident I	Emili Tó	CSC	President	Carrer Sant pau 83, Barcelona
Vicepresident II	Josep Sanromà	URC	Desconegut	Carrer del Carme 12, pral, Barcelona

Taula 4. Primera Junta Directiva de la Federació Espanyola de Rugby⁵⁸⁵. Elaboració pròpia

La notícia va passar inadvertida a la capital de l'Estat i a la resta de províncies espanyoles. Dels principals rotatius de fora de Catalunya, tan sols *Madrid Sport* va publicar dues breus línies indicant que “*En Barcelona, ha quedado constituida la Federación Española de Rugby*”⁵⁸⁶. En canvi, a França, el diari esportiu *L'Auto* es va fer ressò de la creació de la FER, igual que el diari generalista d'abast nacional *L'Intransigeant*. També, el diari occità *La Dépêche* va donar a conèixer l'efemèride⁵⁸⁷. Des del punt de vista francès, la presència i

⁵⁸³ Nicola Porro, «El Asociacionismo Deportivo como modelo organizativo. Movimientos, sistema y cambio», *Apunts: Educación Física y Deportes* 3, núm. 49 (1997): 26.

⁵⁸⁴ Federación Española de Rugby, «Estatutos».

⁵⁸⁵ Federación Española de Rugby, «Notificació de la constitució de la Federació Espanyola de Futbol Rugby», 15 juny 1922, Caixa 420; Expedient 11213, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico de Barcelona.

⁵⁸⁶ Hugo, «Curiosidades deportivas», *Madrid Sport*, 25 maig 1922, 6.

⁵⁸⁷ Esmenten la creació de la FER a *L'Auto* del 14 i 20 de juny i el 8 d'agost de 1922; a *L'Intransigeant* el 6 de juny de 1922; a *La Dépêche* el 5 d'agost i el 16 d'octubre.

la proximitat dels equips gals va provocar la formació de la Federació. N'és un exemple representatiu la columna esportiva que afirmava que “*Au contact de nos grandes équipes de rugby il était inévitable que les Espagnols se livrassent à la pratique de ce sport qui convient à merveille à leurs qualités naturelles. C'est aujourd'hui chose faite et la Fédération Espagnole de Rugby vient de voir le jour*”⁵⁸⁸. Des de França, es considerava que, en poc temps, es podria organitzar una competició transpirinenca catalana entre el campió català de l'estat espanyol i el campió català de l'estat francès⁵⁸⁹.

Tot el procés de creació i constitució de la FER va ser guiat pel Club Natació Barcelona, que va jugar un paper cabdal gràcies al coneixement i l'expertesa acumulats en la creació de diverses federacions. Es pot entreveure el lideratge dels cenebistes gràcies al nombre de participants en la reunió per a la redacció de l'Acta de Constitució de la FER, on va ser el cercle més representat amb cinc delegats, sumat al fet d'haver pres la iniciativa de convocar als clubs i de celebrar-se l'acte al seu local social⁵⁹⁰. Pel que fa a l'experiència dels cenebistes en aquests menesters, es pot constatar que el club blanc va formar part en la creació de la Federació Atlètica Catalana (1915), la Federació Espanyola de Natació (1920), a més de la Federació Catalana de Natació (1921). Els blancs van presidir ambdues federacions aquàtiques. No va ser l'únic club que tenia experiència en aquests temes, ja que els atlètics també van participar en la creació d'ambdues federacions aquàtiques⁵⁹¹, en què van tenir càrrecs directius⁵⁹².

Un cop creada la FER, el primer acord que els nous directius van prendre fou formar una ponència per tal que es redactessin els reglaments generals de l'associació⁵⁹³. Dos mesos després, es presentava la primera junta directiva representativa del món oval a Catalunya, al Govern Civil de Barcelona⁵⁹⁴. La seu social va ser ubicada al carrer del Carme núm. 12, principal⁵⁹⁵, domicili d'un dels membres de la junta, Josep Sanromà. Amb els estatuts registrats l'abril de 1922, i pensant en un futur pròxim, es deixava clar

⁵⁸⁸ «Un peu de tout», *L'Intransigeant*, 12 juny 1922, 3.

⁵⁸⁹ «Rugby. Le championnat de Catalogne», *L'Auto*, 20 juny 1922, 4.

⁵⁹⁰ A la reunió constituent de la Federació Espanyola de Rugby van assistir, pel Club Natació Barcelona: Antonio Vilamala, Marcelo Laffite, Luis Gibert, José Lasplazas i David Cuyás; pel Club Natació Atlètic: Enrique Gil, Enrique Urtazum i Jaime Camino; per l'Universitari Rugby Club: Ramón Sanromá i José Sanromá; per part de la Unió Esportiva Santboiana: José Pereña i Baudilio Aleu; pel Cataluña Sporting Club: Emilio Tó. Federación Española de Rugby, «Notificació de la constitució de la Federació Espanyola de Futbol Rugby», 15 juny 1922.

⁵⁹¹ Xavier Torreadella i Fernando Arrechea, «La polémica participación de España en los Juegos Olímpicos de Amberes 1920», *Materiales para la Historia del Deporte*, núm. 14 (2016): 129.

⁵⁹² «Federación Española de Natación», *Vida Marítima*, 30 juny 1920, 317.

⁵⁹³ «Federación Española de Fútbol Rugby», *La Vanguardia*, 22 abril 1922, 7.

⁵⁹⁴ Federación Española de Rugby, «Notificació de la constitució de la Federació Espanyola de Futbol Rugby», 15 juny 1922.

⁵⁹⁵ Camino, Jaime, «Aprobación de los estatutos de la Federación Española de Fútbol-Rugby», 15 abril 1922.

que el marc d'actuació del nou organisme seria l'àmbit estatal i que les regionals estarien representades per mitjà dels seus delegats, triats per elles mateixes⁵⁹⁶.

Tenint en compte que només es practicava l'esport en territori català, el més lògic hagués estat crear una Federació Catalana de Rugby, però es va decidir formar primer la Federació Espanyola, influenciats per l'experiència prèvia que havien tingut dos dels clubs de natació participants. En aquest sentit, tant els atlètics com els cenebistes havien pres part en la dura campanya per tal que els seus nedadors participessin en els Jocs Olímpics d'Anvers de 1920, sota bandera espanyola. Aquests clubs coneixien bé la normativa olímpica, que dictava que tan sols es podia participar en els Jocs si s'estava afiliat a una Federació estatal; per aquesta raó, s'havia creat poc abans dels Jocs Olímpics la Federació Espanyola d'Atletisme (1920) i la de Natació (1920). Així doncs, i amb vista a impulsar la representació del rugby català als següents Jocs de 1924, es va decidir crear l'Espanyola i disposar del paraigua institucional que pertocava per poder-hi participar. Els estaments dirigents tenien “*la decidida intención de presentar un equipo en la próxima olimpiada de París*”⁵⁹⁷.

Es va decidir que la responsabilitat de la ponència per la redacció dels reglaments generals es delegués a dos membres de cada societat representada a la Federació⁵⁹⁸. Els delegats van determinar que el més raonable era adoptar un reglament ja existent d'una altra Federació. El reglament escollit fou el de la Federació Francesa de Rugby, amb una acreditada trajectòria i experiència en aquests menesters⁵⁹⁹.

Acabats els treballs d'organització, calia tenir un coneixement real de la situació del rugby i començar a comptar amb recursos econòmics, abans de la tornada de la competició següent temporada (1922-1923). Es va haver d'elaborar un cens de les societats i dels seus jugadors. Consegüentment, la Federació va instar a les “*Sociedades o Clubs que tengan intención de dedicarse a tan varonil deporte, hagan la solicitud de ingreso a la Federación*”⁶⁰⁰. També, es va exhortar els jugadors a proveir-se de manera ineludible “de la corresponent llicència, la qual han de sol·licitar del Club respectiu, fent avinent que sense el tal requisit no podran formar part de cap equip amb caràcter oficial”⁶⁰¹. Amb la regularització dels jugadors, s'iniciava el recompte de participants federats, que formarien i donarien volum a l'organisme. Aquests havien d'estar inscrits abans del 2 de setembre

⁵⁹⁶ Federación Española de Rugby, «Estatutos».

⁵⁹⁷ «La próxima temporada», *La Jornada Deportiva*, 17 agost 1922, 4.

⁵⁹⁸ Sancho de Acuña, «Ha quedado constituida la Federación Española de Rugby», 4.

⁵⁹⁹ «Rugby», *Esport i Cultura*, 22 juny 1922, 13; «La Fédération Espagnole est créée», *L'Auto*, 14 juny 1922, 3.

⁶⁰⁰ «Deportes. Rugby», *Diario de Barcelona*, 27 agost 1922, 4995.

⁶⁰¹ «Rugby. Federación Espanyola de Rugby», *La Publicidad*, 30 agost 1922, 7.

d'aquell any⁶⁰², ja que s'estava projectant una competició que havia d'arrencar al començament de la tardor. La voluntat d'inscripció de nous clubs i de nous jugadors va forçar a ampliar el termini d'inscripció fins al 20 d'octubre. La Federació i els clubs van tenir prou flexibilitat per a moure les dates programades. Tenien la trista experiència de l'any anterior amb l'Universitari Rugby Club, que no va poder inscriure's a temps en la competició i, pocs mesos després de l'inici de la Copa de la RSCC, va desaparèixer. Per dur a terme aquest registre de societats i de jugadors, els delegats dels clubs s'havien d'adreçar al local social de la FER⁶⁰³. A més del recompte de clubs i de jugadors, la Federació començava a crear una caixa per tal de tenir uns mínims recursos econòmics propis. Els clubs, que en volien formar part i, així, poder inscriure els seus jugadors per la competició, havien d'abonar una quota anual de 45 pessetes⁶⁰⁴.

Per tirar endavant el projecte d'un torneig amb la qualitat necessària, calia disposar d'un cos d'àrbitres qualificats i capaços de poder interpretar el reglament i el joc, a més de guiar els jugadors i assumir la responsabilitat dels partits. La FER va dur a terme una crida als clubs inscrits per tal que enviessin candidats que consideressin competents per poder xiular partits⁶⁰⁵. D'aquesta manera, s'iniciava el procés de formació d'un estament arbitral⁶⁰⁶.

Un altre component bàsic per a la disputa de partits era disposar d'un espai de joc adequat, element imprescindible per posar en marxa el campionat. A finals de 1921, tan sols la UES disposava de camp propi⁶⁰⁷, però situat al terme municipal de Sant Joan Despí, amb els temps, els costos i el trasbals que comportaven els desplaçaments en tren a la població veïna. Més endavant, en el primer terç de l'any 1922, els del CNA van fer *seu* l'Hipòdrom de Can Tunis —cedit per la RSCC. Va ser l'únic camp disponible a la capital catalana per jugar aquell any. Tot i la greu mancança d'instal·lacions per entrenar i jugar, es va considerar que amb aquests dos camps es podia endegar un torneig. S'iniciava, així, la vertebració de la primera competició federativa a Catalunya.

⁶⁰² «Rugby. La próxima temporada», *La Jornada Deportiva*, 28 agost 1922, 13.

⁶⁰³ «Rugby», *El Mundo Deportivo*, 25 setembre 1922, 4.

⁶⁰⁴ La quota pagada a la Federació Espanyola de Rugby consta com a abonada el 22 d'agost de 1922, dins del llibre de comptabilitat de la Unió Esportiva Santboiana. Unió Esportiva Santboiana, «Caja», 1921-1925, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁶⁰⁵ Unió Esportiva Santboiana, «Al Secretario de la Federación Española de Rugby», 7 octubre 1922.

⁶⁰⁶ El àrbitres que va designar la Federació Espanyola de rugby van ser els següents: Jaime Camino del Club Natació Atlètic, José Coll i Baldiri Aleu de la Unió Esportiva Santboiana i David Cuyás del Club Natació Barcelona. Federación Española de Fútbol Rugby, «Sr. Delegado de la Unión Sportiva Samboyana», 21 novembre 1922, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁶⁰⁷ El camp no el tenien en propietat, sinó que estava arrendat. Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Actas N°1. 4 Juliol 1921 al 1 Juliol 1924», 30 setembre 1921, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

Seguidament, i amb tot l'entramat necessari organitzat, la Federació va crear el primer Campionat d'Espanya, amb la intenció de donar una major popularitat al *viril deporte*, que havia de començar a disputar-se el gener de 1923. Convé destacar que, a finals de novembre de 1922, hi havia cinc clubs inscrits a la Federació⁶⁰⁸. Amb aquests, es va programar un sistema de competició en format de lliga regular a dues voltes, de tots contra tots, amb una durada de tres mesos. L'equip campió havia de sortir del que més punts hagués aconseguit sumar al final de la competició. A causa de la inscripció a darrera hora de dos equips més, no es va veure viable la disputa d'una lliga tan llarga, amb tants equips i tantes jornades⁶⁰⁹. D'aquesta manera, es va prendre la decisió de reorganitzar el campionat i passar d'una lliga de dues voltes a un torneig amb dos grups a una volta. Un dels grups disputaria els partits al camp de la Unió Esportiva Santboiana, mentre que l'altre els disputaria al camp de l'Hipòdrom, jugant-se els partits en diumenge a les tres de la tarda⁶¹⁰. Després del sorteig⁶¹¹, es van distribuir els dos grups amb tres i quatre equips respectivament⁶¹². El vencedor de la competició havia de sortir d'un matx final, que s'havia de disputar entre els conjunts guanyadors de les dues *poules*; aquest seria el primer Campió d'Espanya de rugby. L'opinió pública va veure amb molt bons ulls l'organització d'aquest torneig i tota la feina feta, remarcant “*la obra de la Federación que, en pocos meses, ha llegado no tan solo a divulgar dicho deporte, si no a organizarlo y celebrar a partir de la presente temporada su campeonato oficial*”⁶¹³.

Així doncs, amb set equips inscrits, un reglament de torneig, un calendari fixat, un cos arbitral i dos camps de joc, el 7 de gener de 1923 s'iniciava el primer Campionat d'Espanya de Rugby a XV⁶¹⁴. Aquell diumenge a la tarda es jugaren, de manera simultània, dos partits oficials sota el paraigua federatiu, el Club Natació Atlètic contra el Cataluña Atlètic Club, a Barcelona, i el CADCI contra l'Olimpíic Rugby Club, a Sant Boi de Llobregat⁶¹⁵.

⁶⁰⁸ Aquests clubs foren el Club Natació Barcelona, el Rugby Club Sant Andreu, la Unió Esportiva Santboiana, el Club Natació Atlètic i el Catalunya Atlètic Club (antic Cataluña Sporting Club). Federación Española de Rugby, «Campeonato de España de Rugby», 29 novembre 1922, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁶⁰⁹ Aquests equips van ser els següents: La Unió Esportiva Santboiana, el Club Natació Atlètic, el Club Natació Barcelona, el Rugby Club Sant Andreu, l'Olimpíic Rugby Club, el Catalunya Atlètic Club i el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria.

⁶¹⁰ «Primer campeonato de España de Fútbol rugby», *La Vanguardia*, 4 gener 1923, 11.

⁶¹¹ «Rugby. Próximo campeonato», *La Jornada Deportiva*, 29 desembre 1922, 14.

⁶¹² La “poule” A estava conformada pels equips de l'Olimpíic Rugby Club, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, el Catalunya Atlètic Club i el Club Natació Atlètic; mentre que la “poule” B estava conformada pel Rugby Club Sant Andreu, Club Natació Barcelona i la Unió Esportiva Santboiana. «Rugby. Próximo campeonato», 14.

⁶¹³ «Rugby», *El Diluvio*, 30 desembre 1922, 21.

⁶¹⁴ «Rugby. Els partits del campionat», *La Publicitat*, 31 desembre 1922, 5.

⁶¹⁵ «Rugby. Los primeros partidos del primer Campeonato Nacional de Rugby», 11-12.

El torneig es va desenvolupar amb tota normalitat. Es van disputar tots els partits programats, amb una assistència destacada d'espectadors. Els vencedors dels seus respectius grups foren el Cataluña i la Santboiana. El dia assenyalat per la final fou el 18 de febrer i el camp triat fou l'Hipòdrom de Can Tunis. La Unió Esportiva Santboiana va tenir l'històric honor de proclamar-se com el primer campió. Després d'uns inicis dubitatius i cert nerviosisme, els blau-cel es van imposar als roig-grisos⁶¹⁶, conquerint la Copa Ràfols⁶¹⁷. El partit de la final donava cloenda al primer Campionat d'Espanya de Rugby. Aquesta va ser una efemèride esportiva molt rellevant per tots els jugadors, directius, socis i equips involucrats. Gràcies a la feina feta, s'havia assolit la fita de la seva implantació definitiva a Catalunya.

5.2 El procés de constitució de la Federació Catalana de Futbol Rugby

Pocs mesos després de la creació de la FER, es creava la Federació Catalana de Futbol Rugby (FCFR)⁶¹⁸. Malgrat que ja existia la FER, atès que el Principat era l'únic territori on es practicava l'esport oval de manera organitzada, i coberta l'articulació amb institucions de fora del territori (estatal i internacional), es va decidir crear una federació centrada en Catalunya.

Tenint en compte que la FER estava en ple funcionament, ben organitzada internament i portant a terme de manera exitosa el primer Campionat d'Espanya oficial, el projecte de creació de la FCFR es va iniciar sense precipitació la setmana abans de la final del campionat estatal, l'11 de febrer de 1923. Novament, es va convocar una reunió dels delegats de tots els cercles al local social dels cenebistes. De nou, i amb la participació activa del Natació Barcelona, el conjunt de clubs i de persones que conformaven les forces vives del rugby català es van reunir per fer efectiva la constitució de l'associació que s'havia d'erigir en l'òrgan rector de l'esport oval en l'àmbit català: la Federació Catalana de Futbol Rugby (FCFR)⁶¹⁹.

És important destacar que la Catalana, dins del marc del sud d'Europa, fou una de les pioneres en el procés d'institucionalització. I de les federacions nacionals europees que participarien en la fundació de la Federació Internacional de Rugby Amateur (FIRA)

⁶¹⁶ El resultat final del partit fou de 13 a 3. Per part de la Unió Esportiva Santboiana, van assajar Delaruelle per partida doble i Artigas, amb un drop-goal de Reynard; mentre que, per part del Catalunya Atlètic Club, va assajar Renaud. «Rugby. El San Boy batiendo al Cataluña por trece a tres, se adjudica el campeonato de España», *Gaceta Sportiva*, 19 febrer 1923, 12.

⁶¹⁷ Copa cedida pel diputat Enric Ràfols.

⁶¹⁸ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Estatutos», 17 maig 1923, Caixa 430; Expedient 11609, ES. 8019. ASDG. Arxiu de la delegació del Govern de Catalunya. Subdelegació del Govern de Barcelona.

⁶¹⁹ G, «Se ha constituido la Federación Catalana de Rugby», *La Jornada Deportiva*, 12 febrer 1923, 4.

el 1934⁶²⁰, exceptuant l'alemanya —1899⁶²¹— i la francesa —1920⁶²²—, la FCFR va ser de les primeres a institucionalitzar-se (1923). Les altres federacions es constituïren a finals de la dècada dels anys 1920 i a principis dels anys 1930: la Associação de Rugby de Lisboa(1926) —precursora de la Federação Portuguesa de Rugby⁶²³—; la de l'antiga Txecoslovàquia (1927)⁶²⁴; la Federació Italiana de Rugby (1928)⁶²⁵; la Federació Romanesa de Rugby (1931)⁶²⁶ —igual que la Belga⁶²⁷—; i, finalment, la Federació Holandesa de Rugby (1932), com també la Stockholms Rugbyförbund —predecessora de la Federació Sueca de Rugby⁶²⁸. Convé recordar que una part destacada dels clubs catalans, que tenien incorporat l'esport oval entre la seva oferta esportiva, disposaven d'una àmplia experiència en la creació d'altres federacions. A més dels cenebistes i atlètics, el Catalunya Sporting Club va participar en la creació de la Federació Espanyola de Boxa, així com el CADCI va participar en la fundació de les Federacions Espanyola i Catalana de Rem.

Un cop constituïda la FCFR, i igual que va fer la FER, va buscar dotar-se d'una estructura operativa per a impulsar el rugby i desenvolupar-lo al territori. La primera actuació fou la creació d'uns estatuts i el posterior registre a governació civil, donant un marc legal a la institució i buscant una ordenació normativa. La segona actuació fou la creació d'un registre d'entitats adherides i de jugadors, amb les seves fitxes corresponents. La tercera actuació fou organitzar una estructura competitiva per als seus clubs afiliats, creant un reglament de competició i designant un calendari per al campionat. Així mateix, es va treballar en la creació d'un cos arbitral amb el seu col·legi corresponent, on s'examinaren tots els aspirants. L'última actuació que va proposar-se fou la promoció i l'expansió de l'esport arreu del territori català i fora d'aquest. En aquest sentit, la funció de la futura Federació havia de ser agrupar les persones i els col·lectius que jugaven a

⁶²⁰ A l'inici de 1934, i després d'unes reunions preliminars realitzades a Torí, en el context dels Jocs Mundials Universitaris, els delegats de les “*Fédérations suivantes: Allemagne, Tchécoslovaquie, Catalogne, Hollande, Portugal, Italie, Suède, France, Roumanie, réunis sur la convocation des Fédérations française et allemande ont décidé la création d'une Fédération internationale de rugby amateur*”. Aquest esdevindrà l'òrgan rector del rugby continental europeu. F. Estrade, «Nous asussi, nous l'avons notre International Rugby Board», *L'Intransigeant*, 4 gener 1934, 4.

⁶²¹ Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 233.

⁶²² França s'emancipa de la USFSA l'any 1920, tot i que estava organitzada amb una estructura pròpia des de finals del segle XX. Dine, *French rugby football. A cultural history*, 64.

⁶²³ Gramaxo, «O Rugby em Portugal. Sua história e desenvolvimento», 157.

⁶²⁴ Sam Spivvis, «Rugby Football in Czechoslovakia», *The Paris Times*, 18 maig 1927, 5.

⁶²⁵ Luciano Ravagnani i Pierluigi Fadda, *Rugby. Storia del rugby dalle origini ad oggi* (Vallardi and Associati, 1992), 211.

⁶²⁶ Popa, «Un sport anglais importé de France. Le rugby comme objet de recherche sur l'élite en Roumanie (1913-1940)», 269.

⁶²⁷ Jean Vellave, «C'est de là que partit le premier appel en faveur du rugby belge», *La Liberté*, 15 octubre 1937, 6.

⁶²⁸ Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 235.

rugby a Catalunya, vetllant per una pràctica correcta i reglamentada de l'esport i actuant com a organisme d'interlocució amb les institucions públiques i privades. Ara bé, també havia d'organitzar els campionats en l'àmbit català i exercir d'institució seleccionadora de jugadors que l'havien de representar en els partits corresponents.

Ambdues federacions no s'havien de trepitjar, ja que tenien tasques i finalitats que eren molt diferents. S'entenia que la FER va ser constituïda amb la finalitat de governar el rugby estatal quan més regions disposessin de Federació territorial. Havia de ser el representant en les relacions amb les institucions estatals i encarregar-se de les qüestions internacionals⁶²⁹. Havent-se creat a Catalunya, s'assegurava que la seva seu estigués ubicada a Barcelona per poder-la supervisar des de la proximitat.

La nova Federació va considerar que la junta directiva havia d'estar formada per cinc membres, igual que la FER, de manera que els càrrecs es van repartir entre els clubs i amb la intenció de comunicar els noms més endavant. L'estructura havia de ser la següent: un president —Club Natació Barcelona—; un secretari —Cataluña Atlètic Club—; un tresorer —Unió Esportiva Santboiana—; i dues vocalies —la primera atorgada a l'Olimpíic Rugby Club i la segona al CADCI⁶³⁰. Tot i la proposta, en el moment de la constitució, aquest format va variar, com es veurà en la Taula 5.

Finalment, el 30 d'abril de 1923, es van acabar de redactar i ratificar els estatuts i van ser presentats al govern provincial, d'acord amb la llei vigent, els quals van ser aprovats a finals de maig. La Federació es va constituir amb la ferma idea de reunir totes “*las entidades que practiquen el Futbol Rugby Amateur en Cataluña*” i de “*fomentar, dirigir y reglamentar este deporte en nuestra tierra*”⁶³¹. El primer domicili social es va establir a la Rambla de Santa Mònica, 25, a Barcelona, estatge social del CADCI.

⁶²⁹ C.F., «Rugby. El momento actual en el rugby catalán», *El Mundo Deportivo*, 5 desembre 1923, 3.

⁶³⁰ G, «Se ha constituido la Federación Catalana de Rugby», 4.

⁶³¹ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Estatutos».

Càrrec FCFR	Nom i cognom	Clubs fundacionals	Càrrec al club	Adreça personal
President	David Cuyás	Club Natació Barcelona	Delegat del club a la FER	Carrer París 201 Bis, 1r2a, Barcelona
Secretari	Fancesc Canela	Centre Autonomista del Començ i de la Indústria	Desconegut	Carrer de la Cadena 13, 4t Barcelona
Tresorer	Baldiri Aleu	Unió Esportiva Santboiana	President	Carrer Major, Sant Boi de Llobregat
Vicepresident I	Lluís Malet	Oímpic Rugby Club	Desconegut	Carrer Pau Claris, 45 entresol Barcelona
Vicepresident II	Joan Payarols	Rugby Club Sant Andreu	Desconegut	Carrer de la Sagrera 257, Barcelona

Taula 5. Primera Junta Directiva de la Federació Catalana de Futbol Rugby⁶³². Elaboració pròpia.

En relació amb els aspectes formals de la nova entitat, cal destacar que els estatuts i, sobretot, els seus reglaments van estar redactats amb una clara vinculació al context polític i social del moment. Així, destaquen en els textos les referències a dos aspectes: l'ideal amateur i la interpretació del concepte de *sporstman*, així com la llengua vehicular de la Federació. Pel que fa al concepte d'amateurisme, la base dels estatuts i dels reglaments catalans provenien dels francesos⁶³³ —que estaven passant un moment convuls amb el tema de la professionalització dels seus jugadors— motiu pel qual el concepte d'amateurisme s'explicava i es definia llargament en els catalans, amb totes les seves obligacions. Tanmateix, cal destacar que aquest problema de l'amateurisme, per les característiques i popularitat del joc al territori, no era present a Catalunya. D'altra banda, amb una clara intencionalitat política catalanista, s'anunciava que la llengua pròpia i de comunicació de la Federació havia de ser el català. Si bé aquesta era la intenció, pocs mesos després, amb el cop d'estat de Primo de Rivera i el seu règim polític autoritari, no es va poder implementar aquesta voluntat fins a l'arribada de la Segona República. Un altre tret destacat era que s'indicava que, per poder participar com a membre de la directiva de la Federació, s'havia de ser català i major d'edat.

L'administració de la Federació havia d'anar a càrrec d'un consell provincial amb la idea, esperança i determinació d'exportar-lo a tot el territori català. Com en aquell moment l'esport oval només es practicava a Barcelona, es va haver d'incloure un article addicional en què s'explicitava que, fins que no arribés el moment, els càrrecs provincials

⁶³² Federació Catalana de Futbol Rugby, «Comunicat de constitució del Consell Directiu de la Federació Catalana de Futbol Rugby», 13 juny 1923, Caixa 430, Expedient 11609, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico Barcelona.

⁶³³ Sarsanedas Ramon, «Rugby. Un atemptat de Lesa Esportivitat», *La Veu de Catalunya* (Ed. Matí), 31 juliol 1923, 6.

quedaven delegats als clubs existents⁶³⁴. Finalment, s'establí que el Consell havia d'estar configurat per cinc membres —Taula 5.

La FCFR va adoptar una organització interna en forma de comitès i comissions de treball, amb tasques sectoritzades. Cal remarcar que, en ser diferents comitès de treball i diverses comissions, es van involucrar moltes persones i tots els clubs en les tasques de gestió i direcció. La majoria d'aquestes comissions estaven integrades per tres persones.

Dit això, es van crear les comissions que de “*Reglamentación y Calificación, de Calendarios, de Selección de Árbitros y de Finanzas*”⁶³⁵. Paral·lelament, es van formar els comitès de selecció, de camps, de competició, de divulgació i de promoció. Constituïda la Federació, un dels comitès que es crearen més ràpidament fou el de la selecció, format per tres membres que actuarien de seleccionadors: Josep Coll, David Cuyás i Eusbio Marzal⁶³⁶. Gràcies a les gestions realitzades a través del seu president i de Marcel Laffite —antic jugador francès, membre del CNB i antic delegat a la FER— es va organitzar el primer partit internacional de la selecció catalana contra l'equip occità del Toulouse Lalande Olympique⁶³⁷, cinc anys abans que es disputés el primer partit de la selecció espanyola. D'aquesta manera, i en menys d'un mes des de la constitució de la Federació, la selecció catalana disputava el seu primer partit internacional.

Data	Equip adversari	Clubs que aporten jugadors i nombre de jugadors que aporten en el XV titular	Font	Selecció Catalana equip local o visitant	Resultat
1923, 24 de maig	Toulouse Lalande Olympique	UES (5), CNB (5), RCSA (2), CNA (2) i ORC (1)	<i>Mundo Deportivo</i> , 25 de maig de 1923, p2	Local – Barcelona	0-9
1923, 4 de novembre	Unió Esportiva Santboiana	CNB (7), CADCI (4), RCDE (2), RCSA (1) i CH (1)	<i>Diario de Gerona de Avisos y Noticias</i> , 6 de novembre de 1923, p4	Local – Girona	0-3
1924, 10 de febrer	Esquadra Anglesa	CNB (5), CNA (4), RCDE (3), UES (1), RCSA (1) i CADCI (1)	<i>La Veu de Catalunya</i> (Ed matí), 12 de febrer de 1924, p2	Local – Sant Joan Despí	6-13
1924, 29 de juny	Stadoceste Perpignanais	UES (6), CADCI (5) i RCSA (4)	<i>La Publicitat</i> , 1 de juliol de 1924, p4	Local – Barcelona	10-12
1924, 14 de setembre	Marina Britànica	UES (6), RCSA (2), CADCI (3), FCB (3) i USS (1)	<i>Mundo Deportivo</i> , 15 de setembre de 1924, p1	Local – Sant Joan Despí	0-5

Taula 6. Primers cinc partits disputats per la selecció catalana. Elaboració pròpia

⁶³⁴ Fins a l'arribada de la Guerra Civil, període en el qual s'emmarca aquesta recerca, no va haver-hi cap club fora de la província de Barcelona.

⁶³⁵ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Estatutos».

⁶³⁶ L.G., «Rugby. El primer match internacional», 3.

⁶³⁷ «Rugby. Los primeros matchs internacionales en España», *La Jornada Deportiva*, 4 maig 1923, 13.

Data	Equip adversari	Clubs que aporten jugadors i nombre de jugadors que aporten en el XV titular	Font	Selecció espanyola local o visitant	Resultat
1928, 8 d'abril	Selecció francesa B	FCB (8), UES (3), Gimnàstica (2), RCSA (1) i Real Madrid (1)	<i>La Veu de Catalunya</i> , 10 d'abril de 1928, p3	Visitant – Bordeaux	53-5
1929, 20 de maig*	Selecció italiana	FCB (9), UES (5) i Olímpic Amateur (1)	<i>Mundo Deportivo</i> , 21 de maig de 1929, p7	Local – Barcelona	9-0
1929, 9 de juny*	Selecció alemanya	FCB (9), UES (5), Rugby Club University (1)	<i>La Vanguardia</i> , 11 de juny de 1929, p20	Local – Barcelona	15-24
1930, 18 de maig*	Selecció alemanya	FCB (8), UES (4), Olímpic Amateur (2), (1)	<i>Mundo Deportivo</i> , 19 de maig de 1930, p1	Visitant – Dresden	5-0
1930,29 de maig*	Selecció italiana	FCB (8), UES (4), Olímpic Amateur (2) i RCU (1)	<i>Dietari de la Gira de Gabriel Déu</i>	Visitant – Milano	3-0
1930, 9 de novembre	Selecció de Provença	FCB (7), UES (5), Real Madrid (2) i RCU (1)	<i>La Publicitat</i> , 11 de novembre de 1930, p9	Visitant – Avinyó	6-3
1927, 26 de maig ⁶³⁸	Selecció francesa	Gimnàstica (7), Atlètic (6), Catalunya (1) i Madrid (1) ⁶³⁹	<i>Récord</i> , 30 de maig de 1927, p4	Local – Madrid	6-66

Taula 7. Primers cinc partits disputats per la Selecció Espanyola. Elaboració pròpia

Una comissió clau per la gestió i el govern de la Federació seria la de Finances. Aquesta s'havia d'encarregar d'administrar i gestionar tots els recursos econòmics de la nova institució, provinents de les cotitzacions i subscripcions dels membres que componien la societat, de les subvencions que podia obtenir o de qualsevol altre tipus d'ingrés que la federació aconseguís. La primera referència documentada d'un pagament de quota per part dels clubs a la FCFR fou del maig de 1924, en què la Unió Esportiva Santboiana feia una contribució de vint-i-cinc pessetes en concepte de “*Cuota anual F. C. R.*”⁶⁴⁰. No hi ha cap registre que indiqui que, més enllà de la inscripció i enviament de dades sobre les associacions i les seves instal·lacions, es fes cap pagament anterior a aquesta data. En la mateixa línia, el primer abonament de fitxes a la Catalana registrat data del maig de 1924, en què la Unió Esportiva Santboiana va fer efectiu el pagament requerit d'una pesseta per fitxa per jugador, abonant quaranta-tres pessetes a la Federació⁶⁴¹. Pel que fa a les subvencions, aquell mateix any n'estava una de programada de la Confederació Esportiva de Catalunya d'un 9% del pressupost destinat a les

⁶³⁸ S'ha inclòs aquest partit tot i que no va ser un partit oficial de la Federació Espanyola de Rugby. El partit es va jugar sota el paraigua de la Rugby Unión Española, federació dissident de la FER.

⁶³⁹ Els noms complets dels clubs són els següents: Real Sociedad Gimnástica Española, Atlètic Club, Catalunya Rugby Club i Real Madrid.

⁶⁴⁰ Unió Esportiva Santboiana, «Caja», 13.

⁶⁴¹ Unió Esportiva Santboiana, 12.

federacions; de les dotze federacions que en tenien assignades, la de rugby era la quarta que més percentatge de diners concedits tenia⁶⁴².

En relació amb la comissió de Reglamentació, com s'ha dit prèviament, va transcriure el reglament que considerava més adequat, el de la Federació Francesa de Rugby (FFR)⁶⁴³, que tenia una trajectòria de cinquanta anys d'experiència, amb reglaments molt treballats i molt recents, en haver-se emancipat de la USFSA feia poc temps.

També es va crear el Comitè d'Amateurisme i Llicències. Els seus tres membres, de condició social benestant, tenien molt present el camí cap a la professionalització en què estava el futbol⁶⁴⁴ i dels inconvenients amb el professionalisme del rugby francès, que començava a ser víctima del seu èxit i es trobava amb molts episodis vinculats al cobrament de diners per part dels jugadors ja a l'inici dels anys 1920⁶⁴⁵. Aquest comitè no va saber adaptar a la realitat catalana⁶⁴⁶ —set clubs existents— un reglament pensat per una gran potència del rugby com era França⁶⁴⁷. Com es veurà més endavant, aquest reglament es va convertir en un dels topalls pel seu creixement a Catalunya.

De la mateixa manera, la Comissió d'Àrbitres es va començar a organitzar per afrontar el primer Campionat de Catalunya, un cop represa la temporada després de l'estiu. A fi d'organitzar i d'abastir de membres el Col·legi d'Àrbitres, el Consell de la FCFR va obrir les inscripcions⁶⁴⁸. Aquesta crida d'inici d'octubre per col·legiar-se estava encaminada a totes aquelles persones que tinguessin la llicència de jugador tramitada⁶⁴⁹. Un cop acabada la inscripció, la tria definitiva va culminar amb l'examen teòric i pràctic dels aspirants. Així, a finals de novembre i just abans de l'inici del campionat, s'acabava el procés de control de nivell dels àrbitres que tan sols una setmana després serien designats per xiular partits oficials del Campionat de Catalunya⁶⁵⁰. El Col·legi d'Àrbitres fou encapçalat per David Cuyás, president de la FCFR⁶⁵¹.

⁶⁴² «Confederación Deportiva de Cataluña», *La Vanguardia*, 26 juliol 1923, 6.

⁶⁴³ C.F., «Rugby. El momento actual en el rugby catalán.», 3.

⁶⁴⁴ Carlos Pérez-Martínez i Xavier Torredadella-Flix, «El nacimiento del fútbol en España: ¿Cómo se entrenaba y cómo se jugaba? 1ª Parte (1899-1920)» 13, núm. 1 (2020): 6-8.

⁶⁴⁵ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 69.

⁶⁴⁶ C.F., «Rugby. El momento actual en el rugby catalán.», 3.

⁶⁴⁷ La Federació Francesa de Rugby, el 1923, tenia en els seus registres oficials més de 600 clubs. Mentre que, a Catalunya, en el mateix any, van participar 9 clubs en els diferents campionats, però només 7 simultàniament. «Le Rugby s'étend de plus en plus dans le Sud de la France», *L'Auto*, 23 maig 1923, 4; «Rugby», *La publicitat*, 2 desembre 1923, 5.

⁶⁴⁸ «Rugby», *La Publicitat*, 3 octubre 1923, 7.

⁶⁴⁹ «Futbol Rugby», *La Vanguardia*, 3 octubre 1923, 8.

⁶⁵⁰ Coup Franc, «Rugby. En el Hipódromo el Helénic vence al Athletic por tres puntos a cero», *Mundo Deportivo*, 28 novembre 1923, 3.

⁶⁵¹ «Rugby», *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 6 novembre 1923, 4. S'ha de tenir en compte que David Cuyás havia estat membre del Col·legi Arbitral Francès i va arribar a xiular partits internacionals.

A l'inici de la represa de la temporada (1923-1924), la Federació va iniciar el cens dels clubs i dels jugadors. El recull de dades s'encaminava a preparar el primer Campionat de Catalunya. Així doncs, el consell es va dirigir a les entitats afiliades per sol licitar el nom i l'adreça social del club; el seu telèfon; els colors dels equipaments que representarien a l'entitat; la disponibilitat per part de la societat de camp reglamentari, amb un plànol topogràfic, així com els mitjans per traslladar-s'hi⁶⁵².

El següent pas natural fou la creació del primer campionat propi. L'organització d'un campionat inter-clubs permetria dilucidar quins eren els millors clubs. Amb aquesta rivalitat, milloraria la intensitat dels entrenaments, el rendiment dels esportistes i el nivell de joc dels equips. La competició també volia ajudar al creixement de l'esport oval, fent augmentar l'interès d'espectadors i de la premsa. Es volia obtenir més presència pública a capçaleres periodístiques i, en conseqüència, augmentar la popularitat de l'esport i captar més aficionats. També es tenia confiança en què l'esperit competitiu podia ser motor de creixement econòmic per les entitats, agent molt importat per la subsistència dels cercles i de la Federació.

En aquests inicis, les decisions que podien afectar a totes les entitats s'acostumaven a prendre de manera assembleària dins del marc de la Federació, atès que hi havia pocs clubs. Amb la complicitat i entesa dels cercles assistents, en les reunions acostumaven a portar el pes de les propostes i decisions els que tenien més trajectòria i experiència — santboians, atlètics i cenebistes. Així doncs, i un cop inscrites totes les entitats, per tal d'organitzar i aprovar el calendari i discutir el format de la competició, la Federació va convocar els clubs a una reunió al local del Natació Barcelona⁶⁵³. D'aquesta reunió, en va sortir el primer Campionat de Catalunya, on set equips es disputarien l'honor de ser el primer campió de la història⁶⁵⁴. El torneig s'havia organitzat en format de lliga, a dues voltes. La primera es va jugar amb el sistema de tots els equips contra tots, mentre que a la segona vola —per tal que la lliga no fos tan extensa— només en prendrien part els equips que haguessin assolit un nivell mínim de puntuació. Després de sortejar i fixar el calendari de competició, s'havia d'engegar a inicis de desembre i s'havia d'acabar el març

⁶⁵² Federació Catalana de Futbol Rugby, «Demanda de dades a la Unió Esportiva Santboiana pel 1r Campionat de Catalunya», setembre 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁶⁵³ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Convocatòria per la discussió i aprovació del calendari.», 15 octubre 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁶⁵⁴ Els equips que participaren en el primer Campionat de Catalunya organitzat íntegrament per la FCFR foren els següents: la Unió Esportiva Santboiana, el Club Natació Atlètic, el Club Natació Barcelona, el Rugby Club Sant Andreu, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, el Reial Club Deportiu Espanyol i l'Hel·lènic Rugby Club. «Rugby», 2 desembre 1923, 5.

de l'any següent. Seria “declarat campió el club que entre les dues voltes sumi major nombre de punts”⁶⁵⁵.

No obstant això, una de les grans mancances que patia el rugby català era l'escassetat d'infraestructures. Era molt difícil trobar espais d'entrenament i de joc per als equips, perquè la majoria d'entitats tenien primer i segon equip, cosa que implicava un gran nombre de practicants i una densitat d'ocupació molt alta dels pocs terrenys disponibles. També cal remarcar que, en ser principalment un esport d'hivern, tenia una franja horària pels entrenaments i pels partits poc àmplia.

La Federació va programar un campionat amb pocs camps⁶⁵⁶. Tanmateix, gràcies a la incorporació del Rugby Club Sant Andreu el Campionat de Catalunya va poder comptar amb un camp més. Així, es va planificar el torneig amb la possibilitat de disputar partits a dos camps a Barcelona —l'Hipòdrom de Can Tunis del Natació Atlètic i el Camp del Ferro del Rugby Club Sant Andreu— i un a Sant Joan Despí —el Camp del Riu de la Santboiana.

En aquell inici de desembre de 1923, després del primer Campionat d'Espanya, de la copa del Club Natació Barcelona per segons equips i de la segona edició de la Copa de la RSCC, estava tot preparat per afrontar, amb molt d'entusiasme, el primer Campionat de Catalunya de Rugby a XV. El 2 de desembre de 1923, es va jugar la primera jornada del torneig amb dos partits molt igualats, en els que la Unió Esportiva Santboiana i el Rugby Club Sant Andreu es van imposar amb un resultat molt ajustat al Club Natació Barcelona i a l'Hel·lènic Rugby Club, respectivament⁶⁵⁷.

De la primera volta, que va acabar amb el lideratge de la Unió Esportiva Santboiana, es van classificar cinc clubs per la segona i en quedaren dos exclosos, ja que no arribaren a la puntuació mínima per continuar participant⁶⁵⁸. Amb l'objectiu que els equips que no podien continuar en el Campionat de Catalunya no es desfessin i continuessin competint, es va crear un nou Campionat de Catalunya de segons equips, comptant amb la participació dels equips eliminats, els segons equips d'altres clubs i altres equips. D'aquesta manera, l'abril de 1924, i amb l'inici de la primera jornada d'aquest campionat de segons equips i amb el Campionat de Catalunya en marxa, per primera vegada es va disputar una jornada oficial amb cinc partits en tres camps diferents⁶⁵⁹.

⁶⁵⁵ «Rugby. Primer campionat de Catalunya», *La Publicitat*, 22 novembre 1923, 7.

⁶⁵⁶ Spy, «Rugby. Apertura de temporada. Cómo se presenta el campeonato en los distintos clubs.», *Sports*, 16 octubre 1923, 3.

⁶⁵⁷ «El campeonato de rugby», *La Jornada Deportiva*, 4 desembre 1923, 6.

⁶⁵⁸ «Rugby. Situació del Campionat», *La Publicitat*, 1 abril 1924, 7.

⁶⁵⁹ «Rugby. El domingo constituyó la jornada de mayor cantidad sin que ello desmereciera la calidad», *El Mundo Deportivo*, 2 abril 1924, 4.

Es va arribar a la jornada final i definitiva del Campionat amb un empat al capdavant de la classificació entre la UES i el CNB. La derrota dels santboians davant del RCSA, combinada amb la victòria del CNB davant del CNA, va donar el primer títol de la història de Campió de Catalunya a l'equip cenebista. Jugant-se només a Catalunya, la Federació Espanyola va concedir també el títol de Campió d'Espanya a l'equip blanc⁶⁶⁰.

El campionat fou molt disputat entre els equips capdavaners i els resultats van ser molt ajustats. En conjunt, el nivell de rugby anava pujant i no hi havia un sol equip que tingués superioritat sobre els altres, com ho demostrava el fet que els quatre primers equips van perdre diversos partits entre ells. Pel seu joc i competitivitat, van destacar el CNB, la UES i el RCSA.

5.3 Foment i promoció

Sense polítiques públiques esportives, la difusió de l'esport oval s'havia d'erigir en un dels pilars de la FCFR i dels seus clubs adherits. En aquest període, la FER també va estar implicada en aquest procés, en què sovint costava diferenciar l'actuació d'una federació o altra. Aquesta difusió no només havia de ser per poder subsistir, sinó també per créixer i expandir-se. Tot i que el rugby ja era un esport normalitzat, la continuïtat depenia, cada cop més, de la seva popularització.

Com també feien altres federacions —com la d'atletisme⁶⁶¹ i la d'aviació⁶⁶²—, el 1923 la FCFR va posar fil a l'agulla perquè el rugby arribés al gran públic. Les accions encaminades a expandir la seva pràctica van girar al voltant de diversos eixos d'actuació: disputar partits d'exhibició a Barcelona, a la seva àrea d'influència i a diverses parts del territori català; augmentar i eixamplar el calendari de competició amb disputa de més tornejos; fomentar la gratuïtat en l'accés a partits que fossin rellevants o amistosos; capilaritzar l'esport entre els socis de les entitats en les quals es practicava a través de conferències explicatives; i intensificar la presència pública en les capçaleres catalanes.

⁶⁶⁰ «Rugby», *El Diluvio*, 17 abril 1924, 23.

⁶⁶¹ Apareixen diverses mencions que fan referència a la “divulgació atlètica”, que es basava en portar l'atletisme al gran públic i a altres territoris més enllà de la capital catalana i la seva àrea d'influència. Emilio Pellicer, «Un deporte olvidado. La Lucha Greco-Romana», *La Jornada Deportiva*, 26 gener 1923, 2; «Despistes. Divulgación Atlética», *La Jornada Deportiva*, 24 agost 1923, 5.

⁶⁶² A través de l'Escola Catalana d'Aviació i dels seus pilots, s'engegà una campanya d'ensenyament i divulgació de l'esport aeri; «Aviación Catalana», *La Jornada Deportiva* 26 maig 1923, 4.

5.3.1 Expansió pel territori

La Federació va començar a exercir el seu paper de promotor del rugby perquè arribés a altres llocs del país. S'ha de tenir en compte que des del moment de la seva creació es pensava ja en la propagació territorial, fet que va quedar recollit als reglaments, on s'especificava que el Consell de la Federació havia d'estar format per membres de les diferents delegacions Territorials⁶⁶³. L'òrgan rector de l'esport oval a Catalunya no volia que aquest es quedés simplement a la Ciutat Comtal, sinó que tenia la intenció que arribés arreu del territori català. La voluntat de les persones que estaven darrere aquest intent d'expansió pel Principat era la de tenir “el gran plaer de veure la fundació de clubs de Rugby per pobles de Catalunya”, una missió que David Cuyás va emprendre amb gran entusiasme⁶⁶⁴.

Durant aquest primer semestre d'existència de la Federació, es va jugar a Tona, a Figueres —sense la intervenció de l'ens federatiu—, i a Girona. En el marc de les festes locals, es va jugar un partit a la capital empordanesa entre els Arlequins de Perpinyà i els de la U.S. Amélie. Tot i ser dos bons equips i fer un bon partit —va haver-hi disset assajos⁶⁶⁵—, el “joc de Rugby no agradà gairebé a ningú”⁶⁶⁶. També, dins del marc de les festes de la localitat, el CNB i el CADCI van desplaçar-se al Camp d'Esports de Tona —Osona— per disputar un matx⁶⁶⁷. Poques setmanes de l'inici del primer Campionat de Catalunya, l'esport oval arribava a la ciutat de Girona. S'havia de jugar “*en el campo de la U.D.G. un partido de Rugby, deporte nuevo en nuestra ciudad, entre la Unión Sportiva Samboiana [sic], actual campeón de España, y una potente selección de Cataluña*”⁶⁶⁸. Un triomf ajustat dels jugadors del Baix Llobregat va marcar el segon partit oficial de la Selecció Catalana. L'esdeveniment va ser tot un èxit per l'esport i per la ciutat, on el públic el va acollir de molt bon grat. Reynard, capità de l'equip blau-cel, va afirmar que el partit havia estat “*una excelente demostración y buena propaganda del Rugby* i explicà que, un cop acabat el partit, havia parlat amb el president de la Unión Deportiva Gerona sobre com procedir a la creació immediata d'una secció dins del club⁶⁶⁹.

La FCFR no només va fer proselitisme al Principat, sinó que va realitzar l'esforç de portar-lo a altres territoris de l'Estat. En aquell moment, la motivació més important pels *ruggers* catalans era que es jugués pertot arreu. Aquests eren, principalment, *sportmen*

⁶⁶³ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Estatutos».

⁶⁶⁴ «El Futbol Rugby», *La Veu de Catalunya* (Ed. Matí), 26 setembre 1923, 4.

⁶⁶⁵ Tudex, «Rugby en Figueras», *El Mundo Deportivo*, 11 maig 1923, 3.

⁶⁶⁶ Ròdix, «Rugby», *La Veu de l'Empordà*, 5 maig 1923, 4.

⁶⁶⁷ «Rugby», *La Veu de Catalunya* (Ed. Matí), 24 agost 1923, 6.

⁶⁶⁸ «Varia», *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, 4 novembre 1923, 6.

⁶⁶⁹ «Rugby. El match de Gerona», *El Mundo Deportivo*, 5 novembre 1923, 2.

que practicaven un esport minoritzat amb un entusiasme desbordant. En aquesta direcció, es van organitzar dos partits a terres valencianes entre dos equips catalans, en ple mes d'agost. Les negociacions per aquests encontres es van iniciar el gener de 1923, en què una delegació de *rugbymen* valencians es desplaçaren a Barcelona. En la reunió amb la Federació, a més de l'arranjament dels partits, es va preguntar per als procediments a seguir per la creació d'un òrgan propi⁶⁷⁰. Els santboians i els cenebistes es van enfrontar en dos partits d'exhibició, on van fer “demostracions y propaganda de rugby”⁶⁷¹. Tanmateix, no va haver-hi cap resultat visible, més enllà de l'entusiasme pel partit, i no es va dur a terme la creació de l'esmentada federació ni la formació de clubs⁶⁷².

5.3.2 Creació de tornejos per incrementar el nombre de partits disputats

Una altra forma de generar partits i espectacle pels aficionats fou la creació de tornejos. El 1923, se'n van disputar tres de diferents: la Copa Club Natació Barcelona, la Copa Afició Sant Boi i la Copa Primavera de la RSCC.

Finalitzat el primer Campionat d'Espanya (1923) amb molt d'èxit, es va programar la Copa Club Natació Barcelona. L'objectiu principal era crear un campionat pels segons equips i els equips de nova formació, en format d'eliminatòria de dos grups, per decidir el campió amb una final. Cal tenir en compte que els principals clubs disposaven d'un bon nombre de jugadors, els quals no havien tingut la possibilitat de participar amb els seus equips A en el Campionat de Catalunya. Amb aquesta nova sèrie de partits, a més de mantenir la tensió i motivació competitiva, els clubs podrien descobrir nous valors esportius per als primers equips⁶⁷³. El torneig va despertar “entre els aficionats a la pilota oval un gran entusiasme, amb la previsió de ser molt competitiu”⁶⁷⁴.

Pocs dies després d'acabar aquest campionat, que es va adjudicar la UES⁶⁷⁵, es va organitzar la Copa Afició Sant Boi, un trofeu de plata donació d'un grup d'esportistes de la població del Baix Llobregat. El partit es va disputar el Dilluns de Pasqua⁶⁷⁶, enfrontant dos dels equips més forts i treballats del moment: la Santboiana i el Natació Barcelona.

⁶⁷⁰ G, «¿Rugby en Valencia?», *La Jornada Deportiva*, 26 gener 1923, 6.

⁶⁷¹ Unió Esportiva Santboiana, «Autorització pel partit de València», 27 juliol 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁶⁷² Com es veurà més endavant, la Federació Valenciana es va constituir el 1932.

⁶⁷³ L.G.R., «Rugby. Copa C.N. Barcelona. El Campeonato de segundos equipos empezará el próximo domingo.», *La Jornada Deportiva*, 2 març 1923, 15.

⁶⁷⁴ «Rugby. Del torneig de segons equips», *La Publicitat*, 23 febrer 1923, 6.

⁶⁷⁵ Lasplazas, «Rugby en Sant Boi», *Aire Libre*, 26 març 1923, 14. La final la van disputar la Santboiana contra el Natació Atlètic, amb el resultat de 5 a 3. La Unió Esportiva Santboiana seria el primer Campió d'Espanya de segons equips.

⁶⁷⁶ Unió Esportiva Santboiana, «Comunicació de la disputa de la Copa Sant Boi.», 20 març 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

L'esdeveniment va aixecar molta expectació a la vila i va aconseguir atraure a “*un campo de rugby la mayor cantidad de público hasta la fecha*”⁶⁷⁷.

Abans de la disputa d'aquest encontre, i convocats els clubs al local de la FER, es va començar la preparació del darrer torneig de la temporada⁶⁷⁸, l'organització de la qual va anar a càrrec del Club Natació Atlètic⁶⁷⁹. L'any anterior, també organitzat pels negre-i-or, la Copa de la RSCC havia suposat el tret de sortida per la institucionalització del rugby a Catalunya. Aquesta vegada, es tractava de l'enfortiment de l'esport oval, ja consolidat. La final havia de reunir un gran nombre d'aficionats, “*es de los encuentros que reviste mayor carácter de verdadero acontecimiento*”⁶⁸⁰. Això va suscitar “*un interés magnífico, era la final de una copa*” i “*los contendientes eran los decanos del deporte*”: la UES i el CNA⁶⁸¹. El partit havia de reflectir al camp algunes de les tibantors existents entre ambdós equips, que feia un any que no s'enfrontaven de manera oficial, des de la darrera Copa de Cavalls (1922). La final es va disputar en el marc privilegiat de l'Hipòdrom de Can Tunis i, aquesta vegada, la va guanyar l'equip negre-i-or⁶⁸². Cal destacar, que en el transcurs del partit, es va donar un important episodi de violència, que s'analitzarà més endavant.

5.3.3 Accés gratuït, conferències de divulgació i presència pública en la premsa

Els clubs i la Federació van provar d'atraure públic als camps mitjançant l'accés gratuït a partits d'inici de temporada, d'inauguració d'estadis, partits amistosos o finals de campionats. Les directives acordaren en el partit inaugural de la temporada a l'Hipòdrom que es posés especial èmfasi en “fer una exhibició per la que puguin apreciar-se en tots els seus detalls les nombroses combinacions que conté el rugby”⁶⁸³. La institució pretenia fer arribar públic a les instal·lacions que estigués “*ávido de emociones fuertes*” i amb ganes d'esport⁶⁸⁴. En la mateixa línia, la primera final del Campionat de Catalunya, entre la

⁶⁷⁷ L.G.R., «Rugby. Copa San Baudilio», *La Jornada Deportiva*, 4 abril 1923, 14. La Copa Afició la va guanyar la UES per 3 a 0.

⁶⁷⁸ Els equips que participaren en la Copa de la Reial Societat de Curses de Cavalls foren els següents: Unió Esportiva Santboiana, Club Natació Atlètic, Club Natació Barcelona, Rugby Club Sant Andreu, Olímpic Rugby Club i Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria. «Rugby. La Copa Real Sociedad de Carreras de Caballos», *La Jornada Deportiva*, 9 abril 1923, 2.

⁶⁷⁹ Federació Espanyola de Rugby, «Comunicació de reunió en vista de l'organització de la segona Copa societat de Curses de Cavalls.», 21 març 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁶⁸⁰ «Rugby. Copa R. S. de Carreras», *La Vanguardia*, 5 maig 1923, 8.

⁶⁸¹ Drop-Goal, «Después de veinte minutos de juego y unos segundos de pugilato, el Athletic venció al San Boy en la final de la Copa de la Sociedad de Carreras», *Aire Libre*, maig 1923, 15.

⁶⁸² «Rugby. Copa Societat de Carreras de Cavalls», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 27 març 1922, 5.

⁶⁸³ «Rugby. Inauguració de temporada», *La Publicitat*, 22 octubre 1923, 5.

⁶⁸⁴ «Futbol Rugby», *La Vanguardia*, 28 octubre 1922, 19.

UES i el Catalunya Atlètic Club, i per tal de “*dar más popularidad a tan viril deporte, ha acordado que la entrada al campo de juego sea completamente gratuita*”⁶⁸⁵.

Pel que fa als cercles, una de les maneres de fer arribar el rugby al públic era dur a terme conferències explicatives per part d'experts en la matèria. Així, el CNB convocava els seus socis i tots els aficionats que desitgessin aprendre sobre el nou esport a la conferència que es va programar en “Explicacions pràctiques del joc de rugby”, a càrrec d'una de les veus més autoritzades, David Cuyás⁶⁸⁶. També, el CADCI, que tot just acabava de constituir la seva secció, en va preparar dues al seu local social; ambdues dissertacions també van anar a càrrec de David Cuyás⁶⁸⁷, que en aquell moment ostentava el càrrec de president de la Federació Catalana, secretari de l'Espanyola i cap del Col·legi d'Àrbitres.

En referència a la divulgació, des de principis de la dècada de 1920 va prendre forma l'aparició regular de publicacions esportives, juntament amb una major presència de l'esport a les pàgines dels diaris generalistes, a més d'edicions de revistes, setmanaris i butlletins⁶⁸⁸. Amb totes aquestes accions de foment i promoció que duia a terme la FCFR, el creixement de la presència pública de l'esport oval a les capçaleres fou molt destacada⁶⁸⁹, tot i que molt minsa si es comparava amb el futbol.

La temporada regular de partits oficials, les diferents copes, els partits amistosos i altres esdeveniments van començar a tenir una cobertura regular, sobretot en les publicacions esportives. Aquesta presència als diaris testimoniava una certa popularització de l'esport i una demanda creixent de consum de rugby. La vinculació a diversos diaris d'esportistes que hi jugaven, coneixedors de l'esport que el podien comentar amb propietat, fou un element molt determinant per aquest augment de la presència pública. Altrament, la temàtica dels diaris i revistes era molt variada, des de cròniques de partits, a columnes d'opinió sobre diferents continguts —la violència, el professionalisme, el dia a dia a Catalunya o sobre les actuacions dels seus jugadors. També es comentaven partits internacionals del cinc nacions o de seleccions, partits del campionat francès i es continuava fent divulgació de la història dels *footballs* —rugby, associació i americà— i dels seus reglaments.

⁶⁸⁵ «Primer Campeonato de España de Rugby», *La Vanguardia*, 18 febrer 1923, 10.

⁶⁸⁶ «Rugby. Una conferència», *La Publicitat*, 30 novembre 1922, 3.

⁶⁸⁷ Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, «Crònica del Comitè de Rugby», *Acció*, març 1923, 22.

⁶⁸⁸ Víctor Lorenzo, «Deporte, Ocio y Sociabilidad en las Islas Canarias Occidentales (1850- 1936).» (Barcelona, Universitat Ramon Llull, 2015), 35.

⁶⁸⁹ De les publicacions que s'ha trobat a les hemeroteques digitals en el transcurs del 1920 es van publicar en capçaleres catalanes poc més d'una quarantena de notícies que feien referència al rugby; mentre que en al llarg de 1921 van ser de poc menys de tres-centes, passant a més sis-centes el 1923.

5.4 Conclusions

Després del creixement que havia adquirit la pràctica del rugby a Barcelona i a la seva àrea d'influència, la incorporació del nou esport en el ventall d'activitats esportives ja era una realitat. Feia només uns mesos del primer partit *oficial* jugat a Catalunya, i era difícil pensar que a mitjans de 1922 hagués assolit tanta força. Molts escèptics opinaven que l'esport oval no era adequat per als esportistes catalans, ja que resultava un joc molt dur i massa físic, inclús violent. Resistint a tots els prejudicis, es pot observar l'empenta i la determinació que tingueren els seus dirigents —com Cuyás, Aleu, Reynard, Camino, etc.— i practicants, amb el naixement de noves entitats, amb més practicants, més partits i més competicions.

L'efecte crida dels Jocs Olímpics i la necessitat d'un organisme que pogués relacionar-se amb les institucions internacionals i estatals expliquen la creació de la Federació Espanyola de Rugby (1922) i poc després la primera competició oficial federativa i el primer Campionat d'Espanya (1923).

Un cop organitzat, el rugby català va començar a preocupar-se per la seva promoció i difusió pel territori. Era necessària una entitat que aixoplugués tots els cercles que el practicaven al Principat. D'aquí neix la Federació Catalana de Futbol Rugby (1923). L'èxit de participants —tant de clubs com de jugadors— en el primer Campionat d'Espanya, les successives copes organitzades pels clubs degans i el primer Campionat de Catalunya (1924), així com la internacionalització de clubs i de la Selecció Catalana, són proves del seu arrelament definitiu al Principat.

En aquesta primera etapa, es va apostar per fer proselitisme a través de partits d'exhibició pel territori, tornejos, conferències i publicacions. Per assolir una màxima presència pública de l'esport oval, els jugadors i dirigents es van implicar de manera oberta en la difusió i promoció a les capçaleres periodístiques catalanes. Amb bon coneixement del joc per part dels redactors, es va anar publicant de manera habitual les cròniques de partits i fotografies. Igualment, es tractà d'anar aportant informació de l'esport en aspectes històrics, reglamentaris i de joc, aconseguint una presència relativament destacada en les principals publicacions esportives catalanes.

6. La sociabilitat del rugby català en els anys inicials

En aquest capítol, s'analitzaran les característiques generals de la sociabilitat del rugby a Catalunya en el període de finalització de l'arrelament de l'esport oval al territori. Sens dubte, es veurà com el conjunt d'interaccions socials en contextos formals i informals van jugar un paper clau en les activitats recreatives, en què es gaudia de la companyia de les persones amb les quals es jugava, sense cap compromís ni obligació. Aquestes reunions socials amb l'esperit d'esbargiment, de companyia mútua, tant dins com fora dels terrenys de joc, van oferir l'oportunitat per una integració social i una calidesa emocional més propera en un ambient agradable, diferent dels contactes de treball⁶⁹⁰.

En el primer apartat del capítol, es veuran les estructures formals de tres tipologies de clubs que practicaven el rugby a Catalunya: cercles amb un rerefons obrerista, cercles esportius urbans burgesos i petits burgesos, i un cercle d'àmbit periurbà interclassista. S'analitzaran els aspectes estructurals formals d'aquests clubs, com són els seus estatuts i reglaments, la categoria de socis dintre l'entitat amb els seus drets i deures, la utilització que feien de la llengua en l'esfera interna i en les comunicacions externes, així com el fet de la possessió d'un local social. En el segon apartat s'analitzarà la composició social dels clubs i com influenciaven la quota d'ingrés establerta i la quota mensual en les tres tipologies de clubs, així com els diferents esports que practicaven al cercle. En el tercer apartat, es veurà la forma i el sentit que cada tipologia de club donava a la pràctica del rugby.

Finalment, s'examinà el *ethos* amateur del rugby català. Com, a través de la transmissió cultural d l'esport oval francès, es va heretar la vella idea del *sporstman* britànic victorià. Malgrat que havia arrelat com un esport rural al sud de l'hexàgon, la seva difusió a Catalunya es va donar a través de persones benestants que havien integrat i adoptat com un mantra l'ideal de l'esportista amateur. Es veurà com aquestes persones el van incorporar a la seva reglamentació a Catalunya i com el van aplicar de manera excessivament estricta per la realitat del territori català.

⁶⁹⁰ Jordi Osúa, *Esport contemporani i socialitat postmoderna: entre la identitat i la globalització* (Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família, 2011), 57-59.

6.1 Tipologies de societats esportives que practicaven rugby des d'una perspectiva de la sociabilitat

El rugby era un esport que requeria molts jugadors⁶⁹¹, multiplicant les possibilitats de relacions socials. L'espai d'interacció social inicial era l'entrenament, amb els companys, que era el moment de preparar el partit i de posar-se d'acord sobre la manera de jugar. Tot seguit, la sociabilitat s'accentuava en el partit. El fet de tenir una trentena de jugadors al camp, amb l'àrbitre, els entrenadors i els suplents, en un esport en què l'emotivitat era alta, era una gran oportunitat de relació social. Essent el rugby un esport de combat, en què l'oposició es donava directament sobre el cos de l'adversari, el contacte físic era extrem. El placatge era la manifestació més destacada del joc, que es trobava explícitament autoritzat en el reglament. La combinació de les regles, que no permetien el fora de joc ni la passada endavant, contribuïa a definir una *línia de front permanent*, element que s'aguditzava l'enfrontament físic. A més, l'extrema proximitat dels cossos durant el partit contribuïa a crear un conjunt de sensacions de comunitat que costava trobar a altres esports col·lectius⁶⁹². Tots aquests components condicionaven directament les relacions socials i la seva sociabilitat. El reduït nombre de clubs i de jugadors⁶⁹³ que competien i practicaven l'esport feien que la interacció entre les persones de l'entitat i els jugadors dels diferents cercles fossin estables i properes.

Aprofundint en el concepte de sociabilitat, en un sentit extens, aquest remet a “*la aptitud de los hombres para relacionarse en colectivos más o menos estables, más o menos numerosos, y a las formas, ámbitos y manifestaciones de vida colectiva que se estructuran con este objetivo*”, cosa que ajuda a entendre l'estructuració de les identitats col·lectives i el concepte de xarxes en l'àmbit local⁶⁹⁴. D'aquesta manera, i centrant-se en la sociabilitat esportiva, des d'una perspectiva històrica, interessa investigar el “*résultant d'un ensemble de déterminations multiples, concourant à l'établissement de liens o de réseaux affinitaires dont les bases sont territoriales, sexuelles, socio-professionnelles (voire corporatives), idéologiques, génératives, etc.*”⁶⁹⁵. En aquest cas, el club esportiu, essent l'escenari de sociabilitat esportiva formal més habitual, esdevé “*el objeto de estudio del modelo clásico de forma de organización de practicantes y espectadores deportivos*”⁶⁹⁶. Les

⁶⁹¹ Un primer equip requeria entre 30 i 40 jugadors per conformar les alineacions tota la temporada.

⁶⁹² Sébastien Darbon, *Rugby d'ici. Une manière d'être au monde* (París: Éditions Autrement, 1999), 34-46.

⁶⁹³ En partits *oficials* o amistosos: en el 1921, van competir dos clubs; en el 1922, van competir set clubs; en el 1923, van competir vuit clubs; en el 1924, van competir deu clubs; finalment en el 1925, van competir nou clubs. Aproximadament, competien poc més d'una trentena de jugadors per equip en una temporada.

⁶⁹⁴ Jean-Louis Guereña, «Presentación», en *Cultura, ocio, identidades. Espacios y formas de la sociabilidad en la España de los siglos XIX y XX* (Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, S.L., 2018), 16-17. S

⁶⁹⁵ Pierre Arnaud, «Les sociétés sportives avant 1914», *Les cahiers de l'animation*, núm. 54 (1986): 74.

⁶⁹⁶ Pujadas i Santacana, «La sociabilidad deportiva en España (1850-1975)», 244.

societats de *ruggers* es van organitzar a imatge dels clubs originaris anglesos, que mostraven aspectes de sociabilitat lligats a valors com la igualtat entre practicants, el prestigi social de pertànyer al club i de formar part de la seva junta directiva i la competitivitat i el rendiment. El rugby, que va ser una plataforma de sociabilitat esportiva, es va desenvolupar majoritàriament dins del marc associatiu i va anar relacionat amb aspectes geogràfics —es va circumscriure bàsicament a la ciutat de Barcelona, amb l'excepció de la UES—, amb aspectes socials —en una gran part, joves adults—, amb aspectes de gènere —únicament homes— i amb aspectes econòmics —amb excepcions, vinculat a la burgesia o petita burgesia⁶⁹⁷.

Aquesta anàlisi històrica de l'associacionisme esportiu del rugby ha de fer veure els diversos tipus de relacions socials establertes i la seva evolució en funció dels protagonistes, a més del marc sociohistòric on estan integrades, així com el discurs ideològic on estan situades. Aquests elements ajudaran a entendre les dinàmiques socials i culturals prevalents, les seves contradiccions en la vida quotidiana i l'oci de l'època, a més de les formes organitzacionals⁶⁹⁸. D'aquesta manera, s'analitzarà com s'estructuren per relacionar-se en grups més o menys estables i nombrosos, per tal de fer visibles les manifestacions, les formes, els sentits i els àmbits en els quals es produeixen⁶⁹⁹. De manera general, s'aprofundirà en les dimensions més formals de la sociabilitat de l'esport oval a Catalunya.

En els propers subapartats es parlarà bàsicament de tres institucions que són representatives en l'etapa d'arrelament. Aquestes van correspondre a tres marcs socials diferents i suposaven diverses formes d'entendre la pràctica esportiva i l'esport del rugby. Aquests cercles foren la Unió Esportiva Santboiana, el Club Natació Barcelona i el CADCI, dels que se'n descriuran breument algunes de les seves característiques que ajudaran a entendre millor la seva sociabilitat.

Pel que fa a la Unió Esportiva Santboiana (1921), fou l'únic club que estava ubicat fora de la ciutat de Barcelona, amb el caràcter especial que aquest fet li conferia. El cercle estava situat dins una franja rural-urbana, que va rebre l'impacte del creixement econòmic de Barcelona. En l'àmbit econòmic, el municipi es va caracteritzar per dedicar-se a una producció agrícola orientada a l'abastiment de la capital catalana, per l'establiment d'indústries de grans dimensions que no tenien característiques locals i per tenir un sòl d'ocupació urbana destinat a segones residències de la burgesia barcelonina.

⁶⁹⁷ Terret, *Histoire du sport*, 30.

⁶⁹⁸ Pujadas i Santacana, «La sociabilidad deportiva en España (1850-1975)», 243-44.

⁶⁹⁹ Víctor Lorenzo, «Deporte, Ocio y Sociabilidad en las Islas Canarias Occidentales (1850- 1936).» (Barcelona, Universitat Ramon Llull, 2015), 26.

L'arribada del tren va representar una millora del transport, que va permetre enllaçar amb facilitat la població amb la capital catalana. Aquestes condicions, sumades a l'increment demogràfic, va comportar una transformació de la producció agrícola-artesanal a una estructura socioeconòmica capitalista, cosa que va impactar en els organismes i societats locals⁷⁰⁰. Dins d'aquest context, la UES va ser un club dedicat a la pràctica esportiva en general i a la del rugby en particular, amb l'objectiu de fomentar-lo i difondre'l, amb una ferma intenció que aquest arribés al màxim nombre de persones. La Unió, amb un fort caràcter amateur imbuït pel seu fundador, era una associació de dimensions reduïdes amb menys d'una setantena d'afiliats —tots homes—, sense una vertebració ideològica definida⁷⁰¹.

D'altra banda, el CNB (1907), club pioner en la introducció de la natació a Catalunya, va ser creat amb la finalitat principal de “*dedicarse al sport [sic] de la natación*” i, així, fomentar i difondre la seva pràctica⁷⁰². Des dels seus inicis, en què es van començar a recollir de manera sistematitzada els temps de les curses de natació, les posicions i a prendre fotografies dels campions⁷⁰³, el club té una pràctica enfocada a la competició i a obtenir un rendiment, en què va tenir molt de valor els resultats de les competicions. L'entitat respon al paradigma de l'esport modern, en què la competició, la reglamentació, la normativització del temps i la jerarquització són elements vertebradors de la institució. El club, que era restringit únicament als homes, tenia un tarannà marcadament masculista⁷⁰⁴. Durant la dècada dels anys vint, aquest va destacar en el waterpolo i la natació, guanyant gran part de les competicions i copsant una gran part dels rècords catalans i estatals. Va aconseguir enviar els seus esportistes i l'equip de waterpolo als Jocs Olímpics d'Anvers, París i Amsterdam. El CNB era una entitat privada amb un alt nombre de socis, al voltant de 1400 en el període estudiat⁷⁰⁵, sense una postura política en el seu ideari. Tot i això, i emmarcats en una campanya antiautonomista contra la Mancomunitat de Catalunya des de l'Estat espanyol —amb la clara intenció de buidar-la de competències i abolir-la— pels clams de reivindicacions obreres de la classe

⁷⁰⁰ Maria Àngels Alio, «La evolución de un núcleo suburbano barcelonés: Sant Boi de Llobregat», *Revista de Geografia*, núm. 11 (1977): 69-71.

⁷⁰¹ Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Socios», juliol 1921 - setembre 1930, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁷⁰² Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Generales. Libro 1º. 10 de noviembre de 1907 - 15 de diciembre de 1922. Acta 1», 10 novembre 1907, 1, Arxiu del Club Natació Barcelona.

⁷⁰³ Lluís Permanyer, *Club Natació Barcelona: cent anys d'esport* (Barcelona: Viena Edicions, 2008), 37-40.

⁷⁰⁴ Àngels Llonch, «Les emocions esportives en un context sociohistòric» (Barcelona. Projecte de recerca no publicat. Fet gràcies a un ajut a la recerca de la Secretaria General de l'Esport de la Generalitat de Catalunya, 1996), 55.

⁷⁰⁵ Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Directivas. Llibre 4t. Acta 118», 3 maig 1924, Arxiu del Club Natació Barcelona.

treballadora catalana i de les demandes autonomistes dels polítics del país, que es veien des de Madrid com a elements desestabilitzadors que aprofundien la crisi econòmica del moment⁷⁰⁶, el club es va posicionar obertament al costat de la institució i del seu president el 1918, en la defensa de les llibertats de Catalunya⁷⁰⁷.

Finalment, el CADCI (1903) era un sindicat mercantil, en què els afiliats es consideraven a si mateixos treballadors de coll blanc i corbata —malgrat no ser-ho—, i veient-se un esglaó per sobre dels treballadors manuals⁷⁰⁸. Tot i que amb un ventall d'ocupacions i de professions dins del sindicat, era una entitat amb una estructura social relativament homogènia, amb una filiació social vinculada al comerç. Segons la Llei del 4 de juliol de 1918, els dependents mercantils eren aquelles persones que donaven servei dins d'un establiment mercantil a compte d'un propietari, i incloïa professions d'encarregats —de botigues, de farmàcies, de magatzems i similars, i, fins i tot, feines de comptabilitat—, professions de treballs manuals vinculades directament amb un establiment mercantil —mosso de magatzem, de botiga, de despatx, de càrrega, de neteja, de conserge o de repartidor— i aprenents de qualsevol dels conceptes prèviament mencionats⁷⁰⁹.

Els treballadors del CADCI, després de moltes lluites, van aconseguir una regulació laboral pel seu sector —el 1919, en què s'aprovava el Reial decret del 3 d'abril— amb una jornada de vuit hores diàries i quaranta-vuit hores setmanals⁷¹⁰. Aquesta regulació va acabar amb les jornades laborals de fins a disset hores diàries⁷¹¹, obrint la porta a un dia de descans setmanal, a la possibilitat d'una formació de major qualitat, i al temps lliure. El batlle de Barcelona, essent el president de la Junta local de Reformes Socials, encoratjava els dependents a *“aprovechar el tiempo que les deja libres la nueva jornada para hacer labor cultural y provechosa para Barcelona”*⁷¹². Dins del context d'una major disponibilitat de temps d'oci, es veu que la secció d'activitats esportives i excursionistes va anar creixent de manera paral·lela a la popularització de les pràctiques i dels consums esportius, com també els diferents graus i formes de sociabilitat creades per les classes populars⁷¹³.

⁷⁰⁶ Grau, «La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1923)», 320-29.

⁷⁰⁷ Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Generales. Libro 1º. 10 de noviembre de 1907 - 15 de diciembre de 1922. Acta 52», 14 desembre 1918, Arxiu del Club Natació Barcelona.

⁷⁰⁸ Maria Jesús Espuny, Guillermo García, i Olga Paz, *Los Obreros del comercio. Un análisis histórico-jurídico de la dependencia mercantil catalana* (Dykinson, 2011), 42-43.

⁷⁰⁹ Espuny, García, i Paz, 106.

⁷¹⁰ Espuny, García, i Paz, 127.

⁷¹¹ Espuny, García, i Paz, 98.

⁷¹² Espuny, García, i Paz, 133.

⁷¹³ Lorenzo, «Deporte, Ocio y Sociabilidad en las Islas Canarias Occidentales (1850- 1936).», 477.

La pràctica d'activitat física del sindicat obrer estava enfocada a la millora de les condicions de vida dels seus associats, més aviat amb un caràcter recreatiu, tot i que es competia amb temperament i es buscava la victòria. L'entitat tenia un gran nombre de socis —vora els 10.000⁷¹⁴—, amb un marcat ideari catalanista i una voluntat de millora i de progrés dels dependents.

	Any de creació	Any de desaparició	Principal activitat Rugby	Poliesportiu
Club o Secció de Rugby amb Rerefons Obrerista				
Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria	1922	1925		X
Rugby Club Sant Andreu	1922	1928	X	
Secció de Rugby de Club Esportiu Urbà Barceloní burgès o petit burgès				
Club Natació Barcelona	1921	1924		X
Club Natació Atlètic	1921	1924		X
Rugby Club Universitari	1922	1922	X	
Olímpic Rugby Club	1922	1923	X	
Catalunya Rugby Club	1922	1923	X	
Hel·lènic Rugby Club	1923	1924	X	
Club d'àmbit periurbà interclassista				
Unió Esportiva Santboiana	1921	-	X	

Taula 8. Adscripció social del rugby català en els anys inicials amb activitats esportives. Elaboració pròpia

6.1.1 Les estructures formals de les societats esportives

La institucionalització del rugby a Catalunya va obligar les societats que el practicaven a regularitzar el seu estatus legal, conforme a *Ley General sobre Asociaciones* (1887), ja que, per poder formar part de les federacions i de les seves competicions, els clubs havien de tenir un corpus formal amb estatuts i reglaments. Aquests es van regularitzar, d'una banda, per obligació cap a les autoritats públiques; d'altra banda, per imitació dels clubs anglesos i, en part, per responsabilitats dels dirigents cap als seus associats⁷¹⁵. En aquest sentit, i tenint en compte els aspectes exteriors i visibles de les associacions, els estatuts i els reglaments determinaven l'organització interna de les relacions entre els associats, practicants i dirigents⁷¹⁶, fonamentada en una jerarquització de la vida social dels clubs, en l'autoritat

⁷¹⁴ Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923», 645.

⁷¹⁵ Pujadas i Santacana, «La sociabilidad deportiva en España (1850-1975)», 251.

⁷¹⁶ Arnaud, «Les sociétés sportives avant 1914», 73.

dels estaments dirigits i en l'autodisciplina dels socis, elements associats a la versió més purista dels seus equivalents britànics⁷¹⁷.

Analitzant els aspectes més formals de la sociabilitat de les tres entitats que s'han descrit prèviament, es farà una revisió a la seva documentació, que permetrà observar la participació que tenen els socis en les entitats, els mecanismes de filtratge amb les quotes d'accés o d'ingrés, la seva adscripció social, els aspectes de gènere i les orientacions polítiques, entre altres elements.

En el cas de la UES, tenia un reglament molt curt i amb els elements bàsics exigits per la llei que era vigent⁷¹⁸. En el període estudiat, tan sols tenia dues seccions, representades ambdues en la junta directiva⁷¹⁹. Els seus dirigits eren triats en votació en les *reunions generals* —convocades un cop a l'any—, però, en general, l'elecció es feia per aclamació popular. Es presentava un candidat i els socis l'escollien. Pel que fa a l'idioma, que es feia servir dins del club en les sessions ordinàries de la junta, era el castellà, però les comunicacions cap a l'exterior es duïen a terme en català. Pel que fa als socis, n'hi havia de tres categories: els honoraris, els protectors i els numeraris; amb consideracions diferenciades respecte als seus drets i atribucions. Amb relació als socis numeraris, pagaven trimestralment la quota de l'entitat i gaudien de tots els drets, amb l'única obligació del pagament del cànon. Pel que fa als socis honoraris —que els triava la junta directiva—, no havien de satisfer cap quota al club, tenint els mateixos drets i elegibilitat que els numeraris. Respecte als socis protectors, tenien una consideració diferenciada envers els altres socis, ja que la seva funció era ajudar econòmicament el club amb una quota de subscripció mínima, tenint una minva de drets que comportava no tenir ni veu ni vot dins la societat⁷²⁰. Per esdevenir membre, no hi havia cap requisit d'accés, més que pagar la quota trimestral de soci. Com que no es disposava de local social, les sessions de les juntes es duïen a terme habitualment en el Bar Noé⁷²¹. No s'ha trobat cap dona entre els associats⁷²², ni a cap de les juntes electes durant el període que s'ha investigat.

En relació amb el CNB, situat en els seus inicis a la platja de Sant Sebastià, estava constituït per dues seccions: la de natació i la d'atletisme; per bé que es va poder crear

⁷¹⁷ Pujadas i Santacana, «El club deportivo como marco de sociabilidad en España. Una visión histórica (1830-1975)», 513.

⁷¹⁸ El primer reglament de 1921 constava de poc més d'una pàgina, en què hi figuraven únicament els articles requerits per les autoritats. Unió Esportiva Santboiana, «Reglamento para la Unión Esportiva Samboyana».

⁷¹⁹ Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Actas N.º 1. 4 juliol 1921 al 1 juliol 1924», 4 juliol 1921, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁷²⁰ Unió Esportiva Santboiana, «Reglamento para la Unión Esportiva Samboyana».

⁷²¹ Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Actas N.º 1. 4 Juliol 1921 al 1 Juliol 1924», 1 juliol 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁷²² Unió Esportiva Santboiana, «Libro de socios», juliol 1921, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

una Secció d'Associades, a la que podien “inscriure’s senyoretetes que pertanyin a les famílies dels socis” amb un reglament especial⁷²³. Podien competir pel club, però no podien ser sòcies, tornant a refusar la seva admissió el 1922⁷²⁴. Els estatuts plantejaven tres tipologies de socis: els d'honor, els protectors i els actius⁷²⁵. Aquests darrers, els socis numeraris, en satisfer les seves quotes, tenien veu i vot a les juntes, amb detriment de drets per les altres tipologies d'associats. S'havia de pagar una entrada per esdevenir soci —un clar mecanisme de filtratge de classe. El club tenia vocació democràtica i igualitària, en què els plebiscits i els acords es prenién per la majoria de vots. Aquestes votacions eren “ordinàries, nominals i secretes”, a no ser que es fessin per aclamació⁷²⁶. Pel que fa a la llengua, a partir de 1918 i, emmarcat en un clima hostil per part de l'Estat cap a Catalunya, es va declarar que fos “la llengua Catalana l'oficial del Club”⁷²⁷, quedant redactat explícitament en els seus estatuts⁷²⁸. La manca d'un local social propi provocava que la vida oficial fos itinerant, mantenint-se en llocs diferents com al restaurant *Refectorium*, al Centre de Viatgers i a la casa d'alguns dels membres de la junta. Mentre que les assemblees, pel nombre més gran de persones assistents, necessitaven locals més grans, com per exemple l'Ateneu Empordanès⁷²⁹. Era un club certament misogin, ja que, tot i proposar-se regularment la demanda d'ingrés de dones, aquest rebutjava la proposta reiteradament.

Un repàs dels Estatuts i dels Reglaments del CADCI⁷³⁰ permet observar que les Seccions Permanents, en què estava estructurat el Centre, eren regides per un Consell Directiu triat pels socis de l'entitat per votació. Aquestes Seccions estaven formades per una Junta de Govern que s'organitzava internament sota un reglament propi que redactaven elles mateixes. La Junta era triada anualment per les persones vinculades a la cadascuna de les Permanents. L'equip de rugby, que era una de les Seccions Especials integrada a la Secció Permanent d'Esports i Excursions, estava regit per una Junta Directiva i un Reglament especial formulat pels associats a l'equip. El president de la Junta del comitè de rugby, pel seu càrrec, formava part de la Junta de Govern de la Secció

⁷²³ Club Natació Barcelona, *Club de Natació «Barcelonæ». Estatuts*, 1921, 4.

⁷²⁴ Permanyer, *Club Natació Barcelona: cent anys d'esport*, 107.

⁷²⁵ Pujadas i Santacana, «La sociabilidad deportiva en España (1850-1975)», 248.

⁷²⁶ Club Natació Barcelona, *Club de Natació «Barcelonæ». Estatuts*, 8.

⁷²⁷ Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Generales. Libro 1º. 10 de noviembre de 1907 - 15 de diciembre de 1922. Acta 52».

⁷²⁸ Club Natació Barcelona, *Club de Natació «Barcelonæ». Estatuts*, 1.

⁷²⁹ Permanyer, *Club Natació Barcelona: cent anys d'esport*, 101.

⁷³⁰ S'han revisat els Estatuts i Reglaments Interiors i de la Secció Permanent d'Esports i Excursions del CADCI de 1910 i de 1933, en què hi ha molt poques variacions que puguin afectar significativament la nostra recerca.

Permanent⁷³¹. Com es pot veure, el Centre era una associació altament democràtica i igualitària, en què els membres de les diverses Seccions, siguin Permanents o Especials, tenien una àmplia autonomia que els facultava a emprendre o adoptar totes aquelles actuacions que consideressin adients per la seva Secció⁷³². L'idioma oficial emprat pel sindicat obrer era el català. Per ingressar al Centre, era necessari ser proposat per dos socis i, un cop dins, els majors de divuit anys tenien veu i vot. Existien diverses categories de socis: d'una banda, els socis fundadors i els socis numeraris, considerats actius amb veu i vot i elegibles per càrrecs; d'altra banda, els socis protectors que tenien una consideració diferenciada i restringida, tot i que podien participar activament en el Centre, amb certa minva de drets⁷³³. Les juntes del Comitè de rugby se celebraven a l'estatge social propi del Centre, al 25 de la Rambla Santa Mònica⁷³⁴. A partir de 1919, les dones van ser admeses com a sòcies del CADCI⁷³⁵, malgrat que, de totes les juntes directives analitzades del Comitè de Rugby, no n'hi va haver cap present.

Club	Regulació formal	Categoria de socis	Drets	Requisits d'accés	Idioma intern Idioma oficial	Local social
CNB	Estatuts i Reglaments	Honor	No quota Minva	Pagament d'ingrés a fons perdut	Intern: Català	No, itinerant
		Protectors	Donació Minva		Extern: Català	
		Actius	Quota Tots			
UES	Estatuts i Reglaments	Honoraris	No quota Tots	No, satisfer la quota trimestral	Intern: Castellà	No, reunions al Bar Noé
		Protectors	Quota Minva		Extern: Català	
		Numeraris	Quota Tots			
CADCI	Estatuts i Reglaments	Protectors	Quota Minva	Ser proposat per dos socis i pagament quota	Intern: Català	Sí
		Fundadors	Quota Tots		Extern: Català	
		Numeraris	Quota Tots			

Taula 9. Estructures formals de les societats esportives. Elaboració pròpia

⁷³¹ Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, *Estatuts generals. Reglaments interiors. Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria*. (Barcelona: Impr. La Polígrafa, 1933), 3-11.

⁷³² Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, 17.

⁷³³ Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923», 457-58.

⁷³⁴ «Excursionisme», *La Publicitat*, 17 gener 1923, 6.

⁷³⁵ Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923», 636.

6.2 La composició social dels clubs i l'accés a les societats esportives

El gran gruix del rugby anglès, com també el francès en els seus inicis, era un esport practicat majoritàriament per la classe mitjana, que en gran part van tenir formació terciària, i que, posteriorment, es dedicarien a professions associades al sector educatiu — forces armades, lleis, medicina, agricultura i professions vinculades al comerç⁷³⁶.

La composició social dels clubs que van construir i liderar el procés d'arrelament va ser molt diversa. Hi va haver societats on la pràctica de l'esport oval va anar de bracet de practicants predominantment de classes acomodades —com el Club Natació Barcelona—, d'altres amb una adscripció social popular homogènia —com el CADCI—, i d'altres amb una composició social mixta —com la Unió Esportiva Santboiana.

Un dels trets que permetrà analitzar i determinar els orígens socials dels tres cercles mencionats seran les quotes mensuals que pagaven els socis, les quotes d'accés i d'ingrés, mostrant els filtres establerts pels clubs per la incorporació de socis.

El club degà va tenir particularitats pròpies diferenciades dels altres dos clubs esmentats, amb una composició social més heterogènia. Una part dels seus esportistes tenien una adscripció més aviat popular —obrers, jornalers i artesans— tot i que la presència de socis de sectors econòmics més acomodats era accentuada. Aquests darrers van tenir un paper destacat en el suport econòmic de l'entitat, com es veurà posteriorment. La gran part de les capes socials de la població que volien jugar a rugby i unir-se al club ho podien fer; no existia una barrera econòmica important, tenint en compte que no hi havia una quota d'ingrés a la societat i el cànon trimestral per ser membre era de tan sols tres pessetes. Era el club amb l'aportació més assequible dels equips de l'època⁷³⁷. Tot i això, cal dir que els jugadors havien de pagar una altra pesseta que anava a una caixa comuna que s'utilitzava en cas de lesió⁷³⁸. La societat va aconseguir reunir al voltant d'una pilota ovalada a homes joves que compartien característiques socioeconòmiques molt diverses⁷³⁹ i va trobar la manera d'agrupar obrers —paletes, pagesos, jornalers i ferroviaris—, artesans i menestrals —flequers, pintors i petits

⁷³⁶ Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 98-101.

⁷³⁷ Unió Esportiva Santboiana, «Primer carnet de soci de la Santboiana», 30 juny 1921, Arxiu Històric Municipal de Sant Boi de Llobregat.

⁷³⁸ Mireia Pedro, *L'Abans. Sant Boi de Llobregat. Recull gràfic 1892-1965* (El Papiol: Efadós Editorial, 1999), 70.

⁷³⁹ La informació sobre les professions s'ha extret del Padró Municipal de 1924, conservat a l'Arxiu Històric de Sant Boi de Llobregat. Els noms i cognoms dels jugadors s'han recollit del llibre de socis de la Unió Esportiva Santboiana. Unió Esportiva Santboiana, *Libro de socios*, juliol 1921 - setembre 1930.

comerciants—, i, fins i tot, membres de la petita burgesia rural —industrials, veterinaris i metges— entorn de la *nova* pràctica esportiva⁷⁴⁰.

Aquesta adhesió de tots els estrats socials de la ciutat, va donar al cercle una gran part del seu impuls i força de joc. Treballadors manuals compartien camp i vestidors amb treballadors de coll blanc. Una part dels seus membres posava la força de treball —tant en el joc com en el dia a dia de l'entitat— i feien tasques com aplanar el camp, sembrar-lo, regar-lo, construir vestidors, etc., mentre que altres membres posaven el capital econòmic, comprant equipaments, fent avançaments, donacions econòmiques i donacions materials⁷⁴¹. L'equip Santboià, com es veu per la seva composició social, no va ser format com a extensió de les xarxes socials de classe existents, sinó que el que va congregar la seva massa social fou el plaer i la pràctica d'un esport de contacte, relativament violent, en què sentien l'orgull de representar la seva ciutat⁷⁴².

D'altra banda, els socis de la secció de rugby del CNB, com es veu a la per, havien de pagar un cànon d'ingrés a la societat de fins a cent pessetes i una quota mensual, força elevada, de deu pessetes⁷⁴³. Com es percep, les contribucions instaurades per l'ingrés a la societat són reveladores d'un mecanisme de filtratge de classe, ja que aquestes suposaven un esforç econòmic per una gran part de la població barcelonina de l'època, fent de barrera per l'ingrés al club d'estrats socials més baixos. Amb una relativa homogeneïtat, l'adscripció social majoritària dels seus membres provenia dels cercles benestants de la capital catalana amb un cert tint burgès del club, tot i que no pas elitista⁷⁴⁴.

Pel que fa als associats del CADCI, el sindicat volia “posar a l'abast dels seus inscrits, esports i avantatges que, econòmicament, eren prohibitius” d'altra manera. El sindicat autonomista proposava una sociabilitat alternativa a l'esport burgès, entenent que l'accés a les activitats esportives de les classes populars era fonamental. El Centre va

⁷⁴⁰ Del grup de 25 primers socis, hi ha professionals del comerç, de la pintura, de la indústria, de la fusteria, de la mecànica, de l'obra, de la veterinària, així com jornalers. La informació sobre les professions s'ha extret del Padró Municipal de 1924, conservat a l'Arxiu Històric de Sant Boi de Llobregat. Els noms i cognoms dels jugadors s'han recollit del llibre de socis de la Unió Esportiva Santboiana. Padró Municipal de *Sant Boi de Llobregat, Arxiu Històric Municipal de Sant Boi de Llobregat*. Unió Esportiva Santboiana, *Libro de socios*, juliol 1921-setembre 1930.

⁷⁴¹ A tall d'exemple, Baldiri Aleu va fer una important donació per poder arreglar el camp de joc, Isidre Rion i Aleu van comprar els primers equipaments per l'equip i Lluís Ribera va fer donatiu de la fusta per cercar tot el camp. Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Actas N°1. 4 Juliol 1921 al 1 Juliol 1924», 1 setembre 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana; Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Actas N°1. 4 Juliol 1921 al 1 Juliol 1924», 31 juliol 1921, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁷⁴² Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 111.

⁷⁴³ Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Generales. Libro 1º. Acta 62. 1 de novembre de 1907-15 de desembre de 1922», 15 desembre 1922, 199, Arxiu del Club Natació Barcelona.

⁷⁴⁴ Pujadas i Santacana, «El club deportivo como marco de sociabilidad en España. Una visión histórica (1830-1975)», 510.

participar, dins d'un moviment ampli, del que es va anomenar *esport popular*⁷⁴⁵. Així, l'esport començava a deixar de "seguir patrons de formes relació elitistes amb l'accés dels sectors obrers a la pràctica d'activitat física i d'esports"⁷⁴⁶. El cànon mensual que havien de pagar els seus associats per ser membres de l'entitat obrera era de dues pessetes mensuals, a més d'una quota mensual d'entre mitja pesseta i cinc pessetes⁷⁴⁷ —depenent de l'activitat esportiva. La secció de rugby havia d'abonar un import mensual d'una pesseta i mitja, relativament baix pels sous dels Dependents, tenint en compte que la paga d'un membre del col·lectiu oscil·lava entre les setanta-cinc i les dues-centes pessetes mensuals⁷⁴⁸. Amb tot, cal destacar que una part important de l'equip provenia de la disciplina del rem, en què els costos mensuals totals no s'allunyaven gaire del que tenia el Club Natació Barcelona. Si és té en compte que la quota mensual del sindicat era de dues pessetes, més les cinc pessetes de la quota del Club de Mar, més la pesseta i mitja de rugby —vuit pessetes i mitja—, no quedava lluny de les deu pessetes dels cenebistes. No obstant això, cal remarcar que el CADCI no tenia la gran quota d'ingrés que tenia instaurada el club blanc, diferenciant-se notòriament d'aquests.

Gràcies a la creació de les seccions esportives, el sindicat obrer va aconseguir, en certa manera, democratitzar la pràctica esportiva i que arribessin a les classes populars activitats a les quals, fins aleshores, només havien tingut accés les classes benestants catalanes. D'aquesta manera, el gremi de dependents va obrir la pràctica de l'esport oval a altres estrats socials, sortint dels cercles tradicionals. Tanmateix, cal tenir present que la presència burgesa fou notable en el naixement i la gestió de la secció .

⁷⁴⁵ Pujadas i Santacana, 517.

⁷⁴⁶ Moran, «El CADCI. Guerra i memòria espoliada (1936-1939)», 195.

⁷⁴⁷ CADCI, «Full volander a l'expedient del soci del CADCI J. Mirambell (núm. 27814)», Circa 1933, CDMH PS BAR C0699 Sub0026.

⁷⁴⁸ Espuny, García, i Paz, *Los Obreros del comercio. Un análisis histórico-jurídico de la dependencia mercantil catalana*, 101.

Pressupost anual familiar a Barcelona amb dos fills l'any 1920 era 3433 pessetes ⁷⁴⁹				
Societat	Any de creació de l'equip de rugby	Quota d'ingrés	Quota mensual	Esports practicats
Club Natació Barcelona	1922	50-100 ptes (en funció de l'estació de l'any)	10 ptes	Natació, waterpolo, salts, lluita de corda, push-ball, rugby, exercicis gimnàstics, pilota a mà, atletisme ⁷⁵⁰
CADCI	1922	No n'hi ha	2 ptes + 1,5 ptes	Patinatge, exercicis gimnàstics, tir, excursionisme, atletisme, pedestrisme, ciclisme, futbol, tennis, vela, rem i rugby ⁷⁵¹
Unió Esportiva Santboiana	1921	No n'hi ha	1 pta	Rugby i atletisme ⁷⁵²

Taula 10. Exemples de quotes a abonar pels membres dels clubs i serveis que ofereix. Elaboració pròpia.

Per la informació que s'ha pogut recollir, es pot observar com els inicis del rugby a Catalunya no van diferir molt del model anglès i francès. Una part destacada de la seva massa social va respondre de manera generalitzada a un perfil benestant, però no únicament, ja que en el procés d'expansió de l'esport oval a Catalunya, altres sectors socials es van interessar pel joc. La seva pràctica fou costosa, tot i que quedava lluny “dels esports nàutics, de motor, del tennis, del golf, de l'hípica, de l'hoquei, que requerien una despesa econòmica rellevant”⁷⁵³. Els clubs de rugby havien de fer-se càrrec i mantenir les infraestructures que utilitzaven, havien de fer efectiva les quotes de les federacions, així com assumir la despesa de part del material per entrenar i jugar. Pels jugadors, també era una pràctica esportiva amb imports substancials, en què s'havia de tenir en compte la quota d'ingrés a la societat, la quota mensual, els desplaçaments regulars per anar a partits i entrenaments, la compra de part del material, a més del pagament de la fitxa per jugar.

6.2.1 Infraestructures a disposició dels associats i la comunicació de les societats esportives

Les infraestructures eren els espais físics que proporcionaven les entitats als seus socis, que oferien la possibilitat d'establir tota mena de relacions entre els membres dels seus cercles. Aquests espais esportius van jugar un paper destacat com a facilitadors d'intercanvi i

⁷⁴⁹ Carles Enrech, *Indústria i ofici: conflicte social i jerarquies obreres a la Catalunya tèxtil (1881-1923)* (Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2005), 318.

⁷⁵⁰ Els esports practicats s'han extret de diversos números del *Natació. Butlletí mensual del Club de Natació "Barcelona"*.

⁷⁵¹ Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923», 421.

⁷⁵² Unió Esportiva Santboiana, «Reglamento para la Unión Esportiva Samboiana».

⁷⁵³ Santacana i Pujadas, *Història de l'atletisme a Catalunya*, 33.

d'interacció social. Dins d'aquest àmbit, l'espai d'entrenament i de partits propi del rugby eren els camps de joc. L'octubre de 1923, es posava en marxa la nova temporada amb tres terrenys, el de la Unió a Sant Joan Despí, el del Rugby Club Sant Andreu a Sant Andreu del Palomar, i el del Club Natació Atlètic a Can Tunis. El CADCI havia adquirit un espai a Sant Adrià del Besòs, però que encara estava en fase de condicionament⁷⁵⁴. Tot just un any després, igual que la temporada anterior, tan sols es disposava de tres camps, es perdia l'Hipòdrom de Can Tunis i es guanyava el camp del CADCI⁷⁵⁵.

Respecte de la UES, el primer espai utilitzat per entrenar va ser el pati de l'Ateneu Santboià, tot i que ràpidament va quedar petit i van emigrar a un canyar a l'altra banda del riu Llobregat⁷⁵⁶. Així, pocs mesos després de la seva fundació, la Unió Esportiva Santboiana va voler dotar-se de la infraestructura necessària per a la pràctica del rugby, en què també es pogués preparar les proves atlètiques. El camp, conegut com El Camp del Riu, es va arrendar a finals de setembre de 1921 per un cost anual de vint pessetes per cada mil metres quadrats⁷⁵⁷. Gràcies als jugadors i aficionats, el van posar en condicions, arrabassant i aplanant el terreny⁷⁵⁸, i van començar els entrenaments de rugby i de proves atlètiques. S'ha de tenir en compte que el cost del manteniment de la infraestructura era immens i s'enduia pràcticament el 70% del pressupost anual de l'entitat⁷⁵⁹. Malgrat aquesta forta càrrega pel club, va ser un element capital per la seva supervivència. El rugby va quallar a la ciutat del Baix Llobregat perquè van aconseguir tenir un camp propi on desenvolupar tota la tasca esportiva com i quan volien, molt proper a la població. Cal destacar que va ser la base de l'entrenament de molts dels clubs de rugby i el camp en què es van disputar una part bastant important dels partits. Aquest tenia les mesures màximes per la pràctica, adequadament cobert de gespa i ben delimitat per tanques que separaven el públic del camp de joc⁷⁶⁰.

En relació amb els cenebistes, aquests comptaven amb poques instal·lacions pròpies pels prop de 1.400 socis, disposaven d'un frontó, a més d'un gimnàs⁷⁶¹. La manca d'un espai específic per la secció d'esports annexos comportava que els atletes del club,

⁷⁵⁴ Spy, «Rugby. Apertura de temporada. Cómo se presenta el campeonato en los distintos clubs.», 3.

⁷⁵⁵ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta al president de la Unió Esportiva Santboiana», 2 desembre 1924, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁷⁵⁶ Unió Esportiva Santboiana, *50 anys de rugby: 1921-1971*, 39.

⁷⁵⁷ Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Actas N°1. 4 juliol 1921 al 1 juliol 1924», 30 octubre 1921, 3, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁷⁵⁸ Unió Esportiva Santboiana, *50 anys de rugby: 1921-1971*, 33.

⁷⁵⁹ El pressupost anual de la Unió Esportiva Santboiana el 1925 era de 7956,70 pessetes, del que 5436,20 eren despeses vinculades al camp. Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Actas N°2. 2 agost 1924 al 1 abril 1936», s.d., 9, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁷⁶⁰ «Union Sportiva Samboiana», *La Vanguardia*, 4 octubre 1923, 8.

⁷⁶¹ Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Directivas. Llibre 3r. Acta 75», 23 octubre 1922, 147, Arxiu del Club Natació Barcelona.

tot sovint, entrenessin al camp del Futbol Club Barcelona⁷⁶², o que els components de l'equip de rugby anessin voltant i s'exercitessin en diversos camps de la ciutat o, fins i tot, es desplaçessin a Cornellà⁷⁶³. No obstant la manca d'instal·lacions, l'abril de 1921 es va col·locar la primera pedra del que seria la infraestructura central i imponent del club: la primera piscina coberta a Barcelona⁷⁶⁴. Les conseqüències econòmiques derivades de la seva construcció van ser una de les raons importants per la clausura de la secció el 1924, any que van assolir el primer Campionat de Catalunya en disputa. Els blancs, durant les tres temporades que van competir, no van disposar mai d'un lloc propi expressament per la pràctica del rugby.

Pel que fa a les persones que ingressaven en el CADCI, es trobaven amb una Secció Permanent d'Esports i Excursions molt potent, en què la societat posava a disposició dels seus 1.500 socis de la Secció Permanent⁷⁶⁵ diversos espais i sales de pràctica esportiva amb una gran varietat d'instal·lacions. Així, es troben: el camp de tir a la rodella; el gimnàs; la pista coberta de patinatge; el camp d'esports —situat a Plaça Espanya—, on es practicava el futbol i l'atletisme; la pista de *Lawn-Tennis* —situada a Sant Gervasi—; i el Club de Mar —situat a la Barceloneta, al Moll dels Pescadors—, en què es practicava la vela i la natació, a més del rem. El seu camp de rugby, situat vora el Besòs als terrenys de la Catalana de Gas i Electricitat⁷⁶⁶, va ser inaugurat el 1924⁷⁶⁷ i suposava poder garantir la pràctica de l'esport pels socis de la Secció.

Més enllà de les infraestructures que disposava cada entitat, cal destacar que l'emplaçament del primer torneig de rugby celebrat a Catalunya va tenir una clara significació espacial i social en l'àmbit simbòlic. Tot i haver-se disputat fins al moment la majoria de partits a Sant Joan Despí —al Camp del Riu—, es va decidir que el primigeni campionat es jugués a la capital catalana, disputant-se tots els partits del torneig de la Copa de la RSCC on es reunia l'aristocràcia i la burgesia catalana.

La comunicació entre els socis també va incidir en la sociabilitat esportiva dels clubs, en què, generalment, es va vehicular a través de butlletins i de revistes internes, que a la vegada s'utilitzaven com a plataforma de promoció externa⁷⁶⁸. A través del *Natació*.

⁷⁶² Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Directivas. Llibre 3r. Acta 74», 25 setembre 1922, 143, Arxiu del Club Natació Barcelona.

⁷⁶³ «Rugby», *El Diluvio*, 18 desembre 1921, 14; «Deportes», *Diario de Barcelona*, 1 desembre 1921, 6924.

⁷⁶⁴ «La Piscina del C.N.B.», *La Vanguardia*, 15 abril 1921, 7.

⁷⁶⁵ August Berenguer, «L'obra esportiva del CADCI», *L'Esport Català*, 11 agost 1925, 6-7.

⁷⁶⁶ Berenguer, 7.

⁷⁶⁷ «Rugby. El C.A.D.C.I. venç l'Espanyol (segon equip) per 8 a 3», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 25 febrer 1924, 2.

⁷⁶⁸ Pujadas i Santacana, «El club deportivo como marco de sociabilidad en España. Una visión histórica (1830-1975)», 513.

*Butlletí mensual del Club Natació "Barcelona"*⁷⁶⁹, els cenebistes es comunicaven amb els seus socis i feien difusió de les activitats de l'entitat. Igualment, els servia per observar i fer exaltació de les activitats competitives i socials de l'entitat, per formalitzar l'opinió del club respecte a les discussions esportives de l'opinió pública, per fer proselitisme de l'esport, per fer-se ressò de la vida organitzativa interna de les juntes de seccions i de les del club, a més de ser un instrument de servei per diversos tipus d'informació útil als socis. Durant la temporada d'hivern, el rugby tenia una presència regular, que anava des de convocatòries d'entrenaments i de partits, passant per fer-ne propaganda per captar nous membres per l'equip dins del club i nous associats, fins a la publicació de cròniques i resultats, a més de fotografies dels partits; també es publicaven les discussions i les resolucions de les juntes de la Secció d'Esports Annexos, on estava encabida la secció de rugby. Pel que fa al CADCI, també tenia una revista pròpia, *l'Acció del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria*, que funcionava de portaveu del Centre, amb una temàtica molt més àmplia que no pas l'esportiva. En la seva publicació, estaven presents tots els elements de la vida quotidiana del sindicat de totes les seves Seccions Permanents⁷⁷⁰, a més de les informacions de servei necessàries pels seus associats. Pel que fa a les publicacions de la Secció Permanent d'Esports i Excursions, s'informava sobre què succeïa al voltant de l'educació física i de les activitats esportives dels i pels seus associats. En aquest apartat, s'informava també sobre l'esport oval, que ocupava el seu petit espai dins de les recensions, que no eren nombroses en el butlletí. En general, es publicaven notícies de la vida de la secció, on apareixien cròniques dels partits jugats, es feien crides a noves adhesions necessàries per a l'equip o es comunicaven els acords de la junta del comitè, a més de conferències i entrenaments. Pel que fa a la Unió Esportiva Santboiana, en ser un club petit i tenir un nombre molt limitat de socis (70), en comparació amb els altres dos⁷⁷¹, no tenia cap butlletí o revista pròpia, no era necessari per ells.

⁷⁶⁹ El *Natació, Butlletí mensual del Club Natació "Barcelona"*, va ser una publicació mensual destinada a la comunicació interna i externa dels cenebistes. El primer número va sortir publicat el març de 1922 i, en aquest primer any, se'n publicaren una desena d'exemplars.

⁷⁷⁰ En general, hi havia diverses informacions de la Secció Permanent d'Educació i Instrucció, Secció Permanent de Socors Mutus, Secció Permanent de Propaganda Autonomista i de la Secció Permanent d'Organització i Treball, a més de la Secció Permanent d'Esports i Excursions.

⁷⁷¹ El 1923, el CADCI tenia vora 10.000 associats. Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923», 411. El Club Natació Barcelona tenia vora els 1.000 associats el febrer de 1923. Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Directivas. Llibre 3r. Acta 84», 5 febrer 1923, Arxiu del Club Natació Barcelona. Pel que fa a la Unió Esportiva Santboiana, tenia vora la trentena d'associats. Unió Esportiva Santboiana, «Libro de socios», juliol 1921-setembre 1930, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

Club	Nombre socis	Infraestructures	Butlletí
CNB	1.400	Frontó i gimnàs	Sí - Natació
UES	70	Camp de rugby	No
CADCI	1.500	Camp de tir, gimnàs, pista de patinatge, camp d'esports, pista de tennis, Club de mar, camp de rugby	Sí - Acció

Taula 11. Dimensió de l'entitat, amb les infraestructures i la comunicació amb associats 1924-1925⁷⁷².
Elaboració pròpia

6.3 Formes i sentits de la pràctica d'activitat física i del rugby en les societats esportives

Durant el període d'arrelament del rugby, l'esport havia franquejat les primeres barreres socials d'accés a la pràctica i havia aconseguit sortir dels cercles burgesos, per convertir-se en un fenomen de gran difusió. Dins d'aquesta tendència cap a la democratització de la pràctica esportiva, l'esport oval va ser adoptat per gran part dels estrats socials sota un discurs en què van confluïr higiene, educació i catalanisme⁷⁷³.

Emmarcats en aquest context esportiu general, els clubs multiesportius buscaven crear espais per a la socialització entre els seus membres. A més de les activitats esportives per les quals havien estat fundades les entitats, aquestes van començar a ampliar el seu ventall amb la creació de diverses seccions, per tal de presentar una proposta esportiva més àmplia i, així, oferint més espais lúdics de sociabilitat pels seus membres, a la vegada que els servia d'estratègia de captació de més associats.

Cadascuna d'aquestes entitats va tenir una manera determinada d'entendre el sentit de les seves pràctiques corporals. Per tal de comprendre'ls, és important examinar al voltant de què s'organitzava la pràctica, com es valorava, quin significat tenia, quins temes s'hi associaven, s'hi relacionaven, on s'ubicava aquesta pràctica esportiva i com es justificava. D'aquesta manera, el sentit de la pràctica esportiva venia condicionat pel tipus d'organització, per la seva base ideològica, pels objectius de la seva pràctica, pel concepte de cos i de cultura física, per les activitats i la importància que hi donaven, per la forma de la pràctica —competició, contraposició amateurisme-professionalisme— i per les emocions que podien generar aquesta pràctica esportiva⁷⁷⁴.

⁷⁷² Unió Esportiva Santboiana, «Libro de socios»; Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Directivas. Llibre 4t. Acta 122», 2 agost 1924, Arxiu del Club Natació Barcelona; Berenguer, «L'obra esportiva del CADCI».

⁷⁷³ Llonch, «Les emocions esportives en un context sociohistòric», 12.

⁷⁷⁴ Llonch, 19-21.

Respecte del tipus d'organització, la base ideològica i la finalitat de la pràctica dels tres clubs que s'estan abordant han quedat àmpliament descrites i analitzades en els apartats previs.

Per tal d'analitzar el sentit de la pràctica esportiva de les tres institucions que s'estan estudiant, es farà una mirada de les diferents activitats físiques que es podien dur a terme dins d'aquests cercles i la importància que se li conferien, així com de la forma que aquesta adoptava. En relació amb la UES tenia una reduïda oferta esportiva. Era una entitat de nova creació, en què la raó de la seva existència era la pràctica del rugby i estava enfocada i centrada en aquest esport. Tot i això, també van incloure l'atletisme dins del ventall d'activitats esportives ofertes als seus socis. Pel que fa al club blanc, aquest tenia una àmplia oferta esportiva més enllà dels esports aquàtics —els salts de trampolí, la natació o el waterpolo. Això brindava la possibilitat de practicar gimnàstica sueca cada matí amb un entrenador oficial a la platja; d'entrenar i competir amb l'equip de la lluita de corda; es podia jugar a pilota a mà en campionats socials; es disposava d'una potent secció d'atletisme; i, també, quan es donava l'ocasió, la societat introduïa pràctiques inèdites i d'actualitat pels seus socis, com el *push-ball*⁷⁷⁵. Arran de la demanda dels seus socis i, dins l'esperit modern dels nous temps, s'oferia la pràctica de l'esport oval. Respecte al sindicat obrer presentava un gran ventall d'activitats educatives, mutuels i esportives⁷⁷⁶. La tipologia d'activitats físiques a què tenien accés les persones associades, en els inicis, responia a la “implantació dels models d'activitat esportiva predominants a Europa, el germànic i el britànic, un amb l'eix en la pràctica de l'esport individualitzat”, tot i que més endavant va incorporar la pràctica d'esports col·lectius en el seu teixit associatiu. La Permanent d'Esports estava estructurada en diversos comitès interns que organitzaven la pràctica dels diferents esports oferts: el patinatge, el gimnàs, el tir, l'excursionisme, l'atletisme, el pedestrisme, el ciclisme, el futbol, el tennis, la vela i el rem⁷⁷⁷, a més del rugby.

Un cop exposades les diverses activitats físiques i esportives que oferien aquests clubs, per entendre el sentit d'aquestes, es veurà com es relacionaven amb el concepte de cos i de cultura física, la importància que li conferien a les pràctiques, la forma d'aquestes i les emocions que generaven.

Amb relació al concepte de cos i cultura física, una de les principals premisses de les societats de l'època era la incorporació de la perspectiva higienista i regeneracionista de l'activitat física i de l'esport en els seus clubs, com a pràctica i com a discurs, procurant

⁷⁷⁵ Club Natació Barcelona, «Primer partit de Push-ball», *Natació. Butlletí mensual del Club de Natació «Barcelona»*, juliol 1923, 77.

⁷⁷⁶ Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923», 3.

⁷⁷⁷ Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923», 421.

els beneficis que aportava en relació amb el cos. Aquesta millora estava molt dirigida i enfocada cap als joves, ja que els beneficis inherents a l'esport havien de contribuir al progrés i millora dels pobles. La seva millora física i moral havia d'ajudar no només a la consecució i preservació dels interessos i idearis socials, sinó que també vestia el projecte esportiu d'una certa significació beneficiosa dins d'un context on aquesta idea de progrés i millora era compartida per diverses visions socials⁷⁷⁸. Un exemple il·lustratiu van ser les seccions esportives del CADCI. En la tessitura del regeneracionisme físic i social, les societats obreres i sindicals van donar importància a la pràctica de l'activitat física i de l'esport, que van institucionalitzar i fomentar amb les diverses seccions esportives⁷⁷⁹. El sindicat obrer volia "facilitar a llurs associats el posseïment [sic] de la cultura física necessària, per a assegurar-los les millors condicions d'existència"⁷⁸⁰. Per assolir aquesta fita d'objectius nacionals i de regeneració de la raça, l'entitat es va valer d'esports de tota mena⁷⁸¹ i el rugby en va formar part amb el seu equip. També, amb una perspectiva clarament regeneracionista, els cenebistes advocaven per una natació entesa com a utilitària, com a cultura física i higienista, en què nedar era un coneixement indispensable pels beneficis que aquesta pràctica atlètica i saludable aportava⁷⁸²: contribuïa a adquirir cultura física i intel·lectual i enfortia l'organisme per tal que estigués sa⁷⁸³; aquesta esdevenia un mitjà d'educació integral i de capital transcendència per l'enfortiment de la joventut i la raça. D'altra banda, el degà mantenia una concepció en la tònica general del moment —tant higienista com regeneracionista—, en què gràcies a la pràctica de l'esport oval no només es treballaven les qualitats físiques, sinó que, a més, es treballaven les qualitats morals dels joves, futur del país. Gràcies a la pràctica esportiva, s'exercitaven l'agilitat i la força, a més de la intel·ligència; funcionava tot l'organisme perquè actuava tot el cos. El consideraven un esport complet, atès que no només treballava la musculatura, sinó que l'esport també forçava un esforç mental durant el joc, a més de requerir una constant preparació moral⁷⁸⁴.

⁷⁷⁸ Lorenzo, «Deporte, Ocio y Sociabilidad en las Islas Canarias Occidentales (1850- 1936).», 444.

⁷⁷⁹ Lorenzo, 437.

⁷⁸⁰ Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, *Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria. Reglament de la Secció Permanent d'Esports i Excursions*. (Barcelona: Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, 1910), 62.

⁷⁸¹ Lladonosa, «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923», 319.

⁷⁸² Club Natació Barcelona, «Els clams de regeneració», *Natació. Butlletí mensual del Club de Natació «Barcelona»*, agost 1923, 87, Arxiu del Club Natació Barcelona.

⁷⁸³ Club Natació Barcelona, «La Natació i l'Enfortiment de la Raça», *Natació. Butlletí mensual del Club de Natació «Barcelona»*, abril 1922, 11, Arxiu del Club Natació Barcelona.

⁷⁸⁴ Michel Reynard, «Rugby. Consejos de un viejo jugador. Cómo debe entrenarse un rugbyman», *Sports*, 23 octubre 1923, 16.

Un altre tret important, que les diverses tipologies de clubs buscaven a través de les activitats que desenvolupaven, era el reforçament identitari, en què la competició tenia un paper destacat. El soci lluitava per defensar els colors i els valors de l'entitat. Les activitats físiques eren l'element central i la raó de trobar-se i reforçar els vincles comunitaris. Durant la competició *rugbística*, en què es xocava, colpejava, placava, era el moment d'enfrontar simbòlicament les diferents maneres de veure i entendre la societat, era el moment de contraposar les diverses visions del món que els cercles abraçaven.

Igual que un nombre significatiu de clubs de les *Midlands* angleses, que es van formar no com a extensió de xarxes socials, sinó que per representar localitats —afavorint una barreja social interna en el cercle⁷⁸⁵—, els jugadors de la UES van desenvolupar una forta identitat territorial, que va ajudar a construir un referent identitari comú simbòlic al voltant del poble, en contraposició dels clubs econòmicament més forts de la gran urbs, ajudant a reforçar el vincle amb la localitat.

Aquesta vertebració identitària no només es feia amb activitats de pràctica esportiva oficial, sinó que també es desplegava en l'àmbit de les competicions socials amb festivals i jornades esportives de club, on hi havia una dimensió més recreativa i lúdica de l'esport. Les trobades acostumaven a ser només pels associats dels cercles, que gràcies a l'activitat física no formal, tot i que organitzada, afavoria i reforçava l'adscripció de la sociabilitat de classe en un ambient informal. Els esdeveniments destinats exclusivament als seus socis i convidats recollien una concurrència intencionalment limitada. Aquests permetien “*desplegar el dominio de las técnicas, gestos y tiempos propios de la práctica deportiva en ambientes con una atmósfera distendida e íntima*”⁷⁸⁶. Aquests ambients informals i distesos, i sovint familiars, generats al voltant del fet esportiu afavorien el reforçament de l'amistat i de la camaraderia, una diversió sense les limitacions que l'assistència d'altres membres d'altres de societats podia comportar. Pel que fa a l'entitat cenebista, dins del context d'un grup d'amics amants de tota classe d'activitats esportives, aquests organitzaven regularment trobades i campionats socials pròpiament del club, exclusivament pels seus socis. Aquests festivals, tot sovint, apareixien a la premsa, conferint cert prestigi i donant visibilitat social⁷⁸⁷. El CADCI organitzava igualment campionats socials pels seus

⁷⁸⁵ Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 111.

⁷⁸⁶ Lorenzo, «Deporte, Ocio y Sociabilidad en las Islas Canarias Occidentales (1850- 1936)», 466.

⁷⁸⁷ Alguns dels exemples foren els festivals de natació que s'organitzaven a l'estiu, amb salts de trampolí, partits de waterpolo i curses de natació. «Los festivales del Club Natación Barcelona», *La Vanguardia*, 24 juliol 1923, 7; «Natación», *El Diluvio*, 26 juliol 1923, 4535. En competicions atlètiques, de pilota a mà i , fins i tot, de *pushball*. Club Natació Barcelona, «Comité d'Atletisme», *Natació. Butlletí mensual del Club de Natació «Barcelona»*, març 1922, 5.

membres com jornades de rem, en què només podien “*tomar parte los socios inscritos*”⁷⁸⁸. D’altres jornades de rem i vela s’organitzaven només pels seus neòfits⁷⁸⁹. També, es disputaven partits amistosos de rugby, per poder jugar i triar els jugadors pel primer equip. De la mateixa manera, es programaven habitualment excursions pels seus associats,⁷⁹⁰ i s’organitzaven curses de *cross-country* amb la idea “de fomentar l’atletisme”⁷⁹¹.

En relació amb la forma de la pràctica en la dimensió esportiva de les entitats, la competició, gràcies a una reglamentació comuna, ajudava a confrontar en igualtat de condicions la lluita per refrenar unes idiosincràsies competitives sobre les altres. La finalitat d’aquest component competitiu consistia a establir un element de distinció i identificació social dels clubs. Així, la UES el nucli al voltant del qual es vertebrava l’entitat era la competició en l’esport oval i la recerca de la victòria. Amb una forta identificació local, era un orgull la lluita i el triomf contra els equips de Barcelona, vinculada a l’èxit i prestigi que aconseguien pel poble. Els blau cel van ser els guanyadors del primer torneig *oficial* que es va disputar a Catalunya —la Copa de la RSCC (1922)—⁷⁹², així com els campions del primer Campionat d’Espanya de primers i segons equips (1923)⁷⁹³. Pel que fa al CNB, com diu Llonch, la font d’alegria, de joia i d’orgull més important era aquesta competició esportiva i les victòries que se’n derivaven. Buscaven clarament el rendiment esportiu, amb el prestigi i reconeixement social que comportava⁷⁹⁴. Es veu clarament aquest afany competitiu que el club tenia dins del món aquàtic en exemples com la internacionalització del club, l’enviament d’un nombrós contingent als Jocs Olímpics d’Anvers⁷⁹⁵, el triomf en els Campionats d’Espanya de Natació de 1922⁷⁹⁶ i la possessió de nou dels tretze rècords de natació catalans registrats a finals de 1923⁷⁹⁷. A través dels seus èxits esportius i la visibilització dels mateixos a la premsa, a través de la narració de les seves fites esportives, el club veia legitimada la seva manera de competir, amb el prestigi i distinció social que això conferia. Per contra, les seccions esportives, tot i que dins de la mateixa cultura esportiva de caràcter competitiu,

⁷⁸⁸ «Regatas preparatorias», *La Vanguardia*, 15 abril 1921, 7.

⁷⁸⁹ «Remo», *El Diluvio*, 23 abril 1921, 15.

⁷⁹⁰ Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, «Excursió a Castelldefels, Garraf i Sitges», *Acció*, agost 1921, 12.

⁷⁹¹ Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, *Acció*, gener 1922, 16.

⁷⁹² «Rugby. Unió esportiva Samboienca - C. Natació Barcelona», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 2 maig 1922, 11.

⁷⁹³ «El Campeonato de Rugby de España», *Stadium. Revista Ilustrada*, 1 març 1923, 150.

⁷⁹⁴ Llonch, «Les emocions esportives en un context sociohistòric», 18.

⁷⁹⁵ Lluís Permanyer, *Club Natació Barcelona: cent anys d’esport* (Barcelona: Viena Edicions, 2008), 96.

⁷⁹⁶ Permanyer, 111.

⁷⁹⁷ Permanyer, 112.

no tenien la mateixa pressió que els esports *forts* del club, els esports aquàtics. Cal destacar que l'equip de rugby va quedar campió de Catalunya —i d'Espanya segons la premsa, ja que només es competia en territori català— tot just dos anys després de la seva creació⁷⁹⁸. En canvi, hi havia societats com el CADCI, amb una dimensió més recreativa, on l'entusiasme aflorava en el gaudi d'una pràctica que havia de conduir a una societat més lliure, patriòtica i justa. Un bon exemple d'això era la mentalitat que tenien amb la secció de rugby, on guanyar no era cap obsessió. «Les victòries hi són de més a més. Com en totes les altres seccions que es dediquen a la cultura física, en el Centre, es pot dir que, guanyant o perdent, es fa esport»⁷⁹⁹. Així, el projecte d'activitat física de l'entitat obrera buscava l'oci competitiu en la vida social, en què les pràctiques físiques no tenien un caràcter central, però tampoc perifèric. El marcat sentit lúdic i ideològic s'alternava amb l'esportiu, on es barrejaven sentiments que provenien de la pràctica de l'exercici amb els referits a la identitat nacional⁸⁰⁰. Aquestes significacions es van retroalimentar respectivament, dins aquesta dimensió recreativa d'oci i entreteniment, sempre vinculats al compromís social.

6.4 L'ethos amateur en els inicis del rugby català

El *ethos* esportiu dels clubs de rugby catalans es va presentar de diverses maneres i en intensitats. Això va respondre, en part, a l'adscripció social dels seus membres i, sobretot, a l'adscripció social dels equips directius de les associacions. Aquest va consistir en una sèrie de valors vinculats la figura de l'esportista⁸⁰¹, que foren acceptats i difosos pels clubs que el practicaven, dins del context particular de cada societat esportiva. En el seu conjunt, van suposar l'articulació i la valoració d'un ideari que va prendre forma a través de la figura del *sportman*. Aquestes visions, discursos i pràctiques al voltant del cos, així com les pràctiques corporals i la sociabilitat, determinaven i conformaven la definició dels límits sobre el que havia de ser o no esportiu i de com havia de ser l'esportista⁸⁰². La presència de membres benestants en els equips directius de la gran majoria de les societats esportives fou preminent, fins i tot en les de caràcter popular, condicionant la cultura esportiva de les diferents associacions que practicaven l'esport oval. D'aquesta manera, la figura de l'esportista va quedar associada a l'amateurisme, quedant fixada en l'imaginari

⁷⁹⁸ «rugby», *El Diluvio*, 17 abril 1924, 24.

⁷⁹⁹ Berenguer, «L'obra esportiva del CADCI», 7.

⁸⁰⁰ Klaus Heineman i Núria Puig, «Emocions en l'esport. Esbós d'una anàlisi sociològica», s.d., 130.

⁸⁰¹ Lorenzo, «Deporte, Ocio y Sociabilidad en las Islas Canarias Occidentales (1850- 1936).», 429.

⁸⁰² Lorenzo, 457.

esportiu de les societats sobre com havia de ser el *rugger* a Catalunya, independentment de la provenença social dels seus membres.

Si hom es remunta a les incipients disputes de la figura de l'esportista amateur a l'Anglaterra victoriana, acaba trobant les primeres definicions de com es va caracteritzar a l'*amateur*. En el context d'uns primers conflictes amb el pagament a esportistes en diversos esports, un comitè instaurat per l'òrgan rector del criquet anglès va establir una de les primeres especificacions del significat què tenia ser amateur:

That no gentleman ought to make a profit by his services in the cricket field, and that in the future, no cricketer who takes more than his expenses in any match shall be qualified to play for the Gentlemen versus Players at Lords; but that if any gentlemen feel difficulty in joining in the match, without pecuniary assistance, he shall not be barred from playing as a gentleman by having his actual expenses defrayed⁸⁰³.

També, començaven a aparèixer definicions en què l'amateurisme venia determinat per un llistat d'institucions acadèmiques vàlides en les quals s'havia d'haver estudiat, on no apareixien centres que tinguessin accés les classes treballadores. Així, el concepte d'amateurisme es començava a associar a treballadors de coll blanc que havien tingut formació acadèmica, ja que no calia que els rescabalessin a escala econòmica per la pèrdua del jornal en un partit o en un entrenament⁸⁰⁴.

Entre la noció d'amateurisme i el rugby es va establir una relació molt convulsa durant tot el segle XIX i la major part del XX. Com s'ha explicat en el primer capítol, d'aquesta manera, es van trobar que, després de diverses regulacions laborals i acords sindicals, i d'una època de bonança econòmica, els obrers britànics van començar a disposar de temps lliure i dels recursos per gaudir-lo, establint les bases pel creixement de l'oci de les classes treballadores. Aquestes van començar a interessar-se per les dues formes de futbol més populars, incorporant-se a l'esport oval de manera significativa cap a finals de 1870. Així els estrats socials menys afavorits, majoritàriament provinents del cinturó industrial del nord del país, van començar a formar part de l'esport, amb les noves pràctiques culturals que els acompanyaren i amb una gran diferència de nivell físic i competitiu. Aquesta incorporació va provocar un fort rebuig entre les classes més benestants, atès que van començar a perdre el control de l'esport, al mateix temps que s'estava produint un canvi en l'esperit del joc, buscant la victòria, esdevenint més violent, físic i econòmic⁸⁰⁵. Cal esmentar que en integrar-se al joc, els estrats menys afavorits no només ho van fer com a jugadors, sinó que ho van fer també com a espectadors. Aquest

⁸⁰³ Collins, *Rugby's great split: class, culture and the origins of Rugby League football*, 43.

⁸⁰⁴ Collins, 43-44.

⁸⁰⁵ Collins, *Rugby's great split: class, culture and the origins of Rugby League football*, 23-28.

fet va provocar un augment significatiu en l'assistència als partits, amb el benefici econòmic que això comportava als clubs. La competició entre els cercles, amb l'orgull cívic que representava la victòria, feia que els clubs volguessin mantenir els millors jugadors als seus clubs. De manera que es va començar a compensar econòmicament als treballadors per la pèrdua de sou que els suposava la no assistència al seu lloc de treball, com a resultat dels partits i entrenaments, desencadenant un agre debat sobre els pagaments a jugadors⁸⁰⁶. Vist com a forma de professionalisme, va ser l'excusa perfecta per les classes benestants per desfer-se de les classes treballadores que estaven interferint en el *seu joc*. Les faccions més reaccionaries, que copsaven els llocs de direcció i tenien el control del rugby anglès, es van conjurar per tal que l'esport oval es jugués i es gaudís només pels estrats socials més afavorits, instaurant una sèrie de reglamentacions més estrictes respecte al professionalisme, prohibint estatutàriament cap mena de compensació als jugadors.

Així, es veu que la burgesia del sud anglès va imposar la visió que millor s'adaptava als seus interessos sobre el *ethos* del rugby, establint l'amateurisme com a norma i com ideologia d'exclusió social⁸⁰⁷. El que era antigament un simple compromís no escrit del *establishment* del rugby va passar a ser una norma escrita el 20 de setembre de 1895⁸⁰⁸. L'objectiu subjacent d'aquesta imposició en els estatuts, bàsicament, era proporcionar els mitjans per imposar una distinció social a través de l'esport oval⁸⁰⁹.

Després del fort conflicte i l'escissió del rugby anglès, el concepte d'amateurisme dins del món oval va agafar una importància significativa, enrocant-se en l'estricta no professionalisme. Quan aquest va migrar a França, va conservar aquesta forta càrrega ideològica i simbòlica, matisada per les fonts culturals i característiques pròpies. En aquest sentit, els esportistes gals concebien l'amateurisme com una part d'exercici higiènic, una part d'esport salut i d'esport hedonista, tot dut a terme dins d'una mateixa classe social, en general, privilegiada⁸¹⁰.

En un principi, i fins a arribar al sud de França, que va ser on es va establir com a cultura dominant després de la Gran Guerra, el rugby va ser un esport importat per l'elit aristocràtica urbana parisenca, que buscava la diversió tot fent esport a l'aire lliure, imitant el model de les classes benestants angleses. Els *ruggers* francesos el veien com a

⁸⁰⁶ Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 28.

⁸⁰⁷ Collins, 30-31.

⁸⁰⁸ Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 124.

⁸⁰⁹ Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 35.

⁸¹⁰ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 170.

mitjà per manifestar la distinció social. Cal esmentar que, en lloc de la concepció anglesa d'esforç i d'autosacrifici pel bé comú, els jugadors francesos van apostar pel coratge individual⁸¹¹. Aquests pioners aristocràtics parisencs van prioritzar l'individu respecte a la col·lectivitat, la mobilitat respecte a la potència física i la intel·ligència en lloc de la força física, tots elements que eren formes de masculinitat socialment acceptades a la França de finals de segle⁸¹².

Tota aquesta identitat va anar variant en la seva migració cap al sud, donant a lloc a una identitat pròpia meridional, que va passar de ser una identitat de classe —en termes d'origen social, de gènere i d'edat— a una identitat local comunitària⁸¹³. Així, la forma democratitzada de rugby va passar de ser un passatemps divertit i desinteressat, a ser un esport d'autoafirmació i de lluita d'identitat⁸¹⁴.

Quan la Federació Francesa de Rugby va adquirir el seu estatus independent de la USFSA el 1920⁸¹⁵, l'*amateurisme marron*, amb la rebuda de compensacions econòmiques esportistes, era un element present en el joc. Emmarcats dins d'aquesta dura i ferotge lluita local i d'orgull de la comunitat, la pressió per tenir els millors jugadors i mantenir els millors equips va comportar les primeres formes de professionalisme. Així, la transformació del rugby francès d'esport elitista amb distinció social a un esport popular rural va significar l'aparició de la duresa i la violència en el joc, com també d'incipients formes de professionalisme⁸¹⁶. Igual que els seus mentors anglesos, les classes benestants de l'esport oval francès volien conservar el poder i el control del joc, i no volien un protagonisme desmesurat de les classes populars, certament més agressives i violentes que les angleses. Aquesta problemàtica es va veure reflectida en els reglaments del rugby francès⁸¹⁷, amb la creació d'un comitè específic dedicat a l'*amateurisme*⁸¹⁸.

Arribat el rugby a Catalunya provinent del sud de França amb els seus referents socioculturals, la noció del jugador amateur va estar present des de la creació del primer club de rugby, en què Baldiri Aleu va posar especial èmfasi en la importància del plaer de jugar per jugar i no per una compensació econòmica. Des d'una posició dominant de força i de legitimació social, com a jugador, mecenes i president de l'entitat, afirmava que

⁸¹¹ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 32.

⁸¹² Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 36-42.

⁸¹³ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 77.

⁸¹⁴ Dine, 65.

⁸¹⁵ «La Vie Sportive. La Fédération Française de Rugby est créée», *Paris-Midi*, 12 octubre 1920, 4.

⁸¹⁶ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 36-42.

⁸¹⁷ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 69.

⁸¹⁸ «Rugby. La Federación Francesa de Rugby crea una comisión de amateurismo», *La Jornada Deportiva*, 17 agost 1922, 4.

“la palabra deporte solo puede aplicarse a quien juega por el puro placer de hacerlo”⁸¹⁹, sense rebre una compensació econòmica. Va ser un defensor radical del concepte de l’amateurisme, del *sportsman* burgès, que havia adquirit mentre estudiava veterinària a Toulouse. En tornar a Catalunya, va fer de passador cultural del concepte hegemònic a escala europea sobre com havia de ser l’esportista, sobre com havia de ser un *rugger*.

Un altre element que va afavorir a mantenir l’estatus d’amateurisme del rugby català fou que els òrgans rectors volien un esport lliure de professionalització, lliure del *dimoni dels calés*⁸²⁰. Eren plenament conscients del procés de transformació cap a la professionalització en la qual estava immers el futbol, convertint-se la pràctica esportiva en un negoci, en què el lucre i el profit era l’aspecte que prevalia i no pas la pràctica i el joc dels seus associats. Els estaments directius no volien que l’esport oval es monetaritzés i es perdés l’element de sociabilitat, aspecte essencial pel gaudi i un dels elements destacables que havia de regir la pràctica de l’esport oval.

En el procés de formació de la Federació Catalana de Futbol Rugby, en què participaren els tres principals pioners catalans —Aleu, Masses i Cuyás⁸²¹—, es feia palpable la importància que els governants de la federació hi posaven en la noció d’amateurisme, denotant la seva procedència social. Aquesta figura del *sportsman* va quedar recollida extensament en els estatuts i reglaments de l’òrgan rector. Ja en el segon article dels estatuts —després d’explicar l’objecte de la societat— es podia llegir que “*para ejercer un cargo oficial de la Federación o ser delegado de un Club o Comité, será condición indispensable no desempeñar ningún cargo remunerado en ningún club, comité, sociedad, federación o unión de federaciones*”⁸²². De la mateixa manera, en el primer Reglament de l’ens federatiu, les dues primeres pàgines estaven dedicades a aquesta temàtica. El primer article afirmava que “*Solamente podrán ser admitidos a la Federación, los amateurs (aficionados). Los profesionales en estos deportes no podrán ser admitidos en las entidades afiliadas ni jugar con ellas partidos de entrenamiento*”. Unes quantes línies més endavant, es podia llegir la definició del que consideraven com a jugador no professional: “*Es ‘Amateur’ el que no se beneficia pecuniariamente ni se lucra con la práctica del Futbol-Rugby*”. Continuava el reglament amb diversos elements que especificaven com es podia perdre la condició d’amateur, entre els que constava el fet de rebre compensació econòmica pel “*tiempo perdido jugando al Rugby*” així com “*por la pérdida de jornales*”, elements que clarament feien referència a una de les principals circumstàncies que va comportar la separació entre el rugby lliga i el rugby unió el 1895, el *broken-time*

⁸¹⁹ Unió Esportiva Santboiana, *50 anys de rugby: 1921-1971*, 6.

⁸²⁰ Anne Saouter, *Être rugby* (France: Éditions de la Maison des sciences de l’homme, Paris, 2001), 164.

⁸²¹ S’ha de tenir en compte que tots tres provenien de famílies benestants.

⁸²² Federació Catalana de Futbol Rugby, «Estatutos», 1.

payement. Prosseguia el document amb altres condicions que provocarien la pèrdua de la condició d'esportista aficionat, com el fet d'acceptar un rescabament econòmic per viatges, acceptar feines retribuïdes als clubs, rebre premis amb valor material o sol licitar una feina al club. Per part de les societats, estava prohibit pagar en metàl·lic als jugadors o oferir-los feina, així com donar una indemnització per desplaçaments a partits, entrenaments o pel temps perdut a la feina⁸²³. Es presentava, així, l'amateurisme dins del rugby català, amb els seus referents britànics filtrats pels ulls dels dirigents francesos. Sens dubte, es va regular molt detalladament per tal no permetre cap element de professionalització en el joc, ni en la seva gestió institucional. Els mateixos practicants havien de ser *“los gestores y organizadores, lo cual era entendido como una parte implícita de la sociabilidad deportiva”*⁸²⁴. Aquest alt grau de voluntarietat i compromís amb el club i amb l'esport, en què les persones involucrades en els clubs van fer de jugadors, directius, gestors i difusors de l'esport oval, tot sovint es podia convertir en el primer filtre social d'accés.

Una gran part dels intel·lectuals i defensors de la cultura física, i del rugby amateur, van ser molt bel·ligerants davant qualsevol petit incident que podia insinuar aspectes de professionalisme. En la formació de l'estructura de la FCFR, es va crear un Comitè d'Amateurisme i Llicències, a imatge del francès, encara que no fos un element necessari a Catalunya. En al·lusió al professionalisme, l'opinió pública manifestava que aquest tipus de comitè *“por ahora [...] no hace falta, a lo menos en los dominios de la pelota oval”*⁸²⁵. Sense saber traslladar la interpretació al món oval català, molt diferent del francès per nombre de clubs i practicants, aquest comitè intentava ser bastant curós amb la hipotètica problemàtica del cobrament per jugar, que cal dir que era pràcticament inexistent, a causa de la gran manca de recursos econòmics de clubs i de federacions, *“donde no hay dinero para alquilar campos de juego quieren ellos suponer que se infrinja las leyes del amateurismo”*⁸²⁶.

Si bé és cert que van existir algunes incidències per qüestions monetàries en aquestes primeres etapes, no van passar de comptades anècdotes. Una d'aquestes fou la forta controvèrsia que es va generar arran del partit entre la selecció catalana i la Santboiana que es va disputar a Girona. Durant el desplaçament i, per culpa d'una pana al bus que transportava l'equip santboià cap a Barcelona, amb el consegüent retard, l'equip blau-cel no va poder pujar al tren que li pertocava i va agafar-ne un de categoria

⁸²³ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Federación Catalana de Fútbol-Rugby. Reglamentos Generales», 30 novembre 1925, 1-2, Caixa 430; Expedient 11609, ES. 8019. ASDG. Arxiu de la delegació del Govern de Catalunya. Subdelegació del Govern de Barcelona.

⁸²⁴ Pujadas i Santacana, «El club deportivo como marco de sociabilidad en España. Una visión histórica (1830-1975)», 511.

⁸²⁵ «Rugby. La Federación Francesa de Rugby crea una comisión de amateurismo», 4.

⁸²⁶ C.F., «Rugby. El momento actual en el rugby catalán», 3.

superior. En assabentar-se de l'assumpte, el delegat de la Federació va voler “*cobrar la diferencia del billete de segunda a primera, de los jugadores de la selección*”⁸²⁷. Davant aquesta disputa, el senyor Reynard, delegat de la Unió, es va oferir de pagar la diferència de costos de la seva butxaca, considerant-se el fet com un desafiament a les normes de l'amateurisme per part de jugadors i directius de la selecció. La premsa va interpretar aquest fet com a “*un caso de profesionalismo bien claro, pues quieren cobrar lo que no han gastado*”, referint-se al delegat i als jugadors de la Catalana⁸²⁸. Després d'unes quantes controvèrsies entre la Federació, els delegats i els directius, en què s'havia arribat a amenaçar de suspensió a Reynard, l'incident es va tancar sense cap amonestació ni desqualificació⁸²⁹.

El Comitè també va bregar amb el *problema de canvi de clubs* dels jugadors. Estimaven que s'havia de controlar i sancionar els traspassos, ja que un jugador havia de respectar l'esperit del *sporstman* i havia de demostrar dedicació i filiació total al seu club, com a bon amateur. El canvi de clubs de jugadors no era una cosa nova, però, en general, es produïa pel desmembrament i la desaparició de clubs. En aquell segon semestre 1923, a l'inici de la tercera temporada, va haver-hi molt trànsit de jugadors d'uns clubs a uns altres. Així, el columnista que escrivia amb el pseudònim de Spy destacava que “*desgraciadamente, también en el Rugby ha habido traspasos de jugadores. Es de lamentar para todo buen deportista ver este poco entusiasmo que tienen hacia su entidad los que la han de representar en las leales luchas del deporte*”⁸³⁰. En aquest mateix sentit, Trip lamentava que “*los cambios de camiseta, como vulgarmente se les llama a los traspasos*” haguessin augmentat molt en nombre en el rugby català. Hi havia canvis justificats per mobilitats de residència i de feina, o per ajudar a la creació d'un nou equip, o per enfortir-ne un de més dèbil, però l'abandonament “*injustificado del club que fue 'cuna' de un jugador o una deserción del equipo donde se encontraron amistades y compañerismo*” era element de censura i reprovació⁸³¹. Com s'ha mencionat, la creació i la dissolució de clubs no era estranya en aquella època i els esportistes, amb la intenció de jugar més a prop de casa o amb un club que tingués més aspiracions, simplement signaven la fitxa del club corresponent, sense parar atenció a un reglament excessivament complex —que no respectaven en gran part per la desconeixença. El comitè va voler investigar esdeveniments que podien considerar-se que anaven en contra d'aquest esperit, estimant que, si no respectava la norma, s'estava tenyint “*la pureza del amateurismo de un ligero color 'marrón'*”⁸³². Es van produir sancions, com la desqualificació de

⁸²⁷ Coup Franc, «Rugby. Del momento turbio...», *El Mundo Deportivo*, 9 novembre 1923, 3.

⁸²⁸ Coup Franc, «Rugby. Un aviso a la Federación», *El Mundo Deportivo*, 7 novembre 1923, 4.

⁸²⁹ Coup Franc, «Rugby. El “Caso de Gerona” Liquidado», *El Mundo Deportivo*, 14 novembre 1923, 2-3.

⁸³⁰ Spy, «Rugby. Apertura de temporada. Como se presenta el campeonato en los distintos clubes.», 3.

⁸³¹ Trip, «Rugby. Al entrar de lleno en la temporada de rugby.», *El Mundo Deportivo*, 21 octubre 1925, 2.

⁸³² «Rugby ¿Descalificados por seis meses?», *La Jornada Deportiva*, 15 octubre 1923, 5.

sis mesos d'uns quants jugadors de l'Espanyol, ja que, per discrepàncies amb el seu club d'origen —el Club Natació Atlètic—, van decidir inscriure's en el club de nova formació⁸³³; l'afer es resoldria en poc temps. Tot i que es produïen sancions molt dures, en la gran majoria de casos, es quedaven en un no res i el jugador es reincorporava al cap de poques setmanes.

A més dels traspessos entre clubs, amb relació al Comitè, també es produïren incidents amb les llicències dels jugadors, com falsificacions o *trucajes*. En un cas, la Federació Espanyola de Rugby desqualificava Garrigosa com a jugador per un any i de per vida a fer d'àrbitre, de directiu i de federatiu, per haver canviat el nom d'un jugador en una llicència⁸³⁴. Com en altres ocasions, aquestes severes i desmesurades sancions van quedar en una simple suspensió temporal molt curta pel que fa a jugar i arbitrar, i de mesos la de directiu i federatiu⁸³⁵.

Subjacent i vinculat al tema de l'amateurisme, alguns clubs de classe més aviat benestants temien l'aparició continuada de la violència, atès que “enterbolia la puresa del rugby i la privava de la seva finalitat de contribució al millorament social”⁸³⁶. Certament, el rugby català va ser violent, amb nombrosos esdeveniments destacables, que es tractaran en un capítol posterior.

6.5 Conclusions

En el marc de la sociabilitat dels equips de rugby catalans, s'han descrit i analitzat tres entitats que el practicaven en el final del període del seu arrelament. Amb l'examinació de les seves estructures formals s'ha pogut veure que, tant les institucions en les quals estaven els equips de rugby com les seves seccions, eren clubs amb un alt component democràtic i igualitari, en què les juntes directives es triaven per votació dels seus associats, amb votacions que es duïen a terme, en general, anualment. La vertebració d'un ideari polític no va ser un element rellevant en els cercles, excepte en el CADCI, obertament catalanista. La UES i el CNB no presentaven cap ascendència política, si bé el CNB, més pel que es denotava de la seva pràctica, podria vincular-se a l'aspecte liberal burgès.

Malgrat que la UES tenia una forta composició popular en el seu equip — com també el CADCI—, existia una gran diversitat d'afiliacions socials dels jugadors dels

⁸³³ «Rugby ¿Descalificados por seis meses?», 5.

⁸³⁴ Federació Espanyola de Rugby, «Comunicat de la Federació Espanyola de Rugby al President de la U.E. Samboiana», 23 octubre 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁸³⁵ Coup Franc, «Rugby. De la Federación Española de rugby», 7 desembre 1923, 2.

⁸³⁶ Rosa Toran, *Michel Reynard. Una vida de compromís Del rugby a la deportació* (Sant Boi de Llobregat: Ajuntament de Sant Boi de Llobregat Memòria Històrica, 2020), 55.

clubs. Tot i això, la participació burgesa o petit burgesa en les entitats esportives va ser predominant en els inicis del rugby i en el període inicial d'expansió de l'esport, sobretot en els seus estaments directius. El paper jugat per aquest col·lectiu fou molt destacat; va capitanejar i va ser copartícip en projectes de creació de seccions i de clubs, en la penetració de l'esport oval, així com en l'expansió i difusió d'aquestes⁸³⁷. Sigui per una base ideològica obrera o burgesa que tenien els seus cercles —com era el cas del CADCI i el CNB— sigui per una cultura imposada des dels estaments dirigents —com en el cas de la UES—, van seguir el camí marcat per la cultura esportiva *rugger* que havien heretat, tant dels clubs anglesos com dels clubs francesos, amb una forta adscripció amateur de la seva pràctica.

Les societats esportives foren espais dinàmics on els socis interactuaven habitualment en els espais esportius habilitats. Excepte el CADCI, que tenia un gran ventall d'activitats esportives i d'infraestructures on practicar-les, les altres entitats tenien poques instal·lacions i poca oferta esportiva en els seus clubs, element que feia disminuir les possibilitats de socialització dels seus membres. El sindicat obrer i el club del baix Llobregat van aconseguir tenir camp arrendat, cosa que els va facilitar molt la pràctica de l'esport oval.

Els clubs analitzats tenien una perspectiva higienista i de regeneració física, moral i social de la raça a través del cos i la cultura corporal. La competició, el partit de rugby, era la posada en joc de tot el treballat setmanalment en els durs entrenaments, el que forjava les qualitats físiques, a més de les qualitats ètiques dels esportistes i les intel·lectuals en la complexitat del joc.

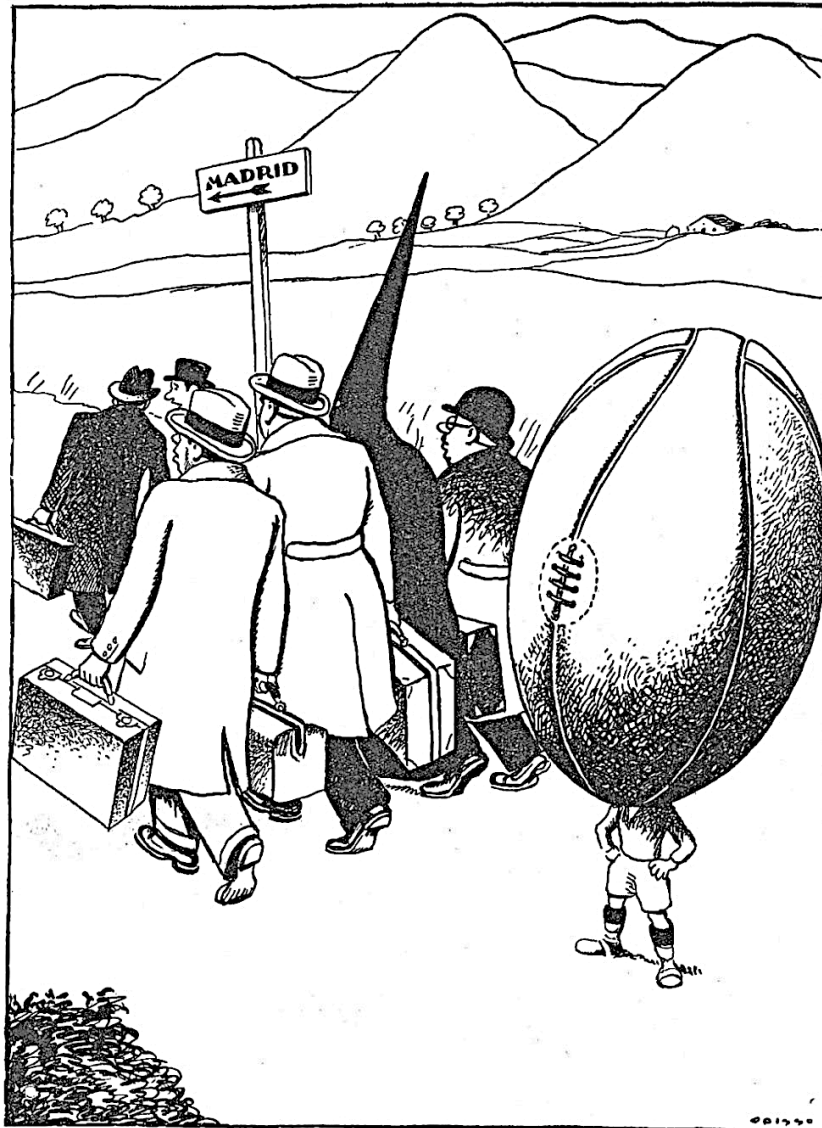
En el rugby, per les característiques del seu joc —de molt contacte i confrontació física— va generar que la vinculació entre els jugadors fos estreta, desenvolupant un fort component d'identificació amb el grup i amb el club i, en el cas de la UES, amb la població.

Els clubs van entendre de manera diversa la competició. Pel sindicat obrer, el principal era fer activitat física i gaudir de l'esport, tot esforçant-se en la competició. D'altra banda, i per diferents raons, l'objectiu principal de la Unió i dels cenebistes fou la victòria, que era la principal raó d'entrenar i font d'emocions.

⁸³⁷ Lorenzo, «Deporte, Ocio y Sociabilidad en las Islas Canarias Occidentales (1850- 1936).», 452.

TERCERA PART

LA CRISI, LA RECUPERACIÓ I LA INTERNACIONALITZACIÓ DEL RUGBY A CATALUNYA (1924-1934)

EL RUGBY SE'N FUM

—Pobre futbol! Mentre jo ja sóc independent, ell ha d'anar a Madrid a demanar permís per a celebrar el Campionat de Catalunya.

7. Creixement, estancament i declivi: Els factors de la crisi del rugby a Catalunya (1923-1928)

Tal com s'ha vist, gràcies al desenvolupament de l'entramat federatiu i dels seus organismes de control i de supervisió es va aconseguir regular i estructurar el rugby català, que en un primer moment va aconseguir créixer ràpidament en nombre de practicants i de clubs adscrits a la Federació.

En el primer apartat d'aquest setè capítol, en el context del *pronunciamento* de Primo de Rivera, s'examinarà com el rugby va entrar en un període d'estancament, per no aconseguir eixamplar la base, no va poder augmentar el nombre de clubs afiliats, ni en nombre de fitxes federatives. També s'abordarà com l'entrada de la variant del rugby en els clubs de futbol va ajudar a conservar el nombre de cercles adscrits i va donar una nova dimensió mediàtica a l'esport oval, encara que no va propiciar el seu creixement i expansió pel territori.

En el segon apartat s'estudiaran les barreres que va trobar el rugby a Catalunya per sortir de la Ciutat Comtal i per la seva difusió pel territori, així com els obstacles per arribar a popularitzar-se. Primerament, s'analitzarà el fort l'impacte del cop d'estat de Primo de Rivera en el teixit associatiu del rugby català, amb la desaparició de cercles, i les respostes que aquest va poder articular cap a la dictadura militar. Seguidament, s'examinarà el fracàs que va patir en l'intent d'expansió per Catalunya i com aquest fet va provocar que aturés el seu creixement, mentre iniciava un període de crisi.

Finalment, s'abordaran els factors que van provocar el descens accentuat de clubs i de practicants, amb una indiscutible manca d'infraestructures per la seva pràctica; amb una percepció de l'esport oval com a violent; amb la gran dificultat d'aprenentatge que comportava el joc i de les seves normatives; amb una competència creixent per fer-se un lloc en l'espai esportiu; amb la necessitat d'un gran nombre jugadors per configurar un equip; i, en últim lloc, no per això el menys important, amb l'existència d'una gran barrera sociocultural cap al contacte.

7.1 El lleuger creixement inicial del rugby a Catalunya fins al 1926

Després de la ràpida formació de clubs i amb la incorporació d'un gran nombre de practicants, l'esport oval entrava en un període d'estancament. Es pensava que amb la inclusió en els clubs de futbol hi hauria un salt qualitatiu i quantitatiu. Les infraestructures i les capacitats econòmiques dels equips de futbol semblava que donarien estabilitat i que

serien una plataforma de llançament per a la popularització definitiva. Però es va veure que poques vegades es podia jugar en els camps que tenien els clubs de futbol, sia per les seves dimensions, o pel terreny dur i sense gespa o per la disponibilitat de les instal·lacions. Igualment, la seva capacitat econòmica estava limitada pel seu interès en el nou esport. El rugby no va continuar eixamplant la seva base popular per la seva gran incapacitat d'extensió social.

7.1.1 El moment del rugby català

Mentre que a Madrid es jugava el primer partit el maig del 1923 —entre el Stadoceste Tarbais i el Biarritz Olympique⁸³⁸— el rugby català acabava la temporada amb set equips en competició en el primer Campionat d'Espanya⁸³⁹, però amb una batalla campal en la final de la Copa de la Reial Societat de Curses de Cavall⁸⁴⁰, cosa que posava de manifest davant la societat benestant catalana que era un esport violent. Tot i això, i contrarestant tots els prejudicis dels seus detractors, l'esport s'estava assentant.

La segona part de la temporada oficial del primer semestre de l'any començava amb un Campionat d'Espanya de segons equips, en què en prendrien part sis cercles⁸⁴¹. El segon torneig oficial organitzat per la FER havia de ser un estímul important per tal que els clubs s'esforcessin i eixampessin la seva base d'esportistes, així com per donar l'oportunitat als jugadors que havien estat entrenant i no havien participat de manera habitual en els XV titulars del campionat de primers equips. Els sis clubs que es disputarien la copa cedida pel CNB havien d'estar formats per *ruggers* que no haguessin disputat dos o més partits amb el seu equip A durant el campionat estatal⁸⁴². Les característiques de la competició permeten observar que la base de jugadors era gran i que hi havia un increment en el nombre d'aquests. No s'eixamplava el nombre d'equips, però sí la base de jugadors; no es creixia en amplitud, però sí en profunditat. A causa d'aquesta gran manca d'infraestructures, era difícil trobar espais per entrenar pels nous

⁸³⁸ «Rugby Football. Le roi d'Espagne préside un mach de rugby gagné par Biarritz», *Le Patriote des Pyrénées Football*, 22 maig 1923, 3.

⁸³⁹ Aquests van ser els set equips que van participar en el primer Campionat d'Espanya: El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, el Club Natació Atlètic, l'Olympic Rugby Club, el Catalunya Atlètic Club, El Rugby Club Sant Andreu, el Club Natació Barcelona i la Unió Esportiva Santboiana. «Rugby. Federació Espanyola de Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, gener 1923, 4.

⁸⁴⁰ L.G.R., «El C.N.Atlhetic, se adjudica la Copa R.S.C. de C. después de un violento match de boxe», *La Jornada Deportiva*, 7 maig 1923, 2.

⁸⁴¹ Aquests van ser els sis equips que van participar en el primer Campionat d'Espanya de segons equips: l'Olympic Rugby Club, el Club Natació Barcelona, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, el Club Natació Atlètic, la Unió Esportiva Santboiana i el Rugby Club Sant Andreu. L.G.R., «Rugby. Copa C.N.Barcelona. El Campeonato de segundos equipos empezará el próximo domingo.», *La Jornada Deportiva*, 2 març 1923, 15.

⁸⁴² «Rugby. El partit d'avui i les finals del campionat.», *La Publicitat*, 4 febrer 1923, 8.

clubs. En canvi, tenir més jugadors al mateix camp era més senzill, tot i tenir una major densitat d'esportistes en el camp. Els interessants en practicar l'esport oval, en lloc de crear un nou club amb totes les dificultats que comportava, s'adcrivien a un cercle ja format. Malgrat que el CADCI i l'Hel·lènic van combinar jugadors novells amb més experimentats en el campionat d'Equips B, els altres cercles van presentar segons equips, tal com estipulava la normativa. Cal destacar que es van estar simultaniejant els dos tornejos, amb diumenges que es jugaven fins a cinc partits⁸⁴³.

A l'inici de la següent temporada, i durant el desenvolupament del primer Campionat de Catalunya endegat el desembre de 1923 i jugat en el primer semestre del 1924⁸⁴⁴, la premsa que simpatitzava amb el rugby destacava la bona acollida que tenia dins dels clubs i la seva projecció internacional, després de la bona actuació en partits contra equips francesos⁸⁴⁵. Una part de l'opinió pública estava il·lusionada amb el camí que s'estava prenent i amb ràpida profusió i implantació; veien com “*el fútbol rugby estaba llamado a ocupar un gran puesto en nuestra afición*”⁸⁴⁶. En poc temps, s'havia aconseguit una certa quota de popularitat i formar part de les activitats esportives habituals de la capital catalana, si bé encara continuava essent un esport desconegut i difícil d'entendre pels neòfits. Malgrat aquest fet, en els partits importants s'aplegava un nombrós públic⁸⁴⁷. Ara bé, existia un altre sector de població que era del parer que, per les seves característiques, aquest no era un esport adequat pels joves catalans i que no assoliria mai la popularitat que tenia l'altre variant del futbol, l'*associació*. Aquest sector de persones el veia com un joc violent, brut, sense harmonia ni ordre, en què el físic s'imposava a l'intel·lecte⁸⁴⁸.

Tanmateix, la bona marxa de l'esport oval tenia certes pinzellades d'aturar el seu desenvolupament. Els esportistes començaven a deixar de banda aspectes de la preparació física i a negligir la implicació activa en el seu procés d'aprenentatge. Indubtablement, la millora del rugby català havia de passar per una evolució tècnica, tàctica i física, que amb bons mentors i el desig imprescindible de millora per part dels jugadors, havia de permetre un avenç qualitatiu en l'evolució general de l'esport. Els rotatius apel·laven els clubs i els *ruggers* a fer un bon treball, constant i compromès. Tota aquesta feina havia de culminar en una millora en el nivell de joc. El futur de l'esport oval estava subjecte a una “*mayor brillantez de su juego y éste del más perfecto conocimiento del mismo*”, calia tota l'energia i

⁸⁴³ «Rugby. Campeonato de Cataluña», *El Mundo Deportivo*, 4 abril 1924, 2.

⁸⁴⁴ «Rugby. Campionat de Catalunya», 3 desembre 1923, 4.

⁸⁴⁵ «En los matchs del pasado domingo, el Español vence al Helenic, el Natación Barcelona al San Andrés y el Athletic al CADCI», *Sports*, 19 febrer 1924, 12.

⁸⁴⁶ «El partido de rugby internacional», *Stadium. Revista Ilustrada*, 1 juny 1923, 358.

⁸⁴⁷ Trip, «Rugby. El encuentro del domingo», *El Mundo Deportivo*, 22 octubre 1924, 2.

⁸⁴⁸ «Els que juguen al rugby», *Papitu*, 13 juny 1923, 12.

l'entusiasme d'aquells que podien donar aquest impuls tècnic, calia “*exigírseles hacer que lo apliquen con sus conocimientos a proporcionar a los que se sientan verdaderamente aficionados, todas las enseñanzas que estén a su alcance*”⁸⁴⁹. No obstant els consells, s'estava alentint el progrés del joc, no s'augmentava el nombre clubs, no s'avançava en la comprensió general del joc i no es millorava en els elements tècnics i tàctics, en part per deixadesa dels seus jugadors, en part pel desconeixement que es tenia de l'esport. De tota manera, el progrés dels cenebistes, dels Diablos Rojos de Sant Andreu i de l'Español era evident. La Santboiana ja no guanyava fàcilment els partits i estava en cert declivi⁸⁵⁰. La fase regular de la temporada de 1924 la guanyaria el club blanc, que es proclamaren campions de Catalunya⁸⁵¹, i el 1925 guanyaren el campionat els santandreuencs⁸⁵².

El segon semestre de 1925 s'iniciava amb un bon nombre de partits amistosos enfocats a la preparació de la temporada. Aquests, a l'espera del començament dels partits oficials, servien d'entrenament pels jugadors i de goig pels espectadors. El primer diumenge de 1926 arrencava el tercer Campionat de Catalunya amb set equips inscrits a la FCFR⁸⁵³.

Es continuava fent difusió de l'esport a través de la premsa, amb la confiança que es podria generalitzar el seu coneixement. Molts diaris esportius i, alguns de generalistes⁸⁵⁴, descrivien el joc i n'explicaven el seu reglament de manera abreujada, però comprensible pel gran públic. També, per mirar d'instruir-lo, es feien fulletons que presentaven de manera sintètica la composició dels equips, la manera de puntuar i les principals infraccions.

En relació amb el joc, predominava la idea d'una gran duresa. La revista humorística de temàtica esportiva *Xut!*, considerava que el rugby era “l'esport ideal dels atletes, l'esport únic i insubstituïble en ço [*sic*] que es refereix a donar vida a les farmàcies, a les fàbriques de cotó fluix, als *galenos* i als hospitals i Cases de Socors. Per trencar ossos, braços i cames, i per arronçar llombrigos [*sic*] i esgarrapar melses, no n'hi ha cap de tant efectiu”⁸⁵⁵. Així i tot, des d'una opinió amb més coneixença del joc, es tenia clar que negar

⁸⁴⁹ «Rugby. Antes y ahora. La razón dels estancamiento», *El Mundo Deportivo*, 5 març 1924, 4.

⁸⁵⁰ «Una mica de Rugby», *Xut!*, 25 febrer 1925, 10.

⁸⁵¹ «Rugby», *La Vanguardia*, 17 abril 1924, 12.

⁸⁵² «Rugby. Final del campionat de Catalunya», *L'Esport Català*, 7 abril 1925, 5-6; «De rugby», *El Dia*, 6 abril 1925, 4.

⁸⁵³ Aquests equips prengueren part en aquest campionat de 1926: la Societat Amateur de Rugby, el Futbol Club Barcelona, el Rugby Club Sant Andreu, la Unió Esportiva Santboiana, el Real Club Deportivo Español, el Club Deportivo Europa i la Unió Esportiva Sants. T, «Rugby. El campeonato catalán.», *El Mundo Deportivo*, 21 febrer 1926, 2.

⁸⁵⁴ En són un bon exemple de diaris esportius *El Mundo Deportivo* o *L'Esport Català*, així com els generalistes *La Veu de Catalunya* o *El Diluvio*.

⁸⁵⁵ Vade-Mècum, «Rugby», *Xut!*, 17 desembre 1925, 31.

la duresa que comportava el joc de l'oval era negar l'evidència, però calia no oblidar que aquesta duresa no deixava mai de revestir-se d'una gran noblesa. S'encoratjava, doncs, a la trentena d'homes que hi havia al camp, que miressin de mostrar-se nobles en el viril esport. «Els nostres jugadors s'haurien de saber portar com uns cavallers, tenir serenor i no perjudicar amb actituds incorrectes el seu equip i l'esport»⁸⁵⁶.

Una de les raons d'aquesta bel·licositat era deguda al fet que gran part dels jugadors no tenien moltes nocions de l'esport i actuaven per ignorància. Amb la intenció de resoldre aquesta mancança, es van buscar diferents camins. Els estaments federatius es reuniren amb els seus homòlegs francesos per provar d'incloure els equips catalans en un circuit competitiu internacional, que contemplava partits contra equips de la república veïna. En aquests anys, van desplaçar-se a la Ciutat Comtal el Toulouse Lalande Olympique⁸⁵⁷, el Stadoceste Perpignanais⁸⁵⁸ o el Stade Toulousain⁸⁵⁹. I fins i tot, per jugar entre ells, més endavant vingueren la Union Sportive Perpignanaise —essent el vigent campió del torneig francès— i jugar contra el Stade Toulousain, per oferir la “més bella exhibició vista a Barcelona” a l'estadi de Les Corts⁸⁶⁰. D'altra banda, es va decidir organitzar desplaçaments a territori gal per estudiar, analitzar i aprendre del seu joc. Així es va fer amb un viatge organitzat pel CNA per anar a Perpinyà a veure la fase final del campionat francès⁸⁶¹, o quan la FCFR va desplaçar un contingent de jugadors i directius a Toulouse per veure els All Blacks contra el XV del Gall el 1925⁸⁶². De la mateixa manera, els cercles catalans s'organitzaven i es comunicaven directament amb els clubs francesos. En general, es feia de dues maneres: a través d'un jugador d'un club català que contactava directament amb un cercle francès, com va passar amb els primers partits internacionals que es van organitzar a través de Marcel Lafitte —exjugador de rugby del Bordeaux⁸⁶³—; o a través de missives entre clubs, com es va fer amb el Football Club Lézignanais⁸⁶⁴ o amb el Foot Ball Club Perpignanais⁸⁶⁵.

⁸⁵⁶ A.S., «Rugby. Contra el joc innoble», *L'Esport Català*, 21 abril 1925, 12.

⁸⁵⁷ M. Trigo, «Nostre actuació en Rugby», *Natació. Butlletí mensual del Club de Natació «Barcelona»*, maig 1923, 45, Arxiu del Club Natació Barcelona.

⁸⁵⁸ «Rugby. La Selecció Catalana és batuda pel Stadoceste Perpignanais, per 12 a 10», *La Publicitat*, 1 juliol 1924, 4.

⁸⁵⁹ «Rugby. Stade Toulousain-F.C. Barcelona», *Diario de Barcelona*, 21 maig 1925, 10.

⁸⁶⁰ V.B., «Rugby. Al camp de Les Corts, hom tributà el degut homenatge als campions de França», *L'Esport Català*, 26 maig 1925, 12.

⁸⁶¹ «Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 27 febrer 1922, 3.

⁸⁶² «Partit de rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 10 gener 1925, 2.

⁸⁶³ Rosa Toran, *Michel Reynard. Una vida de compromís. Del rugbi a la deportació* (Sant Boi de Llobregat: Ajuntament de Sant Boi de Llobregat Memòria Històrica, 2020), 52-53.

⁸⁶⁴ Football Club Lézignanais, «Monsieur le Président de l'Union Sportive de san Boyana», 25 maig 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁸⁶⁵ Foot Ball Club Perpignanais, «Monsieur le Secretaire», 31 juliol 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

Tot i que, majoritàriament, es jugava contra equips gals, com es feia en altres disciplines esportives⁸⁶⁶ no es perdia l'oportunitat de jugar contra els mariners dels vaixells britànics que atracaven al port de Barcelona. Cal esmentar que, en futbol, hi ha referències a aquests enfrontaments entre britànics i catalans des de 1904⁸⁶⁷. Dins del món oval, els partits eren organitzats a través de la colònia anglesa resident a la capital catalana. A tall d'exemple, Ernest Witty —exjugador del FCB de futbol— va ser l'enllaç entre el cuirassat Iron Duke i la FCFR en el partit que disputà la selecció catalana contra els oficials britànics⁸⁶⁸. Després de la gran tasca duta a terme per organitzar el partit, es va poder “*admirar la técnica maravillosa de los ingleses*”⁸⁶⁹. De tots aquests partits, es treien ensenyances valuoses, tant d'elements tècnics com de coneixement del joc.

Aquestes visites, a més dels aprenentatges, donaven certa visibilitat al rugby català, que tenia aparicions puntuals a la premsa gal·la. Aquesta informava d'esdeveniments que considerava destacats, com podien ser la creació de la FER per part dels catalans o la narració de cròniques dels equips francesos que venien a jugar a Catalunya. També parlaven de la possible participació en els Jocs Olímpics de París d'un XV format a Barcelona, de la possibilitat d'un partit entre ambdues seleccions o de la ràpida millora del joc dels catalans. Convé ressaltar que al darrer trimestre de 1925, Joan Blanquet, jugador dels Diables Rojos de Sant Andreu del Palomar, emigraria a França per jugar al Association Sportive Biterroise⁸⁷⁰ i, després, al Association Sportive et Excursionniste Lyonnaise⁸⁷¹, on arribà a fer una gira amb un combinat francès a Alger⁸⁷² i amb la selecció lionesa per terres angleses⁸⁷³. Va ser el primer representant del rugby català que deixava el país per anar a jugar en territori francès.

L'esport oval estava progressant i tenia la seva petita quota mediàtica. Tot i que aquesta millora no es manifestava en un augment de clubs, ja que es creaven cercles o seccions al mateix ritme que es desmembraven —en l'espai d'un any es van crear la Unió Esportiva Sants (USS)⁸⁷⁴, el Futbol Club Barcelona (FCB)⁸⁷⁵, l'Olímpic Rugby Club

⁸⁶⁶ «Deportistas ingleses en Barcelona», *La Vanguardia*, 8 febrer 1924, 10.

⁸⁶⁷ A.S., «Notas de sport», *La Vanguardia*, 19 febrer 1904, 3.

⁸⁶⁸ Ernest Witty, «Sr. Presidente de la Unió Samboiana de Futbol Rugby», 17 setembre 1924, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁸⁶⁹ Trip, «Rugby. De la gran manifestación internacional del ayer», *El Mundo Deportivo*, 15 setembre 1924.

⁸⁷⁰ George Bruni, «Rugby», *Le Galois*, 31 desembre 1925, 6.

⁸⁷¹ Gaston Guerin, «Lyonnais», *Match*, 23 novembre 1926, 5.

⁸⁷² «L'Equip de France de Rugby à Alger», *L'Echo d'Alger*, 11 maig 1926, 1.

⁸⁷³ «Rugby. Les Lyonnais en Angleterre», *Le Matin*, 24 gener 1927, 3.

⁸⁷⁴ «Futbol. Rugby. Un nou equip», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 9 febrer 1924, 2.

⁸⁷⁵ «Rugby. El F.C. Barcelona organiza su sección.», *El Mundo Deportivo*, 6 agost 1924, 2.

(ORC)⁸⁷⁶, el CD Júpiter (CDJ)⁸⁷⁷ i la Societat Amateur de Rugby (SAR)⁸⁷⁸; mentre que desapareixerien el Natació Barcelona, el Natació Atlètic, RCD Español (RCDE) i l'Hel·lènic Rugby Club (HRC)⁸⁷⁹—, sí que es traslladava a la seva popularitat. Aquesta notorietat es podia observar en l'aparició de certs productes de rugby en els anuncis d'articles esportius de botigues o magatzems⁸⁸⁰.

En l'àmbit institucional, l'esport oval formava part de la Confederació Esportiva de Catalunya (CEC), estava representat en diverses comissions de la CEC⁸⁸¹ i se'l tenia en compte en la previsió de les subvencions que s'havien d'atorgar⁸⁸².

Cal esmentar, també, que començava a practicar-se a altres indrets de l'Estat. Es van donar manifestacions formals i informals de rugby al País Valencià, Galícia, País Basc i Madrid, entre 1907 i 1924, però només va quallar a la capital espanyola. Freqüentment, es jugaven partits entre equips com el Real Madrid, l'Academia de Infanteria de Toledo, l'Athlétic Club, l'Agrupación Deportiva Ferroviaria o la Real Sociedad Gimnástica Española. A Madrid i la seva àrea d'influència fou l'únic indret —més enllà de Catalunya— on es va institucionalitzar-se, creant-se així la Federación Centro de Fútbol-Rugby (1925)⁸⁸³.

	1923	1924	1925
1	Unió Esportiva Santboiana	Unió Esportiva Santboiana	Unió Esportiva Santboiana
2	Club Natació Atlètic	Club Natació Atlètic	Rugby Club Sant Andreu
3	Club Natació Barcelona	Club Natació Barcelona	CADCI
4	Catalunya Rugby Club	Rugby Club Sant Andreu	Real Club Deportivo Español
5	Rugby Club Sant Andreu	CADCI	Unió Esportiva Sants
6	CADCI	Real Club Deportivo Español	Futbol Club Barcelona
7	Olimpíic Rugby Club	Hel·lènic Rugby Club	Societat Amateur de Rugby
8	Real Club Deportivo Español	Unió Esportiva Sants	Club Deportiu Júpiter
9	Hel·lènic Rugby Club	Futbol Club Barcelona	Club Deportiu Europa

Taula 12. Clubs que participen en competicions oficials a Catalunya en el període 1923-1925. Font: Elaboració pròpia.

⁸⁷⁶ «Rugby. Otro club que reapareció e ingresa en la Federación Catalana. Los partidos del domingo», *El Diluvio*, 28 novembre 1924, 26.

⁸⁷⁷ «Esport Local. C.D. Júpiter», *Poble Nou*, 21 desembre 1924, 13.

⁸⁷⁸ «Futbol. Societat Amateur de Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 21 febrer 1925, 9.

⁸⁷⁹ «Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 29 agost 1924, 5.

⁸⁸⁰ A tall d'exemple, anunciaven articles de rugby: Establiments Maragall (1923), Calçats Miquel Ronsó (1924) o Ernest F.C Witty (1926).

⁸⁸¹ Va haver-hi diversos directius que integraven el Consell Esportiu de Catalunya que eren membres dels cercles de rugby. Dins del Consell Superior i com a secretari es trobava n'Enric Losantos, que era el president de la Secció Permanent d'Esports i Excursions del CADCI i membre de la secció de rugby. També, en el Consell Superior, figurava David Cuyás com a tresorer, mentre era el president de la FCFR i secretari de la FER i vocal de rugby en el CNB. També hi estava integrat Baldiri Aleu, com a Vocal de rugby a la Confederació, essent el president de la UES. «La composició actual i els darrers acords de la Confederació Esportiva de Catalunya», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 11 novembre 1924, 8.

⁸⁸² «Deportes», *El Diluvio*, 14 agost 1923, 19. El rugby era el quart esport, per darrere de l'atletisme, el rem i la natació, amb una assignació d'un 9% del pressupost de la CEC.

⁸⁸³ «Rugby. Una federación nueva», *La Voz*, 8 desembre 1925, 7.

7.1.2 La incorporació del rugby com a disciplina esportiva en els equips de futbol

Una de les diverses estratègies que va fer servir l'esport oval per estendre's fou la penetració dins de les societats en què es practicava el futbol. Aquesta entrada va ser positiva i va donar un cert optimisme de creixement als diversos clubs que integraven la FCFR. Com a activitat de lleure, com a espectacle i com a motor de l'associacionisme, el futbol havia esdevingut una activitat amb un nivell molt alt de popularitat. Al llarg dels anys vint, va esdevenir el primer espectacle esportiu de masses, factor que corroboren l'aparició de nombroses publicacions protagonitzades per aquest esport⁸⁸⁴, i pel reflex de l'atenció periodística que aconseguia captar⁸⁸⁵. En considerar-se una variant del futbol *associació*, el rugby —un cop arrelat i institucionalitzat— va començar a despertar la curiositat dins dels clubs de futbol. Molts d'ells, amb un fort potencial econòmic i amb instal·lacions pròpies, van voler afegir aquesta variant a les seves activitats.

La primera institució que s'havia interessat per l'esport oval havia sigut el Real Club Deportivo Español, que el 1923 n'havia creat una secció. Dotze anys després del primer partit jugat per l'entitat blanc-i-blava, es podia llegir que un “*grupo de entusiastas socios del Español, jugadores de rugby, han constituido esta nueva sección con el propósito de practicar activamente dicho deporte, habiéndose adherido a la novel Federación*”⁸⁸⁶. Poc després de la formalització de l'equip, començarien a disputar-se alguns partits al Camp de la Carretera de Sarrià⁸⁸⁷. La secció va adquirir importància en el món oval, arribant a la final del Campionat de Catalunya de 1925, que va perdre per un resultat molt ajustat contra el RCSA⁸⁸⁸. El dia de la clausura del campionat entre ambdós equips, la directiva blanc-i-blava va decidir traslladar de la tarda al matí el partit de futbol amistós que tenia amb el FC Andreuenc, per tal que els seus socis poguessin assistir a la final de rugby⁸⁸⁹. Pocs mesos després, per conflictes amb la directiva⁸⁹⁰ i per falta de recursos econòmics⁸⁹¹, l'equip es desmembraria, encara que tornaria a renéixer a finals de 1930. Val la pena fer esment que el gran impulsor de la secció blanc-i-blava fou José María Poblador —primer

⁸⁸⁴ Xavier Torredadella i Antoni Nomdedeu, «Xavier Torredadella i Antoni Nomdedeu, «Repertorio bibliográfico del fútbol en España (1900-1936). 121 obras para interpretar el impacto social del fútbol en la historia contemporánea», *Apunts: Educación Física y deportes*, núm. 115 (2014): 15-16.

⁸⁸⁵ Pujadas i Santacana, «El club deportivo como marco de sociabilidad en España. Una visión histórica (1830-1975)», 154.

⁸⁸⁶ «Rugby en el R.C.D. Español», 11 abril 1923, 8.

⁸⁸⁷ «Rugby. Exhibiciones», *La Vanguardia*, 21 novembre 1925, 12.

⁸⁸⁸ E. Pellicer Jeremie, «Rugby. Final del campionat de Catalunya», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 7 abril 1925, 3.

⁸⁸⁹ «Futbol. Español-Andreuenc», *La Vanguardia*, 4 abril 1925, 9.

⁸⁹⁰ «Xuts», *Xut!*, 16 juny 1926, 13.

⁸⁹¹ «Xuts», *Xut!*, 14 juliol 1926, 13.

president de la secció i directiu fins a la seva desaparició⁸⁹², fou vicepresident de la FCFR⁸⁹³ i secretari de la FER⁸⁹⁴. Poblador seria, més endavant, un destacat i actiu polític falangista, president de la Peña Ibérica, i membre fundador de les JONS a Barcelona. Uns quants integrants de l'equip de rugby formarien part dels sectors esportius i polítics espanyolistes més radicals⁸⁹⁵.

D'altra banda, i després de diversos intents el 1923⁸⁹⁶, el FCB va crear oficialment la secció de rugby el juliol de 1924, tot i que no sortiria publicat a la premsa fins a inicis del mes següent⁸⁹⁷. La notícia va tenir una gran importància per l'equip blaugrana en particular i pel rugby en general, ja que va donar un nou impuls a la difusió de l'esport. Associar el nom d'aquest club a qualsevol esdeveniment el dotava d'una transcendència particular. Un altre fet destacable vinculat a l'entitat blaugrana va ser que el desembre de 1925 es va començar a jugar al Camp de les Corts⁸⁹⁸, magnífic escenari pel rugby català. Tot i que es va utilitzar en ocasions especials, l'esport sumava una infraestructura més on poder jugar. En poc temps, l'equip culer destacaria en la nova disciplina, i es proclamà Campió de Catalunya i d'Espanya el 1926, endegant una lluita aferrissada amb la UES en la que es repartiren tots els Campionats de Catalunya, des de 1926 fins a l'arribada de la Guerra Civil, i els d'Espanya des de 1926 fins a l'autonomia de la Catalana en el 1934.

A l'entrada d'aquests dos referents del futbol català, en van seguir d'altres com el CDJ, que va tenir una vida molt efímera —1r semestre del 1925— o el Club Deportivo Europa (CDE). Els graciencs van tenir dues curtes etapes: la primera de 1925 fins al 1926⁸⁹⁹ i la segona des del 1930 fins al 1931⁹⁰⁰. L'entrada d'aquest club es va considerar com de gran transcendència i com a bon impuls pel rugby català. Es va considerar que “no tiene solo valor material de ser ‘un club más’ en la lista”, sinó que la presència d'un club molt

⁸⁹² «Rugby en el R.C.D. Español», *La Vanguardia*, 11 abril 1923, 8.

⁸⁹³ Dellas, «El caciquismo de la Federación o el afán de federativo», *El Diluvio*, 13 febrer 1925, 15.

⁸⁹⁴ Federación Nacional Española de Fútbol Rugby, «Acta 43», 15 desembre 1925, Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico Barcelona. ES. 8019. Barcelona.

⁸⁹⁵ José Fernando Mota, *¡Viva la Cataluña española!*, *Historia de la extrema derecha en la Barcelona republicana (1931-1936)* (València: Publicacions de la Universitat de València, 2020), 28-40.

⁸⁹⁶ Va sortir publicat tres cops el 1923 que el club blaugrana havia creat secció de rugby, però no va disputar cap partit formal disputat. «El F.C.Barcelona crea una secció de Fútbol Rugby y otra de Hockey», 15; «Fútbol Rugby», *Diario de Barcelona*, 2 setembre 1923, 5539-40; Spy, «Rugby. Apertura de temporada. Cómo se presenta el campeonato en los distintos clubs.», 3.

⁸⁹⁷ «Rugby. El F.C. Barcelona organiza su sección.», 2.

⁸⁹⁸ «La inauguració del rugby a Les Corts», *L'Esport Català*, 29 desembre 1925, 16.

⁸⁹⁹ «Partit de rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 21 octubre 1925, 2.

⁹⁰⁰ Match, «Rugby. Dos que vuelven. El R.C.D. Español y el C.D. Europa forman la sección de rugby. La noticia ha causado excelente impresión», *El Mundo Deportivo*, 1 desembre 1930, 8.

destacat que havia estat Campió de Catalunya de futbol —derrotant al FCB el 1923⁹⁰¹— i subcampionat d'Espanya el mateix any⁹⁰² ajudava a donar popularitat al rugby⁹⁰³.

El fet d'incloure l'esport de la pilota oval entre les seves activitats fou una de les estratègies plantejades pels cercles futbolístics per tal d'aconseguir captar l'atenció mediàtica, per atraure nous espectadors al rugby i per oferir nous espectacles als seus associats. Així, es va començar a programar partits destacats, finals de campionats i matxs d'exhibició abans o després dels partits de futbol, amb una àmplia presència d'espectadors. Aquesta va ser una tònica habitual, que va començar a mitjans de la dècada del 1920 i va perdurar fins a l'arribada de la Guerra Civil. A tall d'exemple, abans d'un encontre entre el FCB i el Sabadell, al final de la temporada de 1926, es va organitzar un partit entre els campions d'Espanya de rugby —els blaugranes— i els campions de França —el Stade Toulousain⁹⁰⁴. L'encontre, amb gran repercussió mediàtica, va ser un èxit en termes de públic i d'espectacle. Cal dir que, en grans esdeveniments com aquest, en què la talla de l'adversari era important i el partit de futbol era destacat, es reunia una gran quantitat de públic. Tot i això, convé subratllar que, sense aquest suport, el públic present en un esport i l'altre no tenien punt de comparació.

7.2 Barreres pel desenvolupament i la popularització

Tot i estar fent esforços per créixer i difondre's, a finals de l'any 1926 es produeix un fre considerable en el desenvolupament i expansió del rugby, en part per qüestions conjunturals i en part per qüestions estructurals.

Segons autors com Dine i Terret, la difusió i arrelament, especialment al sud de França, va ser una barreja d'instrumentalització política per assolir una unitat identitària a través l'homogeneïtzació del sistema educatiu, d'una millora dels mitjans de transport a escala estatal, d'una pugna sociocultural entre religió i laïcisme reflectida a l'esport, d'una lluita entre el centralisme del poder —més ric i pròsper— i les províncies més allunyades —més empobrides— combinat amb una tradició de resistència de la gent del sud⁹⁰⁵, a més d'una articulació cultural perfecta, d'una disposició al treball de força i vigor conjuntament amb un capital morfològic que requeria la seva pràctica⁹⁰⁶. Un dels principals motors que va contribuir a la seva difusió fou l'entrada de les activitats

⁹⁰¹ «Las finales del Campeonato de Cataluña», *La Vanguardia*, 22 març 1923, 14.

⁹⁰² M.Cabeza, «Las finales del Campeonato de España de fútbol», *La Vanguardia*, 15 maig 1923, 8.

⁹⁰³ Trip, «Rugby. Al entrar de lleno en la temporada de rugby.», *El Mundo Deportivo*, 21 octubre 1925, 2.

⁹⁰⁴ «Rugby. Mañana en Las Corts Asociación y Rugby», *La Vanguardia*, 2 juny 1926, 12.

⁹⁰⁵ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 41-58.

⁹⁰⁶ Philip Dine, «Corps et genre: de la masculinité au rugby», *Corps*, núm. 2 (2007): 38-39.

esportives, i de jocs molts semblants al rugby, en el sistema educatiu de la Tercera República, que va aconseguir que tot el país tingués un primer contacte amb l'esport.

A Catalunya, a diferència de l'estat francès, la democratització de la pràctica esportiva no va seguir el mateix ritme. Va anar molt més endarrerida en el temps i no va abraçar moltes disciplines esportives. Però, sobretot, va haver-hi dos elements essencials i molt representatius que es van donar a França i no a Catalunya en el procés de difusió del rugby pel territori. El primer i principal va ser que les activitats esportives i, el rugby en particular, no formaren part de l'educació física en l'àmbit educatiu i, per tant, no van arribar a tot el país, privant els infants catalans d'aquestes experiències esportives. Cal recordar que el sistema educatiu a Catalunya depenia completament del govern de Madrid i que la seva visió de l'educació era classista i molt tradicional, influïda poderosament per l'Església catòlica. Era una educació allunyada de la modernitat i, per tant, lluny de considerar que les activitats esportives fossin primordials en l'educació escolar. Un altre fet important va ser que els clubs no van tenir el suport d'una organització com la Union des Sociétés Françaises de Sports Athlétiques (USFSA), federació estatal de caràcter laic, que aglutinava i organitzava les diverses disciplines esportives practicades en territori francès. Presidida per Coubertin i liderada per pedagogs i influents figures de l'esport francès, va ser creada el 1887 i va actuar com a vertadera entitat coordinadora de tota mena d'activitats esportives al territori a nivell federat, però també escolarment⁹⁰⁷. L'associació, basada en principis arnoldians, i amb un caràcter marcadament amateur, va adoptar el rugby des dels seus inicis i fins ser un dels esports més recolzats. Cal remarcar que la USFSA va ser l'entitat que va crear i organitzar el primer campionat de rugby francès (1892) i fou seva la principal promotora a escala internacional, fins a aconseguir que França comencés a competir amb les *Home Nations* i entrés en el seu selecte torneig⁹⁰⁸. En contraposició a França, l'absència d'una política esportiva en l'àmbit estatal era una constant del règim polític de la Restauració. Encara més, la realitat econòmica i social de Catalunya, molt allunyada de l'existent a la resta de l'Estat, feia que les inquietuds esportives catalanes topessin amb la indiferència i, sovint, amb l'hostilitat del govern central. Els problemes del rugby català són un bon exemple. Com s'ha mencionat en el capítol 5, en el debat de formació d'una federació representativa del futbol es va intentar reclamar una entitat a imatge de la francesa el 1909 i el 1912, però en cap de les dues ocasions no es va apostar per la creació d'aquesta

⁹⁰⁷ Patrick Clastres, «Inventer une élite: Pierre de Coubertin et la “chevaleries sportive”», *Revue Française d'Histoire des Idées Politiques*, núm. 22 (2005): 280-90.

⁹⁰⁸ Collins, *A Social History of English Rugby Union*, 27.

gran federació⁹⁰⁹. Cal destacar que l'USFSA comptava amb 1613 clubs associats l'any 1913⁹¹⁰.

A mitjans dels anys vint, el rugby es trobava en un moment en què ja s'havia fet el procés de divulgació a través de la premsa, partits d'exhibició, conferències, etc., i tot i tenir una base de practicants consistent i consolidada, no havia aconseguit superar la dimensió d'esport minoritari i popularitzar-se.

7.2.1 L'impacte del cop d'estat de Primo de Rivera

En un context nacionalista i patriòtic a escala europea, que va marcar les mentalitats del començament de segle⁹¹¹, el procés de creixement del moviment esportiu coincideix amb l'extensió social del catalanisme com a moviment heterogeni, transversal i plural, que tingué el seu origen a la Renaixença⁹¹². L'expansió del catalanisme cultural i polític va ser un dels principals motius que van portar a la dictadura de Primo de Rivera i, concretament, al cop d'estat de setembre de 1923, en què el moviment catalanista fou fortament perseguit. La monarquia borbònica no considerava altra mena d'estat que no fos centralista i uniformador d'arrel castellana. La independència de Cuba (1898) n'és un dels resultats.

Sota la influència i la pressió de la dictadura, el tancament i el desmantellament de la Mancomunitat posava fre a la modesta autonomia catalana, iniciant un període polític anticatalanista per part del govern autocràtic —censura, persecució de la llengua catalana, hostilitat amb l'autonomisme català i la pèrdua de decisió política— que va estimular una revifada de la catalanitat entre totes les capes de la població, convertint-se així en un moviment de masses àmpliament representatiu⁹¹³. Aquesta catalanització de la societat va abraçar l'esport i els seus cercles. Una part de la resistència política es va vehicular a través de manifestacions esportives i els clubs van agafar el relleu de les institucions quan aquestes van quedar prohibides. Les associacions van adoptar en els seus noms “català”, “Catalunya” o alguna de les seves variants, es va competir internacionalment i també es van fer equips representatius catalans que, si bé no eren

⁹⁰⁹ En el procés de formació de la *Federación Española de Clubs de Foot-ball*, es va proposar que aquesta federació no només fos de futbol i que agrupés diverses disciplines esportives, cosa que no va succeir. de la Gándara, «Federación en proyecto? Pido la palabra», 1. També, el 1912, es va suggerir que es creés una *Federación Atlética Española* que englobés, altre cop, diverses disciplines esportives a imatge de la USFSA, intent igualment fallit. «Deportes y Turismo. Atletismo», 5.

⁹¹⁰ Stefan Szymanski, «A Theory of the Evolution of Modern Sport»: 41.

⁹¹¹ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 57.

⁹¹² Carles Santacana, «Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània», *Catalan Historic Review [en línia]*, núm. 7 (2014): 161-62.

⁹¹³ Termes, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil 1868-1839*, VI:309-14.

equips *nacionals*, donaven la percepció d'una diferenciació de Catalunya⁹¹⁴. En aquest sentit, la selecció catalana de rugby va competir regularment en aquest període contra equips francesos, mariners anglesos o contra equips catalans. En la mateixa línia, en aquesta etapa es va crear el Club Esportiu Catalunya (1926)⁹¹⁵.

L'impacte de la dictadura va ser molt apreciable en el rugby i el va afectar en l'àmbit econòmic, polític i social. Econòmicament, amb la supressió de la Mancomunitat va quedar desarticulada la política d'ajuts públics a clubs i associacions, que de manera incipient s'havia iniciat i que es preveia que fos un suport important pel teixit associatiu català⁹¹⁶. El projecte de vertebració d'una política institucional de subvencions i ajuts a l'associacionisme esportiu havia d'auxiliar especialment als esports no elitistes i amb una baixa difusió. Després que la Ponència d'Educació Física fes una avaluació de la xarxa associativa catalana (1923), el rugby es trobava entre els esports amb un estat financer precari, però una utilitat pública preferent. L'esport oval, en ser un esport minoritzat i no massificat, va ser un dels damnificats perquè no va rebre aquest mínim suport institucional⁹¹⁷.

A escala sociopolítica, la dictadura va comportar la desaparició d'alguns clubs. En l'espai de temps que va durar el règim dictatorial, es va suspendre la Llei d'Associacions (1887), modificant les directrius i el funcionament de l'associacionisme esportiu, amb una vigilància més acèrrima dels cercles. Es va dur a terme una política d'espanyolització que tenia l'educació física i l'esport com a mecanismes de dominació i control⁹¹⁸. En l'àmbit lingüístic, totes les activitats formals van passar a ser en castellà; així, a la FCFR, afers com les actes, les assemblees o els reglaments van passar a fer-se en castellà, a més de traduir-se el nom de l'organisme i dels clubs al castellà, malgrat que la comunicació de la Federació cap als clubs es va poder continuar fent en català. Aquesta repressió també va afectar les entitats de signe catalanista, i moltes d'elles van ser clausurades. En l'àmbit esportiu i, concretament, en el rugby, en poc temps van desaparèixer el Català Rugby

⁹¹⁴ James Edward Stout, «Breakaway Nations: the use of sport and physical culture to create a cross class Catalan identity during the Second Republic» (San Diego. E.E.U.U., University of California San Diego, 2016), 3, <https://escholarship.org/uc/item/23t1406c#main>.

⁹¹⁵ «Futbol. Nou Club de Rugby», *La Veu de Catalunya* (Ed. Matí), 10 setembre 1926, 3.

⁹¹⁶ Santacana, «Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània», 162-63.

⁹¹⁷ Xavier Pujadas i Carles Santacana, «Esport, catalanisme i modernitat. La Mancomunitat de Catalunya i la incorporació de la cultura física en l'esfera pública catalana (1914-1923)», *Acàcia*, núm. 4 (1995): 116-20.

⁹¹⁸ Xavier Torrebada i Jordi Brasó, «Els textos sobre educació física i esport en llengua catalana des del 1880 fins al 1938», *Llengua & literatura*, núm. 28 (2018): 23.

Club⁹¹⁹ —antic Catalunya Athletic Club— i el CADCI⁹²⁰. El sindicat va ser tancat per activitats antipatriòtiques vers l'Estat espanyol⁹²¹. Estava en el punt de mira de la dictadura que combatia l'estructura de la societat civil, independent del poder polític i econòmic⁹²². S'ha de tenir present que un cop clausurat el setembre de 1923⁹²³, una de les possibilitats de reunió i de socialització que tenien els membres del CADCI era a través de les activitats esportives, com el rugby. Un altre exemple de la repressió cap a entitats esportives de caràcter catalanista i de lluita simbòlica a favor de l'espanyolització de la vida catalana va ser el tancament del Camp de Les Corts del FCB (1925) i la prohibició de qualsevol mena d'activitat tant esportiva com social, amb el corresponent tancament de la secció de rugby⁹²⁴. Aquesta clausura deguda “a la xiulada del públic a l'himne espanyol” en el partit de futbol que enfrontava el FCB i el CDJ, en l'homenatge a l'Orfeó Català, tingué una significació política molt destacada⁹²⁵. Tot i el tancament, l'esport oval no va desaparèixer del club blaugrana i va tornar a competir a finals de semestre amb la reobertura del cercle. El FCB afirmava que igual que en el futbol, volia que “les reunions d'hoquei, de rugby, d'atletisme i de ciclisme” continuessin llur vida pròspera d'antany⁹²⁶. El Júpiter, igual que el club blaugrana, també va córrer la mateixa sort i les seves activitats esportives i socials van quedar prohibides. Aquesta clausura de la secció de rugby del Júpiter, que havia de jugar la final del campionat de segons equips aquell 14 de juny⁹²⁷, va ser un cop mortal. L'equip no es va presentar al partit i va desaparèixer aquell mateix mes.

Un altre aspecte molt rellevant que va impactar de ple en el desenvolupament del rugby a Catalunya, causat per la dictadura, va ser la no participació en els Jocs Olímpics de París de 1924. Tota la comunitat *rugger*, des del primer partit *oficial* que es va disputar, tenia la determinació de participar en els Jocs Olímpics⁹²⁸. Es van endegar els tràmits i negociacions per poder enviar un equip a través la FER el 1923⁹²⁹. Fins i tot, al

⁹¹⁹ El Català Rugby Club no prendria part en la competició del segon semestre de 1923. Spy, «Rugby. Apertura de temporada. Cómo se presenta el campeonato en los distintos clubs.», 3.

⁹²⁰ El CADCI cessava la seva activitat *rugbística* a finals de 1925. Federació Catalana de Futbol Rugby, «Acta Assemblea Extraordinària», 28 desembre 1925, Caixa 430; Expedient 11609, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico Barcelona.

⁹²¹ Stout, «Breakaway Nations: the use of sport and physical culture to create a cross class Catalan identity during the Second Republic», 2016, 95.

⁹²² Neus Moran, *L'espòli franquista dels ateneus catalans* (Barcelona: Avenç, 2021), 11.

⁹²³ Moran, «El CADCI. Guerra i memòria espoliada (1936-1939)», 276.

⁹²⁴ «Del Gobierno civil. De la clausura del F.C. Barcelona», *El Diluvio*, 27 juny 1925, 9. També es van tancar les activitats socials i esportives de les seccions de ciclisme, d'hoquei i d'atletisme.

⁹²⁵ Santacana, «Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània», 163.

⁹²⁶ August Berenguer, «La reobertura del F. C. Barcelona», *L'Esport Català*, 22 desembre 1925, 6.

⁹²⁷ R.T., «Rugby. El campeonato de segundos equipos.», *El Mundo Deportivo*, 15 juny 1925, 5.

⁹²⁸ «Futbol-Rugby», 15 novembre 1921, 12.

⁹²⁹ L.G.R., «¿El rugby Hispano en la proxima olimpiada?», *La Jornada Deportiva*, 16 març 1923, 23.

començament de 1924, es va rebre una carta per part de Frantz Reitchel, president del comitè organitzador dels Jocs, en la que es convidava a inscriure a “*España en el Torneo Olímpico de Rugby*”⁹³⁰. Per part de l’estat, existia una gran aversió a enviar un contingent català tan gran. La possible participació es va veure amb certa bel·ligerància per part dels diaris espanyolistes, que consideraven una absoluta “*insensatez*” que el comitè català enviés els seus jugadors a París⁹³¹. Cal esmentar que, dos mesos abans de l’inici dels Jocs, el Comitè Olímpic Espanyol encara no havia rebut el suport econòmic per enviar els esportistes a la capital francesa. Güell, president del Comitè, va declarar que els Jocs serien una batalla per l’honor esportiu. Si no s’enviaven esportistes espanyols a la capital francesa, l’Estat no tindria un exèrcit al camp⁹³². Va viatjar un gran nombre d’esportistes, però les subvencions per l’esport oval, únicament format per esportistes catalans, no van arribar. Amb l’exclusió per part dels poders polítics dels pressupostos pels Jocs, anar-hi va esdevenir una tasca econòmicament impossible i es va renunciar al concurs⁹³³. Aquest fet va suposar un cop molt dur per tot el rugby català, que havia crescut durant aquesta etapa, en bona part, gràcies a l’efecte crida de la participació en els Jocs. Dos dels clubs pioners —CNA i CNB— que ja tenien experiència en l’aportació d’esportistes en els anteriors Jocs a Anvers (1920), es van veure privats de participar amb els seus *ruggers* a París, desfent-se els dos equips pocs mesos després.

7.2.2 La centralitat de la capital i la incapacitat de creixement pel territori

El fracàs del model territorial d’expansió es va donar, en part, pel monopoli que va exercir la ciutat de Barcelona, que va ser molt evident fins a l’inici de la dècada dels anys 1930. De fet, es podria dir que el rugby era un fenomen exclusiu de la ciutat deu anys després del seu arrelament, exceptuant el cas notable de Sant Boi de Llobregat. Amb l’excepció dels partits disputats al Camp del Riu, les competicions oficials internes, des de la Copa de la Reial Societat de Curses de Cavalls, passant pels diversos campionats de Catalunya i copes catalanes, igual que va succeir amb la gran majoria de partits internacionals, es van disputar a la Ciutat Comtal. L’esport oval no va aconseguir expandir-se pel territori i sortir fora de la capital catalana. El lideratge de la Ciutat Comtal s’ha de buscar, de bona

⁹³⁰ Meralles, «Ante la próxima Olimpiada. La participación del Rugby en los próximos Juegos Olímpicos.», *El Mundo Deportivo*, 9 gener 1924, 4.

⁹³¹ Rubryk, «Informaciones y noticias deportivas. Ante los Juegos Olímpicos de 1924», *ABC*, 12 gener 1924, 24.

⁹³² Brian Bunk, «Sport in an Authoritarian Regime: The Primo de Rivera Era in Spain, 1923-30», *Bulletin for Spanish and Portuguese Historical Studies* 42, núm. 2 (2017): 91.

⁹³³ Jaime Camino, «Rugby. Una carta interesante», *El Mundo Deportivo*, 30 gener 1924, 2.

manera, en factors estructurals —procés d'incorporació del rugby— i conjunturals —vinculats a les dificultats d'expansió pel territori.

En la dècada dels anys vint, la posició geoestratègica de la capital catalana li va permetre esdevenir el nucli industrial, portuari i comercial més important de Catalunya, que va servir com a centre de captació d'emigrants qualificats⁹³⁴ i com a pol intens d'incorporació esportiva en moltes disciplines. Amb una massa crítica d'esportistes més gran que no pas la resta del territori, fou més fàcil trobar homes coneixedors del rugby que volguessin formar part dels equips existents, sia per jugar, per ensenyar l'esport o per ajudar en la seva organització.

Pel que fa a l'expansió pel territori, l'esport oval no va aconseguir establir una xarxa de relacions sòlides amb altres focus de penetració i d'incorporació de l'esport fora de la capital catalana. Tot i que existeix documentació que es jugava a rugby el gener de 1921 a l'Alt Empordà⁹³⁵ —amb frontera amb França i molt a prop de Perpinyà— i que es va fer algun intent d'organització d'equips, no hi ha referències que cap fructifiqués. Cal afegir també les limitacions de difusió mediàtica fora de Barcelona i la seva àrea d'influència, així com la inexistència d'una base tan gran d'esportistes com tenia la Ciutat Comtal. S'ha de recordar que l'expansió a Barcelona va venir instigada principalment pels dos clubs de Natació —l'Atlètic i el Barcelona— amb una gran massa social.

Tot i això, es va intentar introduir el rugby a altres parts del territori per mitjà de diverses estratègies. La principal fou els partits de propaganda o d'exhibició, que en general es disputaven dins del marc de les festivitats populars de la localitat on es jugava. Entre 1923 i 1928, es va jugar a Girona, Vilassar de Dalt, Lleida, Granollers, el Masnou, Terrassa, Sabadell, Arenys de Mar, Sant Sadurn de Noya, Sant Feliu de Codines, Reus, Argentona, Calella o Badalona. El club més implicat en aquesta promoció fora de la ciutat de Barcelona va ser la Unió Esportiva Sants, que va ser-hi present en totes les exhibicions des del juliol de 1925 fins al juny de 1927, i participant en algunes altres el 1924 o el 1929. També el CADCI fou un club molt actiu en els desplaçaments fora de la capital catalana, fins a la seva desaparició en el 1925⁹³⁶. Un altre club compromès en aquesta tasca de divulgació l'esport oval fora de la Ciutat Comtal foren els Diables Rojos de Sant Andreu. En aquests casos, els equips tenien clar que els partits de propaganda, en un context festiu,

⁹³⁴ Santacana i Pujadas, *Història de l'atletisme a Catalunya*, 39.

⁹³⁵ En la columna publicada, s'informava que el president de la Unió Esportiva, el senyor Palmer, havia prohibit terminantment el joc de rugby, com s'havia estat jugant dies enrere. Ròdix, «Xerrameca futbolística», *La Veü de l'Empordà*, 29 gener 1921, 3. També es va jugar a Figueres un altre partit entre dos clubs francesos per les festes locals el 1923. Ròdix, «Rugby», *La Veü de l'Empordà*, 5 maig 1923.

⁹³⁶ Totes aquestes dades, tant de poblacions com d'equips implicats en la promoció, s'han extret del buidatge de la premsa catalana en període mencionat de 1923-1928.

comportaven *l'obligació* d'oferir un bon espectacle esportiu per donar visibilitat a l'esport, s'havien de deixar les ànsies de victòria per tal d'aconseguir “*un triunfo moral en la mejor lección de vistosidad y clasicismo de 'handball'*” i així contribuir en la seva missió divulgadora⁹³⁷.

Aquesta estratègia recurrent de fer arribar partits de promoció a altres indrets de Catalunya no va tenir els efectes esperats i no es formà cap equip fora de la ciutat de Barcelona. Tot i que es necessitava l'aprovació de la Federació, les iniciatives d'expansió del rugby pel territori van ser majoritàriament dels clubs, sense una estratègia clara i definida, més enllà d'estar disponibles quan algun ajuntament els convidava per als actes festius de la població.

Tampoc va contribuir a la irradiació del rugby pel territori la precària xarxa de carreteres i de transports públics a Catalunya, l'absència d'una gran massa de treballadors forans als pobles, i el baix nombre d'esportistes en les poblacions rurals de Catalunya, més enllà dels pols industrials o portuaris.

Tots aquests elements combinats van fer que l'esport oval no aconseguís sortir més enllà dels límits de la capital catalana i es va convertir, bàsicament, en un fenomen urbà, modern i industrial, en un fenomen barceloní.

7.2.3 Dèficit d'infraestructures i absentisme dels poders públics

Com a resposta a l'increment de necessitats d'espais i infraestructures provocada per l'evolució de les activitats d'oci, es va accelerar el procés de modificació urbana iniciat a finals del segle XIX. El que en un principi era una activitat física i esportiva privada en espais tancats, amb l'entrada dels esports moderns britànics va anar evolucionant cap a una pràctica a l'aire lliure. Això va comportar una transformació en els tipus d'espais utilitzats i la necessitat de disposar d'espais oberts de grans dimensions on poder dur a terme les pràctiques físicoesportives. Per tal de respondre a aquests necessitats espacials —inexistents en l'antic centre de la ciutat— i gràcies a la urbanització de l'Eixample, es van començar a explorar extensions allunyades del centre urbà amb la intenció de construir les infraestructures requerides pels esports com el futbol, ciclisme i atletisme. Aquesta construcció d'instal·lacions la van dur a terme societats esportives de caràcter popular vinculades a treballadors industrials i manuals⁹³⁸. Emmarcats en aquest context sociopolític i, encapçalats per sectors catalanistes, es va fer un esforç per part dels

⁹³⁷ «Rugby. La excelente exhibición de S. Ginés de Vilasar», *El Mundo Deportivo*, 3 març 1924, 3.

⁹³⁸ Cal esmentar que els clubs esportius més elitistes, en general, van establir-se en altres enclavaments més propers a les *seves* zones residencials i lluny de les zones industrials. Xavier Pujadas, «Sport, Space and the Social Construction of the Modern City: The Urban Impact of Sports Involvement in Barcelona (1870-1923)», *The International Journal of the History of Sport* 29, núm. 14 (2012): 1966-76.

professionals, tècnics i polítics, per generar una nova consciència pública al voltant del fenomen de l'espai per l'esport a Barcelona, construint-se així les primeres instal·lacions fixes de caràcter públic per usos esportius⁹³⁹.

El rugby va ser una manifestació més d'aquesta expansió esportiva en l'inici dels anys vint. Amb la multiplicació de clubs i practicants, l'esport oval va començar a afrontar dificultats per falta d'espais on desenvolupar la pràctica esportiva. La manca de terrenys de joc va ser una constant. La precarietat econòmica amb la qual es trobaven els equips per llogar camps i la gran dificultat per trobar espais on entrenar i poder competir va anar intensificant-se amb la incorporació de jugadors i equips als tornejos. A més, cal dir que una part important de les instal·lacions no reunien les condicions requerides, sigui de dimensions o de seguretat, per a la seva pràctica. Per tal de trobar infraestructures, els clubs es van haver d'organitzar totalment al marge de les institucions públiques i va esdevenir una tasca individual de cada cercle. L'escassa dotació d'espais que responguessin als requisits i dimensions, i que a més fossin econòmicament assumibles per les entitats, fou un autèntic mal de cap i un dels frens destacats pel seu creixement. A més, va ser una de les causes principals de la desaparició de molts clubs, sobretot aquells que no estaven vinculats a entitats multiesportives. Era molt difícil *“poder encontrar campos que reunieran condiciones, que son poco comunes y casi imposibles de reunir por su diversidad, siendo imprescindibles las condiciones básicas de la extensión del campo de juego que es indispensable y la blandura del terreno”*⁹⁴⁰. Tot i que existien diversos camps de futbol a la capital catalana, aquests eren petits per la pràctica del rugby, ja que, en general, mesuraven poc més de 90 metres de llarg i 45 d'ample⁹⁴¹ i molts d'ells eren de terra. Calien uns espais que tinguessin una extensió mínima de 125 metres de llarg per 66 d'ample⁹⁴² —mesures que només tenien els estadis⁹⁴³. També cal remarcar que, per les característiques del joc, era indispensable que disposessin d'unes mínimes condicions de gespa per poder evitar al màxim les lesions dels esportistes. Hauria estat una imprudència permetre *“el juego en campos de superficie excesivamente dura y por consiguiente propensos a lesiones en las caídas”*⁹⁴⁴.

Els atlètics van arrendar l'Hipòdrom de Can Tunis, esdevenint el primer espai habilitat a Barcelona on es va practicar rugby de manera habitual. Es va preparar un

⁹³⁹ Xavier Pujadas, «L'espai d'ús esportiu en la formació de la Barcelona metròpoli (1870-1936)», *Plecs d'història local*, 2001, 1443-44.

⁹⁴⁰ «Rugby en el Hipódromo», *La Vanguardia*, 9 març 1922, 17.

⁹⁴¹ Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, «Emplaçament del camp d'esports del C.A.D.C.I.», *Acció*, abril 1933, 18.

⁹⁴² «Équipes, terrain et règles du jeu de rugby», *Le Miroir des Sports*, 30 setembre 1920, 196.

⁹⁴³ «Rugby en el Hipódromo», *La Vanguardia*, 11 març 1922, 6.

⁹⁴⁴ Federico Bonet, «Deportivas. Comentarios semanales», *La Actualidad*, 23 maig 1911, 9.

camp en l'interior de la pista de 144 metres de llarg per 78 d'ample, amb unes condicions excel·lents pel joc⁹⁴⁵. Com s'ha esmentat anteriorment, el camp es va inaugurar amb un partit entre el CNB i la UES, essent aquest el primer partit formal de rugby entre equips catalans que es jugava a la ciutat de Barcelona⁹⁴⁶. L'Hipòdrom no només acostava el rugby als equips que el practicaven, sinó que també acostava al públic, eliminant barreres i fent més fàcil i assequible econòmicament el desplaçament a un partit⁹⁴⁷.

El CNB va buscar un camp adient durant els tres anys d'existència de la secció, sense aconseguir trobar-ne un. Depenent de la disponibilitat, utilitzaven diversos camps pels seus entrenaments, desplaçant-se per la capital catalana⁹⁴⁸ o, fins i tot, anant a Cornellà⁹⁴⁹. El club blanc expressava les dificultats i els nombrosos inconvenients que tenien “per trobar un camp que reuneixi les condicions de terreny, llargària, situació, etc. per practicar-hi [...] el rugby”⁹⁵⁰. Cal destacar que aquest va ser un tema recurrent a les reunions de la junta directiva del club des de 1923 fins a finals de 1924, en les que tot sovint es reclamava al club un esforç per poder trobar una instal·lació on poder entrenar i jugar de manera estable. Antonio Vilamala —responsable de la secció— exposava el juny de 1923 la inestabilitat que comportava el no saber si es disposaria de terreny de joc per poder disputar la temporada i expressava “la temença que si els jugadors es veuen novament privats de posseir-lo en la vinent temporada, com va succeir en la passada que es quedaren sense terreny de joc, produeixi algun trastorn”⁹⁵¹. A l'inici de la temporada 1923-1924, en la que assolirien el primer Campionat de Catalunya⁹⁵², es podia llegir al Butlletí del Club que “després de bastants dies sense poder jugar, a causa de no poder disposar de camp foraster i no tenir-ne de propi, s'arribà a un acord amb l'Atlètic” per disputar un partit contra ells⁹⁵³. La temporada següent —1924-1925— el club ja no va participar al Campionat de Catalunya i es va clausurar la secció.

Seguint la dinàmica d'urbanització esportiva de Barcelona i la seva àrea periurbana, es van començar a construir instal·lacions on poder jugar a rugby en les zones industrials de la ciutat i la seva àrea periurbana, com Sant Andreu, Sants o Sant Adrià

⁹⁴⁵ «Rugby en el Hipòdrom», 11 març 1922, 6.

⁹⁴⁶ Sancho de Acuña, «Rugby. El C.N. Barcelona, vence a la Unió Sportiva por 5 a 3.», 5.

⁹⁴⁷ «Rugby. El primer torneo se jugará en el terreno del Hipòdrom», 3.

⁹⁴⁸ Durant el 1921 i 1922, els cenebistes van entrenar en diversos camps de la ciutat de Barcelona, com per exemple el del *New Catalonia* o el de l'Argos, ambdós prop de la Carretera de Sarrià. «Deportes», *Diario de Barcelona*, desembre 1921, 8924; «Nostre actuació en rugby», *Natació. Butlletí mensual del Club de Natació «Barcelona»*, novembre 1923, 127-28; «Deportes y turismo para hoy», *La Vanguardia*, 28 juliol 1912, 3.

⁹⁴⁹ «Futbol-Rugby», *La Vanguardia*, 17 desembre 1921, 7.

⁹⁵⁰ «Camp d'esports», 80.

⁹⁵¹ Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Directivas. Llibre 3r. Acta 94», 25 juny 1923, 178, Arxiu del Club Natació Barcelona.

⁹⁵² «Rugby», 17 abril 1924, 12.

⁹⁵³ «Nostre actuació en rugby», 127-28.

del Besòs. La localització d'aquestes infraestructures, allunyades del centre, responia a la necessitat d'espais a l'aire lliure nous, propers a la ciutat i assequibles pels clubs amb gran nombre d'associats⁹⁵⁴. Amb aquesta ubicació de les noves entitats, es pot veure clarament com el rugby no va evolucionar cap a un esport elitista, sinó més aviat popular, ja que aquests clubs no ocuparen les zones suburbanes de municipis recentment agregats a la ciutat com Sarrià o Sant Gervasi⁹⁵⁵.

A finals de l'any 1923, s'inaugurava el Camp del Ferro, gràcies al Rugby Club Sant Andreu. El camp estava dins el mateix barri, davant de la fàbrica Hispano Suïssa⁹⁵⁶, en la que treballaven alguns dels seus jugadors. Gràcies a aquesta nova infraestructura, tot i que molt precària i sense acabar de complir les condicions necessàries, es va poder disposar d'un altre terreny de joc a la ciutat de Barcelona⁹⁵⁷. No obstant això, la qüestió dels camps va continuar “*siendo el grave problema de nuestras Sociedades*”⁹⁵⁸.

Pel que fa al CADCI, des d'un bon començament van ser conscients que el més essencial per assegurar la vida de l'esport oval dins el sindicat obrer era trobar un terreny de joc apropiat⁹⁵⁹. Era una qüestió “de vida o mort per la Secció”, esdevenint la principal preocupació del Comitè de Rugby la temporada 1923-1924. Necessitaven un camp propi per facilitar “als inscrits al Rugby llurs entrenaments i la celebració de partits”⁹⁶⁰. Tot i els entrebancs i dificultats, van trobar una extensió escaient prop de la ciutat a Sant Adrià del Besòs, que es va poder utilitzar a partir del novembre de 1924⁹⁶¹.

Mentre que el campionat d'Espanya de 1923 es van disputar encontres a l'Hipòdrom i al Camp del Riu⁹⁶², el Campionat de Catalunya de 1923-1924 començava per primer cop amb tres camps accessibles on es jugava de manera habitual⁹⁶³, dos a la ciutat de Barcelona i un a Sant Joan Despí. Amb la construcció del camp de la Unió Esportiva Sants (1926) a la seva barriada⁹⁶⁴, tot i haver perdut el camp de l'Hipòdrom i el de Sant Adrià, se'n tornava a disposar de tres. Malgrat que es va jugar a Les Corts — Futbol Club Barcelona—, a Can Ràbia —Real Club Deportivo Español—, a l'Estadi del Carrer Llull —Club Esportiu Júpiter— i al Camp del Guinardó —Club Esportiu

⁹⁵⁴ Pujadas, «Sport, Space and the Social Construction of the Modern City: The Urban Impact of Sports Involvement in Barcelona (1870-1923)», 1972.

⁹⁵⁵ Pujadas, «L'espai d'ús esportiu en la formació de la Barcelona metròpoli (1870-1936)», 1444.

⁹⁵⁶ «Dels afores. Sant Andreu», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 18 abril 1925, 9.

⁹⁵⁷ «El campeonato de rugby», 6-7.

⁹⁵⁸ Spy, «Rugby. Apertura de temporada. Cómo se presenta el campeonato en los distintos clubs.», 3.

⁹⁵⁹ Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, «Crònica del comitè de rugby», *Acció*, març 1923, 22.

⁹⁶⁰ Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, «Rugby», *Acció*, setembre 1923, 19.

⁹⁶¹ F, «Rugby. Los matchs del domingo.», *El Mundo Deportivo*, 12 novembre 1924, 3.

⁹⁶² «Futbol Rugby», *Diario de Barcelona*, 2 setembre 1923, 5539.

⁹⁶³ «Rugby. Campionat de Catalunya», *La Publicitat*, 4 desembre 1924, 3.

⁹⁶⁴ «Rugby. Inauguració del nou camp de la U.E. Sants», 3 *La Publicitat*, gener 1926, 5.

Europa— entre 1923 i 1928 no va haver-hi mai més de tres camps a Catalunya en què es jugués de manera continuada.

En aquest context, a la complicació de trobar un espai adient a l'aire lliure, econòmicament assequible i prop de la ciutat, se li afegia la dificultat d'haver de fer front a la despesa econòmica que comportava el manteniment de la infraestructura. No sols això, sinó que el fet d'administrar una instal·lació esportiva afegia un element més de complexitat en la gestió dels clubs, ja que existia un patrimoni que s'havia de mantenir i conservar⁹⁶⁵. Convé ressaltar que, en aquest període, eren molt pocs els cercles que podien permetre's, ja no la propietat d'un terreny, sinó arrendar un espai per la pràctica del joc. De fet, excepte el RCSA, cap club de Barcelona dedicat exclusivament al rugby va arribar a tenir un terreny de joc. Només les entitats multiesportives amb un nombre molt gran d'associats van poder tenir camp per jugar.

A tall d'exemple, i tenint en compte que no estava situat a la capital catalana, convé recordar que les despeses imputables al camp de la Unió Esportiva Santboiana suposaven gairebé el 70% del pressupost anual de l'entitat⁹⁶⁶. Però no només l'arrendament i manteniment suposava un cost moltes vegades inassequible, sinó que el lloguer per partits puntuals per part dels clubs més petits tampoc era viable. Un clar exemple d'aquesta dificultat de lloguer d'instal·lacions apareix en una missiva que va escriure en José Mª Vilar a la Unió Esportiva Santboiana. El president del Rugby Club Hel·lènic preguntava a Aleu el cost que tindria el lloguer del seu camp, la disponibilitat i les condicions. La dificultat provenia de la manca que patia *“el ‘Club Helénico’ de campo de juego, como Vd. no ignora, y dada la gran dificultad de encontrar uno propio con condiciones”*⁹⁶⁷. Els costos econòmics van ser inabastables. Tot i ser justa la demanda del club santboià, només podien assumir una despesa d'unes vint o vint-i-cinc pessetes pel seu lloguer⁹⁶⁸. Com s'ha mencionat anteriorment, el CNB no va arribar mai a disposar de camp propi, tot i ser un club econòmicament fort. Mentre estaven en el procés de construcció de la piscina, iniciada al començament de la segona dècada del segle XX, el tresorer cenebista expressava la seva preocupació per *“la part econòmica i, per consegüent, a la despesa que portaria posar el terreny en les degudes condicions”*, a més de les dificultats que podia

⁹⁶⁵ Pujadas i Santacana, «La sociabilidad deportiva en España (1850-1975)», 256.

⁹⁶⁶ Aquesta estimació ha estat formulada a través de l'anàlisi de la documentació de la comptabilitat del la UES en el període 1921-1925. Unió Esportiva Santboiana, «Llibre de comptabilitat 1921-1925», 1921-1925, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁹⁶⁷ Club Helénico, «Carta del Club Helénico al President de la Unió Esportiva Santboiana», setembre 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

⁹⁶⁸ Club Helénico, «Carta del Club Helénico al President de la Unió Esportiva Santboiana», 6 octubre 1923, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

arribar a comportar satisfer els costos de manteniment del camp i el seu lloguer, tenint en compte que eren totalment insuficients les quotes ordinàries que ingressaven per així fer-ho⁹⁶⁹. La intenció era destinar-hi cent pessetes mensuals per l'arrendament i la sustentació de la infraestructura⁹⁷⁰. El club blanc no va poder trobar cap camp que reunís totes les característiques necessàries tant des del punt de vista econòmic com esportiu.

Com s'ha pogut constatar, Barcelona va ser una ciutat deficitària en camps de rugby. Els imperatius infraestructurals van influir i obstaculitzar el creixement de l'esport oval a Catalunya, sia per qüestions esportives —bàsicament disponibilitat— o per qüestions econòmiques —l'alt preu que s'havia de pagar per mantenir la instal·lació o per llogar-la. La premsa alçava la veu per exposar aquestes dificultats, mostrant que la barrera més important, “*primera y principal con que tropezaba el futbol rugby era la cuestión del campo*”⁹⁷¹. Amb un evocatiu títol de “Un sol camp de rugby”, *L'Esport Català* feia palesa la manca d'instal·lacions per jugar i entrenar, i argumentava que era una de les raons per les quals “el rugby no prengui definitivament carta de naturalesa a casa nostra”⁹⁷². El punt més crític va ser entre el 1927 i 1928, en què només es va tenir una única instal·lació disponible on jugar a rugby a la Ciutat Comtal. El 1927, l'únic camp era el de Sant Andreu del Palomar, i en desfer-se el club santandreuenc tan sols va quedar el Sol de Baix, arrendat el 1928 pel FCB. Entre ambdues dates, l'única infraestructura que existia era el camp de la UES.

La importància de tenir un espai on entrenar i jugar fou clau en la supervivència dels cercles. El Club Esportiu Catalunya, el Club Deportivo Júpiter, la Societat Amateur de Rugby i el Real Club Deportivo Español, que no tenien camp propi o l'havien perdut, desaparegueren i ja no iniciaren el campionat de l'any 1927. L'any següent, el va perdre la Unió Esportiva Sants, que tampoc s'inscrigué al campionat de 1928, en què només quedaren tres equips, tot ells amb camp de rugby: la Unió Esportiva Santboiana, el Rugby Club Sant Andreu i el Futbol Club Barcelona. La inexistència d'espais apropiats i una xarxa d'infraestructures precària per la seva pràctica, amb unes necessitats mínimes de

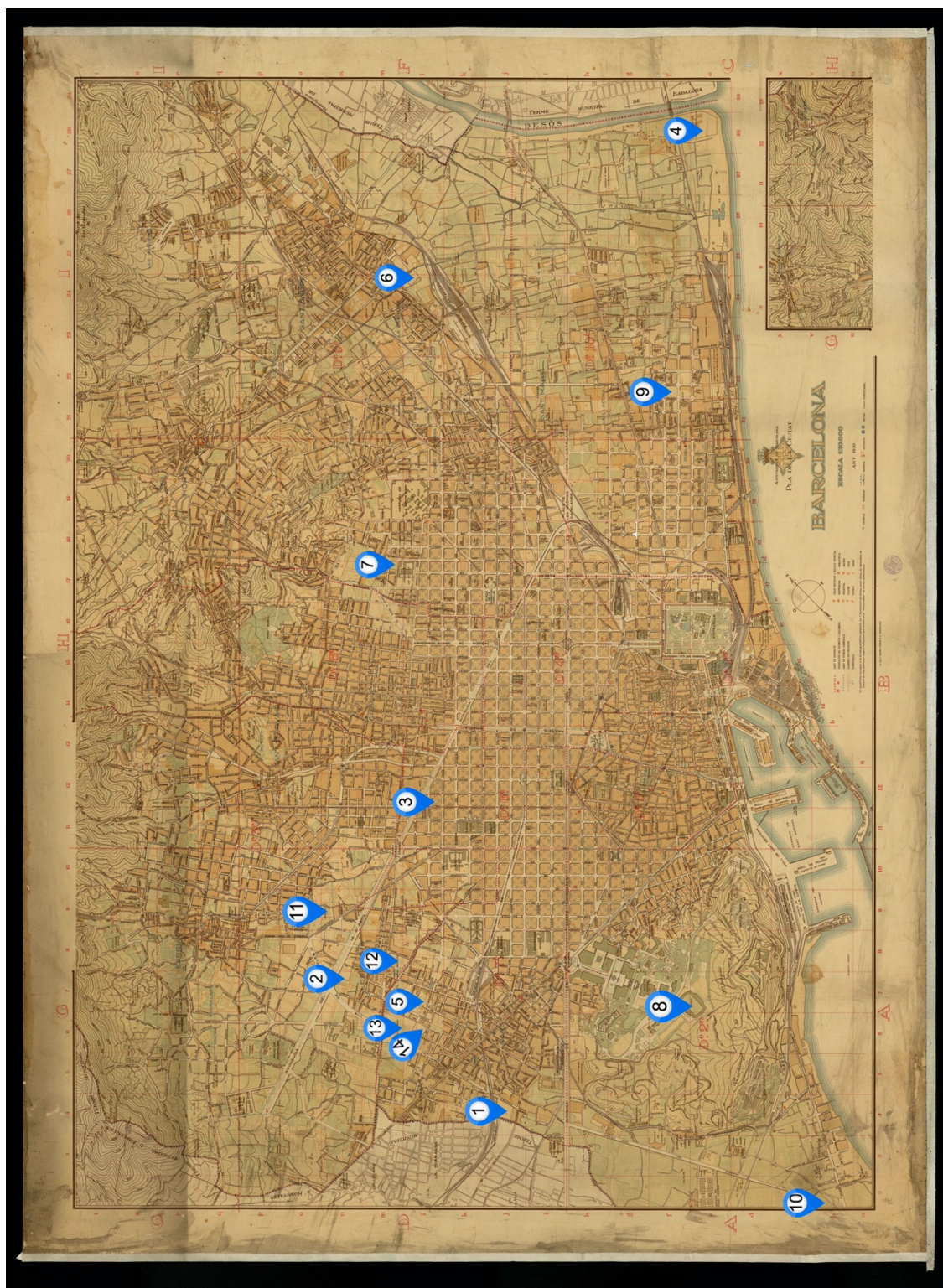
⁹⁶⁹ Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Directivas. Llibre 3r. Acta 94 de 25 de juny de 1923».

⁹⁷⁰ Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Directivas. Llibre 3r. Acta 84»; Club Natació Barcelona, «Actas de Juntas Directivas. Llibre 3r. Acta 97», 2 agost 1923, Arxiu del Club Natació Barcelona.

⁹⁷¹ «Rugby en el Hipódromo», *La Vanguardia*, 11 març 1922, 6.

⁹⁷² A.S., «Rugby. Un sol camp de Rugby», *L'Esport Català*, 7 febrer 1927, 3.

dimensions i de gespa, va suposar gairebé la desaparició de l'esport oval, tan sols set anys després de la seva arribada.

Pla de la ciutat de Barcelona⁹⁷³.

⁹⁷³ Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya, *Pla de la ciutat de Barcelona*, 1:10 000 (Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1935), RM.244413, Cartoteca digital.

Nom del camp (per ordre alfabètic)		Clubs que en fan ús de la infraestructura	Període d'utilització
1	Camp de la Bordeta	La Unió Esportiva Universitària, la Universitat de Barcelona, la Unió Esportiva Sants, el CADCI, l'Associació Esportiva Joventut i la Cultural Deportiva Horizonte	1929-1937
2	Camp de la Diagonal / Camp 14 d'abril	Futbol Club Barcelona	1934-1936
3	Camp de les Favas / Velòdrom del Parc d'Esports ⁹⁷⁴	Club Deportivo Español	1911
4	Camp de Sant Adrià del Besós	CADCI	1924-1925
5	Camp del Carrer Galileu	Unió Esportiva Sants	1924-1927
6	Camp del Ferro	Rugby Club Sant Andreu i Club Esportiu Catalunya	1923-1928
7	Camp del Guinardó / Camp dels <i>Quartels</i>	Club Deportiu Europa	1925, 1930- 1931
8	Estadi de Montjuïc		1929-1937
9	Estadi del Carrer Lull	Club Deportiu Júpiter	1925
10	Hipòdrom de Can Tunis	El Club Natació Atlètic, la Societat Amateur de Rugby, el CADCI, la Unió Esportiva Sants i el Futbol Club Barcelona	1922-1933
11	La Manigua de Can Ràbia / Camp de la Carretera de Sarrià	Real Club Deportivo Español	1924-1926, 1931-1938
12	Les Corts	Futbol Club Barcelona	1925-1938
13	Sol de Baix	El Futbol Club Barcelona	1928-1932
14	Velòdrom Sants / Camp de la Rolanda	Unió Esportiva Sants	1929-1931

Taula 13. Camps utilitzats habitualment a Barcelona i la seva àrea limítrofa, clubs que en feien usufructua i període temporal en ús (1911-1938) (ordre alfabètic). Elaboració pròpia.

Nom del camp (per ordre alfabètic)		Clubs en fan usufructua	Període d'utilització
1	Camp del Futbol Club Badalona	Estadi Català	1931-1932
2	Camp de la Carretera d'Esplugues	Rugby Club Cornellà	1933-1936
3	Camp del Riu	Unió Esportiva Santboiana	1921-1936
4	Camp del Terrassa Futbol Club	La Mola de Terrassa	1931

Taula 14. Camps usats habitualment fora de Barcelona, clubs que en feien usufructua i període temporal en ús (1921-1936). Elaboració pròpia.

7.2.4 La construcció d'un imaginari sobre la violència en el rugby a través dels rotatius

Des de les primeres mencions que van fer de l'esport oval a la premsa catalana, el relat que es va construir al seu voltant no va ser gens favorable. Pel desconeixement que es

⁹⁷⁴ Tot i només jugar-se tres partits el 1911, hem inclòs aquest camp per la seva significació en ser el primer espai en el qual es va jugar a rugby de manera formal a Catalunya

tenia del joc i del seu reglament, els rotatius van crear un discurs i una narrativa que donava a entendre que era un esport violent. Quan els periodistes el mencionaven, sovint apareixia en situacions amb forta connotació negativa. Es presentava l'esport oval amb una significació agressiva, bregosa o conflictiva. És cert també que, quan l'esport va penetrar i arrelar, portava la càrrega cultural del sud de França, on certament era força agressiu i violent, i la premsa se'n va fer un ampli ressò.

Una de les principals maneres que va anar calant aquest missatge va ser a través de les cròniques dels partits de futbol, ja abans que el rugby arribés a Catalunya. El futbol ocupava un espai molt destacat en les publicacions del moment i les notícies que en feien referència tenien un fort impacte i difusió, arribant a un públic nombrós. En una crònica d'un partit de futbol, si el periodista volia parlar de desordre, d'enrenou o d'una jugada embolicada, s'establí un paral·lelisme amb el rugby. Per posar alguns exemples, en el transcurs d'un derbi entre el FCB i el RCDE, en un desconcert general que es va produir en el joc s'afirmava que "*parece totalmente una melé de foot-ball rugby*"⁹⁷⁵. D'altres vegades, quan s'embrutava el partit, es deia que l'equip jugava "*como si se tratara del rugby en vez del juego de asociación*"⁹⁷⁶. També, quan s'havia de parlar explícitament de joc dur, s'explicitava la comparació amb l'esport oval, com va passar en un partit entre el Stuttgarter-Kickers i el FCB, on el cronista comentava que el joc que s'estava desenvolupant no era elegant, els jugadors de l'equip alemany eren "*extraordinariamente duros en el juego, y eso es más bien propio para el rugby que para el juego de asociación*"⁹⁷⁷. En una altra ocasió, durant un encontre entre l'equip francès del S.O.B. i la Unió Esportiva de Figueres, el reporter insinuava que al camp es jugava més a rugby que no pas a futbol, ja que els jugadors francesos "acostumats a veure jugar el 'Rugby', actuen durament, volent endur-se'n pilota i jugador a la vegada"⁹⁷⁸. Cal dir que aquest no s'utilitzava tan sols per parlar de caos o duresa dins del joc, sinó que també es feia per parlar directament d'agressions o de violència. Una bona mostra fou el partit de futbol que va enfrontar el Cercle Atlètic de París i el FC Barcelona. El periodista descrivia com els jugadors francesos "saltaven, empenyien i s'arrapaven com els més terribles jugadors de Rugby"⁹⁷⁹.

En conjunt, els rotatius van construir una narrativa en què la variant del rugby no era un futbol noble i elegant com la d'*associació*. No s'hi veia "aquella astúcia dels jugadors per a guanyar; amb ell [rugby] qui és més fort, més brutal, més mestre en l'art de fer

⁹⁷⁵ «Deportes y Turismo. Español - Barcelona.», *La Vanguardia*, 7 abril 1913, 11.

⁹⁷⁶ «Los Deportes. Football», *El Diluvio*, 25 setembre 1919, 13.

⁹⁷⁷ «Partidos internacionales. Stuttgarter-Kickers - Barcelona», *El Mundo Deportivo*, 25 juny 1914, 2.

⁹⁷⁸ Ròdix, «Esportives. Futbol. La Unió Esportiva a Béziers», *La Veu de l'Empordà*, 20 març 1920, 3-4.

⁹⁷⁹ «Notes sportives. Foot-ball», *L'Esquella de la Torratxa*, 9 gener 1914, 42.

‘travetes’, aquell és qui guanya”⁹⁸⁰. Es tenia la concepció que el bon jugador de futbol no havia de tenir força física, sinó que havia de tenir “*inteligencia para jugar a cada momento la posición de la pelota*”⁹⁸¹. En canvi, el jugador de rugby havia de ser “*de fuerte complexión, a fin de que aguanten bien los rudos golpes*”⁹⁸². No es perdia l’ocasió d’esmentar que l’esport oval s’adreçava als esportistes “*enamorados de lo violento y enérgico*”⁹⁸³. Així com el jugador de futbol era “*el caballero atento, cortés y moderado en sus ímpetus*”, els ruggers eren els esportistes “*inmoderados en sus pasiones*” i els agradava “*los abusos de fuerza sobre la destreza y la inteligencia*”⁹⁸⁴. D’altra banda, l’opinió dominant era que aquest no s’arribaria a practicar a Catalunya, pel fet que el públic que l’havia vist havia “sentit repugnància pel seu caràcter brutal”⁹⁸⁵.

Abans de l’arrelament del rugby, i ja des dels primers partits disputats el 1911, un altre aspecte que va preocupar a la premsa de l’època fou l’autocontrol dels jugadors en els partits. El temperament llatí dels esportistes catalans podia provocar que acabessin els partits amb tota mena de violència per la incorregible impetuositat dels joves barcelonins. Des d’aquest punt de vista, no se’l veia com un esport adequat pels nois, tant pel sentit negatiu que tenia la seva pràctica, com per la idiosincràsia local. Les capçaleres periodístiques declaraven obertament que el “*rugby no está hecho para nuestro temperamento*”. Si els joves el volguessin jugar, “*acabarían los matchs a puñetazo limpio*”⁹⁸⁶. Només es podria arribar a practicar aquesta disciplina esportiva si els jugadors es poguessin comportar com a esportistes de veritat; si aquest no era el cas, “*su misma violencia puede originar, dado nuestro temperamento, otras mayores violencias*”⁹⁸⁷. Després del primer partit de 1911, Bonet apuntava que, si es volia practicar l’esport oval, abans s’hauria d’explicar que per jugar calia molta “*serenidad, disciplina y prudencia*”⁹⁸⁸. Com es veurà més endavant, no els va faltar raó.

Tanmateix, no tots els periodistes eren detractors, atès que una part defensaven l’esport i els esportistes que el practicaven, detallant el joc i advocant per la seva noblesa. Part de la premsa, amb jugadors coneixedors de l’esport com a redactors, va intentar crear una contra narrativa on defensava les virtuts del rugby. En les cròniques dels partits, el presentaven com un esport de contacte, agressiu, però noble i cavalleresc. Aquesta perspectiva que volien transmetre era més aviat reflex de les fonts britàniques en les quals

⁹⁸⁰ Bernat V, «El fracàs del “Rugby”», *El Poble Català*, 13 octubre 1912, 4.

⁹⁸¹ J. Elias Juncosa, «¿Cual es el mejor sport?», *Los Deportes*, 15 març 1908, 106.

⁹⁸² Alberto Serra, «El Foot-ball», *La Vanguardia (Ed. Tarde)*, 9 gener 1905, 1.

⁹⁸³ R.S, «Vida Deportiva. El Rugby y el Grid», *Los Deportes. Suplementos*, 15 març 1910, 36-37.

⁹⁸⁴ Alberto Serra, «Foot-Ball. ¡¡Regeneración!!», *El Mundo Deportivo*, 15 març 1906, 4.

⁹⁸⁵ Bernat V, «El fracàs del “Rugby”», 4.

⁹⁸⁶ Bonet, «La actualidad deportiva. Comentarios semanales», 8-9.

⁹⁸⁷ Dr. Panglos, «Rugby. Impresiones de un neófito.», *La Jornada Deportiva*, 6 febrer 1922, 13.

⁹⁸⁸ Federico Bonet, «Deportivas. Comentarios semanales», *La Actualidad*, 23 maig 1911, 9.

s'inspiraven, no pas de l'espectacle que es veia diàriament als camps. Mentre intentaven intercedir entre l'esport oval i els lectors, declaraven que, per ser un bon jugador, era necessari que tots els actes reflectissin certa pausa i tranquil·litat “*en medio de la rudeza de la lucha, algo así como la buena educación en la vida corriente*”⁹⁸⁹. Lluitaven contra l'imaginari arrelat d'esport violent, descrivint el joc i les raons d'aquest contacte dur, però controlat i sobretot com aquest estava regulat pel reglament. “*El Rugby no es un juego brutal: es un juego duro simplemente y nada más*”⁹⁹⁰. La gent que el practicava assenyalava que el temperament mediterrani “*se adapta perfectamente al Rugby*”⁹⁹¹. En un article amb el títol significatiu de “*El Rugby Clásico y el Rugby Brutal*”, Enrique Gil afirmava que hi havia *ruggers* que no tenien prou autocontrol i no actuaven correctament, però que les diferents federacions s'havien dotat dels òrgans reguladors que modulaven les sancions que podien derivar-se d'alteracions greus en el desenvolupament del joc⁹⁹². Les reglamentacions estaven basades en un concepte ampli de la lluita, que donava la possibilitat d'actuar, dins la noblesa de l'esport, de manera contundent i agressiva, però no violentament⁹⁹³.

Així i tot, convé subratllar que la presència de la violència verbal i física per part dels jugadors era un element palpable i, sens dubte, va ser la manera com els jugadors van interpretar el joc. No ha de resultar massa estrany aquest ingredient, ja que la transmissió de l'esport oval per part dels francesos va venir amb tota la seva càrrega cultural. El joc que havia arrelat al sud rural de la república francesa era tosc i rude. No eren infreqüents les cròniques de partits francesos que parlaven de violència, sigui en el camp o per part dels espectadors. Com hem vist anteriorment, en la seva etapa de migració des de París cap al sud, el rugby francès va anar perdent el caràcter elitista dels seus inicis, per a democratitzar-se i arribar a les classes populars. Va passar de ser un esport de *gentlemen* parisencs, que gaudien corrent amb la pilota a les mans mentre evitaven el contacte, on l'astúcia prevalia sobre la força, a ser un esport rural, on va prendre importància el pes, la solidesa i la força dels jugadors, donant com a resultat el contacte, l'agressivitat i la violència⁹⁹⁴; esdevenint així un esport on es podia demostrar les virtuts virils i la força de la ruralitat⁹⁹⁵. El canvi de paradigma va comportar un augment de la

⁹⁸⁹ *El año en la mano 1915. Almanaque enciclopedia de la vida práctica.* (Barcelona: Antonio López Librero, 1915), 336.

⁹⁹⁰ «Rugby», 28 novembre 1921, 5.

⁹⁹¹ «Rugby», 21 novembre 1921, 11.

⁹⁹² Sancho de Acuña, «El Rugby Clásico y el Rugby Brutal», *La Jornada Deportiva*, 12 desembre 1921, 5.

⁹⁹³ Sancho de Acuña, «Rugby. Apreciaciones sobre el por venir del Rugby.», *La Jornada Deportiva*, 21 desembre 1921, 17.

⁹⁹⁴ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 36-62.

⁹⁹⁵ Pociello, 23.

duresa en el rugby practicat en el període d'entreguerres⁹⁹⁶, però sense que els esportistes la concebessin com un component nociu, sinó com un element consubstancial al joc. La violència que va caracteritzar el joc francès a finals dels anys vint, en la dècada de 1930, ja s'havia convertit en una part inherent del joc, cosa que va convertir aquesta violència un element ritualista de gaudi per al públic i els jugadors⁹⁹⁷.

Amb aquests antecedents dels mestres francesos, el rugby que va arribar a Catalunya tenia un llinar més aviat baix d'autocontrol i una alta tolerància de l'agressivitat i de la violència en els camps. Des dels primers partits disputats contra equips estrangers, es va posar de manifest l'estil de joc rudimentari dels catalans, basat més en el temperament i el coratge, que no pas en el coneixement tècnic i tàctic. Un dels casos de violència del que més se'n va parlar va succeir en la final de la segona Copa de la Reial Societat de Curses de Cavalls, que enfrontava la UES i el CNA. Aquest partit havia d'ajudar a fer el salt definitiu en la popularització de l'esport oval i ajudar que arribés al gran públic. L'escenari tornava a ser l'Hipòdrom de Can Tunis, on durant el dia es disputarien nombroses curses de cavalls i es preveia una nombrosa presència de l'alta societat catalana. El partit venia enrarit, hi havia molta tensió en l'ambient. Cal dir que dos dels millors àrbitres del moment, que tenien llicència de la federació —Coll i Cuyás—, es van negar a xiular l'encontre en qüestió⁹⁹⁸. El partit es va anar embrutant per moments, fins que al cap de vint minuts, vora la meitat de la primera part, va ser suspès per la violència mostrada en el terreny de joc. El matx es va convertir en un autèntic camp de batalla, amb puntades de peu, colzades i cops de puny, a tort i dret. Els titulars dels dies posteriors van ser evocadors de l'espectacle ofert: “*El C.N. Athletic, se adjudica la Copa R.S.C. de C. después de un violento match de boxe [sic]*”⁹⁹⁹ o “*Después de veinte minutos de juego y unos segundos de pugilato, el Athletic venció al San Boy [sic] en la final de la Copa de la Sociedad de Carreras*”¹⁰⁰⁰.

Després d'aquest succés amarg, es va produir un distanciament de les classes més adinerades cap al rugby. Aquella violència física extrema va fer molt mal a un esport que havia aconseguit, fins aleshores, nombrosos adeptes. Molta gent que presenciava per primera vegada un partit, en lloc d'observar un espectacle esportiu, el va veure com a

⁹⁹⁶ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 65.

⁹⁹⁷ Dine, 70-79.

⁹⁹⁸ L.G.R., «El C.N.Athletic, se adjudica la Copa R.S.C. de C. después de un violento match de boxe», *La Jornada Deportiva*, 7 maig 1923, 2.

⁹⁹⁹ L.G.R., 2.

¹⁰⁰⁰ Drop-Goal, «Después de veinte minutos de juego y unos segundos de pugilato, el Athletic venció al San Boy en la final de la Copa de la Sociedad de Carreras», 15.

indigne dels *sportmen*. Aquest contacte físic extrem va esdevenir una important barrera tant per la popularització com per la captació de practicants.

La violència va ser una constant als ulls dels periodistes i es va veure reflectida als rotatius de manera habitual. Mis, destacat periodista del *Xut!*, comentava que la fama que tenia “el rugby a casa nostra de joc propi de caníbals, és prou coneguda per tothom [...] I és que dir ‘jugo a rugby’ fa més sensació i imposa més respecte que el que feia abans dir ‘sóc boxador’ [sic]”¹⁰⁰¹. Destacats jugadors i periodistes, veient la crua violència en el rugby francès i com aquesta es capil·laritzava en el català, van intentar canalitzar-lo i dotar-lo d'una cultura de joc i d'una personalitat pròpia. Malgrat els intents, les accions rudes i agressives van ser habituals en els terrenys de joc. Tot i les sancions, no es va poder tallar el problema i l'esport oval es va convertir en un esport culturalment violent.

7.2.5 Dificultat per entendre la lògica interna del joc i els aspectes reglamentaris

En el primer moment, el rugby era un esport gairebé desconegut entre els esportistes catalans i molt menys desenvolupat que a la república veïna, que feia cinquanta anys que avançava. A Catalunya, el procés d'ensenyament-aprenentatge tècnic i tàctic passava indiscutiblement per les poques persones que el coneixien i l'havien practicat. La complexitat de l'esport, tant per la comprensió del joc com de les regles per part dels jugadors o dels espectadors, fou un altre factor que va complicar la captació de nous adeptes. El joc necessitava un cert entrenament per tal poder seguir-lo i entendre'l.

L'inici de la divulgació del rugby a Catalunya el va marcar la publicació de l'obra de Magnadou *El Fútbol: El Rugby*. La traducció el 1921 d'aquest llibre va ser la primera aportació bibliogràfica específica de l'esport oval en llengua castellana, en què el secretari de la USFSA explicava extensament la normativa de joc, analitzava àmpliament els elements de tècnica i tàctica col·lectiva i individual, a més de plantejar principis sobre l'entrenament¹⁰⁰². Molt abans, en la primera dècada del segle XX, havien començat a aparèixer al Principat les primeres obres sobre la temàtica del futbol. Aquestes publicacions intentaven il·lustrar els principis del futbol *associació*, cobrien una descripció bàsica del joc, la seva reglamentació i, a més, alguns elements de la tècnica¹⁰⁰³. De manera habitual, s'acostumava a presentar en aquests tractats la variant del rugby superficialment. En aquest sentit, i formant part d'un gran recull de disciplines esportives,

¹⁰⁰¹ Mis, «Rugby», *Xut!*, 28 desembre 1926, 7-8.

¹⁰⁰² Roger William Magnanou, *El Fútbol: El Rugby* (Madrid: Ediciones Españolas, 1921).

¹⁰⁰³ José Antonio Moreno i Antoni Nomdedeu, «Los inicios de la divulgación del lenguaje futbolístico. Football, basse ball y lawn tennis de Alejandro Barba (1912)», en *Lengua de la ciencia y lenguajes de especialidad* (A Coruña: Universidade da Coruña Servizo de Publicacións, 2019), 136-38.

el 1903 es va editar el *Manual de Sport* amb un capítol dedicat al futbol, en què es mencionava el joc del rugby. Tot i que no es tractava de manera extensa, aquestes foren les primeres pàgines dedicades pròpiament a l'esport oval que van aportar una primera visió del joc¹⁰⁰⁴. Més endavant, es van publicar diversos manuals dedicats específicament al joc del futbol *associació* —1912¹⁰⁰⁵ i 1914¹⁰⁰⁶— que van tractar el rugby de manera molt tangencial, explicant-ne els orígens històrics i alguns elements tècnics i normatius. En canvi, en l'obra de Gibert de 1918, tot i que també només va dedicar un capítol al rugby, ja va incloure alguns elements de l'entrenament d'aspectes tècnics i tàctics, a més de físics¹⁰⁰⁷.

Si es té en compte que, a França, la primera obra que va dedicar-li un capítol al rugby és de 1887¹⁰⁰⁸, es pot veure com la divulgació de l'esport oval a Catalunya començava amb un important decalatge temporal. De la mateixa manera, va començar molt abans —amb l'esport ja arrelat i en plena pràctica— la publicació dels primers manuals específics. La primera proposta fou de Georges de Saint-Clair el 1894¹⁰⁰⁹. Aquesta dona l'oportunitat de verificar que des de les darreries del segle XIX i, amb una òptica amateur, el rugby francès començava a acceptar certes formes d'entrenament enfocades a la preparació física i moral de l'esportista. Ja a finals de segle, el jugador s'havia d'entrenar físicament per enfortir el seu cos i exercitar els aspectes tècnics i tàctics

¹⁰⁰⁴ Tot i que l'obra de Viada, *Manual de Sport*, va ser la primera que va desenvolupar en les seves pàgines el rugby, el 1896 va aparèixer una publicació de Lagrange en què es mencionava l'esport oval breument. Pel que fa al *Manual de Sport*, dins d'aquesta extensa obra en què fa un treball de documentació de 27 disciplines esportives, el rugby va estar emmarcat dins del capítol en què es parlava del *Foot-ball*. En les pàgines dedicades específicament a l'esport oval —pàgines 486-503— va descriure aspectes reglamentaris i elements molt bàsics de joc, a més de tractar alguns fets històrics. Fernand Lagrange, *El ejercicio en los adultos*, trad. Ricardo Rubio (Madrid: Imprenta de Gregorio Juste, 1892, 1896); Antonio Viada, *Manual de Sport* (Madrid: Adrian Romo Editor, 1903).

¹⁰⁰⁵ De les 120 pàgines del llibre, Barba presentava l'esport oval en el darrer capítol, *Capítulo X. Como se juega Rugby* —de la 115 a la 120. Dins d'aquest, dedicava vuit planes a elements reglamentaris bàsics i a algunes efemèrides històriques del rugby. Alejandro Barba, *Foot Ball, Base Ball y Lawn Tennis* (Barcelona: Sucesores de M. Soler, 1912).

¹⁰⁰⁶ De les 54 pàgines de l'obra, sense tenir en compte el reglament del futbol *associació*, Elias i Juncosa li dedicava solament dues planes en el darrer capítol *Capítulo XII. Nociones del Rugby y del American* —de la 52 a la 53—. En aquestes pàgines, tan sols explicava alguns aspectes molt elementals del joc i del seu reglament. José Elías y Juncosa, *Football Asociación*, 2^a (Barcelona: Imp. R. Tobeña, 1914).

¹⁰⁰⁷ De les 126 pàgines de la publicació, Gibert en va dedicar sis específicament al rugby y quatre a comparar elements entre l'*associació* i el rugby, en el seu darrer capítol *Capítulo X. Nociones sobre el Rugby* —de la 117 a la 126—. Les pàgines dedicades a l'esport oval, per primer cop, se'n parlava més sobre com havia de ser un bon jugador i del que s'havia d'aprendre per ser-ho. Salvador Gibert, *¿Quiere V. jugar al Foot-Ball? Método práctico para jugar al Foot-ball y Reglamento Internacional del atlético juego* (Barcelona: Editorial B. Bauzá, 1918).

¹⁰⁰⁸ La primera obra en què es dedica un capítol al rugby és de Georges de Saint-Clair. Georges de Saint-Clair, *Jeux et exercices en plein air* (París: P. Arould, 1887).

¹⁰⁰⁹ De Saint-Clair va ser un personatge destacat en el món esportiu francès, essent un dels grans organitzadors en els seus inicis i una de les persones que més va fer per la difusió dels rugby en aquesta etapa. La seva obra va ser pionera i va endegar la publicació de manuals especialitzats i consagrats plenament a l'esport oval. Aquest va ser el primer i únic llibre dedicat al rugby del segle XIX. Es va reeditar diverses vegades i, el 1902, es va incorporar a una altre edició ampliada. Georges de Saint-Clair i Edouard Saint-Chaffray, *Football Rugby* (París: P. Arould, 1894).

per competir. Inspirant-se en els models anglosaxons, l'objectiu principal era la preparació col·lectiva de l'equip, i la formació individual, tant tècnica com física, per obtenir un bon rendiment al camp¹⁰¹⁰. Amb l'arribada del nou segle, es van ampliar les obres ja publicades a França i en van aparèixer de noves, millorant el coneixement de l'esport i el seu ensenyament-aprenentatge¹⁰¹¹. En el segle XX, l'entrenament va esdevenir la norma a França i va passar a formar part d'un temps fonamental en la vida del *rugger*. L'esportista havia de dominar la passada, la cursa, l'evasió, el joc al peu, les càrregues, etc., per saber respondre a les diferents situacions de joc. A més, es va començar a centrar part de l'atenció en la formació tàctica per tenir una millor organització col·lectiva¹⁰¹².

El rugby català, per proximitat geogràfica i influència cultural, va seguir el corrent pedagògic francès. Els equips i jugadors van assimilar els coneixements i sabers relatius a l'entrenament dels models gals, que van intentar implantar els primers entrenadors i els primers jugadors. Aquests —pioners que havien residit a França i exjugadors i jugadors francesos— van ser els primers preparadors dels equips. Igual que feren els gals en els seus inicis, l'aprenentatge dels nous elements tècnics per part dels jugadors novells es va desenvolupar principalment a partir de l'observació i de la reproducció¹⁰¹³. Reynard afirmava que el joc i els equips millorarien si aquests entrenaven el físic, el joc col·lectiu i l'actitud. Animava el jugador a preparar-se físicament fora de la temporada per estar sa, robust i resistent. Advertia que no es podia oblidar que l'esport oval era un joc col·lectiu i que, per aconseguir aquesta compenetració de grup, existia la necessitat d'una preparació conjunta i, així, aconseguir articular els moviments col·lectius. També posava en valor la formació moral, que calia que estigués al mateix nivell que la preparació física¹⁰¹⁴.

En el transcurs de la dècada dels anys vint, les obres de rugby van ser molt escasses, limitant la capacitat de l'aprenentatge dels *ruggers* catalans. A més del manual anteriorment mencionat de Magnanaou, es va publicar una novel·la juvenil al voltant del

¹⁰¹⁰ Vincent Joris, «Art, méthodes et sciences. Une histoire de l'entraînement en rugby au cours du XXe siècle», *Les Cahiers de l'INSEP*, núm. 46 (2010): 118-22.

¹⁰¹¹ S'amplia i es reedita el *Football Rugby* de St Clair i Chaffray el 1902 i incorpora a Louis Dedet com a autor. El 1905, es publica *Le football rugby par Edouard Pontié...* obra ben il·lustrada del periodista i exjugador de rugby, en què explica de manera àmplia l'esport. Edouard Pontié, *Le football rugby par Edouard Pontié...* (París: L. Laveur, 1905).

¹⁰¹² Joris, «Art, méthodes et sciences. Une histoire de l'entraînement en rugby au cours du XXe siècle», 123-24.

¹⁰¹³ Joris, 123-24.

¹⁰¹⁴ Michel Reynard, «Rugby. Consejos de un viejo jugador. Cómo debe entrenarse un rugbyman», *Sports*, 23 octubre 1923, 16.

rugby (1923)¹⁰¹⁵ i un manual de futbol (1924), en què tornava a aparèixer un capítol dedicat al rugby¹⁰¹⁶. En aquesta etapa, tan sols es va escriure un manual tècnic específic de l'esport oval, escrit i publicat a Barcelona el 1924, *¿Quiere usted jugar al rugby? Método práctico para jugar al Rugby y Reglamento internacional del atlético juego*¹⁰¹⁷, en què s'abordava l'entrenament de la tècnica i de la tàctica individual i col·lectiva, l'entrenament moral dels jugadors, a més de la preparació física. Va ser l'únic referent que van tenir els entrenadors i jugadors catalans durant molt de temps.

Davant l'absència de referents bibliogràfics i el gran desconeixement de l'esport per part dels *ruggers* catalans, una de les estratègies d'aprenentatge i millora que van emprendre els clubs pioners va ser disputar partits contra equips forans. Igual que havien fet els gals, es volia aprendre a través del contacte amb equips visitants amb més experiència i amb més coneixement del joc¹⁰¹⁸. Com s'ha anat veient a l'estudi, la competició contra equips del Migdia francès va ser una constant i una manera habitual de mesurar el progrés dels equips. A banda d'aquests partits, no es perdia l'ocasió de competir contra equips formats pels oficials britànics dels vaixells que periòdicament atracaven a Barcelona¹⁰¹⁹. També, es van organitzar, des dels clubs i des de la FCFR, desplaçaments a França per poder veure, analitzar i comprendre el joc¹⁰²⁰.

Una altra de les traves a la divulgació del rugby a Catalunya era la impossibilitat d'accés a la comprensió de les lleis del joc. El 1925, ja feia quatre anys que es jugava a Catalunya. La FCFR, a instàncies del president de la Comissió d'Àrbitres, havia

¹⁰¹⁵ L'obra de Finn narra en diversos episodis la vida estudiantil novel·lada del protagonista als E.E.U.U. i la funció educativa escolar i de l'activitat esportiva. R.P. Francisco Finn, *Foot-ball...(Rugby)*, (Barcelona: Libreria Religiosa, 1924)

¹⁰¹⁶ Més enllà d'alguns aspectes històrics referents als orígens compartits del rugby, l'autor dedica dotze pàgines a parlar d'aspectes reglamentaris del l'esport oval, sense endinsar-se en el joc. F. Alonso de Caso, *Fútbol Association y Rugby* (Madrid: Biblioteca de Deportes CALPE, 1924).

¹⁰¹⁷ Enrique de la Encina, *¿Quiere usted jugar al rugby? Método práctico para jugar al Rugby y Reglamento internacional del atlético juego* (Barcelona: B. Bauza, c. 1924).

¹⁰¹⁸ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 48.

¹⁰¹⁹ La disputa de partits contra equips francesos es va iniciar tot just creada la FCFR el 1923, en què es va competir contra el *Lalande Toulouse Olympique* i el *Biarritz Olympique*. «Rugby», *La Publicitat*, 22 maig 1923, 5; Antonio Vidal, «El partido de "rugby" de ayer en el Stadium Metropolitano», *Heraldo de Madrid*, 1 juny 1923, 5. El primer partit contra una esquadra anglesa es va disputar el febrer de 1924. «Rugby. Els partits internacionals», *La Veu de Catalunya (Ed. Matt)*, 12 febrer 1924, 2. El 1925, es va jugar contra el Stade Toulousain, dos equips de reconegut nivell internacional. «Rugby. Stade Toulousain (46) - F.C. Barcelona (5)», *La Vanguardia*, 22 maig 1925. Fins i tot, quan tan sols quedaven tres equips a Catalunya, el 1928 es continuava competint contra equips francesos d'alt nivell i mariners britànics. El Suplente, «Rugby. En Las Corts.», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 9 abril 1928; Mariano Vives, «Rugby. Unos comentarios al encuentro jugado por el F.C. Barcelona en Lyon», *Gaceta Deportiva*, 14 novembre 1928, 4.

¹⁰²⁰ A tall d'exemple, el 1922, el CNA va organitzar una sortida a Perpinyà. «Rugby», 27 febrer 1922. També, la FCFR va organitzar un desplaçament a Toulouse, el 1925, per veure jugar a la Selecció de Nova Zelanda contra la francesa. «Partit de rugby», 10 gener 1925. Un altre exemple fou quan es va anar a París a veure el partit de França contra Gal·les el 1928. M. Ordóñez de B., «Rugby. En el II "match" de "Rugby" Francia bate a España por 53 a 5», *Heraldo Deportivo*, 25 abril 1928, 174.

encarregat una adaptació al català del reglament¹⁰²¹, novament de la Federació Francesa de Rugby¹⁰²². La importància de la publicació en català d'aquest reglament va raure fonamentalment en quatre aspectes. El primer era fer disponible la normativa del joc per tothom. En segon lloc, es volia penetrar entre el jovent catalanista per seguir amb el paper nacionalitzador de l'esport. En tercer lloc, i gràcies a l'adaptació de noves paraules al català, es volia iniciar el seu procés de normalització lingüística i, finalment, amb la comprensió de les normes es buscava una popularització de l'esport oval.

Pel que fa al primer aspecte, des de finals del segle XIX es va anar presentant en la premsa catalana la normativa del joc de manera abreujada i acompanyada d'il·lustracions per exemplificar les explicacions¹⁰²³. De manera intermitent, però constant, es va anar fent divulgació del reglament, per aconseguir que hi hagués un coneixement i una comprensió del rugby. També es feia difusió de les normatives en fulls volanders, pòsters o díptics que es repartien en els partits. Però fou gràcies la traducció i publicació en català del "Còdic [sic] i Reglaments del Joc del Futbol-Rugby"¹⁰²⁴ (1925) que es va disposar d'una normativa accessible per a àrbitres, jugadors i espectadors. La funció primordial d'aquesta adaptació era facilitar el coneixement de les lleis del joc per part de l'estament arbitral. En aquest sentit, es buscava que poguessin millorar les seves competències en la interpretació i aplicació del reglament. També, es va fer pensant en els jugadors, de manera, que si aquests entenien el reglament, el nivell de joc milloraria, hi hauria menys conflictes al camp i s'aconseguiria un major desenvolupament de l'esport. A banda d'aquests dos grups, el públic va ser l'altre col·lectiu que es va tenir en compte a l'hora de publicar-lo. Es buscava que tingués una comprensió més àmplia de l'espectacle esportiu al qual assistia i de les seves normes per gaudir més del joc; també es pensava que si s'entenia millor què passava en els partits no es discutirien les decisions de l'àrbitre i es reduiria la violència verbal als camps.

En segon lloc, i des d'una òptica catalanista, el cop d'estat de Primo de Rivera va representar la prohibició del català a l'escola i a l'administració pública. De la mateixa manera, van desaparèixer gran part de les publicacions catalanistes, tot i que hi va haver certa permissivitat de difusió cultural en català, sempre que aquesta no fos per dur terme

¹⁰²¹ L'adaptació del reglament va ser un encàrrec de la Comissió d'Àrbitres de la Federació Catalana de Futbol Rugby, que presidia Baldiri Aleu. «Rugby. Nous codis i reglament de la F.C.F.R.», *La Veu de Catalunya* (Ed. Matí), 29 desembre 1925, 3. Aquesta tasca es va encomanar a Antoni Pelegrí, vicepresident de la Comissió. També formaven part d'aquesta en Josep Vilar, com a secretari, i en Jesús Sàbat, com a president del tribunal examinador. Federació Catalana de Futbol Rugby, *Còdic i reglaments del joc del Futbol-Rugby* (Barcelona: Josep Vila Impressor, 1925).

¹⁰²² «Rugby. Un excelente libro de B. Aleu», *El Mundo Deportivo*, 31 gener 1926, 4.

¹⁰²³ X, «El juego del "Football"», 382.

¹⁰²⁴ Federació Catalana de Futbol Rugby, *Còdic i reglaments del joc del Futbol-Rugby*.

a propaganda nacionalista. En aquesta conjuntura, les publicacions en la llengua catalana van formar part del procés de resistència silenciosa i militant contra la dictadura des del vessant lingüístic¹⁰²⁵. Així, i amb voluntat de promoure la llengua dins l'esport, la publicació del reglament va afavorir l'accés a un sector de població catalana i catalanista, que volia promoure els sentiments patriòtics en la seva llengua. En el pròleg del mateix llibret, s'interpel·lava a fer-ne divulgació a totes les persones que volguessin "ajudar en aquesta tasca de nacionalització del Futbol-Rugby"¹⁰²⁶. Amb anterioritat, i en un moment en què majoritàriament es publicava en castellà, coincidint amb altres iniciatives institucionals en defensa de la llengua i de l'autogovern, la Mancomunitat de Catalunya havia iniciat una tasca de propagació cultural i literària de la llengua catalana a l'esport¹⁰²⁷. Així doncs, i gràcies a la inèrcia de la modernització esportiva i a una articulació cultural orientada a la construcció nacional ja en l'etapa de la Mancomunitat¹⁰²⁸, es va aconseguir traduir i difondre el reglament.

En tercer lloc, l'adaptació de la normativa del joc del rugby també va respondre a la manca d'un vocabulari específic en català, farcit de mots en anglès i francès. Igual que passava amb altres esports, aquest va venir acompanyat d'una terminologia pròpiament anglesa i, a causa de la forta influència gal·la, també d'una gran quantitat de mots en llengua francesa. La seva traducció fou l'inici de la normalització lingüística de l'esport oval i el començament de la divulgació d'un llenguatge propi. La publicació del reglament va contribuir a bastir la terminologia catalana necessària al nou esport i, d'aquesta manera, impulsar el coneixement de la llengua escrita¹⁰²⁹. Dins l'obra, es reivindicava aquest buit assegurant que "feia ja molt de temps que's [sic]deixava sentir la necessitat d'un Reglament de Futbol-Rugby adaptat al català que no sols facilités el coneixement de les regles [...] sinó que establís les terminologies catalanes"¹⁰³⁰. Les capçaleres periodístiques en català van realçar l'esdeveniment, ràpidament van abraçar el nou vocabulari amb entusiasme i el van començar a emprar en les seves cròniques.

¹⁰²⁵ Torredadella i Brasó, «Els textos sobre educació física i esport en llengua catalana des del 1880 fins al 1938», 23.

¹⁰²⁶ Federació Catalana de Futbol Rugby, *Còdic i reglaments del joc del Futbol-Rugby*, 3-4.

¹⁰²⁷ Xavier Pujadas i Carles Santacana, «L'esport català i el fet nacional 1900-1939», *Revista de Catalunya*, núm. 65 (1992): 83-84.

¹⁰²⁸ Xavier Pujadas i Carles Santacana, «Esport, catalanisme i modernitat. La Mancomunitat de Catalunya i la incorporació», *Acàcia*, núm. 4 (1995): 120.

¹⁰²⁹ Neus Faura, «Tradició i innovació en la formació de la terminologia futbolística dels mitjans de comunicació», en *Futbol i llengua* (Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2007), 25.

¹⁰³⁰ Federació Catalana de Futbol Rugby, *Còdic i reglaments del joc del Futbol-Rugby*, 3.

Finalment, i igual que s'havia aconseguit amb el primer reglament publicat dels futbols moderns (1845) al poble de Rugby¹⁰³¹, i de la mateixa manera que havia succeït en altres països del continent europeu¹⁰³², s'esperava que la traducció del reglament fos un catalitzador per la seva propagació¹⁰³³. Amb aquesta potent eina de divulgació, es pretenia que es fes difusió entre els jugadors i els àrbitres, entre el públic que assistia als partits i, sobretot, entre la població esportiva catalana. S'esperava que la divulgació i coneixement de la normativa del joc servís com a eina de popularització de l'esport oval. Com es podrà comprovar a la resta d'aquest estudi, no es va assolir.

Pel que fa als espectadors, la primera vegada que un profà mirava un partit de rugby, si no anava acompanyat d'alguna persona amb coneixements de l'esport, el joc esdevenia, als seus ulls, un amalgama de cossos barallant-se per una pilota, tot donant cops de punys, puntades i empentes. En l'esport oval, les coses no eren pas sempre nítides, definides i clares, com en altres esports que podien ser seguits amb facilitat, fins i tot si no es coneixia la seva reglamentació¹⁰³⁴. Pociello mostra, per exemple, com el futbol era un joc simple, força individual, visual, aeri, fàcilment comprensible, que quan la pilota estava en joc, es veia clarament. Els espectadors, que no estaven dotats de cap competència específica, podien identificar-se amb un equip i observar el partit, reduir l'esport a una senzilla reglamentació que era fàcilment assimilable i els donava l'oportunitat de seguir l'esdeveniment sense dificultats. En canvi, el rugby era un joc complicat, sobretot en les fases dinàmiques col·lectives del joc que eren més fosques i que requerien una subtil reglamentació, implicant una competència més específica que es trigava més temps a adquirir¹⁰³⁵. Evidentment, hi havia lleis senzilles com les de la puntuació, el placatge alt o la prohibició de l'avant, però les lleis que estaven centrades a mantenir la pilota *viva* i les que implicaven la participació dels jugadors en el joc, eren més complexes. Per una banda, l'aplicació de la llei del fora de joc durant els partits era problemàtica, perquè cada fase del joc tenia reglamentacions específiques al respecte i amb diverses interpretacions. Per altra banda, eren certament difícils d'entendre les lleis que afectaven les fases col·lectives, tan dinàmiques —melé oberta i mol— com algunes de les estàtiques —servei de toc i melé. Aquestes tenien, a més d'una normativa molt específica sobre la limitació o

¹⁰³¹ *The Laws of Football played at Rugby School* van ser sancionades el 1845, essent les primeres regles publicades de qualsevol de les versions dels futbols moderns. Bodleian Library, *The Original Rules of Rugby* (Regne Unit: Bodleian Library, University of Oxford, 2009), 16.

¹⁰³² Popa, «Un sport anglais importé de France. Le rugby comme objet de recherche sur l'élite en Roumanie (1913-1940)», 270.

¹⁰³³ Federació Catalana de Futbol Rugby, *Còdic i reglaments del joc del Futbol-Rugby*.

¹⁰³⁴ Robert Poulain, *Le Rugby* (París: Presses Universitaires de France, 1975), 17.

¹⁰³⁵ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 59.

obligatorietat d'accions, llargues i complexes explicacions que no eren fàcils de seguir si no era sobre la pràctica. Però el que les feia més confuses i críptiques era que els fets punibles no eren visibles a l'ull no entrenat. Eren accions molt subtils, molt difícils de percebre per l'espectador que no havia jugat o que no se l'havia ensenyat a interpretar el joc¹⁰³⁶.

Aquesta ignorància i dificultat de comprensió de les regles generava certa desafecció entre el públic i l'esport oval. En aquella època, la reglamentació estava centrada en el gaudi del jugador, no en afavorir l'espectacularitat i visibilitat de l'esport. El joc era dels i per als esportistes, i no pas per als espectadors¹⁰³⁷. Des de la part normativa, no es buscava simplificar la lluita, com anteriorment havia fet el rugby a XIII (1895), que va eliminar les fases que alentien el joc o que no eren fàcilment perceptibles i comprensibles, fent l'esport més atractiu pel públic¹⁰³⁸. Tan sols el públic fidel i constant acabava entenent el joc. Els espectadors, en general, no van aconseguir superar la barrera de la primera impressió, atès que aquesta aparença de joc complex requeria un excessiu coneixement de la reglamentació, que no era fàcil d'entendre ni accessible pels no habituals. Com s'ha pogut veure, per la seva gran difusió territorial i nombre de practicants, això no va succeir a França. En haver arrelat el rugby en zones rurals de poblacions de petites i mitjanes dimensions, al contrari de Catalunya, Pociello apunta que, amb una xarxa social poc extensa i poblacions disperses, van tenir el temps i la paciència per aprendre el joc, on les audiències més reduïdes es prestaven millor a les transmissions d'aquestes competències¹⁰³⁹.

Tot i els esforços que es duïen a terme, convé subratllar que, en aquesta primera etapa d'aprenentatge de l'esport oval a Catalunya, la gran majoria de jugadors no tenien un coneixement de la lògica interna del joc, no havien vist mai un partit i els costava entendre la seva dinàmica. El fet paradoxal que comportava que l'acció per avançar, per conquerir terreny, implicava obligatòriament passar la pilota enrere i una normativa molt enrevessada del fora de joc, no ajudava a la seva comprensió. A més de tenir un reglament molt difícil d'interpretar, l'aprenentatge del joc, amb tota la seva complexitat, era un procés que comportava molt de temps, i molts dels esportistes no estaven disposats a invertir aquest temps. Tot i "el bon encert de publicar l'adaptació al català del reglament

¹⁰³⁶ Daniel Labetoulle, «Les règles du rugby», *Pouvoirs* 2, núm. 121 (2007): 26-28.

¹⁰³⁷ Norbert Elias i Eric Dunning, *Deporte y ocio en el proceso de civilización* (Madrid: Fondo de Cultura Económica, 1992), 247.

¹⁰³⁸ Collins, *How football began. A global history of how the world's football codes were born*, 139.

¹⁰³⁹ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 59.

de joc de la pilota oval¹⁰⁴⁰ i fet l'esforç facilitador per a la seva comprensió per a tota la comunitat *rugger*, en general no va tenir els efectes desitjats. Es buscava ajudar que jugadors i aficionats poguessin tenir un coneixement complet de la normativa del rugby¹⁰⁴¹, però sense els esforços pedagògics necessaris no va arribar a tothom. Tot i que estigués en català, i que les persones coneixedores de les regles afirmessin que la seva lectura era fàcil i agradable¹⁰⁴², el reglament era difícil d'entendre i ni jugadors ni públic van endinsar-se en la comprensió del joc des de la normativa, a causa de la dificultat de la seva assimilació. La complexitat del reglament va ser un obstacle afegit per la popularització de l'esport oval.

7.2.6 El gran nombre de jugadors necessaris per a un equip, combinat amb la competició per l'espai esportiu

Un altre fre molt important per a l'augment de practicants i la disseminació de l'esport oval a Catalunya fou el fet que s'havia de reunir una base molt gran d'esportistes amb trets molt diferenciats per conformar un equip.

Al fet que es necessités un gran nombre de jugadors —quinze— per configurar un equip, calia afegir-hi que s'havia de tenir una plantilla molt gran per poder disputar una temporada. Era necessari un gran nombre de practicants —entre trenta i quaranta persones— i es necessitava jugadors molt diferents, per la singularitat de l'esport —gent pesada, gent alta, gent ràpida, gent forta, etc.— persones amb característiques físiques molt específiques i amb trets molt diversos. Tot això va provocar que s'incrementés la dificultat de captar i involucrar esportistes per al món oval.

El rugby va haver de competir contra el futbol *associació*, molt estès i arrelat a Catalunya. El futbol era un esport molt popular i havia començat a esdevenir un fenomen de masses. El fet que es creés l'Associació de Fooball una vintena d'anys abans que la FCFR¹⁰⁴³, va ajudar al fet que el futbol pogués organitzar-se amb molta anterioritat a la de rugby. En el moment de la popularització de l'esport, el futbol estava molt més estructurat i va poder explotar aquesta massificació esportiva. També cal dir que, era un esport econòmic, molt estès, fàcil d'entendre i de practicar en qualsevol lloc i espai. Com s'ha esmentat anteriorment, amb poques explicacions es podia començar a jugar i la seva comprensió i reglamentació bàsica era molt senzilla. Essent dues variants del mateix

¹⁰⁴⁰ «“Codis i reglaments del rugby” adaptats al català», *La Publicitat*, 2 gener 1926, 3.

¹⁰⁴¹ «Rugby. Nous codis i regalment de la F.C.F.R.», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 29 desembre 1925, 3.

¹⁰⁴² «EI Còdig i reglaments del rugby, s'ha publicat en català», *L'Esport Català*, 5 gener 1926, 14.

¹⁰⁴³ Ros y Vila, «Interview con el Sr. Alesson», *Los Deportes*, 23 novembre 1902, 4-5.

esport, la gran majoria de la població es va decantar per la que li va resultar més fàcil i econòmica, és a dir, la del futbol associació.

El rugby també va haver de competir contra altres esports col·lectius que estaven emergint i arrelant en aquell moment —com el bàsquet, l'hoquei sobre herba i el beisbol— i que tenien una acceptació social més fàcil, una crítica més favorable i que requerien un nombre menor de jugadors de camp.

7.2.7 La difícil acceptació social d'un joc rural d'enfrontament

El joc del rugby, en la seva etapa d'arrelament, era molt rudimentari i la força prevalia sobre la intel·ligència, el xoc predominava sobre l'evasió. Una de les principals raons per la qual no va esdevenir un esport amb una àmplia difusió a Catalunya va ser que ni els esportistes ni els espectadors estaven preparats per l'alt nivell de contacte que comportava un joc. No estaven preparats per l'enfrontament físic cos a cos contra l'adversari, però tampoc pel contacte amb els companys. Cap dels dos no formava part de la seva construcció cultural i, en general, escollien esports amb una baixa freqüència al contacte físic¹⁰⁴⁴.

El contacte era part integral del joc. El cos, en el rugby, jugava en tots els sentits i amb tots els sentits, amb el fet de tocar i el de ser tocat. El contacte físic era pràcticament permanent i era un requisit indispensable de la normativa del joc, ja que no es podia guanyar la pilota sense una lluita prèvia cos a cos. Aquest contacte constant que es donava era d'una doble naturalesa: contra l'adversari i amb els companys, un d'oposició i un altre d'unió¹⁰⁴⁵.

Per una banda, en l'esport oval el combat físic —el contacte d'oposició— era molt freqüent i de gran intensitat, fins i tot sorprenia el profeta la primera vegada que veia un partit o assistia a un entrenament. S'ha de tenir en compte que el seu principi fonamental era l'acte d'avançar. Des del xut inicial i, quan es rebia la pilota, el portador intentava conquerir el màxim terreny possible, avançant amb l'oval a les mans contra una línia de front visible¹⁰⁴⁶. La primera confrontació física que es donava, com a element natural del joc, era aturar el portador de la pilota a través del placatge, enfrontament cos a cos, físic i dur. Cal dir que aquesta confrontació, en la qual el cos tenia un valor destacat des d'una

¹⁰⁴⁴ Jia Liu i Liangzhu Zhang, «Exploration of the Research Paradigm of Sports Sociology from the Perspective of Field Theory», *Frontiers in Sport Research* 3, núm. 3 (2021): 32.

¹⁰⁴⁵ Anne Saouter, *Être Rugby. Jeux du masculin et du féminin* (París: Édition de la Maison des sciences de l'Homme, 2000), 84-86.

¹⁰⁴⁶ Francisco Usero i Álvaro Rubio, *Rugby. La Actividad Física y Deportiva Extraescolar en los Centros Educativos* (Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, 1996), 45.

perspectiva funcional, va arrelar ràpidament al sud de França¹⁰⁴⁷. Com s'ha esmentat amb anterioritat, la geografia del rugby francès fou meridional i eminentment rural, un esport de camperols occitans¹⁰⁴⁸. Pociello mostrava com es va donar una adequació cultural perfecta entre la regió i *l'esport rei*, amb una articulació entre les virtuts i la comunitat que el va acollir. Valors com el de la utilitat de la força, el treball a l'aire lliure, el sacrifici per la comunitat, la lluita i la defensa del territori, la solidaritat i cert gust per la violència¹⁰⁴⁹. L'esport oval va servir al sud francès com a mitjà d'afirmació i com a expressió de les virtuts tradicionals camperoles¹⁰⁵⁰, mentre que Barcelona era una ciutat urbana moderna, menys tradicional que el sud francès, en procés de transformació i industrialitzada. Dins aquest context sociocultural, els esportistes barcelonins no tenien la mateixa relació amb l'ús instrumental del cos com a element de lluita i de combat, sinó que més aviat tenien una perspectiva estètica, higienista i regeneracionista de l'esport. Aquest contacte dur, amb predominança de la força física, va contribuir a generar aprehensió i aversió cap al rugby. Havien arribat i arrelat altres esports en els quals hi havia contacte en el joc, com el bàsquet o l'hoquei, però el contacte en aquests esports era un efecte col·lateral, ja que es jugava i s'intervenía sobre la pilota, no pas sobre la persona; no era consubstancial al joc, sinó que era un efecte circumstancial de l'esport. En canvi, en l'esport oval, quan el jugador portava la pilota, s'actuava directament sobre l'home per intentar frenar la seva conquesta de terreny amb una confrontació de força¹⁰⁵¹. El rugby era un combat intens, on la força física era plenament visible, essent un dels esports més durs de l'època¹⁰⁵². Era un esport de combat on no sols estava permès, sinó que era totalment necessari agafar, empentar, xocar i llençar tot el pes contra l'adversari, sempre separat pel límit de què era lícit i el que no ho era¹⁰⁵³.

Per una altra banda, el contacte de col·laboració amb els companys del mateix equip era un altre element essencial i molt diferencial del rugby. En diferents estadis del joc, es donaven fases on la tècnica col·lectiva era un element central, en què els jugadors del mateix equip s'agafaven per assolir una conquesta col·lectiva de la pilota¹⁰⁵⁴. En aquestes fases, es manifestava una ambivalència, tot lluitant contra els adversaris, els

¹⁰⁴⁷ Saouter, *Être Rugby. Jeux du masculin et du féminin*, 35-38.

¹⁰⁴⁸ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 28.

¹⁰⁴⁹ Pociello, 54-74.

¹⁰⁵⁰ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 72.

¹⁰⁵¹ Labetoulle, «Les règles du rugby», 25.

¹⁰⁵² Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 5.

¹⁰⁵³ Darbon, *Rugby d'ici. Une manière d'être au monde*, 63-65.

¹⁰⁵⁴ Hi ha quatre fases del joc en què es requereix una tècnica col·lectiva. Les fases dinàmiques són el mol i la melé oberta, mentre que les fases estàtiques són el servei de toc i la melé. Usero, *Rugby. Entrenamiento y juego*, 62 i 145.

cossos dels companys de l'equip es tocaven, lligant-se fermament entre ells. El contacte no buscava solament la negació del cos de l'altre, sinó que donava valor positiu al cos d'un mateix amb el del company. En aquest cas, l'esport oval presentava un interès particular, ja que la seva pràctica corporal superava els límits del tabú del contacte, especialment perquè es donava entre homes, que en general es caracteritzaven per una distància corporal en el comportament diari. Existia un contacte permès i acceptat que es considerava dins el límit de la decència, evidentment arbitrària, com un cop a l'esquena, donar la mà o una abraçada¹⁰⁵⁵. Però, dins el rugby, el contacte entre els jugadors en formar una melé era molt estret. Els jugadors, sense dubtar-ho, posaven el cap entre les cuixes dels companys, s'agafaven per la cintura, passaven la mà entre les cames de la seva primera línia —contactant amb els genitals del company—, els culs es recolzaven sobre espatlles, etc. Aquest contacte no només es donava en la melé, sinó que també es donava en les altres fases dinàmiques del joc, en què es produïa un lligam carnal estret entre els jugadors. Tot aquest contacte desinhibit entre homes que es donava era públic i visible.

Els esportistes de la ciutat no estaven avesats a tant contacte, sigui contra l'adversari o amb el company. No estaven habituats a què fos tan directe, visible i públic. Van interpretar el rugby com una pràctica primària, violenta i, de vegades, salvatge, amb certs tints d'homosexualitat, que no s'avenia amb la concepció cultural que tenien sobre el contacte a l'esport.

7.3 Conclusions

El rugby s'havia consolidat entre els esports practicats a Barcelona i la rodalia, amb un nombre estable de cercles i practicants. El següent pas havia de ser un creixement en quantitat de clubs a la ciutat, aconseguir la seva difusió pel territori, a més d'augmentar el nombre de jugadors i el nombre d'espectadors. Es buscava que l'esport oval que fos una pràctica popular i socialment activa.

S'anaven succeint els campions de les competicions, amb una gran igualtat en els campionats. Una bona mostra d'això va ser que el 1923 va guanyar el campionat la UES, mentre que el del 1924 fou guanyat pel CNB, el de 1925 pel RCSA i en el de 1926 el campió fou el FCB.

L'entrada en els clubs de futbol va beneficiar el rugby, donant-li una nova dimensió, adquirint més presència a la premsa esportiva i més espectadors en alguns

¹⁰⁵⁵ Saouter, *Être Rugby. Jeux du masculin et du féminin*, 86-87.

partits rellevants. Tot i això, excepte la secció del FCB, les altres van desaparèixer en poc temps, sense donar els fruits necessaris.

Aquesta efervescència i increment ràpid de clubs dels primers anys es frenà en sec, a conseqüència de diversos factors. Un dels principals fou el cop d'estat de Primo de Rivera: la modificació de la llei d'associacions, que va passar a exercir molt més control en les activitats dels cercles; la clausura de la Mancomunitat, va tallar en sec els incipients inicis de finançament dels esports minoritzats i les polítiques públiques esportives; i, sobretot, va impedir la participació del rugby català als Jocs de París de 1924, que el món oval va rebre amb una gran decepció i desencant, reduint l'esforç i la lluita pel desenvolupament de l'esport.

L'excessiva centralitat de la capital catalana va impedir que l'esport oval arribés a tot el territori. Les polítiques centrades bàsicament en el seu creixement a Barcelona per part de les institucions que el governaven no va ajudar en la seva difusió. Tot i l'intent dels clubs de fer promoció i exhibicions a diferents poblacions catalanes, el rugby no va aconseguir sortir de la Ciutat Comtal.

Cal esmentar, també, que aquest va patir un dèficit infraestructural durant tot el període previ a la Guerra Civil, i disposava de molt pocs espais adequats per a la seva pràctica. Els camps de joc disponibles eren escassos, en part per les característiques d'extensió d'espai necessàries i per la necessitat de disposar de gespa. A això, se li havia de sumar el fet que tenien un cost econòmic de lloguer i de manteniment molt elevat. Els clubs que només es dedicaven al rugby no van aconseguir, en general, els espais necessaris per dur a terme els entrenaments i els partits, principalment pels costos econòmics. Tanmateix, les grans entitats multiesportives de caràcter urbà i popular, seguint la dinàmica de la transformació urbana, van poder tenir els seus camps i promocionar-lo. Malgrat aquestes incorporacions, no van existir a Catalunya de manera simultània més de tres camps on poder jugar.

La imatge social d'esport violent va ser un altre element que no el va afavorir. A causa dels relats construïts pels diaris catalans, els esportistes el veien com un esport violent, bàrbar i brutal, i no es van sentir atrets per aquesta nova disciplina esportiva.

Tampoc la dificultat de comprensió del joc va facilitar el seu desenvolupament, en gran part, a causa de la seva normativa. No era un esport simple d'entendre en l'àmbit reglamentari i tampoc era evident la lògica interna del joc. S'havia de veure molts partits i estar assistit per alguna persona que entengués el joc, per poder desxifrar el que succeïa al camp. De cara als practicants, l'esport comportava un període llarg d'aprenentatge per culpa de la gran quantitat de destreses que s'havien de dominar individualment i

col·lectivament per poder jugar. Els esportistes barcelonins no van voler invertir tot aquest temps i van preferir esports més senzills.

Un altre aspecte que no va afavorir la difusió de l'esport oval era la gran quantitat de jugadors que es necessitaven per configurar un equip i, a més, d'un planter molt ampli per afrontar una temporada. Altres esports amb els quals es competia per la captació de nous esportistes necessitaven una base molt menor de persones involucrades. Si a això s'hi suma la gran popularitat que tenia el futbol, autèntic pol de captació de nous esportistes, no contribuïa a augmentar la base de jugadors de rugby.

Finalment, el no estar avesats culturalment al contacte estret i dur, tant contra l'adversari com amb els companys d'equip no va afavorir la seva expansió.

A conseqüència de tots aquests factors, l'esport oval no va aconseguir mai formar part de la cultura esportiva dominant al país durant aquells anys. Mai no va assolir una democratització territorial, restant circumscrit a la ciutat de Barcelona, amb l'excepció de Sant Boi de Llobregat. Les estratègies de difusió, poc variades i molt poc efectives, no van ajudar a la popularització. Comparat amb altres esports, el rugby, gradualment, va anar perdent practicants i audiència, essent bàsicament un esport minoritzat, malgrat tot el seu progrés i la seva competitivitat.

8. El descens de clubs i l'inici del conflicte territorial: els efectes de la crisi del rugby a Catalunya (1924-1928)

En el capítol anterior, s'ha pogut veure com després de la fase de creixement ràpid dels clubs fins al 1923, el rugby català s'endinsava en una petita etapa d'estancament en què es mantenia estable el nombre de clubs. L'entrada dels clubs de futbol, que havia de suposar una fase d'estabilitat econòmica i de creixement de practicants, no va ajudar a la creació de nous clubs, tot i que la popularitat que tenia el futbol va afavorir la presència pública de l'esport oval en els rotatius. Poc després, i a causa de diversos factors polítics, econòmics i socials, aquest va entrar en crisi.

En aquest capítol, es veuran els efectes que va provocar la crisi en el rugby català i com aquest va aconseguir sobreviure a aquesta etapa tan complexa i difícil. En el capítol, que està estructurat en quatre apartats, primerament s'identificaran les causes que van provocar el descens dels clubs i l'abandonament del joc per part dels jugadors, a més d'exposar les dificultats de relació entre les federacions Espanyola i Catalana amb seu a Barcelona. Seguidament, i amb la lenta penetració d'aquest a Madrid, encara que amb una ràpida institucionalització, s'exposarà el gran impacte que va provocar l'entrada de la Federación Centro de Futbol Rugby en el si de la FER, amb l'inici un fort conflicte territorial, que va acabar amb la creació d'una nova federació.

En el tercer apartat, s'observarà com l'escissió patida dins la FER va provocar una bicefàlia en el rugby estatal, amb una pèrdua de legitimitat de la FER, que va finalitzar amb la reunificació, però també amb el trasllat a Madrid de la seu de la federació estatal. Finalment, es veurà com es va produir una petita recuperació a Catalunya amb la constitució de diversos clubs, en part, gràcies a l'efecte crida que va tenir l'Exposició Universal de Barcelona de 1929.

8.1 El descens de clubs i la pèrdua de practicants

Des de l'entrada de l'esport oval a Catalunya, la tasca de creació de clubs i seccions es va produir de manera autònoma, pràcticament sense ajustos federatius ni institucionals. El 1925, participaren nou clubs en les diverses competicions organitzades per la FCFR¹⁰⁵⁶,

¹⁰⁵⁶ Participaren la Unió Esportiva Santboiana, el Rugby Club Sant Andreu, el Real Club Deportivo Español, la Unió Esportiva Sants, el Futbol Club Barcelona, La Societat Amateur de Rugby, el Club Deportivo Júpiter i el Club Deportivo Europa.«Rugby. Campionat de Catalunya», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 6 gener 1925, 7-8; «Rugby. El Calendario del campeonato», *El Mundo Deportivo*, 23 desembre 1925, 3.

mentre que en el segon semestre de 1926, tan sols en quedaven cinc en actiu¹⁰⁵⁷. Com s'ha vist en el capítol anterior, el rugby havia entrat en una crisi, els efectes de la qual s'analitzaran a continuació.

8.1.1 Abandonament progressiu de clubs i de practicants

El rugby havia perdut l'empenta i el seguiment públic dels anys fundacionals i, malgrat l'esforç dels impulsors, no havia aconseguit traspasar el llindar de popularitat per ser un esport àmpliament seguit, sinó que es movia en cercles molt reduïts¹⁰⁵⁸. L'esport oval català, en aquesta etapa, no va sobrepassar mai la frontera de nou equips en competició i no va obtenir prou interès per esdevenir un esport de masses.

Hi havia un gruix de jugadors que es va mantenir estable fins al primer semestre de 1926. Fins aleshores, i quan es desmembrava un equip, els jugadors passaven a integrar-se en altres equips o fundaven un altre club i el nombre de cercles es mantenia relativament constant.

Hi ha diverses raons que explicarien l'inici del declivi i que afectaren amb major o menor intensitat el conjunt de clubs. Entre les principals, hi ha la gran sotragada que va significar la no participació en els Jocs Olímpics de París de 1924, que havien estat sens dubte un vector de motivació per a la competició. Raons sociopolítiques, vinculades amb el règim dictatorial, van fer que molts clubs es desmembressin. Altres clubs van patir una baixa de practicants, combinada amb un cert afebliment de la dinàmica esportiva, i les creixents dificultats econòmiques que els acabaren d'ensorrar. Cal dir que la majoria de clubs que van aturar la seva activitat per una combinació de les raons plantejades.

El Club Natació Barcelona i el Club Natació Atlètic —segon i tercer club de la història— van interrompre la seva pràctica a finals del segon semestre de 1924, en primer lloc, pels enfrontaments amb la FCFR. Oficialment, la Catalana va donar de baixa els dos clubs de natació per impagaments i va suspendre els respectius responsables de les seccions a perpetuïtat per actuacions antiesportives¹⁰⁵⁹. Aquests dos clubs, més el RCDE, es van quedar sols al capdavant de la FER, mentre que els altres cercles van abandonar l'organització¹⁰⁶⁰. D'altra banda, el rugby va perdre empenta en aquests clubs quan es va confirmar que no es podria enviar un XV català als Jocs de París. Totes dues societats

¹⁰⁵⁷ Es mantenien en competició la Unió Esportiva Santboiana, el Rugby Club Sant Andreu, la Unió Esportiva Sants, el Futbol Club Barcelona i la nova incorporació del Club Esportiu Catalunya. «El Campionat de Catalunya de rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 3 octubre 1926, 9.

¹⁰⁵⁸ Toran, *Michel Reynard. Una vida de compromís Del rugbi a la deportació*, 57.

¹⁰⁵⁹ «Rugby», 29 agost 1924, 1.

¹⁰⁶⁰ Abandonaren la FER el CADCI, la UE Sants, la UE Santboiana i el FC Barcelona. «Rugby», *El Diluvio*, 13 setembre 1924, 17.

havien participat en els Jocs Olímpics d'Anvers de 1920, i un nombre important d'aquests esportistes havien format part en els respectius XV titulars¹⁰⁶¹. Els clubs de natació tenien la ferma esperança que un contingent català es desplaçés a jugar i, en confirmar-se que no es produiria aquest desplaçament, van perdre cert interès per la pràctica de l'esport oval. A més, tampoc hi havia futur en la següent cita Olímpica. Acabats els Jocs de París, i amb l'absència de les nacions britàniques i la baixa participació de seleccions en el torneig —van participar només tres seleccions¹⁰⁶², mentre que de futbol en van ser catorze— el rugby va desaparèixer del programa Olímpic dels Jocs de 1928, a Amsterdam. Tots aquests elements, combinats amb la gran dificultat per trobar camp i els costos que comportava participar en els campionats, van fer que les seccions perdessin energia i progressivament disminuïssin l'activitat fins a tancar a finals de 1924. Va ser un cop molt dur, ja que es perdien dos dels clubs pioners que havien ajudat a la seva penetració i arrelament a Catalunya, a més de ser dos dels principals impulsors de la seva institucionalització. Es perdien dirigents amb experiència organitzativa i de gestió, a més de molts vincles esportius amb federacions catalanes i estatals i amb estaments esportius.

Pel que fa al CDJ i el CADCI, el 1925 van deixar l'activitat, principalment per raons polítiques. Com s'ha comentat en el capítol anterior, després de l'episodi contestatari de protesta popular espontània, de caràcter polític i originat en un partit entre el CDJ el FCB en homenatge a l'Orfeó Català, van se clausurades ambdues institucions¹⁰⁶³. En el Júpiter, igual que en el FCB, va quedar prohibida qualsevol activitat del cercle obrerista i catalanista. La joventut de la secció de rugby al club —s'havia creat uns mesos abans¹⁰⁶⁴—, juntament amb el tancament de les activitats esportives, va provocar que no en tornés a formar secció el segon semestre de 1925. També, la desaparició del CADCI va respondre a maniobres polítiques del règim dictatorial primorriverista. Materialitzada l'ocupació del CADCI pels Sindicats Lliures, després del cop d'estat —ocupació, buidatge i usurpació—, la Secció Permanent d'Esports i Excursions i les seves subseccions foren apartades del *Centro de Dependientes*. Els *Lliures* van

¹⁰⁶¹ Alguns d'aquests esportistes olímpics que formaven part habitualment dels XV dels clubs de natació foren els germans Joan Trigo i Marià Trigo (waterpolo), els germans Francesc Gibert i Lluís Gibert (waterpolo), en Joaquim Rossich (waterpolo), en Lluís Meléndez (atletisme), n'Alfons Tussell (Waterpolo), en José Luis Lasplazas (rem) i en Jordà Vallmajó "Rossini" (lluita grecoromana). «Rugby. Unió E. Samboiana, 3; C.N. Barcelona, 0», *La Publicidad*, 1 febrer 1922, 3. «Rugby en el Hipódromo», *La Vanguardia*, 12 març 1922, 11. Spy, «Rugby. El Club Natación Barcelona vence al C.N. Atletich por 9 puntos a 0», *Sports*, octubre 1923, 10.

¹⁰⁶² En el torneig, tan sols participaren les seleccions de França, Estats Units i Romania. Max Blay, «En el estadio de Colomnes, el "Rugby" Olímpico no proporciona las grandes emociones esperadas», *Aire Libre*, 20 maig 1924, 16-17; «Rugby», *El Diluvio*, 20 maig 1924.

¹⁰⁶³ Joan Manuel Tresserras, «La construcció periodística de l'esdeveniment i l'escenari de l'estadi esportiu a la premsa catalana (1925/1989)», *Periodística*, núm. 2 (s.d.): 182.

¹⁰⁶⁴ «Esport Local. C.D. Júpiter», 13.

prohibir l'accés a les infraestructures dels antics membres del sindicat, limitant l'entrada només als esportistes afins al règim¹⁰⁶⁵. L'organització dels diversos esports del centre van entrar en una etapa molt difícil. Malgrat l'ocupació del sindicat del comerç, el rugby va seguir la seva lluita i va continuar disputant partits entre 1923 i 1925. "L'actuació dels jugadors de rugby esdevé en aquells temps d'una noblesa potser encara inconeguda; davant la impossibilitat de fer-ho d'altra forma, els partits són per cada un d'ells un homenatge al seu Centre perseguit"¹⁰⁶⁶. Amb bones actuacions esportives, els partits eren un espai important de socialització i de lluita activa dels membres del sindicat obrerista. Tot i estar en una situació legalment irregular, la participació en els campionats era tolerada per la majoria dels clubs. Així i tot, per part dels cercles espanyolistes van forçar la retirada del club del campionat i de la FCFR¹⁰⁶⁷, que havia presidit una part del 1924 i del 1925¹⁰⁶⁸. Malauradament, i en un moment crític, el campionat i la federació perdien un club més. Una gran part dels jugadors blau-i-or passaren a formar part de l'equip del FCB, inclinant encara més la secció i el club cap al catalanisme, a més d'aportar un bon nombre de jugadors de gran qualitat, reforçant el club blaugrana i convertint-lo en un dels dominadors del panorama esportiu oval català. Sis mesos després, i amb diversos exjugadors del CADCI en el XV titular¹⁰⁶⁹, el FCB es proclamaria campió de Catalunya i d'Espanya. "L'any 1925 el governador civil, Milans del Bosch, feia signar a totes les entitats documents d'adhesió al règim. Indicació que se li feu de manera indirecta al CADCI i que els socis rebutjaren. Davant la negativa, s'ordenava el tancament total del Centre a primers de novembre"¹⁰⁷⁰.

El primer semestre de 1926, es retirava la Societat Amateur de Rugby, principalment per incapacitat de mobilitzar els seus jugadors, després de diversos *forfaits* en els partits disputats a començament d'any. Aquell inici de Campionat de Catalunya fou força decebedor. Molts equips no aconseguien reunir el mínim de jugadors per poder disputar els partits. Un titular força evocador de tot just la tercera jornada del torneig apuntava que "*Otra vez se trunca la normalidad del campeonato*"¹⁰⁷¹. D'aquella jornada, per una raó o una altra, no es va acabar cap dels tres partits programats. La primera volta, encara

¹⁰⁶⁵ Moran, 195.

¹⁰⁶⁶ Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, «Secció Permanent de Sports i Excursions.», *Acció*, abril 1932, 37.

¹⁰⁶⁷ Dellas, «Rugby. Segunda jornada del campeonato de Cataluña», *El Diluvio*, 2 març 1926, 27-28.

¹⁰⁶⁸ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta al Governador Civil de la Província de Barcelona», 20 setembre 1924, Caixa 430, Expedient 11609, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico Barcelona.; Dellas, «El caciquismo de la Federación o el afán de federativo», 15.

¹⁰⁶⁹ Alguns d'aquests jugadors foren Blasco, Isart, Casimiro Baidés, Ferran Carreras, Josep Aguilar, Francesc Canela, Ruiz i Folch.

¹⁰⁷⁰ Moran, «El CADCI. Guerra i memòria espoliada (1936-1939)», 281.

¹⁰⁷¹ T, «Otra vez se trunca la normalidad del campeonato», *El Mundo Deportivo*, 25 gener 1926, 1.

amb set equips, acabaria pràcticament de la mateixa manera, amb dos dels tres partits suspesos. En l'encontre que es va arribar a disputar, un dels equips tan sols va poder presentar dotze jugadors al camp¹⁰⁷². L'opinió pública es preguntava què estava succeint per tal que “aquest esport mascle passi la crisi que està passant” i si era mereixedor de l'oblit en què se'l tenia, sense arribar a una conclusió concreta¹⁰⁷³.

La decadència de l'esport oval a Catalunya era clara i evident, malgrat existir una espurna d'esperança amb l'acordat Campionat d'Espanya (1926) entre les Federacions Catalana i Centro, que havia d'actuar “*de poderoso reactivo que precisa entre nosotros el viril deporte del balón oval*”¹⁰⁷⁴. Si bé el partit, amb victòria catalana, va tenir una gran repercussió als principals rotatius del país i, per bé que el FCB va clausurar la temporada enfrontant-se al campió del torneig francès, estava entrant en un decaïment molt visible.

Finalitzada l'experiència de la secció de rugby de l'Europa el 1926, la temporada següent encara veuria desaparèixer dos clubs més. El RCDE dissoldria la seva secció. El club va decidir clausurar-la per un estalvi econòmic i amb la intenció de practicar únicament la versió del futbol associació¹⁰⁷⁵. Això va provocar una disputa entre la secció de rugby i la directiva del club blanc-i-blau, encapçalada per Genaro de la Riva. Els jugadors, fortament enfrontats amb la directiva, van ser acusats d'antilarrivistes¹⁰⁷⁶. La qüestió era que es perdia un equip més en un moment crític.

Transcorregut el descans que s'havien imposat els clubs durant les festes de Nadal, el Club Esportiu Catalunya, format uns mesos abans¹⁰⁷⁷, seria exclòs del Campionat de Catalunya per dos *forfaits* consecutius, d'acord amb el reglament de la FCFR¹⁰⁷⁸. Els components de l'equip roig-i-vermell acabarien fusionant-se amb RCSA¹⁰⁷⁹, igual que alguns membres del desaparegut Español¹⁰⁸⁰, que també s'integraren dins la disciplina de l'entitat andreuca, aconseguint d'aquesta manera salvar-la de la desaparició.

¹⁰⁷² Dellas, «El final de la primera vuelta del campeonato de Cataluña de rugby», *El Diluvio*, 16 febrer 1926, 23.

¹⁰⁷³ J.M., «Rugby. L'estat actual d'aquest esport», *L'Esport Català*, 31 maig 1926, 2.

¹⁰⁷⁴ «Rugby. El momento actual en el rugby catalán», *El Mundo Deportivo*, 17 març 1926, 1.

¹⁰⁷⁵ «Rugby. Baja sensible», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 12 juliol 1926, 5-6.

¹⁰⁷⁶ «Foot-Ball. Dicen de Barcelona que...», *La Voz de Menorca*, 17 juliol 1926, 1.

¹⁰⁷⁷ «Rugby», *La Vanguardia*, 10 setembre 1926, 13.

¹⁰⁷⁸ «Rugby», *La Vanguardia*, 9 gener 1927, 19.

¹⁰⁷⁹ Zyx, «Rugby. Varia noticias», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 23 gener 1928, 11.

¹⁰⁸⁰ «Rugby. Del momento Actual», *La Vanguardia*, 14 gener 1927, 9.

	1925	1926	1927	1928
1	Unió Esportiva Santboiana	Unió Esportiva Santboiana	Unió Esportiva Santboiana	Unió Esportiva Santboiana
2	Rugby Club Sant Andreu	Rugby Club Sant Andreu	Rugby Club Sant Andreu	Rugby Club Sant Andreu
3	CADCI	Real Club Deportivo Español	Unió Esportiva Sants	Futbol Club Barcelona
4	Real Club Deportivo Español	Unió Esportiva Sants	Futbol Club Barcelona	
5	Unió Esportiva Sants	Futbol Club Barcelona		
6	Futbol Club Barcelona	Societat Amateur de Rugby		
7	Societat Amateur de Rugby	Club Deportivo Europa		
8	Club Deportivo Júpiter	Club Esportiu Catalunya		
9	Club Deportivo Europa			

Taula 15. Clubs que disputaren competicions oficials de la Federació Catalana de Futbol Rugby (1925-1928). Elaboració Pròpia

8.1.2 Dificultats i reptes per sobreviure

A l'inici de l'any 1927, tan sols seguien quatre equips actius¹⁰⁸¹, després del fort descens de clubs de 1926. Semblava que el rugby català havia tocat fons, però encara quedava marge per seguir el declivi. Costava molt que els cercles congreguessin els seus jugadors per als partits i l'absentisme era molt apreciable. El partit del campionat que *“entre el Sans y el San Andrés debía celebrarse en la tarde del pasado domingo, no pudo verificarse debido a la incomparecencia de la mayor parte de los jugadores que debían integrar el equipo de la U. S. de Sans”*, i de manera molt justa *“lograron los rojos alinear los jugadores reglamentariamente necesarios para no ser a su vez declarados forfait”*¹⁰⁸². Una sèrie continuada de derrotes i la pèrdua dels seus millors jugadors va provocar que una altra entitat abandonés la competició a final de temporada. I és que els verds-i-blancs del Sants deixaven de practicar rugby, i l'esport oval català es quedava amb el menor nombre de clubs de la seva curta història.

La decadència palpable a finals de la temporada 1926-1927 exigia plantejar responsabilitats. Es considerava que la culpa residia en tots els engranatges que formaven part de la comunitat oval catalana. La responsabilitat es repartia entre jugadors, dirigents i estaments federatius. Per una banda, als jugadors se'ls demanava més compromís amb els clubs i amb l'esport, atès que es tenia la impressió que tan sols assistien als partits si el seu equip tenia opcions de guanyar-lo o si es podien lluir personalment. Si bé hi havia un

¹⁰⁸¹ Com es veu a la Taula 15, restaven actius la UES, el RCSA, la USS i el FCB.

¹⁰⁸² «Rugby. Del momento Actual», 9.

grup de veterans que eren *verdaderos entusiastas*, fidels a l'esport i al club, i que estaven a totes les batalles que s'havien de disputar, amb ells no n'hi havia prou. Les noves incorporacions no estaven disposades al mateix sacrifici. Es trobaven avorrits d'aquesta rutina que s'havia tornat habitual de lluitar per la supervivència. Veien que el rugby no arribaria més enllà d'on es trobava: un esport molt minoritari, pràcticament sense reconeixement social, i sempre al llindar de la seva desaparició. Pel que fa als directius, es necessitaven persones noves al capdavant dels clubs, amb energia i empena. Una nova generació havia de prendre el relleu. En relació amb els estaments federatius, faltava iniciativa i, fins i tot, entusiasme. La seva passivitat era un llast per l'esport. Se'ls convidava a lluitar, conjuntament amb els directius dels clubs i jugadors, i a remar plegats per salvar-lo. Havien de col·laborar de manera unida per trobar solucions i intentar reflotar-lo. Si es feia d'aquesta manera, s'intuïa que l'esport oval desapareixeria definitivament de Catalunya¹⁰⁸³. Algunes de les propostes que se suggerien per sortir de l'atzucac foren les següents: buscar el suport dels cercles esportius barcelonins més destacats, recolzant econòmicament o acollint l'esport entre les activitats practicades; un major esforç de les federacions i les persones que les dirigien a la propagació del rugby; incrementar les infraestructures per a la pràctica a Barcelona, pel fet que tan sols es podia jugar al camp de la Santboiana i es feia difícil pel públic tenir un fàcil accés i pels clubs anar-hi a entrenar; que es juguessin partits abans o després dels de futbol, moment en què una gran quantitat de gent el presenciava i s'interessava per veure'l; i que s'alimentés una entesa més estreta entre els quatre clubs que encara aguantaven en competició per establir una estratègia comuna de treball¹⁰⁸⁴.

Cal tenir en compte que l'abandonament de la pràctica del rugby per part d'alguns cercles va comportar una gran disminució de partits disputats i, en conseqüència, una inferior presència als rotatius. Com que no hi havia activitat, no es produïen esdeveniments que fossin noticiables i això va abocar a una pèrdua d'espai en els diaris. En part, aquesta pèrdua de protagonisme va ser per la minva del suport social i del poc interès que podien generar les seves notícies, i també per la transformació que s'estava duent a terme en el si de la premsa esportiva. Aquesta va deixar de ser portaveu d'entitats o d'esports minoritaris per convertir-se en un mitjà de comunicació professionalitzat i amb un caràcter empresarial, gràcies a l'eclosió de l'esport com a espectacle i de masses,

¹⁰⁸³ «Rugby. Del momento Actual», 9.

¹⁰⁸⁴ Zix, «Rugby. Nuestra fatalidad», *El Mundo Deportivo*, 16 gener 1927, 2; Zix, «Consideraciones a la situación actual», *El Mundo Deportivo*, 31 gener 1927, 5; A.S., «Rugby. Un sol camp de Rugby», 3; Zyx, «Rugby. Enfados no...», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 10 octubre 1927, 9.

esdevenint essencialment un negoci¹⁰⁸⁵. Tot i que alguns fidels al rugby es lamentaven i expressaven obertament que era de “doldre que un dels esports més complets que es practiquen tingui reservat en els periòdics esportius de la nostra terra un espai tan petit com el que tenen, essent així que per la seva importància mereixeria una atenció preferent”¹⁰⁸⁶. Amb l’abandonament per part dels rotatius, l’esport oval esdevindria pràcticament invisible. Es va entrar en un període d’indiferència per part de la premsa, que va començar a prescindir-ne en les seves pàgines i va perdre la poca cobertura mediàtica que encara mantenia.

En aquells moments, la preservació de la pràctica del rugby va estar subjecte al vincle entre aquelles persones que compartien els mateixos desitjos i esforços personals per mantenir-lo amb vida. S’havia de conservar un entramat competitiu mínim per poder garantir la seva supervivència i la de les societats que el practicaven. En aquest moment crític, es va passar de centrar els esforços a captar més públic i intentar popularitzar l’esport, en una lluita per no desaparèixer. “*Con todo esto y lo que, en consecuencia, viene con ello, no dará lugar a dudas de que, si existe rugby, es puramente por el puñado de entusiastas que, con todos los ambientes y con todos los aires, siguen el camino del deporte*”¹⁰⁸⁷ i no pas per qualsevol classe d’ajuda institucional. Es continuava tenint grans dificultats financeres i una gran manca d’espais per a la pràctica. Quedaven pocs esportistes i, excepte la Unió Esportiva Santboiana i el Futbol Club Barcelona, als altres cercles els costava reunir prou *ruggers* per poder construir un equip. En aquells moments que el rugby estava pràcticament tocat de mort, només seguia amb vida per la passió i entrega dels seus devots que lluitaven per la seva supervivència.

¹⁰⁸⁵ Pujadas, «Els orígens de l’esport a la Catalunya contemporània: entre la modernització del lleure i la massificació (1870-1936)», 21-24.

¹⁰⁸⁶ J.M., «Rugby. L’estat actual d’aquest esport», 2.

¹⁰⁸⁷ Zyx, «Rugby», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 22 agost 1927, 8.

Any	Nombre de clubs ¹⁰⁸⁸	Nombre de partits ¹⁰⁸⁹
1924	9	110
1925	9	72
1926	8	57
1927	4	33
1928	7 ¹⁰⁹⁰	31

Taula 16. Partits amistosos i oficials disputats en el període 1924-1928. Elaboració pròpia

Per tancar aquest apartat, es transcriurà una columna del *Xut!*, que evoca el desànim existent entre la comunitat *rugbística* durant aquest període de profunda crisi i com es veia l'abisme al qual l'esport estava abocat. La gran majoria de les persones que escrivien als rotatius i que estaven plenament implicades en l'esport oval es mostraven abatudes per l'esforç fet i per la desaparició que s'intuïa ben aviat. La columna resumeix fidelment l'opinió sobre la seva salut en aquesta etapa d'extrema dificultat.

“El Rugby està malalt.

- I doncs, com ha estat això? Que potser ha agafat la passa?

- La passa, rai... Poc ens preocuparia si això fòs... Molt pitjor és el que té. Ho pot ben creure.

Tan greu és la seva malaltia, que no sabem pas si en sortirà. Cregui que estem desesperats. Després de tants sacrificis com portem fets per ell, i ara que creïem que anava a fer un canvi i que s'enrobustiria, ara... ja farem prou si el salvem. És dolorós, molt dolorós tenir d'abandonar les esperances que en ell teníem posades... Tanta d'il·lusió que ens va fer quan va veure la llum entre nosaltres... Els primers dies, i això ja ho sap vostè, cresqué ple de vida, amb una empenta que feia preveure que amb poc temps arribaria a un grau de desenrotllament magnífic. Després perdé una mica la seva ufana, però no hi donàrem gaire importància, creient que seria un ensopiment passatger, però ja pot veure si n'anàvem d'equivocats les nostres suposicions... I ara, molt em temo que no hi siguem a temps per salvar-lo.

- Però, vol dir que no en fa un gra massa? Què hi diu el metge?

- El metge? No me'n parli dels metges! Moltes consultes, moltes visites, molts pegats per aquí, vaselina per allà i ensabonades i raspallades a l'esquena, i al capdavant, res. Jo crec que ells són, en molta part, responsables de l'estat en què avui es troba. Com més són, menys s'entenen. L'un proposa una cosa, i l'altre creu que s'ha de fer el contrari. Cregui'm que és un fàstic. Parlen molt, però no fan res de bo. I el malalt cada dia està pitjor. Fins he arribat a creure, vista l'actuació d'alguns d'aquests senyors, que, en lloc de salvar-lo, el que busquen és que es mori. I tot perquè cada un d'ells voldria fer surar la seva opinió per sobre de totes les altres. Com més necessari es fa que s'ajuntin les seves voluntats i les de tots els que pel malalt s'interessen, per procurar arrencar-lo de la tomba de l'oblit i la indiferència, més obstacles posen perquè això no sigui possible, i tot és dir que no té res, que ja li passarà, encara que ni jo ni ningú no se'ls cregui gens ni mica. Jo, per la meua part, estic convençut que la malaltia que pateix no és altra cosa que una encefalitis letàrgica, i no em sorprendria gran cosa que, al millor dia, creéssim que dorm, i el

¹⁰⁸⁸ Nombre de clubs que disputen alguna competició oficial de la FCFR o que disputen partits amistosos en l'any natural.

¹⁰⁸⁹ Nombre de partits que es disputen, oficials i amistosos, en l'any natural recollits per la premsa.

¹⁰⁹⁰ Només tres clubs disputaren competicions oficials el 1928. Zyx, «Rugby. Calendario del campeonato de Cataluña de rugby», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 23 gener 1928, 11. A finals d'any es van crear quatre nous clubs, però aquests no jugaren cap partit oficial fins al 1929. Match, «El Campeonato catalán y la “Copa Encoratjament” se jugarán a la vez, bajo dos clasificaciones distintas tomando parte los seis equipos existentes», *El Mundo Deportivo*, 23 desembre 1928, 4.

trobéssim mort. La meva opinió és que, si volem salvar-lo, tenim de treure-li la son de les orelles. Entre tots hem de fer força soroll, moure xivarri, escandalitzar a tothom, despertar-lo d'aquest ensopiment que el mata. Del contrari, cregui'm que no hi ha res a fer.

- Francament, crec que té raó. El rugby, com les persones, com moltes de coses, necessita moviment, exercici, si es vol que creixi sa i robust. La indiferència i quietud d'avui, l'ha de portar, més tard o més aviat, a la més trista de les morts, i després... R.I.P.”¹⁰⁹¹.

8.1.3 La crisi interna de les federacions i la seva difícil articulació

L'aparició de la Federació Catalana a inicis del 1923 va endegar una sèrie de problemàtiques i dificultats d'entesa i d'articulació amb la Federació Espanyola. La FER s'havia creat, bàsicament, per la gestió del rugby estatal des de la proximitat per quan existissin altres federacions regionals, per les relacions institucionals fora de Catalunya i per tal que l'esport oval català, sota la bandera espanyola, participés en els Jocs Olímpics de París de 1924. Un cop aquestes funcions van deixar de ser necessàries, la FCFR va prendre la iniciativa i el lideratge, ja que aquesta institució va ser creada amb la intenció de “*cuidar de la buena marcha del rugby y de los Clubs en Cataluña*”¹⁰⁹².

A les darreries de 1923, s'inicien una sèrie de conflictes entre ambdues federacions, amb tan sols set clubs existents i més d'una vintena de delegats entre una federació i l'altra. Amb la pèrdua de protagonisme de la FER, van començar a aparèixer antipaties i antagonismes personals entre els cercles. La Catalana va estar dirigida per clubs amb un tarannà més aviat catalanista com el CADCI, el FC Barcelona, el RC Sant Andreu, la Santboiana o la US Sants. Però la font de conflictes era que ambdues federacions tenien els mateixos temes a tractar i una visió molt diferent del món oval. La gestió del dia a dia del rugby a Catalunya la portava la FCFR, però aquesta havia de sollicitar autorització a l'Espanyola per implementar les resolucions que acordaven. L'única tasca de l'estatal era sancionar o revocar les decisions de la Catalana. A tall d'exemple, en l'organització d'un partit contra un equip de mariners britànics, la FCFR va formar un comitè seleccionador que va decidir aprovar la participació en l'equip nacional català de jugadors forans. Aquesta va requerir l'autorització de la FER, tal com indicaven els reglaments de la Catalana. L'Espanyola, presidida pel RCDE —Javier de Salas¹⁰⁹³— i, de manera arbitrària, va decidir en contra de la participació de jugadors estrangers. La Catalana va haver de cedir i, així, només van participar en el partit jugadors locals¹⁰⁹⁴. Trip, destacat columnista d'*El Mundo Deportivo*, opinava que tindria lògica una Federació Espanyola si

¹⁰⁹¹ «El rugby està malalt», *Xut!*, 11 gener 1927, 6.

¹⁰⁹² C.F., «Rugby. El momento actual en el rugby catalán.», *El Mundo Deportivo*, 5 desembre 1923, 3.

¹⁰⁹³ «Rugby», *El Diluvio*, 13 setembre 1924, 17.

¹⁰⁹⁴ Trip, «Incompatibilidades Federativas», *El Mundo Deportivo*, 14 març 1924, 1.

haguessin existit altres federacions regionals, però era absurd que aquesta s'immiscís en un afer que no li pertocava i que fes de seleccionadora per la Catalana. La FER, segons ell, “*únicamente fue creada entreviendo la posibilidad de alguna relación internacional*” i com que no es disputaven partits d'aquesta mena, i mentre no n'hi hagués de programats, no calia que la FER intervingués en el govern del rugby català¹⁰⁹⁵. Per una banda, el CNB, CNA, RCDE i HRC controlaven majoritàriament la FER¹⁰⁹⁶ i, per l'altre, el FCB, el CADCI, la USS, la UES i el RCSA controlaven la FCFR. Des dels inicis d'ambdues federacions, els clubs esmentats es van posicionar en dos bàndols, que lentament van anar distanciant-se fins a arribar al punt que el primer grup va voler deixar les dues federacions i separar-se “*formando otra Federación, Unión o Liga de Rugby*”¹⁰⁹⁷. Entre altres elements, el detonant va ser un cas de violència física¹⁰⁹⁸ que s'havia produït mesos abans, amb el delegat del RCSA com a principal responsable.

Malgrat que la crisi interna catalana amb una lluita entre federacions havia fet arribar a un “*estado cismático del Rugby*”¹⁰⁹⁹, aquesta escissió no es va arribar a produir. A l'assemblea general de setembre de 1924, en la que van estar representats tots els clubs existents, es retiraren de la reunió els delegats del CADCI, UES, RCSA i USS. Absents aquests clubs, la FER va decidir dissoldre la FCFR i substituir-la per un “*Comité provincial de Barcelona*”¹¹⁰⁰ amb uns nous estatuts¹¹⁰¹. En aquest context, a començaments de la temporada d'hivern de 1924, la Catalana va donar la baixa federativa per suposats impagaments al Natació Barcelona, Natació Atlètic, al Español i l'Hel·lènic, clubs que ocupaven els principals òrgans directius de la FER, a més de desqualificar a perpetuïtat a Jaume Camino i Xavier Lasplazas, delegats a la Catalana per part del CNA i CNB respectivament¹¹⁰².

Aquesta complicada mecànica bi-federativa va quedar relativament aparcada a l'acabament de 1924, quan es van desfer els equips que lideraven aquestes maniobres, el CNA, el CNB i l'HRC. Tot i que va haver-hi alguna polèmica més amb la modificació dels reglaments de la FCFR, a l'inici de 1925, les aigües lentament es van anar calmant.

¹⁰⁹⁵ Trip, 1.

¹⁰⁹⁶ «Rugby. Club de Natación Athletic», *El Diluvio*, 10 setembre 1924, 14.

¹⁰⁹⁷ «Futbol Rugby», *La Vanguardia*, 21 juny 1924, 10.

¹⁰⁹⁸ Acabat un partit molt tens entre el Rugby Club Sant Andreu i el Club Natació Barcelona, al camp del Sant Andreu, el públic va intentar agredir l'àrbitre —Sr. Camino, president de la FER—. El Sr. Payerols, delegat del RCSA, se'l va acusar d'inacció. Per aquests fets, va ser desqualificat de per vida per la FCFR. «Rugby. Después de los sucesos del domingo, prosiguen las descalificaciones?», *El Mundo Deportivo*, 9 abril 1924, 2.

¹⁰⁹⁹ J, «Rugby. Consecuencia del cisma. Una carta de D. J. Trigo», *Mundo Deportivo*, 5 setembre 1924, 3.

¹¹⁰⁰ «Rugby», 13 setembre 1924, 17.

¹¹⁰¹ «Rugby», *El Diluvio*, 11 octubre 1924, 16.

¹¹⁰² «Futbol», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 31 agost 1924, 2.

Amb la renovació a finals d'any de gran part dels antics dirigents i l'entrada de les noves generacions a la Catalana, les escomeses es van anar suavitzant. Aquesta feixuga relació entre ambdues federacions va ser un factor més que ajuda a explicar el reduït desenvolupament que va tenir el rugby a la Ciutat Comtal i al territori durant els anys entre 1924-1926.

8.2 El control en la gestió del rugby estatal

El desembre de 1925, ingressà a la FER la Federación Centro de Rugby (FCR). Arran d'aquesta adscripció, novament van tornar a començar conflictes en el govern del rugby estatal, aquesta vegada per factors externs als clubs catalans. Es va endegar una lluita entre federacions pel control a escala estatal, que va comportar tota una sèrie de confrontacions territorials entre Madrid i Barcelona.

8.2.1 De les primeres exhibicions a l'organització del rugby a Madrid

A l'inici de la dècada dels anys vint, la presència de l'esport oval no era habitual als diaris madrilenys, però tampoc era estranya. Com va passar en els inicis a Catalunya, bàsicament es narraven partits disputats en els quals participaven equips francesos o la selecció francesa. Quan es va començar a jugar a Catalunya, de manera esporàdica van començar a aparèixer notícies sobre el rugby català¹¹⁰³. Malgrat tot, va passar molt inadvertit a la capital espanyola fins al 1923, amb l'organització per part de la FER del primer Campionat d'Espanya¹¹⁰⁴. Va ser a partir d'aquest torneig que van començar a aparèixer, de manera més freqüent, notícies en els rotatius de la capital estatal.

A finals d'abril d'aquell any, i seguint l'exemple de Barcelona, es va començar una campanya d'introducció de l'esport oval en què es van intentar organitzar els primers entrenaments a Madrid, i per poder disputar partits amb equips *nacionals* la tardor següent. Es va fer una crida pública als esportistes madrilenys perquè estiguessin ben preparats físicament al moment d'inscriure's per practicar el *nou* esport¹¹⁰⁵. Tot just un mes després, i igual que s'havia fet a la Ciutat Comtal dos anys abans, es disputava el primer partit a Madrid entre dos equips francesos d'alt nivell, esdeveniment organitzat per l'empresa *Stadium Metropolitano*¹¹⁰⁶. El partit havia despertat tanta curiositat com

¹¹⁰³ «El rugby», *Stadium. Revista Ilustrada*, 26 novembre 1921, 1.

¹¹⁰⁴ «Futbol-rugby: Primer Campeonato de España», *Stadium. Revista Ilustrada*, 1 febrer 1923, 76-77.

¹¹⁰⁵ «Rugby. Campaña de iniciación», *La Libertad*, 29 abril 1923, 3.

¹¹⁰⁶ El preu de les entrades anava des d'una pesseta de l'entrada general *de fondo*, passant per una pesseta i mitja la de *lateral*, fins a les tres pessetes i mitja de *tribuna*. «Stadium Metropolitano», *Heraldo de Madrid*, 18 maig 1923, 5.

interès entre el públic madrileny i, tot i el mal temps, va haver-hi una considerable entrada amb més de 12.000 persones per veure jugar el Biarritz Olympique i el Stadoceste Tarbais¹¹⁰⁷. El rei Alfons XIII, accionista de l'empresa organitzadora i gran amant de l'esport oval¹¹⁰⁸, va assistir al partit, donant una certa distinció social a l'esdeveniment. Arbitrat pel president de la FER, en Jaume Camino, l'encontre va ser vist amb entusiasme pels assistents. Un cop passat el desconeixement inicial, el públic va gaudir i sorprendre's amb el joc, "*puediendo decirse que este deporte ha gustado mucho y llegará a apasionar quizá tanto o más que el fútbol*"¹¹⁰⁹. En qüestió de dues setmanes, es van disputar tres partits a l'estadi madrileny. A més de l'encontre mencionat, el 31 de maig van jugar el Biarritz Olympique contra el CNA¹¹¹⁰ i, novament, el Biarritz contra una Selecció de la Costa Basca el 3 de juny¹¹¹¹. El públic va anar decaient igual que la novetat i, en el darrer partit, l'assistència va ser més aviat pobre, donant-se per acabades les exhibicions amb l'arribada de l'estiu. Aquests partits van ser els primers que es van donar dins el món oval a l'estat amb mires d'obtenir beneficis econòmics empresarials a l'Estat. Van ser partits organitzats per una empresa que buscava el lucre econòmic a través de l'espectacle esportiu del rugby¹¹¹².

Després de la forta irrupció d'aquests partits d'exhibició, no es troben notícies significatives del rugby madrileny fins a finals de 1924, en què dos equips madrilenys disputaren un partit. Més d'un any i mig després del primer partit formal a Madrid, el desembre de 1924, el Britania Rugby Football Club, secció adscrita al Real Madrid CF i formada pràcticament només per jugadors britànics, derrotava a l'Athletic Club de Madrid, format amb jugadors britànics, francesos i locals, al camp del club blanc de la Ciudad Lineal¹¹¹³. A les darreries d'any, hi va haver notícies d'un altre duel entre ambdós equips¹¹¹⁴, a més d'un partit d'entrenament entre dues formacions del Britania RFC, per preparar un encontre de desempat que els havia d'enfrontar a la Sociedad Deportiva de

¹¹⁰⁷ L'assistència varia segons les fonts, entre les 10.000 i les 18.000 persones. «Foot-Ball Rugby», *La Correspondencia de España*, 21 maig 1923, 2.

¹¹⁰⁸ El Rei, amb set anys, va estar present al primer partit de rugby jugat a Portugal. Dabor, «En Rugby. Match de polo», *Diario Universal*, 1 setembre 1908, 1; «O "Tiro e Sport" no Porto», 11. «Los Reyes de España en Londres», *Diario Universal*, 2 novembre 1919, 1.

¹¹⁰⁹ «Partido de Rugby», *La Vanguardia*, 22 maig 1923, 15.

¹¹¹⁰ «Un peu de tout», *L'Intransigent*, 28 maig 1923, 3.

¹¹¹¹ «Domingo deportivo. En Madrid "Rugby"», *La Voz*, 4 juny 1923, 7.

¹¹¹² J. Mateos, «Fútbol Rugby», *Madrid Sport*, 7 juny 1923, 6-7.

¹¹¹³ El XV titular del BRFC fou: Sivan, Mc. Lean, Gorman, Dumcombe, Willmore, Curtis, Morrison, Leigh, Bell (capità), Edwards, Roach, Hook, Ridley, García i Huchingson; mentre que la de l'Athletic fou: Kreisler, Bereny (capità), Lizcano, Nido, Maura, Conesa, Rici, Farando, Bonnet, Hurtado, Frores, Troyano de los Ríos, Chávarri, Barela y Lafleur «Rugby. El Britania venció al Athletic por seis a ocho», *El Liberal*, 9 desembre 1924, 2.

¹¹¹⁴ «Partido de Rugby», *El Liberal*, 12 desembre 1924, 4.

la Academia de la Infanteria de Toledo¹¹¹⁵, amb la qual ja havien jugat el novembre d'aquell any a Toledo¹¹¹⁶.

L'inici de l'any següent va ser amb més equips i més partits. El primer semestre de 1925, es jugarien partits amistosos entre el Athletic Club de Madrid, el Real Madrid FC, la Academia de Infanteria de Toledo, la Agrupación Deportiva Ferroviaria i la Real Sociedad Gimnástica Española, tot i que sense un format de competició i sense cap regularitat. Pel que fa al segon semestre, la premsa va registrar molt pocs partits, però sí tot el procés de creació i organització d'una nova federació de rugby a la capital espanyola. A finals de 1925, amb el lideratge de la Sociedad Gimnástica i la Ferroviaria, es va convocar tots els clubs que el practicaven a una reunió, amb la intenció de crear una federació que agrupés els clubs de Madrid i la seva àrea d'influència¹¹¹⁷. El 7 de desembre de 1925, al local social de la Gimnástica, amb els delegats del club amfitrió i de la Ferroviaria, i amb l'assistència d'un representant de la FCFR, es va crear la Federación Centro de Futbol Rugby¹¹¹⁸ (FCR).

A Madrid, a diferència de Catalunya, l'esport oval es va vehicular només a través de societats multiesportives, en lloc d'associacions que es dediquessin únicament al rugby. El més probable, igual que havia succeït amb els primers clubs creats a París, és que els seus associats busquessin afavorir la participació social, en lloc de l'especialització que es donava en els clubs monoesportius, que en general buscaven el rendiment. Aquests prioritzaven la socialització dels seus membres respecte al triomf¹¹¹⁹. En totes les seccions formades aleshores, el futbol era l'esport en què més destacava el club.

8.2.2 De la institucionalització a l'organització de les primeres competicions federatives

La creació del nou òrgan rector de l'esport oval a Madrid, tot ampliant la pràctica organitzada i institucionalitzada a altres indrets de l'Estat, va comportar l'inici d'una forta crisi dins el reduït món oval, escenificant-se en l'esport altres tensions existents en l'àmbit polític¹¹²⁰.

¹¹¹⁵ «Rugby», *El Liberal*, 24 desembre 1924, 4.

¹¹¹⁶ «Rugby», *El Castellano*, 24 novembre 1924, 4.

¹¹¹⁷ «Rugby. Una Federación madrileña», *La Libertad*, 5 novembre 1925, 3.

¹¹¹⁸ La junta va quedar composta per Ángel Leoz com a president, Antonio del Prado com a vicepresident, Francisco Díaz com a secretari, César Palomino com a tesorero-comptador, Juan M. Gancedo i Carmelo Davalillo com a vocals. La seu social es va domiciliar al local social de la *Real Sociedad Gimnástica Española*, al Carrer de Barbieri, 22. Es va convocar a l'*Athletic Club* i al *Real Madrid FC*, però no consta que assistissin a l'esmentada reunió. «Rugby. Constitución de la Federación Centro», *La Nación*, 12 desembre 1925, 7.

¹¹¹⁹ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 28.

¹¹²⁰ El Directori Militar va desballestar els elements que considerava de catalanitat. Va clausurar la Mancomunitat de Catalunya, va arraconar el català de la vida quotidiana, va destituir dels ajuntaments a

Uns dies després de la seva constitució, la nova federació va fer la demanda formal d'ingrés a la FER. En l'Assemblea General, celebrada al local social del RCDE, després de l'elecció de la nova junta, el nou president —Baldiri Aleu— va compartir amb els delegats i membres la demanda d'ingrés¹¹²¹, que fou acceptada. L'adhesió del nou òrgan rector madrileny donava un nou sentit i una nova dimensió a la FER. La que havia de ser una notícia molt positiva i esperançadora pel creixement i el desenvolupament de l'esport oval es va convertir realment en una font constant de problemàtiques. L'ingrés de la FCR va ser l'inici d'un conflicte territorial entre catalans i madrilenys que duraria poc més de vuit anys, fins a l'emancipació de la FCFR dels organismes del rugby estatal el 1934¹¹²².

La nova FCR va començar a prendre forma, dotant-se dels elements necessaris per organitzar el seu primer torneig. Abans, però, i amb la intenció de preparar el equips madrilenys pel campionat regional, la federació va organitzar “*un torneo en que podrán participar todos los equipos de la región Centro que lo soliciten, y en el cual se disputará una magnífica copa donada por una marca de automóviles*”¹¹²³. El gener de 1926, es va organitzar per primera vegada una competició formal, la Copa Rugby¹¹²⁴, que va enfrontar els quatre equips que s'inscrivieren en el torneig: la Gimnástica, la Ferroviaria, l' Athletic i la Equitativa¹¹²⁵. Per impossibilitat temporal¹¹²⁶, la final no es disputaria fins a principis de maig, esdevenint aquest el primer partit de pagament entre dos equips locals¹¹²⁷. Al Stadium Metropolitano, amb poc públic, es va adjudicar la primera Copa l' Athletic Club de Madrid¹¹²⁸.

totes les persones elegides i va instaurar la censura a la premsa, entre d'altres coses. Termes, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1839)*, VI:312-14.

¹¹²¹ Federació Espanyola de Rugby, «Carta al Governador Civil de Barcelona comunicació de nova junta», 15 març 1925, Caixa 420; Expedient 11213, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico de Barcelona. El document està datat del març del 1925, però si s'analitza la premsa, l'assemblea es va celebrar a finals de desembre de 1925.

¹¹²² La Federació Catalana de Futbol Rugby aconseguiria la seva independència esportiva el 1934 amb la creació de la Federació Internacional de Rugby Amateur, de la qual en va ser membre fundador. Gràcies a aquesta autonomia esportiva, la selecció catalana va poder competir en l'àmbit internacional. Fabra, «La Federación Catalana de Rugby ha sido reconocida como Federación Nacional, por la Internacional», *El Dia Gráfico*, 3 gener 1934, 14.

¹¹²³ «Rugby. Se organiza un torneo», *El Sol*, 18 desembre 1925, 6.

¹¹²⁴ El “Rugby” va ser un automòbil popular en la segona meitat de la dècada dels anys 1920. Era un model d'una companyia dels EEUU, el *Star*, que va ser rebatejat en arribar a Europa. «La IV Exposición Internacional de l'Automòbil», *L'Esport Català*, 3 juny 1925, 6.

¹¹²⁵ Els noms complets dels equips que es disputaren aquest torneig fou: *Real Sociedad Gimnástica Española*, *Asociación Deportiva Ferroviaria*, *Athletic Club* i *La Equitativa*. «Rugby. El torneo copa “Automóviles Rugby”», *La Nación*, 24 desembre 1925, 6.

¹¹²⁶ No es va poder disputar la final per les dates que havia estat programada, ja que es va encavalcar amb l'inici del primer campionat regional. Un cop aquest va haver acabat, es va jugar la final de la Copa. «Rugby. El Athletic Club gana el torneo», *La Libertad*, 11 maig 1926, 6.

¹¹²⁷ «La final de la Copa Rugby», *El Liberal*, 29 abril 1926, 2.

¹¹²⁸ La final la varen disputar l' Athletic Club i la Gimnástica, amb el resultat final de 6 a 0. El titulars de l'equip campió foren els següents: Simón (R), Radford, Samba, Bäuer, Pedraja, Simón (E), Bereny, La

Així, després d'una sèrie de partits aïllats a finals de 1924¹¹²⁹, més els disputats el 1925, i tot just després d'aquest breu certamen de preparació, es va organitzar el primer campionat regional de la FCR. Es va preparar una lliga a doble volta, en què participarien cinc equips, afegint-se als anteriors de la Copa l'equip castellà de La Sociedad Deportiva de la Academia de Infantería de Toledo¹¹³⁰. A principis de febrer de 1926, i davant d'un nombrós públic, es disputava la primera jornada del primer campionat de la regió centre al Stadium Metropolitano entre els cercles de la Academia de Toledo i l' Athletic Club¹¹³¹. Tot i que semblava que el rugby no s'adequava al caràcter dels espanyols per la seva duresa, amb lentitud anava penetrant entre el jovent madrileny¹¹³². Malgrat les resistències al fort contacte que comportava el joc, els seus valedors no el van considerar un esport brutal. El que sí que es va posar sobre la taula era la importància de l'entrenament per practicar-lo, ja que el "*juego tolera brusquedades que lo único que exigen es cierta preparación física en los hombres que lo practican*"¹¹³³.

A començaments d'abril, s'acabava la primera volta amb l'Academia de Toledo i l' Athletic Club al capdavant de la classificació, en què es va jugar als camps del Stadium Metropolitano, Ciudad Lineal, Campo del Polígono de la Escuela de Gimnasia a Toledo i al camp de la Federació de la Carretera de Canillejas.

En vistes d'organitzar un campionat estatal entre el campió de la Centre i de la Catalana, es va fer una reunió entre totes les federacions a Barcelona, on es va acordar celebrar-lo a Catalunya, a més de començar els treballs de preparació d'una Selecció Espanyola per competir contra el XV del Gall¹¹³⁴.

Tot just iniciada la segona volta del campionat, es va acordar suspendre-la a petició de la FER. Atès que, si es jugava tota la segona volta, aquest acabaria molt tard i obligaria a disputar el Campionat d'Espanya a finals de la primavera, amb el perjudici pel joc i pels esportistes que comportava que fes massa calor. Per aquest motiu, i per tal d'escollir el representant regional que participaria en l'esmentat campionat, es va acordar que es jugués un partit entre els dos primers classificats de la primera volta¹¹³⁵. La

Cerda, Pablo, Méndez Vigo, Delgado, Manzarbeitia, Otaño i Troyano. «Rugby. El Athletic gana la Copa Rugby», *La Nación*, 11 maig 1926, 7.

¹¹²⁹ En el 1924, hi ha constància que van disputar partits tres equips de la regió centre: Athletic Club, la Sociedad Deportiva de la Academia de Infantería de Toledo i el Britania Rugby Football Club, secció que pertanyia al Reial Madrid F.C. «Todos los deportes. Rugby», *El Castellano*, 24 novembre 1924, 4; «Partido de Rugby», 12 desembre 1924, 4.

¹¹³⁰ «Rugby. El campeonato regional del Centro», *El Siglo Futuro*, 2 febrer 1926, 2.

¹¹³¹ «Rugby. Empieza el campeonato», *La Nación*, 8 febrer 1926, 6.

¹¹³² «El "rugby" en España», *Heraldo Deportivo*, 15 febrer 1926, 8.

¹¹³³ Juan Deportista, «El "Rugby" Prospera», *Mundo Gráfico*, 3 febrer 1926, 6.

¹¹³⁴ «Rugby. El Campeonato de España», *Heraldo de Madrid*, 6 març 1926, 2.

¹¹³⁵ «Rugby. El campeonato regional», *La Voz*, 16 abril 1926, 7.

Academia de Toledo va derrotar als blanc-i-vermells, esdevenint el primer campió de la regió centre¹¹³⁶, cosa que li donava l'oportunitat de participar el segon Campionat d'Espanya, el primer interregional, contra el FCB, que havia assolit el campionat català.

Aquesta final havia de ser un pas transcendent, que ajudaria l'esport oval català a fer el salt qualitatiu definitiu per captar l'atenció del públic. Per primera vegada, jugarien dos equips representatius de dues federacions diferents un partit de rugby¹¹³⁷. L'encontre va despertar una gran expectació a la premsa i “entre l'afició a aquest esport”¹¹³⁸. Havia de ser “*el primer eslabón de la serie ininterrumpida de campeonatos españoles que este año tan brillantemente van a iniciarse*”¹¹³⁹. Tot i alguna queixa pel camp triat¹¹⁴⁰, la final es va disputar el 13 de maig de 1926 en el camp del degà, sota la direcció de David Cuyás, amb entrada gratuïta¹¹⁴¹. El FCB, en un “*campo repleto de gente*”¹¹⁴², va derrotar als campions de la Centre, esdevenint el primer Campió d'Espanya interregional¹¹⁴³.

Cal destacar que, malgrat uns certs desacords, també es va intentar organitzar un encontre que havia d'enfrontar les seleccions madrilenya i catalana. El partit, que s'havia programat per finals de maig a Madrid¹¹⁴⁴, es va haver d'ajornar fins a l'inici de la temporada següent¹¹⁴⁵, en què tampoc es va arribar a jugar. S'acabava l'any amb un relatiu bon funcionament d'ambdós campionats (1926-1927) i s'iniciaven les segones voltes el gener de 1927, sense aparents problemes, exceptuant la poca quantitat de clubs i de jugadors que participaven en els equips.

¹¹³⁶ «Rugbi. La Academia, Campeón de la Región Centro», *El Castellano*, 19 abril 1926, 4.

¹¹³⁷ Juan Fina, «La primera final del Campeonato de España. El Barcelona venciendo a la Academia de Toledo, por 19 puntos a 0, conquista el título de Campeón de España», *El Mundo Deportivo*, s.d., 1926 maig 14 edició, 3.

¹¹³⁸ «Campionat d'Espanya de Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 13 maig 1926, 11.

¹¹³⁹ «Rugby. La I final del Campeonato de España entre el F.C. Barcelona y la Academia de Toledo», *El Mundo Deportivo*, 9 maig 1926, 3.

¹¹⁴⁰ N. de la R., «Rugby. El Barcelona, primer campeón de España», *Heraldo de Madrid*, 14 maig 1926, 5.

¹¹⁴¹ L'entrada a l'esdeveniment va ser gratuïta perquè l'equip militar de l'*Academia de Toledo*, degut a la seva reglamentació interna, no podia participar en proves o tornejos en què es pagués entrada. La FER, d'acord amb la Catalana i la *Centro* van accedir, ja que també van veure la possibilitat de fer propaganda i difusió de l'esport oval. «Rugby. La final del campeonato de España», *La Época*, 12 maig 1926, 3.

¹¹⁴² «La final del campeonato de Rugby», *El Castellano*, 18 maig 1926, 3.

¹¹⁴³ Pel FCB van sortir en el XV titular: Estapé, Duffo, Rues, Aiximeno, Bori, Blasco, Isart, Folch, Rossini, Baidés, Carreras, Aguilar, Fuster, Ruiz i Fontanella. Fina, «La primera final del Campeonato de España. El Barcelona venciendo a la Academia de Toledo, por 19 puntos a 0, conquista el título de Campeón de España», 3.

¹¹⁴⁴ «Rugby. Ante le “match” Cataluña-Centro», *La Nación*, 13 maig 1926, 7. «Rugby. El “F.C. Barcelona” guanya el Campionat peninsular en un brillant partit amb els cadets de l'Acadèmia de Toledo (19 a 0)», *La Publicitat*, 14 maig 1926, 5.

¹¹⁴⁵ «Rugby. Cosas regionales», *La Voz*, 12 juny 1926, 7.

8.2.3 Les fonts del conflicte territorial entre la Federación Centro de Rugby i les federacions espanyola i catalana amb seu a Barcelona

Amb la creació d'aquesta nova Federació, va arrencar l'expansió del rugby per l'estat espanyol, però també s'inicià una pugna territorial pel seu control. En el procés d'ingrés, va haver-hi diversos incidents que il·lustren el rol de centralisme esportiu que volia jugar la capital espanyola i la resistència que es va oferir des de Barcelona. Aquests fets van anar enrairint l'ambient entre els representants de la Centro i de la Catalana, que un any després tindria fortes repercussions amb un trencament de l'esport oval entre Espanya i Catalunya.

El primer i principal focus de totes les altres problemàtiques que es generarien fou l'intent de trasllat de la FER a Madrid, dies després l'adhesió de la Centro. Aquest va esdevenir un problema persistent i enquistat. Una altra font molt important d'incidents va ser l'intent de concretar un partit que havia d'enfrontar el XV espanyol contra el francès, que es va organitzar sense coneixement de la FER. A més, caldria afegir-hi les desavinences en la gestió, l'organització i la presa de decisions. La resistència per part dels organismes catalans de cedir-ne el control va ser l'escenificació d'una lluita simbòlica de contestació i identitària traslladada al camp esportiu entre Catalunya i Espanya.

En primer lloc, en els inicis de gener de 1926, es va donar un intent frustrat de traslladar la FER a Madrid per part de la FCR. S'ha de tenir en compte que l'Estat, en plena dictadura primoriverista, va voler organitzar una política esportiva centralitzadora, en què hi havia un procés subjacent espanyolitzador per tal de debilitar el catalanisme¹¹⁴⁶. Amb el missatge nacionalista i centralista de fons dels reaccionaris espanyols¹¹⁴⁷, des de la capital es va engegar una campanya de reubicació de l'organisme estatal, per així poder tenir el control i la supervisió del rugby a Espanya¹¹⁴⁸. Es va informar que s'estaven fent gestions amb la Catalana per dur-lo a la capital, però *“como es en Cataluña donde mayor desarrollo ha adquirido en la afición española ese deporte y allí se juegan campeonatos hace algún tiempo, la idea encuentra cierta resistencia”*¹¹⁴⁹. Fins i tot, i com a mesura de pressió, van demanar que es fes una assemblea per tal *“que se discuta el traslado de la Federación Nacional de Rugby a Madrid”*¹¹⁵⁰. Des de Barcelona, es van mostrar inflexibles, ja que el moviment esportiu del

¹¹⁴⁶ Xavier Torredadella, «La Escuela Central de Gimnasia del Ejército de Infantería en Toledo (1919-1930). Textos y contextos en la configuración de la educación física y el deporte militar en España», *Revista Universitaria de Historia Militar* 8, núm. 16 (2019): 198.

¹¹⁴⁷ Bunk, «Sport in an Authoritarian Regime: The Primo de Rivera Era in Spain, 1923-30», 101.

¹¹⁴⁸ «Rugby. La Federación Nacional a Madrid», *La Libertad*, 5 gener 1926, 4.

¹¹⁴⁹ «Rugby. La Federación Nacional», *La Voz*, 8 gener 1926, 7.

¹¹⁵⁰ «¿Se trasladará a Madrid la Federación Nacional?», *El Siglo Futuro*, 4 gener 1926, 3.

rugby estava situat a Catalunya, i l'Espanyola va continuar tenint la seva seu a la Ciutat Comtal.

Un altre conflicte, més enllà de les tibantors polítiques entre els estaments organitzatius, fou l'organització d'un partit entre la selecció espanyola i la francesa. S'ha de tenir en compte que, a finals del 1925, el Dr. Henrie Gutierrez —conegut a Espanya com a Enrique Gutiérrez¹¹⁵¹— va ingressar a la FCR com a assessor tècnic¹¹⁵², i va esdevenir un any després president d'aquesta¹¹⁵³. A la tardor de 1926, a través del Dr. Gutiérrez —francès i membre de la Federació Francesa de Rugby¹¹⁵⁴— i amb el suport del rei Alfons XIII¹¹⁵⁵, es van iniciar els *pourparlers* per a la disputa d'un partit entre les seleccions espanyola i francesa¹¹⁵⁶, que havia de ser el primer partit internacional de la selecció estatal¹¹⁵⁷. Sense el coneixement ni l'autorització de la FER¹¹⁵⁸, l'assessor de la FCR va concretar la disputa d'un encontre entre ambdues seleccions¹¹⁵⁹.

Certament, i emmarcats en una lluita esportiva, política, cultural i econòmica, es va produir una forta resistència catalana a aquest afany centralista espanyol, reivindicant la legitimitat de la Federació Espanyola de Rugby domiciliada a Barcelona. El centre neuràlgic estava situat a Catalunya i es tenia un millor nivell organitzatiu de les entitats, dels organismes rectors i del joc per part dels jugadors. En ple enfrontament per l'esmentat partit i, amb l'afany de portar les regnes de l'esport oval estatal a Madrid, la FCR va deixar de pagar les quotes designades a la FER¹¹⁶⁰, generant un altre conflicte i enrarint més les relacions entre ambdós organismes.

8.3 L'esclat del conflicte territorial en la lluita de poders entre el centre i la perifèria

Producte d'aquesta temptativa de control del rugby amb l'intent de recentralització de seu òrgan de govern dins l'Estat, de la seva manera d'operar fora del reglament intern existent de la FER i de la seva manera d'actuar separada i autònoma, es va desembocar

¹¹⁵¹ Enrique Gutiérrez era el nom castellanitzat per la premsa de l'Henrie Gutierrez, afincat a Madrid i procedent del País Basc-Francès. Per aquest treball, s'adoptarà el nom castellanitzat.

¹¹⁵² «Rugby. La Federación Centro nombra un asesor técnico», *El Siglo Futuro*, 30 desembre 1925, 3.

¹¹⁵³ «Rugby. Se ha reconstituido la Federación Centro», *La Nación*, 15 gener 1927, 5.

¹¹⁵⁴ N.D.L.R., «France contre Galles et Espagne», *L'Athlète*, 4 abril 1928, 1.

¹¹⁵⁵ «Rugby. Se celebrarán en España dos matchs de rugby hispanofranceses», *Heraldo de Madrid*, 6 octubre 1926, 5.

¹¹⁵⁶ «Rugby. La importante reunión de anoche en la Federación Española», *El Mundo Deportivo*, 5 març 1926, 1.

¹¹⁵⁷ «Rugby», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 1 març 1926, 7.

¹¹⁵⁸ «Acerca del proyecto de dos matchs Francia-España», *Mundo Deportivo*, 17 octubre 1926, 2.

¹¹⁵⁹ «Rugby. Un encuentro Francia-España», *La Época*, 8 octubre 1926, 3.

¹¹⁶⁰ Mis, «Rugby. Placatge», *Xut!*, 15 febrer 1927, 8.

en una forta confrontació entre les federacions amb seu a Madrid i a Barcelona. La negociació unilateral del partit de rugby entre un XV espanyol i un XV francès directament amb la FFR va provocar el trencament definitiu. La Centro, en tenir el partit acordat i no rebre l'autorització pertinent per disputar-lo, va decidir actuar sense consideracions de cap mena i va determinar que continuaria amb l'esdeveniment esportiu. Per intentar tenir legitimitat per arranjar l'encontre entre francesos i espanyols, i sense la voluntat d'arribar a un acord, des de la capital espanyola van decidir separar-se de la FER. El resultat fou la creació d'una nova federació estatal que volia monopolitzar la representació espanyola en l'àmbit internacional.

8.3.1 L'escissió de la FER i la creació de la Rugby Unión Española

Igual que succeïa en altres nacions europees, en el període d'entreguerres, l'esport va ser utilitzat com a instrument simbòlic¹¹⁶¹. A través de l'esport, Catalunya va intentar rebel·lar-se de manera simbòlica contra l'ocupació de la dictadura i va lluitar per la defensa i la identitat del país. Així, el rugby va servir per mantenir viva la confrontació per la defensa de la identitat catalana. La territorialització del conflicte es va fer evident amb l'enfrontament entre les federacions establertes a Barcelona i a Madrid. La creació des de la capital d'un nou organisme rector de l'esport oval espanyol, que volia traslladar-hi els centres de decisió per tal de portar-ne la gestió, va provocar la ruptura definitiva.

En el món oval europeu, la lluita centre-perifèria o nord-sud s'havia vist en dues de les nacions capdavanteres del rugby mundial, provocant escissions i cismes notables. El centralisme londinenc com a eix de presa de decisions es va manifestar —dins el context d'un conflicte de classes, de comercialització i de professionalització de l'esport oval¹¹⁶²— amb una escissió a la Rugby Union i la creació de dos estaments federatius diferenciats: la Rugby Football Union i la Northern Rugby League¹¹⁶³. El rugby francès també va patir les seves ruptures internes —per elements relacionats amb el professionalisme, l'elitisme i la violència—, existint simultàniament dos organismes rectors¹¹⁶⁴, encara que sempre dins del marc del *Rugby Union*. Tot i això, i com havia succeït amb l'esport oval britànic, per qüestions d'interessos esportius polítics,

¹¹⁶¹ Terret, «Learning to be a man: French rugby and masculinity», 64.

¹¹⁶² Collins, *Rugby's great split: class, culture and the origins of Rugby League football*, 87-120.

¹¹⁶³ E Dunning i Sheard, *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*, 167-68.

¹¹⁶⁴ Garcia, *La fabuleuse histoire du rugby*, 291.

d'amateurisme i de comercialització de l'esport, també es va crear una associació de *Rugby League* a França (1934), La Ligue Française de Rugby à Treize¹¹⁶⁵.

En el rugby francès, un dels problemes més destacats va ser la lluita regional contra el centralisme que exercia la capital. La línia que dividia el sud del nord de l'estat francès, que va des de La Rochelle fins a Bourg-en-Bresse, distingia dues franges diferents amb forts antagonismes culturals: una lligada al territori i la família —el sud rural—, mentre que al nord quedava l'anònima, la industrial i la capitalista, amb París al capdavant¹¹⁶⁶. La llarga tradició del sud de radicalisme polític i de resistència a l'autoritat central¹¹⁶⁷ es va viure de manera molt manifesta en l'esport oval i va ser una escenificació més d'aquesta lluita entre el centre del poder i la perifèria. Des de les primeres dècades del segle XX, havia arrelat en el sud de manera molt significativa —més de tres quartes parts dels clubs pertanyien al sud de l'hexàgon¹¹⁶⁸— i exercien un clar domini a escala esportiva. La batalla *rugbística* que les províncies disputaven contra París en els terrenys de joc la guanyaven de manera destacada els equips meridionals, els quals aconseguien la majoria dels campionats nacionals fins a l'inici de la Gran Guerra. Aquest fet es va tornar irreversible a partir de 1921 amb el reinici dels tornejos després de la guerra, en què els clubs del sud van passar a tenir un domini esportiu absolut en el rugby francès, més no directiu. Per raons socials, econòmiques i culturals, l'esport oval va ser un distingit element d'identitat regional, de lluita i de reivindicació contra el domini central parisenc¹¹⁶⁹.

Convé ressaltar que el rugby a l'estat espanyol, igual que va succeir a França, havia tingut un desenvolupament marcadament geogràfic, arrelant i evolucionant a Catalunya més ràpidament que a altres indrets, amb tot el que va comportar pel que fa al joc i a la seva estructura organitzativa. S'ha de tenir en compte que els primers partits formals entre equips locals a Catalunya daten de 1921, mentre que a Madrid són de 1924¹¹⁷⁰. A més, cal recordar que la institucionalització a Catalunya (1922) es va donar més de tres anys abans que a la regió centre (1925).

¹¹⁶⁵ Robert Fassolette, «Rugby League Football in France 1934–54: The Decisive Years and their Long-term Consequences», *Sports in history* 27, núm. 3 (2007): 383-85.

¹¹⁶⁶ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 63-70.

¹¹⁶⁷ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 44.

¹¹⁶⁸ «Le Rugby s'étend de plus en plus dans les Sud de la France», 5.

¹¹⁶⁹ Pociello, *Le Rugby o la guerre des styles*, 43-47.

¹¹⁷⁰ Tot i que els primers registres de partits entre equips locals a Madrid són de desembre 1924 entre el Britania RFC i l'Athletic Club, l'equip blanc estava conformat majoritàriament per jugadors estrangers. El primer partit a Madrid entre equips que estaven configurats, en gran part, per jugadors locals és de gener de 1925, entre el *Real Madrid F.C.* i l'*Athletic Club*. «Rugby. El Madrid F.C. gana al Athletic Club», *La Libertad*, 11 gener 1925, 6. Cal esmentar que, a Toledo, hi ha registres de partits no oficials entre equips formats per membres de *La Escuela Central de Gimnasia del Ejército de Infantería de Toledo* al març de 1924. «Escuela de Gimnasia. De hoy», *El Castellano*, 25 març 1924, 1.

A finals del primer semestre de 1926, s'iniciarien les batalles simbòliques entre Catalunya i Espanya als camps de rugby. Primer amb el Campionat d'Espanya contra un equip de militars espanyols¹¹⁷¹ i, posteriorment, amb un intent de partit entre una selecció catalana i una altra de madrilenya a Saragossa, en un territori neutral¹¹⁷². Tot i que amb certes tensions, després del que semblava una decisió compartida de disputar un partit contra França, que havia estat àmpliament reclamat des de 1923 al territori francès¹¹⁷³ i català¹¹⁷⁴, es van endegar reunions i gestions amb la FFR, sense el coneixement de la FER¹¹⁷⁵.

En el context de l'inici del segon campionat de la regió centre amb quatre equips participants¹¹⁷⁶, en què es van jugar totes les jornades de la primera i de la segona volta, el rugby madrileny semblava que anava progressant i estabilitzant-se. Malgrat que a Catalunya s'anaven perdent equips¹¹⁷⁷ i s'havia entrat en un declivi evident en nombre de participants, el campionat català encara tenia un bon nivell de joc i podia lluitar contra importants equips francesos. A tall d'exemple, aquell final de la temporada 1925-1926 es va disputar un partit entre els campions dels tornejos espanyol i francès, en el partit anteriorment esmentat, en què el FCB va enfrontar-se a Les Corts contra el Stade Toulousain. Amb una superioritat manifesta, la victòria francesa va ser àmplia. Els rotatius catalans i francesos van destacar l'esdeveniment significatiu¹¹⁷⁸.

El gener de 1927, la FCR afrontava la primera renovació de la seva Junta. En l'assemblea celebrada el 14 de gener, Enrique Gutiérrez, exdirigent del Biarritz Olympique i encara membre de la FFR¹¹⁷⁹, va ser aclamat president¹¹⁸⁰. El primer objectiu que es va posar a l'agenda de la directiva de la Centro va ser que la gestió i la

¹¹⁷¹ *La Sociedad Deportiva de la Academia de la Infanteria de Toledo*, l'equip que va disputar el Campionat d'Espanya contra el FCB era un conjunt format íntegrament per militars, que té els seus orígens a la *Escuela Central de Gimnasia de Toledo*. «Escuela de Gimnasia. Curso de información de Jefes de Cuerpo. De hoy», *El Castellano*, 25 març 1924, 1.

¹¹⁷² «Rugby. ¿Se celebrará el encuentro Centro-Cataluña?», *Heraldo de Madrid*, 20 octubre 1926, 5.

¹¹⁷³ «Nos Echos», *La Dépêche*, 6 abril 1923, 3.

¹¹⁷⁴ D.A.A., «Rugby. Las plausibles gestiones del Secretario de la Federación Catalana, en Francia», *Mundo Deportivo*, 3 abril 1926, 1.

¹¹⁷⁵ «Acerca del proyecto de dos matchhs Francia-España», 2.

¹¹⁷⁶ Els equips que van participar en aquest segon campionat de la regió centre van ser els següents: l'*Athletic Club*, el *Real Madrid F.C.*, la *Real Sociedad Gimnástica Española* i la *Sociedad Deportiva Ferroviaria*. «Rugby. El campeonato regional», *La Nación*, 29 setembre 1926, 7.

¹¹⁷⁷ El campionat català va estar conformat pel Club Esportiu Catalunya, el FCB, la USS, el RCSA i la UES. «El Campionat de Catalunya de Rugby», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 3 octubre 1926, 9.

¹¹⁷⁸ «Football Rugby. Le Stade Toulousain bat les Champions d'Espagne», *La Dépêche*, 4 juny 1926, 3.

¹¹⁷⁹ «Autour des Touches», *L'Auto*, 27 gener 1927, 4.

¹¹⁸⁰ La Junta Directiva que va ser escollida per conduir la nova FCR va estar conformada pels següents membres: «Presidente don Enrique Gutiérrez; vicepresidente primero, don José Hermosa; vicepresidente segundo, don L. Simón; vicepresidente tercero, Mr. Willmore; secretario, don Manuel Ordóñez; vicesecretario, don Francisco Díaz y Díaz; tesorero, don Enrique Lobera; contador, don Emilio Poey; vocales, señores Barranco, López y Redonnet». «Mensajeras», *Stadium. Revista Ilustrada*, 1 febrer 1927, 30.

presa de decisions del rugby estatal s'havia de fer des de Madrid, és a dir, la determinació de dur a la capital la seu social de la FER. Així, es va activar un moviment de pressió per part de la FCR per aconseguir el seu trasllat. Ho expressava d'aquesta manera el Consell de la *Federación Nacional Española de Football Rugby*¹¹⁸¹, fent visible que des de la Madrid “*el único propósito bien palpable ha sido la posesión de la FNER*”, arrencant de Barcelona l'organisme legalment constituït (1922) per tal d'endur-se-la a la capital espanyola¹¹⁸².

Tot i les diverses mostres d'indisciplina, des de Catalunya eren conscients que l'esport necessitava “*más perdones que sanciones*” i van contemporitzar l'aplicació del reglament no expulsant la FCR. Abans que es produís el trencament definitiu, des de Barcelona es va convocar una reunió entre totes les parts implicades per mirar de trobar una solució, però els delegats de la Centro no van fer acte de presència a la trobada. Tot i això, no se la va donar de baixa¹¹⁸³.

Sense tenir en consideració l'Espanyola i, sense voler reconèixer l'autoritat i la subordinació cap a la FER, el gener de 1927, la FCR va reiniciar la gestió amb la Francesa per la disputa del partit. Vist amb certs dubtes per part de l'opinió pública madrilenya, bàsicament per la diferència de nivell de joc entre ambdues seleccions, es beneïa la iniciativa declarant que “*quienes hayan lanzado la idea merecen plácemes, pues demuestran sus entusiasmos por la causa del deporte de sus preferencias*”¹¹⁸⁴. Amb el partit perfilat, es va filtrar tota la informació als diaris de la capital. Suposadament, l'organisme madrileny s'havia dirigit a la FER sol·licitant la predisposició que aquesta tenia per tal d'encarregar-se de l'organització de l'esmentat l'esdeveniment¹¹⁸⁵. Des de Catalunya, es va manifestar no tenir coneixement del matx per cap canal oficial, afirmant que no s'havia rebut cap comunicat, cap indicació, ni es tenia coneixement que ningú hagués “*gestionando tal partido, que, desde luego, no ha sido recibido aviso ninguno de la Federación nacional, ni de la Centro*”; mentre s'apuntava que la notícia havia arribat a Barcelona a través de la premsa¹¹⁸⁶. Es va

¹¹⁸¹ La F.N.E.R. es refereix a la Federació Espanyola de Rugby. Com s'ha explicat anteriorment, s'ha utilitzat FER fins ara i es continuarà utilitzant aquest acrònim per mantenir una constància en la nomenclatura quan es parla de la federació estatal. S'ha utilitzat FER perquè va ser la primera denominació que va rebre l'organisme en els seus primers estatuts. *Federación Española de Rugby*, «Estatutos», 15 abril 1922, Caixa 420; Expedient 11213, ES. 8019. ASDG. Archivo de la delegación del Gobierno de Cataluña. Subdelegación del Gobierno de Barcelona. Tot i això, durant el transcurs dels anys ha utilitzat el nom de *Federación Española de Foot-ball Rugby*, *Federación Española de Futbol Rugby*, o l'esmentat *Federación Nacional Española de Football Rugby*, que més endavant es castellanitzaria i quedaria com a *Federación Nacional Española de Futbol Rugby*.

¹¹⁸² Federació Espanyola de Rugby, «ACTA-FALLO dictado por la FEDERACIÓN NACIONAL ESPAÑOLA DE FOOTBALL RUGBY, en el incidente promovido por la regional FEDERACIÓN CENTRO DE FOOTBALL RUGBY», abril 1927, 1, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

¹¹⁸³ Federació Espanyola de Rugby, 2.

¹¹⁸⁴ «Rugby. ¿Un partido Francia-España?», *El Imparcial*, 19 gener 1927, 6.

¹¹⁸⁵ «Rugby. En Madrid lucharán Francia-España», *La Libertad*, 20 gener 1927, 6.

¹¹⁸⁶ «Rugby. Desmintiendo una nota», *El Diluvio*, 6 febrer 1927, 27.

mostrar un fort rebuig a les maneres d'actuar de la FCR i no es va concedir l'autorització pel partit, al legant, com s'ha dit, que no s'havia rebut cap comunicat oficial de demanda. En una entrevista, Poblador, secretari de l'Espanyola, asseverava que, en primer terme, l'organització del partit li corresponia a la federació estatal; en segon terme, que per fer l'encontre s'havia de crear una selecció formada per jugadors amb fitxa de la Catalana i de la Centro; i, en tercer lloc, que l'organisme madrileny no tenia la potestat d'organitzar el partit, ja que els requisits reglamentaris la situaven en subordinació a la FER¹¹⁸⁷.

Les relacions ja tibants entre ambdós organismes es van fer insostenibles. Al legant falta de resposta i inacció per part de l'Espanyola, “*después de repetidas cartas y telegramas*”, van decidir prescindir d'aquesta i continuar amb el partit¹¹⁸⁸. Producte d'aquest dissentiment i, sense possibilitat d'arribar a un acord pel fet que la FER no autoritzava la trobada, es va produir un cisma en el si de la federació estatal, donant-se la Centro de baixa de la federació estatal, i creant el febrer de 1927 la Rugby Unión Española¹¹⁸⁹ (RUE), presidida per l'expatriat francès Enrique Gutiérrez¹¹⁹⁰. Des de Catalunya, es van mirar de fer els darrers intents per reivindicar la legitimitat de la FER, la seva autoritat per dirigir el rugby espanyol i la seva “*superioridad nacional*”¹¹⁹¹. En represàlia, es van inhabilitar a perpetuïtat “*para la posesión y ejercicio de toda clase de cargos que directa o indirectamente afectan a la Federación Nacional Española de Football Rugby y a sus adheridos a la actual Junta directiva de la regional Federación Centro*”¹¹⁹², a més de desqualificar tots els cercles que no s'adherissin a la FER. Tot i aquests intents, de res van servir aquests darrers actes de resistència.

El partit contra el combinat francès es va vehicular a través de la nova federació, erigint-se la RUE de manera unilateral com el màxim organisme rector del rugby espanyol. L'afer va ser recollit i amplificat per la premsa, engegant una campanya mediàtica sobre la legitimitat de la nova RUE i la competència que aquesta tenia per organitzar el partit. Fins i tot, es va arribar a qüestionar que la FER tingués res a dir, afirmant que “*la R.U.E. es el único elemento director del 'rugby' en España, reconocido por todas la*

¹¹⁸⁷ Johnnie Parker, «Rugby. Acerca del Francia-España», *El Mundo Deportivo*, 2 febrer 1927, 2.

¹¹⁸⁸ «El “match” de “rugby” Francia-España lo organizará la Federación del Centro», *La Nación*, 26 gener 1927, 4.

¹¹⁸⁹ La *Rugby Unión Española* es va constituir el 19 de febrer de 1927. Francisco Díaz, «Se constituirá en Madrid la Rugby Unión Española», *El Siglo Futuro*, 19 febrer 1927, 4.

¹¹⁹⁰ La Junta va quedar formada amb Enrique Gutiérrez, com a president; Manuel Ordóñez, com a secretari; Ramón de Simon, com a vicesecretari; Enrique Lobera, com a tresorer; Jack Gommés, com a vicepresident I; i José Hermosa, com a vicepresident II. «Rugby. Nueva agrupación», *La Libertad*, 22 febrer 1927, 6.

¹¹⁹¹ Federació Espanyola de Rugby, «ACTA-FALLO dictado por la FEDERACIÓN NACIONAL ESPAÑOLA DE FOOTBALL RUGBY, en el incidente promovido por la regional FEDERACIÓN CENTRO DE FOOTBALL RUGBY».

¹¹⁹² Federació Espanyola de Rugby, 4.

Federaciones nacionales del extranjero”¹¹⁹³. Amb dues perspectives ben diferents des de la capital catalana i des de la madrilenya, la FCR va continuar amb l’arranjament del partit. Per la seva banda, la FER va escenificar la desautorització enviant cartes i manifestos a diferents diaris de la capital espanyola, però el partit es va acabar disputant.

El maig de 1927, amb un gran seguiment mediàtic, tant per la premsa francesa com per la premsa estatal, i uns 8.000 espectadors, amb el president de la FFR, l’ambaixador francès i els infants reials¹¹⁹⁴, la selecció francesa va derrotar àmpliament l’autoanomenada selecció espanyola per 66 punts a 6. Les cròniques escrites des de Barcelona van ser molt crítiques amb l’esdeveniment i amb la participació dels espanyols, qualificant de ridícula l’actuació i la derrota infligida, amb un resultat final humiliant. De la mateixa manera, van ser crítics amb la FER per no imposar-se i fer valer la seva autoritat, impeding que l’equip espanyol jugués sota el paraigua de la selecció espanyola. Així i tot, des de la banda francesa es va celebrar la disputa del partit, que entenien que es jugava contra la selecció espanyola. Van elogiar l’empenta i l’entrega de l’equip vermell, tot i la desmesurada derrota. Des de Madrid, sobretot centrant-se en el partit i defensant que el més significatiu era que España començava a competir a escala internacional i no la discussió sobre la legalitat de la RUE. Es va destacar que el públic va acabar molt satisfet del partit “*tanto por el excelente juego [...] como por la voluntad y el tesón que pusieron en la pelea nuestros representantes*”¹¹⁹⁵. Tot i el resultat *abultado*, es considerava que s’havia vist un gran esdeveniment al Metropolitano¹¹⁹⁶.

Cal destacar que, en la temporada següent, la RUE va anomenar una delegació seva a Catalunya i va establir un “*Comité Regional Catalán*”¹¹⁹⁷. Amb bones relacions amb els rebels, el Cataluña Rugby Club es va adherir a la RUE i va deixar la FCFR. Convé ressaltar que el club català havia autoritzat el desplaçament a un jugador seu —David Faraudo— a Madrid a disputar el partit entre francesos i espanyols¹¹⁹⁸.

També és important recordar que, per culpa de la renúncia de la Federació Centro a formar part de la FER, aquell 1927 no es va disputar el Campionat d’Espanya, ni tampoc cap partit entre les seleccions de Catalunya i Madrid.

¹¹⁹³ «Rugby. Sobre una desautorización (?», *El Imparcial*, 25 maig 1927, 8.

¹¹⁹⁴ G. Bénac, «Rugby. Après France-Espagne», *L’Auto*, 29 maig 1927, 5.

¹¹⁹⁵ «La selección francesa de “rugby” triunfa fácil y brillantemente», *El Imparcial*, 27 maig 1927, 3.

¹¹⁹⁶ A.C. y M., «Varias noticias deportivas. “Rugby”», *La Voz*, 27 maig 1927, 7.

¹¹⁹⁷ Zyx, «Rugby. Organizando», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 24 octubre 1927, 17.

¹¹⁹⁸ Francisco Díaz, «Rugby. En el primer match Francia-España los franceses triunfaron fácilmente», *Record*, 30 maig 1927, 1.

8.3.2 La reunificació dels díscols. La victòria del centralisme i el trasllat de la Federació Espanyola de Rugby a Madrid

Després de la divisió de l'esport oval a l'estat i del no reconeixement de l'autoritat legalment establerta de la FER, a l'estiu va començar un apropament entre la RUE i la FER. És valuós destacar que, des de la capital estatal, llençaven el missatge que tanta potestat tenia “*la Federación, por estar domiciliada en Barcelona, como la Unión, por estar domiciliada en Madrid*”¹¹⁹⁹. A més, s'ha de tenir en compte que la RUE estava presidida per un membre que formava part del comitè de selecció del rugby francès. Amb aquestes cartes a la mà, aquesta havia obtingut el reconeixement de la primera potència *rugbística* continental, la Federació Francesa de Rugby. Que la RUE tingués aquest reconeixement internacional per part dels francesos, més quan a Catalunya estava en una forta crisi, col·locava la FER en una posició de gran debilitat. Cal assenyalar també la manca de suport institucional que va rebre la FER en tota la confrontació, la qual cosa s'explica per la voluntat de les autoritats primorriveristes de *liquidar* un organisme que no podien controlar directament.

A l'inici de l'estiu, es reunia l'Espanyola en una Junta General ordinària en la qual s'havia de tractar el cas “*disidentes Federación Centro*”. Es va convocar obertament a la reunió els mitjans de comunicació¹²⁰⁰. Després d'explicar de manera extensa la seva versió de com es van produir tots els esdeveniments fins a arribar al trencament i el que aquest comportava, es va triar la nova junta directiva, que havia d'encarar la problemàtica de l'existència de dues federacions estatals de rugby.

Un punt important a tenir en compte és que, abans de l'inici de les negociacions, per la seva banda la RUE ja havia emprès l'organització del programa internacional de partits de 1928, en què estava previst novament un partit contra França. Així, entrada la tardor, i en una evident posició de feblesa, es van iniciar els contactes entre ambdues institucions. Des de Madrid, l'opinió pública apostava perquè “*el rugby catalán y el castellano marchen unidos en un estrecho abrazo por el difícil camino de la solución*”¹²⁰¹. Tanmateix, i com a regla general, es donava validesa a les actuacions a la RUE i es ressaltava el seu gran treball en pro del rugby, però reconeixent els mèrits de la veterana FER. S'advocava per l'absorció de la federació creada a la capital de l'Estat per part de l'Espanyola i que es conservés l'antiga denominació, tot traslladant a Madrid la seva seu social i la presa de decisions, perquè era on estaven establerts els poders públics.

¹¹⁹⁹ «Rugby. Ante el encuentro internacional España-Francia», *La Nación*, 24 maig 1927, 7.

¹²⁰⁰ «Rugby. Junta General Ordinaria», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 13 juny 1927, 10.

¹²⁰¹ Lord Karpanta, «Futbol-Rugby. Hacia una solución necesaria», *Record*, 31 octubre 1927, 4.

A finals d'any, començava l'acostament definitiu. La FCFR va decidir en assemblea, amb tots els seus representants i delegats, apropar-se a la Centro, aportant la seva col·laboració, i tornant a unir forces pel desenvolupament del rugby¹²⁰². Després de diversos debats i intercanvis de correspondència amb la RUE, es va celebrar una assemblea general extraordinària de la federació estatal legítima, en què s'havia de tractar la fusió d'ambdues institucions. El 28 de desembre de 1927, la FER va claudicar i va proposar “*fusionarse con la Rugby Unión Española, para formar una nueva federación que llevará el nombre de Federación Nacional Española con la organización y documentos de la que llevaba la antigua entidad de dicho nombre*”¹²⁰³. També, es va decidir que la nova entitat traslladés el seu domicili a Madrid i, tot seguit, es va fer una proposta de Junta Directiva, amb el Sr. Gutiérrez al capdavant¹²⁰⁴. Després d'un any d'agres disputes i de lluita per l'hegemonia del rugby a l'Estat, el gener de 1928 es fusionaven la RUE i la FER, amb el nom, els reglaments i la documentació utilitzada fins aleshores per la FER. Des de Catalunya i des de Madrid, es va començar a tancar el calendari programat i a acordar “*los encuentros definitivos referentes a los Campeonatos regionales y nacionales, partidos de selección, partidos internacionales*”, a més de la composició dels diversos comitès¹²⁰⁵.

8.3.3 L'escenificació de la reunificació i la Copa Lord Dewar

En el segon semestre de 1927, tan sols hi havia dos clubs disputant partits amistosos i sense un Campionat de Catalunya a la vista¹²⁰⁶. L'esport oval estava immers en una profunda crisi, i els periodistes que seguien l'actualitat comentaven com estava prop de la seva desaparició. L'inici del campionat de 1928, amb tan sols tres equips, tampoc ofería un bon panorama¹²⁰⁷. En aquell moment, els tres equips que encara competien i sobreviuen eren cercles que tenien infraestructures on poder entrenar i poder jugar, tot i que el RCSA perdria el camp i, poc després, es desapareixeria.

¹²⁰² ZYX, «Rugby. Una asamblea», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 28 novembre 1927, 7-8.

¹²⁰³ Federación Española de Rugby, «Asamblea general extraordinaria», 28 desembre 1927, Caja 420; Expediente 11213, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico Barcelona.

¹²⁰⁴ Finalment, la Junta Directiva triada va ser la següent: president, Enrique Gutiérrez; vicepresidents, Juan Moles, José Hermosa i Juan Poey; secretari, Enrique Noval; vicesecretari, José Maria Vilar; tresorer Augusto Rugby; comptador, Baldomero Vilallonga; vocals, Ramón de Simón, Manuel Calzada. «Rugby. Se fusionaron la Federación española y la Rugby Union», *El Siglo Futuro*, 13 gener 1928, 4.

¹²⁰⁵ Michel Reynard, «Carta de Michel Reynard a Baldiri Aleu», 29 desembre 1927, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

¹²⁰⁶ En tot el segon semestre s'ha pogut documentar únicament 5 partits. Tan sols el FC Barcelona va disputar encontres de manera regular, entre els seus equips i contra la Unió Esportiva Santboiana. Adria, «En los campos de entrenamiento de “Sol de Baix” efectuase numerosas pruebas y partidos con que se evidenció la vitalidad deportiva del club campeón», *El Mundo Deportivo*, 19 setembre 1927, 3; Parker, «Rugby. La inauguración en San Baudilio de Llobregat», *El Mundo Deportivo*, 7 novembre 1927, 6.

¹²⁰⁷ El primer semestre de 1928, tan sols van disputar partits amistosos i el Campionat de Catalunya tres equips: el FCB, la UES i el RCSA. Zyx, «Rugby. Calendario del campeonato de Cataluña de rugby», 11.

L'esport oval es trobava en un estat crític i el descoratjament s'havia instaurat en els seus *ruggers*; l'única manera de mantenir un cert interès competitiu per part dels pocs esportistes que encara el practicaven era jugar contra els equips formats pels mariners dels vaixells anglesos que atracaven a la capital catalana i en trobades de fraternització amb equips francesos que es desplaçaven a Barcelona, com l'Association Sportive Pradéenne¹²⁰⁸ o el Football Club de Lyon¹²⁰⁹.

El 1928, es va iniciar una etapa d'aparent col·laboració entre tots els organismes federatius existents a favor del desenvolupament i del creixement del rugby, que es va escenificar amb la primera trobada entre els equips de la Centro i la Catalana. El desembre de 1927, es va començar a preparar la Copa Lord Dewar¹²¹⁰, per tal posar en escena el *bon ambient* i, sobretot, per poder observar la qualitat dels diferents jugadors espanyols i catalans. L'objectiu principal era triar un XV per configurar una selecció espanyola, per disputar el matx programat contra França B a Bordeaux, l'abril de 1928¹²¹¹. Després de diversos partits de preselecció d'ambdues federacions per buscar l'equip més competitiu amb el que disputar la Copa, sortiren amb els respectius XV¹²¹² a la gespa del Stadium Metropolitano, de blanc els catalans i de morat els madrilenys. Hi havia gran expectació pel partit, però l'endarreriment del matx de futbol que es jugava abans del de rugby, entre els equips militars de Madrid i de Lisboa, va provocar que l'encontre comencés molt tard. El partit va haver de reduir-se a dues parts de 15 minuts, sense descans i pràcticament sense llum, deslluïnt molt l'esdeveniment. L'escàs públic que va presenciar-lo va comprovar com aquest va ser dominat clarament pels catalans, que imposaren la seva millor preparació física i domini del joc, amb un resultat final prou considerable tenint en compte el poc temps jugat¹²¹³. La superioritat catalana, amb les seves individualitats i el gran joc en equip, va fer recordar la superioritat que havia tingut la selecció francesa l'any anterior. La premsa conservadora de Madrid va arribar a

¹²⁰⁸ Spectator, «En Fútbol Asociación, el “Badalona” vence al “Gimnástico” y, en Fútbol Rugby, la “A.S. Pradeenne” venció al “Barcelona”», *Grafic Sport*, 12 abril 1927, 8-9.

¹²⁰⁹ Vives, «Rugby. Un encuentro internacional», *Gaceta Deportiva*, 10 novembre 1928, 6.

¹²¹⁰ M. Ordóñez de B., «Rugby. La selección catalana vence a la madrileña por 17 puntos a 0.», *Heraldo Deportivo*, 5 abril 1928, 138.

¹²¹¹ Fabra, «Rugby. Encuentro França-Espanya», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 10 abril 1928, 3.

¹²¹² Per part de la Federació Centro de Rugby, van sortir en el XV titular: Artigas (?), Vázquez (Madrid), Gerbolés (Athletic), San Basilio (Athletic), Soler (Athletic), Agudo (Athletic), Muñoz (Gimnástica), Troyano (Athletic), Ferreras (Gimnástica), Resines (Athletic), Otaño (Athletic), Palomino (Gimnástica), Candela (Gimnástica), Larrañaga (Gimnástica) i Gancedo (Gimnástica). Per part de la Federació Catalana de Futbol Rugby van sortir en el XV titular: Elias (UES), Aiximeno (FCB), Rues (FCB), Garrigosa (UES), Bisbal (UES), Blasco (FCB), Isart (FCB), Baidés (FCB), Sardà (RCSA), Guillermo (RCSA), Aguilar (FCB), Carreras (FCB), Artigas (UES), Ruiz (FCB) i Novials (UES). «Rugby. Federació Catalana, 17; Federació Centre, 0», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 20 març 1928, 7.

¹²¹³ «Rugby. Una notable exhibición del equipo catalán», *El Imparcial*, 20 març 1928, 6.

assegurar que “*el equipo de Cataluña debe ser el que represente a España en su segunda lucha internacional*”¹²¹⁴.

El comitè seleccionador —format per catalans i madrilenys¹²¹⁵— va designar el XV que representaria l'equip espanyol contra el segon equip de la selecció francesa. En el Parc des Sports del Stade Bordalais, el 8 d'abril de 1928, la selecció espanyola va jugar el seu primer partit internacional sota el legítim paraigua de la Federació Espanyola de Rugby¹²¹⁶. L'encontre havia despertat gran expectació entre l'afició gal·la, que va omplir l'estadi. Tot just acabat de néixer, l'equip espanyol buscava fer un bon partit, tot sabent-se inferiors, i continuar aprenent per continuar creixent. Confeccionat majoritàriament per jugadors catalans¹²¹⁷, el XV vermell fou àmpliament aplaudit al final del matx. El partit va tenir una presència important a la premsa francesa¹²¹⁸, que destacaren com l'equip espanyol encara li quedava gran marge de millora. Sota l'apreciable domini gal·lès, no li mancà coratge a l'equip estatal, que va oferir una gran resistència i una aferrissada lluita, on demostraren valentia, tot i que amb un rugby rudimentari¹²¹⁹. Acabat el tercer temps, l'equip espanyol va sortir cap a París, convidat per la FFR, a presenciar el partit del V Nacions entre França i País de Gal·les. A l'Estadi de Colombes, presenciaren *in situ* com, per primera vegada a la història, el XV del Gall vencia a l'equip gal·lès. Després de dues dècades de derrotes, l'equip francès vencia a l'equip del drac, donant certa esperança a catalans i madrilenys que, en un futur, es podria competir i arribar a derrotar la veïna república. Els jugadors i directius espanyols foren convidats a celebrar el tercer temps corresponent amb els homòlegs francesos i gal·lesos, al Palais d'Orsay. El francès Gutiérrez va agrair amb un brindis i un discurs a l'amabilitat dels amfitrions, i va ressaltar el gran partit que es va poder presenciar al terreny de joc dels afores de París¹²²⁰.

¹²¹⁴ Juan Antonio Sánchez de Ocaña, «Deportes», *Blanco y Negro*, 25 març 1928, 84.

¹²¹⁵ El comitè seleccionador estava format per Augusto Rubio i José Hermosa, per la *Federación Centro*; i per Josep Maria Vilar i Joan Moles, per part de la Federació Catalana. «Rugby», *El Diluvio*, 14 gener 1928, 25.

¹²¹⁶ «Rugby. Partido España-Francia», *Diario de Barcelona*, 10 abril 1928, 17.

¹²¹⁷ L'equip titular espanyol que va jugar va estar format pels jugadors següents: Larrañaga (Gimnástica), Ruiz (FCB), Artigas (UES), Aguilar (FCB), Carreras (FCB), Blanquet a la capitania (RCSA), Ferreras (Gimnástica), Baidés (FCB), Izart (FCB), Blasco (FCB), Vázquez (Madrid), Bisbal (UES), Rues (FCB), Aiximeno (FCB) i Garrigosa (UES). El resultat va ser de 53 punts a 5, aconseguint Ferreras el primer assaig de la història, transformat per Blanquet. Vilallonga, «Rugby en Burdeos», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 9 abril 1928, 11.

¹²¹⁸ Alguns dels rotatius en els quals va tenir una presència apreciable foren els següents: *Le Midi Socialiste*, *Le Patriote des Pyrénées*, *Paris Soir*, *L'Athlete*, *L'Auto*, *L'intransigeant*, *Le Quotidien*, *Les Jeunes*, *La Dépêche*, *Le Matin* o *Les Sports du Nord*.

¹²¹⁹ «Les matches internationaux. La France B surclasse l'Espagne», *L'Auto*, 9 abril 1928; Louis Robineau, «Le 2ème France-Espagne. Mais ils grandiront... Car ils sont Espagnols», *L'Athlète*, 11 abril 1928, 3; E. Chretien, «La France bat l'Espagne», *La Dépêche*, 9 abril 1928, 4.

¹²²⁰ L.C. Bioussa, «Rugby», *L'Auto*, 11 abril 1928, 5.

8.4 La supervivència i l'inici del final de la profunda crisi del rugby català

En el primer semestre de 1928, sobreviuen el FCB, UES i RCSA, i el campionat de Catalunya s'havia reduït a uns quants partits, amb l'evident retrocés en la seva repercussió mediàtica. Aquest poca presència pública va significar que els pocs aficionats que encara conservava l'esport oval no en tinguessin gairebé notícies. Aquest estava situat a la vora de l'abisme, però a finals d'any, quatre nous clubs iniciaven els seus entrenaments per tal de participar en el següent campionat.

8.4.1 El final de temporada i la difícil supervivència del rugby a Catalunya

De retorn d'aquesta gran experiència viscuda pels *ruggers* catalans a París, es va reprendre el Campionat de Catalunya, amb els tres equips que encara sobreviuen. Aquella campanya, certament trista per l'abandonament del públic i de la premsa, finalitzaria amb un partit en què es disputarien el títol de Campió de Catalunya la UES i el FCB. Els blau cel arribaven amb un punt d'avantatge respecte dels blaugrana, atès que havien aconseguit imposar-se en el darrer partit jugat al seu camp. Tenint en compte la importància del matx la tarda de la final es va organitzar un interessant programa esportiu al Camp de Les Corts, en què es pagaria una pesseta d'entrada. Esperat amb gran expectació pel reduït grup d'aficionats al rugby, i per la gran rivalitat existent entre ambdós clubs, havia de ser una bona clausura del campionat. Ambdós equips es van entrenar bé i intensificaren la preparació davant el transcendental partit, en què el vencedor no només guanyaria el campionat català, sinó que a més seria el virtual Campió d'Espanya, ja que l'esport oval madrileny no suposava un perill pels equips catalans. La batalla decisiva es va disputar tot just acabat un partit de futbol, que s'havia programat per oferir un ampli espectacle esportiu. Després d'un partit mogut, dur i molt agressiu per part dels dos bàndols, amb bon joc a la mà, però amb un excés de joc al peu, es va imposar el Barcelona, adjudicant-se el títol per tercera vegada consecutiva. El nombrós públic que va assistir al Camp de Les Corts no va sortir defraudat amb l'espectacle i van poder veure un bon partit. Amb aquest triomf, els blaugranes foren proclamats finalistes del campionat d'Espanya, títol que s'havia de disputar amb el campió de la regió centre¹²²¹.

A mitjans de juny (1928), des de la FER instal·lada a Madrid, encara no s'havia establert una data per aquesta final, demostrant que el desconcert regnava en el si de l'organisme. Match, des de les pàgines d'*El Mundo Deportivo*, expressava la seva enèrgica queixa perquè no s'havia aconseguit programar l'encontre i perquè la FCFR no tenia

¹²²¹ «Rugby. Campeonato de Catalunya», *La Vanguardia*, 5 juny 1928, 17.

constància de la disputa el títol estatal. La intenció de l'equip blaugrana era que el matx es jugués a Les Corts el mateix dia que se celebrava el campionat d'Espanya de futbol associació a Santander, i incrementar l'interès del públic per tal que assistís a la gran final, ja que durant el partit de rugby es donaria a conèixer els detalls de l'altra final¹²²².

El desordre regnant a la FER, amb el president fora per qüestions laborals i la resta de membres sense adreçar la situació, no donava gaires esperances que aquest arribés a disputar-se. A causa de la seva habitual desorganització a la FCR, tan sols s'havien disputat tres partits en tota la temporada, amb la impossibilitat de designar un campió que lluités contra el FCB. Després de moltes reclamacions per part de la Catalana i, fins i tot, plantejant la possibilitat de disputar el partit al setembre, no es va arribar a jugar aquesta final, privant al FCB del seu segon títol de Campió d'Espanya. El curs es va tancar amb un encontre homenatge als campions de Catalunya, en què els blaugranes derrotaren la selecció catalana¹²²³.

Després de l'estiu de 1928, la temporada es presentava força descoratjadora i confusa. A principis de setembre, i davant la més que possible dissolució dels Diables Rojos, tan sols estava confirmada la participació de la Santboiana i del FCB. Tot i que alguns equips novells començaven a entrenar per intentar formar un XV i participar en el següent Campionat de Catalunya, no es tenia confirmació que cap d'aquests cercles acabés construït un XV.

8.4.2 Un nou despertar amb la Copa Barcelona i la Copa Encoratjament

L'entrada de Joan Boix Iglesias en el si de la Catalana a finals de 1927¹²²⁴ va iniciar un canvi de tendència, tot i que encara trigaria temps a manifestar-se. Boix, amb clara vocació directiva, va tenir càrrecs en nombrosos organismes, federacions i clubs esportius. Entre d'altres, havia estat president de la Federació Catalana d'Atletisme¹²²⁵, va ocupar diversos càrrecs dins la Federació Catalana de Futbol¹²²⁶, va ser membre de la Confederació Esportiva de Catalunya¹²²⁷, va ser president de l'Internacional Futbol

¹²²² Match, «Rugby. Aún no se han fijado las fechas para el campeonato», *El Mundo Deportivo*, 15 juny 1928, 4.

¹²²³ D., «En el campo de Les Corts. Futbol Rugby y Futbol Asociación», *El Diluvio*, 30 juny 1928, 16.

¹²²⁴ Joan Boix, sense estar adscrit a cap club, va participar com a delegat de la FCFR en la reunió que s'aprova la unificació de la FER amb la RUE. Federación Española de Rugby, «Asamblea general extraordinaria», 28 desembre 1927, Caja 420; Expediente 11213, Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico Barcelona. ES. 8019. Barcelona.

¹²²⁵ «Atletismo», *El Diluvio*, 1 febrer 1921, 15.

¹²²⁶ «Pequeños y grandes asuntos federativos regionales», *La Jornada Deportiva*, 24 abril 1922, 8.

¹²²⁷ «La “Confederación Sportiva de Catalunya”», *La Jornada Deportiva*, 17 juliol 1922, 3.

Club¹²²⁸, va ser directiu de la Federació Catalana de Bàsquet¹²²⁹, membre de la Junta del FCB¹²³⁰, i va pertànyer al Consell de la Unió Catalana de Federacions Esportives¹²³¹, a més de ser president de la FCFR més endavant¹²³².

El rugby va començar a aixecar lleugerament el cap i a iniciar el període de recuperació a finals de 1928, amb l'entrada a la Federació de quatre nous clubs — l'Ateneu Enciclopèdic Popular (AEP), la Unió Esportiva Universitària (UEU), l'Agrupació Atlètica Universitària (AAU)¹²³³ i l'Olimpíic Amateur (OA)—. Tanmateix, cap dels quatre clubs va disputar partits oficials fins a la temporada següent. Pel curs 1928-1929, es va programar un campionat a dues velocitats, per no desencoratjar els equips novells. Calia partir de la base que els nous cercles necessitaven un cert temps per competir contra els dos equips més veterans i grans dominadors del campionat, la UES i el FCB. La competició consistiria en un mateix torneig, en què tots els equips jugarien contra tots, però amb rànquings diferenciats. Els equips podrien optar a lluitar pel campionat de Catalunya, però hi hauria dues classificacions. Una amb els dos primers equips —els consagrats santboians i blaugranes— que lluitarien per la *Copa Barcelona* —que és com es denominaria el Campionat de Catalunya. Mentre que els altres quatre —els principiants AEP, UEU, AAU i OA— lluitarien per la *Copa Encoratjament*. Amb aquesta fórmula, s'esperava evitar que els quatre equips més inexperts fessin *forfaits* contra els dos grans equips, ja que si ho feien, serien penalitzats en la seva classificació i no optarien a la interessant Copa. Es buscava un estímul per tal que competissin i apuntalessin la seva supervivència¹²³⁴.

8.5 Conclusions

La forta crisi que va patir el rugby català es va iniciar a finals de 1924 i va tocar fons el primer semestre de 1928, amb només tres equips encara amb vida. Aquest declivi va venir

¹²²⁸ «Pequeños y grandes asuntos federativos regionales», 8.

¹²²⁹ «Basketball. Una nota de la nueva Federación Española», *El Mundo Deportivo*, 29 abril 1933, 3.

¹²³⁰ «Futbol. Ha fallecido don Juan Boix Iglesias, ex directivo y socio de mérito del C. de F. Barcelona», *La Vanguardia*, 4 juny 1965, 23.

¹²³¹ «Unió Catalana de Federacions Esportives», *La Rambla*, 21 agost 1933, 6.

¹²³² Mariano Vives, «Rugby. Ante los próximos partidos internacionales de la Exposición: La labor de los seleccionadores hasta la fecha : ¿Cómo formaría usted el equipo nacional?», *Gaceta deportiva*, 18 abril 1929, 4.

¹²³³ L'Agrupació Atlètica Universitària va canviar el seu nom a Rugby Club Universitari. La Unió Esportiva Universitària, més endavant, es va unir al RCU, formant un sol XV universitari. «Rugby. Fusión del R.C. University y la U.E. Universitaria», *El Mundo Deportivo*, 16 octubre 1929, 1.

¹²³⁴ Mariano Vives, «Rugby. El campeonato catalán se jugará bajo una nueva fórmula?», *Gaceta Deportiva*, 17 novembre 1928, 12; Match, «Rugby. El campeonato empezará a fines de Enero y el día 30 próximo habrá, probablemente, un Barcelona-Selección», *El Mundo Deportivo*, 23 desembre 1928, 4.

provocat tant per les dificultats heretades de l'etapa anterior com pels nous entrebancs generats en aquest període.

La deliberada falta de recursos per part de l'estat per sufragar la participació d'un XV espanyol format íntegrament per jugadors catalans en els Jocs Olímpics de París va ser l'inici del declivi del rugby a Catalunya. El que havia estat un efecte catalitzador per la creació de clubs a l'inici del seu arrelament, un cop confirmada la no participació de l'esport oval estatal als Jocs, va provocar una pèrdua d'interès per part de clubs que tenien una forta cultura competitiva i experiència olímpica. També, els efectes directes de la dictadura de Primo de Rivera van afectar considerablement els clubs amb un marcat tarannà catalanista, cosa que va provocar el tancament de les entitats que els acollien i la desaparició de les seves seccions. Així mateix, l'esgotament per la manca d'infraestructures i de recursos econòmics van acabar de condicionar l'existència d'alguns clubs. Sense polítiques públiques ni ajuts institucionals, i amb una manca clara d'infraestructures, es feia difícil tirar endavant i es van perdre alguns clubs més pel camí.

A mitjans de la dècada de 1920, hi havia pocs cercles, però dues federacions de rugby a Barcelona. La raó de l'existència de la FER havia estat per la relació amb institucions internacionals quan es tingués necessitat. La gestió diària i quotidiana del a Catalunya passava per la FCFR, però amb el hàndicap d'haver de demanar permís a la FER que ratifiqués la seva presa de decisions. Amb dues faccions clarament enfrontades —una de tarannà més aviat espanyolista i l'altre de catalanista—, no facilitava la seva articulació, i el rugby se'n veia afectat. Amb l'abandonament i la desaparició d'alguns clubs enfrontats als més catalanistes, les aigües van tornar a la calma, encara que això va durar poc temps.

L'expansió de l'esport oval a l'estat, en general, a partir de seccions creades dins dels clubs multiesportius a finals de 1924, es va rebre de molt bon grat en el territori català. Tot just un any després dels primers partits entre equips locals, es va iniciar la seva institucionalització a Madrid, que es va desenvolupar ràpidament, amb l'ajut de la FCFR.

L'ascens a la presidència de l'Enrique Gutiérrez un any després de la creació Federación Centro de Rugby va ser el principal element disruptiu que va desencadenar un fort conflicte entre federacions. S'obria un període de lluita pel control del rugby a l'estat. La gestió del francès, conjuntament amb el Rei Alfons XIII, per l'organització d'un partit contra la selecció francesa de manera unilateral des de Madrid, va ser el detonant d'una ruptura. La implosió de l'esport oval estatal culminava amb una escissió en el si de la FER i amb la creació d'una nova federació per part dels dissidents, la Rugby Unión Española. Gutiérrez, membre de la Federació Francesa de Rugby, a través dels

seus contactes personals, va obtenir la legitimació internacional per part de la FFR, deixant en una posició molt dèbil a la FER. Després d'un any de conflicte, i partint de la feblesa de la federació estatal establerta a Barcelona, es va traslladar la seu social de la FER a Madrid, culminant la recentralització del rugby espanyol.

Tanmateix, l'esport oval va donar l'oportunitat de lluitar contra la dominació política que exercia la Dictadura. Una petita part de la resistència catalana s'articulava a través de l'esport, en aquest cas des del rugby. La centralitat de la política esportiva de s'exercia des de la capital de l'Estat, però el domini esportiu encara pertanyia a Catalunya.

La suposada bona entesa entre les federacions amb seu a Madrid i Catalunya es va escenificar amb un partit entre les seleccions catalana i madrilenya al Stadium Metropolitano. El seu objectiu era configurar un XV per competir contra França B a Bordeaux, essent aquest el primer partit oficial de la selecció espanyola sota el paraigua de la FER. La presència de dotze jugadors catalans en el XV titular mostrava la superioritat del rugby català respecte al madrileny.

Malgrat aquesta participació internacional, l'esport oval a Catalunya anava lentament dessagnant-se i perdent clubs i jugadors. Des de sectors molt crítics, dins del mateix esport, s'advertia que ja pràcticament no existia, amb la notable excepció del FCB i la UES. Dels tres equips que encara restaven al campionat català, aquell final de temporada desapareixeria el Rugby Club Sant Andreu, un històric dels clubs pioners, que havia començat els seus entrenaments el 1921 i que tenia un dels millors jugadors catalans de la seva curta història, en Joan Blanquet Fondevila.

L'esperança del rugby català estava dipositada en l'Exposició Internacional de Barcelona, en què ocuparia una posició preferent. La Federació Catalana de Futbol Rugby volia realitzar una intensa campanya esportiva amb motiu de la inauguració de l'Exposició.

9. El revifar del rugby a Catalunya. De la debilitat a la prosperitat (1928-1932)

El rugby català, que als inicis de 1928 havia perdut presència pública i suport associatiu, va revifar poc després amb nous clubs, però amb la mateixa manca d'infraestructures que havia estat patint en els darrers anys. Aquest dèficit de camps no solament afectava la disputa de partits, sinó que també comprometia l'entrenament dels jugadors, essent un obstacle pel seu creixement i desenvolupament. Tot i això, s'havia experimentat un augment considerable de cercles que volien practicar l'esport oval. L'increment de partits a finals de 1928 fou molt significatiu, tenint en compte que durant el mes de desembre pràcticament es van jugar un terç dels partits de l'any¹²³⁵. Ara bé, dels clubs que havien participat en el campionat català les darreres temporades, tan sols quedaven la UES¹²³⁶ i el FCB¹²³⁷.

Aquest capítol se centra en el període de 1928 a 1932, des del moment en què el rugby adquireix una nova embranzida, gràcies a la qual aconsegueix vèncer la dinàmica decadent que portava, fins al moment que va viure una gran plenitud esportiva. En els diversos apartats, s'analitzarà com la seva participació català en tres grans esdeveniments esportius va ajudar a recuperar la vitalitat que havia tingut en els primers anys de la seva implantació i va tornar a créixer, dins d'un context sociopolític molt favorable.

En la primera part del capítol, es veurà l'impacte que va causar en el rugby català la participació en la inauguració de l'Estadi de Montjuïc, dins del marc de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929. S'examinarà com un partit de la Selecció Espanyola, formada íntegrament per jugadors catalans, va poder donar una gran visibilitat a l'esport oval. Aquest esdeveniment, després de molt de temps, va tornar a situar-lo als principals rotatius catalans, causant una gran repercussió.

En el segon apartat, s'analitzarà el procés de creixement del nombre de clubs afiliats a la Federació Catalana i com aquesta va anar evolucionant per reforçar-se, aprofitant la nova presència mediàtica que havia obtingut.

A continuació, s'aprofundirà en la primera gran gira internacional que va dur els jugadors catalans a competir contra les seleccions d'Alemanya i d'Itàlia, i les

¹²³⁵ El 1928, van quedar recollits trenta-un partits per part de la premsa catalana, dels quals onze es jugaren el mes de desembre.

¹²³⁶ Fundat el 1921. Unió Esportiva Santboiana, «Libro de Actas N.º1. 4 Juliol 1921 al 1 Juliol 1924», 30 setembre 1921.

¹²³⁷ Fundat el 1924. Futbol Club Barcelona, «Acta del 28 de julio de 1924», 28 juliol 1924, Barcelona, Arxiu del Futbol Club Barcelona.

conseqüències positives que se'n van derivar. També, es veurà l'impacte que va tenir en el món esportiu universitari, tant a escala organitzativa com de creixement de la pràctica esportiva, la participació per primera vegada en uns Jocs Internacionals Universitaris d'un equip de rugby format per estudiants catalans.

Posteriorment, el capítol trasllada el lector, a l'etapa de la proclamació de la Segona República, on política, sociabilitat i esport es van abraçar per transmetre un missatge polític de democratització en la pràctica esportiva. Finalment, la nova llibertat associativa fou l'espurna definitiva per fer que l'esport oval a Catalunya visqués una etapa de brillantor esportiva, a través de l'expansió pel territori.

9.1 L'Estadi de Montjuïc en el marc de l'Exposició Internacional de Barcelona

Amb la intenció d'exportar i potenciar una imatge positiva de la dictadura primorriverista a escala internacional, minuciosa i implacablement tirànica a Catalunya, es va decidir reprendre el 1926 el projecte d'una gran exhibició a la Ciutat Comtal. En aquest sentit, es va organitzar l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929 (EIB), que va ser programada com un certamen comercial, esportiu i urbanístic¹²³⁸. Al notable desenvolupament urbà, se li va afegir una gran millora en les infraestructures de caràcter social i cultural, a més d'una projecció de la indústria catalana vers l'exterior. L'esdeveniment “es va convertir en el motor de modernització de la ciutat i, al mateix temps, en una eina de propaganda amb la qual es va buscar la difusió d'una nova imatge de progrés i de modernitat”¹²³⁹ de Catalunya i d'Espanya. L'EIB va aconseguir situar en el mapa a escala europea la ciutat de Barcelona, tot donant-li una gran projecció internacional¹²⁴⁰.

9.1.1 L'esport a l'Exposició Internacional de Barcelona

Des del punt de vista esportiu, l'Exposició va tenir diversos àmbits d'actuació: la construcció d'infraestructures, l'impuls social a l'esport i un ampli programa d'activitats, que permetien una gran escenificació propagandística de la pretesa modernitat de l'Estat i de la ciutat¹²⁴¹.

¹²³⁸ Termes, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1839)*, VI:315-16.

¹²³⁹ Juan Antonio Simón, «La Exposición Internacional de Barcelona en 1929 y su utilización propagandística La montaña de Montjuïc, espacio público de ocio, cultura y deporte.», *Diacronie: Studi di Storia Contemporanea*, núm. 18 (2014): 1, <https://doi.org/10.4000/diacronie.1505>.

¹²⁴⁰ Juli Pernas López i Joan Manuel Surroca Carmona, *L'estadi de Montjuïc (1929-1992)* (Barcelona: Fundació Barcelona Olímpica, 2018), 18.

¹²⁴¹ Simón, «La Exposición Internacional de Barcelona en 1929 y su utilización propagandística La montaña de Montjuïc, espacio público de ocio, cultura y deporte.», 5-6.

Cal recordar que la Ciutat Comtal tenia una gran vocació olímpica. Ja el Marquès d'Olèrdola havia ofert Barcelona com a seu Olímpica el 1917 i també la ciutat havia optat als Jocs Olímpics del 1924. D'aquesta manera, a finals de 1926 i ratificat pel Comitè Olímpic Espanyol (COE), l'alcalde de Barcelona –Darius Rumeu– entenen la beneficiosa influència que exercien “*los Juegos Olímpicos cuatrienales en el Desarrollo de las amistosas relaciones entre todos los pueblos del mundo, así como el fortalecimiento y el progreso de la humanidad*” va escriure al Comitè Olímpic Internacional (COI) per demanar que la Ciutat Comtal fos designada com a seu pels onzens Jocs¹²⁴². L'any següent es va engegar la construcció del que havia de ser el gran Estadi de Barcelona, col·locant la primera pedra en un acte solemne l'abril de 1927, amb la presència destacada del president del COI Baillet-Latour¹²⁴³, representants de les federacions i entitats esportives de Catalunya, a més a més de les autoritats polítiques¹²⁴⁴. L'Estadi s'havia de convertir en el segon amb major capacitat d'Europa, després del de Wembley, amb unes grades que podien acollir més de 60.000 espectadors¹²⁴⁵.

Al mateix temps, es va crear una comissió de Jocs i Esports, que havia de dissenyar un programa d'esdeveniments esportius, a més de vetllar pel seguiment de les instal·lacions en construcció. Sota la presidència del Marquès de la Foronda, es va organitzar la comissió esportiva amb membres del Comitè Olímpic Espanyol (COE), persones destacades del món de l'esport, representants destacats de les federacions esportives i membres de la Confederació Esportiva de Catalunya¹²⁴⁶. Entre totes les persones i entitats implicades es va confeccionar un ambiciós programa esportiu en el qual havien d'estar representats un total de vint-i-sis disciplines diferents¹²⁴⁷.

¹²⁴² Darius Rumeu Freixa, «Ville candidate Jeux de l'Olympiade - 1936 Barcelone», 14 desembre 1926, C-J04-1936_003_SD 1, Archives CIO.

¹²⁴³ «Ayer, con asistencia del Presidente del C.O.I. se colocó la primera piedra del nuevo Estadio de Montjuich», *El Mundo Deportivo*, 6 abril 1927, 1.

¹²⁴⁴ «Lo que será el gran Estadio de Barcelona», *Grafic Sport*, 12 abril 1927, 6. Algunes de les persones més rellevants que visitarien Barcelona per assistir a la col·locació de la primera pedra de l'estadi foren, a més del president del COI, el baró de Güell, membre del COI, el president del COE, el Marquès de Lamadrid, el Marquès de Foronda, president del Comitè Esportiu, i en Darius Romeu, baró de Viver i alcalde de Barcelona. Pernas López i Surroca Carmona, *L'estadi de Montjuïc (1929-1992)*, 29.

¹²⁴⁵ «El futuro Estadio de Barcelona», *Stadium. Revista Ilustrada*, 15 abril 1927, 19. «El gran Estadi de Montjuïc, un dels més notables d'Europa», *La Publicitat*, 19 maig 1929, 26.

¹²⁴⁶ Algunes de les persones que formaren part del disseny del programa Esportiu foren les següents: Narcís Masferrer, Josep Mesalles, Ricard Cabot, Vidal Quadras, Contel, Martorell, Fortuny, Joan Farnés, Santiago Roure, Enric Losantos i Emili Tó. Joan Manel Surroca, *L'esport a l'Exposició Internacional de Barcelona 1929* (Barcelona: Fundació Barcelona Olímpica, 2012), 5-6; «El Calendari esportiu de l'Exposició de Barcelona», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 24 maig 1928, 9.

¹²⁴⁷ Pernas López i Surroca Carmona, *L'estadi de Montjuïc (1929-1992)*, 29.

La idea central del programa esportiu de l'EIB era mostrar la capacitat que tenia la ciutat de cara a organitzar uns Jocs Olímpics, i que Barcelona es veiés com el marc més adequat pels del 1936¹²⁴⁸.

9.1.2 El rugby en la inauguració de l'estadi de Montjuïc i el fort impacte a l'opinió pública

Un dels principals atractius de l'Exposició havia de ser el programa d'esports organitzat pel Comitè, conjuntament amb la CEC. Des del primer moment, les informacions publicades a la premsa sobre l'Estadi de Montjuïc indicaven que, un cop finalitzada la seva construcció, el terreny de joc tindria les dimensions i característiques necessàries per poder disputar partits internacionals de rugby¹²⁴⁹. Aquesta va ser una notícia molt ben rebuda pels *ruggers* catalans, atès que, a Barcelona, tan sols existia un terreny de joc amb les mides reglamentàries¹²⁵⁰ i, amb la inscripció de quatre nous clubs a finals de 1928 a la FCFR, n'eren molt necessaris altres per continuar creixent. Però, la carència d'infraestructures continuava essent un dels grans obstacles pel seu desenvolupament¹²⁵¹. De fet, a l'inici de la temporada de 1929, es van haver de suspendre partits per la manca d'instal·lacions¹²⁵².

Des de 1927, es va començar a perfilar el cicle esportiu que s'havia de desenvolupar a l'EIB. Tot i anar un pèl endarrerida en les propostes de participació, la FCFR es va implicar en el disseny del certamen, amb una clara intenció de prendre part en els actes esportius¹²⁵³. L'organització de l'esdeveniment va establir que el rugby ocupés un espai *preferent* entre els diferents esports que es practiquessin a l'Estadi. En un principi, es van programar quatre partits internacionals —Itàlia, Alemanya, França i Portugal— a disputar en els sis mesos que durava l'exposició, a més d'un partit entre les seleccions de Catalunya i de Madrid¹²⁵⁴. La principal fórmula que tenia per progressar passava per la internacionalització i la competició contra equips de més qualitat, en què es veurién jocs més rics, més treballats i més avançats tècnicament en comparació al que es jugava al

¹²⁴⁸ Narciso Masferrer, «Estadio de Montjuich. Lo que será el Estadio», *La Vanguardia*, 1 gener 1929, 23.

¹²⁴⁹ «Exposición de Barcelona. El Estadio», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 13 juny 1927, 13.

¹²⁵⁰ L'únic camp existent a Barcelona a finals de 1928 era el que tenia arrendat el FC Barcelona, El Sol de Baix. Mariano Vives, «Rugby. La carencia de terrenos de juego es un serio obstáculo para el desarrollo del Rugby», *Gaceta Deportiva*, 30 gener 1929, 9. També existia el camp de la Unió Esportiva Santboiana, però era a Sant Joan Despí.

¹²⁵¹ Mariano Vives, «Rugby. La carencia de terrenos de juego es un serio obstáculo para el desarrollo del Rugby», *Gaceta Deportiva*, 30 gener 1929, 9.

¹²⁵² Match, «Rugby. Los partidos del próximo domingo», *El Mundo Deportivo*, 1 febrer 1929, 3.

¹²⁵³ «El proyectado ciclo deportivo de la Exposición de Barcelona», *El Diluvio*, 22 maig 1927, 25.

¹²⁵⁴ «Rugby. Se celebraron importantes partidos internacionales en Barcelona», *Siglo Futuro*, 14 juliol 1928, 3.

territori. No solament s'havia de disposar d'un bon nombre de clubs a Catalunya que donessin vida a l'esport oval, sinó que també s'havia de lluitar contra equips estrangers de nivell internacional per tal que els jugadors i els equips avancesin en la seva pràctica¹²⁵⁵.

A finals de 1928, amb l'acord previ del Comitè Esportiu de l'EIB que la inauguració esportiva es faria amb un partit de rugby, es donaren certes tibantors i pressions per tal que el primer acte esportiu fos un partit de futbol. Tot això era "*obra de los componentes de nuestra Confederación Deportiva*" que tenien més preocupació per la recaptació que no pas la promoció d'altres esports, a més de tenir preferències "*por un deporte que ha pasado a la categoría de espectáculo*"¹²⁵⁶. Part de la premsa reclamava més interès vers els esports amateurs, ja que el futbol no necessitava més adeptes. Hi havia infinitat de disciplines que no arribaven al gran públic i a les quals els feia falta divulgació. La presència en l'arrencada del certamen tindria molta importància de cara al seu reconeixement, a més de donar protagonisme a un esport abandonat per les institucions públiques i molt desconegut¹²⁵⁷. La inauguració amb l'esport oval comportaria un gran impacte social per la rellevància de l'esdeveniment i s'aconseguiria una incalculable tasca divulgativa. Es continuava lluitant per tal que es pogués fer amb un partit de rugby i un festival atlètic. Tanmateix, el Comitè Esportiu continuava amb la intenció que l'acte inaugural fos un partit de futbol entre les seleccions espanyola i anglesa. Com que no es va poder dur a terme aquest partit, es plantejà que jugués un equip representatiu de futbol de Barcelona contra el Viena o el Torino, però, finalment, es va arribar a l'acord que el Bolton Wanderers, vigent campió de la Copa Anglesa, fos l'equip que jugués contra la selecció catalana de futbol¹²⁵⁸. Aquest havia de ser el gran atractiu de la jornada, però tenint en compte que Boix, president de la FCR i membre de la Confederació Esportiva de Catalunya¹²⁵⁹, formava part del Comitè Esportiu de l'Exposició¹²⁶⁰, es va aconseguir finalment que, abans del partit de futbol, se'n disputés un de rugby.

¹²⁵⁵ Match, «Rugby. Alemania ha formado ya un calendario internacional, figurando en él un encuentro con España», *El Mundo Deportivo*, 5 desembre 1928, 1.

¹²⁵⁶ Mariano Vives, «Rugby. Se proyectan tres partidos internacionales con motivo de la Exposición de Barcelona, con Italia, Alemania y Portugal... pero nada se sabe aún en concreto», *Gaceta Deportiva*, 24 novembre 1928, 12.

¹²⁵⁷ Match, «Rugby. El rugby y la Exposición de Barcelona», *El Mundo Deportivo*, 23 novembre 1928, 3.

¹²⁵⁸ Simón, «La Exposición Internacional de Barcelona en 1929 y su utilización propagandística La montaña de Montjuïc, espacio público de ocio, cultura y deporte.», 10.

¹²⁵⁹ Dins del Consell Superior de la Confederació Esportiva de Catalunya, estaven com a secretaris Enric Losantos i Emili Tó, ambdós vinculats al món associatiu del rugby. Losantos havia sigut president i secretari de la FCFR entre 1924 i 1925, mentre que Tó havia estat vocal en la constitució de la FER el 1922. Dellas, «El caciquismo de la Federación Española de Fútbol-Rugby», 15; Federació Espanyola de Rugby, «Certificado de constitución de la Federación Española de Fútbol-Rugby», 15 juny 1922, Caixa 420; Expedient 11213, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico Barcelona.

¹²⁶⁰ Vives, «Rugby. Ante los próximos partidos internacionales de la Exposición: La labor de los seleccionadores hasta la fecha: ¿Cómo formaría usted el equipo nacional?», 4.

El calendari de partits programat a l'Estadi pel certamen, tot i que després hi hagué variacions¹²⁶¹, va quedar definit a inicis de gener de 1929 i, posteriorment, ratificat per la FER aquell mateix març. L'ambiciosa planificació constava de tres partits internacionals contra les seleccions d'Itàlia, Alemanya i França, a més de la final del Campionat d'Espanya i la disputa de la Copa Dewar entre Madrid i Catalunya.

El solemne acte inaugural de l'Estadi es va fer el 20 de maig de 1929, ple a vessar amb més de 62.000 persones. Van assistir destacades personalitats polítiques i esportives. Entre d'altres, van estar presents la família reial amb Alfons XIII al capdavant, així com el president de govern, a més del president del COI, Baillet-Latour¹²⁶². El programa esportiu va començar a dos quarts de cinc de la tarda amb el partit de rugby que va enfrontar a les seleccions espanyola i italiana. Tot seguit es van disputar algunes proves atlètiques i, a continuació, el plat fort de la jornada, el partit que va enfrontar el campió de la Copa Anglesa —el Bolton Wanderers— i la selecció catalana de futbol.

No va ser qüestió d'atzar que l'equip seleccionat per a la inauguració de l'Estadi fos la tricolor italiana. A causa del nivell de joc que tènia la selecció espanyola i a les relacions amistoses de la dictadura primorriverista amb el feixisme de Mussolini¹²⁶³, Itàlia semblava l'equip adequat per poder jugar un atractiu matx i poder competir a escala esportiva de tu a tu. El partit, conduït pel destacat àrbitre francès Gilbert Brutus¹²⁶⁴, no va ser vistós i no va despertar excessiu interès en els espectadors. Amb la presència d'un públic majoritàriament profà, el partit va passar més aviat inadvertit i amb certa indiferència. Tanmateix, la victòria dels *ruggers* catalans va tenir un impacte mediàtic molt gran, ajudant a guanyar pàgines i lectors per l'esport oval. El partit va li donar un gran impuls, que poc després es va traduir en un creixement significatiu de clubs i de practicants. El matx marcava una fita històrica a Catalunya amb 62.000 persones presenciant un partit de rugby. Va aparèixer en les més rellevants capçaleres catalanes,

¹²⁶¹ Per ordre cronològic, no es va poder disputar el 3r Campionat d'Espanya perquè la *Federació Centro* no va poder definir el campió de la seva zona. «Rugby. El Barcelona sigue siendo campeón», *El Heraldo de Madrid*, 10 juliol 1929, 10. Tampoc es va poder disputar l'Espanya-Alemanya a causa d'unes obres a l'Estadi. El partit es va traslladar al camp de Les Corts. Match, «Rugby. El partido Alemania-España ha sido aplazado per hallarse en reparación el terreno del Estadio de Montjuich», *El Mundo Deportivo*, 7 juny 1929, 1. Pel que fa al partit entre les seleccions espanyola i francesa, es va haver de posposar dues vegades i no es va arribar a celebrar en el marc de l'EIB. «Rugby. Y van tres...Francia-España sufre un nuevo aplazamiento hasta el 22 de junio», *El Mundo Deportivo*, 13 abril 1930, 1.

¹²⁶² «Inauguración del Estadio de Montjuich. España bate a italia por nueve a cero en el primer partido internacional», *El Diario de Barcelona*, 21 maig 1929, 16-17. Corredisses, «La Inauguració de l'Estadi», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 21 maig 1929, 6.

¹²⁶³ Rubén Domínguez, «El fascismo italiano y la Exposición Internacional de Barcelona de 1929», *Diacronie: Studi di Storia Contemporanea [En línea]*, núm. 14 (2013): 1, <https://doi.org/10.4000/diacronie.256>.

¹²⁶⁴ Fakir, «La Selecció Italiana de rugby, donant a comprendre que una cosa és cantar òpera i una altra fer “placatges”, va sucumbir en mans de la selecció espanyola, per la misèria de 9 a 0, havent “rebuto de valento dei carpone”», *Xut*, 21 maig 1929, 16.

espanyoles i internacionals¹²⁶⁵. El partit va marcar un punt d'inflexió important, iniciant un nou període de desenvolupament i creixement del rugby català. Uns dies després, es va jugar un partit entre el seleccionat espanyol i l'alemany¹²⁶⁶, del que els catalans — representat l'Estat— van sortir derrotats havent jugat un molt bon partit, consolidant la presència en el panorama internacional del XV català.

Acabat el partit inaugural, es va generar una controvertida polèmica creada des de Madrid i alimentada pels seus mitjans, en què es qüestionava la representació del XV que va lluitar contra els italians. Dos dies després del partit, el secretari de la FER va comunicar a la premsa que l'equip que havia vençut els transalpins no havia estat el combinat espanyol. El Sr. Larrañaga, en una carta oberta, advertia i puntualitzava que la FER amb motiu de l' "*Exposición Internacional de Barcelona autorizó a la Federación Catalana para celebrar tres partidos entre su equipo de 'selección regional' y equipos de Italia, Alemania y Francia; por lo tanto, el equipo que jugó citado partido es de 'selección catalana'*". Cal dir que l'equip espanyol estava format enterament per jugadors de la FCR¹²⁶⁷ i que els colors de l'equipament eren els de Catalunya¹²⁶⁸. En definitiva, i segons el secretari de la FER, el matx no l'havia jugat el seleccionat estatal, sinó Catalunya. Des de *La Nación*, diari conservador i creat a instància del dictador Primo de Rivera, es demanava sobre "*la inoportunidad de plantear cuestiones 'de colores' precisamente en un deporte naciente, y al que de buenas a primeras se le depara un triunfo internacional de innegable importancia'*". També, es preguntava que, amb la transcendència que tenia l'EIB, com era que la FER, malgrat que tan sols havien disputat el partit jugadors catalans, no s'adjudicava igualment la victòria¹²⁶⁹. Tot i la polèmica, no va haver-hi dubte que el XV que va saltar al camp fou l'equip espanyol, com ho demostrava la presència del monarca, la bandera espanyola exhibida pels jugadors a l'inici del partit, així com la presència del president de la FER.

Cal dir que la FCFR es trobava a l'inici de la temporada de 1929 fora de l'escena internacional, perquè no va aconseguir que el seu rugby creixés en popularitat, s'estengués pel territori i tingués una presència social rellevant. Amb un campionat bastant precari, les nacions continentals no la tenien present i l'anaven deixant de costat quan s'organitzaven tornejos internacionals¹²⁷⁰. La presència del rugby i la victòria davant

¹²⁶⁵ Per esmentar algunes, a Catalunya: *La Veu de Catalunya*, *La Vanguardia*, *el Diluvio*, *El Mundo Deportivo* i la *Gaceta Deportiva*; a Espanya: *El Heraldo de Madrid*, *La Voz*, *El Sol* i *La Libertad*; a Itàlia: *La Stampa* i *Lo Sport Fascista*; i a França: *L'Intransigeant*, *L'Athlète* i *L'Auto*.

¹²⁶⁶ Cugueró, «Rugby», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 10 juny 1929, 11-12.

¹²⁶⁷ Mariano Vives, «Rugby. Más del partido España-Italia», *Gaceta Deportiva*, 24 maig 1929, 5-6.

¹²⁶⁸ «Rugby. El partido de la selección catalana-selección italiana», *El Liberal*, 23 maig 1929, 4.

¹²⁶⁹ «Rugby. ¿Quién ganó a Italia?», *La Nación*, 23 maig 1929, 6.

¹²⁷⁰ Match, «Rugby. El Torneo de la "Tres Naciones" parece cosa probable...Y España sigue en el olvido», *El Mundo Deportivo*, 11 maig 1929, 2.

Itàlia en l'Exposició va comportar un canvi de tendència. Les distants relacions que mantenien la FCFR i la FER, amb el Dr. Gutiérrez al capdavant, van provocar un refredament de les relacions amb la veïna república i aquesta va deixar de ser el principal aliat en el desenvolupament del rugby a Catalunya. Després dels dos partits en el marc de l'EIB, Boix va prosseguir el seu camí d'internacionalització i, després de diversos viatges, va concretar el primer gran *tour* del combinat català on es jugarien partits a Alemanya i Itàlia.

El 15 de gener de 1930, en el saló d'actes del Palau Nacional i, en presència del dictador Primo de Rivera, el rei Alfons XIII declarava clausurada l'Exposició Internacional de Barcelona¹²⁷¹, de gran èxit per la Ciutat.

9.2 La revifada del rugby a Catalunya

A finals de 1928, l'esport oval català va començar a recuperar-se lleugerament amb l'adscripció de quatre nous cercles a la FCR. Amb voluntat de créixer i d'estar presents a l'EIB, que va servir d'efecte crida i de catalitzador en la creació d'aquests nous clubs, a finals de semestre van començar a disputar partits amistosos per arribar preparats al Campionat de Catalunya que començaria el gener de 1929.

9.2.1 Nova creació de clubs i la bonança de l'esport oval

Els diversos XV formats en aquest final d'any es constituïrien dins d'entitats multiesportives, indicant una mancança de l'esport en el club i una demanda per part dels socis. Els nous equips, com ja era habitual, es van formar amb antics jugadors i nous esportistes que volien descobrir el rugby. D'aquesta manera, exjugadors dels Diables Rojos creen dins la societat Olímpic Amateur (OA) la secció de rugby¹²⁷². Antics jugadors del RCDE van formar dins la Federació Catalana d'Estudiants Catòlics l'equip de la Unió Esportiva Universitària (UEU)¹²⁷³, mentre que l'Ateneu Enciclopèdic Popular (AEP) crearia la seva secció també amb alguns membres de l'antic RCSA, però amb una gran majoria de jugadors novells¹²⁷⁴. L'única entitat de nova creació que es dedicaria exclusivament a la pràctica de l'esport oval seria l'Agrupació Atlètica Universitària (AAU)

¹²⁷¹ «Ha sido clausurada por el Rey la Exposición Internacional de 1929, e inaugurada la Exposición de Barcelona de 1930», *El Noticiero Universal*, 15 gener 1930, 5.

¹²⁷² «Natación. La "Penya Olympic Amateur" homenajea a sus campeones, Celedonio Fernández y María Martínez», *El Mundo Deportivo*, 19 novembre 1928, 6.

¹²⁷³ X, «Carnet de l'Estudiant», *El Matí*, 23 novembre 1929, 4.

¹²⁷⁴ X de V, «Les nostres entitats esportives. L'Ateneu Enciclopèdic Popular», *La Publicitat*, 7 abril 1929, 10.

—poc després Rugby Club Universitari—, formada amb exjugadors de diversos equips, a més de molts jugadors novells¹²⁷⁵.

El gener de 1929, el FCB i la UES es preparaven per disputar-se el primer lloc del Campionat de Catalunya, mentre que la Copa Encoratjament, destinada als equips més novells, havia d'enfrontar a l'AEP, la UEU, l'AAU i l'OA. Aquestes competicions es disputarien en una mateixa lliga que enfrontaria els sis equips entre ells a dues voltes. El format a dues velocitats va tenir una bona acollida i es va aconseguir que es disputessin pràcticament tots els partits del campionat. El FCB es va proclamar Campió de Catalunya¹²⁷⁶, per quarta vegada consecutiva, derrotant a la UES en els dos partits del torneig. La Copa Encoratjament fou guanyada per l'Olimpic Amateur¹²⁷⁷, que comptava en les seves files amb Joan Blanquet i Francesc Sardà¹²⁷⁸, i fou el millor de la considerada segona categoria lluitant fins a les darreres jornades contra el RCU. En finalitzar el campionat i, pocs dies abans de la inauguració de l'Estadi de Montjuïc, es va poder iniciar un campionat de segons equips a dues voltes, amb la participació de quatre clubs¹²⁷⁹, que va acabar conquerint la Santboiana, formada per un gran nombre de jugadors joves i novells.

Aquell primer semestre de 1929, es van jugar de manera habitual un mínim de tres partits per cap de setmana, a més de jugar contra els mariners britànics quan aquests atracaven a Barcelona. També, es van començar a disputar partits de la selecció catalana universitària, que havia programat un desplaçament a Madrid per jugar contra la selecció universitària madrilenya, que malauradament no es va arribar a disputar. De la mateixa manera, la selecció catalana competia de manera habitual, sia contra els mariners britànics, contra combinats catalans o contra seleccions estatals, però sota la bandera espanyola. Cal destacar que en aquell semestre no es va disputar cap partit contra equips o combinats francesos.

El rugby havia aconseguit sobreviure i tornava a recuperar un bon estat esportiu. L'única taca que hi va haver durant aquests mesos fou la desorganització evident que hi havia a la Federación Centro. No es va arribar a jugar el Campionat d'Espanya, per tercer any consecutiu, així com tampoc la Copa Lord Dewar entre Catalunya i Madrid. A

¹²⁷⁵ «Rugby. Una nota del University», *El Mundo Deportivo*, 23 novembre 1928, 3.

¹²⁷⁶ Noi de la Pipa, «Rugby. Campionat de Catalunya», 15 abril 1929, 7.

¹²⁷⁷ «Rugby. Un interesantísimo festival de rugby. Reparto de premios», *El Mundo Deportivo*, 7 desembre 1929, 3.

¹²⁷⁸ Joan Blanquet Fondevila i Francesc Sardà Gaspa van ser considerats dues de les grans figures del rugby català fins a l'arribada de la Guerra Civil. Joan Prado, «Sardà, Blanquet i Juanes, tres grans figures del rugby català», *Última Hora*, 11 febrer 1936, 5.

¹²⁷⁹ Van participar en aquest campionat de segons equips la UES, el FCB, l'OA i el RCU. «Rugby. Calendari del torneig de segons equips», *La Publicitat*, 4 abril 1929, 8.

principis d'any, s'havia programat que es pogués disputar el títol estatal a inicis de juny dins del marc de l'EIB¹²⁸⁰ i, posteriorment, es va plantejar que se celebrés a Saragossa o Bilbao¹²⁸¹, però com que no es va poder establir el campió de la Federación Centro, no es va arribar a jugar aquesta final¹²⁸². Tot i que va sortir publicat a la premsa que, burocràticament, el FCB havia conquerit el títol “*por forfait del equipo campeón de Castilla*”¹²⁸³, no va quedar recollit d'aquesta manera pels organismes oficials i el títol va quedar vacant. Des de Catalunya, va haver-hi fortes crítiques a la manera d'actuar que demostraven tant la Federación Centro com la FER, i pel fet de no tenir designat un campió en els darrers anys. També, es va lamentar l'oportunitat perduda d'anar a jugar la final, com estava programat, a l'Aragó o al País Basc per continuar fent proselitisme de l'esport oval¹²⁸⁴. A mitjans de maig, es va organitzar una espècie de final entre els equips de la Federación Universitaria de Estudiantes (FUE) i l' Athletic, cosa que va concloure amb la victòria dels primers¹²⁸⁵. Amb tot, els *ruggers* catalans, immersos en la preparació dels partits internacionals contra Itàlia i, posteriorment, contra Alemanya, no estaven en disposició de disputar el partit per l'arribada de l'estiu. Per bé que es va mirar de dur a terme la final a principis de setembre a Barcelona amb la representació madrilenya de la FUE¹²⁸⁶, tampoc es va poder dur a terme l'encontre.

Es tancava el semestre amb iniciatives de fora de Barcelona encaminades a la creació de nous XV a Terrassa i a Badalona, sumat al fet que l'Europa estava reconstruint el seu equip¹²⁸⁷. Aquestes iniciatives van trigar dos anys a materialitzar-se i que els equips participessin en competició oficial, però serien la base d'una de les fases més pròsperes de l'esport oval a Catalunya, amb onze equips en competició en un any natural. Semblava que havia aconseguit superar el gran sotrac del 1928 i albirava un futur estimulants pels clubs i els seus jugadors.

¹²⁸⁰ Match, «Rugby. El programa internacional de la Exposición», *El Mundo Deportivo*, 6 gener 1929, 4.

¹²⁸¹ Las Heras, «Rugby. Ayer se celebró en Madrid la Asamblea Nacional de Rugby», *El Mundo Deportivo*, 25 març 1929, 1.

¹²⁸² «Rugby. Resulta que no hemos tenido campeón del centro», *La Nación*, 19 juliol 1928, 5.

¹²⁸³ «Rugby. Un campeonato», *La Voz*, 11 juliol 1929, 7.

¹²⁸⁴ Match, «Rugby. Otro campeonato de España que se esfuma. El Barcelona se adjudica el título sin lucha, por “forfait” de los campeones madrileños», *El Mundo Deportivo*, 29 juny 1929, 4.

¹²⁸⁵ «Rugby. FUE 14; Athletic 9», *La Libertad*, 15 maig 1929, 9.

¹²⁸⁶ «Rugby. El partit final de rugby es jugarà a Barcelona», *La Publicitat*, 4 agost 1928, 4.

¹²⁸⁷ «Rugby. Se dice que...», *El Mundo Deportivo*, 11 juliol 1929, 3; Match, «Rugby. Rugby en Tarrasa?», *El Mundo Deportivo*, 19 desembre 1928, 3.

9.2.2 Presència pública del rugby a la premsa

L'esport havia deixat de ser un entreteniment per convertir-se en un dels epicentres de la cultura de masses, i en què la premsa va jugar un paper destacat en la seva divulgació com a espectacle. L'augment de la presència pública de les competicions esportives, i de l'associacionisme, l'arribada de noves disciplines i la construcció de grans infraestructures van testimoniar aquesta transformació de l'esport en la dècada de 1929-1930. Paral·lelament, el periodisme, especialitzat va experimentar un creixement qualitatiu i quantitatiu per poder donar sortida a l'augment de la demanda d'informació sobre l'esport. Amb l'arribada de la República, es va desenvolupar un tipus de premsa que vinculava les activitats esportives amb la defensa d'un model social democràtic, republicà i catalanista, aconseguint que l'esport arribés a sectors socials tradicionalment allunyats de la pràctica i de l'espectacle¹²⁸⁸.

A finals de la dècada de 1920, el rugby i el periodisme es van retroalimentar mútuament. Cal dir que es venia d'una fase en la qual l'esport oval havia estat oblidat pels rotatius i la informació pràcticament havia desaparegut de les seves pàgines. L'increment d'equips va derivar en un creixement de l'activitat esportiva i de partits. D'aquesta manera, es va arribar a captar l'atenció dels mitjans d'informació, i aquests van veure més potencials lectors i van facilitar més espais de les seves columnes al rugby. En aquest sentit, era una informació bàsica pels aficionats d'aquest esport, i dels esports en general, atès que sovint era l'única manera de poder tenir coneixement de l'esdeveniment quan no es podia assistir als partits. Tot i l'apreciable aturada en el creixement de nova premsa esportiva a Catalunya en la dècada del 1930¹²⁸⁹, la presència pública del rugby va créixer notablement, sempre tenint en compte la gran descompensació informativa a favor del futbol, ja consolidat com a espectacle de masses.

Malgrat que els rotatius depenien de la rendibilitat econòmica per la seva supervivència, es va perdre una oportunitat molt bona per exposar i oferir una diversificació informativa en l'esport i, d'aquesta manera, *educar* el lector i les noves audiències perquè aprenguessin a valorar altres disciplines, més enllà de les més mediàtiques.

¹²⁸⁸ Pujadas i Santacana, «Prensa, deporte y cultura de masas. El papel del periodismo especializado en la expansión social del deporte en Cataluña hasta la guerra civil (1890-1936)», 2012, 150-55.

¹²⁸⁹ Josep M. Figueres, «Notes sobre un segle de revistes i diaris esportius», *Annals del Periodisme Català [En línia]*, núm. 20 (1992): 22-23.

Any	Rotatius	
	<i>El Mundo Deportivo</i>	La Vanguardia
1927	63	65
1928	94	71
1929	229	138
1930	288	165

Taula 17. Relació entre el nombre de vegades que s'esmenta el rugby en un diari generalista i en un d'esportiu en el període 1927-1930. Elaboració pròpia.

Una de les principals raons de l'augment de la presència del rugby a la premsa fou l'extensa cobertura de la inauguració de l'Estadi de Montjuïc en el marc de l'EIB. Sense deixar de banda les informacions del Campionat de Catalunya de 1928-1929, que van ser notables, la informació que apareixia els primers mesos de 1929 vinculada al rugby va ser majoritàriament sobre l'estadi¹²⁹⁰ i sobre el calendari de partits internacionals que s'havia construït per l'EIB¹²⁹¹. Tot i que no era el plat fort de la inauguració, en els dies previs i els posteriors, la presència de l'esport oval fou molt destacada, en què se'n parlava àmpliament, es publicaven fotografies i es feien extenses cròniques. L'assistència a l'esdeveniment del monarca espanyol i la primera victòria a escala internacional del XV català, competint sota bandera espanyola, va afavorir encara més que es difongués a través dels rotatius¹²⁹². Va ajudar a aquesta presència sostinguda en els diaris que uns dies després es jugués un partit contra la selecció d'Alemanya¹²⁹³.

Com es veurà en els següents apartats, la primera gran gira d'un combinat de jugadors catalans a Alemanya i Itàlia, juntament amb els IV Jocs Internacionals Universitaris, van fer que, durant el 1930, la presència del rugby a la premsa fos també força important. Entre altres raons, aquesta presència pública constant de l'esport oval va alimentar que, un any després, es donés un gran increment de clubs adscrits a la FCFR. La Copa Catalana de 1931 la disputaren deu equips¹²⁹⁴, jugant-se fins a cinc partits setmanals de manera habitual.

¹²⁹⁰ «L'Exposició de Barcelona. L'Estadi», *El Pla de Bages*, 13 maig 1929, 1.

¹²⁹¹ M. Vives, «Rugby. Ante los partidos internacionales de la Exposición», *Gaceta Deportiva*, 17 abril 1929.

¹²⁹² «En el Stadium», *La Época*, 21 maig 1929, 1.

¹²⁹³ A., «Rugby. Alemania venç a Espanya per 24 punts a 15», *El Matí*, 12 juny 1929, 8.

¹²⁹⁴ Els equips foren els següents: Unió Esportiva Santboiana, Futbol Club Barcelona, Rugby Club Universitari, Unió Esportiva Sants, Associació Esportiva 'La Mola' de Terrassa, Estadi Català, Real Club Deportivo Español, Rugby Club Cornellà, Associació Esportiva Joventut i Rugby Club Catalunya. «Rugby. Con el torneo Copa Cataluña dará comienzo la temporada oficial», *El Dia Gráfico*, 17 setembre 1931, 7.

9.2.3 L'evolució associativa del rugby a Catalunya i l'Estat

La temporada de 1929-1930 va iniciar-se amb pèrdua de la Unió Esportiva Universitària, que es va acabar integrant en el Rugby Club Universitari, però amb el retorn de la Unió Esportiva Sants a la Federació. Tot i que encara no es tenia un gran nombre d'equips i de jugadors, s'havia començat a superar la notable sotragada de 1928.

Clubs participants en el Campionat de Catalunya	Nombre de llicències	
	1928	1929
Unió Esportiva Santboiana	22	25
Futbol Club Barcelona	21	31
Rugby Club Sant Andreu	21	X
Rugby Club Universitari	X	22
Olímpic Amateur	X	20
Unió Esportiva Sants	X	36
Ateneu Enciclopèdic Popular	X	21 ¹²⁹⁵
Total de llicències	63	155

Taula 18. Nombre de llicències federatives a Catalunya en el 1928¹²⁹⁶ i el 1929¹²⁹⁷. Elaboració pròpia.

La temporada començava tal com s'acostumava, amb els partits amistosos per preparar el Campionat de Catalunya, que havia de començar el segon cap de setmana de gener, amb una manca evident d'àrbitres i de camps, tot i que ara ja es disposava de dues infraestructures per practicar el rugby a Barcelona¹²⁹⁸.

En un d'aquests amistosos de finals de semestre de 1929, es va produir un dels fets més amargs de la curta història de l'esport oval català. En el partit que enfrontava el Rugby Club Universitari i l'Olímpic Amateur, en Carles Vendrell, jugador del RCU, es va lesionar de gravetat amb una fractura la columna vertebral. Tot i el ràpid trasllat a l'Hospital Clínic, el jugador va traspasar l'endemà¹²⁹⁹. Era el primer jugador que moria fruit d'una lesió esportiva a Catalunya, tan sols amb dinou anys. S'havia iniciat en l'esport de la mà del RCSA el 1928 i, l'any següent, havia passat a formar part del RCU, convertint-se en poc temps en el millor davanter blanc. Aquest fet luctuós va ser un cop

¹²⁹⁵ No es disposaven dades oficials de les llicències de l'Ateneu Enciclopèdic Popular. S'ha fet una estimació de les llicències a partir del buidatge de les alineacions del club blau-i-or en la seva participació en el Campionat de Catalunya de 1930.

¹²⁹⁶ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta de la Junta de la Federació Catalana de FutbolRugby a la Unió Esportiva Santboiana», 2 febrer 1928, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

¹²⁹⁷ Cugueró, «Rugby. Ha quedat definitivament acordat el partit Selecció Catalana - Selecció Lenguadoc», *La Publicitat*, 18 octubre 1929, 10.

¹²⁹⁸ Es va jugar de manera habitual en tres camps: El Camp del Riu de la Unió Esportiva Santboiana, El Sol de Baix del Futbol Club Barcelona i a l'Estadi de Montjuïc. «Rugby», *La Publicitat*, novembre 1929, 11. A.M., «El festival de l'Estadi. En rugby, la selecció del Lenguadoc guanyà la catalana per 36 punt a 16», *El Matí*, 10 juny 1930, 6.

¹²⁹⁹ «Rugby. El jugador Carles Vendrell, de l'Universitari, mort a conseqüència d'accident», *La Publicitat*, 5 novembre 1929, 10.

molt dur. Al seu sepeli va assistir, a més del seu equip, una destacada presència de jugadors i directius dels clubs catalans, a més dels membres de la Federació Catalana. La Federació Catalana de Futbol¹³⁰⁰ i d'Atletisme¹³⁰¹ van traslladar el condol a la família, al club i al món del rugby. La seva mort va tenir molt d'impacte als rotatius i va sortir publicada en un gran nombre de diaris, tant del Principat com de la capital espanyola¹³⁰². Aquella mateixa temporada, s'instauraria la Copa Carlos Vendrell, per la competició catalana de segons equips, de la que es va proclamar campió de la seva primera edició el FCB¹³⁰³.

El vuitè Campionat de Catalunya començava 12 de gener de 1930 amb la derrota de la USS davant el RCU. En aquella jornada, guanyarien els tres equips més forts. La Santboiana derrotava l'AEP, mentre que el Barça s'imposava clarament a l'Olimpíic Amateur¹³⁰⁴. S'iniciava un torneig a dues voltes que prometia ser competitiu, en el qual la UES volia trencar l'hegemonia dels darrers anys del FCB i conquerir el primer lloc de la classificació. Després d'un campionat irregular, amb diversos *forfaits* dels equips més dèbils, i de dues victòries blaugranes sobre els santboians, s'adjudicava brillantment el títol de Campió de Catalunya el FCB, que li donava dret a disputar el tercer Campionat d'Espanya.

Gràcies a la nova direcció del rugby madrileny, en procés de debat intern i de reorganització, les relacions entre les federacions van començar a normalitzar-se. Es va aconseguir reprendre la disputa de la Copa Lord Dewar i la final de Campionat d'Espanya. Així, dos dies abans de la final del campionat estatal, es va disputar el partit entre les seleccions catalana i madrilenya a l'Estadi de Montjuïc. La clara victòria catalana va permetre mantenir la Copa a Catalunya¹³⁰⁵. Pel que fa a la final, la Federación Centro va designar el Real Madrid com a finalista, no sense certa polèmica pel fet que no hi havia hagut pròpiament un campionat madrileny¹³⁰⁶. Per segona vegada, el Barça guanyava amb molta solvència el títol estatal, derrotant àmpliament l'equip blanc davant una gran quantitat d'espectadors, atès que es va disputar abans d'un partit de futbol¹³⁰⁷.

¹³⁰⁰ «Futbol. Acuerdos de la Federación Catalana», *Diario de Barcelona*, 9 novembre 1929, 25.

¹³⁰¹ «Atletismo. Acuerdos del Comité Provincial», *La Vanguardia*, 17 novembre 1929, 23.

¹³⁰² Només per mencionar-ne alguns, a Catalunya va sortir publicat a *Diario de Gerona de Avisos y Noticias*, *El Pla de Bages*, *Diario de Barcelona*, *La Publicitat*, *el Diluvio*, *La Vanguardia*, *El Mundo Deportivo*, *El Matí* i *El Xut!*. Pel que fa a diaris madrilenys, va sortir publicada la notícia a *El Heraldo de Madrid*, *ABC*, *La Época*, *La Voz*, *La Correspondencia Militar*, *El Sol* i *La Nación*.

¹³⁰³ «Rugby. La reunión de la Federación Catalana», *El Mundo Deportivo*, 26 novembre 1930, 3.

¹³⁰⁴ «Rugby. Partits del campionat», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 13 gener 1930, 2.

¹³⁰⁵ «Rugby. Ahir a l'Estadi, la Selecció de Catalunya va batre la del Centre per 48 a 11», *La Rambla de Catalunya*, 23 juny 1930, 2.

¹³⁰⁶ «Noticias grandes y pequeñas», *La Nación*, 21 juny 1930, 8.

¹³⁰⁷ El partit es va disputar abans del partit de futbol amistós entre el Red Star de París i el Futbol Club Barcelona. «Rugby. El F.C. Barcelona va vèncer per 39 punts a 5 el Reial Madrid», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 25 juny 1930, 7.

Des d'un punt de vista territorial i, malgrat els intents que es duïen a terme, el rugby no aconseguia consolidar-se més enllà de Barcelona. Al País Valencià, després de diversos intents, encara es trobava en procés d'arrelament. Els cercles que entrenaven regularment estaven determinats a implantar-lo a la ciutat del Túria i feien crides als *sporstmen* d'unir-se als *ruggers*, que ja es preparaven. Tot i les dificultats, diversos clubs havien començat a entrenar: el València FC, el Puerta de Hierro HC i el Regimiento de Infanteria de Mallorca¹³⁰⁸. Malgrat que no s'ha trobat cap registre de partits, el més probable es que es disputessin partits informals i que aquests no quedessin recollits per la premsa de l'època. No seria fins a 1930 que, amb la creació de la FUE, l'esport oval arrelaria definitivament a la capital del País Valencià i es començaria a tractar el seu ingrés en el si de la FER¹³⁰⁹.

Pel que fa a Madrid, no han quedat notícies que es disputés cap partit la segona part de la temporada de 1929, tan sols hi ha registres d'entrenaments de la FUE a la Ciutat lineal al novembre¹³¹⁰. També que el Real Madrid estava intentant reconstruir l'equip, però no va quedar constància que jugués cap partit. El campionat centre, tot i que existien clubs que entrenaven, no estava organitzat i no es preveia cap competició per la temporada 1929-1930¹³¹¹. Des de Catalunya es veia que la “*labor de la Nacional en estos últimos tiempos ha sido poco menos que nula*”, destacant la inactivitat dels seus dirigents i qualificant alguns membres de “*figuras decorativas*”¹³¹². Es pressionava perquè hi hagués un relleu de la presidència, però, malauradament, no es va donar fins més endavant. Tot just després d'una visita a Madrid, Boix afirmava que el rugby madrileny “*hasta hoy ha vivido en un estado de abandono tal que, francamente, no nos extraña que haya arraigado tan poco*”¹³¹³. Amb un evocador titular, *El Mundo Deportivo* es preguntava “*¿Va por fin a organizarse el rugby madrileño?*”¹³¹⁴. S'havia començat des de la capital de l'Estat amb molta empenta i s'havien organitzat tres campionats —de 1926 a 1928 (que no es van acabar)—, però la realitat en aquells moments era molt lamentable. No havien aconseguit establir a temps un campió de la FCR ni el 1928 ni el 1929. Per revertir la situació, el primer semestre de 1929, el

¹³⁰⁸ Match, «Rugby. La situación de este deporte en Valencia / Su iniciador / Hay afición pero no facilidades», *El Mundo Deportivo*, 4 setembre 1929, 4.

¹³⁰⁹ Agulló i Agulló, *Los Orígenes del Rugby en Valencia*, 62.

¹³¹⁰ «Deportes. Rugby», *El Sol*, 13 novembre 1929, 6.

¹³¹¹ A.G.E., «En Madrid no habrá partidos esta temporada», *El Mundo Deportivo*, 19 desembre 1929, 3.

¹³¹² Match, «Rugby. Hay mar de fondo en la Federación Nacional y se ha propuesto una relevante personalidad para el cargo de Presidente», *El Mundo Deportivo*, 3 juliol 1929, 1.

¹³¹³ Match, «Rugby. En Madrid...siguen en las nubes», *El Mundo Deportivo*, 10 novembre 1929, 3.

¹³¹⁴ Match, «Rugby. El Real Madrid va a formar equipo de rugby. ¿Va por fin a organizarse el rugby madrileño?», *El Mundo Deportivo*, 14 novembre 1929, 3.

president de la FER va intentar reorganitzar-la¹³¹⁵ amb un relleu de càrrecs i la inclusió de jugadors en actiu¹³¹⁶. Buscava provocar una reactivació de l'activitat oval a Madrid, però no se'n va sortir. Vist el desconcert i desgovern que hi havia a la capital de l'Estat, la Federación Centro va decidir tirar endavant una profunda reestructuració organitzativa interna en el transcurs de l'estiu de 1930, per tal de poder vertebrar un bon campionat i tornar a lluitar per millorar la implantació del rugby a la regió centre. Dins de la nova junta directiva, es van crear cinc comitès per endreçar l'esport oval — Reglament, Premsa, Arbitratge, Calendaris i Comitè de Seleccions¹³¹⁷—, a més d'organitzar una estructura esportiva amb Frank Hoche¹³¹⁸ i Michel Reynard, per a la millora física, tècnica i tàctica dels jugadors madrilenys¹³¹⁹.

La inestabilitat i la deixadesa de la FER a Madrid, tot i que comportava molta llibertat d'actuació des de Barcelona, no ajudava al creixement del rugby a altres indrets de l'Estat. Ja a finals d'aquella temporada i, durant l'inici de la següent, es va reclamar que tornés a Catalunya. A finals d'any, va haver-hi rumors sobre el retorn de la seu a Barcelona, sense massa oposició dels estaments de la capital espanyola¹³²⁰. De fet, oficiosament es va traslladar en els darrers dies de desembre¹³²¹, tot i que no es va aprovar el canvi de manera oficial fins al juny de 1930, en una Assemblée General Ordinària celebrada ja a la Ciutat Comtal¹³²².

9.3 La internacionalització exterior

Després de les experiències d'internacionalització en territori propi, generalment vinculades amb equips francesos i els de vaixells britànics —de 1923 a 1928—, a partir de l'EIB de 1929 es va iniciar el procés d'internacionalització exterior del rugby català. De resultes del gran èxit que va tenir la FCFR a escala organitzativa i dels resultats dels dos partits internacionals que es van disputar, es va començar a teixir una sèrie d'aliances estratègiques amb el món oval alemany i italià. D'aquesta manera, i mitjançant les bones

¹³¹⁵ Match, «Rugby. Hacia la reorganización de la Federación Nacional», *El Mundo Deportivo*, 7 març 1929, sec. 3, 3.

¹³¹⁶ Van entrar a la FER Francisco Martínez Larrañaga, de la *Real Gimnástica Española*; Ramón de Simón, de *l'Atletic de Madrid*; i Manuel Ordóñez del *Real Madrid*; també inclogueren l'àrbitre José Hermosa; tots membres en actiu. Las Heras, «Rugby. Ayer se celebró en Madrid la Asamblea Nacional de Rugby», 1.

¹³¹⁷ «Rugby. Una asamblea», *La Voz*, 12 juliol 1930, 7.

¹³¹⁸ Frank Hoche era un ciutadà francès que va arribar a Catalunya en la dècada dels anys 1910. Sobretot era boxejador, però també va ser un dels pioners del rugby a Catalunya vinculat al Club Natació Atlètic.

¹³¹⁹ «Rugby en Castilla», *La Libertad*, 13 juliol 1930, 9.

¹³²⁰ «Rugby. La Federación nacional será trasladada a Barcelona», *El Mundo Deportivo*, 12 desembre 1929, 2.

¹³²¹ «Rugby. La Federación Nacional ha sido reintegrada a Barcelona», *El Mundo Deportivo*, 20 desembre 1929, 3.

¹³²² Match, «Rugby. La Nacional tendrá su sede en Barcelona», *El Mundo Deportivo*, 28 juny 1930, 4.

relacions establertes amb les dues delegacions estrangeres, es va començar a planificar que el rugby català es jugués més enllà de França, amb nacions contra les quals es podia tenir un bon nivell competitiu. Boix, a través de diversos viatges de negocis, va continuar les gestions endegades a Barcelona per poder disputar partits tant a Alemanya com a Itàlia, i es va començar a planificar una gira per la selecció. Des de la FCFR es buscava augmentar el nivell de competitivitat dels *ruggers* catalans, i adquirir una major visibilitat, a més de posicionar-se internacionalment com a selecció competitiva.

9.3.1 La primera gran *tournée* internacional d'un XV català

L'any 1930, l'esport oval català iniciava una nova fase centrada en una col·laboració transfronterera entre nacions emergents en el panorama oval europeu amb la qual volia sortir dels límits geogràfics on s'havia estat cenyida tradicionalment. Entre els objectius principals del viatge, estaven el fet de situar a l'aparador continental l'existència del rugby a Catalunya, de demostrar que era una nació emergent, de continuar competint contra equips d'un nivell similar, de poder contrastar el joc i, finalment, de continuar avançant en el procés d'aprenentatge i de millora.

Gràcies a la visita del president de la FCFR als estaments federatius alemanys, es van començar a tancar els acords per tal que la selecció es desplaçés al país teutó. Posteriorment, a través de la federació i, a demanda de la Deutschland Rugby-Fußball Verband, es van poder concretar la disputa de dos partits més¹³²³: un contra la selecció del nord d'Alemanya i l'altre contra una selecció de jugadors de Berlín, denotant la satisfacció i les bones relacions existents. Paral·lelament, i gràcies a la reorganització del rugby italià, també es va poder formalitzar un partit contra la selecció transalpina¹³²⁴. Amb força controvèrsia a causa de la convocatòria final¹³²⁵, es va acabar de configurar l'equip a finals de març, amb jugadors dels quatre grans clubs de Catalunya, i amb predomini dels del FCB. Amb diversos entrenaments previs i partits de preparació, el contingent català sortí el 14 de maig de 1930 cap a terres alemanyes amb passaport i permís laboral¹³²⁶. La convocatòria fou incompleta perquè alguns jugadors, per qüestions de feina, sortiren tard i s'uniren al grup més endavant¹³²⁷. El mateix president de la FCFR

¹³²³ Match, «Rugby. Grandes acontecimientos internacionales», *El Mundo Deportivo*, 9 març 1930, 1.

¹³²⁴ Match, «Rugby. Los encuentros internacionales. El II España-Italia se jugará en Roma el día 29 de Mayo», *El Mundo Deportivo*, 24 abril 1930, 1.

¹³²⁵ L'altre Faquir, «Rugby. Seleccionat cap a Alemanya», *Xut!*, 23 abril 1930, 7.

¹³²⁶ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta de convocatòria dels jugadors de la Unió Esportiva Santboiana», 11 març 1930, Sant Boi de Llobregat, Arxiu Unió Esportiva Santboiana.

¹³²⁷ El primer contingent que va sortir estava format per Vilaespasa, Blasco, Puigdevall, Carreras, Aguilar, Masdefiol, Ruiz, Bori, Izart, Baidés i Folch, del FCB; Bisbal, Garrigosa, Ros, Deu i Massoni, de la Unió

va haver d'intercedir per obtenir les autoritzacions d'alguns jugadors¹³²⁸, fins i tot tramitant una instància a l'Ajuntament de Barcelona¹³²⁹.

Feta pública la convocatòria, va haver-hi una denúncia de professionalisme, portada a la llum pública per Michel Reynard. Acusava Joan Blanquet de pràctiques professionals, amb els perills que això comportava pel rugby català, davant l'amateurisme predicat i practicat fins aleshores. Per anar amb el contingent català, el jugador del Pallars Jussà havia demanat un abonament de les despeses del viatge i de sojorn a Barcelona, a més d'una compensació pel seu *sacrifici*¹³³⁰. Blanquet, de condició social modesta¹³³¹, com també havia succeït a finals del segle XIX al Regne Unit amb el *broken time payment*¹³³², demanava una prima en compensació del salari perdut pels més de quinze dies d'absència al seu lloc de treball. Considerat anatema pels *vertaders* esportistes de la *vella guàrdia*, Reynard va voler alçar la veu i denunciar els perills de la professionalització en el món oval¹³³³. Blanquet, conjuntament amb Reynard i Vives, van ser convocats per la Catalana per examinar l'acusació de suposat professionalisme¹³³⁴. La Federació va absoldre el jugador i va refusar el càrrec; així, el jugador de Tremp va poder ser convocat per la *tournée*¹³³⁵. Tot i l'absolució, gràcies a la correspondència mantinguda amb Sardà, se sap que per sota mà va cobrar setanta duros d'indemnització per “*los perjuicios del mencionado viaje*”¹³³⁶.

Enllestits els preparatius, al comiat a l'estació de França hi van anar federatius, delegats de clubs, aficionats i amics dels jugadors. Era la primera vegada que la selecció de rugby sortia cap a Europa i la cobertura mediàtica que va rebre la Gira fou notable, tant dels diaris espanyols, com dels catalans. En el mes de maig, pràcticament, sortia

Esportiva Santboiana; Blanquet i Sardà, del Olímpic Amateur; i Sabrás del RCU. També hi anaren Boix representant la FER, Aleu i Baltassar representant la FCFR, i a títol personal Humedas i els germans Carreras. Fontanellas es va incorporar per disputar partit a Milà, mentre que Ducrós es va incorporar al grup al partit de Berlín; ambdós jugadors eren del FCB. També va acompanyar l'expedició el metge Francesc Duran. «Rugby. Dijous de la setmana que ve marxarà cap a Alemanya i Itàlia la Selecció Catalana que ha de disputar diversos encontres en aquelles nacions», *La Publicitat*, 8 maig 1930, 10; «Rugby. Esta tarde salen para Alemania los seleccionados españoles», *El Mundo Deportivo*, 15 maig 1930, 3.

¹³²⁸ «Rugby. Reunión de C.D.», *El Mundo Deportivo*, 17 abril 1930, 2. En aquest cas, Joan Boix va haver d'intercedir amb el Cap del Cos de Bombers de Barcelona per obtenir l'autorització per tal que Ferran Carreras pogués desplaçar-se amb la selecció.

¹³²⁹ «Rugby. Una nota de la Federació», *El Mundo Deportivo*, 9 maig 1930, 3.

¹³³⁰ Michel Reynard, «Rugby. Una protesta vehement», *La Publicitat*, 20 març 1930, 9.

¹³³¹ Blanquet, a l'època, treballava a la central hidroelèctrica a Tremp. Victorià Blanquet Monsó, missatge de text a l'autor, 25 de desembre del 2021.

¹³³² Collins, *Sport in a Capitalist Society. A Short History*, 84.

¹³³³ Rosa Toran, *Michel Reynard. Una vida de compromís. Del rugbi a la deportació* (Sant Boi de Llobregat: Ajuntament de Sant Boi de Llobregat. Memòria Històrica, 2020), 72.

¹³³⁴ «Rugby. El cas Blanquet», *La Publicitat*, 5 abril 1930, 9.

¹³³⁵ «Rugby. Blanquet no és professional», *El Matí*, 12 abril 1930, 10; «Rugby. El fallo de la federación sobre el caso Blanquet», *Diario de Barcelona*, 11 abril 1930, 15.

¹³³⁶ Sardà, «Carta de Sardà a Juan Blanquet», 15 abril 1930, Barcelona, Arxiu personal de Guillem Sardà.

diàriament alguna notícia publicada sobre l'expedició, ja fos parlant de la convocatòria de jugadors, del calendari de partits, dels colors que vestirien, de les cròniques analitzant els partits o dels desplaçaments. La retòrica que envoltava els dies abans del viatge era d'exaltació a la lluita i d'expectació per conèixer la destresa que podrien oferir els *ruggers* contra equips millors. Aquesta gran cobertura periodística va aconseguir que el públic parés atenció a l'esport oval, que lentament anava sumant adeptes i guanyant presència habitual a la premsa.

El programa de la *tournée*, que duraria una quinzena de dies, era molt complet, tant des del punt de vista esportiu, com des del vivencial pels jugadors i directius. Havien de jugar quatre partits en qüestió d'una dotzena de dies, contra dues seleccions nacionals, a més de la selecció del Nord d'Alemanya i la de Berlín. Els partits els disputarien amb samarretes diferents per cada ocasió. Contra Alemanya i Itàlia competirien com a selecció espanyola, mentre que contra el Nord d'Alemanya com a selecció catalana i contra Berlín ho farien sota la denominació de selecció de Barcelona. Gràcies als recursos obtinguts per l'exposició, la FCFR va poder fer front a les despeses, que igualment foren poques. El transport i l'allotjament, a més d'alguns àpats, van anar a càrrec de les diferents federacions que organitzaven els partits, i tan sols van haver d'abonar despeses als jugadors per l'alimentació, transport i visites, en els dies de turisme entre partits.

El desplaçament cap a terres teutones fou molt llarg, dormint dues nits en diversos trens, amb molts canvis de combois, controls de passaports a les fronteres, i arribant a Dresden pràcticament dos dies més tard de la sortida de Barcelona. Després d'un bon descans, els catalans estaven expectants i esperançats de cara al primer partit, tot coneixent la superioritat del XV germànic¹³³⁷. El 18 de maig de 1930, a l'estadi Ilgen-Kampfbahni i davant d'uns 6.000 espectadors¹³³⁸, es va disputar l'encontre contra la selecció alemanya. L'equip català en tot moment va demostrar una gran classe i va oferir una gran resistència, perdent per un marge molt reduït contra una de les nacions capdavanteres europees. Els *ruggers* catalans sortiren contents del partit amb una derrota acceptable i, sobretot, sense cap lesionat. Amb un resultat que fou sorprenent, la premsa es va entusiasmar, exaltant l'actuació dels jugadors i, fins i tot, arribant a vaticinar que no trigarien a estar “al nivell de les ‘Cinq [*sic*] Nacions’ capdavanteres del rugby

¹³³⁷ Gabriel Deu. Diari personal [Llibreta d'anotacions diàries de la Gira amb la selecció del 15 de maig a l'1 de juny de 1930, a Alemanya i Itàlia] Còpia digitalitzada en possessió de la Unió Esportiva Santboiana. Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana. Sant Boi de Llobregat, 4-9.

¹³³⁸ «Rugby-Länderkampf Deuschlanü-Spanien», *Sächsische Volkszeitung*, 18 maig 1930, 13. Diverses fonts de diaris catalans parlen d'entre uns 12.000 i 18.000 espectadors «Rugby. Ayer en Dresde, el equipo nacional de Alemania venció al de España por 5 a 0», *El Mundo Deportivo*, 19 maig 1930, 1.

europèu”¹³³⁹. El 22 de maig, tot just passats quatre dies, i després d’un llarg desplaçament, la selecció de Barcelona¹³⁴⁰ va enfrontar-se a la selecció de Berlín davant 4000 espectadors al Hertha-BSC-Sportplatz¹³⁴¹. En un partit vistós, on la defensa dels catalans fou destacada, els berlinesos, contra tot pronòstic, derrotaren els barcelonins¹³⁴². Tres dies més tard, amb els colors blanc i negre de la Catalana, la selecció sortí derrotada del partit contra la selecció del Nord d’Alemanya a Hannover davant 12000 espectadors¹³⁴³. Els jugadors, certament fatigats amb l’acumulació de partits i de kilòmetres, no van fer un bon partit a Hannover. Finalment, i després del llarg viatge fins a Milano, el contingent de jugadors i directius arribaren a Itàlia amb la ferma intenció de derrotar novament al XV transalpí. Tot i l’excel·lent partit per part dels catalans amb samarreta espanyola¹³⁴⁴, aquests tornaren a sumar una nova derrota¹³⁴⁵. Amb una mostra de cansament evident i un gran esforç al camp, caigueren a la segona part amb un assaig italià.

Després de dotze dies en els quals van travessar quatre països i jugaren quatre partits a Dresden, Berlín, Hannover i Milano, amb resultats molt reeixits, l’expedició va arribar sense ensurts a Barcelona, on fou rebuda per familiars, amics i directius del rugby català.

El viatge va ser molt interessant pels participants des de dos vessants: l’experiència vivencial i l’experiència esportiva. Va ser una oportunitat extraordinària pels jugadors de veure i de descobrir moltes ciutats, i d’experimentar la quotidianitat en altres països, amb l’impacte cultural enriquidor que reberen. També, va repercutir en el seu aprenentatge esportiu, gràcies als partits de gran nivell que van disputar en pocs dies.

¹³³⁹ «Rugby Internacional. Alemanya ha batut Espanya per cinc punts a un», *La Publicitat*, 19 maig 1930, 12.

¹³⁴⁰ L’equip que va defensar els colors de la selecció de Barcelona fou el següent: Folch, Ducrós, Bori, Garrigosa, Bisbal, Balasco, Izart, Blanquet, Puig, Baidés, Carreras, Aguilar, Madefiol, Ruiz i Deu; Vilaespasa va entrar en la segona meitat. «Rugby. La Selección de Berlín venció a la de Barcelona por 18 puntos a 13, con el apoyo de un arbitraje deficiente», *El Noticiero Universal*, 23 maig 1930, 14.

¹³⁴¹ Tot i que les fonts de diaris espanyols i catalans parlen de fins a 30.000 espectadors, enviades per l’agència de premsa Fabra, les fonts alemanyes parlen tan sols de 4.000-6.000 espectadors. Fabra, «Rugby. Berlín 18; Barcelona 13», *El Sol*, 23 maig 1930, 6; «Contra todos los pronosticos, Berlín vencio ayer a Barcelona por 18 a 13», *El Mundo Deportivo*, 23 maig 1930, 1; «Im Rugby siegt Berlin über Barcelona 18:13», *Vorwärts*, 23 maig 1930, 7; «Offizielles Program. Internationalen Rugby-Städte-Spiel», 22 maig 1930.

¹³⁴² El resultat final fou de 18 a 13, a favor dels teutons. «Rugby. El partit de rugby Berlín-Barcelona. Victòria dels alemanys per 18 a 13.», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 23 maig 1930, 7.

¹³⁴³ «Rugby. En Hannover, la Selección Catalana fue batida por 22 puntos a 0», *El Mundo Deportivo*, 26 maig 1930, 1.

¹³⁴⁴ El XV titular que va sortir al camp fou el següent: Vilaespasa, Sabrás, Aguilar, Blanquet, Bori, Ros, Garrigosa, Puigdevall, Carreras, Baidés, Massoni, Sardà, Deu, Ruiz i Masdefiol. Gabriel Deu. Diari personal [Llibreta d’anotacions diàries de la Gira amb la selecció del 15 de maig a l’1 de juny de 1930, a Alemanya i Itàlia] Còpia digitalitzada en possessió de la Unió Esportiva Santboiana. Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana. Sant Boi de Llobregat, 34.

¹³⁴⁵ El resultat final fou de 3 a 0, a favor dels transalpins. «Gli incontri di rugby. Italia-Spagna 3-0», *La Stampa*, 30 maig 1930, 5.

El rugby català havia començat a presentar-se en l'esfera europea amb la disputa de partits a l'estranger contra seleccions representatives, com ho feien moltes nacions continentals. Era el primer pas per assolir un millor nivell competitiu en l'àmbit internacional. S'havia posat una primera pedra i començat a dibuixar el camí per poder progressar i créixer dins el món oval europeu.

9.4 El rugby a la Universitat

La popularitat de l'esport oval va aconseguir traspasar la barrera de l'esport federat i va començar a practicar-se a la Universitat, ajudant així a la expansió en altres àmbits. Cal dir que Catalunya no va tenir una gran tradició de rugby estudiantil anterior a 1928, malgrat haver-se jugat partits ja l'any 1922 entre les Facultats de Medicina i de Farmàcia¹³⁴⁶. Des d'aquesta trobada, i fins a la creació de dos conjunts dins la Universitat de Barcelona, va haver-hi diversos intents de formació d'equips i es van jugar partits de manera discontinua, amb la Facultat de Medicina com a referent.

A finals de 1928, es van crear dos equips federats que, posteriorment, van competir en el campionat de Catalunya: la Unió Esportiva Universitària i el Rugby Club Universitari, mostrant la penetració que havia tingut l'esport oval entre els universitaris. Aquell mateix any, a Madrid, es crearia l'equip de rugby universitari de la FUE¹³⁴⁷. El RCU havia competit de manera intermitent en els tornejos de la FCFR des de 1926, amb diferents noms¹³⁴⁸. El 1928, i després d'una profunda reflexió de club, la junta va aprovar “*el cambio del actual nombre de nuestra Sociedad por el ‘RUGBY CLUB UNIVERSITARIO’ en atención a los nuevos propósitos de propagar nuestro deporte entre el elemento escolar*”¹³⁴⁹. Pocs dies després, es va convocar una reunió per tal de configurar un primer XV per competir en el campionat català¹³⁵⁰. L'any següent, es fusionarien l'UEU i el RCU, esdevenint l'equip de la Universitat de Barcelona. Alhora, poc temps després, es va convertir oficiosament en l'organisme rector de l'esport universitari, per passar a organitzar-lo i coordinar-lo de manera oficial el 1934¹³⁵¹.

¹³⁴⁶ «Rugby», *La Vanguardia*, 21 desembre 1922, 13.

¹³⁴⁷ «Rugby. Resulta que no hemos tenido campeón del centro», 5.

¹³⁴⁸ El 1926, es troba amb el nom de Club Esportiu Catalunya, mentre que el 1927 el club existeix sota el nom de Catalunya Rugby Club. «Rugby. En San Andrés Catalunya, 6; Sans, 8», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 8 novembre 1926, 13; Cataluña Rugby Club, «Estatutos», 5 març 1927, Expedient 15256, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico Barcelona.

¹³⁴⁹ Cataluña Rugby Club, «Copia del acta de la junta extraordinaria de socios del “Cataluña Rugby Club”», 18 novembre 1928, Expedient 15256, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico Barcelona.

¹³⁵⁰ «Rugby. Una nota del University», 3.

¹³⁵¹ V, «Rugby. el B.U.C. ostenta la representación oficial del deporte universitario», *El Mundo Deportivo*, 8 març 1934, 4.

Un fet molt destacable fou la participació d'una selecció escolar catalana de rugby en els Jocs Internacionals Universitaris de Darmstadt el 1930. La comunitat estudiantil va ser convidada a participar en un esdeveniment que la premsa catalana va anomenar l'Olimpiada Universitària o els Jocs Olímpics de la Joventut. Era la primera vegada que se sortia a competir a escala internacional en un torneig oficial. Aquests IV Jocs Universitaris foren organitzats per la Confédération Internationale des Étudiants (CIE)¹³⁵² i celebrats a Alemanya¹³⁵³ a inicis d'agost, amb un programa de competició de set esports¹³⁵⁴. Rebuda la invitació amb gran entusiasme per part dels estudiants catalans, a mitjans de març, van confirmar la inscripció i es van endegar els treballs per organitzar els concursos preparatoris i per buscar la manera de recaptar els fons necessaris per al desplaçament del contingent d'esportistes¹³⁵⁵. Des del primer moment, es va observar que hi hauria dificultats econòmiques per afrontar el trasllat dels esportistes a Darmstadt. Va haver-hi una gran manca d'ajuts oficials. Ni la Federació Catalana de Futbol Rugby, ni la Federació Espanyola de Rugby, ni l'Ajuntament van atorgar subvencions pel desplaçament, mentre que la Diputació i la Universitat van fer una aportació pel viatge¹³⁵⁶. Algunes institucions s'inhibiren i d'altres atorgaren un finançament exigü. Es constata la deixadesa i l'abandonament de l'esport amateur en general i, en aquest cas, de l'esport universitari per part de les entitats públiques. Es va denunciar la manca de mitjans i de recursos per acudir a la gran cita de manera digna. Una gran part de la premsa es lamentava amargament del desinterès institucional i, tot just una setmana prèvia al viatge, es podia llegir a les columnes queixes com "l'Estat els deixa completament abandonats, i ells han de recórrer com aquell qui diu a la caritat pública"¹³⁵⁷ o "*la frialdad y el desinterés con que todos los gobiernos han tratado las cuestiones deportivas, y muy especialmente las del deporte universitario*"¹³⁵⁸, o la publicada per *El Noticiero Universal*, que posava èmfasi en la improvisació i la deixadesa de l'administració:

¹³⁵² Stéphane Merceron, «Année trente, l'Unef à la tête de la Confédération internationale des étudiants», *Matériaux pour l'histoire de notre temps [En l'ínia]*, núm. 86 (2007): 73, <https://doi.org/10.3917/mate.086.0008>.

¹³⁵³ «L'Olimpiada Universitària de Darmstadt», *La Veu de Catalunya (Ed. Mati)*, 9 abril 1930, 7.

¹³⁵⁴ Cal remarcar que també va haver-hi competició de waterpolo, però aquest es va incloure en el programa dins la natació, per això es diu que es van practicar set disciplines esportives, tot i que en foren vuit. Els esports, tal com indicava el programa esportiu, foren els següents: rem, atletisme, natació, rugby, futbol, esgrima i tenis. «Els joves universitaris de Darmstadt», *La Publicitat*, 30 juliol 1930, 8.

¹³⁵⁵ Per aquestes tasques, es va crear un comitè format per Artigues y Corachan, Nubiola, Ferrer Capujal Rodón, Maier, González, Serrahima i Meléndez. «Olympismo. Para ir a la Olimpiada Universitaria de Darmstad...los universitarios se organizan», *El Mundo Deportivo*, 15 març 1930, 1.

¹³⁵⁶ «Noticiari», *El Mati*, 31 juliol 1930, 3.

¹³⁵⁷ August Berenguer, «Els esportius catalans tenen avui el seu lloc a l'Estadi», *La Publicitat*, 20 juliol 1930, 11.

¹³⁵⁸ Luis Meléndez, «Ante los Juegos Universitarios de Darmstadt», *El Mundo Deportivo*, 30 juliol 1930, 1.

Con una desorganización tal, con una falta de medios tan extremada y abandono tan grande por parte del Gobierno y demás entidades oficiales, sin el apoyo de las altas esferas no sólo en lo que respecta a representaciones de tal carácter, sino que incluso en organización general, es imposible exigir que nuestros representantes vayan a Darmstadt, a cumplir más que como una representación puramente burocrática, para no sufrir el bochorno de un "forfait" de España, poniendo así de manifiesto el abandono de nuestros universitarios a la vista de las naciones que atienden este aspecto de su organización ciudadana con todo cariño e interés.

Quiera Dios que esta primera actuación internacional de nuestros universitarios sirva para interesar a nuestros gobernantes, para hacerles comprender la necesidad imperiosa de prestar a la organización deportiva universitaria todo el apoyo y toda la atención que merece, por espíritu nacional y pedagógico¹³⁵⁹.

Afortunadament, en principi només s'havia d'aconseguir fons per sufragar les despeses de transport, ja que el comitè organitzador es feia càrrec de l'allotjament i sojorn¹³⁶⁰. En arribar a la destinació, van descobrir que s'havien de pagar ambdues coses, amb la problemàtica econòmica que va generar. Previ al viatge, els estudiants organitzaren diversos esdeveniments socials —visionat de pel·lícules, estrenes de teatre, recitals de música, obertura de subscripcions, reunions socials¹³⁶¹—, a més d'actes esportius¹³⁶², amb l'objectiu de recaptar fons. Cal destacar que tot l'esforç i el treball per a la recollida de diners va recaure sobre els estudiants, amb Mariano Cugueró —secretari del RCU— al capdavant. Tot i les actuacions que es van dur a terme, l'alumnat va haver d'acabar aportant part dels diners necessaris, ja que amb les activitats no es va acabar de cobrir totes les despeses.¹³⁶³

Des d'un bon inici, el rugby va ser un dels esports que va despertar l'interès dels estudiants catalans, juntament amb l'atletisme. S'ha de tenir en compte que la representació hispànica en el si del CIE, organitzadora dels Jocs, l'ostentava la Confederació d'Estudiants Catòlics¹³⁶⁴ i la seva branca catalana —Federació Catalana d'Estudiants Catòlics¹³⁶⁵— havia endegat els primers passos cap a una organització esportiva estudiantil, la Unió Esportiva Universitària. Un cop creada, el primer esport

¹³⁵⁹ «El Deporte Universitario. Los Juegos Olímpicos de Darmstadt reunirá a representaciones de todos los países», *El Noticiero Universal*, 30 juliol 1930, 9.

¹³⁶⁰ D. Bonet, «Els IV Jocs Olímpics Universitaris», *La Rambla de Catalunya*, 21 juliol 1930, 6.

¹³⁶¹ «Varia. Recaudando fondos para ir a Darmstad», *El Mundo Deportivo*, 26 abril 1930, 3; «Notes oficiosas», *El Matí*, 1 maig 1930, 5.

¹³⁶² Taujà el Sabio, «Futbol», *Xut!*, 22 juliol 1930, 5.

¹³⁶³ «El Deporte Universitario. Los Juegos Olímpicos de Darmstadt reunirá a representaciones de todos los países», 9.

¹³⁶⁴ «L'actuació internacional dels estudiants. Conferència de M. Pauls Saurin», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 14 març 1930, 2.

¹³⁶⁵ La Federació Catalana d'Estudiants Catòlics era una organització estudiantil creada a Catalunya el 1924 dins la Universitat de Barcelona, de caràcter catalanista —tot i molt diversa— integrada a la *Confederación Española de Estudiantes Católicos*. José María Piñol, «Apuntes sobre movimientos católicos juveniles en la Cataluña de 1936-1939», *Revista Verbo*, núm. 245-246 (1986): 691-95; «Acaba de constituir-se en aquesta ciutat una Federació Catalana d'Estudiants Catòlics», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 6 gener 1924, 1.

que van practicar fou el rugby, formant un equip i adherint-se a la FCFR el 1928, i participant en el Campionat de Catalunya de 1929¹³⁶⁶.

La comissió organitzadora va estar treballant des de març d'aquell any per preparar la participació, formant una comissió amb una persona de la FER i amb membres de les tres facultats que tenien equips¹³⁶⁷. Per bé que la Selecció Catalana Universitària ja havia jugat dos partits el 1929, com a preparació per enfrontar el combinat universitari madrileny¹³⁶⁸, no tenia una llarga trajectòria competitiva. D'aquesta manera, va començar a entrenar per disputar la competició estival, programant diversos partits entre facultats¹³⁶⁹, a més d'encontres contra la Selecció Catalana A i la B¹³⁷⁰.

Tot i que en un principi es va programar que es desplaressin esportistes de tennis, rem, natació, rugby i atletisme, només anaren a Alemanya els atletes i els *ruggers*¹³⁷¹. Malgrat tenir pràcticament “*el equipo nacional de Water-polo y figuras tenísticas de valor indiscutible*”, aquests no van formar part del contingent, pel fet que “*los representantes de estos deportes desmayaron ante las dificultades que ofrecía la recolecta del dinero suficiente*”¹³⁷². Finalment, a finals de juliol, es va desplaçar el grup de jugadors cap a Alemanya.

¹³⁶⁶ La Unió Esportiva Universitària va començar com a branca esportiva de la Federació Catalana d'Estudiants Catòlic, practicant com a primer esport el rugby el 1928. Va participar en el campionat català la temporada 1928-1929, quedant en la darrera posició i empatant tan sols un partit contra l'Ateneu Enciclopèdic Popular el 17 de febrer de 1929. L'octubre de 1929, es va fusionar amb el Rugby Club Universitari, esdevenint l'equip de rugby de la Universitat de Barcelona. «Unió Esportiva Universitària», *El Matí*, 3 octubre 1929, 10; Oli, «El Campionat de Catalunya de Rugby», *La Publicitat*, 13 abril 1929, 11; «Rugby. Fusión del R.C. Universitario y la U.E. Universitaria», 1.

¹³⁶⁷ La comissió va estar formada per Francisco Puig de Càrcer, per part de la FER, Ferran Sabrás, per Medicina, Manuel Fernández per Dret i Jesús Luque pels Industrials. «Ante la Olimpiada de Darmstad», *El Mundo Deportivo*, 20 març 1930, 2.

¹³⁶⁸ La Selecció Universitària Catalana va disputar dos partits el 1929. El primer matx el va jugar contra un combinat del primer i segon equip del Futbol Club Barcelona el 3 de març; l'altre el va disputar contra un combinat català el 10 de març. L'objectiu d'aquests encontres era preparar un partit que s'havia de jugar contra la Selecció Universitària Madrilenya, que finalment no es va acabar disputant. Oli, «Rugby. La Selecció Universitària guanya un equip mixt del F.C. Barcelona per 9 a 3», *La Publicitat*, 5 març 1929, 9; «Rugby», *La Vanguardia*, 12 març 1929, 27.

¹³⁶⁹ Tot i que només ha quedat registrat un partit —Dret contra Medicina—, el més probable és que es disputessin més partits entre facultats, tenint en compte que existia l'equip de la Facultat d'Enginyeria Industrial, a la qual pertanyia Luque o Ricart. «En el Estadio de Montjuich», *La Vanguardia*, 27 març 1930, 13. «Ante la Olimpiada de Darmstad», 2.

¹³⁷⁰ «Rugby. Selección Universitaria, 8; Selección Catalana (B), 0», *La Vanguardia*, 6 maig 1930, 20; J.M.S., «Rugby. En Rugby, els estudiants foren batuts per la selecció catalana per 22 a 3», *La Publicitat*, 22 juliol 1930.

¹³⁷¹ Foren vint-i-un jugadors de rugby i quatre atletes. Els jugadors de rugby foren els següents: Sancho, Gustau Boy, Josep Aleu, Josep Mongrell, Artur Mongrell, Detrell, Segarra, Francesc Broggi, Torres, Manolo Fernández (Manolof), Carlos Luque, Barbat, Pelayo, Antoni Ricart, Pérez, Pelegrí, Peidró, Aparicio, Pujadas, Fernando Sabrás i Xicota. Els atletes foren els següents: Angel, Sastre, Aparicio i Arévalo. Els acompanyants foren els següents: Josep Pascual, Mariano Cugueró, Meléndez, Domínguez, Valdés y Teddy. «Varia. Los Juegos Olímpicos de Darmstad», *La Vanguardia*, 31 juliol 1930, 13.

¹³⁷² Meléndez, «Ante los Juegos Universitarios de Darmstad», 1.

El contingent d'estudiants de rugby que va anar en representació l'esport oval català universitari, sota la bandera estatal, va quedar repartit de manera molt equilibrada entre els estudiants de la Facultat de Medicina, de Dret i d'Enginyeria Industrial¹³⁷³. El club federat més representat, naturalment, fou el Rugby Club Universitari, amb gairebé dos terços de l'equip¹³⁷⁴; els acompanyaren com a seleccionadors i responsables Mariano Cugueró i Josep Pascual¹³⁷⁵; també es va afegir al desplaçament, entre altres periodistes, Lluís Meléndez, antic jugador del Club Natació Barcelona. Alguns del que viatjaren amb l'equip eren molt joves i encara no havien assolit la majoria d'edat, llavors fixada en els vint-i-un anys, havent de demanar autorització al cap família per poder desplaçar-se a Alemanya. Un d'aquests casos va ser el de l'Antoni Ricart, que es va trobar que el seu pare es va oposar al viatge i no va firmar-li l'autorització. El jove, decidit a anar a Alemanya, va falsificar la firma del seu progenitor, amb la connivència de la mare. A la vegada, el jove Ricart va haver de demanar la complicitat de la premsa que acompanyava a l'expedició per tal que el seu nom no sortís publicat i fos descoberta la murrieria. D'aquesta manera, va aparèixer a les cròniques de l'esdeveniment amb el seu cognom alterat; algunes vegades es va trobar escrit amb *g* —Rigart— o amb *d* —Ricard¹³⁷⁶.

Finalment, en el torneig de rugby tan sols s'inscrigueren dos equips més: el francès i l'alemanya, ambdós molt més preparats. Els resultats de la selecció van ser més aviat pobres i va patir dues severes derrotes, tant contra el XV alemany com contra el Gal¹³⁷⁷. Va ser un cop dur, però els resultats eren un reflex de la desatenció de l'esport universitari a Catalunya i del baix nivell que es tenia quan es competia amb altres nacions que hi destinaven recursos i estaven ben preparades. Itàlia o Alemanya van vèncer en totes les disciplines esportives —excepte el rugby— i ambdues van encapçalar la classificació final¹³⁷⁸.

¹³⁷³ Aquesta informació s'ha elaborat partir del buidatge i l'encreuament de partits universitaris disputats el 1930. Dels vint *ruggers* que van ser convocats per participar en el campionat, van assistir-hi un mínim de set jugadors de l'equip de medicina i set de l'equip de dret, quedant un nombre similar d'enginyers industrials.

¹³⁷⁴ Aquesta informació s'ha elaborat partir del buidatge i l'encreuament de partits federats del primer semestre de 1930. S'ha pogut confirmar que van assistir un jugador de l'OA —Ricart—, sis del FCB —Pérez, Pelayo, Sancho, Xicota, Brogghi i Torres—, un de la UES —Joan Aleu— i catorze jugadors del RCU —Pujadas, Detrell, M. Aparicio, J. Mongrell, Peidró, Luque, Barbat, M. Fernández (Manolof), Pelegrí, Segarra, Boy, Pujadas i A. Mongrell.

¹³⁷⁵ «Rugby. La participación española en la Olimpiada Universitaria de Darmstadt», *Diario de Barcelona*, 27 juliol 1930, 14.

¹³⁷⁶ Oscar Fariñas, entrevistat per Mariano Pasarello, Enregistrament d'àudio, 8 març 2022, Barcelona.

¹³⁷⁷ La Selecció Universitària va perdre per 47 a 0 contra els alemanys a Darmstadt. «L'Olimpiada Escolar de Darmstadt. L'equip espanyol de rugby ha estat batut per l'alemany per 47 a cap», *La Publicitat*, 7 agost 1930, 8. Mentre la derrota per 69 a 0 contra l'equip francès es produí a Frankfurt. «Dels IV Jocs Universitaris Internacionals de Dramstadt. Rugby», *El Matí*, 9 agost 1930, 9.

¹³⁷⁸ Itàlia va quedar primera classificada, mentre Alemanya fou segona «Dels IV Jocs Universitaris Internacionals de Dramstadt. Rugby».

Malgrat la desfeta, va ser la primera vegada que l'Estat participava en un esdeveniment internacional universitari i, mitjançant aquesta participació, es va franquejar una barrera important: el món estudiantil entrava en la competició internacional. Sumat a això, aquesta aventura fou un acte de visibilització de l'esport universitari a Catalunya. També, cal dir que, arran de la participació en els Jocs, en la XII Assemblea del CIE, s'aprovava l'admissió de la Federació Universitària Escolar (FUE) en el si de la Comissió d'Esports, reemplaçant els Estudiants Catòlics d'Espanya, que prèviament ostentava la representació¹³⁷⁹. Aquesta demanda ja havia estat interposada al congrés de l'any anterior a Budapest, però havia quedat sense resposta¹³⁸⁰.

La participació en els Jocs va ser un aprenentatge sobre l'organització escolar esportiva en l'àmbit universitari. Tot just havent tornat del viatge, uns dels responsables del RCU va anunciar que iniciaven el procés de creació d'una secció d'atletisme, a més de treballar per formar-ne d'altres que donessin cabuda a tothom que tingués voluntat de fer esport¹³⁸¹. Pel que fa l'esport oval, va agafar un gran impuls després de l'experiència d'Alemanya i el nombre d'estudiants que el practicaven va experimentar un fort augment, fins al punt que, el 1931, es crearia el primer campionat universitari¹³⁸².

Aquest viatge s'ha de veure com: l'inici de la participació estudiantil a escala internacional; el començament de la bastida de l'associacionisme esportiu universitari català; la presa de consciència de la necessitat i beneficis de l'organització esportiva universitària; una gran experiència adquirida en models organitzatius d'alumnat d'altres nacions amb més recursos. La comunitat universitària esperava que, arran d'aquesta participació internacional, la implantació de la cultura física i de l'esport en els centres docents seria una realitat. Convé ressaltar que poc més d'un any després el RCU organitzaria la primera setmana esportiva universitària, amb el Campionat d'Espanya d'atletisme i natació, a més de tornejos de rugby, hoquei i tennis¹³⁸³. El 1932, també gràcies al RCU, es van organitzar els campionats de Catalunya i d'Espanya de diverses disciplines esportives¹³⁸⁴.

¹³⁷⁹ Fabra, «Bèlgica. Congrés Internacional d'Estudiants», *La Publicitat*, 23 agost 1930, 8.

¹³⁸⁰ Arturo García, «Clausura del XI Congreso Internacional de Estudiantes celebrado en Budapest», *El Heraldo de Madrid*, 2 setembre 1929, 7.

¹³⁸¹ Match, «Rugby. Manolo Fernández, el entusiasta, nos habla de los proyectos de su club para la próxima temporada», *El Mundo Deportivo*, 31 agost 1930, 3.

¹³⁸² «Los estudiantes y el rugby», *El Mundo Deportivo*, 4 febrer 1921, 4.

¹³⁸³ Luis Meléndez, «Polisportiva. Deporte Escolar. El Rugby Club Universitario organizará una semana deportiva universitaria», *El Mundo Deportivo*, 31 desembre 1931, 1.

¹³⁸⁴ El RCU va participar en l'organització del Campionat d'Espanya i de Catalunya de Boxa, el Campionat de Catalunya d'Atletisme i el Campionat d'Espanya de Rugby. José Pesudo, «Polisportiva. Las organizaciones del Rugby Club Universitario», *El Mundo Deportivo*, 7 març 1932, 5.

9.5 El final de la dictadura i l'arribada de la Segona República

En la dècada del 1930, els intents de modernització dels hàbits de lleure de la població catalana anaren vers la democratització esportiva i la incorporació de les classes populars a l'activitat física reglada¹³⁸⁵. Aquest canvi d'hàbits va comportar un augment molt significatiu del moviment associatiu català des de 1930 fins a l'arribada de la Guerra civil. L'increment va ser quantitativament important —es van inscriure en el Govern Civil de Barcelona dues-centes quaranta entitats esportives— com des de l'òptica sociològica —l'esmentada incorporació de les classes menys afavorides a la pràctica esportiva. En aquest procés d'extensió social de la pràctica esportiva, van jugar un paper decisiu factors estructurals —un procés similar de popularització de les formes d'oci en el conjunt europeu— i d'altres conjunturals —el context sociopolític català i espanyol. Pujadas analitza tres aspectes fonamentals per entendre aquest canvi. En primer lloc, va ser la culminació del procés de popularització esportiva endegat des de l'inici de segle, amb una obertura social dels clubs tradicionals i la transformació de la sociabilitat esportiva, donant peu al creixement d'entitats interclassistes. En segon lloc, la proclamació de la Segona República amb una nova llibertat associativa. I, finalment, l'expansió de la cultura de masses, amb l'impacte dels mitjans de comunicació i les millores sociolaborals, imprescindibles per la creació dels nous models d'oci popular¹³⁸⁶.

9.5.1 La modificació d'hàbits i de discurs de lleure a Catalunya i l'impacte de les noves corrents esportives en el rugby

A finals de la dècada del 1920, Catalunya estava immersa en un canvi de perspectiva sobre la nova funció que havia de tenir l'esport en la construcció del país. Aquest procés es va recolzar fonamentalment sobre tres eixos: “la preeminència de la formació física per sobre l'espectacle, la popularització de les pràctiques esportives i el paper nacionalitzador de l'esport”¹³⁸⁷. Entre el fet esportiu i la població va començar una nova relació on l'educació física esdevindria un element important per l'adquisició de nous mètodes d'higiene enfocats a una millora de la salut, des d'una òptica catalanista. *La Rambla de Catalunya* va situar al centre del debat el plantejament que l'esport era un element essencial en la construcció del país, i havia de ser l'espai on es forguessin els homes que havien de

¹³⁸⁵ Xavier Pujadas i Carles Santacana, «Esport i ciutadania. Notes sobre el discurs esportiu a Catalunya en un període de canvi (1930-1931)», *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 1 (1992): 34-35.

¹³⁸⁶ Pujadas, «De las élites de masas: Deporte y transformación de las formas de ocio moderno en Cataluña (1890-1936)», 34-35.

¹³⁸⁷ Pujadas i Santacana, «L'esport català i el fet nacional 1900-1939», 84.

conduir el futur de la nació¹³⁸⁸. En el seu discurs, va vincular els conceptes de ciutadania, joventut i esport¹³⁸⁹. La pràctica esportiva havia de convertir-se en un element de regeneració nacional i l'esportista havia d'erigir-se en un model cívic de ciutadà, és a dir, proposava el leïtmotiv *esport i ciutadania*¹³⁹⁰.

Així doncs, immersos en el final de la dictadura i dins d'aquest canvi en el paradigma esportiu a Catalunya, es va obrir un debat públic sobre la naturalesa del fet esportiu, on es tractaven principalment els valors de l'esport. El món del rugby no va estar al marge d'aquesta discussió i, en la veu de Reynard, que gaudia d'un reconeixement significatiu¹³⁹¹, va participar activament en el debat. A través dels rotatius, el francès reflexionava sobre l'esport, la cultura i la nació; i apuntava que l'activitat física havia de ser un element de formació integral de la persona, a més d'un dret de les classes populars. En una sèrie de tres articles, escrits entre desembre de 1929 i gener de 1930, Reynard defensava una concepció de la vida en la qual l'esport i la formació cultural havien de ser els pilars de la ciutadania i d'una conquesta nacional i democràtica. S'havia de relligar una ànima sana en un cos sa, assolint-t'ho amb una bona formació cultural agermanada amb una educació física adequada. Per tal de dur a terme aquesta formació integral, calien infraestructures esportives al costat de sales de lectura¹³⁹². Prosseguia en el segon article, reclamant inversió i recursos públics per poder desenvolupar aquest projecte de país, en què l'esport havia de ser una escola per a la pau. Conjuminant activitat física i intel·lectual, s'aconseguïen "*individuos equilibrados, buenos, inteligentes y fuertes*", essent un gran benefici per la nació¹³⁹³. En la tercera carta oberta, debatia sobre els avantatges i els inconvenients que comportava el progrés de la ciència, atès que, d'una banda, cada cop era menys necessari el moviment i l'esforç físic; d'altra banda, ajudava a cuidar i sanar el cos. També apuntava a la necessitat de vèncer la pressió laboral, urbanística i demogràfica que comportaven les ciutats. Calia que tothom, que totes les classes socials, tinguessin temps per dur a terme activitat física, que disposessin d'infraestructures per poder-la practicar i que aquestes no estiguessin situades lluny de la seva residència, un esport per tothom¹³⁹⁴. Reynard no perdia ocasió per reclamar un esport amateur, fugint de la professionalització, afirmant que s'havia de fer l'activitat física, pel gaudi, per la millora física i moral, no pas com a mitjà per aconseguir una remuneració econòmica "*y al que*

¹³⁸⁸ L. Aymami Baudina, «Esport... i ciutadania», *La Rambla de Catalunya*, 25 agost 1930, 1.

¹³⁸⁹ L. Aymami i Baudina, «Esport... i ciutadania, encara», *La Rambla de Catalunya*, 1 setembre 1930, 1.

¹³⁹⁰ Pujadas i Santacana, «L'esport català i el fet nacional 1900-1939», 86.

¹³⁹¹ Toran, *Michel Reynard. Una vida de compromís Del rugby a la deportació*, 71.

¹³⁹² Michel Reynard, «Rugby. Carta del abuelo I», *El Mundo Deportivo*, 5 desembre 1929, 3.

¹³⁹³ Michel Reynard, «Rugby. Otra carta del abuelo II», *El Mundo Deportivo*, 14 desembre 1929, 3.

¹³⁹⁴ Michel Reynard, «Carta del "abuelo" III. En le año 2.5000», *El Mundo Deportivo*, 4 gener 1930, 3.

*pretenda hacer de su práctica un oficio, tendríamos que borrarlo de la lista de los deportistas*¹³⁹⁵. Com es pot veure, l'esport oval no va ser aliè a la defensa d'un esport per a tothom, d'un esport amateur que havia de formar física i moralment la persona, alhora que exigia l'esportista formar-se culturalment.

Pel que fa a nivell esportiu, abans de l'inici de la temporada 1930-1931, hi havia una satisfacció compartida entre els responsables dels clubs catalans per l'augment de clubs, atès que això comportava un major nombre de partits i una major difusió del rugby al territori. Es destacava el fet de tenir equips inferiors amb joves per sota dels divuit anys, i es tenia la percepció que la cultura i el coneixement de l'esport estava en augment, sobretot gràcies a la gran quantitat de partits de la temporada anterior. El públic interpretava millor l'esport i el seu reglament. La principal preocupació dels clubs continuava essent la manca d'infraestructures per a la seva pràctica i es proposava que la Federació adquirís un camp ben situat.

Immersos en aquest context socioesportiu, l'esport oval català iniciava un període significatiu de creixement de cercles, culminant el 1932 amb onze clubs, el nombre més gran que havia existit fins aleshores Catalunya, i començant un declivi important amb l'inici del Bienni Negre.

9.5.2 L'impacte de la Segona República en el rugby català

La proclamació de la Segona República el 14 d'abril i la instauració de la Generalitat de Catalunya van significar un canvi fonamental en les estructures de l'Estat espanyol, amb el protagonisme de les classes mitjanes i treballadores. Per primer cop, el poder polític responia a les inquietuds populars i no només a les dels poderosos. Començava una nova etapa de llibertat i d'efervescència sociopolítica¹³⁹⁶.

El progressiu creixement d'un catalanisme de base popular, sorgit com a resposta a l'agressió cultural de la Dictadura, va ocasionar que el fet nacional en l'esport ocupés un lloc privilegiat. S'ha de tenir en compte que, al llarg del període totalitari primorriverista, l'esport fou un dels pocs espais de reivindicació catalanista que va esquivar la censura i, tot i que no sempre, la repressió.

Les institucions catalanes van iniciar un procés de reflexió sobre el paper que havia de tenir l'esport en la conjuntura de canvi i transformació del país. S'havia de superar la dualitat espectacle-pràctica, l'augment de les desigualtats socials en l'accés a la pràctica,

¹³⁹⁵ Reynard, «Rugby. Carta del abuelo I», 3.

¹³⁹⁶ Pujadas i Santacana, «Esport i ciutadania. Notes sobre el discurs esportiu a Catalunya en un període de canvi (1930-1931)», 43.

i veure com es podia utilitzar com a vehicle d'identitat nacional i a favor de la llibertat del cos i de l'esperit. A més, s'havia d'afrontar la manca d'instal·lacions per la pràctica esportiva entre les classes populars, la necessitat de poder oferir una educació física per tota la població sota l'òptica d'una regeneració social que ajudés a la llibertat de la nació, i també incloure la participació de la dona en l'esport¹³⁹⁷. El debat va culminar amb l'articulació d'un nou discurs fonamentat en tres factors: "la preeminència de la formació física per sobre de l'espectacle, la popularització de les pràctiques esportives i el paper nacionalitzador de l'esport"¹³⁹⁸, que va ser instrumentalitzat com a vehicle d'identitat nacional i en favor de la llibertat del cos i l'esperit.

La gran xarxa associativa existent va ser el mitjà per arribar a la població i assolir el desenvolupament de l'ideari esquerrà i nacionalista en el món esportiu¹³⁹⁹. Aquest ideari, definit en part per Ayamamí, afirmava que ser esportiu significava ser un ciutadà amb ganes de fer-se un home complet físicament i intel·lectualment preparat per la lluita de la vida¹⁴⁰⁰. En resum, es volia una política esportiva d'ampli espectre social, que havia d'esdevenir una eina útil en la formació del ciutadà i en la construcció d'un país lliure i democràtic.

Les associacions privades havien sigut clau en la construcció de l'esport abans de la República. Ara, les institucions públiques s'havien d'implicar en el creixement i el desenvolupament del teixit associatiu. D'aquesta manera, es va passar a subvencionar polítiques esportives municipals i polítiques de renovació i construcció d'infraestructures, així com polítiques d'organització de grans esdeveniments esportius que servissin de promoció de l'esport i del país. Es va cercar la implementació d'un programa d'educació física per a tota la població, a més de donar suport a clubs i entitats que transmetessin el missatge de país més enllà de les fronteres catalanes¹⁴⁰¹.

9.5.2.1 *Festival esportiu a Montjuïc*

El rugby entrava novament en l'escena política a Montjuïc. Pocs dies després de l'arribada de Macià al govern, es va celebrar la 29a sessió del Comitè Olímpic Internacional a

¹³⁹⁷ Pujadas i Santacana, 34-37.

¹³⁹⁸ Pujadas i Santacana, «L'esport català i el fet nacional 1900-1939», 84.

¹³⁹⁹ Raimon Soler-Becerro, «Sociabilidad y política en la era de los partidos de masas. Esquerra Republicana de Catalunya en Barcelona, 1931-1939», *Investigaciones Históricas, época moderna y contemporánea*, núm. 41 (2021): 973.

¹⁴⁰⁰ Pujadas i Santacana, «L'esport català i el fet nacional 1900-1939», 87.

¹⁴⁰¹ Corderas, «"Als esportius de tot el món!" El fenomen esportiu i la causa republicana a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola», 77; James Edward Stout, «Breakaway Nations: the use of sport and physical culture to create a cross class Catalan identity during the Second Republic» (EEUU, University of California San Diego, 2016), 137-38, <https://escholarship.org/uc/item/23t1406c#main>.

Barcelona —el 25 i 26 d'abril— amb l'objectiu de triar la ciutat que celebraria els Jocs de 1936. Hi havia moltes esperances dipositades en què Barcelona sortís proclamada seu olímpica. Per afavorir la candidatura i, per tal de demostrar les admirables instal·lacions i la capacitat organitzativa que tenia la ciutat, es va celebrar una gran jornada esportiva a l'Estadi de Montjuïc, amb un partit de futbol, proves atlètiques i un partit de rugby. La proclamació de la República, pocs dies abans del certamen, segons el COI, no havia de ser cap problema i es va mantenir la reunió. Aparentment, l'organisme olímpic va destacar que la instauració de la República s'havia fet en una “*absoluta normalidad*”, demostrant el civisme de la ciutadania¹⁴⁰².

La Generalitat, que treballava amb la idea de recuperar l'ús de les infraestructures esportives de què disposava el país, es va bolcar en l'organització de l'esdeveniment, en què el rugby estaria present. La campanya per mostrar davant del COI la implicació ciutadana en l'esport fou insistent des de tots els mitjans de premsa. Per tal que l'Estadi estigués ple, i per demostrar l'interès de la població en l'esport, des dels principals rotatius es van fer crides a una assistència massiva a Montjuïc, a la gran festa *esportivo-ciudadana*. Calia doncs que, “*si queremos que los Juegos Olímpicos de 1936 se celebren en Barcelona, es deber de todos asistir hoy Domingo al Estadio de Montjuic*”¹⁴⁰³, i per patriotisme, s'havia d'omplir d'una generació “vibrant, correcta, eminentment esportiva, que palesi davant dels congressistes olímpics d'arreu del món —que assistiran— que Barcelona, per la seva vitalitat esportiva, per la seva cultura, pel seu entusiasme, per l'esport, mereix l'altíssim honor de ser escenari d'uns Jocs Olímpics”¹⁴⁰⁴. De l'èxit de la jornada podia dependre en part la seu dels futurs Jocs. L'esdeveniment fou un èxit d'espectadors i d'organització, i la premsa va destacar el fet de veure un Estadi republicà i un festival esportiu o, fent un joc de paraules, un Estadi esportiu i un festival republicà¹⁴⁰⁵.

El món oval català continuava present en la vida esportiva dels mitjans de comunicació i continuava en un procés de creixement sostingut. En el període 1929-1931, havia participat en esdeveniments nacionals i internacionals amb molta repercussió mediàtica: l'Exposició Internacional de Barcelona, la *tournée* per Alemanya i Itàlia, els Jocs Internacionals Universitaris i, ara, en el festival esportiu de recepció dels membres del

¹⁴⁰² «Comité Olímpico Internacional», *El Diluvio*, 21 abril 1931, 22.

¹⁴⁰³ «Programa del festival», *La Vanguardia*, 26 abril 1931, 18.

¹⁴⁰⁴ «Un gran esdeveniment esportiu. Diumenge vinent, a l'Estadi, es jugarà el match de futbol Irlanda-Espanya, i el de rugby París-Barcelona.», *La Rambla*, 20 abril 1931, 1.

¹⁴⁰⁵ Josep Maria Planes, «Ciutadania i esport. La República a l'Estadi», *El Mirador*, 30 abril 1931, 2.

COI. Convé destacar que el partit de rugby fou filmat i, posteriorment, projectat a les sales de cinema de la ciutat durant més d'un mes¹⁴⁰⁶.

Tot i el discurs que havien mantingut els membres del COI, el pes de la conjuntura política va ser molt important i va provocar l'absència de molts dels seus membres, de tarannà conservador. Al final de la votació, feta a Barcelona i, en vista de la manca de nombrosos membres del Comitè, a proposta del president, es va acordar ajornar l'escrutini i concedir un termini de vuit dies més i donar, d'aquesta manera, l'oportunitat als membres absents de poder emetre el seu vot¹⁴⁰⁷. Finalment, la ciutat triada per la seu dels XI Jocs Olímpics fou Berlín.

9.5.2.2 *La Federació Catalana de Futbol Rugby i els vincles polítics amb la Generalitat*

Després d'aquesta primera experiència, on es va poder veure gran part de la premsa catalana fotografiant el president de Catalunya mentre presenciava un partit de rugby, Macià va mantenir un contacte regular amb la Federació Catalana i amb el món oval. Tot just uns dies després que la UES assolís el Campionat d'Espanya, Francesc Macià va enviar una carta de felicitació a la FCFR per l'assoliment d'aquest títol per Catalunya¹⁴⁰⁸.

Amb la idea de vincular les institucions públiques amb les associacions i de treballar de manera conjunta per l'esportivització del país, la FCFR va començar a establir llaços amb el Govern. Una de les primeres accions va ser acordar el nomenament com a president honorari del president de la Generalitat aquell mateix maig¹⁴⁰⁹. Macià acceptà gustosament l'ofertament, després de la visita al Palau de la Generalitat d'una delegació de la Federació¹⁴¹⁰. Uns dies després, la FCFR comunicava als clubs la nova Junta Directiva amb Francesc Macià al capdavant d'aquesta¹⁴¹¹. L'entrega de la presidència honorífica va escenificar-se amb el lliurament a la Generalitat d'un pergami, obra del dibuixant anarquista Shum¹⁴¹².

¹⁴⁰⁶ «Espectáculos», *La Vanguardia*, 29 abril 1931, 18. Aquell dia es va projectar a cinc sales de cinema vinculades amb l'empresa de distribució CINAES – TÍVOLI, FEMINA, CAPITOL, CATALUÑA i LIDO CINE.

¹⁴⁰⁷ Pel que diu l'autor, tan sols assistiren al congrés dinou delegats dels setanta que formaven el COI. L. Aymami i Baudina, «Gran Jornada d'ahir. A l'Estadi de Barcelona, els esportius catalans van retre homenatge als dos presidents, senyors Alcalà Zamora i Macià», *La Rambla*, 27 abril 1931, 2.

¹⁴⁰⁸ Francesc Macià, «Carta de Macià a Boix», 16 maig 1931, ANC1-818-T-633, Arxiu Nacional de Catalunya.

¹⁴⁰⁹ «Rugby. La reunion de la Federación Catalana», *El Mundo Deportivo*, 21 maig 1931, 2.

¹⁴¹⁰ «Palau de la Generalitat. El Senyor Macià, president Honorari de la Federació de Rugby», *La Publicitat*, 14 juliol 1931, 2.

¹⁴¹¹ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta de Joan Boix a la UE Santboiana», 25 juliol 1931, Sant Boi de Llobregat, Arxiu Unió Esportiva Santboiana.

¹⁴¹² «Generalitat de Catalunya. El dia del President», *L'Opinió*, 30 octubre 1931, 3.

Posteriorment, l'òrgan rector del rugby català es va posicionar al costat del Govern, adherint-se ràpidament a l'Estatut de Núria, que tot seguit s'havia de presentar a les Corts Constituents¹⁴¹³. L'endemà de ser aprovat el nou estatut —el setembre de 1932¹⁴¹⁴— la Federació va enviar un telegrama al diputat Josep Sunyol, en el qual li donaven l'enhorabona tot preguntant a l'esportiu diputat que fes arribar les salutacions als companys que havien ajudat a reconquerir les llibertats de Catalunya. Igualment, es va enviar un telegrama de felicitació a Macià, mostrant “l'entusiasme dels ruggers catalans” per l'assoliment de la gran fita¹⁴¹⁵.

En aquest marc de col·laboració i d'interrelació amb les entitats esportives del país, l'any 1932, després d'una demanda de la Federació¹⁴¹⁶ —com es feia amb altres federacions—, la Generalitat va encarregar a l'Escola Massana una copa per ser concedida al Campió de Catalunya d'aquell any¹⁴¹⁷. El FCB, que s'adjudicà la copa, uns dies més tard va enviar un telegrama a Macià oferint-li el triomf per Catalunya en el Campionat d'Espanya¹⁴¹⁸.

Un altre fet a destacar de l'arribada de la Segona República fou el retorn del català a tota la documentació oficial, començant pels estatuts de la mateixa Federació que van ser revisats i actualitzats¹⁴¹⁹, així com totes les comunicacions enviades als clubs catalans.

Com es veurà en el següent capítol, immersos en aquest procés de vertebrar l'esport i dotar-lo d'institucions rectores i reguladores, es van crear en poc temps la Unió Catalana de Federacions Esportives, l'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya, l'Agrupació Catalana de Professors d'Educació Física, la Federació Catalana de Gimnàstica, el Comissariat d'Educació Física i Esports, l'Institut Català d'Educació Física i Esports i el Comitè Català Pro Esport Popular¹⁴²⁰. Aquestes entitats havien de servir per

¹⁴¹³ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta de Joan Boix i del plè de la Federació», 22 juliol 1931, Cornellà de Llobregat, Arxiu del Rugby Club Cornellà.

¹⁴¹⁴ L'Estatut de Catalunya fou aprovat el 9 de setembre de 1932. José A. Trabal, «Aquesta nit, a les 11, pel Baixador del Passeig de Gràcia, arriben els diputats de Catalunya, portadors de l'Estatut aprovat. Cal que tot Barcelona acudeixi a rebre'ls per regraciar la seva patriòtica tasca realitzada a les Constituents.», *La Humanitat*, 10 setembre 1932, 1.

¹⁴¹⁵ Mart, «Rugby. Els ruggers catalans i l'Estatut de Catalunya. Ara més que mai», *La Rambla*, 12 setembre 1932, 12.

¹⁴¹⁶ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta de la Federació Catalana de Futbol Rugby al president de Catalunya», 1 juny 1932, AGDB, 389 Expedient 728, ES. 8019. Arxiu General de la Diputació de Barcelona.

¹⁴¹⁷ Generalitat de Catalunya, «Carta de Majordomia i Cerimonial a l'Escola Massana», 15 juny 1932, AGDB, 389 Expedient 728, ES. 8019. Arxiu General de la Diputació de Barcelona.

¹⁴¹⁸ «Coses d'un català a Madrid», *La Humanitat*, 22 juny 1932, 2.

¹⁴¹⁹ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Estatuts de la Federació Catalana de Futbol Rugby», circa 1931, Sant Boi de Llobregat, Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana.

¹⁴²⁰ Xavier Torredella, «L'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya. Un intent per legitimar un espai institucional i doctrinal de l'educació física en la II República», *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 114 (2013): 24.

resoldre la formació de professorat, la construcció de gimnasos, de piscines, de camps d'esports públics, de llibres d'educació física i d'esports en català, etc., i per damunt de tot, establir una direcció i un control oficial de l'esport a Catalunya, per afrontar “el problema de l'educació física catalana”¹⁴²¹.

9.5.2.3 Remodelació de les antigues infraestructures i la creació de noves

La greu manca d'infraestructures per la pràctica del rugby es va veure atenuada els darrers mesos de 1930 amb l'entrada d'equips que disposaven d'instal·lacions. Així, el campionat de 1930-1931 endegava amb cinc camps disponibles: el Camp del Riu de la UE Santboiana, el Camp del Sol de Baix del FC Barcelona, el Camp de Sarrià del RCD Español, el Camp del Guinardó del CD Europa i el Camp del Carrer Galileu de l'US Sants¹⁴²². Tan sols, el RC Universitari no disposava de camp propi¹⁴²³.

Amb l'arribada de l'autogovern a Catalunya i el desenvolupament d'una nova política proactiva, es va evidenciar la necessitat de més espais on desenvolupar aquesta pràctica esportiva. Calia rehabilitar i fer accessible a tota la població les infraestructures existents, a més d'ajudar en la construcció de noves. Una de les primeres iniciatives fou recuperar l'Estadi de Montjuïc, ja que hi havia una demanda popular per fer-ne ús. L'Estadi, que prèviament havia desplegat la tasca més aviat de teatre per espectadors, en què la majoria observava i uns pocs competien, ara havia de convertir-se en un espai actiu de participació¹⁴²⁴. Gràcies a la implementació de la nova política, també en l'àmbit municipal, l'Estadi es va obrir a federacions modestes. La FCFR, conjuntament amb la Federació Catalana d'Atletisme i la de Futbol Amateur, van començar a fer ús de les instal·lacions pagant el seu manteniment¹⁴²⁵ i, aquella temporada, es van jugar partits de rugby de manera habitual. També, dins d'aquesta dinàmica, es va rehabilitar i tornar a fer servir el Camp de la Bordeta, que va ser utilitzat per l'AS Joventut, el RCD Español i el CADCI, igual que es va tornar a utilitzar el camp de gespa central de l'Hipòdrom de Can Tunis.

¹⁴²¹ Ranyis, «El problema de l'Educació Física Catalana», *La Publicitat*, 3 agost 1934, 4.

¹⁴²² «Rugby. El Campeonato Catalán», *El Mundo Deportivo*, 27 febrer 1931, 2.

¹⁴²³ «Rugby. El calendario para el próximo Campeonato de Cataluña», *La Vanguardia*, 25 desembre 1930, 14.

¹⁴²⁴ Stout, «Breakaway Nations: the use of sport and physical culture to create a cross class Catalan identity during the Second Republic», 2016, 138-39.

¹⁴²⁵ Match, «Rugby. Lo que nos ha dicho el presidente “perpétuo” Sr. Boix», *El Mundo Deportivo*, 19 juny 1931, 1-2.

En el període 1930-1932, es va jugar de manera usual a més d'una desena de camps a Catalunya entre Barcelona, Sant Joan Despí, Terrassa, Cornellà i Badalona¹⁴²⁶.

9.5.2.4 *El procés de creixement de clubs i la sortida del rugby de Barcelona*

Convé ressaltar que, a partir del primer terç de 1931, es va produir un salt significatiu en l'augment de clubs que s'afiliaren a Federació Catalana. Igual que el fenomen esportiu a Catalunya, que en grans línies havia experimentat una tendència expansiva de la xarxa associativa, en general vinculat a l'empenta de l'associacionisme privat¹⁴²⁷, l'esport oval va experimentar un creixement de cercles de caràcter popular. El segon semestre de l'any, van iniciar la competició amb deu clubs, tot i donar-se de baixa l'Europa. Gràcies a aquest important creixement, es va poder disputar un torneig preparatori pel Campionat, la Copa Catalunya¹⁴²⁸. Per primera vegada, i més enllà de la Santboiana, participarien tres equips que no eren de la Ciutat Comtal: la Mola de Terrassa (MT), L'Estadi Català de Badalona (EC) i el Rugby Club Cornellà (RCC).

L'increment de clubs de fora dels límits de la ciutat de Barcelona comportava ampliar el nínxol d'esportistes, però sobretot significava descongestionar els camps existents a Barcelona i ampliar el nombre d'infraestructures disponibles pel rugby.

Tanmateix, l'augment de clubs es va donar més aviat per accions individuals d'exjugadors que no pas per accions coordinades des de la Federació. Aquest nou impuls va ser generat per exjugadors com Crespillo, que es va iniciar a l'Olimpic Amateur i, posteriorment, va crear l'AS Joventut; la creació de l'Estadi Català va ser impulsada per

¹⁴²⁶ A més dels camps habituals, en què es va jugar fins aquell període —El Camp del Riu i El Sol de Baix—, es van disputar de manera habitual partits a l'Estadi de Montjuïc, al Camp del Guinardó del CD Europa, al Camp de la Carretera de Sarrià del *RCD Español*, al Camp del Terrassa FC de La Mola Terrassa, al Camp del FC Badalona de l'Estadi Català, al Camp de la Bordeta utilitzat per diversos clubs, a Les Corts del FCB, a més de l'Hipòdrom. **1- El Camp del Riu.** Match, «Rugby. Los partidos de ayer», *El Mundo Deportivo*, 1 desembre 1930, 8. **2- El Sol de Baix.** Match, «Rugby. El campeonato de Cataluña», *El Mundo Deportivo*, 13 gener 1930, 8. **3- Estadi de Montjuïc.** «Rugby. La jornada de diumenge», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 13 gener 1930, 7. **4- Camp del Guinardó del CD Europa.** «Futbol. Europa-University para el campeonato de Cataluña de rugby mañana, por la mañana, en el Guinardó», *El Dia Gráfico*, 17 gener 1931, 6. **5- Camp de la Carretera de Sarrià.** M. Cugueró, «Rugby. El Campionat de Catalunya», *La Publicitat*, 3 març 1931, 11. **6- Camp del Terrassa FC.** «Barreja esportiva», *La Creuada*, 11 juliol 1931, 333. **7- Camp del FC Badalona.** Match, «Rugby. El Campeonato de Cataluña», 8 març 1932, 6. **8- Camp de la Bordeta.** «Rugby. El Campeonato de Cataluña», *La Vanguardia*, 15 març 1932, 24. **9- Les Corts.** «Rugby. La selecció Catalana va vèncer el F.C. Barcelona per 5 a 3», *La Veu de Catalunya (Ed. Vespre)*, 4 juliol 1932, 6. **10- Hipòdrom de Can Tunis** «Varia. El festival deportivo del CADCI», *La Vanguardia*, 5 abril 1932, 21.

¹⁴²⁷ Xavier Pujadas i Carles Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1931-1975)*, vol. 2 (Barcelona: Columna-Diputació de Barcelona, 1995), 18.

¹⁴²⁸ Van disputar la Copa Catalunya la UES, el FCB, el RCU, la USS, el RCDE, l'Agrupació Esportiva Joventut (apareix a la documentació de vegades com Agrupació i d'altres com a Associació), la Mola de Terrassa (MT), L'Estadi Català i el Rugby Club Cornellà. «Rugby. Con el torneo Copa Cataluña dará comienzo la temporada oficial», 7.

dos exjugadors del FCB: Puigdevall i Casimiro Baidés; pel que fa a la MT, el principal promotor fou Salvador Filella, exjugador del CNA; i Baldiri Aleu, que fomentà la creació del RCC. És important notar que la creació d'alguns dels nous clubs seguia el recorregut del Carrilet que enllaçava Sant Boi de Llobregat amb la capital catalana. Aquest fou el cas del RCC i, posteriorment, el 1935, el del Rugby Club l'Hospitalet.

En l'àmbit esportiu, el primer semestre de 1931, i després de trencar l'hegemonia del FCB a Catalunya, la UES va enfrontar-se a Chamartín al Madrid CF, derrotant-lo i aconseguint d'aquesta manera el seu segon campionat estatal. La temporada següent (1931-1932), amb el gran nombre d'equips i les infraestructures que hi havia a disposició, es van jugar regularment cinc partits per setmana de la Copa, un fet molt destacable. La creació de societats o seccions que practicaven l'esport oval va arribar al seu punt àlgid, tant a escala de clubs com de participants, amb unes 600 llicències federatives¹⁴²⁹. Pel que fa al Campionat de Catalunya, per tal que no hi hagués una excessiva càrrega de partits en la temporada, es va determinar fer dues *poules* amb cinc equips cadascuna a doble volta¹⁴³⁰. Val la pena ressaltar que, tot i que el Catalunya i el Terrassa abandonaren la competició, es van disputar quatre finals entre tots els equips participants per establir la classificació definitiva¹⁴³¹. La final del Campionat la van lluitar els dos rivals més qualificats d'aquelles darreres temporades, en què es va imposar el FCB a la UES¹⁴³², que posteriorment va derrotar el Madrid CF en el Campionat d'Espanya.

Aquest creixement va traspasar l'àmbit federat i, per primera vegada, el 1931, es va organitzar, sota la tutela del RCU, un campionat de rugby universitari. Com s'ha mencionat anteriorment, la Selecció Universitària havia competit el 1929 i el 1930, però fins aleshores no existia un torneig intern. La competició, que es jugaria a una sola volta, la van disputar la Facultat de Medicina, la de Dret i un equip format per les facultats de Farmàcia, la Universitat Industrial, de Pèrits i Escola d'Arquitectura, el FIPA¹⁴³³.

¹⁴²⁹ Match, «Rugby. Lo que nos ha dicho el presidente “perpétuo” Sr. Boix», *El Mundo Deportivo*, 21 gener 1932, 2.

¹⁴³⁰ Match, «Rugby. El próximo día 31 dará comienzo el Campeonato de Cataluña, que se jugará en dos “poules” de cinco equipos cada una», *El Mundo Deportivo*, 21 febrer 1932, 2.

¹⁴³¹ «Rugby. Avui es jugaran les finals del Campionat de Catalunya», *La Publicitat*, 24 abril 1932, 5.

¹⁴³² «Rugby. El Campionat de Catalunya», *La Rambla*, 25 abril 1932, 7.

¹⁴³³ Match, «Rugby. El campeonato universitario ofrece a los estudiantes una ocasión propicia para “demostrarse”», *El Mundo Deportivo*, 16 març 1931, 6; Amen, «Rugby. Rugby Escolar», *La Rambla de Catalunya*, 16 març 1931, 3.

	1928	1929	1930	1931	1932
1	Unió Esportiva Santboiana	Unió Esportiva Santboiana	Unió Esportiva Santboiana	Unió Esportiva Santboiana	Unió Esportiva Santboiana
2	Rugby Club Sant Andreu	Futbol Club Barcelona	Futbol Club Barcelona	Futbol Club Barcelona	Futbol Club Barcelona
3	Futbol Club Barcelona	Olímpic Amateur	Olímpic Amateur	Rugby Club Universitari	Rugby Club Universitari
4		Ateneu Enciclopèdic Popular	Ateneu Enciclopèdic Popular	Unió Esportiva Sants	Unió Esportiva Sants
5		Rugby Club Universitari	Rugby Club Universitari	Real Club Deportivo Español	Real Club Deportivo Español
6		Unió Esportiva Universitària	Unió Esportiva Sants	Club Esportiu Europa	La Mola de Terrassa
7				La Mola de Terrassa	Estadi Català
8				Estadi Català	Rugby Club Catalunya
9				Rugby Club Catalunya	Agrupació Esportiva Joventut
10				Agrupació Esportiva Joventut	Rugby Club Cornellà
11				Rugby Club Cornellà	CADCI

Taula 19. Equips federats que van participar en alguna competició oficial de la FCFR en el període 1928-1932. Elaboració pròpia

9.6 Conclusions

La urbanització de Montjuïc el 1929, amb motiu de l'Exposició Internacional de Barcelona, va convertir el turó en un indret de referència esportiva. Amb la construcció de l'Estadi, a més d'altres equipaments esportius, la muntanya va aconseguir aglutinar molts practicants i moltes disciplines esportives, de les que se'n feia ressò la premsa catalana. L'EIB va suposar la presentació al món de la ciutat, i les activitats esportives serien un aparador ideal per mostrar una societat catalana moderna i activa. L'esdeveniment va permetre a Barcelona situar-se al nivell d'altres ciutats europees.

En el marc d'aquesta gran exhibició, el rugby fou l'esport triat per fer la inauguració de l'Estadi de Montjuïc. El partit disputat contra Itàlia va ser una fita destacable d'un esport que pocs mesos abans havia estat a punt de deixar de practicar-se a Catalunya. L'assistència davant de més de 60000 espectadors a l'Estadi i el ressò mediàtic resultant va provocar que aquest tingués una presència habitual en la vida esportiva de la ciutat i en la premsa.

Mitjançant l'empenta mediàtica i la creació de nous clubs, el rugby es va consolidar i va deixar de patir per la seva supervivència. Amb quatre equips nous a la Federació, dues seccions en entitats popular —AEP i OA— i dos clubs que centrarien la seva activitat en el món universitari, aquest començava a assolir un cert equilibri. Amb més clubs, arribaren més partits i una major presència en els rotatius, que alhora generava més interès en els esportistes per descobrir el joc.

Arran de les relacions teixides a Barcelona en l'Exposició, es va organitzar el 1930 la primera gran Gira d'un XV Català, que va competir depenent del rival, amb la samarreta de la selecció espanyola quan jugava contra Estats —Alemanya i Itàlia—, amb la samarreta de la Catalana quan va disputar el partit contra una regió d'Alemanya o amb la samarreta de la selecció de Barcelona quan jugà contra un combinat d'equips de la ciutat de Berlín. Els dotze dies invertits entre Alemanya i Itàlia, malgrat que acabaren amb quatre derrotes, va ser la presentació internacional del rugby català, davant dues de les nacions amb més iniciativa dins del món oval continental.

Aquell mateix estiu, els universitaris van ser convidats a participar per primera vegada en els Jocs Universitaris Internacionals, en els quals, després de moltes dificultats econòmiques, Catalunya va aconseguir enviar un XV català, novament representant l'Estat. Malgrat les dues grans derrotes, aquesta participació va ser el punt de partida per a l'organització i l'estructuració de l'esport universitari a Catalunya. Poc temps després del retorn de Darmstadt, va iniciar-se la creació de seccions esportives dins la Universitat.

Aquestes tres fites a escala internacional, i la gran presència mediàtica que els va reportar, va posar-lo l'aparador de la vida esportiva catalana. En vigílies de la proclamació de la Segona República, semblava consolidat a Catalunya i, gràcies als partits internacionals que havia disputat aquell any, començava a tenir ressò a altres països emergents del continent europeu. Gràcies al rèdit mediàtic obtingut, al creixement de clubs amb infraestructures pròpies on poder jugar a rugby i l'arribada de la República amb més llibertat associativa, va esperonar la formació d'equips a Catalunya, fins a arribar a onze de federats i tres dins la universitat el 1932.

Com es veurà en el següent capítol, malgrat una forta crisi que va comportar una davallada del rugby, aquests viatges i les bones aliances teixides amb Alemanya i Itàlia i la represa d'unes bones relacions amb França, van facilitar l'entrada de Catalunya en la primera organització continental de l'esport oval com a nació autònoma, la Federació Internacional Amateur de Rugby, de la qual Catalunya en seria una de les fundadores.

10. Període de maduració del moviment esportiu del rugby. De l'Eclosió a l'autonomia esportiva internacional (1932-1936)

En l'etapa anterior, el canvi de conjuntura política afavorí un marc democràtic més adient per la popularització de l'esport i la seva pràctica fora dels cercles elitistes, i possibilità un impuls social del fenomen. L'esport s'havia convertit en un espectacle de masses, amb premsa especialitzada i amb aspiracions legítimes de celebrar uns Jocs Olímpics a Barcelona. En el context de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929, s'aconseguien concretar partits contra el Languedoc i una *tournée* per Alemanya i Itàlia, que fou un triomf esportiu i mediàtic. El campionat català de rugby va experimentar un creixement considerable, amb una certa expansió territorial a ciutats com Cornellà, Terrassa i Badalona. Tanmateix, a finals de 1932 va partir una forta crisi vinculada al context socioeconòmic del moment —les conseqüències del crac del 1929 arribarien amb un cert retard— i es va manifestar en una davallada d'equips.

En la primera part d'aquest darrer capítol, es veurà precisament l'evolució del rugby a inicis dels anys trenta i el seu declivi (1932-1934), amb una gran pèrdua de clubs. S'identificaran les raons de la davallada, les quals van estar directament vinculades a la crisi econòmica que va patir el futbol. A més, es comentarà la difusió que va tenir l'esport oval al País Valencià i com es va vehicular el seu procés d'arrelament a través de la Federació Universitària Escolar. De la mateixa manera, es veurà com la reorganització del rugby madrileny va provocar una nova etapa de conflictes amb Catalunya.

En el següent bloc, s'analitzarà el difícil encaix que tenien les relacions esportives entre l'Estat i Catalunya, i com aquestes es reflectien en el món oval. La indisciplina i la insubordinació de la Federació Castellana de Rugby, la qual, de manera autònoma, havia programat partits internacionals sense seguir la reglamentació establerta, va suposar l'inici d'una nova confrontació entre ambdues federacions, que acabaria amb l'abandonament de la FCFR dels organismes estatals.

En el tercer apartat, previ a la constitució de la Federació Internacional de Rugby Amateur (FIRA) el 1934, s'observarà el context que va fer viable la seva creació. França, que havia estat exclosa del torneig de les *Home Unions*, no va tenir més remei que afavorir la creació d'aquest organisme, sigui per la pressió que exercien els països emergents del món oval europeu, com per la necessitat de continuar competint, mentre negociava la seva reincorporació al V Nacions. A més a més, es veurà el recorregut que va fer la FCFR, amb Joan Boix al capdavant, fins a arribar a ser una de les nacions fundadores de la FIRA, la qual cosa va obrir la porta a la selecció catalana per competir com a nació autònoma

en l'àmbit internacional. S'examinarà el procés de com, en un moment de desgovern i de falta de Junta Directiva de la FER, Catalunya —la FCFR— va formar part d'un grup de nacions que van crear un organisme amb la intenció de governar el rugby internacional.

Finalment, es mostrarà el camí que va seguir la selecció catalana en l'esfera internacional i també l'evolució que el rugby anava seguint en l'àmbit intern. Tot seguit s'avaluarà l'impacte que van tenir els Fets d'Octubre en els clubs i en la FCFR. I, assumint les postures enfrontades entre l'Espanyola i la Catalana, s'explicarà com es van aguditzar amb la negativa de la Catalana a abandonar la Internacional, fet que l'Espanyola va demanar amb insistència. Amb el suport de la Castellana, la FER va iniciar una campanya per intentar aconseguir l'expulsió de la Catalana de la FIRA, però no va reeixir. El projecte perquè Catalunya participés en una competició amb totes les nacions europees afiliades a la Internacional es va veure truncat per l'alçament militar i la posterior Guerra Civil.

10.1 El rugby a Catalunya i a la resta de l'Estat el 1932

El creixement progressiu que estava experimentant l'esport oval català, que seguia en paral·lel les dinàmiques positives de l'esport a Catalunya, es va veure aturat en sec, per la crisi econòmica en el futbol i pel Bienni Negre que significà una involució en els principis proclamats per la República de 1931.

El rugby, igual que altres disciplines que també tingueren un augment considerable en el nombre de clubs —el ciclisme, la natació, la boxa, la lluita, l'excursionisme, l'atletisme, la gimnàstica, el beisbol o el bàsquet¹⁴³⁴—, havia experimentat un creixement considerable i, per primera, vegada onze clubs participarien en les competicions catalanes el 1931¹⁴³⁵. S'iniciava el 1932 amb molt bones perspectives, gràcies als deu cercles afiliats a la FCFR¹⁴³⁶, però la profunda crisi econòmica del futbol amb davallada de públic i d'associats¹⁴³⁷, sumada a les dificultats que experimentaven

¹⁴³⁴ Pujadas i Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1931-1975)*, 2:19.

¹⁴³⁵ El 1931, van disputar partits oficials els equips següents: la Unió Esportiva Santboiana, el Futbol Club Barcelona, el Rugby Club Universitari, *el Real Club Deportivo Español*, la Unió Esportiva Sants, el Club Deportiu Europa, la Mola de Terrassa, l'Estadi Català, el Rugby Club Catalunya, l'Agrupació Esportiva Joventut i el Rugby Club Cornellà. «Rugby. Segona volta del Campionat de Catalunya», *La Veu de Catalunya*, 21 febrer 1931, 3; «Rugby. Torneig Copa Catalunya», *La Humanitat*, 30 novembre 1931, 4.

¹⁴³⁶ El 1932, van disputar partits oficials els equips següents: la Unió Esportiva Santboiana, el Futbol Club Barcelona, el Rugby Club Universitari, *el Real Club Deportivo Español*, la Unió Esportiva Sants, el Rugby Club Cornellà, la Mola de Terrassa, l'Estadi Català, el Rugby Club Catalunya, l'Agrupació Esportiva Joventut, i el CADCI. M., «Rugby. El Campionat de Catalunya començarà el proper diumenge dia 31», *La Humanitat*, 23 gener 1932, 4; «Rugby. Calendari per a la Copa Catalunya», *La Rambla*, 31 octubre 1932, 9.

¹⁴³⁷ Pujadas i Santacana, *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1931-1975)*, 2:32.

aquests clubs amb transició de l'amateurisme al professionalisme¹⁴³⁸, en un context de crisi econòmica general¹⁴³⁹, va afectar-los molt directament i, consegüentment, a les seccions d'esports amateurs afiliades¹⁴⁴⁰. L'esport oval es va veure abocat a una aguda crisi esportiva. Després de la primera jornada de competició abandonaren el campionat el Terrassa i el Catalunya¹⁴⁴¹, i a final d'aquella temporada es donà de baixa el Sants¹⁴⁴². En la mateixa línia, el RCD Español va decidir prescindir de les seves seccions esportives, tancant la secció de rugby el setembre de 1932¹⁴⁴³. Aquell mateix mes, abandonà l'Estadi Català¹⁴⁴⁴, deixant la competició amb sis equips, gràcies a la nova incorporació del CADCI¹⁴⁴⁵. Els esdeveniments polítics que tingueren lloc el 1933 i el 1934 van agreujar la davallada fins a haver-hi només cinc clubs a finals de 1934¹⁴⁴⁶.

Per altra banda, la Federación Centro començava a reactivar-se després dels canvis de l'estiu de 1930 i, els clubs, tot i no créixer, s'anaven estabilitzant. El 1931, aconseguiria tornar a organitzar un campionat regional, amb tres equips¹⁴⁴⁷, que després de quatre anys es va poder disputar completament. Tot i l'escassetat de partits que van jugar aquell any¹⁴⁴⁸, la Federació Castellana va projectar partits contra Catalunya i contra equips francesos, anglesos i valencians, que si bé no tots s'arribaren a disputar, sí que denotava una intenció d'incrementar l'activitat competitiva¹⁴⁴⁹. També, i a iniciativa dels equips de Madrid, es va iniciar un nou procés de difusió de l'esport oval per la resta de

¹⁴³⁸ J. Torrents Font, «Como un gran club, el Barcelona ha logrado salvarse de la bancarrota», *As*, 2 agost 1932, 3-4.

¹⁴³⁹ Termes, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1839)*, VI:364.

¹⁴⁴⁰ «Rugby. Las consecuencias de la crisis», *El Mundo Deportivo*, 17 febrer 1932, 4. El FCB, a finals d'aquella temporada, perdria el Sol de Baix com a conseqüència de la crisi econòmica. No tornaria a guanyar un Campionat de Catalunya fins el 1936, moment en que van poder tornar a disputar tota una temporada (1935-1936) sencera amb camp propi. . Vives, «Rugby. El Campeonato de Cataluña. El desarrollo de los partidos de la segunda jornada de segunda vuelta», *El Mundo Deportivo*, 15 gener 1936, 6.

¹⁴⁴¹ Mart, «Rugby. Una notable modificació en el calendari del Campionat, motivada per la retirada del Catalunya i del Terrassa», *La Rambla*, 15 febrer 1932, sec. 3, 3.

¹⁴⁴² Cal dir que els jugadors de la Unió Esportiva Sants van passar gairebé en bloc al CADCI, per tant, no es va perdre un equip. Match, «Rugby. Anotaciones al Campeonato de Cataluña», *El Mundo Deportivo*, 20 maig 1932, 2.

¹⁴⁴³ «Xuts», *Xut!*, 19 setembre 1932, 20.

¹⁴⁴⁴ Mart, «Rugby. Represa d'activitats a la Bordeta, el Cadci i el Joventut empaten a 3 punts. Cornellà i Sambiana s'entrenen i acaben 21 a 0, favorable als segons. En Fontanella seleccionador únic», *La Rambla*, 3 octubre 1932, 9.

¹⁴⁴⁵ Match, «Rugby. Anotaciones al Campeonato de Cataluña», 2.

¹⁴⁴⁶ El desembre de 1934 encara quedaven en competició: la Unió Esportiva Santboiana, el Futbol Club Barcelona, el Rugby Club Universitari, el Rugby Club Cornellà, i l'Agrupació Esportiva Joventut. «Rugby. Campeonato de Cataluña», *La Vanguardia*, 18 desembre 1934, 18.

¹⁴⁴⁷ Els equips que el 1931 van participar en el campionat de la regió centre foren els següents: el *Real Madrid*, *Union Sporting Club* i el *Rugby Club*. «Rugby. El campeonato regional», *La Nación*, 19 març 1931, 13.

¹⁴⁴⁸ El 1931, la premsa va recollir una vintena de partits, dels quals sis foren oficials del campionat regional, més la final del Campionat d'Espanya contra la UES. Els altres foren partits amistosos.

¹⁴⁴⁹ «Rugby. Los propósitos de la Federación Castellana», *La Tierra*, 3 març 1931, 4.

l'Estat. El Real Madrid va desplaçar-se a jugar a Saragossa¹⁴⁵⁰ i València¹⁴⁵¹, fent bones exhibicions contra la FUE de Madrid i contra el Foreign Occasional Rugby Club respectivament. De la mateixa manera, començava a organitzar-se i difondre's l'esport oval per a la Universitat gràcies a la tasca de la FUE de Madrid, que el 1932 tindria per primera vegada un campionat universitari amb cinc equips¹⁴⁵². Tot i aquesta forta penetració en l'entorn escolar i la millora organitzativa de la FCR, al rugby federat li costava molt créixer. El campionat regional va constar tan sols de tres partits i, el que havia de ser una copa de preparació, va acabar essent el campionat, que el va guanyar el Real Madrid FC¹⁴⁵³.

Un aspecte bastant rellevant fou l'inici del procés d'arrelament del rugby al País Valencià. De la mà de Manuel Usano, estudiant de medicina i destacat *sportmen*¹⁴⁵⁴, es va crear l'equip de la FUE el 1930¹⁴⁵⁵. Va ser a través d'Antonio Moscardó, que havia jugat a rugby a Anglaterra, que un grup d'estudiants van iniciar els entrenaments¹⁴⁵⁶ el novembre de 1930¹⁴⁵⁷. Per bé que no existia una Federació Valenciana, a finals d'aquell any es va organitzar l'ingrés de la FUE en el si de la FER¹⁴⁵⁸, amb el suport i assessorament de la FCFR¹⁴⁵⁹. Els *ruggers* valencians, que van començar el projecte d'implantació amb 35 fitxes¹⁴⁶⁰, foren apadrinats pels seus homòlegs catalans, que es desplaçaren a València per ajudar a consolidar del XV llevantí. El 10 de maig de 1931, es jugava el primer partit formal a la capital de Túrria entre la FUE de València i el Rugby Club Universitari¹⁴⁶¹. Poc temps després, disputarien el seu primer partit internacional contra el Paris Université Club¹⁴⁶² i van fer la seva primera sortida a Madrid, per jugar contra l'equip estudiantil de la capital estatal, el novembre de 1931¹⁴⁶³. Encara que amb

¹⁴⁵⁰ P.M., «Rugby. El equipo del Madrid venció al de la F.U.E.», *La Voz de Aragón*, 29 abril 1930, 8.

¹⁴⁵¹ «Rugby en Mestalla. El Real Madrid vence al Foreign por 41 a 19», *La Correspondencia de Valencia*, 12 maig 1930, 4.

¹⁴⁵² Els equips participants foren: *Derecho, Medicina, Ingenieros Industriales, Arquitectura i Comercio*. «Rugby. El campeonato universitario», *El Sol*, 24 gener 1932, 9.

¹⁴⁵³ Rugger, «Rugby. El Madrid, ganador del Trofeo Chíchéri», *El Sol*, 26 abril 1932, 10.

¹⁴⁵⁴ Manuel Usano apareix vinculat a pràcticament tots els esports que es practicaven a la FUE de València: hoquei, atletisme, natació, futbol, bàsquet i, evidentment, rugby. Recadero Agulló i Víctor Agulló, «Deportistas valencianos en el exilio», *Laberintos: revista de estudios sobre los exilios culturales españoles*, núm. 18 (2016): 26-27.

¹⁴⁵⁵ «El estudiante en acción. F.U.E. Valencia», *El Sol*, 21 març 1930, 6.

¹⁴⁵⁶ Agulló i Agulló, *Los Orígenes del Rugby en Valencia*, 84.

¹⁴⁵⁷ «Rugby», *Las Provincias*, 7 novembre 1930.

¹⁴⁵⁸ «Rugby», *La Correspondencia de Valencia*, 29 novembre 1930, 3.

¹⁴⁵⁹ «Rugby», 7 novembre 1930, 4. Va assistir a la reunió Josep M. Vilar, vicepresident de la Federació.

¹⁴⁶⁰ «Rugby. Ficherias», *El Mundo Deportivo*, 3 desembre 1930, 3.

¹⁴⁶¹ «El festival escolar de Vallejo. Fútbol, rugby y atletismo», *La Correspondencia de Valencia*, 11 maig 1931, 4.

¹⁴⁶² «La estancia de los estudiantes franceses en Valencia», *El Pueblo*, 2 octubre 1931, 2.

¹⁴⁶³ «Rugby. La F.U.E. de Madrid derrota a la Valenciana por 19 puntos a tres», *La Correspondencia de Valencia*, 16 novembre 1931, 6.

dificultats i limitacions, el 1932 seria l'any de la consolidació del rugby a la capital del País Valencià, amb la constitució de la Federació Regional Valenciana de Rugby¹⁴⁶⁴ i la previsió de participar en el Campionat d'Espanya. L'esport oval s'instal·lava definitivament a la ciutat del Túria.

	Federació Valenciana	Federación Centro	Federació Catalana
1930	0	10	90
1931	3	19	121
1932	4	16	90
1933	2	17	41

Taula 20. Partits amistosos i oficials disputats per equips federats en el període 1930-1933. Elaboració pròpia.

10.2 El difícil encaix de relacions entre la Federació Espanyola de Rugby i la Federación Centro de Rugby. El reinici del conflicte territorial

Un cop més, van ressorgir les tibantors entre Catalunya i Madrid amb un nou incident a finals de 1931 entre la FER i la FCR. En una actuació deslleial, la Federación Centro va acordar amb el delegat de la selecció del Marroc Francès disputar dos partits per Nadal al país nord-africà, en nom de la selecció espanyola¹⁴⁶⁵. Saltant-se la reglamentació de la FER, no posaren en coneixement el desplaçament, a més de no demanar autorització per utilitzar el nom de *Nacional*. Des de Barcelona, i malgrat el malestar, es van acceptar els partits a Rabat i a Casablanca, però no pas sota la denominació de *selecció espanyola*. Després de la disputa dels encontres es van manifestar dues visions oposades, per a la premsa madrilenya havia perdut els partits la selecció espanyola, mentre que per a la premsa catalana, els havia jugat la selecció castellana amb el reforç d'alguns jugadors catalans. Finalment, després de l'ús indegut del nom *Nacional* i de diverses picabaralles públiques que es van arrossegar durant setmanes, inclosa l'amenaça d'abandonament de la FER per part de la Centro¹⁴⁶⁶, l'afer es va tancar en fals. Des del setmanari satíric el *Xut!*, es comentava que, després de mostrar-li el malestar i l'enuig de la FER, la conclusió de l'entrenador madrileny que es va desplaçar amb el contingent de jugadors al Marroc,

¹⁴⁶⁴ «Rugby. Aires regionales.», *El Mundo Deportivo*, 5 febrer 1932, 3.

¹⁴⁶⁵ Es diu actuació deslleial perquè en aquelles mateixes dates, el FCB ja tenia concretat dos partits contra el XV francomarroquí. «Rugby. El F.C. Barcelona al Marroc», *La Publicitat*, 15 agost 1931. El delegat, enlluernat per la possibilitat de jugar contra la selecció espanyola, va acceptar l'ofertament de la Centro, sense saber que la FER no havia estat consultada. «De rugby», *La Voz*, 24 agost 1931, 11.

¹⁴⁶⁶ M. Vives, «La Federació Centre celebra Assemblea Extraordinària i amenaça de separar-se de la Nacional», *La Humanitat*, 7 gener 1932, 2.

va ser que ell no responia davant la Federació, “*hago lo que yo quiero, y, a más, que no me da la gana de pedirles permiso*”¹⁴⁶⁷.

El conflicte es va anar aprofundint amb el retorn de la visita a la Capital espanyola del XV francomarroquí. En el marc de celebració de les festes de la República, es va disputar un partit en el qual també la selecció castellana va tornar a competir sota el paraigua de la selecció espanyola¹⁴⁶⁸. L'equip en qüestió “*no era otro que una selección Centro reforzada con elementos catalanes*”¹⁴⁶⁹. Una altra vegada, es jugava un partit internacional sense respectar els tràmits oficials que assenyalaven els reglaments. Un cop més, des de la FER, van queixar-se pel procediment de la Federación Centro i, altra vegada, es va generar mar de fons. El malestar entre Madrid i Catalunya tornava a ser molt evident.

Pocs dies després de les actuacions de la FCR, es va demanar una assemblea extraordinària des de la Catalana i la Valenciana, per debatre sobre tots els esdeveniments ocorreguts¹⁴⁷⁰ i per mirar de reconduir les relacions. Escollida una nova Junta Directiva de la FER aquell estiu¹⁴⁷¹, el nou president tenia el repte de reorganitzar l'Espanyola i de fer complir els reglaments a totes les regionals. Fins aleshores “*se habían tenido muchas consideraciones, más de las que la prudencia aconseja. [...] Ahora la cosa ha de cambiar. [...] no habrán de extrañarse si alguna vez nos vemos obligados a tomar alguna medida severa*”¹⁴⁷². Amb nou organigrama tècnic en la selecció estatal¹⁴⁷³ i amb la determinació d'endreçar bé l'òrgan rector del rugby espanyol, es començava la següent temporada.

La pau no va tornar. El final de 1932 i l'inici de 1933 va ser convuls, amb amenaces de dimissions, desorganització i topades entre la FER i la Madrilenya. Tot i els canvis introduïts amb la creació d'un Comitè Nacional reduït, que cercava agilitat i rapidesa en la presa de decisions, la dimissió del president de la FER i l'absència del secretari van abocar a una nova elecció. El gener de 1933, tan sols hi havia al capdavant de la Federació Espanyola Mariano Vives¹⁴⁷⁴, que amb els delegats de la Catalana i la Valenciana, van acordar una assemblea extraordinària per tal de poder triar un nou Consell Directiu¹⁴⁷⁵. Escollit al març, el nou Comitè Nacional va quedar configurat només

¹⁴⁶⁷ «Xuts», *Xut!*, 5 gener 1932, 19.

¹⁴⁶⁸ A Diez De Las Heras, «Ayer, en el Stadium. La Selección del Marruecos Francés venció a la Selección Española por 14 puntos a 8», *Ahora*, 17 abril 1932, 37.

¹⁴⁶⁹ Match, «Rugby. Después del match de Madrid», *El Mundo Deportivo*, 21 abril 1932, 2.

¹⁴⁷⁰ «Rugby. Las federaciones Catalana y Valenciana», *Diario de Barcelona*, 1 maig 1932, 18.

¹⁴⁷¹ «Rugby. La Asamblea de la Federación Española.», *El Mundo Deportivo*, 3 juliol 1932, 3.

¹⁴⁷² Match, «Rugby. Preparando la próxima temporada. Lo que nos ha dicho el presidente D. David Cuyás», *El Mundo Deportivo*, 11 juliol 1932, 5.

¹⁴⁷³ «Rugby. La Federación Española nombra seleccionadores», *Heraldo de Madrid*, 27 setembre 1932, 10.

¹⁴⁷⁴ «Una gran encuesta de As. Los presidentes de las grandes Federaciones deportivas españolas trazan el balance del pasado y exponen sus previsiones para 1933 en sus respectivos deportes», *As*, 30 gener 1933, 9.

¹⁴⁷⁵ «Rugby. La cosa se arregla. Anteanoche se reunió la Federación Española», *El Mundo Deportivo*, 9 febrer 1933, 1.

per membres de la FCFR, ja que van ser els únics assistents a la convocatòria, tot i que Anselm Bori va fer de representant de la Valenciana; els escollits van incorporar algunes persones de la Centro en les comissions de treball¹⁴⁷⁶. Els membres electes no van rebre el vistiplau dels madrilenys, que van considerar la reunió de Barcelona il·legal.

El següent conflicte es donà tres mesos després per l'organització del Campionat d'Espanya. Es veia com una actitud incomprensible i antiesportiva la dilació en la disputa del Campionat d'Espanya que estaven ocasionant deliberadament els castellans, que no responien a les lletres enviades des de Barcelona per acordar el partit. Des de Madrid, en canvi, acusaven la FER de no tenir la capacitat d'organitzar un simple partit entre dos equips¹⁴⁷⁷. Tot i que, al començament de juny, la FER havia programat el partit de la final a Madrid¹⁴⁷⁸, finalment es va decidir que es disputés a Barcelona. A més, des de Madrid, van tenir la intenció d'imposar els àrbitres, tant del partit que s'havia de disputar al País Valencià com el de Catalunya¹⁴⁷⁹, cosa que no es va acceptar. A causa del retard en les respostes i les concrecions, tan sols es va poder jugar l'encontre que enfrontaria el representant de la Centro i el de la Catalana, arraconant els campions del País Valencià. La final s'havia de disputar a l'Estadi Olímpic¹⁴⁸⁰, però finalment es va disputar al Camp del Riu, per estar ocupat el camp de Montjuïc. La Santboiana va derrotar clarament el Real Madrid CF proclamant-se novament millor equip de l'Estat¹⁴⁸¹.

Una nova polèmica va sorgir amb la final del Campionat d'Espanya. A causa de complicacions en el transport, el Madrid va arribar gairebé una hora i mitja tard al partit i, sense temps més que el necessari per canviar-se, es va disputar en dues parts de trenta minuts. Des de la capital de l'Estat, es va estimar que l'encontre jugat era un amistós i que la UES es desplaçaria a Madrid per jugar la final¹⁴⁸². Des de Catalunya, es va considerar l'equip del Baix Llobregat com el legítim Campió d'Espanya¹⁴⁸³.

¹⁴⁷⁶ El nou Consell Directiu va estar format per David Cuyás com a president, Modest Amat com a secretari i repetia Mariano Vives com a tesorero. Incorporaren al Comitè d'àrbitres Ramón de Simón de la Centro i al comitè de selecció Francisco Martínez Larrañaga de la Centro. «Rugby. La Asamblea extraordinaria de la Federación Nacional», *El Mundo Deportivo*, 1 març 1933, 4.

¹⁴⁷⁷ Manuel Ordóñez, «Rugby. Que vienen el coco», *ABC*, 15 agost 1933, 43.

¹⁴⁷⁸ «Rugby. Entrenamiento de los campeones», *El Debate*, 10 juny 1933, 6.

¹⁴⁷⁹ Mart, «Rugby. El Campionat d'Espanya en perill», *La Rambla*, 19 juny 1933, 10.

¹⁴⁸⁰ La final s'havia de disputar a l'Estadi Olímpic abans de la final del Campionat d'Espanya de Futbol, entre l'*Athletic de Bilbao* i el *Real Madrid*, però en jugar-se també el campionat peninsular de futbol amateur entre l'*Erandio Club de Bilbao* i el *Sevilla Futbol Club*, la Federació Catalana de Futbol Amateur no es va avenir al fet que es jugués també el partit de rugby. «Rugby. Final del campionat d'Espanya demà a Sant Boi», *La Veu de Catalunya (Ed. Matí)*, 25 juny 1933, 4.

¹⁴⁸¹ Mart, «Rugby. El Santboià queda proclamat campió d'Espanya en vèncer el Madrid per 21 punts a 0», *La Rambla*, 26 juny 1933, 12.

¹⁴⁸² «Rugby. No se juega la final...pero sí un encuentro amistoso, que ganan los catalanes», *El Sol*, 27 juny 1933, 10.

¹⁴⁸³ R.A., «Rugby. El Santboi s'adjudica el títol de campió d'Espanya en batre per 21 punts a 0 al Madrid, representant de la regió Centre», *La Publicitat*, 27 juny 1933, 11.

La següent desavinença es produiria unes setmanes posteriors a causa de la convocatòria de jugadors de cara als V Jocs Universitaris Internacionals de Torí. Per segona vegada, es tenia la intenció d'enviar un contingent de jugadors i atletes a competir. Des del departament de la Unión Federal de Estudiantes Hispanos (UFEH), s'havia procedit al nomenament d'un comitè seleccionador¹⁴⁸⁴, que havia escollit un grup de jugadors de rugby universitaris madrilenys, en una etapa molt embrionària de selecció de participants¹⁴⁸⁵. Tanmateix, poc temps després, des de la UFEH, es va delegar la coordinació de la participació en el jocs estudiantils a Barcelona. Cal dir que, des de Catalunya, va ser des d'on s'aconseguien les principals subvencions per desplaçar els atletes i els *ruggers*, aportant fons la Generalitat, l'Ajuntament i la Universitat de Barcelona (UB)¹⁴⁸⁶, a més de tenir l'experiència organitzativa prèvia de 1931. La recent autonomia de la UB el 1933 ajudava a crear un clima positiu per aquesta mena d'activitats. El reglament universitari del nou ens autònom recollia els drets i els deures de la comunitat educativa, i la veu dels estudiants es considerava fonamental per a la consolidació de la nova universitat¹⁴⁸⁷. Activitats com els Jocs Universitaris de caràcter internacional eren considerades de gran importància. Doncs, tenint presents els estudiants madrilenys, la convocatòria de participants —jugadors, atletes i tiradors— es va fer des de Catalunya coordinada per Mariano Cugueró, ànima del Barcelona Universitari Club (BUC)¹⁴⁸⁸, amb vinculacions a la FCFR i membre del Confédération Internationale des Étudiants¹⁴⁸⁹, entitat organitzadora de l'esdeveniment. Feta pública la primera convocatòria dels jugadors de rugby, des de Madrid es va reaccionar amb molta virulència, i el secretari de la Federación Castellana de Rugby —la Federación Centro— va fer pública una nota amb el títol *Catalanada 'habemus'*. En ella, el Sr. Ordóñez, exdirectiu de la FCR i de la FER¹⁴⁹⁰, primerament criticava la participació d'un XV espanyol en el

¹⁴⁸⁴ «Músculo y libros. Los estudiantes y el deporte», *La Voz*, 22 maig 1933, 11.

¹⁴⁸⁵ «Rugby. Trofeo Chícheri», *El Socialista*, 21 maig 1933, 5.

¹⁴⁸⁶ S'havia previst la participació dels equips de natació i waterpolo, tenis, atletisme, esgrima i rugby. Finalment, i per qüestions pressupostàries només anaren atletisme, esgrima i rugby. Les principals fonts de finançament vingueren des de Catalunya, amb la Generalitat i l'Ajuntament de Barcelona aportant diners públics. «Juegos Olímpicos Universitarios», *Ahora*, 13 agost 1933, 39.

¹⁴⁸⁷ Montserrat Fullola, *Breu història de la Universitat de Barcelona* (Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2014), 30-31.

¹⁴⁸⁸ El BUC era, de manera oficiosa, l'òrgan rector de l'esport universitari a Barcelona. Luis Meléndez, «L'organització de l'esport universitari. El "Barcelona Universitari Club", vol iniciar una etapa seriosament activa», *La Humanitat*, 1 febrer 1933, 4.

¹⁴⁸⁹ «Olimpismo. La participación de España en la Olimpiada Universitaria de Turin», *El Mundo Deportivo*, 26 agost 1933, 2.

¹⁴⁹⁰ Manuel Ordóñez de Barraicúa va participar amb *La Equitativa* en el primer campionat oficial organitzat per la Federación Centro de Rugby. «Rugby», *La Nación*, 11 gener 1926, 5. El març d'aquell mateix any, va formar part, per primera vegada, com a vocal del seu Consell Directiu de la FCR. Des de 1926 fins a 1934, amb diferents càrrecs, va formar part de la seva Junta Directiva. «Rugby. La nueva Directiva de la Federación Centro», *La Nación*, 31 març 1926, 4. Federación Nacional Española de Foot-ball Rugby, *Anuario*

torneig internacional, argumentant que no es tenia el nivell necessari per poder competir; també, criticava obertament les decisions que s'havien pres des de Catalunya i la selecció d'estudiants que s'havia realitzat; a més d'instar a la FUE a no autoritzar el desplaçament a Torí dels seus estudiants¹⁴⁹¹. De la mateixa manera, la Confederación Española de Atletismo (CEA) es va oposar a la convocatòria feta pel BUC i la UFEH. Per contra, els estudiants van expressar públicament la seva autonomia de les federacions i la seva llibertat de presa de decisions, assenyalant que eren els únics que podien decidir sobre “*todos los asuntos estudiantiles*”¹⁴⁹². Malgrat la postura de la FCR i de la CEA, els estudiants van tirar endavant la seva decisió, recolzats pel nou règim d'autonomia universitària.

La participació dels *ruggers*¹⁴⁹³ a Torí va ser més aviat discreta, tan sols guanyaren a Txecoslovàquia i foren derrotats per Itàlia i França¹⁴⁹⁴. Així i tot, quedaren tercers — de quatre seleccions —, guanyant el bronze. Pocs mesos després del torneig de Torí, el BUC va esdevenir oficialment l'entitat rectora de l'esport universitari, amb Agustí Pi i Sunyer com a president de l'organització estudiantil, i membre del Patronat de la Universitat Autònoma de Barcelona¹⁴⁹⁵.

L'ambient entre la FCR i la FER — amb la Catalana pel mig — continuava tèrbol i van tornar a dimitir el president i el secretari del Comitè Nacional, abocant l'Espanyola a una nova crisi interna. Es va convocar una reunió per a mitjans d'agost, a la qual només assistiren els membres de Catalunya. Obligats a ajornar l'assemblea per tal que assistissin tots els delegats, es va organitzar una altra pocs dies després. Ordóñez, un cop més, feia pública una carta en la qual desacreditava totalment la FER i el seu tresorer — Mariano Vives —, únic membre de la Junta en actiu. Reclamava que es declarés a l'antic Consell “*ineptos para ocupar puestos en la Nacional*”, censurava que, segons ell, “*no nos contesten nuestras cartas*”, a més del fet d'haver estat citats per l'assemblea “*el mismo día que ésta se celebra*” i que “*no se nos comuniqué el orden del día*”. També, es queixava que “*el Sr. Boix, el mismo de la*

1934 (Madrid, 1934), 6. També, va formar part, en diverses etapes, del Consell Directiu de la FER, en què va entrar el 1929 com a delegat de la FCR. Alguns dels càrrecs que va ocupar foren vicesecretari, secretari i seleccionador. Las Heras, «Rugby. Ayer se celebró en Madrid la Asamblea Nacional de Rugby», 1. «El balón ovalado. Nuevo Consejo de la Federación Nacional», *Ahora*, 21 febrer 1936, 28.

¹⁴⁹¹ Manuel Ordóñez, «Catalanada “habemus”», *ABC*, 13 agost 1933, 51.

¹⁴⁹² «Olimpismo. La participación de España en la Olimpiada Universitaria de Turin», 2.

¹⁴⁹³ La convocatòria final de rugby fou la següent: Del Campo, Bagá, Busquets, Freixes, Elies, Montes, Manuel, López, Nubiola, Garrigosa, Vives, Guzmán, Resines, Sabrás, Sancho, germans Montgrell i Pérez. «Cap a Torí. La representació universitària espanyola», *La Publicitat*, 31 agost 1933, 10.

¹⁴⁹⁴ Mart, «Rugby. El nostre paper als Jocs Universitaris de Torí», *La Rambla*, 11 setembre 1933, 8.

¹⁴⁹⁵ En tornar dels IV Jocs Universitaris Internacionals de Darmstadt el 1931, el Rugby Universitari Club —posteriorment Barcelona Universitari Club (BUC) — va passar a ser, de manera oficiosa, l'òrgan que organitzava i gestionava l'esport a la Universitat de Barcelona. El 1934, va esdevenir oficialment l'entitat que ostentava “la representació oficial de l'esport a la Universitat de Barcelona”. Agustí Pi i Sunyer, «Declaració de la representació oficial del Barcelona Universitari Club de l'esport a la Universitat de Barcelona», 23 març 1934, ES-CAT-UB-02-2706-06, Arxiu de la Universitat de Barcelona.

*Federación de Basket, se elija a sí mismo en Asamblea, a la que sólo asistió Cataluña, representante del rugby en el Comité olímpico español*¹⁴⁹⁶. El to i les queixes denotaven que hi havia poc espai per l'entesa.

Amb unes relacions de poders asimètriques entre Catalunya i l'Estat, i emmarcats en un imminent canvi polític, des de Madrid es va engegar altra vegada una bel·ligerant campanya de reubicació de la FER a la capital, a més de demanar públicament el trasllat de totes les federacions espanyoles cap a Madrid, al·legant que era una “*cuestión vital para el porvenir del deporte español*”¹⁴⁹⁷. Cal fer una especial referència al fet que la Federación Castellana de Atletismo (FCA) i la Confederación Española de Atletismo (CEA) estaven immerses en un conflicte intern per a l'organització dels Campionats d'Espanya d'Atletisme. Havia esclatat una lluita de poder entre l'estament castellà i l'estatal. Els campionats espanyols havien estat atorgats a Madrid i els havia d'organitzar, òbviament, la FCA; però unes setmanes abans la CEA va decidir posposar-los per més endavant. La FCA es va declarar en rebel·lia contra el màxim organisme d'atletisme espanyol i va decidir continuar amb la celebració dels campionats, tot i la desautorització¹⁴⁹⁸. Després de l'esdeveniment van prosseguir gairebé dos mesos de discussions, desqualificacions i retrets airejats a la premsa, principalment des de la capital de l'Estat. Quan es confirmaren les dates del vertader Campionat d'Espanya a Barcelona, des de la FCA van decidir “*separarse de una vez de la Confederación Española de Atletismo en vista de su actuación en el deporte atlético*”¹⁴⁹⁹, i iniciar el procés de formació d'una “*Unión de Federaciones para que rija el atletismo español*”¹⁵⁰⁰, evidentment ubicada a Madrid.

En aquest conflicte per obtenir el control de les federacions des de Madrid, el 29 d'agost se celebrà l'assemblea extraordinària de FER a Barcelona. Assistiren els delegats de València i de Catalunya, mentre que els de Madrid no van fer acte de presència. Precisament, un dels principals punts del dia girava al voltant de l'actitud seguida per la Federación Centro. Després de les diverses reprovacions vers la FCR¹⁵⁰¹, es van triar per

¹⁴⁹⁶ Ordóñez, «Rugby. Que vienen el coco», 43.

¹⁴⁹⁷ A. Díez De Las Heras, «Preparando el “Traspaso de Servicios”», *Ahora*, 16 agost 1933, 22.

¹⁴⁹⁸ «El sábado y el domingo próximos se celebran en Madrid los XVI campeonatos de España de atletismo...con la desautorización de la Confederación Española», *Ahora*, 22 juny 1933, 29.

¹⁴⁹⁹ «Los Deportes. De todo un poco. Atletismo», *La Tierra*, 19 agost 1933, 2. La notícia va sortir publicada a molts diaris de la capital. Entre d'altres a *El Sol*, 18 agost 1933, 7; *Ahora*, 19 agost 1933, 23; *La Voz*, 19 agost 1933, 7; *El Heraldo de Madrid*, 19 agost 1933, 6; i *La Libertad*, 19 agost 1933, 9.

¹⁵⁰⁰ «Atletismo. La Federación Castellana se separa de la Confederación Española», *El Siglo Futuro*, 19 agost 1933, 4.

¹⁵⁰¹ Dues de les principals queixes que es tenien respecte a la FCR eren que aquests no havien satisfet les quotes pertinents, ni tampoc havien presentat les fitxes federatives. Mart, «Rugby. Después de l'Asamblea de la Federación Nacional», *La Rambla*, 4 setembre 1933, 8.

unanimitat les persones que havien de dirigir el rugby hispà¹⁵⁰². El mandat s'iniciava amb la clara intenció de reprendre les negociacions entre el l'esport oval madrileny i el català per reconduir la situació i mirar de restablir la confiança mútua. Tot just tres mesos després de l'elecció del nou Consell Directiu de la FER, a les portes del congrés constitutiu de la futura FIRA, aquest dimitiria en bloc. Les discrepàncies sorgides amb la Centro i la Catalana eren insalvables. Des de Madrid, no consideraven legítim el nou Comitè Nacional, atès que estimaven que els seus membres havien estat escollits de manera irregular¹⁵⁰³, a més de considerar-los indesitjables. Amb aquest panorama, des de Barcelona, la Catalana actuava pel seu compte, sense reconèixer ja l'autoritat de l'Espanyola¹⁵⁰⁴. Novament, la Federació Espanyola de Rugby es trobava sense direcció. Per aquest motiu, s'emplaçava a totes les federacions a una assemblea extraordinària, a celebrar a Madrid el 28 de gener de 1934.

La posició ferma de Catalunya per mantenir la FER a Barcelona era bàsicament pel desgovern i la inacció que existia en el rugby castellà. Cal tenir present que va haver-hi diversos anys sense un campió oficial de la regió centre pel seu desgovern, els equips apareixien i desapareixien, i sobretot perquè no eren capaços d'organitzar un campionat. El primer torneig de la FCR es va crear el 1926, finalitzant de manera abrupta per la necessitat de decretar un campió de la regió per al campionat estatal. El 1926-1927, es va poder disputar sencer, però des de la temporada 1927-1928, fins a la 1929-1930 —tres temporades consecutives—, no es va fer més que algun partit saltejat del campionat. Pel que fa al campionat de la temporada següent, amb tres clubs, no es va acabar i van haver de designar un campió. En el campionat de 1931-1932, tan sols es van disputar tres partits en total, una semifinal eliminatòria i la final, mentre que el campionat de 1933 no fou gaire diferent. El rugby a Madrid era independent de la Federación Centro i, majoritàriament, universitari. Estava conduït per la FUE, que tenia una potent estructura organitzativa i era l'autèntica força de l'esport oval madrileny; el 1932, com s'ha esmentat anteriorment, organitzaren el seu primer campionat universitari intern amb cinc equips¹⁵⁰⁵, competien contra universitats d'altres indrets de l'Estat¹⁵⁰⁶, mentre feien

¹⁵⁰² La junta electa escollí com a president Joan Arbó, com a secretari Domènec Brasó i com a tresorer repetiria Mariano Vives. «Rugby. Se ha celebrado la Asamblea de la Federación Nacional», *El Mundo Deportivo*, 31 agost 1933, 3.

¹⁵⁰³ «Rugby. ¿Ha dimitido el Presidente de la Nacional?», *El Mundo Deportivo*, 24 desembre 1933, 1; Match, «Rugby. Cisma en la Nacional», *El Mundo Deportivo*, diciembre 1933, 1.

¹⁵⁰⁴ J.F., «Rugby. Veamos si es posible hacer luz...», *El Mundo Deportivo*, 6 gener 1934, 1.

¹⁵⁰⁵ Els cinc equips que participaren en el primer campionat foren els següents: Dret, Industrials, Medicina, Arquitectura i Comerç. «Campeonato de rugby», *Luz*, 26 gener 1932, 10.

¹⁵⁰⁶ El 1932 es va desplaçar a València a jugar contra els universitaris del Túrria. «La F.U.E. madrileña gana a los valencianos», *Luz*, 25 octubre 1932, 13.

difusió per la resta de centres universitaris espanyols¹⁵⁰⁷. Davant aquest panorama, i tenint en compte que a Catalunya es jugaven dues competicions federades i gairebé un centenar de partits federats per any, no es volia cedir l'organització del rugby a Madrid.

10.3 Catalunya i la creació de la Federació Internacional de Rugby Amateur (1929-1934)

L'aspecte més rellevant a tenir en compte per la creació de la Federació Internacional de Rugby Amateur fou l'expulsió de la Federació Francesa de Rugby del torneig del V Nacions el 1931, deixant els gals sense la possibilitat de competir en l'àmbit internacional. Tot i que França havia mostrat un cert interès a crear una organització internacional europea continental des de la dècada dels anys 1920, sense l'aïllament internacional al qual va estar sotmesa des de 1931 fins el 1947, és poc probable que la FIRA hagués vist la llum¹⁵⁰⁸.

10.1.1 El camí que va conduir a la creació de la FIRA

La FFR havia estat admesa al torneig de les nacions britàniques el 1910, però el menyspreu cap a França era clar i evident, a més de no permetre-li que participés en els òrgans de presa de decisions¹⁵⁰⁹. Els francesos advocaven per la creació d'un òrgan alternatiu a les *Homeb Nations*, una federació internacional per a les nacions continentals practicants de rugby¹⁵¹⁰, però eren conscients que havien d'esperar un temps perquè l'esport oval transpirinenc i transalpí s'havien de desenvolupar molt més¹⁵¹¹; sense oblidar nacions com Alemanya, Romania o Polònia¹⁵¹².

Les primeres notícies a Catalunya sobre la creació d'una federació internacional de rugby apareixen arran d'una proposta feta per l'*Auto* el 1927 d'organitzar una copa de països llatins, en què participarien els equips espanyols, italians i romanesos, a més del

¹⁵⁰⁷ A tall d'exemple, a l'octubre del 1932, va aconseguir que es jugués el primer partit formal de rugby a Granada entre les facultats de Medicina i Arquitectura madrilenyes. Martínenc, «En el partido de rugby, el equipo de Arquitectura triunfa sobre el de Medicina por 14 puntos a 8», *El Defensor de Granada*, 10 octubre 1932, 2.

¹⁵⁰⁸ Tot i que França no es va reincorporar al V Nacions fins al 1947, va ser readmesa el juliol de 1939, però ja no va poder participar en el següent torneig de 1940 per l'esclat de la segona Guerra Mundial. Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 235.

¹⁵⁰⁹ «Rugby. La conference internationale. La France invitée...sant l'être», *L'Auto*, 15 desembre 1924, 4.

¹⁵¹⁰ M.O., «Rugby. Pourquoi la France ne sera jamais admise à l'International Board», 23 desembre 1927, 1.

¹⁵¹¹ G.B., «Rugby. Pour en arriver a la creation d'une Federation Internationale», *L'Auto*, 4 octubre 1927, 5.

¹⁵¹² *L'Auto*, 23 abril 1927, 1.

francès¹⁵¹³. Fent-se ressò de la notícia, l'autor, sota el pseudònim de Zyx, va plantejar que, en el marc del torneig, es parlés sobre com avançar cap a la creació d'una Federació Internacional de Rugby que aixoplugués les nacions europees que practicaven l'esport oval¹⁵¹⁴. Tanmateix, la creació d'una federació no va ser un tema recurrent fins al maig de 1929, quan Alemanya i Itàlia començaren a pressionar a França per crear-la. Després d'un partit programat a París entre els transalpins i els germànics, Giorgio Vaccaro — president de la Italiana— va llançar la proposta, que va ser molt ben acollida¹⁵¹⁵. No va trigar el president de la FCFR i vicepresident de la FER a acollir amb entusiasme aquesta idea. La creació el 1930 d'un Comitè de Relacions Estrangeres dins la FER¹⁵¹⁶ va esperonar en Joan Boix —que n'estava al capdavant— per continuar avançant en aquesta direcció. A finals de 1930, el president de la Catalana va sortir cap a París amb “*un anteproyecto de estatutos, para tratar esta cuestión internacional*”¹⁵¹⁷, que va ser ben rebut. Així i tot, i des de l'hexàgon, el que realment es buscava era el reingrés en el si de la International Board, autèntic cenacle que regia i reglamentava el rugby internacional. “*La nécessité apparaît donc que l'aréopage britannique ne se confine plus entre seuls gens parlant une langue... Ouvrons les portes aux pratiquant du rugby qui depuis des années sont venus de France qui demain vont accourir d'Allemagne, d'Espagne, d'Italie...*” argumentant que la “*langue International s'impose*”¹⁵¹⁸. Si be, per una banda, feia aquestes demandes; per l'altre, anava rebent les sol·licituds de nacions com la Catalana de crear una internacional.

Després de diverses gestions fetes per Catalunya, com també per Alemanya i Itàlia, Boix plantejava la formació de l'esmentada federació per al 1933, amb la idea en ment que es pogués participar en “encontres internacionals en nom de Catalunya”, igual que feien altres nacions com Escòcia i País de Gal·les¹⁵¹⁹.

A finals de 1932, Itàlia novament va prendre la iniciativa i, tot i saben la negativa de les federacions britàniques, va enviar una proposta formal a la International Board, convidant-la a un Congrés de Federacions Europees que practicaven l'esport oval. El propòsit era crear una federació internacional, “*which may bring closer link between the different Federations*”, però, sobretot, que tingués la capacitat i l'autoritat “*to unify and codify in an*

¹⁵¹³ «Rugby. La coupe des Pays Latins», *L'Auto*, 23 octubre 1927, 1.

¹⁵¹⁴ ZYX, «Rugby. Organización europea», *Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona*, 31 octubre 1927, 18.

¹⁵¹⁵ M.V., «Rugby. Hacia la creación de una Federación Internacional», *Gaceta Deportiva*, 5 maig 1929, 12.

¹⁵¹⁶ Match, «La nacional tendrá su sede en Barcelona», *El Mundo Deportivo*, 28 juny 1930, 4.

¹⁵¹⁷ Match, «Rugby. Hacia la constitución de la F.I.F.R: la Federación Española ha iniciado las gestiones», *El Mundo Deportivo*, 8 novembre 1930, 3.

¹⁵¹⁸ Géo Villetan, «Après la défaite de Colombes. Plaintes, récriminations, protestations sur l'arbitrage», *Paris Soir*, 23 abril 1930, 6.

¹⁵¹⁹ Mart, «Rugby. Joan Boix, el president incansable, ens parla del passat, present i futur, del Rugby català», *La Rambla*, 23 maig 1932, 6.

*International Statute all the regulations concerning the technique of the game, the discipline, the propaganda, the sportive rules, and to come to agreements on the matters of International matches, sportive calendars, etc*¹⁵²⁰. Uns mesos després, l'abril de 1933, la resposta va ser molt contundent i no deixava marge als dubtes. R.G. Warren, secretari de la International Board, va respondre al president de la Italiana que “*we do not consider the formation of such a body either workable or desirable*”¹⁵²¹.

Tot i la negativa de les nacions britàniques, la proposta ferma que plantejava Itàlia, en la qual es volia involucrar a Alemanya, Txecoslovàquia, Romania, Espanya i França, s'acabaria de perfilar als V Jocs Universitaris Internacionals de Torí, el setembre de 1933.

10.3.1 El Context que va conduir a la creació de la FIRA

França, que havia viscut una forta expansió del rugby —havia passat de 241 clubs, el 1919, a 891, el 1923—, havia iniciat un descens sostingut. Es va passar de 807 clubs, el 1926, a 784, el 1930, fins al punt d'arribar a tenir *tan sols* 471, el 1939¹⁵²². Els departaments de les àrees de Pyrénées i de Languedoc s'havien convertit en dues potències regionals de l'esport oval, a causa de l'estructuració de la competició implementada per la FFR, que va provocar una competitivitat molt exacerbada entre regions. El rugby que es jugava en aquestes àrees del sud de l'hexàgon era molt violent i les denúncies de professionalisme dels jugadors i els canvis de clubs per motius econòmics estaven a l'ordre del dia¹⁵²³. Per aquests motius, el 1930, es va produir un intent de retorn a la vella idea parisenca d'un esport oval amateur i un grup de clubs destacats — bàsicament del sud— es va escindir de la FFR¹⁵²⁴, creant la UFRA¹⁵²⁵. Paral·lelament, l'increment de la violència també s'havia traslladat a l'àmbit internacional. Aquell mateix 1930, un partit contra Gal·les va acabar transformant-se en un immens ring de boxa. El rugby francès es trobava en una etapa molt convulsa, amb una escissió interna i rumors d'expulsió del torneig de les V Nacions.

¹⁵²⁰ IRFB, *Minutes of the Meetings of the International Rugby Football Board 1930-1959*, s.d., 189-90, 13 desembre 1932.

¹⁵²¹ IRFB, 192-93, 18 abril 1933.

¹⁵²² Garcia, *La fabuleuse histoire du rugby*, 323.

¹⁵²³ Garcia, 280.

¹⁵²⁴ Els clubs dissidents foren els següents: Aviron Bayonnais, Stade Bordelaise, F.C. Lyon, Stade Français, Section Paloise, Union Sportive Perpignanaise, Stade Toulousain, Biarritz Olympique, F.C. Grenoble, U.S. Carcassonne, U.S.A. Limoges, Stade Nantais Université Club, Stadoceste Tarbais i Union Sportive Narbonnaise, dels quals sis havien estat vencedors del campionat francès. Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 198.

¹⁵²⁵ Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 187.

A l'inici de 1931, i a conseqüència de les denúncies de pagaments a jugadors, d'incentius per canviar de club i de la violència manifesta en el joc, es van crear tensions insalvables amb els britànics que van desembocar en l'expulsió del XV del Gall del V Nacions, i de la prohibició de disputar partits contra equips britànics per la “*unsatisfactory condition of the game of Rugby football as managed and played in France*”¹⁵²⁶. L'expulsió va conduir a l'aïllament internacional del rugby francès d'alt nivell¹⁵²⁷ i a un canvi de paradigma en les relacions amb les seleccions continentals del món oval. Fins al moment, França contemplava aquest tipus de partits com a menors. Aviat va canviar, ja que, amb la sortida del torneig, tan sols podria competir contra aquests equips¹⁵²⁸.

També, cal fer esment que a l'hivern de 1933, Jean Galia, considerat un dels millors davanters d'Europa, i suspès per professionalisme per la FFR, va ser contactat pels britànics de la RFL per tal d'implantar una lliga a XIII a França. Els contactes de 1933 es van consolidar i, després del partit entre els XIII d'Austràlia i Anglaterra a París, es va crear la Ligue Française de Rugby à Treize d'abril de 1934¹⁵²⁹.

10.3.2 La constitució de la Federació Internacional de Rugby Amateur

Com ja s'ha esmentat, l'aïllament internacional del rugby francès després de la seva expulsió va precipitar la creació d'una alternativa continental per part dels francesos. Amb aquest objectiu, en el transcurs de la celebració dels V Jocs Universitaris Internacionals de Torí es va convocar una reunió entre les delegacions txeca, francesa, espanyola i italiana, que estaven inscrites en la competició de rugby. Pels gals, la idea era que es comencessin les negociacions i concedir als transalpins la noció que la FIRA s'havia començat a gestar a Itàlia, i reconeguessin tan sols el *principi* de gestació de la federació en qüestió. L'escenificació de l'acord s'havia de fer en la següent trobada a inicis de gener a París¹⁵³⁰. Tanmateix, tot i la primera intenció dels francesos, amb l'acceptació de tots els

¹⁵²⁶ Collins, Tony, «“The First Principle of Our Game”: The rise and fall of amateurism: 1886-1995», en *The Changing Face of Rugby: The Union Game and Professionalism since 1995* (Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2008), 8-9.

¹⁵²⁷ França va tornar a participar en el torneig de les V Nacions el 1947. Tot i que va tornar a ser admesa al torneig el 1939, la Segona Guerra Mundial va impedir que tornés a participar, ja que no es van disputar els partits del certamen. Dine, *French rugby football. A cultural history*, 85.

¹⁵²⁸ Marius Rotar, «Developing rugby in interwar Romania: the case of provincial cities and towns», *Sports in History* 40, núm. 207-234 (2019): 210.

¹⁵²⁹ Robert Fassolette, «La modernité sportive assassinée par décret: la mort du Rugby à XIII en 1941», en *Le sport et les Français pendant l'Occupation: 1940-1944*, ed. Pierre Arnaud et al., Tome I (Paris: Editions L'Harmattan, 2002), 231.

¹⁵³⁰ Fernand Lomazzi, «Rugby. La Fédération Internationales de Rugby sera-t-elle créée aujourd'hui?», *L'Auto*, 4 setembre 1933, 1.

delegats i responsables presents a la reunió¹⁵³¹, van crear la FIRA el 4 de setembre de 1933. El comunicat de la constitució llegia:

Sur invitation de M. Hector Rossi, président de la Fédération italienne de rugby, se sont réunis le 4 de septembre, à Turin, les représentants des plus importantes fédérations européennes pour décider la constitution d'une fédération internationale de rugby amateur.

Étaient représentés les fédérations françaises, tchécoslovaque et espagnole. Les fédérations roumaine et allemande avaient envoyé une lettre de complété adhésion à la création de la fédération [...]

Afin de développer les travaux préparatoires du congrès, l'assemblée a décidé de nommer un comité provisoire, lequel a été constitué comme suit : MM. Rolland et Dumon, de la Fédération française de rugby ; M. Raymis, de la Fédération tchécoslovaque ; M. Boix, de la Fédération nationale espagnole ; M. Ettore Rossi, de la Fédération italienne ; M. Meister, de la Fédération allemande ; M. Tifferau, de la Fédération roumaine.

La siège du comité provisoire a été fixé à Rome [...].¹⁵³²

Amb l'únic debat sobre on seria finalment la seu —Roma o París— es va considerar constituïda la FIRA¹⁵³³. Des de Catalunya, es va veure com un gran èxit la possibilitat de competir regularment, sota un paraigua federatiu internacional, contra nacions europees. Un cop arribades les notícies a França, la Federació va desautoritzar els seus representants, es van retirar de l'acord i negaren la suposada creació, afirmant que els seus delegats no tenien cap poder per signar aquesta constitució i que havien sobrepassat els límits del mandat que se'ls havia encomanat¹⁵³⁴.

Segons els gals, els treballs fets eren per formar una organització provisional, amb un president interí encarregat de posar-se en contacte amb les altres nacions que practicaven el rugby en l'àmbit europeu i de convocar una assemblea fundacional, que es duria a terme a París a inicis del 1934¹⁵³⁵. Tot i que es va discutir i intentar defensar que l'organisme existia i estava plenament vigent, era evident que sense el suport de la major potència continental, no hi havia res a fer. Des de diversos països es lamentava el sabotatge

¹⁵³¹ Els assistents a la reunió foren Joan Boix (delegat d'Espanya), Dumont (vicepresident de la FFR), compte Alberto Bonnacosa (representant Comitè Olímpic Italià i membre del COI), compte Henri de Baillet Latour (president del COI), Rodolphe Marcel Rolland (tresorer de la FFR), Ettore Rossi (president de la Federació Italiana de Rugby), Brichi (seleccionador italià), compte Theo Rossi (president interí de la FIRA), Zdenek Rajnis (vicepresident de la Federació Txecoslovaca de Rugby), Emmanuele Levy (de la GUF, que actuà com a secretari). Mariano Vives, «Rugby. "La constitución de la F.I.R.A. es firme"...nos dice el Delegado de España a su regreso de Turín», *El Mundo Deportivo*, 14 setembre 1933, 1.

¹⁵³² Fernand Lomazzi, «Rugby. Après la constitution de la Fédération internationale de rugby amateur», *L'Auto*, 6 setembre 1933, 5.

¹⁵³³ La notícia sobre la constitució de la FIRA va sortir publicada a un gran nombre de diaris catalans i de l'estat. A tot ells, s'anunciava la creació de la FIRA i que la federació estatal n'havia format part. També des d'Itàlia, la premsa va considerar que la creació de l'estament internacional era un fet. Fabra, «Se ha constituído la Internacional de Rugby. Los españoles no quieren que resida en París.», *Ahora*, 6 setembre 1933, sec. 22, 22; «Sport. Una tesi italiana che trionfa. La Federazione internazionale rugby costituita a Torino risiederà a Roma», *La Stampa*, 6 setembre 1933, 7; «Itàlia. Una Federaicó Internacional de Rugby», *La Publicitat*, 4 setembre 1933, 7.

¹⁵³⁴ H.G., «Rugby. Le bureau de la F.F.R. désavou ses représentatnts à Turin», *L'Auto*, 7 setembre 1933, 1.

¹⁵³⁵ F.L., «Rugby. Une Fédération International a été fondée hier à Turin...», *L'Auto*, 5 setembre 1933, 1.

del gals¹⁵³⁶, però quedava clar que la creació de la FIRA només es faria a França, a la seu de la FFR, i subjecte a les seves condicions. Per als gals, l'ajornament va ser una maniobra dilatòria per veure si s'acabaven de posar-se d'acord amb els britànics, amb els que estaven en negociacions permanents, i no enemistar-se més amb ells.

Després del dur cop de realitat, les diverses federacions nacionals es van començar a preparar per a la reunió convocada a París, i es va acordar la redacció del text següent:

Au nom des fédérations nationales de rugby d'Allemagne, d'Espagne, de France, d'Italie, de Roumanie et de Tchécoslovaquie (ordre alphabétique) qui ont adhéré à la F.I.R.A., j'ai l'honneur de vous adresser ci-joint le compte rendu du procès-verbal de la réunion qui a eu lieu à Turin à l'occasion des Jeux universitaires internationaux le 4 de septembre 1933.

Le congrès pour le vote des statuts, des règlements généraux et de l'élection du bureau devant se tenir à Paris les 7, 8 et 9 décembre, 61, rue des Petits-Champs, j'ose espérer que vous vous voudrez bien vous y faire représenter. Suivant les usages internationaux et par décision du comité provisoire, chaque nation pourra se faire représenter par un délégué officiel et deux délégués adjoints, dont le premier seul aura droit de vote.

Je vous prie de bien vouloir m'adresser toutes propositions de statuts et de règlements avant le 1re novembre 1933, afin qu'elles puissent être communiquées aux autres fédérations nationales et groupées en un bulletin qui sera distribué à chaque congressiste. Dans l'espoir que vous voudrez bien m'adresser en temps utile votre réponse, veuillez agréer, etc.¹⁵³⁷

Cal recordar la situació de bloqueig del rugby estatal en el moment de la convocatòria de la reunió de París, amb les males relacions i l'hostilitat entre directius de la FER, la FCFR i la FCR. El comportament erràtic de la Federación Centro va acabar de deteriorar les relacions entre catalans i madrilenys¹⁵³⁸. La seu de la FER continuava sent font de conflictes¹⁵³⁹. La desafecció i les poques ganes d'enteniment eren palpables, en un moment polític en què la dreta conservadora tornava al poder i les polítiques centralistes eren hegemòniques. En aquest context, a finals de desembre de 1933, es produeix la dimissió en bloc del Consell Directiu de la FER, quedant la Federació Espanyola sense govern¹⁵⁴⁰.

La carta de convocatòria per la reunió a París es va enviar a totes les federacions existents a Europa i a algunes de fora de l'àmbit europeu. El 14 de desembre de 1933, es va rebre l'esmentada carta, escrita conjuntament per les federacions francesa i alemanya,

¹⁵³⁶ R.V., «Federatia internationala de rugby sabotata de Franta», *Gazeta Sporturilor*, 11 desembre 1933, 6.

¹⁵³⁷ «La propagande de la F.I.R.A.», *L'Auto*, 10 setembre 1933, 5.

¹⁵³⁸ Mariano Vives, «Rugby. Cosas del balón oval», *El Mundo Deportivo*, enero 1933, 4; «Rugby. Hombre Manuel, que dice usted», *El Mundo Deportivo*, 25 agost 1933, 4.

¹⁵³⁹ M. Ordóñez, «Rugby. La anunciada Asamblea no se celebró», *ABC*, 17 agost 1933, 41.

¹⁵⁴⁰ Match, «Rugby. Cisma en la Nacional», 1.

adreçada al president de la FCFR¹⁵⁴¹, que també va rebre la Federació Castellana¹⁵⁴², sol licitant la concurrència a la reunió de París. Havent dimitit el president de l'Espanyola per divergències amb Madrid i Barcelona, des de la Catalana es va “decidir ja sense més duptes [sic] assistir a la reunió de París i aprofitar l'avinentesa que s'ens [sic] oferia per internacionalitzar-nos i deixar l'assumpte Iberic [sic] ja que segons semblava Catalunya era un obstacle per la bona harmonia [sic] entre els *ruggers* espanyols”¹⁵⁴³. La Federació Catalana de Futbol-Rugby, sense gaire recursos econòmics, va aprofitar l'avinentesa que el FCB es desplaçava a Poitiers i Limoges per demanar al delegat de l'expedició blaugrana —Francesc Massana— que els representés a París en la que havia de ser l'assemblea per la creació de la FIRA¹⁵⁴⁴. Amb l'autorització del FCB, el seu delegat¹⁵⁴⁵ es va desplaçar a la capital francesa.

Iniciada la reunió, un dels primers temes que es va haver de tractar, abans de poder avançar en la resta d'assumptes de la sessió, fou si “*la Catalogne est-ell ou n'est-ell pas un État?*”¹⁵⁴⁶. Preguntat el delegat català, va presentar de manera articulada als altres delegats que Catalunya tenia llengua i bandera nacional¹⁵⁴⁷, a més d'un Estatut d'Autonomia i personalitat pròpia¹⁵⁴⁸. Veient els arguments exposats i, tenint en compte que hi havia una nació com Gal·les que competia en l'esfera internacional, els delegats reunits van decidir acceptar i van “*reconnaitre comme organisation nationale, la Fédération du rugby catalan*”¹⁵⁴⁹. Després de discussions sobre el primer intent de creació de la FIRA a Torí, i amb amenaces d'abandonament per part dels representants italians, en la reunió de la tarda a la seu de la FFR, es va crear la Federació Internacional de Rugby Amateur, el 2 de gener de 1934, amb representants de deu nacions del rugby europeu. El comunicat oficial redactat pels congressistes anunciava:

Après avoir rendu hommage aux efforts réalisés par l'initiative allemande et la réunion préliminaire de Turin, en vue de la fondation d'une Fédération internationale, les

¹⁵⁴¹ Cal dir que, en el moment de la recepció de l'esmentada carta en nom de Joan Boix, aquest era el President de la Federació Catalana de Futbol-Rugby, al mateix temps que era el Delegat de Relacions Estrangeres de la Federació Espanyola de Rugby. J.F., «Rugby. Veamos si es posible hacer luz...», 1.

¹⁵⁴² «El momento actual rugbystico. Después de la Asamblea de la Nacional», *El Mundo Deportivo*, 2 febrer 1934, 1.

¹⁵⁴³ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Document explicatiu del procés d'ingrés a la F.I.R.A.», 1934, Cornellà de Llobregat, Arxiu del Rugby Club Cornellà.

¹⁵⁴⁴ «Rugby. Un manifest de la Fedració Catalana», *L'Opinió*, 16 febrer 1933, 10.

¹⁵⁴⁵ Futbol Club Barcelona, «Acta 243», 28 desembre 1933, Barcelona, Arxiu del Futbol Club Barcelona.

¹⁵⁴⁶ Lucien Dubech, «Le Rugby international. Le principe de la création d'une fédération internationale a été accepté hier par dix nations», *L'Auto*, enero 1934, 1.

¹⁵⁴⁷ «Un manifest de la Federació Catalana de Rugby», *La Publicitat*, 10 febrer 1934, 4.

¹⁵⁴⁸ Federació Catalana de Futbol Rugby, *Rugby 1922-1934. Edició especial extraordinària amb motiu del reconeixement de la Federació Catalana de Rugby per part de la Federació Internacional de Rugby Amateur* (Barcelona: Federació Catalana de Futbol Rugby, 1934), 12.

¹⁵⁴⁹ «Rugby. La Fédération Internationales est créée», *Memorial de la Loire et de la Haute-Loire*, 4 gener 1934, 4.

délégués dont les noms suivent: pour l'Allemagne et la Tchécoslovaquie, M. Meister; la Catalogne, M. Massana; la Hollande, M. Van Booven; le Portugal, M. Debou; l'Italie, M. Rossi; la Suède, M. Jaureguy; la France MM. Dantou, Laurent, Rolland; la Roumanie, M. Cionga, ont décidé la création de la Fédération internationale de rugby amateur.

Une étude des statuts et règlements proposés par la Fédération Française de Rugby a suivi. Leur approbation sera soumise à une prochaine réunion des délégués de la FIRA, après acceptation par des Fédérations respectives intéressées¹⁵⁵⁰.

La FIRA es creava amb l'objectiu de promoure, desenvolupar i organitzar el rugby europeu en contraposició a la International Board. La satisfacció de les nacions menors era evident. Destacaven que la formació de l'organisme ajudaria a agrupar els països continentals, a proporcionar un marc institucional per competir en l'àmbit europeu, a afavorir la disputa de partits internacionals i, sobretot, es veia com una gran oportunitat per tal que els francesos continuessin fent *tournees*. En definitiva, veien la FIRA com una aliança de nacions europees, liderada pels francesos, que ajudaria a fer créixer i desplegar l'esport oval en els seus territoris. En canvi, des de França, part dels dirigents i de l'opinió pública li van donar molt poca rellevància, a més de no veure-hi ni la necessitat ni la utilitat. Tot el que platejaven que es podia fer dins del marc de la FIRA, ja es feia sense aquesta federació, i mentre no comptés amb l'adhesió de les *Home Unions*, semblava que l'organisme tindria poc recorregut¹⁵⁵¹.

En l'esfera política, la instrumentalització de la FIRA en alguns països va ser molt evident. Per al rugby francès —en l'àmbit de Federació i de directius— l'acostament als règims autocràtics que dominaven a Itàlia i a Alemanya era discutible i contradictori, i com es veuria més endavant, amb el govern de Vichy¹⁵⁵², aquestes vinculacions no van ser gens arbitràries¹⁵⁵³. Cal destacar que tant la iniciativa que tingué lloc a Torí com la de París van estar liderades per nacions feixistes. En la primera reunió (1933), l'inici del procés el va encapçalar la Federació Italiana, amb Mussolini al poder. Mentre que la segona reunió (1934) la va liderar i promoure la trobada la Federació Alemanya, amb Hitler al poder, amb el beneplàcit i ajuda de la Francesa. El seu indiscutible lideratge durant el procés de creació de la FIRA es va fer visible a la premsa, però també es va fer palpable en veure que una de les llengües oficials de l'organització seria l'alemany¹⁵⁵⁴.

¹⁵⁵⁰ «L'assemblée constitutive de la Fédération internationale de rugby», *Le Petit Provençal*, gener 1933, 5.

¹⁵⁵¹ F.L., «Rugby. Une Fédération International a été fondée hier à Turin...», 1.

¹⁵⁵² El Govern col·laboracionista de Vichy va prohibir el rugby a XIII que estava en ple creixement i expansió, rival directe del rugby a XV. Membres de la FFR van incidir directament en aquesta prohibició. Journal Officiel de l'Etat Français, «Décret du 19 décembre 1941 portant dissolution de l'association, dite Ligue française de rugby à treize.», Pub. L. No. 5284, 5561 (1941), 5561; Dine, *French rugby football. A cultural history*, 100-102. Si es vol aprofundir en aquest tema, llegir *The forbidden game*, de Mike Rylance.

¹⁵⁵³ Dine, *French rugby football. A cultural history*, 95.

¹⁵⁵⁴ Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 218.

Així, per alguns governs darrere de la creació de la FIRA, no hi havia només la creació d'un òrgan rector en l'esfera internacional del rugby continental com a alternativa a les nacions britàniques, sinó també un instrument amb finalitats polítiques. Per al nou règim nazi, era un intent d'explotar i immiscir-se en les discrepàncies francobritàniques¹⁵⁵⁵; per a Itàlia, se cercava un cert prestigi i reconeixement esportiu en el món oval¹⁵⁵⁶. Així, i sota el patronatge de la FFR, dins la FIRA es van aglutinar nacions amb règims polítics autoritaris i feixistes, com Itàlia, Alemanya, Portugal i Romania, per als quals l'esport oval era un simple instrument diplomàtic¹⁵⁵⁷.

10.3.3 Esclat del conflicte territorial i confrontació oberta entre la Catalana, la FER i la Castellana

La incorporació a la FIRA representava per a Catalunya un avenç important en la consolidació de la seva autonomia esportiva. Joan Boix, president de la Federació Catalana, ja feia temps que buscava més autonomia per la FCFR, i també la possibilitat de competir com a selecció independent representant Catalunya. En tornar d'un viatge París per entrevistar-se amb la FFR, Boix va presentar una demanda a la FER de major autonomia. Tenint en compte el context polític i social del moment, amb la recuperació de la Generalitat de Catalunya arran del nou estatut català del 1932, considerava que la Federació Catalana havia de disposar de major capacitat d'actuació¹⁵⁵⁸. Afirmava que, si Catalunya tenia autonomia política, aquesta havia de fer-se extensiva a l'esport¹⁵⁵⁹.

L'any següent, en plena rebel·lia de la Federació Castellana, de les desavinences de la Catalana amb la FER, i amb l'esperança de la propera creació de la FIRA¹⁵⁶⁰, s'afirmava que Catalunya jugaria amb selecció pròpia el 1933. El rugby català havia de jugar "els encontres internacionals en nom de Catalunya"¹⁵⁶¹. Boix ja feia dos anys que treballava en la direcció per assolir la seva independència. La participació en la FIRA seria la culminació del projecte. L'esport oval català obtenia "personalitat pròpia en el concert internacional"¹⁵⁶².

¹⁵⁵⁵ Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 232.

¹⁵⁵⁶ Bonini, «Rugby: the game for "Real Italian Men"», 93-94.

¹⁵⁵⁷ Collins, *The oval world: a global history of rugby*, 220.

¹⁵⁵⁸ Match, «Rugby. Un Viaje fructífero», *El Mundo Deportivo*, 12 juliol 1931, 3.

¹⁵⁵⁹ Match, «Rugby. Lo que nos ha dicho el presidente "perpétuo" Sr. Boix», 19 juny 1931, 3.

¹⁵⁶⁰ Quan es va fer l'entrevista a *La Rambla*, Boix estava convençut que la FIRA es crearia aquell mateix 1932.

¹⁵⁶¹ Mart, «Rugby. Joan Boix, el president incansable, ens parla del passat, present i futur, del Rugby català», 6.

¹⁵⁶² Ll. M., «La personalitat internacional de l'esport català», *La Humanitat*, 6 gener 1934, 4.

Des de la premsa catalanista es va celebrar aquesta internacionalitat de l'esport oval¹⁵⁶³. Per Catalunya, aquest reconeixement internacional significà traslladar l'ideari polític catalanista al camp de joc, aconseguint la llibertat d'acció i l'emancipació de la FER, i la desconexió de la Federació Castellana, a més del reconeixement internacional. La gratitud pública cap a Joan Boix i Francesc Massana fou notable, i s'apuntava a un homenatge per la seva gran tasca¹⁵⁶⁴. Des de la revista satírica *Xut!*, van qualificar el president de la Catalana com “el Ghandi [*sic*] del rugby”, ja que havia estat capaç d'assolir allò que no havia fet ningú; la independència del rugby català i el reconeixement per una federació internacional¹⁵⁶⁵.

Un cop s'anava fent públic que la FCFR havia assolit l'autonomia esportiva, les reaccions des de Madrid es van anar multiplicant. Es va passar d'una tebiesa i sorpresa inicial, a l'estupefacció i forta bel ligerància, qualificant, a Boix, de traïdor¹⁵⁶⁶. Els poders fàctics madrilenys assenyalaven que no es podia tolerar el que havien fet a Barcelona. Era un contrasentit que la Catalana tingués una representació nacional en un organisme internacional, essent simplement una federació regional. Malgrat la gran irritació que va provocar, volien esperar a les explicacions que havia de donar la Catalana en la següent assemblea convocada a finals de gener. Pel que fa a la Federació Espanyola de Rugby, des de la capital espanyola exhortaven a una absoluta separació dels *rugbymen* catalans i a formar “*la verdadera y auténtica Federación española*”, per tal de poder mostrar “*el camino trazado a todas las Federaciones que hasta ahora se habían sometido en cierto modo a Federaciones españolas con residencia en Cataluña*”¹⁵⁶⁷. Es reclamava el trasllat a “*la capital de la República de todas la Federaciones nacionales cuanto antes y con la mayor energía posible*”, ja que si aquestes seguien a Barcelona, des de la capital espanyola es mantenia una “*relación de dependencia y subordinación*”¹⁵⁶⁸. Era ja el moment de deslligar-se esportivament de Catalunya, pel que fa a federacions. Els catalans podien organitzar campionats o trobades, però calia portar a Madrid tots els organismes directors¹⁵⁶⁹.

Tothom estava a l'espera de l'assemblea convocada pel 28 de gener. Uns dies abans de l'assemblea de l'Espanyola, la FCFR celebrava una d'extraordinària convocada arran dels esdeveniments de París. La Federació Catalana de Futbol-Rugby va decidir

¹⁵⁶³ Mart, «La triple victòria dels esportius catalans a França. Triomf de la ciutadania, triomf esportiu i triomf burocràtic», *La Rambla*, 8 gener 1934, 2.

¹⁵⁶⁴ «Internacionalitzant nos. Un pas definitiu de l'esport català», *La Publicitat*, 4 gener 1934, 9.

¹⁵⁶⁵ «En “Juanito” Boix, defensor de les llibertats de Catalunya», 3.

¹⁵⁶⁶ «Aunque parezca mentira...», *El Heraldo de Madrid*, 9 gener 1934, 8.

¹⁵⁶⁷ Joaquín Soriano, «Las Federaciones más o menos nacionales y el traspaso de servicios», *El Heraldo de Madrid*, 3 gener 1934, 10.

¹⁵⁶⁸ Soriano, 10.

¹⁵⁶⁹ J. Hermosa, «Rugby. Maniobras catalanistas», *ABC*, 7 gener 1934, 51.

abandonar la federació estatal. Malgrat els esdeveniments, en tot moment es va mostrar disposada a col·laborar amb la FER i, tot i no participar en el Campionat d'Espanya, es va oferir a participar en una Copa Ibèrica, amb els campions de Portugal, Espanya i Catalunya¹⁵⁷⁰. Uns dies després, se celebrà la de la FER, a la que assistiren els delegats de la Valenciana, la Castellana i la Catalana. Els catalans, amb esperit conciliador, van exposar el seu punt de vista i van explicar com es va desenvolupar el Congrés de la FIRA. Tot i el suport de valencians, amb Manuel Usano al capdavant, es va decidir expulsar a la Catalana i inhabilitar els seus membres de qualsevol tasca directiva a la FER¹⁵⁷¹. Aquesta decisió afectava molt poc els membres de la Catalana que ja havien decidit la sortida de l'ens federatiu dues setmanes abans. L'exclusió dels clubs catalans de qualsevol competició organitzada per la FER va enfortir el campionat català i el va reforçar amb un sentit d'identitat compartida. Al forçar al rugby català a l'aïllament estatal, la seva mirada va dirigir-se cap a Europa i, els clubs en lloc de veure's com els equips més potents de l'Estat, van començar a comparar-se amb els d'altres nacions europees.

L'esport oval a Catalunya començava a fer camí sense lligams. Unes setmanes després, es presentaren els nous estatuts, en què es podia llegir que “la Federació Catalana de Futbol Rugby és l'organisme suprem i directe d'aquest esport a Catalunya”¹⁵⁷².

Tot el conflicte s'emplaçava a la següent reunió de la FIRA que s'havia de celebrar a Hannover. Abans de la reunió a Alemanya, tant el president de la FER, com membres de la FCR es van prodigar a la premsa destacant la roïnesa de les accions de la Catalana i la necessitat que aquesta deposés la seva actitud.

En l'assemblea constitutiva de la FIRA, celebrada el 24 de març de 1934, la Federació Espanyola no havia rebut encara els poders federatius, raó per la qual no pogueren assistir legalment a la reunió, designant com a representant espanyol el Cònsol d'Hamburg¹⁵⁷³. Paral·lelament, i en una maniobra poc clara, van intentar accedir als dirigents de la FFR per persuadir-los de l'expulsió de Catalunya i de l'acceptació de l'ingrés en el si de l'organisme internacional de l'Espanyola a través del francès Gutiérrez,

¹⁵⁷⁰ Mart, «Rugby. L'Assemblea de la Federació Catalana», *La Rambla*, 29 gener 1934, 8.

¹⁵⁷¹ «L'Assemblea extraordinària de la Federació Espanyola...acordà l'expulsió de la Federació Catalana per l'afer de la F.I.R.A.», *La Rambla*, 29 gener 1934, 8.

¹⁵⁷² Novament amb la llei de 1887 en vigor, els Estatuts foren aprovats per la Governació de la Generalitat de Catalunya el 10 de febrer de 1934. Federació Catalana de Futbol Rugby, «Estatuts de la Federació Catalana de Rugby», 8 febrer 1934, Caixa 430, Expedient 11609, ES. 8019. Archivo de la Delegación del Gobierno, Archivo Histórico de Barcelona.

¹⁵⁷³ El Cònsol espanyol era Carlos Fernández de Henestrosa. El Capitán Grant, «Impresiones del momento. La actuación de la Federación Nacional de Rugby y la admisión de Cataluña en la F.I.R.A.», *La Nación*, 12 abril 1934, 13.

expresident de la FCR i de la FER, però no va tenir l'efecte desitjat¹⁵⁷⁴. Com que no tenia representant legal, la FCFR, com a membre fundador i de ple dret, per tal de facilitar l'entrada de l'Espanyola, va apadrinar el seu ingrés a la FIRA. Espanya va ser acceptada amb un membre representant, que finalment fou un alemany¹⁵⁷⁵, i es va procedir a l'aprovació de l'acta constitutiva de la FIRA, en la qual Boix va ser elegit un dels vocals de l'organisme¹⁵⁷⁶.

Càrrec	Cognom	Nació
President	Roger Dantou	França
Vicepresident	Hermann Meister	Alemanya
Vicepresident	Theo Rossi di Montelera	Itàlia
Secretari	Edmond Laurent	França
Tresorer	Rodolphe Rolland	França
Vocals / Consellers	Grigore Caracostea	Romania
	Joan Boix	Catalunya
	Robert Debon	Portugal
	Henri Van Booven	Països Baixos

Taula 21. Primer Consell Directiu de la Federació Internacional de Rugby Amateur¹⁵⁷⁷. Elaboració pròpia

El fet va provocar una llarga i complexa polèmica —airejada a la premsa— entre els estaments esportius de Catalunya i Madrid¹⁵⁷⁸. Aquest conflicte va durar fins al final de la Guerra Civil, en què la FCFR fou dissolta i substituïda per una Delegación Regional de Rugby¹⁵⁷⁹.

¹⁵⁷⁴ Match, «Rugby. Sigue Coleando...unas absurdas manifestaciones del Sr. Larrañaga», *El Mundo Deportivo*, 28 abril 1934, 4.

¹⁵⁷⁵ Els delegats presents foren els següents: Laurent i Rolland per França, Meister i Schneimann per Alemanya, Debon per Portugal, baró de Melodia per Itàlia, Gaerger per Espanya, Boix per Catalunya i Dragu per Romania. Philippoff, «Rugby. M. Roger Dantou est élu président de la Fédération Internationale de Rugby», *L'Auto*, 25 març 1934, 1.

¹⁵⁷⁶ En la constitució de la FIRA van figurar Catalunya i Espanya. Philippoff, 1.

¹⁵⁷⁷ Fédération Internationale de Rugby Amateur, «Acta de Constitució de la Federació Internacional de Rugby Amateur».

¹⁵⁷⁸ Alguns exemples d'aquesta polèmica són els següents: El Capitán Grant, «Impresiones del momento. El catalanismo en el Extranjero», *La Nación*, 28 març 1934, 8; «Rugby. Nota de la Federación nacional Española de Fútbol-Rugby», *ABC*, 12 abril 1934, 51; «La asamblea nacional fué suspendida. La Federación Catalana insiste en considerarse como Federación Nacional», *ABC*, 19 març 1935, 57; «Rugby. A diez días de fecha. El pleito entre las Federaciones Catalana y Española sigue en pie», *El Mundo Deportivo*, 22 juliol 1935, 6; El Capitán Grant, «Impresiones del momento. El pleito entre las Federaciones Española y Catalana de Rugby», *La Nación*, 25 juliol 1935, 14; «Rugby. El pleito español, aplazado», *La Libertad*, 1 novembre 1935, 8; «Rugby. La Federación Catalana continua en el si de la Internacional», *La Publicitat*, 20 maig 1936, 8.

¹⁵⁷⁹ «Comisión Municipal Permanente», *Gaceta Municipal de Barcelona*, 6 novembre 1939, 429.

10.4 El camí de l'autonomia esportiva del rugby català

El 1934, s'iniciava una nova etapa per l'esport oval català amb l'emancipació de la Federació Espanyola de Rugby i l'afiliació a l'organisme internacional de nova creació.

10.4.1 Un nou futur

Catalunya competiria oficialment per primera vegada, com a federació nacional reconeguda i de ple dret, lluitant contra l'equip representatiu d'Itàlia. Per les Festes de la Primavera, esdeveniment que celebrava l'arribada de la República, i davant la presència de 15.000 espectadors¹⁵⁸⁰, l'equip nacional de Catalunya¹⁵⁸¹ sortia al camp de Les Corts per jugar contra els italians. Amb titulars prou eloqüents, com “L'equip representatiu de les nostres llibertats *rugbístiques* va celebrar el seu primer partit internacional, empatant amb Itàlia a cinc punts”¹⁵⁸², “Per primera vegada en la història de l'esport, Catalunya lluitarà en nom propi, com a Estat autònom, contra l'equip representatiu d'una altra nació”¹⁵⁸³ i “Saludem l'equip nacional de Catalunya, de Rugby”¹⁵⁸⁴, el partit va ser destacat per tota la premsa, sobretot la catalanista. *La Rambla* sintetitzava l'opinió general, des de la perspectiva catalana, i accentuava que el partit havia de ser “la primera sortida oficial d'un equip esportiu representant de Catalunya en el terreny internacional, en lluita contra el representat oficial d'una altra nació”¹⁵⁸⁵. La premsa remarcava la satisfacció que es palpava, com a catalans i esportistes, a més de la importància simbòlica de l'acte. La fita era memorable i el moment era transcendental. El 14 d'abril de 1934 havia de quedar gravat en lletres d'or a la història de l'esport català, tot desitjant que altres esports seguissin les mateixes passes.

El segon partit oficial del XV català fou contra la selecció francesa. Amb el president de la FFR al capdavant foren rebuts a la Generalitat i a l'Ajuntament de Barcelona¹⁵⁸⁶. El partit disputat novament a Les Corts, previ a un partit de futbol del

¹⁵⁸⁰ «Rugby. Primer partit internacional de Catalunya», *L'Opinió*, 15 abril 1934, 11.

¹⁵⁸¹ El XV titular català fou. El següent: Vilaespasa (FCB), Bisbal II (UES), Vilar (UES), Balcells (UES), Juanes (FCB), Elias (UES), Ros (UES), Aguilar (FCB), Garrigosa (UES), Puigdevall (BUC), Miret (FCB), Riera (UES), Gual (RCC), Ruiz (FCB) i Nuvials (UES); com a suplents Pueyo (CADCI), Baltassar (RCC), Nicollet (BUC) i Bisbal I (UES). El primer assaig de la història del rugby català independent l'aconseguiria Garrigosa i el transformaria Elias. «El matx de rugby Catalunya-Itàlia», *Esplai*, 22 abril 1934, 196.

¹⁵⁸² «L'equip representatiu de les nostres llibertats rugyistes va celebrar el seu primer partit internacional, empatant amb Itàlia a cinc punts», *Xut!*, 17 abril 1934, 3.

¹⁵⁸³ Mart, «Rugby. Catalunya contra Itàlia. Per primera vegada en la història de l'esport, Catalunya lluitarà en nom propi, com a Estat autònom, contra l'equip representatiu d'una altra nació», *La Rambla*, 2 abril 1934, 8.

¹⁵⁸⁴ Mart, «Saludem l'equip nacional de Catalunya, de Rugby», *La Rambla*, 16 abril 1934, 14.

¹⁵⁸⁵ Mart, «Rugby. Catalunya contra Itàlia. Per primera vegada en la història de l'esport, Catalunya lluitarà en nom propi, com a Estat autònom, contra l'equip representatiu d'una altra nació», 8.

¹⁵⁸⁶ Raymond Chalade, «Du pied du Castillet au Remblas barcelonaises», *Midi Olympique*, 1 juny 1934, 4.

FCB, va ser presenciada per un públic nombros. El joc català va sorprendre els mestres del rugby i la premsa francesa va destacar l'emoció del partit amb un resultat final ajustat. Tots aquests elements feien augurar un salt de nivell esportiu imminent per part de la selecció local¹⁵⁸⁷. Si Itàlia havia representat el bateig internacional del XV català, el partit contra França va significar la consagració¹⁵⁸⁸.

Un aspecte destacat d'aquests partits internacionals fou que, tant la Generalitat de Catalunya, des del Departament de Cultura, com l'Ajuntament de Barcelona, es van involucrar econòmicament, concedint una subvenció. El partit contra Itàlia havia generat un important dèficit de 1500 pessetes¹⁵⁸⁹, que s'eixugà amb l'aportació econòmica assignada al president de la Catalana per part de la Generalitat¹⁵⁹⁰. També l'Ajuntament de Barcelona va concedir una subvenció de 3000 pessetes per al partit internacional contra la selecció francesa.

Tanmateix, es comptava tan sols amb sis clubs. La Santboiana (1921) era l'únic que quedava dels pioners, amb camp propi i bon nombre de jugadors; assoliria el Campionat de Catalunya de 1934. El Futbol Club Barcelona (1924), que havia sigut el clar dominador del torneig durant anys, estava patint una crisi esportiva i notava la pèrdua del seu camp —el Sol de Baix. El Barcelona Universitari Club (1928) —antic RCU— havia aconseguit establir-se en el campionat, però no creixia esportivament en el vessant federat i feia un bon nombre de *forfaits*, tot i tenir set equips universitaris que competien regularment. Pel que fa a l'Agrupació Esportiva Joventut (1930), no millorava el seu nivell de joc, però assistien als partits i no es desanimaven en la seva lluita. El Rugby Club Cornellà (1931) havia reforçat el seu equip i millorat molt el nivell competitiu; el 1934, obtindria el subcampionat de Catalunya i guanyaria el campionat de segons equips. Pel que fa al CADCI (1922-1925 i 1932), a principis d'any, els costava molt reunir el mínim de jugadors per disputar partits; tot i aguantar fins al final del torneig, desapareixerien poc després.

El final de temporada va ser inestable, generalment de tres partits programats, un gran nombre de vegades només se'n jugava un. Als cercles, els costava molt ajuntar els seus jugadors quan havien de disputar partits difícils contra la UES o el FCB i, moltes vegades, feien *forfait*. Tot i això, es va poder organitzar un campionat de segons equips a

¹⁵⁸⁷ Raymond Chalade, «A Barcelone avec l'équipe de France de rugby», *Midi Olympique*, 4 juny 1934, 4.

¹⁵⁸⁸ Match, «Rugby. Lo que fué el match Francia-Cataluña», *El Mundo Deportivo*, 28 maig 1934, 5.

¹⁵⁸⁹ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Carta al Conseller de Cultura de la Generalitat de Catalunya», 17 abril 1934, AGDB, 4366 Expedient 265, ES. 8019. Arxiu General de la Diputació de Barcelona.

¹⁵⁹⁰ Generalitat de Catalunya, «Ordre», 14 agost 1934, AGDB, 4366 Expedient 265, ES. 8019. Arxiu General de la Diputació de Barcelona.

dues voltes amb quatre formacions¹⁵⁹¹, i un cop acabat aquest campionat, es va organitzar la Copa de Catalunya amb cinc cercles, tots amb equips A i B competint a una sola volta en el mateix torneig¹⁵⁹².

Malgrat tenir uns quants equips ja consolidats i amb certa trajectòria, l'esport oval tornava a estar circumscrit a la ciutat de Barcelona i a Sant Boi de Llobregat.

10.4.2 Els Fets d'Octubre i l'impacte en el rugby català

L'estiu del 1934 va ser molt mogut. Per una banda, el Real Madrid CF, a través de Manuel Ordóñez, va intentar convocar sis jugadors de la Santboiana per la final del Campionat de Castella que havia de disputar. Els jugadors de la UES, que estaven disposats a anar-hi, van comunicar-ho al club, que va denegar l'autorització i ho va comunicar a la Catalana. Immediatament, va traslladar al seu Consell Directiu en ple a Sant Boi i per reunir-les amb jugadors i directius i explicar el perquè de la prohibició del desplaçament. La participació d'aquests jugadors amb l'equip blanc hauria posat en perill la permanència dins de la FIRA, ja que aquest tipus d'actuació estava totalment prohibida pels seus reglaments¹⁵⁹³.

Els conflictes seguien. A Madrid, tan sols s'havien disputat sis partits del campionat regional, més la final de desempat —partit al qual havien d'assistir els jugadors santboians—, en un campionat que havia durat tot just un mes i en el qual havien participat *tan sols* 120 jugadors¹⁵⁹⁴. Per molts cercles això mostrava “*el bochorno que supone el estar supeditados a un organismo parcial e incapacitado*”¹⁵⁹⁵. La FUE, que havia guanyat el campionat de 1933, però que la FCR li havia adjudicat al Real Madrid, no estava tampoc d'acord amb l'actuació de la Centro en la final del campionat d'aquell any, que amb maniobres poc clares, els havien tornat a perjudicar. Amb els ànims molt exaltats, la FUE va proposar els estudiants madrilenys, valencians i granadins d'adherir-se a la Federació Catalana, que els hagués rebut amb els braços oberts. Cal dir que els valencians s'estaven organitzant per tramitar la baixa de cara a la temporada següent, per les diverses faltes

¹⁵⁹¹ Els quatre equips que disputaren el Campionat de Catalunya de segons equips foren els següents: el Rugby Club Cornellà, el Barcelona Universitari Club, la Unió Esportiva Santboiana i el Futbol Club Barcelona. «Rugby. Campeonato de Cataluña de segundos equipos», *La Vanguardia*, 16 març 1934, 12.

¹⁵⁹² Els cinc equips que disputaren la Copa Catalunya (amb equip A i B) foren els següents: el Rugby Club Cornellà, el Barcelona Universitari Club, la Unió Esportiva Santboiana, el Futbol Club Barcelona i l'Agrupació Esportiva Joventut. El torneig es va haver de suspendre la darrera setmana de maig a causa de l'extrema calor que feia. Regur, «Rugby. Copa Catalunya», *La Publicitat*, 9 abril 1934, 10.

¹⁵⁹³ Karpanta, «Darrera hora. La tragèdia malograda de l'autonomia enyorada», *Xut!*, 11 juny 1934, 15.

¹⁵⁹⁴ Torres, «Rugby. Sobre los campeonatos universitarios», *Luz*, 13 juny 1934, 13.

¹⁵⁹⁵ Torres, «Rugby. Final de una campaña», *Luz*, 30 juliol 1934, 13.

de consideració que la FER tenia cap a ells. L'arribada de l'estiu va calmar els ànims i finalment no es va produir l'escissió¹⁵⁹⁶.

Pel que fa pròpiament a Catalunya, el partit següent que havia de disputar la selecció era contra Alemanya, el 4 de novembre. Era un partit cabdal i hi havia moltes esperances posades en el matx; aquest havia de ser la confirmació definitiva que el rugby català estava ben posicionat entre les nacions capdavanteres de l'esport oval a Europa. Malgrat la intensa preparació de l'encontre, tot es va veure alterat a causa dels esdeveniments polítics del sis d'octubre. La proclamació de l'Estat Català dins la República Federal Espanyola per part del president Companys¹⁵⁹⁷, va comportar la cancel·lació del partit, que es va posposar fins a una nova data. Tot i això, era molt probable que el partit no s'arribés a disputar, per les dificultats econòmiques de la Federació Alemanya. Aquesta havia d'aprofitar el viatge que feia a França a jugar contra el XV del Gall, per seguir camí i desplaçar-se a Barcelona per jugar contra Catalunya¹⁵⁹⁸. Des de l'estranger, i arran dels Fets d'Octubre amb la detenció i l'empresonament dels líders polítics catalans i la posterior suspensió de la Generalitat de Catalunya, es va pensar que la Federació Catalana havia estat dissolta. I també, s'especulava que havia renunciat a la FIRA, amb el consegüent reintegrament a la FER¹⁵⁹⁹. Ràpidament, va sortir el president de la FCFR desmentint públicament la dissolució.

En aquests moments de turbulència i contestació política, i amb un escenari inestable, es va decidir moure la reunió de la FIRA de Barcelona a Lyon¹⁶⁰⁰. Catalunya havia perdut una gran oportunitat de demostrar el seu nivell de capacitat organitzativa i de continuar teixint relacions sòlides amb les nacions de l'organisme internacional. També, i arran dels fets polítics d'octubre, es va desfer l'equip dels Albigesos, creat aquell 1934. L'equip estava vinculat directament a les Joventuts d'Estat Català¹⁶⁰¹. Fins i tot, alguns dels seus jugadors van decidir emigrar a França, malgrat que no sempre fos per qüestions polítiques¹⁶⁰². Tanmateix, el torneig de la Copa Tardor que s'estava disputant,

¹⁵⁹⁶ Torres, «Rugby. Un poco de historia», *Luz*, 19 juny 1934, 9; Torres, «Rugby. ¿Habrà nuevas escisiones?», *Luz*, 6 juliol 1934, 13.

¹⁵⁹⁷ «Dissabte a les vuit i vint minuts del vespre el President de la Generalitat, senyor Companys, proclamà l'Estat Català dintre la República Federal Espanyola», *La Humanitat*, 9 octubre 1934, 1.

¹⁵⁹⁸ «Rugby. Ha sido suspendido el Cataluña-Alemania del 4 de noviembre», *El Mundo Deportivo*, 14 octubre 1934, 1.

¹⁵⁹⁹ C, «La fédération catalane va-t-elle disparaître?», *L'Intransigeant*, 20 octubre 1934, 4.

¹⁶⁰⁰ «Échos et rumeurs», *Midi Olympique*, 23 octubre 1934, 3.

¹⁶⁰¹ Mart, «Rugby. Un nou equip per a la propera temporada. Canvis, traspasos i dimissions», *La Rambla*, 6 agost 1934, 8.

¹⁶⁰² Vilaespasa va anar a jugar a l'equip del *Toulouse Olympique Employés Club*. Antoine Vilaespasa, «Rugby. Una carta de Vilaspasa», *El Mundo Deportivo*, 1 novembre 1934.

planificada com a preparació del partit que s'havia de jugar contra Alemanya, va prosseguir el seu desenvolupament fins al final, amb l'absència de l'equip d'Estat Català.

10.4.3 Impacte de l'autonomia del rugby en altres federacions esportives

El pas definitiu que havia fet el rugby català vers la sobirania va tenir el seu impacte en l'opinió pública i va encoratjar altres esports a seguir pel mateix camí. Tot i no ser la primera federació a afiliar-se a una internacional —s'ha de tenir en compte que la Federació de Càmpings Clubs de Catalunya ja estava adscrita a la Internacional de Càmpings¹⁶⁰³— el moviment va provocar cert rebombori en els ambients esportius. Es va començar a encoratjar a altres esports a seguir el camí marcat per la Catalana de Futbol Rugby. Amb un titular prou evocador, “Si voleu esser [*sic*] digne, imiteu”, l'autor del text, sota el pseudònim de Koki, encoratjava la Catalana de Bàsquet a buscar l'emancipació de la Federació Espanyola i a afiliar-se a la Internacional¹⁶⁰⁴. Uns mesos després — esgotats dels abusos, invasió de jurisdicció i desatencions per part de l'Espanyola—, els clubs de bàsquet catalans en assemblea van prendre l'acord de fer les gestions oportunes per tal de deslligar-se de la tutela de l'Espanyola, tal com havia fet l'esport oval. “El camí traçat per la Federació Catalana de Rugby, calia que fos seguit per les altres Federacions esportives de Catalunya”¹⁶⁰⁵. Convé recordar que Joan Boix, a més de president de la Federació, estava exercint de vicepresident de la Federació Catalana de Basket-Ball.

De manera paral·lela, la Federació Catalana d'Atletisme també va prendre la iniciativa i va sol·licitar formalment el seu ingrés a la Federació Internacional d'Atletisme, que va ser denegat. L'organisme internacional atlètic esgrimia que els seus reglaments tan sols permetien una federació nacional per estat¹⁶⁰⁶. Tot i això, i mentre l'organisme espanyol d'atletisme tenia la seva seu a Barcelona, la Catalana va prosseguir amb el seu objectiu. Amb l'autorització de la Confederación Española de Atletismo, es va donar un vot de confiança a la Federació Catalana “perquè pel seu compte i risc pugui continuar treballant el seu ingrés a la I.A.A.F (International Amateur Athlétique Fédération)”¹⁶⁰⁷.

¹⁶⁰³ Mart, «La triple victòria dels esportius catalans a França. Triomf de la ciutadania, triomf esportiu i triomf burocràtic», *La Rambla*, enero 1934, 2. També, des de l'Opinió, s'afirmava que la Federació Catalana “d'Eskís i Aviació” formaven part de les seves respectives internacionals. «Rugby. Un manifest de la Federació Catalana», *L'Opinió*, 16 febrer 1934, 10.

¹⁶⁰⁴ Koki, «Basket-ball. Si voleu esser dignes, imiteu», *L'Opinió*, 1 febrer 1934, 10.

¹⁶⁰⁵ Pons, «Basquetbol. Els clubs afiliats a la Federació Catalana, reunits en assemblea, acorden fer les gestions oportunes per a separar-se de l'Espanyola», *La Humanitat*, 14 juny 1934, 4; «Basket-Ball. L'assemblea de la Federació Catalana. S'acorda deslligar-se de la Federació Espanyola», *La Veu de Catalunya*, 14 juny 1934, 18.

¹⁶⁰⁶ «Atletisme. La Federació Internacional d'Atletisme ha denegat la sol·licitud d'ingrés presentada per la Federació Catalana.», *La Publicitat*, 22 febrer 1934, 10.

¹⁶⁰⁷ Rossend Calvet, «Atletisme. Després del triomf de Catalunya en el “cross” peninsular», *La Rambla*, 12 març 1934, 7.

Tot i els diversos intents, si vertaderament es volia aconseguir una autèntica autonomia de l'esport català, el que s'havia de fer era obtenir per part del COI el reconeixement del Comitè Olímpic Català. No hi havia cap altre camí viable. Tots els altres esforços serien perdre el temps d'una manera llastimosa i perjudicial¹⁶⁰⁸. El gest de la Catalana de Rugby podia servir de mirall i d'estímul perquè altres poguessin imitar-la, però no calia generar excessives il·lusions. Les federacions internacionals no reconeixien més que una federació per estat, l'única via per tenir personalitat esportiva pròpia era a través del Comitè Olímpic Internacional, com havien fet altres nacions —Finlàndia el 1912¹⁶⁰⁹.

10.4.4 La persistència de la conflictivitat

A l'inici de 1935, s'havia assolit un tímid acostament entre la FER i la FCFR. Els desplaçaments del president de la FER a Barcelona i del de la Catalana a Madrid, indicaven que era possible la reconciliació i la represa de relacions entre els dos organismes. Tot i els *pourparlers*, les trobades no van acabar amb el restabliment de relacions. Les postures d'uns i altres estaven molt allunyades. Des de Madrid, volien que la Catalana renunciés a la FIRA i es reintegrés com a regional a l'Espanyola; des de Catalunya, tot i tenir voluntat de col·laboració amb la Federació estatal, els clubs i la Federació estaven determinats a seguir amb el *statu quo* en el pla internacional¹⁶¹⁰. Mentrestant, la selecció catalana sumava un partit internacional més, novament contra la selecció italiana, del que en va sortir derrotada per un resultat molt ajustat¹⁶¹¹. En el context del partit, la influència de Madrid es va tornar a sentir. En una primera instància, foren denegats els passaports pels esportistes catalans, però finalment pogueren fer el desplaçament. A Itàlia, l'expedició va estar supervisada per la policia feixista en tot moment i era escoltada en qualsevol sortida que feia del seu hotel. També, la premsa italiana va anomenar el XV català com l'equip representatiu català d'Espanya.

Arran del trencament de relacions, es va iniciar una forta i insistent campanya des de la capital espanyola, atacant l'autonomia i la independència esportiva de la FCFR. Volien fer visible al fet que la participació de la Catalana en la Internacional era un "*hecho*

¹⁶⁰⁸ «El que nosaltres ja preveiem. La Federació Internacional d'Atletisme ha denegat la sol·licitud d'ingrés sol·licitada per la Federació Catalana», *La Humanitat*, 22 febrer 1934, 6; P. Cartanya i Aleu, «L'atletisme català ha d'estar representat als Jocs Olímpics», *L'Opinió*, 20 abril 1934, 7.

¹⁶⁰⁹ Ll. M., «La personalitat internacional de l'esport català», 4.

¹⁶¹⁰ Match, «Rugby. Dice el presidente de la F. Española...», *El Mundo Deportivo*, 28 febrer 1935, 1; Match, «Rugby. La Asamblea Extraordinaria de la F. Catalana», *El Mundo Deportivo*, 16 març 1935, 2; «Rugby. La Federación Española rompe con Cataluña», *La Libertad*, 17 març 1935, 7.

¹⁶¹¹ El partit disputat a Gènova, el 24 de març de 1935, va acabar amb el resultat a favor dels transalpins de 5 a 3. Satelta, «Rugby», *L'Autonomista*, 26 març 1935, 2.

tan vergonzoso y tan absurdo, más aún, después de los sucesos del pasado octubre, que parecía liquidar todo intento separatista” i que la seva representació en l’organisme “*con carácter independiente, es la revelación de una ideología, hoy perseguida y castigada, aunque sea en el deporte*”¹⁶¹². Aquesta campanya preparava políticament la reunió del Consell de la FIRA de l’abril a Roma (1935). Prèviament a la trobada, i amb la finalitat de persuadir els directius, la FER va enviar una carta amb tots els arguments que esgrimia, d’acord amb els estatuts de l’ens internacional, i que considerava que els donaven la raó¹⁶¹³. Amb la mateixa intencionalitat, també va escriure a les altres federacions nacionals adherides a l’organisme Internacional, per tal d’anar aplanant el camí cap a l’exclusió de la Catalana. Al mateix temps, va fer arribar als clubs catalans una còpia de la carta intimidatòria que havia enviat a la FCFR, per tal que desistís i abandonés la FIRA¹⁶¹⁴.

Un cop constituït el Consell a la capital transalpina i discutits els temes corresponents a la gestió ordinària, la FER, en veu del seu president, va exposar el que considerava era una situació anòmala. No era raonable tenir dues federacions nacionals en un mateix estat i va manifestar la necessitat d’expulsar la Federació Catalana de l’organisme internacional. Davant la importància d’aquestes paraules i de la seva intencionalitat, el secretari de la FIRA, formalment, va negar-se a examinar la qüestió perquè el tema no estava inscrit a l’ordre del dia. També va manifestar que tenia el propòsit de recollir tota la informació d’ambdues parts, abans de prendre una decisió en ferm. El Comitè General va aprovar per unanimitat una moció en la qual es demanava la recerca d’un acord entre ambdues federacions en un termini de tres mesos. Si no eren capaces d’aconseguir-lo, no s’autoritzaria cap partit internacional entre catalans i espanyols, ni contra equips pertanyents a altres associacions nacionals afiliades, i el Consell Executiu resoldria l’afer definitivament¹⁶¹⁵.

Els dirigents del rugby espanyol argumentaven, amb bona base, recolzant-se en els estatuts recentment aprovats de la FIRA. Aquests contemplaven la situació en la qual estava immersa Catalunya, ja que es tenia en compte que una colònia, un domini d’ultramar, o un protectorat podien existir de manera autònoma inscrites en l’organisme només en el “*cas où elles seraient autorisées par leur propre Association Nationale*”, cosa que la

¹⁶¹² El Capitán Grant, «Impresiones del momento. El “caso” de la Federación Catalana de Rugby», *La Nación*, 20 març 1935, 14.

¹⁶¹³ Federació Espanyola de Rugby, «A la Fédération Internationale de Foot Ball Rugby Amateur. Exposition», 17 abril 1935.

¹⁶¹⁴ Federació Espanyola de Rugby, «Señores de la Junta Directiva de la Federación Catalana de Rugby», 8 abril 1935, Cornellà de Llobregat, Arxiu del Rugby Club Cornellà.

¹⁶¹⁵ Federació Interancional de Rugby Amateur, «Procés-verbal de la réunion du Comité Général tenue à Rome, le 20 Avril 1935», 20 abril 1935.

Catalana no complia¹⁶¹⁶. Catalunya no era cap dels tres casos contemplats, ni tampoc tenia l'autorització de la FER. D'altra banda, no respectava tampoc el reglament en el fet que “*il ne peut être reconnu par la Fédération Internationale de Football Rugby Amateur qu'une Association dans chaque État*”¹⁶¹⁷. A l'Estat, l'única associació amb els estatuts aprovats pel govern espanyol i autoritzada a dirigir el l'esport oval espanyol era la FER.

Pocs dies després de la reunió de Roma, Lluís San Miguel —president de la FER—, s'adreçava a Joan Boix per concretar una data i un lloc per resoldre amistosament les diferències. També, l'encomanava a mostrar la submissió que la Catalana havia de tenir cap a l'Espanyola, per ser una federació regional, i l'encoratjava a abandonar la FIRA i a reintegrar-se a la FER. Mentrestant, es continuaven enviant missives a membres del Consell, a l'opinió pública i a federacions per debilitar la possibilitat de permanència a la FIRA de la Catalana. Els mecanismes de pressió no s'aturaven.

Després de la final del Campionat d'Espanya disputada a València, es va fer l'assemblea ordinària de la FER a la ciutat del Túria, en què es va decidir pressionar la FCFR amb accions punitives dels poder públics estatals si no s'avenia a un acord abans del període establert per la FIRA. La FER pretenia que l'afer es posés “*en manos de las autoridades para que lo resuelva el ministerio de Estado por medio de un decreto*”¹⁶¹⁸. Acostant-se el final del termini, i per sortir de complexa discussió, la Catalana va formular una proposta a l'organisme espanyol: que les dues federacions fossin independents entre si, però que aquestes formessin un front comú, en la forma que tenien les *Rugby Union*. La FCR estava disposada a col·laborar amb la FER pel desenvolupament i la competitivitat del rugby hispà, però mantenint la seva independència. Amb aquesta iniciativa, que la FCFR considerava lògica i eficient, plantejava una proposta imaginativa i introduïa una novetat creativa en l'organització esportiva peninsular¹⁶¹⁹. En canvi, des de la capital de l'Estat continuaven amb el primer i inamovible oferiment, que no era altra “*que pedir a la Catalana que se dé de baja en el organismo internacional e ingrese en la Nacional con los mismos derechos que las demás y sin ningún privilegio*”¹⁶²⁰.

Amb el termini exhaurit i sense haver assolit un acord, va arribar la reunió de Lyon, on es va reunir el Comitè Executiu de la FIRA el 27 d'octubre de 1935. Aquest va posposar la decisió final fins al Congrés de Berlín, que s'havia de celebrar el maig de 1936.

¹⁶¹⁶ Federació Internacional de Rugby Amateur, «Fédération Internationale de Football-Rugby Amateur. Statuts», 24 març 1934.

¹⁶¹⁷ Federació Internacional de Rugby Amateur.

¹⁶¹⁸ «Rugby. Asamblea de la Federación Española», *La Libertad*, 2 juliol 1935, 9.

¹⁶¹⁹ «Rugby. A diez días de fecha. El pleito entre las Federaciones Catalana y Española sigue en pie», 6.

¹⁶²⁰ El Capitán Grant, «Impresiones del momento. El pleito entre las Federaciones Española y Catalana de Rugby».

Paral·lelament a la convenció, es va programar un torneig preolímpic del 14 al 17 de maig, que no seria dins la secció oficial dels Jocs, ni com a esport de demostració. La selecció catalana, tot i ser la tercera/quarta selecció en l'àmbit continental, no va ser convidat pel conflicte que mantenien amb la FER. Malgrat aquest cop dur, la FCFR mantenia el seu lloc intacte en el si de la Internacional. Com aspecte positiu, van rebre l'autorització de poder disputar partits entre equips d'ambdues federacions i contra equips d'altres federacions afiliades a la Internacional¹⁶²¹.

Les aigües, dins la FCFR, no estaven precisament calmades, a causa de la diversitat de punts de vista en la gestió de la Federació. El gener de 1936, es va iniciar un degoteig de dimissions, que va culminar amb la dimissió de tot el Consell Directiu. Cinc dels vuit clubs havien demanat una assemblea extraordinària pel malestar general provocat per les repetides absències a les reunions ordinàries dels seus directius. Es va plantejar la renovació del mateix executiu, però la gran majoria de clubs volien un canvi amb una renovació total del Consell, a la qual es va procedir. Fetes les votacions, per primera vegada en vuit anys, la Federació tenia un nou president, l'Antoni Llardent¹⁶²².

10.4.5 El desenllaç final i la continuació de Catalunya dins la FIRA

El triomf del Front d'Esquerres a les eleccions del 16 de febrer de 1936, va possibilitar l'excarceració dels presos polítics, entre ells Lluís Companys i els seus consellers. Es restablí el Govern de la Generalitat de Catalunya el 29 de febrer de 1936, i l'endemà Companys va encapçalar la comitiva del Govern en la seva tornada a la Capital Catalana¹⁶²³. La FCFR va acordar en assemblea estar present en l'homenatge de rebuda del president i dels consellers a Barcelona¹⁶²⁴. Cal tenir present que Lluís Companys era president d'honor de la Federació. Aprofitant aquest patronatge de la Generalitat, un dels primers actes oficials que va fer el nou president de la Catalana fou reunir-se amb el conseller de Cultura, Bonaventura Gasol, per sol·licitar un suport econòmic. Es buscava mantenir la Catalana a la FIRA i assumir les nombroses despeses de pertànyer a aquest organisme internacional. La Generalitat de Catalunya es va implicar amb la Catalana i

¹⁶²¹ Federació Interancional de Rugby Amateur, «Fédération Internationale de Rugby Amateur. Comité Executif», 27 octubre 1935.

¹⁶²² Foren escollits com a Junta Directiva en l'assemblea Antoni Llardent com a president, Josep Ravetllat com a vicepresident, Antoni Bové com a tresorer, Jaume Masdeu secretari i Robert Sentís com a vocal. Joan Prado, «Importants acords de l'assemblea de la F.C. de Rugby», *Última Hora*, 22 febrer 1936, 5.

¹⁶²³ Termes, *De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1839)*, VI:382-83.

¹⁶²⁴ En l'assemblea tots els delegats i la Junta Directiva de la FCFR van votar a favor d'assistir a l'arribada del president Companys, excepte el delegat del BUC, que va votar en contra. L'endemà el universitaris van publicar un comunicat que desautoritzaven el seu delegat i recolzaven plenament l'assistència a l'homenatge del president Companys. Prado, «Importants acords de l'assemblea de la F.C. de Rugby», 5.

gràcies a la seva ajuda econòmica, va poder desplaçar jugadors, tècnics i representants als partits internacionals. L'ajuda institucional va permetre també l'assistència de directius i responsables al Congrés de Berlín de la FIRA (1936)¹⁶²⁵.

Després de dos anys de l'ingrés de la Catalana a l'organisme internacional, després de Roma i *Lyon*, i sense arribar a cap acord entre la FER i la FCR, Francesc Massana i Joan Boix es desplaçaven a Berlín per assistir al 4t Congrés de la FIRA i defensar la permanència de Catalunya en l'organisme internacional. El 15 de maig, s'havia de conèixer el desenllaç final del plet i tancar definitivament el conflicte en el rugby continental. Amb l'assistència de França, Alemanya, Romania, Països Baixos, Bèlgica i Catalunya, finalment es desestimava la petició de l'Espanyola que la FCFR fos expulsada de la FIRA¹⁶²⁶. De fet, la precària situació econòmica de la FER, sumat a l'alt cost del desplaçament i un nou Govern estatal d'esquerres, va portar Espanya a no enviar cap representant al Congrés. Aquesta absència, juntament amb el reconeixement per part dels països assistents que Catalunya era membre fundadora i tenia un membre al Comitè, va comportar que l'afer es donés per tancat definitivament. Tot el Consell de l'organisme va ser reelegit i Boix va continuar dins de la junta com a vocal¹⁶²⁷. En el Congrés també es va proposar un torneig en el qual competirien totes les nacions afiliades a la FIRA a París o, en el cas d'haver-hi algun obstacle, a Barcelona el 1937. També, es va acordar que la següent reunió del Comitè Executiu es fes a Barcelona a inicis de gener, en el marc del futur partit Catalunya-Alemanya¹⁶²⁸. La FCFR i el seu bon treball organitzatiu, especialment conegut pels directius francesos, tornaven a ser reconeguts. Es tornava a estar present en l'esfera internacional.

En tornar de Berlín, el president Companys va rebre la delegació catalana de rugby que va notificar-li els èxits assolits a la convenció de la FIRA. També Boix va haver de rendir comptes de les despeses del desplaçament, subvencionades per la Generalitat, davant la Federació. Abans del viatge, ja hi havia hagut força divergències entre en Llardent i en Boix arran de la persona que havia de fer el desplaçament a Berlín, i ara es

¹⁶²⁵ Federació Catalana de Futbol Rugby, «Sol·licitud de subvenció», 21 març 1936, AGDB, Q-21 Expedient 184, ES. 8019. Arxiu General de la Diputació de Barcelona.; Generalitat de Catalunya, «Resolució de la concessió d'una subvenció», 7 maig 1936, AGDB, Q-21 Expedient 184, ES. 8019. Arxiu General de la Diputació de Barcelona.

¹⁶²⁶ «Rugby. De la reunió de Berlín. Cataluña sigue afiliada a la F.I.R.A.», *El Mundo Deportivo*, 17 maig 1936, 1; Pierre Lorme, «La Vie Sportive. Les Jeux Olympiques. Journée de repos avant les finales», *Le Journal*, 16 maig 1936, 5.

¹⁶²⁷ Naas, «Paris aura...peut-être son tournoi international l'année prochaine», *L'Auto*, 16 maig 1936, 4; Joan Prado, «Els senyors Massana i Boix en parlen de l'Assemblea Internacional de Rugby Amateur a Berlin», *Última Hora*, 25 maig 1936, 5.

¹⁶²⁸ «Tindrà lloc l'any que ve el Torneig internacional de rugby a Barcelona», *Última Hora*, 18 maig 1936, 8.

feien més visibles. Les pugnes entre membres de la Junta i Boix s'evidenciaren a l'assemblea ordinària de juny. La Federació encara tenia deutes pendents amb l'expresident, malgrat que havien estat admesos a l'assemblea anterior, aquesta vegada no foren reconeguts, per una suposada falta de comprovants. A més, la junta no va trobar adequada l'actuació de Boix a Alemanya. En votació, es va decidir retirar-li la confiança i se'l va destituir del seu càrrec de representació a la FIRA, que ostentava amb el beneplàcit dels delegats internacionals. A banda d'això, va ser desqualificat a perpetuïtat per ocupar càrrecs a la FCFR¹⁶²⁹.

Poc després, l'arribada de la Guerra Civil va destruir totes les planificacions fetes i, evidentment, va aturar l'evolució de l'esport oval. Malgrat el conflicte bèl·lic, Catalunya va aconseguir assistir al següent Congrés de París del maig de 1937¹⁶³⁰. Pel que fa a la posterior reunió de l'organisme internacional que tingué lloc a Bucarest, el 21 de maig de 1938, participaren Meister —per Alemanya—, Laurent —per França—, di Monterola —per Itàlia—, Debou —per Portugal— i Caracostea —per Romania. No hi ha constància que la delegació catalana prengués part en el Congrés¹⁶³¹.

10.4.6 El darrer any de competició i l'escapçada del rugby a Catalunya

El segon semestre de 1935, es van crear el Rugby Club Hospitalet (RCH)¹⁶³² i la Cultural Deportiva Horizonte (CDH)¹⁶³³, dos clubs més per la competició hivernal. Amb aquests nous clubs, més els consolidats UES, FCB, BUC, RCC i ASJ, s'iniciava el novembre de 1935 el Campionat de Catalunya a doble volta. Després de tres anys consecutius de victòries de la UES, el 1936 novament tornaria a aixecar el títol el FCB —que tornava a disposar de camp propi—, mentre que el RCC quedava una altra vegada segon. Uns dies després, s'obria la Copa Catalunya, amb un nou cercle adscrit a la Catalana, la Federació d'Alumnes i Exalumnes de l'Escola de Treball (FAEET)¹⁶³⁴. Aquest va ser la darrera competició oficial que es va disputar sencera abans de la Guerra Civil. En el transcurs de

¹⁶²⁹ V. Vives, «Rugby. la asamblea general reglamentaria de la F. Catalana», *El Mundo Deportivo*, 21 juny 1936, 3.

¹⁶³⁰ «Rugby. Au congres de la Fédération Internationale», *Le Memorial*, 19 abril 1937; «Comment se déroulera le tournoi de l'Exposition», *La Dépêche*, 19 abril 1937, 9.

¹⁶³¹ «Viitorul turneu international de rugby», *Gazeta Sporturilor*, 23 maig 1938, 1.

¹⁶³² Vives, «Rugby. En Hospitalet, también va a formarse un nuevo club», *El Mundo Deportivo*, 6 juny 1935, 5.

¹⁶³³ V. Vives, «Rugby. La Cultural Deportiva Horizonte será un gran club», *El Mundo Deportivo*, 27 juny 1935, 6. Uns mesos després adoptaria el nom de Rugby Club Catalonia. V. Vives, «Rugby. La Cultural Deportiva Horizonte desaparece, para dar paso al Rugby Club Catalonia», *El Mundo Deportivo*, 28 març 1936, 5.

¹⁶³⁴ «Noticiari», *La Humanitat*, 12 març 1936, 5.

la Copa retornava a la competició, un cop més, el CADCI¹⁶³⁵. El rugby tornava a revifar i a créixer, amb nou equips afiliats. La Federació Catalana, després de la confirmació de la seva afiliació a la Internacional, i la renovació total de la junta directiva, gaudia d'una estabilitat que feia temps que no es veia.

Es tornava a competir regularment contra equips francesos, tant a territori gal, com català. Aquell 1935, es van poder veure partits internacionals a Cornellà, Barcelona, Girona i Sant Joan Despí¹⁶³⁶. I el Futbol Club Barcelona faria dues sortides a França per jugar a Perpignan i Clermont-Ferrand, a més del partit disputat per la selecció catalana a Gènova contra el XV transalpí. El primer semestre del 1936, el FCB mantindria la seva activitat jugant, novament, contra l'USAP i contra el Stade Poitevin. Mentre que la selecció catalana, per les festes de la República, jugaria contra la selecció dels Alps Francesos.

Mentrestant, els problemes dins la FER eren insolubles, per la seva mala gestió i desorganització, i per no respectar acords presos. La Federació Valenciana de Rugby va acordar donar-se de baixa i separar-se de l'Espanyola, per desigualtat de tracte i per falta de compliment dels compromisos adquirits. S'havia decidit en assemblea estatal que el primer partit internacional de la temporada es disputés a la ciutat del Túria. També, es va pactar la tria conjunta del seleccionador estatal, fer un partit interregional a València per triar els millors jugadors pel XV espanyol, a més d'incloure *ruggers* d'aquesta federació en la selecció. Cap dels punts acordats a l'assemblea es van complir, abocant-los a escindir-se de l'espanyola. Des de Madrid, es rebatien els arguments dels dirigents del País Valencià, esgrimint principalment raons econòmiques per no poder mantenir els acords¹⁶³⁷. Malgrat que els valencians tenien la idea de crear una altra Federació Espanyola de Rugby, juntament amb Catalunya, i que aquesta tingués personalitat pròpia, van iniciar-se negociacions entre els dos organismes per estudiar una afiliació a la Catalana, que l'inici de la Guerra Civil va tallar en sec¹⁶³⁸. D'altra banda, convé mencionar que, un cop més, no es va disputar el Campionat d'Espanya per desídia de la FER envers la Federació Valenciana (1936).

¹⁶³⁵ Joan Prado, «El Centre de Dependents torna de nou la seva secció de rugby», *Última Hora*, 21 abril 1936, 5.

¹⁶³⁶ Rugby Club Arlesien va jugar a Cornellà contra el RCC, a Barcelona va jugar l'USAP contra el FCB, a Sant Joan Despí jugà l'Olympique Narbonne i l'USAP contra la UES, i a Girona va jugar l'Association Sportive Cerbérienne.

¹⁶³⁷ Zancadilla, «La Federación Española de Rugby al habla. Aumenta la afición al “rugby” y no creemos que la Federación Valenciana se separe de la Española», *As*, 6 abril 1936, 22; Mariano Vives, «Rugby. La Federación Española en cuadro. La separación de la Federación Valenciana viene a dar la razón a la Catalana», *El Mundo Deportivo*, 10 abril 1936, 6.

¹⁶³⁸ «Rugby. ¿Se afiliará la Federación Valenciana a la Catalana?», *El Diluvio*, 3 abril 1936, 18; Mariano Vives, «El I Cataluña-Valencia en vías de organización», *El Mundo Deportivo*, 16 abril 1936, 1-2.

Després de més d'una cinquantena de partits disputats entre equips federats el primer semestre de 1936, el rugby català tenia la mirada posada en l'Olimpíada Popular. Amb l'estatge social a la Rambla de Santa Mònica, el comitè de l'esport oval de l'organització acabava els preparatius¹⁶³⁹. Estava previst que, el 21 de juliol, comencés el torneig de rugby amb equips catalans, francesos i espanyols¹⁶⁴⁰. El cop d'estat militar va aturar l'esdeveniment i va abocar el país a una Guerra Civil, el resultat de la qual comportà una ruptura sense precedents per a l'esport i pels ciutadans de Catalunya. El rugby en seria una víctima més.

10.5 Conclusions

La forta crisi econòmica —derivada del crac de 1929— va afectar l'esport en general i el futbol en particular, amb una disminució de socis i d'assistència als partits. Aquesta baixada en els ingressos va coincidir en un moment avançat de la transició entre l'amateurisme tradicional i el professionalisme cada cop més consolidat. L'esport oval, que en molts casos depenia dels clubs en els quals el futbol era l'activitat principal, va patir l'embat econòmic amb molta força, la qual cosa va significar una disminució de clubs i practicants de gran abast.

El conflicte amb la Federación Castellana de Rugby, obertament desafiant cap a Catalunya i la FER ubicada a Barcelona, va reiniciar-se el 1931 amb un partit contra el protectorat del Marroc Francès. Sense autorització de la FER, va anar a competir amb el títol de selecció espanyola, quan l'equip que es va desplaçar era la selecció madrilenya amb alguns jugadors catalans. El 1932, es va aguditzar l'enfrontament i el conflicte va acabar —després de tres presidents de la FER en poc més d'un any— amb l'emancipació de la Federació Catalana i la seva filiació a la Federació Internacional de Rugby Amateur.

Aquest fet va desencadenar una furibunda reacció de Madrid. No es podia tolerar aquesta subordinació esportiva a Catalunya que havien de tenir les regionals madrilenyes

¹⁶³⁹ El comitè estava integrat per Vicente Vives com a president, David Pueyo com a vicepresident, Miquel Blamb com a secretari i com a vocals Torras, Delilos i Blanco. «Encara es reben adhesions per a la gran manifestació esportiva que començarà el 19 d'aquest mes. Comissió de rugby del C.O. de l'Olimpíada Popular», *La Humanitat*, 3 juliol 1936, 9; «Preparando la Semana Popular de Deporte y Folklore de Barcelona. El balón oval en el certamen popular», *El Mundo Deportivo*, 16 juliol 1936, 5.

¹⁶⁴⁰ Els equips francesos que havien de participar en el torneig havien de ser el següents: Toulouse Université Club, FSGT de Bordeaux, un combinat de *ruggers* de Perpinyà i un equip de París. També havien de participar dos equips catalans, un del País Valencià i un de madrileny. No s'ha trobat cap esment d'aquests equips. El més probable és que haguessin participat la FUE Valenciana i la FUE Madrilenya, per afinitats polítiques; i pel que fa a Catalunya, el més probable és que haguessin participat la Santboiana i el Barça. «Cada dia va en augment l'interès internacional per l'Olimpíada popular», *La Humanitat*, 7 juliol 1936, 8; «L'èxit de l'Olimpíada Popular és assegurat. La participació estrangera serà nombrosa.», *La Humanitat*, 17 juny 1936, 10; «Preparando la Semana Popular de Deporte y Folklore de Barcelona. El balón oval en el certamen popular», 5.

de gran part dels esports. Des de diferents plataformes esportives es va iniciar una campanya de reclamació per traslladar les diverses federacions estatals que estaven establertes a Barcelona cap a la capital espanyola. En aquest període, entre d'altres, es traslladaren les federacions espanyoles de bàsquet, atletisme i rugby des de la Ciutat Comtal a Madrid.

Malgrat que els estatuts de la FIRA anunciaven que aquesta estava constituïda per associacions reconegudes per l'organisme com gestores l'esport oval al seu país i que tan sols podia haver-hi "*qu'une Association dans chaque État*", Catalunya va ser admesa com a membre de ple dret per l'ens internacional¹⁶⁴¹. La participació de la Federació Catalana en la creació de la FIRA va marcar un dels punts àlgids assolits per l'esport català i pel rugby concretament, des del seu arrelament el 1921. Tanmateix, aquest desenvolupament esportiu institucional no va ser seguit per un eixamplament de la base territorial i l'esport oval va tornar a confinar-se a la capital catalana.

Els esdeveniments polítics de l'octubre de 1934 va significar una aturada en la progressió internacional del rugby català, amb la suspensió de partits de la selecció catalana, la cancel·lació d'una reunió de la FIRA a Barcelona, el desmantellament de l'equip dels Albigesos i l'exili d'alguns jugadors. Malgrat el context sociopolític, davant la confrontació oberta per la FER perquè s'expulsés la Catalana de la FIRA, la FCFR va continuar insistint en el seu dret de pertinença, que es va confirmar definitivament a Berlín el 1936. Així, Catalunya i la seva selecció tornaven a l'escena internacional. Novament, es tornava a programar una reunió de l'organisme internacional a la Ciutat Comtal i la FCFR tornava a estar present en competicions.

A Catalunya, l'esport tornava a créixer progressivament, arribant a l'estiu de 1936 amb nou clubs afiliats a la Federació¹⁶⁴². Després de la finalització del Campionat de Catalunya de 1935-1936 i de la Copa Catalana del 1936, el rugby ja mirava cap a l'Olimpíada Popular, que va quedar suspesa per l'alçament militar que portaria a la Guerra Civil.

¹⁶⁴¹ Federació Internacional de Rugby Amateur, «Fédération Internationale de Football-Rugby Amateur. Statuts».

¹⁶⁴² Aquests nou clubs eren els següents: la Unió Esportiva Santboiana, el Futbol Club Barcelona, el Barcelona Universitari Club, el Rugby Club Cornellà, l'Agrupació Esportiva Joventut, El Rugby Club Hospitalet, la Cultural Deportiva Horizonte —poques setmanes després Catalonia Rugby Club—, la Federació d'Alumnes i Exalumnes de l'Escola del Treball i el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria. «Rugby. Calendario de la Copa Cataluña», *La Vanguardia*, 14 març 1936, 14; «Campionat de Catalunya de rugby», *La Humanitat*, 31 octubre 1936, 7.

PART FINAL

Conclusions

Amb la present tesi doctoral, que explora els orígens del rugby a Catalunya, s'ha estudiat diversos elements que van configurar-lo des de l'inici de la segona dècada del segle XX fins a l'esclat de la Guerra Civil. Així, s'ha pogut comprovar com el naixement i desenvolupament de l'esport oval a Catalunya es va produir per una unió de sinergies amb un objectiu senzill, però comú: la voluntat de jugar a rugby. A través de la iniciativa de la Unió Esportiva Santboiana (UES), s'ha pogut descobrir l'estat latent en el qual es trobava a Barcelona. Dies després de la publicació de la iniciativa de l'equip del Baix Llobregat, es van activar diversos clubs expressant la voluntat d'unir-s'hi. Tant el Club Natació Barcelona com el Club Natació Atlètic havien participat en pràctiques informals en jornades de clubs i partits amistosos entre ells. La proposta també va esperonar altres clubs a fer el mateix. Al voltant de la UES, es van anar aglutinant idees. Amb determinació i dinamisme, ràpidament, l'esport oval català s'institucionalitzava mesos després del seu primer partit.

A través d'aquesta recerca, s'ha pogut explorar els orígens d'un esport centenari a Catalunya i s'ha donat visibilitat a un esport minoritzat. A continuació, s'exposaran les conclusions del treball, que s'han estructurat a partir dels objectius específics de la recerca, presentats en la introducció.

1. Identificar els agents i els factors socioculturals que van fer possible la penetració i l'arrelament del rugby al territori català, a més dels esports que van servir de font de captació d'esportistes pel rugby.

Va ser a Barcelona, ciutat en procés de transformació urbana, moderna i industrialitzada, amb empena i agitació esportiva, on es va presentar l'esport oval a la societat catalana a través de la premsa a finals del segle XIX i en la primera dècada del segle XX.

Emmarcats en un procés molt similar en països del sud-oest europeu, a Catalunya, el rugby va iniciar el seu arrelament a l'inici de la segona dècada del segle XX. Després de la Primera Guerra Mundial, en una Barcelona molt activa en l'àmbit industrial, amb una atmosfera regeneracionista i modernitzadora de l'esport, i després de la preparació dels Jocs Olímpics d'Anvers, el rugby començava el seu assentament.

Els protagonistes del naixement de l'esport oval a Catalunya, de la mà de la colònia francesa, van ser ciutadans locals de classe benestant, que es van beneficiar de la seva educació a l'estranger —França principalment— per aprendre un esport que no es

practicava en el territori català. De tornada a les seves poblacions locals, van impulsar la creació d'equips. Així, la implicació directa de Baldiri Aleu i de David Cuyás en la penetració, l'arrelament i la institucionalització de l'esport oval va ser fonamental. Aquests dos pioners van desenvolupar el paper d'entrenadors, àrbitres, gestors, jugadors i directius, a més de mecenes i d'estar darrere de la gran part d'iniciatives que es van endegar en els següents quinze anys.

L'expansió del rugby va tenir un nexa i, sobretot, una compaginació amb altres activitats esportives del moment, com foren el futbol —en els inicis— el rem i la boxa. Tot i això, les principals disciplines que van aportar un gran nombre de jugadors foren la natació-waterpolo i l'atletisme. Els practicants d'aquestes disciplines esportives que van vertebrar els primers equips catalans, pertanyien a clubs multiesportius amb llarga tradició associativa —Club Natació Barcelona, Club Natació Atlètic i Agrupació Atlètica Vida. També, s'ha comprovat que la gran majoria de *ruggers*, en aquestes etapes primerenques, van prosseguir la seva carrera esportiva de manera paral·lela i simultaniejaven esports.

2. Examinar la influència que van tenir els ciutadans francesos residents a Barcelona, en combinació amb els pioners autòctons que havien residit a França, en el procés d'arrelament del rugby a Catalunya. Així com analitzar les principals característiques del procés d'esportivització indirecta.

Com s'ha pogut observar en el treball, el pes del rugby francès va ser molt destacat en tot el procés d'arribada i radicació de l'esport oval a Catalunya. La penetració a l'imaginari esportiu català a través de la premsa va tenir estretes vinculacions amb els partits disputats a França. De la mateixa manera, la primera manifestació formal del rugby a Catalunya es va donar gràcies a la colònia gal·la, que a través de les seves associacions ben assentades al territori, en va ser la gran protagonista i impulsora. El 1911, gràcies a la Société Patrie es va disputar el primer partit a Barcelona, que va enfrontar un equip local —el CD Español— i un altre organitzat per jugadors francesos residents a la Ciutat Comtal —el Société Patrie. Tot i no haver arrelat arran d'aquestes primeres experiències, es va aconseguir posar la primera pedra que sedimentés el coneixement del nou esport, impulsant altres experiències informals puntuals en els anys posteriors.

La proximitat territorial, l'existència d'equips francesos experimentats i l'expansió del rugby en la zona del sud de l'estat francès de cultura i orígens catalans van

ser elements que van incidir en aquest procés de manera rellevant. Gràcies al cònsol francès de Barcelona, el 1921 es va organitzar un partit entre dos potents equips gals, en el qual es pot considerar com l'esdeveniment inaugural a Catalunya. Un d'aquests equips seria la Union Sportive Perpignanaise (USP), equip del territori nord-català amb les quatre barres al pit, conegut com els Sang-i-Or.

També, el procés d'ensenyament-aprenentatge va passar per les mans de la colònia francesa resident a la capital catalana. Una gran majoria dels equips van tenir tècnics i jugadors gals, que foren els impulsors del joc i dels conjunts catalans. Aquests van assimilar els coneixements i els sabers dels models gals. Igualment, en aquesta etapa, es va donar la primera internacionalització del rugby català, que competia de manera habitual contra equips del migdia francès. El fet va ser molt significatiu, ja que fou clau en el coneixement de l'esport, en la millora del joc i en la seva comprensió.

Igualment, s'ha pogut comprovar com el procés de penetració al territori català es va donar de manera indirecta, és a dir, es va donar a través del contacte amb el col·lectiu de persones provinents del territori francès. En conseqüència, el procés d'esportivització no va resultar de la influència directa anglesa, sinó per via indirecta francesa.

En definitiva, la contribució dels expatriats francesos residents a Barcelona va ser determinant en tota l'etapa d'arrelament i d'aprenentatge del rugby, amb uns lligams que van des de l'entrada de l'esport en l'imaginari col·lectiu esportiu català, fins a la institucionalització, passant per la seva primera internacionalització.

3. Interpretar la vinculació entre el moviment catalanista i el desenvolupament del rugby a Catalunya.

Des de l'inici de l'arrelament de l'esport oval a Catalunya, aquest va anar adquirint un marcat to catalanista. Amb l'adopció de l'USP com a equip català, sumat a l'emblema de la samarreta, el sentiment va anar augmentant i aquest va anar adquirint una destacada càrrega simbòlica catalanista. En els inicis del rugby, la càrrega simbòlica dels equips del sud francès, sobretot per l'equip de Perpinyà, que coneguts com *els catalans*, alimentava el relat catalanista a través de l'esport. Aquest va ser un fet molt diferencial cap a altres esports col·lectius practicats en aquell temps, donant origen al binomi catalanisme-rugby, més estret en la dècada posterior, sobretot amb l'adveniment de la Segona República.

Arran del cop d'estat de Primo de Rivera i la repressió envers el catalanisme, l'esport va ser un dels espais de reivindicació i confrontació amb el règim, del que el rugby

en va formar part, en seccions com la del Futbol Club Barcelona (FCB), la del Club Deportivo Júpiter i la del CADCI. Amb l'abandonament de la seva pràctica per part d'alguns clubs de tarannà espanyolista el 1926, la Federació Catalana de Futbol Rugby (FCFR) va quedar configurada amb cercles de caràcter catalanista.

L'esport oval va desenvolupar un paper destacat en la lluita de la perifèria contra un estat homogeneïtzador i centralista, i en el cas del rugby, es va manifestar en un llarg conflicte per la ubicació de la seu de la FER, que dins del marc de la dictadura va anar a parar a Madrid. L'arribada de la Segona República i la gran implicació que van tenir les associacions d'esquerres i catalanistes en el triomf de l'esquerra catalana en les eleccions van enfortir els lligams amb el rugby. Aquest va iniciar un camí cap a l'autonomia esportiva que va assolir el 1934 amb la creació de la Federació Internacional de Rugby Amateur (FIRA). La participació en esdeveniments internacionals sota la bandera catalana, i el fet detenir un campionat exclusiu català va enfortir el sentit de pertinença i de catalanitat.

4. Examinar l'impacte que va tenir en els àmbits associatius i esportius, i concretament en el rugby, els esdeveniments polítics, com la dictadura primorriverista (1923-1930), l'adveniment de la II República (1931), els Fets d'Octubre de 1934 i l'esclat del conflicte bèl·lic (1936).

El desenvolupament de la pràctica esportiva es va veure molt perjudicat pel *pronunciamiento* primorriverista, en el qual el rugby català va patir un estancament de clubs, després d'un ràpid creixement inicial. Des de l'inici de l'esportivització a Catalunya, amb clubs on l'esport havia arrelat de tradició olímpica, el *ruggers* catalans van arribar a somiar a competir en els Jocs Olímpics de París de 1924. La dictadura es va encarregar que no arribessin subvencions pel desplaçament i, per tant, la seva participació no va ser possible. La pèrdua de l'esperança olímpica va ser l'inici d'una forta crisi. El rugby era un esport emergent en el moment del cop d'estat militar, que lentament va entrar en un fort declivi, i, pràcticament, va arribar a desaparèixer de Catalunya. En el primer semestre de 1928, tan sols havien aconseguit sobreviure tres clubs, amb el menor nombre de practicants des de l'arrelament de l'esport a Catalunya i un nombre total de fitxes que superava per poc la seixantena.

Amb una recuperació parcial de l'esport oval a l'inici de la dècada del 1930, l'adveniment de la República, amb una gran efervescència esportiva general, va significar un creixement substancial de clubs de rugby. Amb la celebració d'un festival esportiu en

honor als membres del CIO, presents a Barcelona per la tira de la seu Olímpica de 1936, i en el marc de la celebració de l'arribada de la República, el rugby va ocupar un lloc de privilegi i, davant Francesc Macià i Alcalá Niceto Zamora, es va disputar un vibrant encontre entre les seleccions de Barcelona i París.

Els Fets d'Octubre de 1934 van significar un cop dur en l'àmbit associatiu del rugby català. Van desaparèixer alguns clubs i, fins i tot, algun jugador va marxar a l'exili, però l'afectació principal va ser en l'esfera internacional. En el marc del partit internacional contra la selecció d'Alemanya, s'havia de reunir el Consell directiu de la FIRA. Arran dels esdeveniments, es va cancel·lar el partit i la reunió. Catalunya no es recuperaria fins al maig de 1936, en el qual es va posar la vista a una competició europea amb les nacions de la FIRA pel 1937. Passat el clima de confrontació i d'agitació social a la Ciutat Comtal i a la resta del territori, es va donar un nou creixement de clubs de catalans i va augmentar la seva participació internacional. L'esclat de la Guerra Civil, a més de provocar la suspensió del Campionat de Catalunya, va implicar la impossibilitat de competir en l'àmbit internacional.

5. Analitzar la influència d'elements com la urbanització, la industrialització, la crisi econòmica, el temps lliure i l'evolució de la sociabilitat esportiva en els clubs on es practicava el rugby. Així com abordar els processos d'institucionalització de l'esport oval a Catalunya.

El paper jugat per la pressió urbanística fou clau en la greu mancança d'infraestructures per la pràctica del rugby, que va ser constant des de l'aparició de l'esport i un dels factors importants que no va ajudar a la seva difusió. Les dimensions d'un camp feien impossible que es disputessin partits en espais destinats al futbol i, tan sols, es podia jugar a rugby en estadis. El procés d'urbanització de l'eixample amb necessitats d'ocupació d'espais fora de la ciutat per la indústria, juntament amb el seu creixement fora de la ciutat de Barcelona, va solucionar aquesta mancança durant un curt període de temps de dos anys. La manca d'instal·lacions on jugar a rugby va ser una tònica habitual i una reivindicació dels *ruggers* en el període estudiat.

Dins l'estudi, també s'ha pogut comprovar com no existia una homogeneïtat social en els primers anys de pràctica del rugby. Tot i que els estaments directius, tant de clubs com de federacions, estaven copsats per persones benestants, el ventall d'estrats socials va ser molt ampli. Excepte el Club Natació Barcelona, de composició social fonamentalment burgesa, una gran part dels XV dels clubs van estar formats per un

ampli espectre social, tot i que amb cert equilibri econòmic, ja que no era un esport barat. L'evolució cap a entitats de caràcter més popular es va fer evident a partir de 1925. Dels nou cercles que van participar en alguna competició oficial aquell any, n'hi havia sis de tarannà popular: la Santboiana, el Sant Andreu, el Sants, l'Europa, el CADCI i el Júpiter. Aquesta tendència, en general, es va mantenir fins a l'esclat de la Guerra Civil, en què van participar en el darrer Campionat de Catalunya: la FAEET¹⁶⁴³, l'Agrupació Esportiva Joventut, el RC Cornellà, la Santboiana, el RC Hospitalet i el CADCI.

L'esport oval va partir les conseqüències de la crisi econòmica general produïda pel Crac de 1929, que sumat a la forta crisi econòmica que van patir els clubs de futbol dels anys 1930, es va veure reflectida en el món oval. La conjuntura de la crisi esportiva, afegida a la forta vinculació a entitats on la pràctica esportiva principal era el futbol, va provocar una pèrdua important de clubs entre 1932 i 1933.

Així mateix, s'ha pogut comprovar com el rugby va tenir un marcat tret geogràfic, va ser un esport bàsicament barceloní. Es van donar algunes experiències fora de la ciutat de Barcelona, com a Badalona i Terrassa, però les úniques que es van consolidar amb el temps, sempre dins l'àrea periurbana de la capital catalana, van ser les ciutats per les quals circulava el Carrilet. L'arrelament va anar seguint el seu recorregut fins a Sant Boi de Llobregat, formant-se equips tant a l'Hospitalet com a Cornellà.

Una lluita particular que es va escenificar a través dels partits de rugby va ser l'enfrontament entre la Santboiana i el FCB. Això va significar l'inici d'una rivalitat que contrastaria dues visions de naturalesa oposada: la del món rural i la del món urbà; al final de la segona industrialització de Catalunya. Van ser xocs rudes i aspres durant tota la dècada. Entre els dos equips es repartirien tots els campionats de Catalunya i d'Espanya a partir de 1926.

¹⁶⁴³ Federació d'Alumnes i Ex-alumnes de l'Escola del Treball

6. Relacionar i interpretar la pràctica del rugby amb actituds cap a la violència i la masculinitat, examinant el discurs de la premsa i la interpretació que aquesta fa del que succeeix en els terrenys de joc. Així com examinar les implicacions que té el concepte de l'amateurisme en el rugby català.

Com s'ha analitzat, la premsa va anar construint un relat del rugby com a esport caòtic, agressiu i violent, des d'inicis del segle XX. El discurs de la premsa sobre la violència estava imbuït moltes vegades de prejudicis cap al contacte i, sobretot, pel caos visual que significaven algunes fases del joc, com la melé oberta i el servei de toc. Dues fases molt plàstiques, que tot sovint es fotografiaven, però amb un contacte molt visible i dur. Tot i això, cal reconèixer que, havent heretat els trets culturals de l'esport oval francès, en què la violència era molt present, el rugby català va néixer tempestuós. Cal dir que, des de dins del joc, no es percebia ni s'interpretava com a violent, sinó com una part consubstancial de la seva pràctica. Pel col·lectiu *rugger*, el joc dur i agressiu significava un esport viril i masculí.

Per altra banda, i si s'examinen les arrels de l'amateurisme a l'Anglaterra victoriana, es pot comprovar que, en els seus inicis, no va ser un element d'exclusió, sinó una manera d'entendre la pràctica esportiva que tenia marcats trets de classe. Tot i això, i per necessitats d'equiparació de lluita física i per un complex de classe, es va convertir en un instrument ideològic d'exclusió social de la classe treballadora. França va heretar aquesta manera d'entendre'l, element que es va anar perdent en la seva migració cap al sud de l'hexàgon. Des de Catalunya, en copiar els reglaments i els estatuts francesos, i pel fet que els pioners catalans tenien ben arrelada aquesta ideologia esportiva amb l'amateurisme com a element central en la seva pràctica, es va intentar traslladar a Catalunya. Va ser un contrasentit, ja que els clubs patien econòmicament i els costava fer front a totes les despeses que significava la competició. On no hi havia calés per comprar material o per pagar camps, era impossible que es paguessin xifres significatives als *ruggers* per jugar o per canviar de club.

7. Explorar i analitzar l'impacte que produeix en el rugby català la participació en esdeveniments esportius d'alt impacte mediàtic, com la Inauguració de l'Estadi Olímpic de Barcelona (1929), la primera *tournée*

internacional formada per jugadors catalans (1930), les primeres festes de la primavera de 1931 i els Jocs Universitaris internacionals (1931).

Un cop finalitzada la recerca, es pot afirmar que l'impacte que va tenir en l'àmbit social el primer gran esdeveniment esportiu en el qual va participar el rugby català —la inauguració de l'Estadi Olímpic de Montjuïc (1929)— va ser molt gran. Es va multiplicar la presència a la premsa i, amb això, la possibilitat d'arribar a un major nombre de persones. El públic començava a reconèixer i conèixer l'esport. Pel que fa a l'àmbit esportiu, va significar un increment significatiu en el nombre de clubs afiliats a la Catalana, que sumat a l'arribada de la República, va fer que se n'assolís el màxim nombre en un any natural, amb onze cercles afiliats a la Federació (1931 i 1932). Cal dir que, també, va ser el tret de sortida per la segona internacionalització del món oval català. Dins el context de l'Exposició Internacional de Barcelona (EIB), es van posar les bases per la primera gran *tournee* per Alemanya i Itàlia, després de competir contra ambdues seleccions a la Ciutat Comtal. L'EIB, amb dos partits internacionals, la Gira, amb quatre partits internacionals, sumat a la recepció del CIO a Barcelona, amb un partit internacional, i a la participació dels estudiants catalans en els Jocs Internacionals de la Joventut l'estiu de 1931, amb tres partits internacionals, va causar un impacte mediàtic important, que es va traduir en un augment significatiu de clubs i de practicants.

És indicatiu destacar que, en tots aquests esdeveniments, no va participar, pràcticament, cap jugador que no estigués afiliat a la FCFR. Cal fer un especial esment que, a través d'aquests partits i visites, es van anar teixint relacions de confiança mútua i recíproques entre les federacions alemanya i italiana, que, com es veurà posteriorment, van ajudar en el procés d'afiliació a la FIRA.

Un altre aspecte significatiu va ser que, en el marc dels Jocs Universitaris, el Rugby Club Universitari (RCU) va passar a ser, de manera oficiosa, l'organisme rector de l'esport universitari a Barcelona. Gràcies a l'experiència adquirida als jocs en el transcurs del 1931, l'RCU va començar a estructurar les activitats esportives dins de la universitat i a crear diverses seccions. El club, que posteriorment seria el BUC, va esdevenir el regulador oficial el 1934.

8. Identificar i abordar les repercussions polítiques i esportives de la participació en la fundació de la Federació Internacional de Rugby Amateur per part de la Federació Catalana de Futbol Rugby.

La FCFR va ser una de les nou nacions que van estar presents en el congrés fundacional de la FIRA el gener de 1934. Després de l'agitació produïda a l'Estat per l'adscripció de la Catalana a l'organisme internacional, es va reobrir el conflicte territorial entre Catalunya i Madrid. La FCFR va voler tancar la disputa oferint ajuda a la FER per ingressar en el si del nou organisme, en el congrés constituït pocs mesos després a Hannover. Un cop dins, la FER, en comptes d'iniciar una etapa de col·laboració, va emprendre una campanya de plets per tal que expulsessin la Catalana de la FIRA. Com que no tenia representant oficial en aquesta reunió, la disputa es va traslladar a la següent sessió a Lyon, en la qual l'organisme internacional va instar ambdues a atènyer a un acord, que no va arribar per la manca de negociació de l'Espanyola. Aquesta no va fer cap altra proposta que la sortida de la Catalana de la FIRA i una submissió a la FER. Cal dir que la FCFR no va ser expulsada degut a la bona xarxa de relacions que havia anat forjant en el temps amb les nacions capdavanteres de l'esport oval europeu. Amb França, havia estat en contacte des de l'inici del rugby a Catalunya, i competia regularment contra equips francesos i seleccions regionals. Des de 1929, i arran de l'EIB, es va iniciar una bona relació amb Itàlia i Alemanya, que posteriorment, es va consolidar amb una visita a ambdós països. Coneixien bé la Federació Catalana i el seu president, Joan Boix, que s'havia prodigat en viatges als tres països de manera habitual des de l'arribada a la presidència el 1928. Sabien de la seva bona capacitat organitzativa, de la seva constància i de la seva fiabilitat.

Després de l'intent d'expulsió, el rugby català es rearmà i amb l'ajuda econòmica de les institucions públiques, va aconseguir participar en el Congrés de Berlín de 1936 on, davant l'absència de la FER, es va ratificar la seva indubtable afiliació a l'organisme internacional. La FCFR iniciava la preparació del futur torneig internacional, previst a París l'abril de 1937. Tot i encara poder assistir al congrés Joan Boix, un altre cop com a vocal de l'organisme, l'esclat de la Guerra Civil no va permetre enviar a la selecció catalana a la competició continental, en què van participar, a més de França, Itàlia i Alemanya, els equips de Romania, Bèlgica i Països Baixos.

Limitacions

Tot i les diverses aportacions inèdites d'aquesta recerca en la interpretació i la reconstrucció històrica del naixement i desenvolupament del rugby a Catalunya, també cal ser conscients que presenta diverses imitacions.

Pel que fa als arxius visitats, el recurs limitat del temps ens obligava a revisar la documentació vinculada pròpiament a la nostra recerca, deixant de banda altres elements que ens podrien haver ajudat a contextualitzar millor la recerca i, fins i tot, a ampliar-la. Si s'hagués ampliat la revisió documental, s'hauria trobat altres elements molt propers al nostre tema. Tot i això, el temps que es disposava per desenvolupar el treball era finit i no s'ha pogut examinar tota la documentació que ens hauria agradat.

Una de les altres limitacions en aquest estudi han estat causades per la gran mancança de documentació oficial desapareguda. No es conserva cap arxiu anterior a la Guerra Civil ni a la Federació Catalana ni a l'Espanyola. Tota aquesta documentació ens hauria ajudat a contrastar les múltiples opinions expressades per la premsa catalana i premsa espanyola.

Una altra limitació remet a les poques entrevistes dutes a terme. Haver trobat descendents directes vius dels pioners i haver-los entrevistat també ens hauria ajudat a comprendre millor altres aspectes del món del rugby, veure les inquietuds, les problemàtiques, les fites, etc. i ens hauria aportat una visió més humana de l'esport. La raó principal de no haver pogut fer les entrevistes a aquestes persones és que la gran majoria de descendents directes dels pioners han traspasat. S'ha buscat fills i filles del David Cuyás i del Joan Boix, però no estaven amb vida. No s'ha pogut estendre molt la nostra cerca, ja que, amb el temps disponible, no es podia abastar més.

També, tot i haver aconseguit construir un gran arxiu hemerogràfic, amb més de 15.000 diaris, encara queda premsa que no s'ha pogut consultar i som conscients que amb més informació, s'hauria pogut matisar més el relat construït.

Finalment, cal dir que ens ha sigut molt difícil establir criteris d'inclusió i d'exclusió en la recerca. Ha costat molt no aprofundir més en les diverses temàtiques que s'ha anat tractant i que anaven sorgint. Hi havia molta informació i, malauradament, no tot hi tenia cabuda. La delimitació el tema de recerca ha sigut una lluita constant, conjuntament amb la síntesi d'allò que es volia narrar.

Línies futures d'investigació

Com ens diu Booth, els orígens són fonamentals per l'anàlisi històrica i la representació del passat, a més d'establir els fonaments per discussions posteriors i noves conclusions¹⁶⁴⁴. Es té l'esperança que aquest estudi profund i rigorós serveixi de base pel començament de diverses línies de recerca dins l'esport oval català, a més d'esdevenir un estímul per tal que altres persones s'impliquin en la seva investigació històrica.

Tot i que s'ha fet un estudi en profunditat considerable, s'ha identificat unes quantes línies de treball futures. En primer lloc, aquesta és una investigació sobre els orígens del rugby en el territori català que s'atura a l'inici de la Guerra Civil. A partir d'aquí, sorgeixen tota una sèrie de línies de recerca avançant i ampliant la franja temporal. Entre aquestes, una possible línia d'investigació podria ser continuar la recerca justament on acaba la nostra, i veure quin paper van jugar els *ruggers* i el rugby en el conflicte bèl·lic, quin va ser el seu abast i quina significació va tenir la seva pràctica. També i seguint la línia cronològica, un altre aspecte que resultaria interessant estudiar seria la seva reorganització—clubs i federació— a Catalunya un cop acabada la Guerra civil i els primers anys de competició. Continuant en el recorregut històric, es podria iniciar un estudi, aquest basat en història oral, a partir la seva represa i organització, en què, entrevistant els protagonistes, es podrien descobrir molts elements de la vida quotidiana de l'esport de primera mà, que d'altra manera no es podria arribar a tenir accés.

Dintre el marc temporal que s'ha estudiat, també han sorgit moltes preguntes que podrien ser la base de futures línies d'investigació. Una d'elles ens portaria a estudiar les raons que van provocar que es donés una esportivització indirecta del rugby a Catalunya i la poca implicació de la població britànica en la comunitat oval a Barcelona i a Catalunya. Un altre aspecte que interessant seria la investigació dels factors que van provocar el seu arrelament tardà a Catalunya, un esport que va arribar amb cinquanta anys d'anterioritat a França. També, un altre aspecte a investigar podria ser l'anàlisi en profunditat de les causes que van impedir que el rugby arrelés més enllà de la ciutat de Barcelona, és a dir, quines van ser les causes que van evitar que l'esport oval arribés a la població rural catalana. Per altra banda, i malgrat que existeixen biografies d'esportistes, no n'existeix cap dels pioners catalans ni dels seus *ruggers*, excepte la del francès Reynard. Aquests van jugar un paper determinant en el procés d'arrelament i de difusió del rugby i les seves vides continuen essent força desconegudes. Finalitzant en el marc temporal

¹⁶⁴⁴ Booth, «Origins in History and Historiography: A Case Study of the First Swimmer at Bondi Beach.», 29.

estudiat, caldria fer estudis més locals que ampliïn el coneixement sobre els clubs pioners a Catalunya, quatre dels quals encara sobreviuen.

Com a darrera proposta, i malgrat que cada cop hi ha més estudis sobre la dona i l'esport, s'ha pres consciència que no hi ha investigacions en profunditat sobre la història del rugby femení a Catalunya i ara, quan encara podem accedir a testimonis vius contemporanis a l'etapa d'arrencada.

En aquest sentit, es pot comprovar que les possibilitats d'obrir noves línies de recerca al voltant de la història del rugby són múltiples. Totes elles en ajudarien a poder entendre millor el nostre passat esportiu i en conseqüència la nostra història social i cultural, a més d'ajudar-nos a comprendre millor la nostra realitat present.

Bibliografia i Fonts Consultades

A) Bibliografia

- Agulló, Recadero, i Víctor Agulló. «Deportistas valencianos en el exilio». *Laberintos: revista de estudios sobre los exilios culturales españoles*, núm. 18 (2016): 7-36.
- . *Los Orígenes del Rugby en Valencia*. Espanya: Consell Valencià de Cultura, 2022.
- Alio, Maria Àngels. «La evolución de un núcleo suburbano barcelonés: Sant Boi de Llobregat». *Revista de Geografia*, núm. 11 (1977): 69-88.
- Allison, Lincoln, i Rusty MacLean. «There's a Deathless Myth on the Close Tonight: Re-assessing Rugby's Place in the History of Sport». *The International Journal of the History of Sport* 29, núm. 13 (2012): 1866-84.
- Almeida, Antonio S. «Les Public Schools i la reforma educativa de Thomas Arnold (1828-1842)». *Temps d'Educació*, núm. 27 (2003): 305-29.
- Alonso de Caso, F. *Fútbol Association y Rugby*. Madrid: Biblioteca de Deportes
- Andrade de Melo, Victor, i Michelle Carreirão. «À sombra do futebol: experiências com o rugby nas duas primeiras décadas do século XX.» *Movimentos. Revista de Educação Física da UFRGS*, núm. 25 (Educação Física 2019): 1-14.
- Arnaud, Pierre. «Les sociétés sportives avant 1914». *Les cahiers de l'animation*, núm. 54 (1986): 73-86.
- Aquillué, Daniel. «La Constitución de 1837: ¿una Constitución transaccional?» *Revista Hisòria Autònoma*, núm. 6 (2015): 45-59.
- Aróstegui, Julio. *La investigación histórica: teoría y método*. Barcelona: Crítica, 1995.
- Arranz, Javier. «La reforma pedagógica de Thomas Arnold y el papel de la iglesia anglicana en la creación de los primeros clubs de fútbol en Inglaterra (1863-1890)». *Materiales para la Historia del Deporte*, núm. 13 (2015): 1-22.
- Arrechea-Rivas, Fernando, i Xavier Torredella-Flix. «El sueño olímpico de Barcelona 1924». *RICCYDE. Revistar Internacional de Ciencias del Deporte*
- Baker, William J. «William Webb Ellis and the Origins of Rugby Football: The Life and Death of a Victorian Myth». *Albion* 13, núm. 2 (1981): 117-30.
- . «Religion». En *Routledge companion to sports history*, editat per S.W. Pope i John Nauright. Abingdon: Routledge, 2009.
- Balcells, Albert. *El projecte d'autonomia de la Mancomunitat de Catalunya del 1919 i el seu context històric*. Parlament de Catalunya. Barcelona, 2010.

- . «La Mancomunitat, el primer pas vers l'autogovern de la Catalunya contemporània». *Serra d'Or*, núm. 652 (2014): 19-23.
- Barba, Alejandro. *Foot Ball, Base Ball y Lawn Tennis*. Barcelona: Sucesores de M. Soler, 1912.
- Barlow, Stuart. «The diffusion of 'rugby' football in the industrialized context of Rochdale, 1868–90: a conflict of ethical values». *The International Journal of the History of Sport* 10, núm. 1 (1993): 49-67. Los Deportes. «Base ball», 3 febrer 1901.
- Bausil, Albert, i Jean Vidal. *Le Rugby Catalan. Vingt-cinq années de Sport au Pays du Soleil*. Perpinyà: Imprimerie de l'Indépendant, 1924.
- Becque, Pere. «Sobre un espai econòmic català, de la construcció a l'Europa que ve». *Mirmanda: revista de cultura*, 2010, 42-55.
- Bell, Daniel. *Encyclopedia of International Games*. McFarland & Co, 2003.
- Bengoechea, Soledad, i Ricardo Desola. *Barcelona menestral: 1854-1936*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2011.
- Birley, Derek. *Sport and the making of Britain*. Manchester: Manchester University Press, 1993.
- Bodleian Library. *The Original Rules of Rugby*. Regne Unit: Bodleian Library, University of Oxford, 2009.
- Bonini, Gherardo. «Rugby: the game for “Real Italian Men”». En *Making the rugby world. Race, gender, commerce*, editat per Timothy Chandler i John Nauright, 88-104. Gran Bretanya: Frank Cass, 1999.
- Booth, Douglas. «Origins in History and Historiography: A Case Study of the First Swimmer at Bondi Beach.» *Journal of Sport History*, núm. 43(1) (2016): 21-36.
- Bouthier, Daniel. *Le Rugby*. París: Presses universitaires de France, 2007.
- British Olympic Council. *Official Report of the 1908 Olympic Games*. Digitally published by the LA84 Foundation, 1909.
- Bunk, Brian. «Sport in an Authoritarian Regime: The Primo de Rivera Era in Spain, 1923-30». *Bulletin for Spanish and Portuguese Historical Studies* 42, núm. 2 (2017): 84-103.
- Calle, Fermín de la. *Con fina desobediencia: atlas del rugby con olor a cerveza y barro*. Madrid: Madrid Libros del K.O., 2019.
- Callède, Jean-Paul. *Du Stade Bordelais au SBUC (1889-1939)*. Histoire du Sport en France. Pessac: Editions de la Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine, 1993.
- Camillo-Alhama, Conchi, Paula González, i Juan Monserrat-Gauchi. «Aproximación Historiográfica a la actividad deportiva en España (S. XIX-XXI): Asociacionismo,

- institucionalización y normalización». *Materiales para la Historia del Deporte*, núm. 17 (2018): 73-85.
- Canosa, Raúl. «Derechos y libertades en la constitución de 1812». *Revista De Derecho Político* 82 (2011): 146-92.
- Carle, Alison, i John Nauright. «Crossing the line: Women playing rugby union». En *Making the rugby world. Race, gender, commerce.*, editat per Timothy Chandler i John Nauright, 128-48. Gran Bretanya: Frank Cass, 1999.
- Casanovas, Josep. «Catalunya i els jocs olímpics». En *L'esport a Catalunya. Nadala 2008*, 45-57. Barcelona: Fundació Carulla, 2008.
- . *La introducció de l'esquí a Catalunya. L'esport al món rural*. Esplugues de Llobregat: Consell Català de l'Esport. Generalitat de Catalunya, 2009.
- Catalani, Danilo. *Il rugby è un'altra cosa*. Danilo Catalani, 2014.
- Catalunya. Departament de Cultura. TERMCAT, Centre de terminologia. *Diccionari de rugbi*. Barcelon: Proa, 1995.
- Chandler, Timothy J.L., i John Nauright. «Introduction: Rugby, Manhood and Identity». En *Making Men. Rugby and Masculine Identity*, editat per Chandler, Timothy J.L. i John Nauright. Gran Bretanya: Frank Cass, 1996.
- Clastres, Patrick. «Inventer une élite: Pierre de Coubertin et la “chevaleries sportive”». *Revue Française d'Histoire des Idées Politiques*, núm. 22 (2005): 275-96.
- Clavero, Laureano, i Aitor Compañón. *Històries del rugbi català*. Dstoria Edicions, 2020.
- Collins, Lucas W. «Rugby». En *The public schools: Winchester--Westminster--Shrewsbury--Harrow--Rugby; notes of their history and traditions*. Edinburgh: W. Blackwood and sons, 1867.
- Collins, Tony. *How football began. A global history of how the world's football codes were born*. Londres: Routledge, 2019.
- . *The oval world: a global history of rugby*. Gran Bretanya: Bloomsbury Publishing Plc, 2016.
- . *Sport in a Capitalist Society. A Short History*. Oxon: Routledge, 2013.
- . *A Social History of English Rugby Union*. Abingdon: Routledge, 2009.
- . «“The First Principle of Our Game”: The rise and fall of amateurism: 1886-1995». En *The Changing Face of Rugby: The Union Game and Professionalism since 1995*, 1-19. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2008.
- . *Rugby's great split: class, culture and the origins of Rugby League football*. 2^a. Abingdon: Routledge, 2006.

- . «Class, Commercialism and Community in the Origins and Development of the Northern Rugby Football Union, 1857-1910». Sheffield Hallam University, 1996.
- Comitè Olímpic Internacional. *Congrès Olympique de Lausanne, 2-7 Juin 1921*. París: V. Barré, 1921.
- . *Jeux de la VIIIeme Olympiade Paris 1924: Rapport Officiel du Comité Olympique Français*. Digitally published by the LA84 Foundation, 1925. <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/12645/rec/1>.
- . *Rapports: Concours Internationaux d'exercices physiques et de sports*. Digitally published by the LA84 Foundation, 1901. <https://digital.la84.org/digital/collection/p17103coll8/id/6404/rec/2>.
- Confederació Esportiva de Catalunya. *Confederació Esportiva de Catalunya*. Barcelona: M. Bonet, 1922.
- Constitución española. Constituciones históricas españolas. «Constitución de la Monarquía Española», 1876. http://www.congreso.es/docu/constituciones/1876/1876_cd.pdf.
- Corderas, Frederic. «"Als esportius de tot el món!" El fenomen esportiu i la causa republicana a Catalunya durant la Guerra Civil Espanyola». Universitat Ramon Llull, 2019.
- Curry, Graham. «Football: a study in diffusion». University of Leicester, 2001.
- Curtin, Jennifer. «Before the 'Black Ferns': Tracing the Beginnings of Women's Rugby in New Zealand.» *The International Journal of the History of Sport*, núm. 33 (2017): 1-15.
- Darbon, Sébastien. *Rugby d'ici. Une manière d'être au monde*. París: Éditions Autrement, 1999.
- Dine, Philip. «Corps et genre: de la masculinité au rugby». *Corps*, núm. 2 (2007): 37-41.
- . «Du collégien à l'homme (aller-retour). Rugby et masculinité en Grande-Bretagne et en France». *Le Mouvement Social* 1, núm. 198 (2002): 75-90.
- . *French rugby football. A cultural history*. Oxford: Berg, 2001.
- Domínguez, Rubén. «El fascismo italiano y la Exposición Internacional de Barcelona de 1929». *Diacronie: Studi di Storia Contemporanea [En línea]*, núm. 14 (2013): 1-24. <https://doi.org/10.4000/diacronie.256>.
- Dunning, Eric, i Graham Curry. «Public schools, status rivalry and the development of football». En *Sport Histories. Figurational studies of the development of modern sports*, editat per Eric Dunning, Dominic Malcom, i Ivan Waddington, 31-52. Londres: Routledge, 2004.

- Dunning, Eric, i Kenneth Sheard. *Barbarians, Gentlemen and Players. A Sociological Study fo the Development of Rugby Football*. 2^a. Londres: Routledge, 2005.
- Durántez, Conrado. «El Comité Olímpico Español: un siglo de historia». *Citius, Altius, fortius* 5, núm. 2 (2012): 9-47.
- Echeverry, Sandra L. «Antecedentes históricos de la financiación pública y privada de las actividades deportivas». *Fair Play. Revista de filosofía, ética y derecho del deporte*, núm. 7 (2016): 52-85.
- Elias, Norbert, i Eric Dunning. *Deporte y ocio en el proceso de civilización*. Madrid: Fondo de Cultura Económica, 1992.
- Enciclopèdia de l'Esport Català. «Confederació Esportiva de Catalunya». EsportpèdiaCat, s.d. <https://www.enciclopedia.cat/ec-eec-4163.xml>.
- . «David Cuyàs Pujol». EsportpèdiaCat, 9 març 2020. <https://www.enciclopedia.cat/ec-eec-4490.xml>.
- Encina, Enrique de la. *¿Quiere usted jugar al rugby? Método práctico para jugar al Rugby y Reglamento internacional del atlético juego*. Barcelona: B. Bauza, 1924.
- Enrech, Carles. *Indústria i ofici: conflicte social i jerarquies obreres a la Catalunya tèxtil (1881-1923)*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2005.
- Espuny, Maria Jesús, Guillermo García, i Olga Paz. *Los Obreros del comercio. Un análisis histórico-jurídico de la dependencia mercantil catalana*. Dykinson, 2011.
- Fabre, Jean. «Football et rugby, ces jeux qui viennent du nord». *Pouvoirs*, núm. 121 (2007): 63-76.
- Fassolette, Robert. «La modernité sportive assassinée par décret: la mort du Rugby à XIII en 1941». En *Le sport et les Français pendant l'Occupation : 1940-1944*, editat per Pierre Arnaud, Thierry Terret, Pierre Gros, i Jean-Philippe Saint-Martin, Tome I:229-37. París: Editions L'Harmattan, 2002.
- . «Rugby League Football in France 1934–54: The Decisive Years and their Long-term Consequences». *Sports in history* 27, núm. 3 (2007).
- Faura, Neus. «Tradició i innovació en la formació de la terminologia futbolística dels mitjans de comunicació». En *Futbol i llengua*, 25-32. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2007.
- Federação Portuguesa de Rugb. *Anuário. FPR. 2003/2004*. Portugal: Federação
- Federación Nacional Española de Foot-ball Rugby. *Anuario 1934*. Madrid, 1934.
- Federació Catalana de Futbol Rugby. *Còdic i reglaments del joc del Futbol-Rugby*. Barcelona: Josep Vila Impressor, 1925

- Figueres, Josep M. «Notes sobre un segle de revistes i diaris esportius». *Annals del Periodisme Català [en línia]*, núm. 20 (1992): 22-32.
- Fletcher, Robinson. *Rugby football*. The Isthmian Library 1. Londres: A.D. Innes & Co., 1896.
- Flick, Uwe. *Introducción a la investigación cualitativa*. 2ª. Madrid: Ediciones morata, SL, 2007.
- Forcadell i Esteller, Xavier. «La Mancomunitat de Catalunya i el municipalisme». *Revista de Dret Històric Català*, núm. 17 (2018): 191-208. <https://doi.org/10.2436/20.3004.01.117>.
- Fortes, Rafael. «Sports History in Brazil: An Overview and Perspectives». *Sport History Review*, núm. 42 (2011): 102-16.
- Fullola, Montserrat. *Breu història de la Universitat de Barcelona*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2014.
- Fundació Unió Esportiva Santboiana. *La Unió Esportiva Santboiana. Una història gràfica. 100 anys de rugby*. El Papiol: Editorial Enfadós, 2022.
- Gallén, Carles. *UFEC 1933-2008 75 anys d'esport a Catalunya*. Barcelona: Unió de Federacions Esportives de Catalunya, 2008.
- Gálvez, Javier, i Stasinos Stavrianeas. «El rugby amateur en la Inglaterra del S XIX: ¿Filosofía o manipulación social?» *Materiales para la Historia del Deporte*, núm. 11 (2013): 78-88.
- Garcia, Henri. *La fabuleuse histoire du rugby*. Francia: Éditions de la Martinière, 2013.
- Gibert, Salvador. *¿Quiere V. jugar al Foot-Ball? Método práctico para jugar al Foot- ball y Reglamento Internacional del atlético juego*. Barcelona: Editorial B. Bauzá, 1918.
- Goulstone, John. «Football's Secret History - Chapters 2 and 3». *Soccer & Society* 19, núm. 1 (2018): 35-49. <https://doi.org/10.1080/14660970.2016.1276243>.
- Gounot, André, i María Teresa Laorden. «El rugby español de ayer y de hoy. Una entrevista con Carlos Bernardos Vallejo». *Apropos [Perspektiven Auf Die Romania]*, núm. 2 (2019): 133-42.
- Gramaxo, Nuno José. «O Rugby em Portugal. Sua história e desenvolvimento». Universidade de Vigo, 2011.
- Gran enciclopèdia catalana. «Hipòdrom de Barcelona». EsportpèdiaCat, s.d. <https://www.enciclopedia.cat/obra/Diccionaris-enciclopedics-IEnciclopedia/Gran-enciclopedia-catalana>.
- Grau, Josep. «La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1923)». Universitat Pompeu Fabra, 2004.

- Greenhalgh, Paul. «The history of the Northern Rugby Football Union, 1895-1915». University of Lncaster, 1992.
- Guereña, Jean-Louis. «Presentación». En *Cultura, ocio, identidades. Espacios y formas de la sociabilidad en la España de los siglos XIX y XX*, 13-21. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, S.L., 2018.
- Hall, Joe. «An Oral History of England International Rugby Union Players, 1945-1995». De Montfort University, 2017.
- Hammer, Dean, i Aaron Wildavsky. «La entrevista semi-estructurada de final abierto. Aproximación a una guía operativa». *Historia, antropología y fuentes orales*, núm. 4 (1990): 23-61.
- Hardy, Henry Harrison. *Rugby*. Londres: I. Pitman, 1911.
- Hargreaves, John. *Sport, power and culture*. 2ª. Cambridge: Pility Press, 1991.
- Harris, John. *Rugby Union and Globalization. An Odd-Shaped World*. Regne Unit: Plagrave Mackmillan, 2010.
- Harvey, Adrian. «The myth of the public schools as the inventors of modern soccer: the ultimate revisionism». *Soccer & Society* 19, núm. 1 (2017): 50-58.
- Harvey, Andy. «Tom Brown's Schooldays Sportsex in Victorian Britain». *Critical Survey* 24, núm. 1 (2012): 17-29.
- Heineman, Klaus, i Núria Puig. «Emocions en l'esport. Esbós d'una anàlisi sociològica», s.d.
- Hornby, Hugh. *Uppies and Downies. The extraordinary football games of Britain*. Croàcia: English Heritage, 2008.
- Institut d'Estadística de Catalunya. Generalitat de Catalunya. «Sèries històriques demogràfiques. Evolució de la població de fet», 22 agost 2022. <https://www.idescat.cat/pub/?geo=mun%3A080193&id=shd&n=1341#Plegable=geo>.
- Instituto Nacional de Estadística. «Demografía y población / Alteraciones de los municipios en los Censos de Población desde 1842», 7 octubre 2019. <https://www.ine.es/intercensal/intercensal.do;jsessionid=350F0018ADDCDF2B6855143E251869D6.intercensal02>.
- IRFB. *Minutes of the Meetings of the International Rugby Football Board 1930-1959*, s.d.
- Iturriaga, Ángel. «El poder político y social en la historia del Fútbol Club Barcelona (1899-2015)». Universidad de la Rioja, 2015.
- Johnes, Martin. «Archives and Historians of Sport». *The International Journal of the History of Sport* 32, núm. 15 (2015): 1784-98.

- . «England». En *Routledge companion to sports history*, editat per S.W. Pope i John Nauright. Abingdon: Routledge, 2009.
- Johnnie Parker. «Rugby. Acerca del Francia-España». *El Mundo Deportivo*, 2 febrer 1927.
- Joris, Vincent. «Art, méthodes et sciences. Une histoire de l'entraînement en rugby au cours du XXe siècle». *Les Cahiers de l'INSEP*, núm. 46 (2010): 118-31.
- Joris, Vincent, i Thierry Terret. «Le rugby et la France pendant la Première Guerre mondiale». *Stadion, International journal of the History of Sport* 32, núm. 1 (2006): 103-17.
- Krause, Mariane. «Krause, Mariane. (1995). La investigación cualitativa: Un campo de posibilidades y desafíos.» *Revista Temas de Educación*, núm. 7 (1995): 19-40.
- Les actualitzacions de les cites automàtiques estan inhabilitades. Per a veure la bibliografia, feu clic a Refresca en la pestanya del Zotero.
- Lagrange, Fernand. *El ejercicio en los adultos*. Traduït per Ricardo Rubio. Madrid: Imprenta de Gregorio Juste, 1896, 1896.
- Liu, Jia, i Liangzhu Zhang. «Exploration of the Research Paradigm of Sports Sociology from the Perspective of Field Theory». *Frontiers in Sport Research* 3, núm. 3 (2021): 30-33.
- Lladonosa, Manuel. «El Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria entre 1903 i 1923». Universitat Autònoma de Barcelona, 1979.
- Llonch, Àngels. «Les emocions esportives en un context sociohistòric». Barcelona. projecte de recerca no publicat. Fet gràcies a un ajut a la recerca de la Secretaria General de l'Esport de la Generalitat de Catalunya, 1996.
- Lopes, António. «A politica da especulação - uma introdução aos investimentos britânicos e franceses nos caminhos-de-ferro portugueses». *Análise social*, núm. 101-102 (1988): 723-24.
- López, Alfonso. «El envejecimiento activo en la antigua Roma: ¿mens sana in corpore sano?» *Cultura de los Cuidados (Edición digital)* 25, núm. 59 (2021): 72-84. <http://dx.doi.org/10.14198/cuid.2021.59.09>.
- Lorenzo, Víctor. «Deporte, Ocio y Sociabilidad en las Islas Canarias Occidentales
- Lowerson, John. «Sport and British Middle-Class Culture: Some Issues of Representation and Identity before 1940»,. *The International Journal of the History of Sport* 21, núm. 1 (2004): 34-49.
- Luque, Alberto. *Melé en las gradas. Reflexiones para la recuperación del deporte obrero*. Piedra Papel Libros, 2022.

- MacAloon. «Introduction: Muscular Christianity after 150 years». *The International Journal of the History of Sport* 23, núm. 5 (2006): 687-700.
- Macrory, Jennifer. *Running with the ball*. Londres: Collins Willow, 1991.
- Magnanou, Roger William. *El Futbol: El Rugby*. Madrid: Ediciones Españolas, 1921.
- . *Le Football: Le Rugby*. París: Éditions Nilsson, 1920.
- Mangan, James Anthony. *The Games Ethic and Imperialism: Aspects of the Diffusion of an Ideal*. New York: Viking Penguin, Inc., 1986.
- . *Athleticism in the Victorian and Edwardian Public School. The Emergence and Consolidation of an Educational Ideology*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
- Marshall, Rev. F. *Football. The Rugby Union Game*. Londres: Cassell & Company, Limited, 1892.
- Martínez, Núria. «El silenci de la boxa. De document sociològic a obra d'art.» Universitat de Barcelona, 2015.
- Mata, Eugénia, i Nuno Valério. *História Económica de Portugal. Uma perspectiva global*. Lisboa: Editorial Presença, 1994.
- Merceron, Stéphane. «Année trente, l'Unef à la tête de la Confédération internationale des étudiants». *Matériaux pour l'histoire de notre temps [En l'ínia]*, núm. 86 (2007): 73-83. <https://doi.org/10.3917/mate.086.0008>.
- Mondelli, Maurizio. «Introduzione». En *Rugby. Storia del rugby dalle origini ad oggi*, Vallardi and Associati. Itàlia, 1992.
- Montague, Shearman. *Athletics and Football*. The Badminton Library of sports and pastimes. Londres: Longmans, Green, and Co., 1887.
- Moorhouse, Geoffrey. *At the George and other essays on Rugby League*. Gran Bretanya: Hodder and Stoughton, 1989.
- Moran, Neus. «El CADCI. Guerra i memòria espoliada (1936-1939)». Universitat de Barcelona, 2018.
- . *L'espoli franquista dels ateneus catalans*. Barcelona: Avenç, 2021.
- Morell, Josep, Muñoz, David, i Vallbona, Rafael. *Amb tu en serem quinze. Seixanta anys de rugby a Badalona*. Barcelona: Davinci Editorial, 2022.
- Mota, José Fernando. *¡Viva la Cataluña española!, Historia de la extrema derecha en la Barcelona republicana (1931-1936)*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2020.
- Munslow, Alun. *Authoring the Past. Writing and Rethinking History*. Abingdon: Routledge, 2013.

- Muntañola, Maria Teresa. «Evolució de l'esport del tennis». *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 44-45 (1996): 12-18.
- O'Callaghan, Liam. «A social and cultural history of rugby football in Munster». Leeds Metropolitan University, 2010.
- . *Rugby in Munster A Social and Cultural History*. Cork: Cork University Press, 2011.
- Old Rugbeian Society. *The Origin Of Rugby Football (1897)*. Rugby: A.J. Lawrence, 1897.
- Olivera, Javier. «Reflexions sobre l'origen de l'esport». *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 33 (1993): 12-23.
- Olivera, Javier, i Jordi Ticó. «Gènesi i etapes evolutives del bàsquet com a esport contemporani. Taules cronològiques (1891-1992)». *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 34 (1993): 6-42.
- Oliveras, Josep. «La consolidació d'una ciutat industrial. Barcelona, 1881-1935». *Barcelona quaderns d'història*, núm. 19 (2013): 229-60.
- Osúa, Jordi. *Esport contemporani i socialitat postmoderna: entre la identitat i la globalització*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar Social i Família, 2011.
- Palenski, Ron. *Rugby: a New Zealand history*. Auckland University Press, 2015. ebook.
- Pandimiglio, Massimiliano. *Rugby Football. Storia e mito di uno sport che è quasi una religione*. Milano: Mimesis, 2016.
- Parker, Jonnie. «Rugby. Acerca del Francia-España». *El Mundo Deportivo*, 2 febrer 1927.
- Paselli, Piero. «Un anno di rugby». *Lo Sport Fascista*, juliol 1929.
- Pedro, Mireia. *L'Abans. Sant Boi de Llobregat. Recull gràfic 1892-1965*. El Papiol: Efadós Editorial, 1999.
- Pelayo, José Daniel. «El derecho de asociación en la historia constitucional española, con particular referencia a las leyes de 1887 y 1964». *Historia constitucional: Revista Electrónica de Historia Constitucional*, núm. 8 (2007): 95-122.
- Pérez-Martínez, Carlos, i Xavier Torredella-Flix. «El nacimiento del fútbol en España: ¿Cómo se entrenaba y como se jugaba? 1ª Parte (1899-1920)» 13, núm. 1 (juny 2020): 1-28.
- Permanyer, Lluís. *Club Natació Barcelona: cent anys d'esport*. Barcelona: Viena Edicions, 2008.
- Pernas, Juli. «L'Exposició Universal de Barcelona de 1888 i l'esport». *barcelonaSportiva* (blog), 30 gener 2014. <http://barcelonasportiva.blogspot.com/search/label/exposició%20universal%201888>.

- Pernas, Juli, i Joan Manuel Surroca Carmona. *L'estadi de Montjuïc (1929-1992)*. Barcelona: Fundació Barcelona Olímpica, 2018.
- Petit, Jordi, i Pau Vinyes. «Agrupació Atlètica Vida». En *El món associatiu a Sant Andreu del Palomar. Les tentatives andreuenques (1852-1939)*. Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, 2020.
- Philips, Murray G. «Remembering Sport History: Narrative, Social Memory and the Origins of the Rugby League in Australia». *The International Journal of the History of Sport* 1, núm. 20 (2004): 50-66.
- Piñol, José Maria. «Apuntes sobre movimientos católicos juveniles en la Cataluña de 1936-1939». *Revista Verbo*, núm. 245-246 (1986): 685-709.
- Pividori, Crítina. «The Death and Birth of a Hero: The Search for Heroism in British World War One Literature». Universitat Autònoma de Barcelona, 2012.
- Plataforma per la llengua. «És el català una llengua minoritària? I minoritzada?», 11 novembre 2022. <https://www.plataforma-llengua.cat/campanyes/llengua-minoritaria-o-minoritzada/>.
- Pociello, Christian. «Du pays où la force est vertu». En *Le Rugby ou la guerre des styles*, 1983a ed., 25-99. París: Éditions A.M. Métailié, 1983.
- Pociello, Christian. *Le Rugby o la guerre des styles*. París: Éditions A.M. Métailié, 1983.
- Polley, Martin. *Sports history: a practical guide*. Houndmills: Palgrave Macmillan, 2007.
- Pontié, Edouard. *Le football rugby par Edouard Pontié...* París: L. Laveur, 1905.
- Popa, Bogdan. «Un sport anglais importé de France. Le rugby comme objet de recherche sur l'élite en Roumanie (1913-1940)». *Apropos [Perspektiven Auf Die Romania]*, 2019.
- Pope, S.W., ed. *The New American Sport History: Recent Approaches and Perspectives*. Chicago: University of Illinois Press, 1997.
- Porro, Nicola. «El Asociacionismo Deportivo como modelo organizativo. Movimientos, sistema y cambio». *Apuntes: Educación Física y Deportes* 3, núm. 49 (1997): 20-30.
- Poulain, Robert. *Le Rugby*. París: Presses Universitaires de France, 1975.
- Pujadas, Xavier. «Sport, Space and the Social Construction of the Modern City: The Urban Impact of Sports Involvement in Barcelona (1870-1923)». *The International Journal of the History of Sport* 29, núm. 14 (2012): 1963-80.
- . «De las élites de masas: Deporte y transformación de las formas de ocio moderno en Cataluña (1890-1936)». En *La metamorfosis del deporte. Investigaciones sociales y culturales del fenómeno deportivo contemporáneo*, per Xavier Pujadas, 19-39. Barcelona, 2010.

- . «Els orígens de l'esport a la Catalunya contemporània: entre la modernització del lleure i la massificació (1870-1936)». En *L'Esport a Catalunya. Nadala 2008*, 13-27. Barcelona: Fundació Lluís Carulla, 2008.
- . «L'espai d'ús esportiu en la formació de la Barcelona metròpoli (1870-1936)». *Plecs d'història local*, 2001.
- Pujadas, Xavier, i Carles Santacana. «La sociabilidad deportiva en España (1850-1975)». En *Cultura, ocio, identidades. Espacios y formas de la sociabilidad en la España de los siglos XIX y XX*, 241-65. Madrid: Editorial Biblioteca Nueva, S.L., 2018.
- . «Prensa, deporte y cultura de masas. El papel del periodismo especializado en la expansión social del deporte en Cataluña hasta la guerra civil (1890-1936)». *Historia y Comunicación Social* 17 (2012): 141-57.
- . «El club deportivo como marco de sociabilidad en España. Una visión histórica (1830-1975)». *Hispania* LXIII, núm. 214 (2003): 505-21.
- . «Esport, catalanisme i modernitat. La Mancomunitat de Catalunya i la incorporació». *Acàcia*, núm. 4 (1995): 101-21.
- . *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1870-1931)*. Vol. 1. Barcelona: Columna-Diputació de Barcelona, 1994.
- . *Història il·lustrada de l'esport a Catalunya (1931-1975)*. Vol. 2. Barcelona: Columna-Diputació de Barcelona, 1995.
- . «Esport i ciutadania Notes sobre el discurs esportiu a Catalunya en un període de canvi (1930-1931)». *Revista d'Etnologia de Catalunya*, núm. 1 (1992): 34-43.
- . «L'esport català i el fet nacional 1900-1939». *Revista de Catalunya*, núm. 65 (1992): 76-92.
- Ravagnani, Luciano, i Pierluigi Fadda. *Rugby. Storia del rugby dalle origini ad oggi*. Vallardi and Associati, 1992.
- Recull de dades, records i actualitats terrassenques: Festa Major 1923*. Terrassa: Impr. Salvatella i C^a, 1923.
- Richards, Huw. *A game for hooligans. The history of rugby union*. Gran Bretanya: Mainstream Publishing, 2007.
- Rotar, Marius. «Developing rugby in interwar Romania: the case of provincial cities and towns». *Sports in History* 40, núm. 207-234 (2019).
- Ruibal, Olga. «Historia del Rugby Catalán (1922-1977): primeras aproximaciones al tema». Institut Nacional d'Educació Física de Barcelona. Universitat de Barcelona, 1980.

- Russell, David. «'Sporadic and curious': the emergence of rugby and soccer zones in Yorkshire and Lancashire, c. 1860–1914». *The International Journal of the History of Sport* 5, núm. 2 (1988): 185-205.
- Sá Ramalho, Victor. «Passe para trás! Os primeiros anos do rúgbi em São Paulo (1891-1933)». Universidade de São Paulo, 2017.
- Saint-Clair, Georges de. *Jeux et exercices en plein air*. París: P. Arnould, 1887.
- Saint-Clair, Georges de, i Edouard Saint-Chaffray. *Football Rugby*. París: P. Arnould, 1894.
- Sainz de Baranda, Calra. «Orígenes de la prensa diaria deportiva: El Mundo Deportivo». *Materiales para la Historia del Deporte*, núm. 11 (2013): 7-27.
- Sandgren, Petter. «Globalising Eton. A Transnational History of Elite Boarding Schools since 1799». European University Institute, 2017.
- Santacana, Carles. «Esport, societat i identitat col·lectiva a la Catalunya contemporània». *Catalan Historic Review [en línia]*, núm. 7 (2014): 159-68.
- . «Pensant l'esport: els intel·lectuals i l'esport a Catalunya». En *L'esport a Catalunya. Nadala 2008*. Barcelona: Fundació Lluís Carulla, 2008.
- Santacana, Carles, i Xavier Pujadas. *Història de l'atletisme a Catalunya*. Barcelona: Federació Catalana d'Atletisme, 2012.
- . «Deporte y modernización en el ámbito mediterráneo. Reflexiones para una historia comparada (1870-1945)». *Revista d'Història Cultural*, núm. 3 (2000): 43-58.
- Santacana (ed.), Carles. *La Mancomunitat de Catalunya i la política esportiva*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Consell Català de l'Esport, 2004.
- Sanz, Jesús. *Mes de 10.000 assajos i algun cop de càstig... Des de 1931, Història del Rugby Club Cornellà*. Cornellà: Ediciones Gráficas Rey, 2008.
- Saouter, Anne. *Être Rugby. Jeux du masculin et du féminin*. París: Édition de la Maison des sciences de l'Homme, 2000.
- Serret, Carles, i Maria Ledó. *Vides Santboianes*. Sant Boi de Llobregat: Ajuntament de Sant Boi de Llobregat, 1998.
- Sierra, Juan Antonio. *90 anys d'història del Club Natació Atlètic-Barceloneta (1913-2003)*. Club Natació Atlètic-Barceloneta., 2003.
- Sirvent, Josep Lluís. «Rugby. La Història de la UE Santboiana». *Materials del Baix Llobregat*, núm. 13 (2007).
- . *Unió Esportiva Santboiana, tres quarts de segle d'història*. Vilafranca: Fundació Caixa Penedès, Gràfiques del Foix, 1996.
- Smith, Adrian. «An oval ball and a broken city: Coventry, its people, and its rugby team.» *The International Journal of the History of Sport* 3, núm. 11 (1994): 506-15.

- . «Sport, Counterfactual History and Rugby's Twin Codes». *The International Journal of the History of Sport* 21, núm. 1 (2004): 97-108.
- Smith, David i Gareth William, *Fields of Praise: Official History of the Welsh Rugby Union, 1881-1981* (Wales: Cardiff: University of Wales Press, 1980),
- Smith, Jed. *The original rules of rugby*. Gran Bretanya: Bodleian Library, University of Oxford, 2009.
- Solà, Jordi. «Història del rugbi». *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 29 (1992): 6-11.
- Solà, Josep. «Els paradigmes científics en la investigació educativa i el model de camp psicològic». *Temps d'Educació*, núm. 37 (2009): 235-52.
- Soler-Becerro, Raimon. «Sociabilidad y política en la era de los partidos de masas. Esquerra Republicana de Catalunya en Barcelona, 1931– 1939». *Investigaciones Históricas, época moderna y contemporánea*, núm. 41 (2021): 973-1010.
- Stout, James Edward. «Breakaway Nations: the use of sport and physical culture to create a cross class Catalan identity during the Second Republic». University of California San Diego, 2016. <https://escholarship.org/uc/item/23t1406c#main>.
- . «Breakaway Nations: the use of sport and physical culture to create a cross class Catalan identity during the Second Republic». University of California San Diego, 2016. <https://escholarship.org/uc/item/23t1406c#main>.
- Surroca, Joan Manel. *L'esport a l'Exposició Internacional de Barcelona 1929*. Barcelona: Fundació Barcelona Olímpica, 2012.
- Szymanski, Stefan. «A Theory of the Evolution of Modern Sport». *Working Papers Series, International Association of Sports Economists* 06, núm. 30 (2006):1-32.
- Termes, Josep. «De la revolució de setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1839)» En *A Vilar, P. Història de Catalunya*, Vol. VI. Barcelona: Edicions 62, 1999.
- Terret, Thierry. *Histoire du sport*. 2^a. França: Presses universitaires de France - PUF, 2010.
- . «Learning to be a man: French rugby and masculinity». En *Making the rugby world. Race, gender, commerce*, editat per Timothy Chandler i John Nauright, 63-87. Gran Bretanya: Frank Cass, 1999.
- Tilei, Marco. *Elogio del rugby. Sport degli ultimi guerrieri*. Roma: Castelvechi, 2009.
- Toran, Rosa. *Michel Reynard. Una vida de compromís Del rugbi a la deportació*. Sant Boi de Llobregat: Ajuntament de Sant Boi de Llobregat Memòria Històrica, 2020.
- Torreadella, Xavier. «La historia del rugby en España. 1ª Parte. De los inicios del juego hasta 1923». *e-balonmano.com: Revista de Ciencias del Deporte* 16, núm. 3 (2020): 179-202.

- . «La Escuela Central de Gimnasia del Ejército de Infantería en Toledo (1919-1930). Textos y contextos en la configuración de la educación física y el deporte militar en España». *Revista Universitaria de Historia Militar* 8, núm. 16 (2019): 182-206.
- . «Regeneracionismo e impacto de la crisis de 1898 en la educación física y el deporte español.» *Arbro*, núm. 190 (769): a173 (2014).
- . «L'Acadèmia d'Educació Física de Catalunya. Un intent per legitimar un espai institucional i doctrinal de l'educació física en la II República». *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 114 (2013): 23-35.
- . «Les primeres revistes professionals i científiques de l'educació física espanyola (1882-1936)». *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 109 (2012): 11-24.
- . «Los orígenes de una ciudad olímpica: barcelona y el asociacionismo deportivo decimonónico ante la gestación de los primeros juegos olímpicos». *Citius, Altius, Fortius* 2, núm. 5 (2012): 91-133.
- . «El boom de l'esport. Ideologia i societat a l'esport tragarí (1920-1937)». *Urtx: Revista cultural de l'Urgell*, núm. 25 (2011): 423-55.
- Torreadella, Xavier, i Fernando Arrechea. «La polémica participación de España en los Juegos Olímpicos de Amberes 1920». *Materiales para la Historia del Deporte*, núm. 14 (2016).
- Torreadella, Xavier, i Jordi Brasó. «Els textos sobre educació física i esport en llengua catalana des del 1880 fins al 1938». *Llengua & literatura*, núm. 28 (2018): 7-52.
- Torreadella, Xavier, i Antoni Nomdedeu. «La popularización del fútbol en España. Análisis del fenómeno a través de la literatura especializada del fútbol». *Revista General de Información y Documentación*, núm. 26 (2016): 119-46.
- . «Xavier Torreadella i Antoni Nomdedeu, «Repertorio bibliográfico del fútbol en España (1900-1936). 121 obras para interpretar el impacto social del fútbol en la historia contemporánea». *Apunts: Educación Física y deportes*, núm. 115 (2014): 7-32.
- Torreadella, Xavier, Javier Olivera, i Mireia Bou. «Origen i institucionalització de l'associacionisme gimnasticoesportiu a Espanya al segle XIX (1822-1900)». *Apunts: Educació Física i Esports*, núm. 119 (2015): 7-54.
- Torreadella, Xavier, i Àlex Planas. «Del deport a l'esport i de l'esport al deport. Molt més que una discussió terminològica». *Revista de l'Associació Catalana de Terminologia*, núm. 3 (2011): 22-30.

- Torreadella-Flix, Xavier, i Jordi Brasó. «Barcelona y el problema de la educación física en la primera enseñanza a principios del Siglo XX. Las escuelas Catalanas del Distrito VI». *Sociedade Brasileira de História da Educação* 17, núm. 2 (2017): 135-74.
- Tresserras, Joan Manuel. «La construcció periodística de l'esdeveniment i l'escenari de l'estadi esportiu a la premsa catalana (1925/1989)». *Periodística*, núm. 2 (s.d.): 177-86.
- Tuck, Richard. «History of political thought». En *New Perspectives on Historical Writing*, editat per Peter Burke, 193-232, 1991.
- Unió Esportiva Santboiana. *50 anys de rugby: 1921-1971*. Sant Boi de Llobregat: Unió Esportiva Santboiana, 1971.
- Usero, Francisco. *Rugby. Entrenamiento y juego*. 1ª. Madrid: Campomantes Libros, S.L., 1993.
- Usero, Francisco, i Álvaro Rubio. *Rugby. La Actividad Física y Deportiva Extraescolar en los Centros Educativos*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia, 1996.
- Velloso, María Luisa. «Los orígenes constitucionales del derecho de asociación en España (1868-1923)». *Revista de Derecho Público*, núm. 88-89 (1982): 307-55.
- Viada, Antonio. *Manual de Sport*. Madrid: Adrian Romo Editor, 1903.
- Viera de Miguel, Manuel. «Estereotipos nacionales e imágenes de poder en la Exposición Universal de Barcelona de 1888: "honra y orgullo de la patria española"». *Anales de Historia del Arte*, núm. 23 (2013): 19-35.
- Vilagrasa, Fèlix. *Una ciència al món*. Secretaria d'Universitats i Recerca. Generalitat de Catalunya, 2015.
- Vilanou, Conrad. «L'esport en la pedagogia catalana». En *L'esport a Catalunya. Nadala 2008*. Barcelona: Fundació Lluís Carulla, 2008.
- Waquet, Arnaud, i Joris Vincent. «Wartime Rugby and Football: Sports Elites, French Military Teams and International Meets During the First World War». *The International Journal of the History of Sport* 28, núm. 3-4 (març 2011): 372-92.
- Watson, Nick J, Stuart Weir, i Stephen Friend. «The Development of Muscular Christianity in Victorian Britain and Beyond». *Journal of Religion* 7 (2005): 1-21.

B) Fonts Hemerogràfiques

ABC

Acció del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria

Acción, la

Actualidad, la
Ahora
Aire Libre
Alrededor del Mundo
As
Athlète, l'
Auto, l'
Autonomista, l'
Bages Ciutat
Blanco y negro
Campana de Gracia, la
Capital, A
Castellano, el
Catalunya Gràfica
Catalunya, la
Comarca del Vallès, la
Correspondencia de España, la
Correspondencia de Valencia
Correspondencia Militar, la
Creuada, la
Crónica del Sport
D'ací i d'allà
Debate, el
Defensor de Granada, el
Dépêche, la
Deportes, los
Día Gráfico, el
Dia, el
Diario de Barcelona
Diario de Gerona de avisos y noticias
Diario Universal
Diluvio, el
Dinastia, la
Domingo Ilustrado, O
Écho D'Alger, l'

Eco de Sports
Empordà Federal
Época, la
Esplai
Esport Català, el
Esport i Cultura
Esquella de la Torratxa, la
Excelsior
Exposición, la
France, la
Figaro, el
Figaro, le
Gaceta Deportiva
Galois, le
Gasetta Municipal de Barcelona
Gazeta de la Conca
Gazeta Sporturilor
Gazette de Bayonne
Heraldo de Madrid, el
Hoja Oficial de la Provincia de Barcelona
Hormiga de Oro, la
Humanitat, la
Humanité, l'
Ilustración artística, la
Imparcial, el
Indépendant, le
Instant, l'
Intransigent, l'
Jeunes, les
Jornada Deportiva, la
Journal, le
Liberal, el
Libertad, la
Liberté, la
Litorale, il

Luz
Lyon-Sport
Madrid Sport
Mañana, la
Matí, el
Matin, le
Meteor, the
Midi Socialiste,
Mirador, el
Mirror des Sports, le
Mundo Deportivo, el
Mundo Gráfico
Nación, la
Natació. Butlletí mensual del Club Natació "Barcelona"
Noticiero Universal, el
Opinió, l'
Papitu
Paris Soir
Paris Times, the
Paris-Midi
Patriote de Pyrénées, le
Pelotari, el
Petit Provençal, le
Pla de Bages, el
Poble Català, el
Poble Nou
Progreso, el
Provincias, las
Publicidad, la
Publicitat, la
Pueblo, el
Quotidien, le
Rambla de Catalunya, la
Rambla, la
Record

Renaixement
Sächsische Volkszeitung
Siglo Futuro, el
Socialista, el
Sol, el
Sport Fascista, lo
Sport Lisboa e Benfica
Sports
Sports du Nord, les
Stadium
Stampa, la
Tierra, la
Tiro Civil, o
Tiro e Sport
Última Hora
Vanguardia, la
Veu de Catalunya, la
Veu de l'Empordà, la
Vida Deportiva, la
Vida Marítima
Vorwärts
Voz de Aragón, la
Voz, la
Xut

C) Fonts Orals

Rosa Aleu. Entrevista realitzada per Xavier Pujadas, el 30 de maig de 2019

Òscar Fariñas. Entrevista realitzada per Mariano Pasarello, el 8 de març de 2022.

Arxius

Arxius físics

Arxiu de la Biblioteca Catalana de l'Esport

Arxiu de la Federació Espanyola de Rugby
Arxiu de la Société Française de Bienfaisance de Barcelone
Arxiu de la Unió Esportiva Santboiana
Arxiu del Club Natació Atlètic
Arxiu del Club Natació de Barcelona
Arxiu del Districte de Sant Andreu
Arxiu del Futbol Club Barcelona
Arxiu del Rugby Club Cornellà
Arxiu General de la Diputació de Barcelona
Arxiu Guillem Sardà
Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona
Arxiu Històric Municipal de Sant Boi de Llobregat
Arxiu Nacional de Catalunya

Arxius digitals, hemeroteques i biblioteques virtuals

Ajuntament de Girona. Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions
Archives Nationales. Base de données Léonore
Argus. Catàleg de les biblioteques públiques de Girona, Lleida, Tarragona i Terres de l'Ebre
Arxiu de Revistes Catalanes Antiques (ARCA)
Arxiu Nacional de Catalunya
Arxiu Salvador Comes
Biblioteca Digital Memoria de Madrid
Biblioteca Digitale dello Sport
Biblioteca Virtual Andalucía
Biblioteca Virtual de Aragón
Biblioteca Virtual de Castilla-La Mancha
Biblioteca Virtual de Pensa Historica
British Newspaper Archive, The
Centro documental de la Memoria Histórica
Deutsches Zeitungportal
Dipòsit digital de documents de la UAB
Family Search. Arxiu genealògic

Gallica-Bibliothèque nationale de France
Generalitat de Catalunya. Premsa digitalitzada
Hemeroteca ABC
Hemeroteca de El Mundo Deportivo
Hemeroteca de La Vanguardia
Hemeroteca Digital de la Biblioteca Nacional de España
Hemeroteca digital. Arxiu històric de la ciutat de Barcelona
Hemeroteca Municipal de Lisboa
Internet Archive
La Stampa. Archivio Storico
Liburuklik. Patrimonio bibliográfico digitalizado
Médiathèque Perpignan. Patrimoine numérisé. Réseau des bibliothèques
Memòria Digital de Catalunya
Memòriaesquerra.cat. La hiperenciclopèdia històrica d'Esquerra Republicana
Numelyo. Bibliothèque numérique de Lyon
Pyrénées Orientales. Archives départementales
Regira - Repositori documental. Diputació de Girona
Retro News. Le site de presse de la BnF
Rugby School. Heritage Digital Archive

